

שבוע פרשת כי־תצא

(23 – 29 August 20)

ג' – ט' אלול תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דִּגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

ק"מ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְי־דָּרְךָ תְּהַלְכִּים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרִי עֲדוֹתֶיךָ בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ: ג אֶף לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּיךָ הַלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פְּקֻדֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דְרָכֶיךָ לְשֹׁמֵר חֻקֶיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בִּישׁוֹר לֵבָב בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאֵד: ט בְּמֶה יִזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלֵבִי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמִדְרֵי חֻקֶיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָל־מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדָרְךָ עֲדוֹתֶיךָ לְשִׁשְׁתִּי כָּעַל כָּל־הָיוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד 80

תחילת זמן קידוש לבנה: יום רביעי בערב, ו' אלול

אגרות קודש

[ג' אלול, תשי"א]

בשעתו מסר לי... פ"ש ממנו, וכן השתתפותו בקופת הצדקה אשר מסרתי נדבתו ללשכת חשאים, היינו שממנה עוזרים לאנשים שצריך לפרנסתם מבלי פרסום, שזהו מהמעלות היותר נעלות במצוה הצדקה, ומוסג"פ הקבלה.

כן מסר לי הרה"ח וכו' הנ"ל בשעתו, אשר נמלאו לו לאריכות ימים ושנים טובות פ"א שנה, ויהי רצון אשר יברכו השי"ת באורך ימים ושנים טובות ויוכל להמשיך בעזרתו לעניני הצדקה, באמירת תהלים, בקביעות עתים לתורה ובהשתתפות ג"כ בשיעורים הנלמדים ברבים, אשר על ידי כל זה יתחזק הדביקות וההתקשרות שלו בה' אלקינו הוא אלקים חיים, וכמ"ש ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום.

בטח יודע מהתקנה עוד מימי הבעש"ט לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו, ובודאי יאמר מכאן ולהבא בבקר אחר התפלה הקאפיטל פ"ב, שהוא הוא ג"כ שירו של יום השלישי.

נודע במרז"ל אשר עוה"ז ועוה"ב ע"ז נאמר יחינו מיומים, וסיומו של הכתוב - ביום השלישי יקימונו נחי לפניו - יום השלישי מדבר בעולם שיהי' לאחר ביאת משיח צדקנו, עולם התחי' שזהו למעלה גם מעולם הבא, היינו גן עדן.

ובעבודה הוא, אשר העולם דעוה"ז הוא הענין דבעלי עסקים, שרוב עסקם בעניני עוה"ז אלא שהנהגתם הוא עפ"י תורה, והוא העבודה דשבת זבולון. עוה"ב הוא הענין דבעלי תורה ויושבי אהל, שרוב עסקם הוא בלימוד תורה, וזהו ענין העבודה דשבת ישכר. וביום השלישי הוא העבודה בשניהם יחד, היינו שהנשמה והגוף משתתפים בהתלהבות שוה בעבודת השם, וע"ד אדם הראשון קודם החטא שלא הי' חילוק אצלו בין הגוף והנשמה, וכמ"ש ולא יתבוששו, ועד"ז יהי' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ והגוף יהי' עוד יותר נעלה מהנשמה, אשר זהו תכלית המכוון.

ובכל אחד ואחד מאתנו, יכול להיות מעין זה גם עתה. היינו שנעבוד את השי"ת בעניני הגוף מבלי להרגיש בזה הנאת הגוף. שזהו עוד יותר נעלה מהעבודה דבכל דרכיך דעהו. ולעת הזקנה כאשר תאוות הגוף נחלשה און מי איז נעהנטער צום אמת, הנה בקל יותר להגיע לעבודה זו.

ויהי רצון מהשי"ת אשר ינוב בשיבה דשן ורענן יהי' וישבע רוב נחת וענג בעבודתו את השי"ת במנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

(א)	סדר הנחת תפילין	ב
(ב)	מזמורי תהלים קיט, קכ	ג
(ג)	מאמר ד"ה כי-תצא למלחמה על אויבך וגוי שבת פרשת כי-תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה	ה
(ד)	שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה	יא
(ה)	משיחות ש"פ תצא, ט' אלול ה'תשמ"ט	יד
(ו)	לקוטי שיחות פרשת כי-תצא כרך יד	כג
(ז)	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כח
(ח)	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי-תצא	לא
(ט)	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת כי-תצא	לב
(י)	שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי-תצא	סו
(יא)	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת כי-תצא	סז
(יב)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת כי-תצא	עז
(יג)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עט
שיעורי רמב"ם		
(יד)	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת כי-תצא	פב
(טו)	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי-תצא	קנו
(טז)	– ספר המצוות לשבוע פרשת כי-תצא	קפ
(יז)	נביאים וכתובים ירמיה פרק מב, דניאל פרק ו-ז	קפג
(יח)	משניות – מסכת כלים ביאור קהתי	קפה
(יט)	עין יעקב מסכת מגילה	קצג
מסכת עירובין עם ביאורים		
	מדף יד עד דף כ	קצד
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:		
(כא)	שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים אדמו"ר הזקן	רל
(כב)	שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רל
(כג)	לקוטי תורה כי תצא אדמו"ר הזקן	רלג
(כד)	תורת חיים אדמו"ר האמצעי	רלט
(כה)	מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמ
(כו)	תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש	רמב
(כז)	קונטרס העבודה אדמו"ר מוהרש"ב	רמג
(כח)	ספר המאמרים – תש"ט אדמו"ר מוהריי"צ	רמד
(כט)	ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק אדמו"ר מוהריי"צ	רמו
(ל)	ספר הזכרונות פרק כט	רמט
(לא)	אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ	רנב
(לב)	חומש לקריאה בציבור	רנג
(לג)	קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רס
(לד)	ביאורים לפרקי אבות פרקים א-ב	רסא
(לה)	לוח זמנים לשבוע פרשת כי-תצא	רסב
(לו)	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסג
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי		

1 וּלְאַתְּהֶפְכָּא להופכם, במקום לאהוב ולהתאוות תענוגות של העולם הזה
2 לְאַהֲבַת ה', תהיה - האדם הנלחם מלחמה זו בַּבְּחִינָה "על
3 אִיבִיד", דְּהִינּוּ בַּבְּחִינָה שְׂרָשָׁם לְמַעְלָה השרש העליון (על) של
4 התאוות והתענוגים הגשמיים, כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה¹⁰
5 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו הוא עצם

6 הטוב והרי הכל בא ממנו, ונמצא
7 שבשרש ומקור הדברים, הכל טוב
8 וְשְׂרָשָׁם של כל הדברים הגשמיים
9 וכללת תאוות העולם הזה הוא טוב
10 שְׂהוּא הכוח המתאווה עצמו

11 מַבְחִינָה מְרַכְּבָה עֲלִיזוֹנָה
12 שְׂבָקְדוּשָׁה כו' וּמְרַכְּבָה היא
13 ענין הביטול, כשם שמרכבה כפשוטה
14 בטלה לחלוטין כלפי הרוכב המנהיג
15 אותה ואין לה שום רצון משל עצמה.
16 וּמוֹסִיף לְבָאָר¹¹, שְׂעַל
17 אִיבִיד" מתפרש גם בפירוש נוסף
18 הִנּוּ שעם היציאה למלחמה זו של
19 התגברות על כוח המתאווה, האדם
20 נמצא 'לְמַעְלָה מֵאִיבִיד', שְׂאֵין
21 לְאוֹיֵב העניינים של היפך הקדושה
22 שְׂלִמְטָה שְׂלִיטָה וְאַחִיזָה שֵׁם
23 כו' והם לא שולטים על האדם אלא
24 האדם שולט עליהם ומתגבר עליהם
25 ומנצח אותם.

26 (ב) וְצָרִיד לְהִבִּין, אִיךְ יִתְאַיֵּם
27 פְּרוּשׁ רַבְּנוּ הַזֵּקֵן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה
28 הנזכר לעיל, שהכתוב מדבר במלחמה
29 של ניצחון על התאוות שהיא ענין
30 עיקרי בעבודת ה' עִם פְּרוּשׁ
31 רש"י¹² על פסוק זה
32 שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב
33 מְדַבֵּר, מלחמה שאינה חובה.
34 וּבְהִקְדָּם, שְׂהִהוּכָה שֵׁל
35 רש"י שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת,
36 הַפְּתוּב מְדַבֵּר" היא מִמָּה
37 שְׂפְתוֹב בהמשך הפסוק "וְיִשְׁבִּית
38 שְׂבִיו", כִּי בְּמִלְחָמַת אֶרֶץ

בס"ד. שבת פרשת כי-תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבִיד וְגו'¹, וּמִבָּאָר רַבְּנוּ הַזֵּקֵן
2 רַבְּנוּ הַזֵּקֵן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה² (וְנִתְבָּאָר
3 גַּם בְּדְרוּשֵׁי אֲדָמוּר הָאֲמָצְעִי, וּבְדְרוּשֵׁי ה'צִמְח
4 צֶדֶק' וְהַגְּהוּתִיּוֹ⁴, וּבְדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂאֵינוּ
5 שְׂלֶאֱחָרִי-זֶה⁵), דְּאִיתָא בְּזִהָרָה⁶ שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת
6 קְרָבָא, וּמִבָּא⁷ גַּם מָה שְׂפְתוֹב⁸ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד
7 הָאֲמָרִי בְּחִרְבִּי וּבִקְשָׁתִּי, וְתִרְגָּם אוֹנְקְלוֹס:
8 בְּצִלוֹתִי וּבִקְעוֹתִי, וְהִנּוּ, שְׂמָה שְׂפְתוֹב "כִּי-תֵצֵא
9 לְמִלְחָמָה" גו' קָאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שְׂבַעֲבוֹדַת
10 הַתְּפִלָּה. וּמוֹסִיף רַבְּנוּ הַזֵּקֵן לְפָרֵשׁ גַּם אֶת הַמִּשְׁן
11 הַפְּתוּב ("כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה) עַל אִיבִיד"⁹,
12 פִּירוּשׁ: כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה זוֹ לְנִצָּחַ כַּח הַמִּתְאַוָּה
13 שְׂבַנְפָּשׁוּ לְקַרְרָה בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הִנּוּ הַגְּשָׁמִיִּים
14 וּלְאַתְּהֶפְכָּא לְאַהֲבַת ה', תהיה בַּבְּחִינָה "על
15 אִיבִיד", דְּהִינּוּ בַּבְּחִינָה שְׂרָשָׁם לְמַעְלָה, כִּי אֵין
16 רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה¹⁰, וְשְׂרָשָׁם הוּא טוֹב שְׂהוּא
17 מַבְחִינָה מְרַכְּבָה עֲלִיזוֹנָה שְׂבָקְדוּשָׁה כו'. וּמוֹסִיף
18 לְבָאָר¹¹, שְׂעַל אִיבִיד" הִנּוּ 'לְמַעְלָה מֵאִיבִיד',
19 שְׂאֵין לְאוֹיֵב שְׂלִמְטָה שְׂלִיטָה וְאַחִיזָה שֵׁם כו'.

20 (ב) וְצָרִיד לְהִבִּין, אִיךְ יִתְאַיֵּם פְּרוּשׁ רַבְּנוּ הַזֵּקֵן
21 עִם פְּרוּשׁ רש"י¹² שְׂבְּמִלְחָמַת
22 הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב מְדַבֵּר". וּבְהִקְדָּם, שְׂהִהוּכָה
23 שֵׁל רש"י שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב מְדַבֵּר"
24 היא מִמָּה שְׂפְתוֹב "וְיִשְׁבִּית שְׂבִיו", כִּי בְּמִלְחָמַת

5 מאמרי חסידות של אֲדָמוּר
6 הָאֲמָצְעִי³ בנו של אדמו"ר הזקן,
7 וּבְדְרוּשֵׁי ה'צִמְח צֶדֶק' נכדו של
8 אדמו"ר הזקן וחתנו של אדמו"ר
9 האמצעי וְהַגְּהוּתִיּוֹ⁴ הגהות
10 (הערות, ביאורים ותוספות) של
11 אדמו"ר ה'צִמְח צֶדֶק' למאמרי אדמו"ר
12 הזקן, וּבְדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ
13 נְשִׂאֵינוּ שְׂלֶאֱחָרִי-זֶה⁵ בדורות
14 הבאים, אחרי אדמו"ר ה'צִמְח צֶדֶק',
15 דְּאִיתָא מוכב בְּזִהָרָה⁶ שְׁעַת
16 צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא זמן התפילה,
17 הוא זמן קרב (מלחמה), וּמִבָּא⁷
18 אדמו"ר הזקן במאמר זה גַּם מָה
19 שְׂפְתוֹב⁸ בברכת יעקב אבינו ליוסף
20 לגבי הנחלה שהוא מוריש לו אֲשֶׁר
21 לְקַחְתִּי כבשתי מִיַּד הָאֲמָרִי
22 בְּחִרְבִּי וּבִקְשָׁתִּי, וְתִרְגָּם
23 אוֹנְקְלוֹס את המילים 'בחרבי
24 ובקשתי': בְּצִלוֹתִי וּבִקְעוֹתִי
25 בתפילתי ובבקשתי, וְהִנּוּ, שְׂמָה
26 שְׂפְתוֹב "כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה"
27 גו' קָאֵי מכוון עַל הַמִּלְחָמָה
28 שְׂבַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

29 וּמוֹסִיף רַבְּנוּ הַזֵּקֵן לְפָרֵשׁ עַל-
30 פי חסידות גַּם אֶת הַמִּשְׁן
31 הַפְּתוּב ("כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה)
32 עַל אִיבִיד"⁹, פִּירוּשׁ: כִּי-
33 תֵצֵא כאשר תצא לְמִלְחָמָה זוֹ
34 לְנִצָּחַ ולהתגבר על כַּח הַמִּתְאַוָּה
35 שְׂבַנְפָּשׁוּ לְקַרְרָה בְּתַעֲנוּגֵי
36 עוֹלָם הִנּוּ הַגְּשָׁמִיִּים לקרר
37 ולצנן את ההתלהבות של התאוות
38 לתענוגי העולם הזה הגשמי

(1) ריש פרשתנו. (2) רד"ה כי תצא הא' והב' (לד, ג. לה, ג.) (3) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא ואילך. (4) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע ואילך. ע' תתפ. (5) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רפב ואילך. (6) כ"ה בשם הזהר בלקו"ת שם. ובכ"מ. וראה זח"ג רמג, א (ברע"מ). (7) רד"ה כי תצא הא' (לד, ג.) (8) ויחי מח, כב. (9) לקו"ת פרשתנו לה, ריש ע"ב. (10) ראה ב"ר פנ"א, ג. של"ה קו, ב. ועוד. תניא אגה"ק סיא. (11) שם לו, רע"א. (12) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 84 ואילך (ממאמר זה).

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיֶיבְךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְיִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה הַחֹבֶכֶת לִכְבוּשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּה נִצְטוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
- 2 בְּכַנְסֵתָם לֶאֱרֶץ אֵין לֹמֶר "וְשִׁבִית שְׁבִי", שֶׁהָיָה כְּבָר נֶאֱמַר¹³
- 3 לֹא תַחֲיָה כָּל נֶשְׁמָה מֵהָאוֹמֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּעַת הַכְּנִיסָה
- 4 לָאֶרֶץ, וְאִם־כֵּן אֵין לִקְחַת שְׁבוּיִים. אָבֵל מָה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא
- 5 לַמִּלְחָמָה (אֲזִי תַהֲיֶה) עַל
- 6 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹמֶר "וְשִׁבִית שְׁבִי", שֶׁהָיָה
- 7 בְּפִשְׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא¹⁴ וְלֹא רַק
- 8 כִּפְרוּשׁ הַכְּתוּב עַל־פִּי חִסְדוֹת לֹא
- 9 רַק בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוֹת אֲלֵא גַם
- 10 בַּמִּלְחָמָה חוֹבָה, וְהִנֵּנוּ,
- 11 שֶׁכָּתוּב זֶה "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל
- 12 אוֹיֶיבְךָ" בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק
- 13 הַדִּין ד' וְשִׁבִית שְׁבִי"
- 14 שֶׁבְּסִיּוֹם הַכְּתוּב, אֲלֵא גַם)
- 15 שֶׁהִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה צָרִיכָה
- 16 לִהְיוֹת מַלְכַתְחִילָה בְּאוֹפֶן ד' עַל
- 17 אֶיבֶיךָ", מִתּוֹךְ הַכּוֹרָה שֶׁנִּמְצְאוּ מֵעַל
- 18 הָאוֹיֶיב (וּלְפִי הַפִּירוּשִׁים הַשּׁוֹנִים ב'עַל
- 19 אוֹיֶיבְךָ' הָאִמּוֹרִים לְעִיל) שֶׁעַל־יְדֵי־
- 20 זֶה כֹּאשֶׁר הִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה
- 21 מַלְכַתְחִילָה הִיא 'עַל אוֹיֶיבְךָ' יִהְיֶה
- 22 הַנִּצָּחֹן בַּמִּלְחָמָה. וְעַל־דֶּרֶךְ
- 23 מָה שֶׁכָּתוּב בְּפִרְשָׁה שֶׁלִּפְנֵי־
- 24 זֶה¹⁵ פֶּרֶשׁת שׁוּפְטִים, "כִּי־תֵצֵא
- 25 לַמִּלְחָמָה גּו', וְרֵאִיתָ סוֹס
- 26 וָרֶכֶב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא
- 27 מֵהֶם גּו'", הִנֵּנוּ, שֶׁתּוֹכֵן
- 28 הַכְּתוּב הוּא הַצִּיּוּרִי "לֹא
- 29 תִירָא מֵהֶם", כִּיּוֹן שֶׁבְּעִינֵי
- 30 הַקֶּבֶץ הַכּוֹלֵם כָּל הַסּוֹסִים וְכָל
- 31 הַרֶכָבִים הָרִבִּים שֶׁל הָאוֹיֶיב נִחְשָׁבִים רַק
- 32 כְּסוֹס אֶחָד בְּלֹבֵד, כְּפִי שֶׁמִּדִּיק
- 33 וְשׁ"י מָה שֶׁכָּתוּב "סוֹס
- 34 וָרֶכֶב" לְשׁוֹן יְחִיד, וּמִפֶּרֶשׁ:
- 35 "סוֹס וָרֶכֶב. בְּעִינֵי כּוֹלֵם כְּסוֹס אֶחָד, וְכֵן
- 36 הוּא אוֹמֵר וְהִכִּית אֶת מִדִּין כְּאִישׁ אֶחָד
- 37 וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּי בֹא סוֹס פֶּרַעַה. עִם
- 38 רֶב מִמֶּךָ. בְּעִינֵיךָ הוּא רֶב, אֲבָל בְּעִינֵי
- 39 אֵינוֹ רֶב".
- 40 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מָה
- 41 שֶׁכָּתוּב כֹּאן "כִּי־תֵצֵא

(13) שופטים כ, טז. 14) אף שלא נתפרש בפירש"י - כידוע מ"ש הרשב"ם (ר"פ וישב) בשם רש"י, "שאלו הי' לו פנאי הי' צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום". (15) שופטים שם, א. 16) ראה גם לקו"ש שם ע' 80.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וּמִמָּשִׁיף אֲדַמּוּרִי חֻקֵּן לְבָאֵר, שְׂכָל כָּכֵל יוֹם יִצְרוּ שֶׁל אָדָם
מִתְגַּבֵּר עָלָיו מחדש, גם אם אתמול האדם הצליח להכניע את יצרו
ולהתגבר עליו, וְצָרִיף כָּכֵל יוֹם לְהִמָּשִׁיף מלמעלה למטה בְּחִינַת
אֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה כדי להכניע את אש התאוות ואש היצר הרע. וממשיך
ומבאר מדוע העבודה וה'מלחמה' הוּו
צריכה להיות בכל יום ויום, כִּי הִנֵּה
כְּתִיב¹⁹ "יָמִים יוֹצְרוּ" הקדוש-
ברוך הוא ברא ויצר ימים, שְׁנֵי
מִסְפָּר וְקִצְבָה לְשָׁנֵי חַיֵּי
הָאָדָם, כלשון הכתוב בתהילים יָמֵי
שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבָעִים שָׁנָה
גו'²⁰, וְלֹא נִתְּנָה הַיָּמִים הַקְּצוּבִים
לְכָל אָדָם לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית
שְׁבָקָרְבוֹ, כִּי הַנֶּשְׁמָה אֵינָה
צָרִיכָה תְּקוּן לְעֲצֻמָּה כו'²¹
וירידת הנשמה למטה לחיות בתוך גוף
גשמי בעולם הזה איננה לצורך הנשמה
עצמה שלפני היירידה איה בה כל פגם
ואינה זקוקה לתיקון, אֲלֵא מִסְפָּר
הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים שֶׁל חַיֵּי הָאָדָם נִתָּן
לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ בְּנֶפֶשׁ
הַבְּהֵמָה, וְשָׁנֵי קְצוּבִים לוֹ
בְּמִסְפָּר שְׁשָׁעָרָה חֻקְמָתוֹ
יִתְבָּרֵךְ שִׁיּוּכֵל לְשֵׂאת בְּנֶפֶשׁוֹ
לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה מִנְּפִשׁוֹ הַבְּהֵמָה
כִּלְכֵּף כְּמוֹת כּוֹז שֶׁל פְּחוֹת
וְנִצּוּצִים נִיצוּצוֹת שֶׁל אֱלֹקוֹת
שְׁנִפְלוּ שָׁמָּה בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה, כְּמוֹ
בַּעֲנִיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה בְּכָלל בְּשִׁבְרִית
הַפְּלִים כו' (בְּמִבְּאֵר עֲנִין זֶה
בְּרַבּוֹי מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת)
כְּמִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה וְחִסְדוֹת, הַעוֹלָמוֹת
בְּמַתְכֹנֶתם הַנוֹכְחִית, עַם 'סֹדֵר
הַשְּׁתַּלְשׁוֹת' הַדְּרָגָתִי וּמְסוּדָר וְעֶשֶׂר
סְפִירוֹת שֶׁהָאוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם מְלוּבָשִׁים
בְּתוֹךְ כָּלִים רַאיוֹיִים קְלִיטָתָם, נִקְרָאִים

1 רְשׁוֹת אֲלֵא חוֹכְבָה¹⁷, וְאֲדַרְבָּה, לא חובה רגילה ככל שאר ענייני
2 התורה והמצוות אלא החובה היותר גדולה (עוד יותר מהחייב
3 דְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת¹⁸ שכל אחת מהן היא עניין מסוים ומיוחד בעבודה ה'
4 ואילו ההתגברות על כוח המתאוה של הנפש הבהמית היא עניין כללי ויסודי
5 בעבודת ה'), וְכִמּוּכָן החשיבות של
6 עבודת התפילה הנקראת 'מלחמה'
7 מִמָּה שְׁמִבְּאֵר רַבֵּנֵי הַזָּקֵן⁷
8 במאמר זה ב'לקוטי תורה' שְׁעָנָן
9 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַתְּפִלָּה הוּא
10 בדומה למשמעות הרוחנית של עניין
11 הַקְּרִבּוּת שְׁקִירִיב כָּל אֶחָד אֶת
12 נִפְשׁוֹ הַבְּהֵמָה וְיִקְרַב אוֹתָהּ
13 לְאֱלֹקוֹת, לְהַעֲלוֹתָהּ אֶל הָאֱלֹקוֹת
14 וְלִקְשָׁרָה בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוּרָה הַעֲלִיּוֹן
15 שֶׁהִיא הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה גַּם־כֵּן, וְלֹא
16 רק הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֹׁרֶשָׁה וּמְקוּרָה
17 בְּקִדּוּשָׁה, אֲלֵא גַם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה
18 הַשּׁוֹרֶשׁ שֶׁלָּהּ הוּא מִסּוּד הָאֵשׁ
19 הַרוּחָנִי הַעֲלִיּוֹן, וּמְקוּרָה חוֹצְבָה
20 וְיִסּוּדָתָה בְּהִרְרֵי קֹדֶשׁ בְּדִרְגוֹת
21 גְּבוּהוֹת בְּאֱלֹקוֹת, מְרַכְּבָה
22 הַעֲלִיּוֹנָה, וּבְמִרְכָּבָה יֵשׁ, כְּמִתּוֹאֵר
23 בְּנִבְאוֹת יִזְחָקָל, מְלֹאכִים עֲלִיּוֹנִים
24 הַנִּקְרָאִים 'חִיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ' עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר
25 שִׁישׁ לָהֶם פָּנֵי אֲרִיָּה פָּנֵי שׁוֹר
26 כו', וְעֲנִינִים נְעִלִים אֵלֶּה בְּקִדּוּשָׁה הֵם
27 הַשּׁוֹרֶשׁ וְהַמְּקוּרָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה
28 אֲלֵא שְׁלֹאֲחֵר יִרְדָּת
29 וְהַשְּׁתַּלְשׁוֹת וְהַתְּלַבֵּשׁוֹת
30 הַבְּהֵמָה הַנֶּעֱלִים בְּאֱלֹקוֹת כִּפִּי שֶׁהֵם
31 בְּמִרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה לְהִתְלַבֵּשׁ
32 בְּשְׁבָעִים שָׁרִים שֶׁל אֻמוֹת הָעוֹלָם,
33 הֵינּוּ בְּחִינּוֹת רֹחוּנִיּוֹת שֶׁמֵּהוּוֹת מְקוּרָה
34 הַשְּׁפָעָה לְשִׁבְעִים אֻמוֹת הָעוֹלָם,
35 שְׁמָרֵי הָאוֹפְנִים, הַפְּסוּלָה
36 וְהַחֲצִיזוּנוֹת שֶׁל הַמְּלֹאכִים הַעֲלִיּוֹנִים
37 הַנִּקְרָאִים 'אוֹפְנִים' נִמְשָׁף לְמַטָּה מִהַדְּרָגוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת הָאֻמּוּרוֹת, מִבְּחִינַת יִסּוּד
38 הָאֵשׁ שֶׁלֹּמֶעֱלָה תַּעֲנִיגֵי עוֹלָם הִנֵּה וְהַכֹּחַ הַמִּתְאַוָּה לְתַעֲנוּגִים אֵלֶּה
39 שֶׁהוּא גַם־כֵּן בְּחִינַת חֲמִימוֹת הָאֵשׁ וְהַתְּאוּוֹת לְתַעֲנוּגִים גִּשְׁמִיִּים הֵן
40 חֻקּוֹת כֹּאשׁ בּוֹעֵרָת, וְגַם הַיֵּצֵר הָרַע עֲצֻמוֹ הוּא אֵשׁ זֶר דּוֹלֵק,
41 וְצָרִיף בְּעִבּוּדֵי הַתְּפִלָּה, הַנִּקְרָאִים 'מִלְחָמָה' לְהַעֲלוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ
42 הַבְּהֵמָה לְשִׁרְשָׁהּ בְּחִינַת אֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה כו'.

(17) כמו שהקשה באוה"ת שופטים (ע' תתסד) על מלחמה (דשופטים כ, א) ומציין לד"ה "כי תצא למלחמה". (18) ראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך. (19) תהלים קלט, טז. (20) שם צ, י. (21) תניא פל"ז (מת, ב).

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיֶיבְךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בין ביורו בדרך מלחמה לביורו בדרך שלום הרי זה החלוק²⁵ ההבדל
 בין עבודת התפלה שהיא ביורו בדרך מלחמה, "שעת קרבא"
 שעת קרב ומלחמה, ביורו על ידי התעסקות ישירה עם יצר הרע כדי להתגבר
 עליו - לעבודת התורה, ש"דרכיה דרכי נצח וכל נתיבותיה
 שלום"²⁶, ביורו על ידי עיסוק
 בתורה באופן שהיצר הרע מתברר
 ממילא. והיננו, שעבודת התפלה
 הוא ענין ברור היצר הרע
 מלמטה למעלה, יוריד אל היצר
 הרע והעלאתו מלמטה למעלה על-
 ידי התלבשות המברר (נפש
 האלקית) במתברר (נפש
 הבהמית) והרי ההתלבשות היא על
 ידי שהמברר יורד אל המתברר, ולכן
 זה בא על-ידי מלחמה
 ויגיעה כי ההתלבשות מחייבת מגע
 קרוב עם היצר הרע והנפש הבהמית.
 אבל הברור שעל-ידי תורה
 הוא מלמעלה למטה (פידוע
 שהתורה נקראת "לחם מן
 השמים"²⁷, מזון רוחני שיורד
 ונמשך מלמעלה למטה), והביורו הוא
 בדרך ממילא, שעל-ידי
 לימוד התורה האדם ממשיך
 מלמעלה למטה ומגלה אלקות
 בנפשו, ועל-ידי זה כאשר
 האלקות מאירה בנפש האדם בגלוי,
 מתבטל (ומתברר) היצר הרע
 מאליו מבלי צורך 'להתלבש' בו
 ולהתעסק אתו ישירות.
 ועל-פי זה מוכן הטעם הפנימי
 על מה שברור היצר הרע
 על-ידי מלחמה (שהוא ענין
 עבודת התפלה) נקרא
 "מלחמת הרשות", אף שאכן
 מדובר בענין עיקרי בעבודת ה', כי
 ישנו גם ברור באופן של
 מנוחה ללא קרב ומלחמה, על-
 ידי עבודה של תורה כמבואר
 לעיל.

לבירא עמקתא²² מגג גבוה לבור עמוק. ואין אפשר לומר על
 זה "מלחמת הרשות, הפתוב מדבר", ומעתה מתחזקת השאלה
 איך מתאים פירוש אדמו"ר הזקן שמדובר במלחמה של עבודת התפלה שהיא
 חובה גמורה וענין עיקרי בעבודת ה' עם פירוש רש"י שהכתוב מדבר
 ב'מלחמת רשות'?

ג) אף הענין הוא, שגם לפי
 פירוש רבנו הזקן שמה
 שכתוב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה"
 קאי מכיוון על המלחמה
 שבעבודת התפלה, אפשר
 לפרש "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה"
 כמו לפי פירוש רש"י, מלשון
 'אם', שזהו ענין של רשות,
 היינו ייתכן שתצא וייתכן שלא תצא,
 ואם תצא אזי קיימים הציוויים
 שבהמשך הפרשה, ואף שעבודת
 התפלה היא ענין עיקרי בעבודת ה',
 גם בענין זה אפשר לפרש "כי תצא",
 במשמעות של "אם תצא", היינו דבר
 שיתכן שלא יהיה, כי מה
 שעבודת התפלה היא
 מלחמת חובה ולא 'רשות' אצל
 כל אחד ואחד מישראל, הרי
 זה רק בתחלת עבודתו, אבל
 לאחר-יזה לאחר שהאדם עבר את
 השלב הראשון בעבודת ה' ועלה
 לדרגה יותר גבוהה, אפשריים שני
 אופני עבודה, תורה או
 תפלה ולא בהכרח שעבודת התפלה
 היא חובה גמורה לגביה, כפי שמשיך
 ומבאר.

והענין בזה, דהנה מבאר
 בכמה מקומות²³ בתורת
 החסידות שיש שני אופנים
 בברור היצר הרע הפרדת הטוב
 שבו מהרע שבו, ותיקונו והעלאתו
 לקדושה, בדרך מלחמה מתוך
 מאבק איתו, ובדרך שלום על ידי
 שהופכים גם אותו לטוב.
 ובכללות²⁴ באופן כללי, ההבדל

(22) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. (23) תו"א בראשית ה, ד ואילך. לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ועוד. (24) בפרטיות - גם בתורה יש עה"ח ואילנא דטו"ר (ראה תניא אגה"ק סכ"ו), או ש"ס ירושלמי וש"ס בבלי (שערי אורה כד, א). וראה טעמה"צ להאריז"ל ואתחנן ושער המצוות שם, שהאריז"ל ה' מקשה בכח כו' עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה כו'; ובתפלה - תפלה דחול ודשבת וקראת לשבת עונג (תו"א בשלח סה, ג). (25) ראה בארוכה ד"ה ת"ר נ"ח תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קס ואילך). ויאמר משה תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 105 ואילך). (26) משלי ג, יז. (27) של"ה במסכת פסחים שלו קסה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 אחד מהם פועל מעלה ויתרון בשני, וכשם שללימוד התורה שלאחר התפילה
44 יש מעלה ויתרון כתוצאה מהתפילה שקדמה לו, ולכן יש בו מעלה לגבי לימוד
45 התורה שקודם התפילה, הנה כמו־כן ישנה גם הפעולה וההשפעה
46 דלימוד התורה על עבודת התפילה ששנעשית, התפילה, כתוצאה
47 מלימוד התורה, באופן נעלה
48 יותר מאשר התפילה מצד עצמה.
49 (ד) ויש לקשר האמור לעיל
50 בענין שני אופני העבודה
51 התפילה ותורה, עם ענינו
52 ועבודת ה' המיוחדת של חדש
53 אלול. ובפרט על־פי הידוע
54 שבדרושי מאמרי החסידות
55 שבלקוטי תורה, הנה כבר
56 בפ'רשת "ראה" שקביעותה היא
57 בשבת מברכים או בראש חודש אלול
58 מדובר אודות עניני חדש
59 אלול, ועל־אחת־פמה־וכמה
60 בפ'רשת "כי־תצא" שקביעותה
61 היא לאחר שכבר עברו כמה וכמה
62 ימים מחודש אלול.
63 והענין בזה, דהנה כתיב³³
64 ב'שיר השירים' "אני לדודי
65 דודי לי" אני, בני ישראל, נמשכים
66 ומתקרבים אל הקדוש־ברוך־הוא,
67 והקדוש־ברוך־הוא נמשך ומתקרב אל
68 בני ישראל (ראשי־תיבות
69 אלול³⁴) הרוצה בשושנים.
70 וידוע שיש שני פרושים
71 בענין "הרוצה בשושנים"³⁵.
72 פרוש אחד, ששושנה יש בה
73 תליסר עלין שלוש עשרה עלים
74 כנגד י"ג מכילין דרחמי³⁶
75 שלוש עשרה מידות הרחמים
76 (האמורות בתורה, א. א. ב. רחום. ג.
77 וחנן. ד. ארך. ה. אפים. ו. רוב חסד.
78 ז. רחמים. ח. נוצר חסד. ט. לאלפים. י.
79 נושא עון. יא. ופסע. יב. וחסא. יג.
80 ונקח). והינו, שבחדש אלול
81 מאירות י"ג מידות
82 הרחמים³⁷, וענין זה של גילוי
83 מידות הרחמים שנק' בכללות
84 לעבודת התפילה.

1 וזהו גם מה שכתוב בסיום הפרשה²⁸ פרשת השבוע פרשת כי
2 תצא והיה בהניח הוי' אלקיך לך מכל איביך גו', כלומר,
3 התורה מדברת על מצב שבו הקדוש־ברוך־הוא מסייע לבני ישראל שיהיו
4 במנוחה מכל האויבים סביבם שאז אין צורך בענין של מלחמה,
5 וכמו שכתוב²⁹ בדברי דוד המלך
6 לגבי הפסקת המרד וההתנגדות כלפיו
7 מצד אנשי אבשלום פדה בשלום
8 נפשי מקרב לי גו' פדות וניצחון
9 בדרכי שלום, ללא צורך במלחמה,
10 וכתיב³⁰ בתורה בברכות שהקדוש־
11 ברוך־הוא מבטיח לבני ישראל על
12 קיום המצוות וחרב לא־תעבר
13 בארצכם, ואמרו חכמינו ז"ל
14 שהברכה היא אפילו חרב של
15 שלום³¹ גם לא תעבור בארץ, כלומר
16 מבט שאין בו שום מלחמה כלל ואפילו
17 לא כלי מלחמה, ואז העבודה
18 היא בדרך מנוחה, שזהו
19 אופן העבודה שעל־ידי
20 לימוד התורה, כמבואר לעיל.
21 ועוד זאת, ענין נוסף שבו בא לידי
22 ביטוי ענין זה שעבודת ה' היא ללא
23 מלחמות ומאבקים אלא בדרך של
24 שלום, שגם כאשר נמצאים
25 במצמד ומצב שיש צורך
26 בענין המלחמה שבעבודת
27 התפילה, כאמור לעיל שזה המצב
28 'בתחילת העבודה', בשלבים הראשונים
29 בעבודת ה', הנה על־ידי לימוד
30 התורה בו עוסקים בנוסף לתפילה,
31 שזהו העבודה שברוך
32 מנוחה ללא כל מלחמה, נעשית
33 גם עבודת התפילה באופן
34 אחר לגמרי וזאת אף על פי
35 שעבודת התפילה מצד עצמה כן
36 קשורה במלחמות, כמבואר לעיל.
37 והינו, דכשם שמעלת העסק
38 בתורה שאחר התפילה הוא
39 גבוה יותר מתורה שקודם
40 התפילה³², שזהו מה
41 שהתפילה פועלת על התורה,
42 כלומר, התורה והתפילה הם שני עניינים שונים בעבודת ה' אבל עם זאת כל

(28) פרשתנו כה, יט. (29) תהלים נה, יט. (30) בחוקותי כו, ו. (31) תענית כב, ב. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קנב ואילך. תש"ד ע' 83. ע' 106 ואילך. (32) לקו"ת ברכה צו, ב. (33) שה"ש ו, ג. (34) פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש שם. (35) הובאו בד"ה אני לדודי בלקו"ת פ' ראה (לב, ד ואילך). (36) ראה זח"א א, א. (37) לקו"ת שם, א.

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּפְרוּשׁ שְׁנֵי ב"הרועה בשושנים", אַל תִּקְרִי שְׂשׂוּשִׁים אֶלֶּא
 2 שְׂשׂוּשִׁים³⁸, בְּאוֹתָם שְׂשׂוּשִׁים וְעוֹסְקִים וְלומדים בַּתּוֹרָה³⁹ וְנִמְצָא
 3 שֶׁהַן עֲנִין עֲבוּדָה הַתְּפִלָּה, הַבִּירוּר בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וְהַן עֲנִין לִימּוּד הַתּוֹרָה,
 4 הַבִּירוּר בְּדֶרֶךְ שְׁלוֹם, שִׁיךְ בְּמִיּוֹתָד לַחֲדוּשׁ אֱלֹהִים.
 5 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבַעֲנִין הַתְּגָלוֹת
 6 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים (הַפְּרוּשׁ
 7 הָרָאוּשׁ ב"הרועה
 8 בְּשׂוֹשְׁנִים" הַקְּשׁוּר בִּכְךָ שֶׁלֹּשְׁשֶׁנָּה
 9 יֵשׁ שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה עֲלִים, כִּאֲמֹר) יֵשׁ
 10 הַפְּרָשׁ גָּדוֹל בֵּין הַתְּגָלוֹת י"ג
 11 מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַּחֲדָשׁ אֱלֹהִים
 12 לְהַתְּגָלוֹת י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים
 13 שְׂבִיּוֹם הַכְּפֹרִים⁴⁰, וְאַחַד
 14 הַחֲלֻקִּים הוּא, שֶׁהַתְּגָלוֹת
 15 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שְׂבִיּוֹם
 16 הַכְּפֹרִים הוּא עֶקֶר עֲנִין
 17 "דוּדֵי לֵי" הַתְּגָלוֹת וְהַתְּקִירוֹת שֶׁל
 18 הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ־הוּא לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ
 19 מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי
 20 הַעֲבוּדָה ד"אֲנִי לְדוּדֵי"
 21 הַתְּקִירוֹת שֶׁל הָאָדָם אֵלּוּקוֹת בְּדֶרֶךְ
 22 מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, וְאַלּוֹ הַתְּגָלוֹת
 23 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַּחֲדָשׁ
 24 אֱלֹהִים הוּא הָאֵרָה מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה
 25 עֲנִין "דוּדֵי לֵי" שֶׁעֲנִינוּ
 26 לְעוֹרֵר אֶת הַעֲבוּדָה ד"אֲנִי
 27 לְדוּדֵי" מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, דְּהֵינּוּ,
 28 בְּחִינַת אֲתַעֲרוּתָא־דְּלַעֲיָלָא
 29 הַתְּעוּרוֹת מִלְּמַעֲלָה, מִצַּד הָאֱלֹקוֹת,
 30 שֶׁמְעוֹרְרָתָא אֶת הָאֲתַעֲרוּתָא־
 31 דְּלַתְמָא הַתְּעוּרוֹת מִלְּמַטָּה, מִצַּד
 32 הָאָדָם, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ עֲנִין
 33 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הָאֵרָה וְהַמְשַׁכָּה
 34 מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ לְחֵם
 35 מִן הַשָּׁמַיִם (כַּנִּל).
 36 וְנִמְצָא, שֶׁגַּם עֲנִין הַתְּגָלוֹת
 37 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַּחֲדָשׁ
 38 אֱלֹהִים שֶׁשִּׁיף לְעֵנִין הַתְּפִלָּה,
 39 כְּנִבְאָר לְעִיל, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁשִּׁיף
 40 גַּם לְעֵנִין הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּכֶן הִנֵּה
 41 כְּתוּבָא מִלִּימּוּד הַתּוֹרָה גַּם עֲנִין
 42 הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן נִעְלָה
 43 יוֹתֵר (כַּנִּל סְעִיף ג).
- וְזֶהוּ הִיתְרוֹן דְּחֲדָשׁ אֱלֹהִים עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ,
 שֶׁמַּעֲלָתוֹ הִיא לֹא רַק בְּעֵנִין הַתְּפִלָּה (הַפְּרוּשׁ
 הָרָאוּשׁ ד"הרועה בְּשׂוֹשְׁנִים", עֲנִין י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים), אֶלֶּא
 גַּם בְּעֵנִין הַתּוֹרָה (הַפְּרוּשׁ הַשְּׁנֵי ד"הרועה בְּשׂוֹשְׁנִים" עֲנִין
 הַשֵּׁנִי שֶׁל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה), שֶׁלֹּכֶן
 צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹתֵר בְּחֹדֶשׁ אֱלֹהִים
 גַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא
 הַעֲבוּדָה שֶׁבַּדֶּרֶךְ מְנוּחָה
 וְשְׁלוֹם דּוֹקָא, לֵאלֹא מִגַּע קְרוֹב עִם
 הַיָּצִיר הָרַע וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית כְּמוֹ
 בְּעִבּוּרֵי הַתְּפִלָּה, וּבְכַפְּרֻת עֲנִין
 הַשְׁלוֹם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּמִיּוֹתָד
 עַל־יְדֵי לִימּוּד פְּנִימִיּוֹת
 הַתּוֹרָה, דְּזִין סְדוּת וְדְּזִין דְּרִיזִין
 וְסוּדֵי סְדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁעַל חֶלֶק
 זֶה בַּתּוֹרָה נִאֲמַר דְּלִית תִּמְנָן שְׁאִין
 שֶׁם לֹא קוֹשִׁיָא כּוּ' וְלֹא
 מַחְלֻקָּתָא כּוּ'⁴¹, הֵינּוּ שֶׁהַשְׁלוֹם
 וְהַעֲדָר הַמִּלְחָמָה מוֹדֵגִשִׁים עַד כִּי כֵךְ
 שֶׁאֵפִילוּ דְּבָרֵי הַתּוֹרָה עֲצֻמִּים אִין
 קוֹשִׁיּוֹת וְאִין מַחְלֻקוֹת כּוּלָּל גַּם
 הַפְּצַת הַמַּעֲנִיּוֹת שֶׁל פְּנִימִיּוֹת
 הַתּוֹרָה חוּצָה בְּדֶרֶכֶי שְׁלוֹם,
 וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית
 וְשְׁלָמוֹת הַעֲנִין ד"פְּדָה
 בְּשְׁלוֹם" גו', הַפְּדוּת הָאֲמִתִּית
 וְהַשְׁלִימָה בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית
 וְהַשְׁלִימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדָקָנוּ, שְׂאֵז יְקוּיָם הֵיעִיד⁴²
 שֶׁאֲמַר הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּהוּ עַל מִצַּב הָעוֹלָם
 בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה
 אֶת הַיָּוֵי בְּפִיָּם לִיָּם מְכַסִּים
 כֶּשֶׁם שְׁמֵי הַיָּם מְכַסִּים אֶת כָּל קֶרֶעַ
 הַיָּם, כֵּךְ הִדְעָה אֶת ה' תְּכַסֶּה וְתִמְלֵא
 אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלָּהּ.
- דְּזִין וְדְּזִין דְּרִיזִין שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּלִית תִּמְנָן לֹא קוֹשִׁיָא כּוּ' וְלֹא מַחְלֻקָּתָא כּוּ'⁴¹, כּוּלָּל
 גַּם הַפְּצַת הַמַּעֲנִיּוֹת חוּצָה בְּדֶרֶכֶי שְׁלוֹם, וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית וְשְׁלָמוֹת
 הַעֲנִין ד"פְּדָה בְּשְׁלוֹם" גו', בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלִימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ,
 שְׂאֵז יְקוּיָם הֵיעִיד⁴² מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת הַיָּוֵי בְּפִיָּם לִיָּם מְכַסִּים.

(38) שבת ל, ב. זח"ב עדר, א. (39) זחר שם כ, ב. (40) ראה לקו"ת שם לד, ב. אוה"ת שה"ש ח"ג ע' תכנז. (41) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). וראה אגה"ק שבהערה 24. ובכ"מ. (42) ישע"י יא, ט. וראה רמב"ם סוף הל' מלכים.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "כי תצא למלחמה", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר¹, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבת שביו, שהרי כבר נאמר² בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה" (בהשוואה למה שכתוב בפרשה הקודמת ג' פעמים "כי" בנוגע למלחמה) - שבפרשתנו, אין להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ממה שנאמר "כי תצא למלחמה", שפירושו "אם", דאפשר לומר שהספק ד"כ"י קאי על "ושבת שביו וראית בשביה גו'", ורק בגלל "שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבת שביו, שהרי כבר נאמר בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה", צריך לומר ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" (ועל-פי-זה משתנה הפירוש ד"כ"י תצא": "כי" (אם) - קאי על "תצא למלחמה", ו"תצא" - כפשוטו (לא במובן הרוחני³), יציאה מארץ ישראל⁴ למקום האויב);
- וכן בפסוק⁵ "כי תצא למלחמה גו' וראית גו' עם רב גו' לא תירא גו'", יש לומר שהספק ד"כ"י הוא על "וראית גו'", ואין לרש"י הכרח שמדובר במלחמת הרשות, ולכן סתם רש"י;
- וכן בפסוק⁶ "כי תצור אל עיר גו'", יש לפרש שהספק ד"אם" קאי על המצור. ורק לאחר שמפרש "למד שפותח בשלום כו'", מוכרח לפרש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר";
- אבל בפסוק⁷ "כי תקרב אל עיר להלחם גו'", בהכרח לומר ש"כ"י קאי על המלחמה עצמה, ומזה מוכח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר". אלא כיון שיש להוכיח מזה ששלח משה לסיחון דברי שלום שקריאה לשלום שייכת גם במלחמת ארץ ישראל - מוסיף רש"י "כמו שמפורש בענין⁸ כן תעשה לכל הערים הרחוקות גו'".
- ומהענינים המופלאים שבפירוש רש"י, שמתחיל "במלחמת הרשות" ומסיים "שבמלחמת ארץ ישראל כו'" (ולא במלחמת חובה⁹), לרמז, שבמלחמת ארץ ישראל, גם באופן שאינה חובה (כאשר אי אפשר ליישבה), "כבר נאמר לא תחיה כל נשמה", כי זוהי מצוה בפני עצמה, "למען אשר לא ילמדו אתכם¹⁰". ומכל-מקום, מהריבוי ד"ושבת שביו" מרבינן גם "כנענים שבתוכה אף-על-פי שהם מז' אומות", והחיוב ד"לא תחיה כל נשמה" הוא רק על היושבים בארץ ישראל - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק י"ד עמוד 78 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל כי תצא למלחמה גו'.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר¹¹) אודות ב' אופני העבודה, בדרך מלחמה או בדרך מנוחה -

(6) שם, יט.

(7) שם, יו"ד.

(8) שם, טו.

(9) שהרי יש מלחמת חובה שאינה מלחמת א"י, וכמו מלחמת עמלק, שאף שבסוף פרשתנו נאמר "והי' בהניח ה' אלקיך לך גו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק" (כפי שצוה שמואל לשאול למחות את עמלק), הרי מסופר כבר בס"פ בשלח אודות מלחמת יהושע עם עמלק קודם הכניסה לארץ, ומזה מוכח, שהחיוב דמלחמת עמלק הוא לא רק בארץ ישראל, אלא גם בכל מקום.

(10) שם, יח.

(11) פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 281).

(1) אף ש"כ"י תצא) למלחמה" (בפתח) הוא במקום ה' הידיעה, כמו למלחמה הידועה, שזוהי המלחמה לצורך הכניסה לארץ, שאודותה "מדבר משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ" (כלשון אדה"ז בתניא - ספכ"ה).

(2) פ' שופטים כ, טז.

(3) כמו "צא ולמד" (ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כא), שאין הכוונה ליציאה ממקום למקום, שהרי יכול ללמוד גם במקום שבו נמצא עתה, אלא הכוונה להכנה נפשית - יציאת הנפש ממעמדה ומצבה הקודם - לצורך הלימוד.

(4) וכלשון רש"י (שופטים שם, ב): "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם".

(5) שופטים שם, א.

1 צריך להבין:

- 2 כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב¹² - למה עשה ה' ככה, שבשביל
3 העבודה בדרך מנוחה יצטרכו להמתין עד לקיום היעוד שנאמר בסיום הפרשה: "והיה בהניח ה' אלקיך
4 לך מכל אויבך מסביב", ואילו עיקר העבודה היא באופן ד"כ תצא למלחמה" דוקא?! ...
5 ובפרטיות יותר - שבמשך "שית אלפי שנים דהוי עלמא"¹³, הנה רוב הזמן, העבודה היא בדרך
6 מלחמה, שזהו כללות המעמד ומצב בזמן הגלות,
7 הן כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, והן כאשר אפילו לא מרגישים
8 שנמצאים במעמד ומצב של גלות, ורק יודעים שכך כתוב בספרים... או שפלוני צריך לומר לו שנמצא
9 בגלות תחת אומות העולם, או (אפילו בארץ ישראל) תחת ה"א-ל זר אשר בקרבך"¹⁴. ומובן, שזהו מצב
10 גרוע יותר, כי כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים בגלות, אזי משתדלים לצאת מהגלות, מה-שאינ-כן
11 כאשר לא מרגישים כלל שנמצאים בגלות.
12 ואף שבנוגע לכללות זמן הגלות נאמר¹⁵ "ברגע קטן עזבתיך", ומיד לאחר "רגע קטן" זה, תהיה
13 הגאולה ויקיים היעוד¹⁶ "ונגלה כבוד ה' וגו'" - הרי שיעור הזמן ד"רגע קטן" הוא רק מצד למעלה,
14 ואילו למטה הרי זה נמשך ריבוי זמן.
15 וכל זה מודגש יותר בנוגע לאחינו בני ישראל הנתונים במיצר ובשביה¹⁷, שנמצאים בתנועה שמוכנים
16 למסור נפשם, ואף-על-פי-כן, אין זה מועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות. ולדוגמא: יהודי מוכן לשלם
17 ריבוי ממון עבור אתרוג, אבל אין לו אפשרות להשיג אתרוג, וכיוצא בזה בשאר עניני תורה ומצוות.
18 וכמשל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר, שענין מסירות-נפש יכול להועיל רק כדי לקפוץ מלמעלה
19 למטה, אבל כדי לקפוץ מלמטה למעלה - גם מסירות נפש לא תועיל! ...
20 מצינו אמנם בדברי הפוסקים¹⁸, שכיון שמצד עצמו רוצה לקיים המצוה, ומוכן למסור נפשו, אלא
21 שאין מניחים לו כו', הרי זה גופא נחשב לו כאילו קיים המצוה; אבל אף-על-פי-כן, למה עשה ה' ככה,
22 שיהיו במעמד ומצב כזה שאפילו מסירות נפש לא תועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות?! ...
23 אין להם לא יום ולא לילה... ולכן אי אפשר שיהיה מוחם ולבם פנוי לתורה ולתפלה, כך, שגם אופן
24 העבודה שצריכה להיות בדרך מנוחה ושלום, כמו קביעות עתים לתורה, היא אצלם באופן ד"במחשכים
25 הושיבני"¹⁹ לגבי האופן שצריך להיות לימוד התורה מצד עצמו, ועל-אחת-כמה-וכמה לגבי אופן הלימוד
26 בארץ ישראל, אשר על זה אמרו רז"ל²⁰ "אין תורה כתורת ארץ ישראל".
27 ד. אך הענין הוא - כלשון חז"ל²¹ "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" - "שכך עלה ברצונו יתברך
28 להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפא סטרא-אחרא כו"²², שדוקא על-ידי-זה "אסתלק יקרא
29 דקודשא-בריך-הוא כו"²³, החל מכללות ענין העבודה בדרך מלחמה, ולא כפי שהיה "כשמחך יצירך
30 בגן-עדן (ולא רק בגן-עדן סתם, אלא) מקדם"²⁴, קודם החטא²⁵, ועל-דרך-זה בנוגע לכללות העבודה
31 דזמן הגלות, ובזמן הגלות גופא - במצב של מיצר ושביה כו', וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי
32 בדיבור-המתחיל להבין ענין לקיחת אנשי חיל מבני ישראל למלחמה²⁶.
33 זהו אמנם ענין שאינו מובן על-פי טעם ודעת, אבל זאת יודעים אנו, כיון שכך נאמר בתורה.

חת"ס או"ח סקנ"ט. יו"ד ששכ"ב. חו"מ ס"א. וראה גם שו"ת
שבט הקהתי ח"א סל"ב, ובספרים שנשמנו שם.

(19) איכה ג. ו. וראה סנהדרין כד, א.

(20) ב"ר פט"ז, ד.

(21) קידושין כא, ב. הובא בפרש"י פרשתנו כא, יא.

(22) תניא רפ"ו.

(23) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז.

(24) נוסח ברכת אירוסין ונישואין.

(25) ראה גם תורת מנחם חל"ה ס"ע 189 ואילך. וש"נ.

(26) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

(12) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי
הח"ן).

(13) ר"ה לא, א. וש"נ.

(14) ראה שבת קה, ב.

(15) ישעי' נד, ז. - הפטרת שבת זו.

(16) שם מ, ה.

(17) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בענין זה מתוך בכיות, ובין
הדברים אמר, שנמצא כאן א' (שחזר זה עתה מביקור ברוסיה)
שיועד ומרגיש זאת.

(18) ראה שו"ת מהר"י מברונא סע"ז. שבות יעקב ח"ב ס"י.

וכפי שמצינו אפילו אצל משה רבינו, תכלית שלימות החכמה (נוסף על שלימותו בענין האמונה, ¹ כמאמר רז"ל²⁷ "פתי יאמין לכל דבר²⁸", זה משה"), שהתורה נקראת על שמו, כמו שכתוב²⁹ "זכרו תורת משה עבדי", שכאשר ראה מה שאירע לרבי עקיבא [עליו נאמר בנוגע לעשרה הרוגי מלכות (בגלל עשרת השבטים שמכרו את יוסף) ש"בא במקום השכינה"³⁰], וטען "רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה", לא היתה אפשרות להסביר לו על-פי טעם ודעת, אלא "אמר³¹ לו שתוק, כך עלה במחשבה לפני!"... ⁵

ה. אמנם, איתא בזהר³² בנוגע לאלו שסבלו מפגימת (מיעוט) הלבנה, שהם יזכו לראות בשמחתה, על-דרך מאמר רז"ל³³ "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", ⁶

ועל-דרך-זה בנדון דידן, שאלו שהיו במיצר ובשביה כו', הם יהיו הראשונים שיזכו לצאת מהגלות, ⁸ בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר³⁴ "עלה הפורץ לפניהם גו' וה' בראשם". ⁹

* * *

ו. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "תמחה את זכר עמלק", "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה³⁵, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה" ¹¹

- שהציווי אינו על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם (שענין זה יכול לעשות רק הקדוש-ברוך-הוא³⁶), אלא למחות כל הדברים שמזכירים שמו של עמלק (שעל-ידי-זה ישכח סוף-סוף זכרון עמלק גם ממחשבת האדם) - בעלי חיים דוקא (נוסף על "אשה .. יונק", שלולי זאת היה מקום לומר ש"החיו להם"³⁷, כבמלחמת מדין³⁸), שבהם אי אפשר לעשות שינוי גמור שלא ישאר רושם של בעליהם הקודם ("לומר בהמה זו משל עמלק היתה"), מה-שאינ-כן בדומם³⁹, מספיק שינוי באופן שלא יזכיר שם עמלק, ועד שעל-ידי שינוי הרשות - שאז אפשר⁴⁰ לשנותם - לא נקרא עליהם שם בעליהם הקודם. ¹⁷

ועל-פי-זה מובן בפשטו של מקרא איך קיבלה אסתר את בית המן⁴¹, כי לאחר ששנכנס לרשותה, לא נקרא עוד "בית המן". וזהו מה שכתוב במדרש⁴² "מחה אמה .. אפילו מעל העצים ומעל האבנים", ולא העצים והאבנים עצמם (ואדרבה: מנהג לכתוב שמו על עצים ואבנים, בשביל למחות זכרו⁴³). ²⁰

ובפנימיות הענינים, שפעולת עמלק יכולה להיות רק בענין המדות, אבל לא בבחינת דומם, שזוהי העבודה דקבלת-עול - ²²

הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ד עמוד 86 ואילך. ²³

(37) מטות לא, יח.
(38) ועד"ז בהתחלת פרשתנו בנוגע לאשת יפת תואר, שאין חיוב להרגה.
(39) להעיר מחילוקי הדעות במדרש (ב"ר פכ"ו, ו) בנוגע לעונש המבול - "אין לך שהוא מתחייב .. אלא אדם", "אפילו זאב וכלב", או "אפילו מקל אפילו רצועה".
(40) וע"ד שמצינו במשנה (פרה פ"ח מ"ט) שנהרות המכזבים אחת לשבוע פסולים לקידוש מי חטאת, לפי שאינם "מים חיים" - דאף שעתה נובעים הם, מ"מ, כיון שעומדים ליפסק, הנה כבר עתה אינם נחשבים "מים חיים".
(41) אסתר ח, ד.
(42) הובא בב"א או"ח סתר"צ (ד"ה כתב הא"ח).
(43) וע"ד שמצינו בהלכות שבת (שבת קה, ב (במשנה)), שאף שמקלקל פטור, הנה מקלקל על מנת לתקן חייב - לא רק על התיקון, אלא גם על הקלקול, שלהיותו בשביל לתקן, ה"ז חשיב תיקון. ועד"ז בנוגע לכתיבת שם המן בשביל מחייתו.

(27) שמו"ר פ"ג, א.
(28) משלי יד, טו.
(29) מלאכי ג, כב. וראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד.
וש"נ.
(30) לקוטי הש"ס להאריז"ל סוף ברכות. וראה גם תורת מנחם חל"ג ריש ע' 406. וש"נ.
(31) מנחות כט, ב.
(32) ראה זח"א קפא, א.
(33) תענית ל, ב. וש"נ.
(34) מיכה ב, יג.
(35) שמואל-א טו, ג.
(36) ולכן, לא הוצרך רש"י לפרש מאומה בפסוק "מחה אמה" שבפ' בשלח (שלפני פרשתנו, שלכן אי אפשר לומר ששם סמך על פירושו בפרשתנו), כיון ששם מדובר אודות מחיית זכר עמלק ע"י הקב"ה, כי "ה' נתן וה' לקח" (איוב א, כא), וכשם שיצרו, כך ביכלתו למחות את זכרו ממחשבת האדם.

בס"ד. משיחות שבת פרשת תצא, ט' אלול ה'תשמ"ט.

ד"אויבך". ולהעיר ממה שכתוב⁹ "וילחם
בישראל וישב ממנו שבי", היינו, שישנו אויב
שהוא חזק כל כך שלקח בפועל שבי מישראל.
ועוד להעיר בפרשתנו, שגם לאחר שמנצחים את
האויב ושבת ממנו שבי, הרי זה נקרא "שביו",
שניכר בשבי שהיה של אויבך!

ב. על-דרך-זה יש לדייק בקשר ושייכות
דתחילת הפרשה וסיומה – שלכאורה הם בסתירה
זה לזה:

בהתחלת הפרשה מודגש התוקף דישראל – שגם
במצב של מלחמה כו', הרי זה "על אויבך", וכן
שבדאי "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו"¹⁰.

ואילו בסיום הפרשה, "זכור את אשר עשה לך
עמלק וגו'"¹¹ – מודגש התוקף דלעומת זה, שבכחו
של עמלק להרע לישראל, "אשר גו' ויזנב בך וגו'",
ועד שיש צורך בזכירה מיוחדת¹², "זכור גו' לא
תשכח"¹³, ועוד ועיקר – השתדלות מיוחדת בענין
ד"תמחה את זכר עמלק", ועד כדי כך, ש"מלחמה
לה' בעמלק מדור דור"¹⁴, "מדרא דעלמא דין
ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי"¹⁵.

ובסגנון אחר: כיון שישראל הם "על אויבך",
למעלה מאויבך, ובדאי ש"ונתנו ה' אלקיך בידך גו'"
– איך אפשרית המציאות ד"עשה לך עמלק גו' ויזנב
בך גו'"¹⁶!?

ג. ויובן בהקדים שאלה נוספת בנוגע לכללות
ענין ה"מלחמה" בשביל הנצחון ד"אויבך":

מציאות כל הענינים שבעולם אינה אלא על-
ידי-זה שנתהוו ונבראו על-ידי הקב"ה – "כל
הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו

א. בפסוק "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו
ה' אלקיך בידך ושבת שביו" שבהתחלת פרשתנו
– צריך להבין¹: (א) למה נאמר "כי תצא למלחמה
על אויבך", ולא "עם אויבך" או "באויבך"², (ב)
מהו "ושבת שביו", דלכאורה, הוה-ליה-למימר
"ושבת שביו"³ סתם?

ותירה מזה – דיוקים אלו ("על אויבך",
"ושבת שביו") הם בסתירה זה לזה, כי:

"על אויבך" מדגיש את ה"עליונות" לגבי
"אויבך", כלומר, אף-על-פי שיש מציאות של
"אויבך" ויש צורך במלחמה כדי לנצח את האויב,
מכל מקום, אין זו מלחמה שבין שני צדדים שווים,
אלא ישראל הם "על אויבך", למעלה מאויבך⁴.

ויש מקום להוסיף עוד דיוק: שהמצב ד"על
אויבך" (למעלה מאויבך, אבל, יש להם ערך
ושייכות ל"אויבך") אינו אלא לאחר הציאה
("תצא") ממקומם ודרגתם⁵, אבל מצד ישראל
עצמם שהם "חלק אלקה ממעל ממש"⁶, ועד
ש"ישראל⁷ וקודשא-בריך-הוא כולא חד"⁸, אין
להם ערך כלל עם אויבך, אפילו לא באופן ד"על
אויבך", אין להם שייכות כלל ל"אויבך".

ולאידך, "ושבת שביו" מורה על התוקף

(1) ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תצא. אוה"ת
שם ע' תתע. ד"ה כי תצא תשמ"ה. ועוד.

(2) ע"ד מ"ש במלחמת עמלק (שאוותה נזכר בסיום פרשתנו)
"וצא הלחם בעמלק" (בשלח יז, ט).

(3) ע"ד מ"ש (חוקת כא, א) "וישב ממנו שבי".

(4) ראה לקו"ת פרשתנו לז, א: וזהו על אויבך דהיינו למקום
שאין האויבים שולטים בו.

(5) ראה אוה"ת ריש פרשתנו: "ברכות .. ע"פ וצא הלחם
בעמלק .. אין אומרים צא אלא למי שהוא מבפנים, וכך צ"ל כאן
בענין כי תצא, באצ"ל לא יגורר רע, כי אם בבי"ע, והמלחמה לא
שייך רק במקום שיש טו"ר, היינו בבי"ע, וזהו כי תצא". וראה
ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו (ע' כרז) ש"קאי על ירדת הנה"א
שירד ונתלבש בגוף ונה"ב לבררם, עז"נ כי תצא למלחמה, שהוא
בחי' יציאה מבחי' האצ"ל (נשמה שנתת בי טהורה היא) לירד
בבי"ע, עד שיתלבש בגוף החומרי בכדי לברר את האויב .. הרע
של הנה"ב כו'".

(6) תניא רפ"ב.

(7) ראה זהר ח"ג עג, א.

(8) ובלשון הכתוב כאן – ("ונתנו ה' אלקיך (בידך)", היינו,
שהוי' הוא אלקיך, כחך וחיותך (ראה לקו"ת שלח מ, ג. בלק עג,
ג).

(9) חוקת כא, א.

(10) וגם ב"ושבת שביו" עיקר ההדגשה היא על התוקף
דישראל – שגם לאחר שהאויב לקח שבי, ה"ז דבר ברור ש"נתנו
ה' אלקיך בידך ושבת שביו".

(11) כה, יז ואילך.

(12) ולהעיר מפרש"י עה"פ: הוי דואג מגרוי האויב.

(13) "זכור – בפה, לא תשכח – בלב" (מגילה יח, א).

(14) ס"פ בשלח.

(15) תיב"ע עה"פ.

(16) ועל דרך זה בהתחלת פרשתנו – "ושבת שביו", שבי
שלקח "אויבך" מישראל, כנ"ל ס"א.

אמת" "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
הארץ"²⁴, ובלשון הרמב"ם "כל הנמצאים משמים
וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת
המצאו", היינו, שמציאותם היא מ"אמתת המצאו",
ובפרט על-פי המבואר בדרושי אדמו"ר האמצעי²⁵
שהמציאות דיש הנברא²⁶ היא המציאות דיש
האמיתית.

ומזה מובן גם בנוגע למציאות של מנגד
("אויבך"):

כיון שהכוונה להיות לו יתברך דירה בתחתונים
היא ל"התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו
בענין הסתר אורו יתברך.. עד שהוא מלא קליפות
וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי
עוד"²², על-כן צריך לומר, שמציאותו של
ה"תחתון", שהוא "נגד ה' ממש", אינה דמיון
בעלמא, אלא מציאות של מנגד²⁷, שנברא על-ידי
הקב"ה כדי שעל-ידו תושלם הכוונה דדירה
בתחתונים, "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת
רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא אחרא ואתהפך
חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה'.. במקום החושך
והסטרא אחרא כו"²², היינו, שיש מציאות של
מנגד, חושך וסטרא אחרא, ומציאותו של המנגד
מתהפכת לקדושה.

ואין לתמוה איך אפשר שתהיה מציאות של
מנגד בה בשעה שמציאות זו מתהווית בכל רגע
מאין ואפס ממש – כיון שהקב"ה הוא "נמנע
הנמנעות"²⁸:

אף-על-פי שעל-פי שכל, גם שכל דתורה, לא
יתכן שמציאות שמתהווית בכל רגע מאין ואפס
ממש תנגד למציאות שמהווה אותה – מכל-מקום,

אלא מאמתת המצאו"¹⁷. ולא זו בלבד שנתהוו
בששת ימי בראשית, אלא יתירה מזה – "המחדש
בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"¹⁸, וכתורת
הבעל-שם-טוב¹⁹ שבכל רגע נעשה חידוש
ההתהוות דכל הבריאה כולה מאין ואפס ממש.

ועל-פי-זה אינו מובן: איך אפשרית מציאות
של "אויבך", אויב (דישראל, ועל-ידי-זה הוא
אויב) דהקב"ה²⁰, ועד שיש צורך להלחם בו,
כביכול, כלשון הכתוב "מלחמה לה' בעמלק" – בה
בשעה שברגע זה ממש נעשית התהוות מציאותו
של האויב מאין ואפס ממש על-ידי הקב"ה?

ואפילו המציאות של מנגד שאומר "לי יאורי
ואני עשיתיני"²¹, הרי, האמת היא, והתורה מודיעה
ומגלה האמת, שגם מציאות זו מהווה אותה
הקב"ה בכל רגע מאין ואפס ממש, ובמילא, לא
תתכן מציאות של מנגד.

ובסגנון אחר: הניגוד להקב"ה הוא ניגוד
למציאותו של המנגד, דבר והיפוכו, כיון שכל
מציאותו של המנגד אינה אלא "מאמתת המצאו".
ד. והביאור בזה:

ידוע²² ש"תכלית בריאת עולם הזה הוא
שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים",
ב"עולם הזה הגשמי והחומרי ממש" – על-ידי
ירידת הנשמה להתלבש בגוף גשמי שבו, ואז
יכולה לקיים התורה ומצוות שנתלבשו בדברים
גשמיים, תפילין בקלף גשמי וציצית בצמר גשמי,
וכיוצא בזה בכל המצוות.

ובשביל כוונה זו ברא הקב"ה המציאות דעולם
הזה הגשמי – לא באופן של דמיון בעלמא [שהרי,
אם נאמר שמציאות העולם אינה אלא דמיון
בעלמא, לא נשלמה הכוונה "להיות לו דירה
בתחתונים" אלא באופן של דמיון בעלמא], אלא
מציאות אמיתית²³, ומקרא מלא דבר הכתוב ב"תורת

(17) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"א.

(18) ברכות ק"ש.

(19) שעהיוה"א פ"א.

(20) ראה פרש"י בהעלותך יו"ד, לה: כל השונא את ישראל

שונא את מי שאמר והי' העולם. וראה פרש"י מטות לא, ג: לפי

שעמדו כנגד ישראל נחשבו הם כאילו עמדו כנגד הקב"ה.

(21) יחזקאל כט, ג. וראה תניא ספכ"ב. לקר"ש חכ"א ע' 40

ואילך.

(22) תניא פל"ו.

(23) כידוע הראי' מדין התורה (סנהדרין סז, א במשנה) "שנים

לוקטים קישואים, העושה מעשה חייב, והאוחז עינים פטור"
(ראה סה"מ תרכ"ט ע' קמט. המשך תרס"ו ע' תלב. ובכ"מ).

(24) בראשית א, א. וראה מאמרים שבהערה הקודמת.

(25) ביאורו"ז בשלח מג, ג.

(26) שהתהוותו מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה
שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו
ח"ו, ולכן, הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט
ממש כו" (אגה"ק ס"כ. וראה סה"מ עזר"ת ע' קג).

(27) להעיר, שהדין ד"העושה מעשה חייב" (שבהערה 23) הוא
בנוגע לכישוף, היינו, שאף על פי ש"נקרא שמן כשפים שמכחישין
פמליא של מעלה" (סנהדרין שם, ב), "נגד ה' ממש", מ"מ, ה"ז
מציאות ("העושה מעשה חייב").

(28) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ

לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד.

כשהאדם כבר התחיל בעבודת המלחמה – אזי
 "ניטל" ממנו³¹ הכח לנגד³², ובכוחו של האדם
 לנצחו ולהפכו לקדושה, מצד שני ענינים: (א)
 מעלת האדם, "חלק אלקה ממעל ממש", "ישראל
 וקודשא-ברוך-הוא כולא חד", שלכן, אין למנגד
 ערך ושייכות אליו כלל, (ב) גם לאחר שירד למטה
 למקום שיש מציאות של מנגד – הרי הכוונה
 דבריאית המנגד אינה אלא כדי שהאדם ינצחו,
 כנ"ל.

ו. וב' קצוות אלו (תוקף מציאותו של המנגד,
 והכח דישראל להפכו לקדושה) מודגשים בהתחלת
 הפרשה – "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה'
 אלקיך בידך ושבת שביור":

מחד גיסא – יש מציאות של "אויבך", מציאות
 שנבראת על-ידי הקב"ה, ויש צורך ב"מלחמה" כדי
 לנצח המציאות ד"אויבך", ולא עוד, אלא, ש(לפני
 התחלת המלחמה) אפשרי מצב ש"אויבך" לוקח
 שבי (גם דבר של ישראל) ונעשה "שביור".

ולאידך גיסא – כאשר, "כי תצא למלחמה"
 (התחלת העבודה), הרי זה מיד ומלכתחילה באופן
 ד"על אויבך", למעלה מאויבך (הן מצד המציאות
 של העובד לפני ש"יצא" לירד למטה, והן מצד
 כוונת הבריאה ד"אויבך", כנ"ל), ועוד ועיקר –
 שבכל-זה "ונתנו ה' אלקיך בידך",

ועד ש"ושבת שביור", היינו, שגם הדברים שנפלו
 בשביה בידי "אויבך" חוזרים ומתהפכים לקדושה,
 כי, גם הכוונה ד"שביור" אינה אלא כדי שעל-ידי
 זה ניתוסף עליו גדול עוד יותר – על-דרך העילוי
 ד"זדונות נעשו לו כזכיות"³³, סוג מיוחד של
 "זכיות" שאינו אצל צדיק (ובינוני) שלא חטא
 מעולם³⁴, כ-אם כיתרון האור מן החושך, ולכן, גם
 לאחר שמתהפך לקדושה הרי זה נקרא "שביור",
 כיון שניכר בו התוקף דלעומת זה (כפי שנתהפך
 לקדושה) – שהוא באופן נעלה יותר מתוקף
 הקדושה מצד עצמו.

1 כיון שהקב"ה אינו מוגבל בשום הגבלה, "נמנע
 2 הנמנעות", ו"מי יאמר לך מה תעשה", הרי,
 3 כשעלה ברצונו יתברך לברוא מציאות של מנגד,
 4 נעשית מציאותו של המנגד עם היות שזהו דבר
 5 והיפוכו, שמהווה מאין ואפס ממש מציאות שהיא
 6 "נגד ה' ממש".

7 ה. ומזה מובן גם בנוגע לעבודתם של ישראל
 8 בעשיית הדירה לו יתברך בתחתונים:

9 כיון שיש מציאות של "תחתון.. שהוא מלא
 10 קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש", מנגד
 11 אמיתי, ולא עוד, אלא, שהתהוותו של המנגד היא
 12 מצד שהמהווה אותו "נמנע הנמנעות", שמה מובן
 13 גודל התוקף שבמציאות המנגד – הרי, עבודתם
 14 של ישראל אינה רק באופן של גילוי ההעלם,
 15 היינו, שעל-ידי העבודה דתורה ומצוות מגלים את
 16 הטוב שבעולם הזה, ועל-ידי-זה נעשה דירה לו
 17 יתברך, אלא עבודתם היא באופן של חידוש,
 18 שעל-ידי עבודתם ופעולתם "אתכפא סטרא אחרא
 19 ואתהפך חשוכא לנהורא", שמציאות ה"תחתון.. נגד
 20 ה' ממש" מתהפכת ונעשית דירה לו יתברך.

21 ומובן, שכדי להתגבר על מציאות ד"תחתון..
 22 נגד ה' ממש" ולפעול בו חידוש לעשותו דירה לו
 23 יתברך, יש צורך בכוחות נעלים ביותר. והכח לזה
 24 ניתן לישראל – כי, "ישראל וקודשא-ברוך-הוא
 25 כולא חד", היינו, שנשמות ישראל מושרשים
 26 במהותו ועצמותו יתברך, ולכן יש בהם כח
 27 ה'עצמות' לחידוש דבר, להפוך את מציאות התחתון
 28 ולעשותו דירה לו יתברך²⁹.

29 ויש לומר, שכיון שהכוונה דבריאית התחתון
 30 והמנגד היא כדי שהאדם על-ידי עבודתו ינצחו
 31 ויהפך אותו לקדושה, ועל-ידי-זה תהיה עליה
 32 באדם העובד – הרי, גם מצד התחתון יש עילוי
 33 ותוקף במציאותו של האדם העובד (ישראל) לגבי
 34 מציאותו הוא (דהתחתון), אלא, שזה מתגלה רק
 35 לאחר שהאדם מתחיל בעבודת המלחמה.

36 כלומר: לפני התחלת העבודה – התוקף הוא
 37 במציאות התחתון, דכיון שמציאותו היא מצד
 38 "נמנע הנמנעות" הרי זו מציאות תקיפה³⁰. אבל

הרי, מצד "נמנע הנמנעות" אין קושיא, ובמילא, ה"ז מציאות
 תקיפה (ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בנוגע לכללות המציאות דמנגד).
 (31) ע"ד המבואר בתניא פכ"ט (לו, ב) ש"מסירה ממשלתה
 ויכלתה ומסלק ממנה הכח ורשות כו".

(32) אבל לא התוקף דעצם מציאותו, שלכן, גם אז יש העילוי
 ד"ושבת שביור", כדלקמן בפנים.

(33) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ו.

(34) ראה תניא שם. סהמ"צ להצ"צ קצא, א.

(29) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74 ואילך.
 וש"נ.

(30) ואף שכוונת בריאתו (בכל רגע) היא כדי שינצחו אותו –

22 שלאחר גמר עבודת הברורים בבית לבן⁴¹ היה
23 מוכן מצדו לפעול שלימות הברור בעש⁴² (ובמילא
24 גם בעמלק), "אבוא אל אדוני שעירה"⁴³ (כפי
25 שיקויים בפועל לעתיד לבוא, "ועלו מושיעים גו'
26 לשפוט את הר עשו"⁴⁴), שעל ידי זה ניתוסף עליו
27 גדול עוד יותר⁴⁵, על-דרך האמור לעיל (סעיף ו)
28 במעלת התשובה ש"זדונות נעשו לו כזכויות".
29 ח. על-פי-זה יש לבאר גם את ההמשך לפרשה
30 שלאחר-הזה (שמתחילין לקרוא במנחת שבת זו) –
31 "והיה כי תבוא אל הארץ גו' ולקחת מראשית כל
32 פרי האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה'
33 אלקיך וגו'"⁴⁶ – מצות ביכורים:
34 כאשר יהודי יוצא לעסוק בעבודה דברור
35 העולם, "כי תצא למלחמה על אויבך וגו'", אזי
36 פועל גם ב"הארץ" ("כי תבוא אל הארץ"), מלשון
37 ארציות (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) –
38 ש"ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' והלכת אל
39 המקום אשר יבחר ה' אלקיך גו'", ועד "והנחתו
40 לפני ה' אלקיך"⁴⁷, שפועל ב'תחתון' עליה לדרגא
41 הכי נעלית – לבית-המקדש.

1 ז. ועל-דרך-זה בסיום הפרשה – "זכור את אשר
2 עשה לך עמלק גו'":
3 מחד גיסא – ישנה מציאותו של "עמלק",
4 מציאות שהיא בכל התוקף, עד כדי כך, שיכול
5 להיות מצב ד"ק³⁵ בדרך (ומזה בא למצב ירוד
6 יותר) ויזנב בך גו'" (על דרך הענין ד"שביו").
7 וכפי שמצינו לפני-זה – שכאשר "ויצא"³⁶ יעקב
8 גו' חרנה"³⁷, שיצא ממקומו ודרגתו העליונה וירד
9 ללכת "חרנה", "חרון אף של מקום"³⁸, לעסוק
10 ב"מלחמה" דעבודת הברורים, "רדף אליפו בן
11 עשו (אביו של עמלק).. אחריו כו'" ונטל מה שהיה
12 בידו של יעקב³⁹ ("שביו").
13 כלומר, "עמלק" הוא מציאות שיש בה תוקף
14 לנגד ליהודי, ומה גם שטוען שיש לו "יחוס" –
15 להיותו מזרעו של עשו, נכדו של אברהם!
16 ולאידך גיסא – הכוונה והתכלית בניגוד
17 ד"עמלק", היא, שיתוסף עליו גדול עוד יותר אצל
18 ישראל, על-ידי-זה שלוחם עם עמלק ומבטלו מכל
19 וכל, "תמחה את זכר עמלק", ולא עוד, אלא,
20 שהדברים שיכולים להפכם לקדושה הרי הוא מברר
21 ומזכך ומהפך לקדושה⁴⁰, כמו שמצינו ביעקב,

(41) ובפרטיות – "עשרים שנה .. ארבע עשרה שנה בשתי
בנותיך ושש שנים בצאנך" (ויצא לא, מא), וכמבואר בדרושי
חסידות (תו"א ויצא כג, ד. תו"ח שם כז, ד ואילך) שהעבודה
"בשתי בנותיך" קאי על הברור דבינה ומלכות, "שם הגדולה
לאה ושם הקטנה רחל", "הגדולה", ה"א גדולה, בינה, ו"הקטנה",
ה"א קטנה, מלכות; ועל דרך זה בנוגע לעבודה "בצאנך", ש"צאן
היינו בחי' היוצא מלמעלה מסדר השתלשלות .. לובן העליון"
(תו"א שם, ג).

(42) ראה תו"א ר"פ וישלח (כד, סע"ב ואילך). תו"ח שם (לט,
ג. מא, ג). ועוד.

(43) וישלח לג, יד.

(44) עובדי' א, כא. פרש"י וישלח שם.

(45) ויש לומר, שעש"ז קורא יעקב לעשו "אדוני" ("אבוא אל
אדוני שעירה"), כיון שעל ידי הברור דעשו ניתוסף אצל יעקב
עילוי גדול עוד יותר (ע"ד האמור לעיל (ס"ו) שגם לאחר
שמחזירים השבי ה"ז נקרא "שביו"). ועל דרך זה י"ל בנוגע
לטענת לבן "הבנות בנוי גו' והצאן צאני" (ויצא שם, מג) –
טענה שנכתבה ונעשית חלק בתורת-אמת* – כיון שהעילוי
שניתוסף ביעקב על ידי עבודת הברורים נעשה על ידי עבודתו
בבית לבן.

(46) ר"פ תבוא (כו, א"ב).

(47) שם, יו"ד.

(35) "קרך" – מלשון קרירות (תנחומא ופרש"י עה"פ. וראה
סה"מ תרמ"ז ע' פו. עטר"ת ע' רצד. ועוד), היינו, ש"עמלק" אינו
יכול לבוא ליהודי ולומר לו שלא יקיים רצון ה' ח"ו (כיון שבודאי
לא ישמע אליו), ולכן, "שנה את לשונו"* לדבר בסגנון של יהודי
(שלא יכירו שהוא "עמלק"), באמר, שבודאי צריך לקיים רצון
ה', ואדרכה, מצד גודל הפשיטות שבדבר – להיותו בן אברהם
ויצחק ויעקב, בת שרה רבקה רחל ולאה, ונשמתו היא "חלק
אלקה ממעל ממש" וכו' – מה מקום להתפעלות, חיות
והתלהבות? ! יכולים לקיים התומצ' בקרירות. וקרירות זו (היפך
הקדושה שהיא באופן של חיות וחמימות) נעשית השורש לענינים
שלמטה מזה כו'.

(36) ע"ד מ"ש "כי תצא למלחמה", "צא הלחם בעמלק".

(37) ר"פ ויצא.

(38) פרש"י ס"פ נח.

(39) פרש"י ויצא כט, יא.

(40) כידוע שיש שני אופנים בעבודת הברורים: (א) ענינים
שיכולים לבררם ולהעלותם לקדושה, (ב) ענינים שאי-אפשר
להעלותם לקדושה, וברורם הוא בדרך של דחי, ע"ד שבירתן
זוהי תקנתן (ראה סה"מ צ"צ שבעה ערה 34. ובכ"מ).

(*) ע"ד המבואר (צפע"נ מכות יא, א. מפענצ"צ פ"ה סי"ב) בנוגע
לשבעות משה המפורשת בתורה ("ויאל משה" – שמות ב, כא), גם
לאחר שבטלה השבועה.

(*) ע"ד מ"ש "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הגלב" וילחם בישראל",
"זה עמלק, שנאמר עמלק יושב בארץ הגלב, ושנה את לשונו כו'"
(חזקת כא, א ובפרש"י).

23 לה' ראשית תבואתה", כיון שמחשבתן של ישראל
24 קדמה לכל דבר, אפילו לתורה⁶⁰.
25 ויש לומר יתירה מזה – שהעילוי ד"ביכורים"
26 (השרש במהותו ועצמותו יתברך) נמשך ומתגלה
27 בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו,
28 שנעשה דירה לו יתברך, על-ידי-זה שישראל
29 מגלים בו כח העצמות שבו, שאמיתת מציאותו
30 של יש הנברא הוא יש האמיתי⁶¹.

* * *

31 ט. ויש לקשר זה עם שיעור היומי ברמב"ם –
32 בהלכות מכירה⁶²:
33 ענין ה"מכירה" בעבודת האדם לקונו ("לתקן
34 הדעות"⁶³), הוא, על-דרך מה שכתוב⁶⁴ "קונה
35 שמים וארץ", "שה' יתברך קונה מהתחתונים
36 ובפרט מישראל עם סגולתו", (שמוכרים ו) מקנים
37 לו כל עניני העולם, מוציאים אותם ממעמד ומצב
38 ד"רשות הרבים", טורי דפרודא, ומעלים אותם
39 ל"רשות היחיד", יחידו של עולם⁶⁵.
40 ומכירה זו נעשית "באחד משלשה דברים,
41 בכסף או בשטר או בחזקה" – שענינם בעבודת
42 ה'⁶⁶, הוא, ג' הקוין דתורה עבודה וגמילות
43 חסדים⁶⁷, שהם בחינת חסד גבורה תפארת⁶⁸, אשר,
44 על-ידי ג' קוין אלו נעשית כללות עבודת האדם
45 להקנות להקב"ה כל העולם כולו.
46 ובענין ה"מכירה" מודגשים ב' הקצוות הנ"ל –
47 תוקף המציאות דהעולם והפיכתו לקדושה:

1 [ויש לומר, שרומז גם לשלימות העבודה
2 דלעתיד לבוא – שכיון שהאדם העובד יהיה
3 בשלימות, וכל עניני העולם שבהם נעשית העבודה
4 יהיו בשלימות⁴⁸, גם העבודה היא בשלימות,
5 "כמצות רצונך"⁴⁹.
6 ובפרטיות יותר – מודגש גם בביכורים ב'
7 הקצוות הנ"ל (תוקף מציאות העולם, והפיכתו
8 לקדושה)⁵⁰:

9 לפני העבודה ד"ולקחת מראשית כל פרי
10 האדמה" – מודגש תוקף המציאות ד"הארץ",
11 מלשון ארציות, התוקף שיש בה מצד "נמנע
12 הנמנעות", ועד שה"בכור"⁵¹ ("ביכורים" גם מלשון
13 "בכור") הוא עשור⁵².

14 ועל-ידי העבודה ד"ולקחת מראשית⁵³ כל פרי
15 האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה' גו'
16 והנחתו לפני ה' אלקיך גו'", בירור העולם –
17 נתגלה האמת שיעקב הוא הבכור (כמשל השפופרת
18 כו' שהנכנס ראשון יוצא אחרון, יעקב שנוצר
19 ראשון יצא אחרון⁵⁴), ועד ש"יעקב.. בא לשרשו
20 בחינת ביכורים עליונים⁵⁵, כידוע ש"ביכורים"⁵⁶
21 קאי על ישראל⁵⁷, כדכתיב⁵⁸ "כבכורה בתאנה
22 בראשיתה ראיתי אבותיכם", וכתוב⁵⁹ "קדש ישראל

(48) כולל גם השלימות דג' הענינים עולם שנה ונפש (שעליהם מיוסד ספר יצירה – ראה רד"ה וחר סיני עשן תרכ"ח) – שלימות העולם (ביהמ"ק, שיהי נעלה יותר מבית ראשון ושני), שלימות הזמן (ועד שכולל כל עניני העלי' ד"ילכו מחיל אל חיל" שנעשים במשך הזמן שלאח"ז), ושלימות האדם.

(49) כלשון תפלת מוסף. וראה המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.
(50) בהבא לקמן – ראה אוה"ת ר"פ תבוא (ע' תתרגל ואילך).
(51) וי"ל שמרומז גם ב"ראשית כל פרי האדמה" – תוקף ("בכור" לשון תוקף – ת"א ויחי מט, ג) העולם שלפני התחלת העבודה.

(52) ובשרשו למעלה – עולם התווה (שקדם לעולם התיקון), שממנו נפלו ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים שבעולם.

(53) ומ"ש "מראשית ולא כל ראשית" (ספרי ופרש"י עה"פ) – ה"ז כדי להדגיש מעלת עבודת האדם, שצריך לבחור מ"כל (הענינים שהם באופן ד) ראשית", כדי להביא לה'.

(54) פרש"י תולדות כה, כו.

(55) אוה"ת שם ע' תתרגמ.

(56) ראה אוה"ת שם: בחי' ביכורים הוא למעלה מבכורה, כי בכור הוא ראשית פטר רחם, ולמעלה הוא ראשית בסדר השתלשלות, והוא בחי' תהו שלמעלה מתיקון, אבל הביכורים שקודם לכל הוא למעלה בחי' א"ק ומוח' הקדומה כו'.

(57) וחר ח"ב כקא, רע"א (ברע"מ). ח"ג רג, ב (ברע"מ) וברמ"ז שם – הובא ונת' באוה"ת ריש פרשתנו.

(58) הושע ט, ו. הובא בזח"ג שם.

(59) ירמי' ב, ג. הובא בזח"ב וחי"ג שם.

(60) ב"ר פ"א, ד. וכמ"ש בתד"א ח"א פ"ד ואלו הן תורה וישראל אבל איני יודע איזה מהן קודם כו', אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתה – אוה"ת תבוא שם (ע' תתרגל).

(61) אלא שאעפ"כ, אין זה דומה כלל לכח העצמות שבישראל, ועד כדי כך, שישראל מגלים כח העצמות שבעולם באופן של התחדשות (ראה לקו"ש ח"ב שבהערה 28).

(62) פרקים זט.

(63) ראה רמב"ם סוף הל' תמורה.

(64) לך יד, יט.

(65) ראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות לרונ במקח וממכר (לו, ב ואילך). וראה גם לקו"ת עקב טז, ג ואילך. סידור שער ברהמ"ז קיא, ב ואילך. אוה"ת שבועות ס"ע קפו ואילך. סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רנח ואילך. ד"ה חמשה קנינים (הא') תשי"ב (תורת מנחם – ספר המאמרים תשי"ב ע' רפג ואילך).

(66) וינשתלשול מהן" – בהלכות מכירה כפשוטם.

(67) ריש מס' אבות – שלומדים בשבת זו (וראה לקמן סי"א).

(68) בהבא לקמן – ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רעו ואילך.

ועוד.

שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה
ומאנשי סדום ועמורה ומצרים שטבעו בים, הוא
יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו".

ויש לבאר טעם הדיוק ד"מי שפרע מאנשי דור
המבול ומאנשי דור הפלגה כו" דוקא (דלכאורה,
למה מזכירים עונשים דאומות העולם לפני מתן
תורה, ולא עונשים דבני ישראל לאחר מתן תורה⁷⁷)
— בנוגע לעבודת האדם⁷⁸:

החילוק שבין כסף למשיכה ("נתן הדמים ולא
משך") בעבודת ה', הוא⁷⁹ — ש"כסף" מורה על
הגילוי וההמשכה מלמעלה למטה ("שה" יתברך..
נותן להם (לישראל) כסף הוא סוד המשכת
והתגלות אורו האין-סוף אשר אליו תכסף נפש כל
חי")⁸⁰, ו"משיכה" מורה על ההעלאה וההגבהה
מלמטה למעלה ("שהוא יתברך מושך החפץ..
העלאה והגבהה מטורי דפרודא.. לרשות היחיד
יחידו של עולם"), ושליוט העבודה היא בב'
הענינים דכסף ומשיכה, שעל-ידם נעשה הקנין
דרשות הרבים להיות רשות היחיד, ליחידו של
עולם.

וכאשר "נתן הדמים ולא משך", היינו, שהיה
הגילוי מלמעלה, אבל עדיין לא נעשית עבודת
האדם לפעול ההעלאה מלמטה למעלה, ומאיו
סיבה שתהיה "חזור בו" מהמכירה, היינו, שאינו
ממלא עבודתו בעשיית הדירה לו יתברך — אומרים
לו ש"לא עשה מעשה ישראל" (ש"לא ידברו כזב",
והרי קיבל על עצמו לקיים התורה ומצוות באמרו
"נעשה ונשמע"⁸¹), וכיון שבודאי "רוצה להיות

1 "מכירה" — מדגישה תוקף המציאות העולם,
2 שאינו דמיון בעלמא, כי אם, מציאות (של "רשות
3 הרבים", טורי דפרודא), ועד שיש צורך ב"קנין"
4 על-פי תורה כדי לעשותה "רשות היחיד", ליחידו
5 של עולם;

6 ולאידך — בכוחם של ישראל לפעול
7 ה"מכירה", לעשות מ"רשות הרבים" — "רשות
8 היחיד", כיון שגם בהיותם ב"רשות הרבים" הרי
9 הם למעלה ממנו ("על אויבך"), להיותם "כולא
10 חד" עם הקב"ה, גם בעבודתם בפועל ובגלוי,
11 שזהו ענין הקידושין דכנסת-ישראל להקב"ה,
12 "האשה נקנית בשלשה דרכים, בכסף בשטר
13 ובביאה"⁶⁹, ג' הקוין דתורה עבודה וגמילות-
14 חסדים⁷⁰, ולכן, בכוחם וביכולתם לקשר העולם
15 עם הקב"ה "בכסף או בשטר או בחזקה", ועד
16 שפועלים ההתאחדות העולם עם הקב"ה (לא רק
17 כמו "נכסים" שנקנים "בכסף ובשטר ובחזקה",
18 אלא גם) באופן שהוא מעין ודוגמת⁷¹ הקנין
19 ד"אשה", שמקבלת מבעלה ועושה רצון בעלה,
20 שנקנית "בכסף ובשטר ובביאה", יחוד פנימי⁷²,
21 שהעולם נעשה דירה לו יתברך, דירה לעצמותו,
22 שבה מתגלה העצם של הדר בדירה⁷³.

23 י. ונוסף על האמור בנוגע להלכות מכירה
24 בכללותן — יש להוסיף ולבאר גם הלכה פרטית
25 בהתחלת השיעור דיום ה'שבת קודש':

26 "מי⁷⁴ שנתן הדמים ולא משך הפירות, אף-על-
27 פי שלא נקנו המטלטלין, כמו שביארנו⁷⁵, כל
28 החזור בו בין לוקח בין מוכר לא עשה מעשה
29 ישראל⁷⁶, וחייב לקבל מי שפרע.. אומרים, מי

(77) אף על פי שבמשך דברי ימי בני היו ריבוי עונשים, ו"אין
הדבר צריך ראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה", ולא רק
ב"ספרים", אלא בפועל ממש — החל מהעונש דכללות ענין הגלות
("מפני חטאינו גלינו מארצנו") שנמשך עד עצם היום הזה!
(78) נוסף על הפירוש בפשטות הענינים — "קלנו בפורענות
רשעים, שזה עושה כמעשיהם, אשר פיהם דבר שוא ואין עומדים
בדיבורם, משא"כ בבני ישראל שזאמר בהו שארית ישראל לא יעשו
עולה ולא ידברו כזב" (חזק"א מהרש"א לב"מ שם).

(79) ראה דרושים שבהערה 65.
(80) וי"ל שגם "כסף" קאי על העבודה דישראל (כנ"ל ס"ט),
אלא, שהעבודה היא — המשכת אור, היינו, שהביור (קנין החפץ)
נעשה על ידי המשכת גילוי האור מלמעלה. וע"ד אופן הביור
בימי שלמה, כדלקמן בפנים.
(81) משפטים כד, ז. שבת פו, א. וראה לקו"ש חג השבועות
ש.ז.

(69) ריש מסכת קידושין.

(70) סה"מ תרל"ו שם (ע' רפא). וראה גם לקו"ש בשלח א, ג.
אוה"ת וירא קו, א. שבועות ע' קצט. רג ואילך. ועוד.

(71) אבל לא ממש, כי, גם לאחר שהעולם נעשה דירה לו
יתברך ה"ז שלא בערך לגבי מעלתם של ישראל, כנ"ל הערה 61.

(72) ראה סה"מ תרל"ו שם: "הדברים שהאשה נקנית בהם הוא
בחי' המשכה פנימית, וג' דברים שהנכסים נקנים שהם הם בחי'
המשכה חיצונית".

(73) מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט. ועם הגהות — אוה"ת
שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך. המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

(74) פ"ז ה"א"ב.

(75) פ"ג ה"א.

(76) "האי לא עושה מעשה עמך הוא, דכתיב (צפני ג, יג)
שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב" (פרש"י ב"מ מח,
ב).

(*) לשון הרמב"ם בהל' מלכים פ"א ה"ב — בנוגע לביאת המשיח.

35 שנתן דמים ולא משך (לפעול שיעשה גם משיכה)
 36 אומרים "מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", כי
 37 הפרעון על העדר העבודה דבירור העולם (משיכה)
 38 אינו אלא מצד גדרי העולם (לפני מתן תורה),
 39 מה-שאינ-כן מצד מציאותם של ישראל (לאחר מתן
 40 תורה) שלמעלה מגדרי העולם כו'; ואף על פי כן,
 41 כיון שסוף-כל-סוף ירדו למטה לפעול בגדרי
 42 העולם, פועלת האזהרה ד"מי שפרע" (עונש שמצד
 43 גדרי העולם) שתהיה גם עבודת המשיכה, כפי
 44 המתחייב מצד גדרי העולם, שיוכל להיות דירה לו
 45 יתברך.

* * *

46 יא. ויש לקשר זה גם עם פרקי אבות שלומדים
 47 בשבת זו – פרקים א-ב – שבהם נתבאר כללות
 48 ענין העבודה:
 49 "משה קיבל תורה מסיני" 87 – כללות הענין
 50 דמתן תורה, כולל גם ה'נתינת-כח' שמצד בחינת
 51 משה שבכל אחד ואחד מישראל, שעל-ידה נעשית
 52 העבודה ד"ליראה את ה'" באופן ד"מילתא
 53 זוטרת" 88, עד שאומרים על זה "מה" 89 ה' אלקיך
 54 שואל מעמך כי אם ליראה" 88.
 55 "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה
 56 ועל העבודה ועל גמילות חסדים" 90, ו"על שלשה
 57 דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל
 58 השלום" 91 – ג' הקוין (הכוללים כל עניני התורה
 59 ומצוות) שעל-ידם נעשה עמידת וקיום העולם
 60 בתכלית השלימות, שנעשה דירה לו יתברך" 92.

שד"ת מעות קנות*, ש"ס"ל לר"י שד"ת הוא קנין גמור
 שמשנמשך מ"ד זה (כסף) הרי בודאי יהי' העלאת מ"ן (משיכה)
 שהוא סוד הקנין והיציאה מרשות לרשות, ומסיים, "ומ"מ עכו"ם
 לדברי ר"י אינו מקנה אלא במשיכה, כי הם נמשכים מגק"ט
 לגמרי, והבירור מהם קשה עד מאד, ואינו קנין גמור אלא עד
 שנגמר ההעלאה ב"מ שנהפך החושך לאור, משא"כ ישראל
 שהם חלק אלקה ממעל כו'".

(87) פ"א מ"א.

(88) ברכות לג, ב. מגילה כה, א. תניא רפמ"ב.

(89) עקב י, יב.

(90) אבות שם מ"ב.

(91) שם מ"ח.

(92) דוגמת הקנין בכסף בשטר ובחזקה, או בכסף בשטר

ובביאה, כנ"ל ס"ט.

(* שהרי החיוב לקבל מי שפרע הוא בגלל שש"פ דין תורה קנה על
 ידי המעות (קצוה"ח טר"ד טק"ב).

1 מישראל, לעשות כל המצוות כו' 82, בודאי ישלים
 2 עבודתו לעשות דירה לו יתברך.

3 וכדי להקל ולזרז גילוי רצון האדם האמיתי
 4 "להיות מישראל" – "חייב לקבל מי שפרע",
 5 שעל-ידי-זה יבין חומר הענין וכו'.

6 וב"מי שפרע" גופא – מזכירים רק הפרעון
 7 ד"אנשי דור המבול", "דור הפלגה" וכיוצא בזה,
 8 עונשים דאומות העולם שלפני מתן תורה דוקא,
 9 כי:

10 ההכרח דפעולת המשיכה, עבודת המטה, הוא
 11 – מצד גדרי העולם (לפני מתן תורה), שלהיותו
 12 "תחתון.. נגד ה' ממש", אינו יכול להתברר אלא-
 13 אס-כן על-ידי-זה שימשכוהו ויעלוהו מלמטה
 14 למעלה;

15 אבל, מצדם של ישראל (לאחר מתן תורה) –
 16 הרי, נוסף לכך שמצד עצמם אינם שייכים לעולם,
 17 כיון ש"ישראל וקודש-ברוך-הוא כולא חד", ומה
 18 שנמצאים בעולם הרי זה רק בגלל ציווי הקב"ה
 19 לצאת ממקומם ודרגתם ("כי תצא למלחמה")
 20 ולירד למטה, הנה גם לאחר ירידתם למטה היו
 21 יכולים לברר העולם (לא בדרך של מלחמה, אלא
 22 בדרך של מנוחה ושלום) על-ידי ריבוי התגלות האור,
 23 כבימי שלמה, שעל-ידי תוקף האור עד לאבוקה
 24 גדולה נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו
 25 ודרגתו של שלמה (עליו נאמר 83 "וישב שלמה על
 26 כסא ה'"), 84, וזה שיש צורך בבירור בדרך מלחמה
 27 דוקא, הרי זה רק מצד הענין ד"נורא עלילה על בני
 28 אדם" 85, שבגלל זה נעשה ענין החטא והגלות כו',
 29 ואז יש צורך בעבודת הבירורים בדרך מלחמה
 30 דוקא.

31 וכיון שמצד דרגתם של ישראל מספיק נתינת
 32 דמים (הבירור שעל-ידי גילוי אור), וזה שצריך
 33 למשיכה הוא רק מצד הירידה למטה והירידה
 34 בגלות, מצב דאומות העולם 86, לכן, כשמהירים זה

(82) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(83) דברי הימים-א כט, כג.

(84) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. סה"מ

תרנ"ט ע' קסב ואילך. תש"ד ע' 107. ועוד.

(85) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יב,

ד ואילך. ד"ה באתי לגני תשל"א (תורת מנחם – ספר המאמרים

באתי לגני ח"א ע' כה ואילך). ועוד.

(86) ראה סה"מ צ' להצ"צ שם (לז, ב) בביאור דעת ר' יוחנן

21 אצלם על-ידי עבודתם בעולם, "מתן שכרן של
22 צדיקים לעתיד לבוא", "לזכות את ישראל".

* * *

23 יב. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה
24 בפועל – "המעשה הוא העיקר"¹⁰³:

25 בעמדנו ביום השבת בחודש אלול (ובפרט
26 לאחר שישנן כבר שתי שבתות¹⁰⁴ באלול), פרשת
27 כי תצא למלחמה על אויבך גו' ושבת שבי – יש
28 נתינת-כח יתירה בכל עניני העבודה דחודש אלול
29 (כמרומו ב'ראשי-תיבות' ד"אלול" שכוללים ג'
30 הקוין דתורה עבודה וגמילות-חסדים, וכן תשובה
31 וגאולה¹⁰⁵), באופן ד"כי תצא למלחמה עז אויבך",
32 ועד להענין ד"ושבת שבי", שאפילו אם היו
33 ענינים בלתי-רצויים מהפכים אותם לקדושה על-
34 ידי עבודת התשובה דחודש אלול.

35 ויש לומר, שענין זה מרומו גם במשל ד"מלך
36 בשדה", ש"יוצאין אנשי העיר.. ומקבלין פניו
37 בשדה"¹⁰⁶ – שמצד עצמם הרי הוא למעלה
38 מ"שדה" (כי אם "אנשי העיר"), ואף על פי כן,
39 "יוצאין אנשי העיר.. ומקבלין פניו (של המלך,
40 שיוצא אף הוא) בשדה", כיון שהכוונה היא שגם
41 ה"שדה" תתברר ותתהפך לקדושה¹⁰⁷.

42 ויש להוסיף ולערוך במיוחד גם אודות עניני
43 העבודה השייכים לט"ו באלול¹⁰⁸ – יום התייסדות
44 ישיבת תומכי תמימים¹⁰⁹, ששמה מורה ומדגיש
45 ענין התמימות והשלימות בעבודה, הן בנוגע

1 "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא"⁹³
2 – בסוף ולאחר גמר ושלומות כל העבודה, "היום
3 לעשותם ולמחר לקבל שכרם"⁹⁴.

4 ונוסף לזה, נוהגים להקדים המשנה⁹⁵ "כל
5 ישראל יש להם חלק לעולם הבא כו'", ולסיים
6 במשנה⁹⁶ "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך
7 הרבה להם תורה ומצוות" – שבזה מודגשת⁹⁷
8 מעלתם של ישראל שלמעלה מהתורה, שעוד לפני
9 ש"משה קיבל תורה מסיני" ישנו כבר הענין ד"כל
10 ישראל יש להם חלק לעולם הבא" להיותם "נצר
11 מטעי מעשה ידי להתפאר"⁹⁸, וזה ש"משה קיבל
12 תורה מסיני ומסרה כו'", הוא, בשביל (העיקר)
13 ישראל, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל⁹⁹ לפיכך
14 הרבה להם תורה ומצוות"¹⁰⁰.

15 ובסגנון האמור – שישראל מצד עצמם הם
16 למעלה מהעולם, ולמעלה מהתחלקות דג' קוין
17 שמצד גדר העולם, אלא, כיון שירדו לעולם
18 שמחולק לג' קוין ("על שלשה דברים העולם
19 עומד"), נעשה גם אצלם¹⁰¹ (ובעבודתם) ציור של
20 ג' קוין¹⁰², והכוונה בזה – בשביל העילוי שיתווסף

(93) אבות ספ"ב.

(94) עירובין כב, א. ע"ז ג, א. ד, ב – הובא בפרש"י ס"פ ואתחנן.

(95) סנהדרין ר"פ חלק.

(96) משנה סוף מסכת מכות.

(97) ראה גם פירוש הר"מ אלמושנינו לריש מסכת אבות. הובא במדרש שמואל בהקדמה לאבות. לקו"ש ח"י"ז ע' 343 ואילך.

(98) שעי"ס, כא.

(99) ראה גם לקו"ש ח"י"ז ע' 409 ואילך.

(100) ובפרטיות יותר – שגם לאחר מ"ת ניתוסף ריבוי גדול יותר בתורה, כדי שיוכלו לברר העולם גם לאחר הירידה שעל ידי חטא העגל (ראה ד"ה ויתן לך תרס"ו. ועוד), ע"ד המבואר לעיל (סוס"י) שנוסף על כללות הירידה בעולם ניתוסף גם הירידה שבגללה צ"ל העבודה בדרך מלחמה, שע"ז ניתוסף עליו גדול עוד יותר, "לזכות את ישראל", בהוספה על הזכות שמצד כללות הענין דמ"ת ("מתן שכרן של צדיקים").

(101) ועד שבגלל זה נעשה ציור דג' קוין גם למעלה – כההמשך בהתחלת פרק שני "דע מה למעלה ממך", שכל מה שלמעלה הוא ממך (לקו"א להח"מ סקצ"ח. אור"ת קיב, ב).

(102) ונרמז גם בתיבה הראשונה – "משה" – ר"ת משה שמאי הלל (ראה מגלה עמוקות אופן עד), ששמאי והלל הם ב' הקוין דשמואל וימין*, ומשה הוא קו האמצעי.

ועוד, ל"ש"משה" אותיות "מה" בתוספת שי"ן, ש"מה" רומז על עצם המציאות ד ישראל שלמעלה מציור, אלא שמצד הירידה לעולם ניתוסף השי"ן, שרומז על ג' קוין.

(103) אבות פ"א מ"ז – שלומדים בשבת זו.

(104) להעיר מהעילוי ד"שתי שבתות" בנוגע לענין הגאולה – "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות בן דוד בא" (שבת קיח, ב). וראה לקו"ת בהר מא, א ואילך). ושייך במיוחד לחודש אלול שבר"ת שבו נרמז (גם) ענין הגאולה. והדגשה יתירה בחודש אלול דשנה זו – שנת "תשמיט ירך", והכנה ל"תאה שנת נסים", כמדובר כמ"פ.

(105) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 313 ואילך. וש"נ.

(106) לקו"ת פ' ראה לב, ב.

(107) ועפ"ז יומתק שהענין ד"מלך בשדה" הוא גם בשבתות דחודש אלול, אף על פי ששבת הוא למעלה משה (וכהלשון בלקו"ת שם שימי אלול "הם ימות החול ואינם יו"ט כמו שבתות ויום טוב") – כיון שהכוונה היא לפעול גם ב"שדה" העילוי דשבת.

(108) שבו "קיימא סיהרא (דחודש אלול) באשלמותא".

(109) אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' ב. ח"י ע' שסה. "היום יום" טו אלול. ובכ"מ. ולהעיר מאגרות קודש הנ"ל ח"א ע' ק: בשלשה עשר לרחמים הוא אלול.

(* ועל דרך זה בתורה – "מימינו אנחנו דת למז" (ברכה לג, ב. וראה אגה"ק ס"ז ט"ג).

ותיכף ומיד – בלי להמתין שבע שכבשו ושבע
שחלקן¹¹⁶, עד לחרישה וזריעה כו' וצמיחת
הפירות¹¹⁷ – "ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו'
והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך גו'", לבית
המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"¹¹⁸.
וכאמור, תיכף ומיד ממש, בתכלית הזריות,
אשר, ענין הזריות מודגש בביכורים – כמו
שכתוב¹¹⁹ "כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הרואה
אותה בעודה בכפו יבלענה".
וההכנה לזה – עלידי העבודה באופן של
זריות, ובלשון חכמינו ז"ל¹²⁰ "האי עלמא כבי
הילולא דמיא חטוף ואכול חטוף ושתי", אשר,
על-ידי-זה זוכים ל"הילולא" (לא רק "כבי הילולא
דמיא") – הנישואין דהקב"ה וכנסת-ישראל¹²¹,
"מהרה¹²² גו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים
קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"¹²³,
תיכף ומיד ממש.

לעצמו והן בנוגע להזולת, ועד לתמימות ושלמות
דכללות העבודה – ענין הגאולה על-ידי עבודת
המלחמה ד"חילי בית דוד" לבטל הענין ד"אשר
חרפו עקבות משיח"¹¹⁰, ולהביא בפועל ממש את
הגאולה האמיתית והשלמה על-ידי דוד מלכא
משיחא¹¹¹.
יג. ויהירצון שההחלטות הטובות בכל הענינים
האמורים ימהרו ויזורו ויפעלו תיכף ומיד ה"שכר"
– "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", ועוד
לפני-זה – "שכר מצוה מצוה"¹¹², שלמות
העבודה באופן ד"כמצות רצונך", ובלשון הכתוב
בפרשתנו¹¹³ "ביומו תתן שכרו".
ובפשטות – שתיכף ומיד (עוד לפני הקריאה
בתורה במנחה) נעשה בפועל ממש "כי תבוא אל
הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה", לא רק ארץ
שבע אומות, אלא גם ארץ עשר אומות (כמו
שכתוב בפרשת השבוע דמינה אזלינן "ירחיב ה'
אלקיך את גבולך", ארץ קיני קניזי וקדמוני¹¹⁴),
ו"ירשתה וישבת בה", ד"כל יושביה עליה"¹¹⁵,

(116) כבהכניסה לארץ בפעם הראשונה ש"לא נתחייבו
בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה" (פרש"י עה"פ).
(117) כי, "הארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בת יומה"
(יל"ש בחוקותי רמז תרעב).
(118) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.
(119) ישעי' כח, ד.
(120) עירובין נד, א.
(121) שמור"ר ספט"ו. נתבאר בלקו"ת שה"ש מח, א"ב.
(122) ברכת אירוסין ונשואין (ע"פ ירמ' לג, י"א).
(123) להעיר, שמיום הש"ק זה מתברכין י"א וי"ג אלול – ימי
הנישואין דכ"ק אדנ"ע ובנו יחידו כ"ק מו"ח אדמור"ר נשיא דורנו.

(110) תהלים פט, נב. וראה פסיקתא רבתי פט"ו, טו: אם ראתי
דור אחר דור מחורף צפה לרגליו של מלך המשיח, ומה טעמי
אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך כו'.
(111) ראה שיחה הידועה ד"ה כל היוצא למלחמת בית דוד
לכ"ק אדמור"ר מהורש"ב נ"ע – נדפסה בספר השיחות תש"ב ע'
141 ואילך. לקו"ד ח"ד תרפו, ב ואילך.
(112) אבות פ"ד מ"ב. וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ
עקב שנה זו (התועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 164 ואילך).
(113) כד, טו. וראה לקו"ש חלק כט ע' 138 ואילך.
(114) שופטים יט, ח ובפרש"י.
(115) ראה ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י
ה"ח. ועוד.

המשך ביאור למס' עירובין ליום חמישי עמ' ב

(תהילים קנ ו) 'כל הנשמה תהלל יה הללויה, ויש לדרוש שהכוונה
היא שכל אדם יכול להלל את הקב"ה בשם יה', ואילו שם הוי"ה
בן ארבע אותיות לא ניתן אלא לכהנים בלבד.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כאשר
נתקללה בבל על כל הרעות אשר עשתה לישראל, נתקללו גם
שכיניה מקללתה, וכמו שאמרו (סוכה נה) 'אוי לרשע או לשכינו',
ואילו כאשר נתקללה שומרון על חטאיה, נתברכו שכיניה על ידי
כך, ושבח הוא לה שתיזכר לטובה. ומה שאמרנו שנתקללה בבל
נתקללו שכיניה, הרי זה משום דכתיב (ישעיה יד כב) 'ושמתי למו"ש
קפד ואגמי מים, שנתקללה בבל שתהיה ירושה למדורי הקיפוד
ולאגמי מים, והיינו שילכו בה חיות רעות המזיקות את המקומות
הסמוכים לה. ומה שאמרנו שנתקללה שומרון נתברכו שכיניה, הרי
זה משום דכתיב (מכה א ו) 'ושמתי שומרון לעי תשדה

מתפרש הפסוק 'והנה עלה זית טרף בפיח', שביקשה במאמר פיה
שיהיה טרפה [מוזנה] עלה זית, שהוא מיד הקב"ה.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל
בית שנשקעין בו דברי תורה בלילה ומפני שלומדים בו בלילה, שוב
אינו נחרב, שנאמר (איוב לה י) 'ולא אמר אלה עשי נתן ומרות
בלילה, ויש לדרוש את הפסוק שהנותן ומרות בלילה, היינו
הלומד תורה בלילה וקולו נשמע, לא יגיע לכדי כך שיאמר 'איה
אלוקי שעשאני ועתה הנני חרב', לפי שאין בית זה נחרב.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מיום
שחרב בית המקדש ופסקו הכהנים מלברך את ישראל בשם ה' בן
ארבע אותיות, היו לעולם וכלומר לכל אדם ואדם בעולם
שישתמשו הן בעת שהוא משבח את הקב"ה והן בעת שהוא מברך
את חברו, בשתי אותיות מן השם, והן האותיות יו"ד וה"א, שנאמר

לקוטי שיחות פרשת תצא כרך יד

בכלל "משור ועד שה", כדמוכח מקרא דשמואל
דמפרטו בפ"ע.⁸

(ג) "מאיש ועד גו' שה" קרא הוא, (כנ"ל),
ובכ"ז לא כתב רש"י, כדרכו בכ"מ "כדכתיב", או
כיו"ב.

(ד) אחרי שמבאר רש"י "שלא יהא שם של
עמלק נזכר אפי' על הבהמה", מוסיף "לומר בהמה
זו כו'" – ולכא' הוי כפל לשון.

(ה) בראש פירושו מעתיק רש"י גם התיבות
"תמחה את" – והרי לא נחית לפרש אלא מהו "זכר
עמלק".

ב. והביאור בזה:
בהציווי ד"תמחה את זכר עמלק" קשה
בפש"מ: "זכר עמלק" פירושו הוא הזכרון של
עמלק; והציווי "תמחה את זכר עמלק" הוא למחות
זכרון של עמלק ממקום הזכרון היינו ממחשבתו
ולבו של אדם. ואי"מ: איך שייך ציווי למחות "זכר
עמלק" ממחשבתו, והול"ל "זכר עמלק לא יהי' על
לבך" או "תסיר מלבך" וכיו"ב, היינו שלא יחשוב
ע"ד עמלק ברצון, אבל אינו "בעה"ב על מחשבתו
שלא "יפול" במח' "זכר עמלק",

וע"ד מרדכי⁹ ג' עבירות אין אדם ניצול מהם
בכל יום, הרהור עבירה כו'.

ואדרבא: כשנזכר על הציווי, זה עצמו מזכיר את
עמלק.

בשלמא בפ' בשלח נאמר "כי מחה אמוחה את
זכר עמלק" – שהקב"ה ימחה את זכרו של עמלק.
הקב"ה (שהוא כל יכול) מבטיח שימחה וישכיח את
זכר עמלק ממחשבתם ולבן של בני אדם.¹⁰ אבל
בפרשתנו שהציווי הוא אל בני ישראל – "תמחה

א. בסיום פרשתנו מעתיק רש"י "תמחה את זכר
עמלק" ומפרש: "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק
משור ועד שה" שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' על
הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה".²
בהשקפה ראשונה – בא רש"י להשמיענו
שמחיית זכר עמלק פירושה (לא רק הריגת הבני-
אדם דעמלק, אלא) גם מחיית הבהמה. ומוכרח
הוא בפש"מ – דאי-לא-הכי הרי נזכר שם עמלק
(על הבהמה). ועוד דבני-אדם אינם "זכר עמלק"
אלא עמלק עצמו.

וצלה"ב: מה בכלל קשה בהתיבות "תמחה את
זכר עמלק" שהוזקק רש"י לפרשן?³ ואם נאמר
שרש"י מפרש (לא פי' התיבות שבכתוב, אלא)
קושטא דמילתא איך הוא מחיית זכר עמלק – הו"ל
לפרש זאת לעיל בפ' בשלח⁴ שנאמר בה "אמחה
את זכר עמלק", ומדלא פירש רש"י כלום בפעם
הראשונה, מוכח דהן פי' התיבות והן אופן מחיית
זכר עמלק הוא מובן ופשוט גם לבן חמש למקרא
– וא"כ ל"ל לרש"י לפרשו כאן.⁵

עוד יש לדייק בדברי רש"י:
(א) מכיון שחידושו של רש"י כאן הוא שמחיית
זכר עמלק הוא "אפילו על הבהמה" – למה (מעתיק
מהכתוב בשמואל⁶ ו)כותב גם "מאיש ועד אשה
מעולל ועד יונק".⁷

(ב) למה לא הביא רש"י גם סיום הכתוב "מגמל
ועד חמור",⁷ מאחר שגם הם "זכר עמלק", ואינם

(1) ש"א טו, ג.

(2) ראה מכילתא ס"פ בשלח. פס"ז כאן עה"פ ובשלח שם.
אבל ראה לקמן הערה 19. ברמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ד וכן
בחינוך מצוה תרד הזכירו רק מחיית האדם (ולא הבהמה) – ראה
מנ"ח שם.

(3) ומובן דאין לומר שזהו מפני שכן דרשו רז"ל (ראה בהערה
הקודמת) שהרי א' אין רש"י מביא דרשות רז"ל רק במקום שנוגע
לפש"מ, (ב) דרשה זו אי' (גם) במכילתא פ' בשלח וא"כ הו"ל
לרש"י להביאה בבשלח שם, וכבפנים.

(4) יז, יד.

(5) ועפ"ז מובן שאינו מספיק התירוץ הדוקשה לי' כמ"ש
בגו"א "דאל"כ . . . הוי למיכתב תהרוג את עמלק מאי תמחה את
זכר עמלק" – דא"כ הו"ל לפרש בפעם הא' בבשלח, כבפנים,
ומוכרח לומר דכאן ישנה קושיא דאינה שייכת בפ' בשלח.

(6) כדלעיל הערה 1.

(7) וכמו שהוא בספורנו כאן.

(8) ולהעיר שברשת רז"ל (ראה לעיל הערה 2) הוזכר "גמל
זה של עמלק".

(9) ב"ב (קסד, סע"ב). וראה תניא פ"ב. – בתניא מעתיק גם
ההמשך "ועיון תפלה" (אבל אינו מעתיק הסיום "ולה"ר") – וי"ל
דכוונתו לפי' התוס' שם דעיון תפלה היינו העדר "לכוון בתפילתו
היטב", שזמה מוכח דאין ניצול ממח"ז אפילו בזמן קצר
דתפילתו. – ומזה מובן גם בנדו"ד.

(10) בפירש"י בשלח (שם): "לכך אני מזהירך שחפץ אני
למחותו", וברא"ם שם: לא שאמחה אותו אני דא"כ מאי ושים
באוני יהושע.

אבל י"ל שזה שמזהיר את יהושע הוא דבני' צריכים ללחום
נגדם ולמחותם ע"י הריגתם שיהרגום הם (ולא שאמחה ואהרוג

בנשים" - אף שהי' הציווי לנקום ולהרוג את
המדינים. ועד"ז הי' מקום לומר גם במלחמה
דמחית עמלק, שגם היא היתה ע"ד נקום נקמת בני
ישראל¹⁶, וכמו שמקדים (בפרשתינו) "זכור את
אשר עשה לך עמלק גו' אשר קרך גו' ויזנב בך גו'",
ולכן "תמחה את זכר עמלק גו"¹⁷, והייתי סבור
לומר שחייבים למחות (להרוג) את האנשים, אבל
הנשים והטף "החיו לכם"¹⁸; לכן מבאר רש"י
(בהביאו תחלת הכתוב): הציווי כאן הוא למחות
"זכר (עמלק)" - וזה כולל "מאיש ועד אשה מעולל
ועד יונק".

אולם (סיום הכתוב) "מגמל גו'" אין צורך
להביאו, כי מובן הוא מאליו, דכיון שהציווי להרוג
משור ועד שה מפרש רש"י הטעם (לא מפני
דכתיב"ב בשמואל כו', אלא) מפני שכאן נאמר
"זכר" ולכן צ"ל "שלא יהא שם עמלק נזכר אפי'
על הבהמה", פשוט שכל הבע"ח שלהם בכלל זה.

ד. אך עדיין אי"מ: לפי פי' רש"י שהטעם הוא
"שלא יהא שם עמלק נזכר אפי' כו'" קשה: הרי
נקרא שמו של עמלק לא רק על בעלי חיים, אלא
גם על נכסים אחרים, כגון בתים ושדות וכרמים
ואפילו מטלטלין - ולמה כתב רש"י רק דנצטוו
למחות את הבהמה, ולא הי' הציווי להשמיד כל
נכסיהם, "שלא יהא שם עמלק" נזכר גם על
הדומם?

לכן מוסיף רש"י "לומר בהמה זו משל עמלק
היתה", ובזה מתרץ קושיא הנ"ל: מחיית עמלק
צריכה להיות בדברים המעוררים הזכרון ע"י

1 את זכר עמלק" קשה, כנ"ל, איך יכול האדם
2 למחות זכרון שבמחשבתו ושבמחשבת כל בנ"א
3 אשר "תחת השמים"?

4 וזה בא רש"י לפרש ולבאר: הציווי הוא לא על
5 מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם, כ"א - למחות
6 כל הדברים המזכירים שמו של עמלק¹¹: "משור
7 ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על
8 הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה", שעי"ז
9 (ובדרך ממילא) יישכח טו"ט¹² זכרון עמלק גם
10 ממחשבתו ולבו של האדם¹³.

11 ג. ועפ"י הנ"ל, דרש"י נחית לפרש תיבת וענין
12 "זכר (עמלק)", דהיינו תוכן הציווי על מחיית
13 הזכרון (ולא רק להשמיענו פרט נוסף בזכר עמלק
14 (שהוא כולל גם בהמה), כדמשמע לכא' מכללות
15 לשונו דרש"י), מובן מה שכותב גם (תחילת
16 הכתוב) "מאיש ועד גו'":

17 במלחמת מדין שבה נצטוו "נקום נקמת בנ"
18 מאת המדינים¹⁴, נאמר בה "כל הטף בנשים גו'
19 החיו לכם"¹⁵. גם בנוגע ל"אשה" שבזה נאמר "וכל
20 אשה גו' הרוגו", הרי מפורש הטעם: כי "הן הנה
21 היו לבנ"י למסר מעל גו' ותהי המגפה בעדת ה"
22 שבסיבתם היתה המגפה, דמשמע מזה, דלולי זאת
23 היו גם הנשים בכלל ד"החיו לכם" - כמו ה"טף

אני), אבל מחיית "זכר עמלק" מלב האדם הוא ע"י הקב"ה -
"מחה אמוחה וגו'".

11 וראה רא"ם ובאר מים חיים (ל' פירש"י) כאן, וראה רד"ק
ומהר"י קרא (ש"א שם).

ומה שברש"י שם פי' "שהיו בעלי כשפים ומשנים עצמן
ודומין לבהמה" - הרי פירש"י בנ"ך אינו כ"כ בדיוק בתכלית ע"פ
פשוט"ם כמו בפירושו עה"ת* (וכמש"כ דוגמאות בזה במ"א**).

12 להעיר ממחז"ל דעלה במחשבה ונתקיים דהמת ישתכח
מן הלב (פסחים נד, ב). וראה ברכות נח, ב. - ואין לומר דזהו
רק בבנ"א (דזיל בתר טעמי) שהרי בברכות מביא קרא דכ"י
אובר.

13 משא"כ ע"ד ההלכה מדכתיב "זכר" ("שבכלל זכר הוא
הכל") למדו רק שצריך להרוג גם הנשים. ראה חינוך שם.

14 במדבר לא, ב.

15 שם לא, יח.

16 ולהעיר שכמו שמצינו במלחמת מדין "נקום נקמת בנ"י" (שם, ב), "נקמת ה'" (שם, ג), עד"ז במלחמת עמלק שבסוף פ' בשלח נאמר "מלחמה לה' בעמלק" (וראה פירש"י שם), ובפרשתינו "זכור אשר עשה לך גו'". וראה ספורנו כאן: "להנקם מעמלק כו'".

17 אבל אין ללמוד ממלחמת ז' עממין, מלחמת א"י שבה נאמר "לא תחי' כל נשמה" (שופטים כ, טז) כי הטעם שם הוא "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם" (שם יח), שזהו דוקא בא"י. ראה בארוכה לעיל ע' 84.

18 וגם במלחמת חובה ד"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"א) שהוא מש"נ כי תבואו מלחמה גו'" (בהעלותך י, ט), ש"למדך תורה הבא להרגך השכם להרוגו" (פרש"י משפטים כב, א), בפשטות זהו רק בנוגע לאנשים אבל נשים וטף שלא "באו להרגך" אין להרגם (ראה לעיל ע' 83 שם הערה 27 ובשוה"ג שם). ועפ"ז להעיר שגם עמלק בא למלחמה על ישראל וא"כ קס"ד שבמלחמת נקמה נגדו הרי"ז בדוגמת הנ"ל ד"השכם להרוג" רק האנשים שבאו להרגך.

(*) הטעם ע"ז י"ל, כי כמו דשיטת רש"י עה"ת לפרש רק פשט"מ י"ל הטעם מפני דבן חמש למקרא ואינו שייך רק לדרך הפשט, משא"כ בן עשר, שלכן פרש"י על המענה וגמרא הוא לא רק פשט (אף שאינו ע"ד השקו"ט כהתוספות) - כנגדל הבן חמוש כ"כ עד שלמד מזה פנמים כל החומש ומתחיל לימוד נ"ך - גדל ג"כ בהבנתו (כמו שבפשטות נתקרב לשנות בן עשר) ושייך ללימוד יותר מפשט"מ לבד. (** ראה לקו"ש צ"ה ע' 180 הערה להערה 3. לעיל ע' 6 הערה א' להערה 34. לקו"ש צ"ה ע' 92 הערה 42. ועוד.)

במציאותם הקודמת, הנה ע"י שינוי הרשות - 20
שנכנסו לרשות אחרת ואפשר לשנותם, אין בטבע 21
האדם לומר עליהם אח"כ "זו של . . היתה". נכסים 22
אחרים (דבר דומם וכו', אפי' אם חשובים הם, כגון 23
אבנים טובות ומרגליות "מאחר שיכולים 24
לשנותם") אין מציאותם קיימת עד כדי כך²¹ 25
שיקרא עליהם שם הבעלים הראשונים לעולם. 26
וזהו שמוסיף רש"י "לומר בהמה זו משל עמלק 27
היתה", שע"ז מובן למה לא נצטוו למחות כל נכסי 28
עמלק מלבד הבהמה (הבע"ח), כי דוקא עלי' שייך 29
זכרון עמלק, ורק במחייתה יימחה שמו של עמלק. 30
וההכרח (גם) בפשט"מ כאן על אתר שלא כל 31
נכסי עמלק מאבדים – דא"כ הול"ל בקרא ל' 32
"חרם", עדמש"נ לעיל בעיר הנדחת²². 33
ה. ע"פ הנ"ל בשיטת רש"י בפשט"מ יתורץ 34
מ"ש במג"א²³ "הנה בית המן נתתי לאסתר". 35
לכאור', מכיון שהמן הי' מזרע עמלק – "המן 36
האגני", הרי חייבים היו למחות את זכרו, ואיך 37
קבלה אסתר את ביתו²⁴? 38
לפי שיטה הנ"ל ניחא: לא הי' בזה איסור כי 39
זה שנקרא שמו של המן על הבית – "הנה בית 40
המן נתתי לאסתר" – הי' רק בעת הנתינה, אבל 41

1 שיאמרו עליהם "זו משל עמלק היתה", וזה שייך
2 רק בבע"ח ולא בנכסים אחרים¹⁹.
3 והביאור בזה:
4 בבהמה (ובכללה כל הבע"ח) א"א לעשות בה
5 שינוי גמור שלא יהי' ניכר כלל מציאותה הקודמת,
6 או שינוי שאינו חוזר לברייתו, ובפרט שאסור
7 לצער את בע"ח²⁰ וא"כ א"א לעשות בה שינוי
8 המצער. ומזה מובן, שגם כאשר תצא הבהמה
9 לרשות בעלים חדשים, מאחר שאין שייך בה שינוי
10 גמור, נשאר עלי' רושם של בעלים הראשונים.
11 ובטבע האדם להזכר על-ידה שמם של בעלי
12 הקודמים. ולכן בהמת עמלק גם כשתעבור לרשות
13 ישראל מכיון שלא תשתנה (שינוי גמור) מציורה
14 הקודם, יאמרו עלי' "זו משל עמלק היתה", ולא
15 יימחה שמו של עמלק.
16 משא"כ בנכסים אחרים – אין הכרח "למחות"
17 אותם, ודיו וצריך – ע"פ פשט"מ – שינוי באופן
18 שלא יזכירו הנכסים שם עמלק. ואולי י"ל דברים
19 אלו, מאחר שאינו מוכרח שיישארו לעולם

(19) במדרש תהלים (מזמור ט, ז. הובא בילקוט שם): "תני
בשם רבי אלעזר שבעה נשבע הקב"ה . . שלא להשאיר זכר
עמלק לא נין ולא נכד . . שלא יאמרו אילן זה של עמלק הי' . .
שנא' אבד זכרם המה". ולכאור' משמע מזה דמחיית עמלק שייך
לא רק בבע"ח אלא גם באילן כו'.
אבל: (א) המדובר שם הוא לא בציווי שעל בני' במחיית
עמלק אלא "נשבע הקב"ה . . שלא להשאיר", מה שיעשה הקב"ה.
(ובככתוב שלפניו "שמם מחית" ובמדרש שם (הובא בפירוש
שם); שנא' מחה אמוחה גו'*) (ב) ועיקר: כפשטות דרז"ל הנ"ל
אינו מדובר בכלל על איבוד אילן כו' של עמלק אלא "שלא
להשאיר" . . לא נין ולא נכד" של עמלק ועי"ז יאבד (גם) זכרם
"שלא יאמרו אילן זה של עמלק כו'" שהרי אין מציאות עם
עמלק. (אבל ראה במדרש תהלים באבער דשם הוא באור"א קצת).
ולהעיר מרבינו בחיי ס"פ בשלח ד"המלחמה והשלל הכל יהי'
אסור בהנאה כו'".

וע"פ הנ"ל אפ"ל שגם במכילתא ופס"ז בשלח שם כ"ה
הפירושו, (שאין הכוונה בזה "שלא יאמרו גמל זה של עמלק"
שימחה גם הבע"ח של עמלק, כ"א שע"ז שלא יניח "נין ונכד"
של עמלק יאבד זכרם גם מהבע"ח שלהם)** שהרי אי' שם
אותה המימרא בשם ר' אלעזר (אלא שמוסיף "המודעי") וע"ד
אותו הלי' "נשבע הקב"ה אם אניח" (אלא שמסיים "שלא יאמרו
גמל זה של עמלק" במקום "אילן זה"). אבל בפס"ז כאן הוא
באור"א.

(20) ראה לקו"ש ח"ו ע' 150, ובהערה 42.

(*) וכן הביא רש"י בס"פ בשלח (ששם מדובר ב"מחה אמוחה")
הכתובים דתהלים שם.
(**) ועפ"ז איז המכילתא וכו' מקור דפרש"י, ולא כמ"ש מהר"י פערלא
(לטהמ"צ רס"ג) ח"א רסב, א. ועוד, דמקור פרש"י זה הוא מהמכילתא
בס"פ בשלח.

(21) ולהעיר מהכלל ע"ד ההלכה ד"כל העומד כו' כזרוק דמי"
(פסחים יג, ב) "כשורף דמי" (מנחות קב, ב) ועוד בכמה ענינים
– ראה כתובות נא, א. ב"ק עו, ב. חולין עב, ב – אף דשאני בהנ"ל
דעומד הוא עי"ז שתעשה בו הפעולה משא"כ כאן אינו ודאי
דעומד להשתנות, כ"א דשייך בו.
(22) ראה יג, טז. וע"פ האמור בפנים מובן זה ששאל
השמיר רק הבע"ח. ומש"כ בבבחי (שם) מ"ובביזה לא שלחו את
ידם – רש"י לשיטתו" ופירש שם (אסתר ט, יד) "שלא יתן
המלך עין צרה בממון" – מוכח דלולא זאת היו שולחים ידם.
(23) ח, ז.

(24) וכמו שהקשה מהר"י פערלא בסהמ"צ רס"ג ח"א ע' 523.
ועי"ש כמה תירוצים:
(א) ע"פ הדיעות (רמב"ן ורא"ם) שמצות מחיית עמלק הטיל
הכתוב על המלך, ולכן אז לא הי' נוהגת מצוה זו.
(ב) אחשוורוש קנה כל נכסי המן וטיהרו ברשות אחשוורוש ולא
נחשב כשל עמלק. ע"ד עמון ומואב טיהרו בסיוון (גיטין לח, א
– הובא בפירוש"י חוקת כא, כו).
(ג) ע"פ מה שא"י בירושלמי (יבמות פ"ב ה"ו) "וכי בן
המדתא הוא" (בתמי') – שהכוונה שלא הי' "בן המדתא" (מזרע
עמלק), אלא הכתוב יחסו אחר רשע "צורר בן צורר".
אבל ע"פ פשט"מ (שיטת רש"י) אין לומר כל הנ"ל: (א) כיון
ש"זכור את אשר עשה לך גו' לא תשכח" – ציווי לכאור"א, כן הוא
בנוגע להכתוב בין זל"י. (ב) לשון הכתוב הוא "בית המן נתתי
לאסתר", משא"כ בחוקת (שם) "כי חשבון עיר סיחון גו'". (ג)
ע"פ פשט"מ הי' המן מזרע אגג.

הקשה³⁰, שהרי א"א לו לקיים מצות תמחה את
זכר³¹ עמלק מבלי שיכתבו תחלה³².

ולהעיר שעפ"ז צ"ע בנוגע לגונב מעני ע"מ
לשלם תשלומי כפל כי יודע שלא יקבל באופן
אחר³³, הקונה חמץ בפסח ע"מ לקיים
"תשביטו"³⁴, עושה ע"ז ע"מ לקיים אבד
תאבדון³⁵. ואכ"מ.

ז. מ"ינה של תורה" שבפירש"י:
מבואר בחסידות³⁶ דקליפת עמלק בעבודה
הו"ע הקרירות, "אשר קרד בדרך" - שמקור את
האדם³⁷ שלא להתפעל מאלקות כו'³⁸, ומחיית זכר
עמלק היא ע"י העבודה דקב"צ³⁹.

ודבר זה מרומז בפירש"י:
עמלק וראשית גוים (ז' אומות, ז' מדות) עמלק
יכולים לפעול בעיקר בזלעמ"ז: בז' מדות דנפה"א
ובכל נפה"ב⁴⁰ ועד - שאין השם שלם (רק י' ה' -
ולא ו' ה', ז"מ דלמע') ואין הכסא שלם⁴¹ (כס',
בלא אלף, אין אלופו של עולם נגלה בההעלם
וכיסוי דהעולם, אף דהשמים כסאי והארץ הרום
רגלי (שרפרף)).

ובאדם - ה"ז "איש ו(המקבל) אשה" - דנקרא
כן ע"ש המדות⁴², וכשהם בקטנות - ה"ז "עולל
ויונק"⁴³ ובנפה"א שלו "משור ועד שה" -
בתוקפה, או (בחלישות) בקטנות⁴⁴.

(30) ראה לעיל הערה 26.
(31) משא"כ מצות מחיית זרע עמלק - ולכן צ"ל ההסברה
בסהמ"צ (שם) דאעפ"כ נקרא "נוהג לדורות".
(32) ובאופן כזה אפשר לקיים המצוה - גם לאחר ש"יכרת
עמלק מכל וכל" - ראה לעיל הערה 27.
(33) ב"מ סא. ב. ובנ"כ.
(34) עיין תוס' פסחים (כט, סע"ב), מ"מ לרמב"ם ריש הל'
חור"מ. ועוד.
(35) ראה סהמ"צ להרמב"ם מ"ל" ב שהזהירו מעשות ע"ז
לעבוד. ועד"ז בחינוך (מצוה כז) וברמב"ן - הובא בחינוך שם.
(36) ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג. ד"ה זכור וד"ה והי'
כאשר ירים תרצ"ד (קונטרס כה). ועוד.
(37) וכדרז"ל בתנחומא (פרשתנו ט) הובא בפרש"י כאן "ל'
קור".
(38) ראה גם תו"א ד"ה זכור (פה, א ואילך). וראה לקו"ש ח"ו
ע' 104 (סי"ג) ואילך.
(39) ראה ד"ה והי' כאשר ירים משה תר"פ אות ד'. וד"ה הנ"ל
תרצ"ד בסופו. וראה לקו"ש ח"ג בשיחה לפ' זכור.
(40) דרושים עה"פ ראשית גוים עמלק.
(41) תנחומא תצא בסופו - הובא בפירש"י ס"פ בשלח.
(42) לקו"ת שה"ש כה, א. ד"ה חביב אדם ה'ש"ת.
(43) ראה רשימות הצ"צ לאיכה (א, ה) ע' 8, מילואים ע' 71.
(44) ראה לקו"ת ויקרא ב, ד. אמור לו, א. קונטרס התפלה ע'
20.

1 כשנכנס לרשותה של אסתר) לא נקרא עוד "בית
2 המן" ולא אמרו עליו²⁵ בית זה של המן הי'²⁶.

3 ומכש"כ וק"ו: עצם הציור "זכור את אשר
4 עשה לך עמלק גו' לא תשכח" - מזכיר את עמלק,
5 ובכ"ז אין בזה סתירה - ע"פ פשש"מ, כנ"ל - כי
6 כשיזכור וימחה - ה"ז הדרך שסו"ס ישכח זכר עמלק
7 לגמרי²⁷.

8 עאכ"כ בנתינת בית המן.
9 וא"ו. והנה לאחכ"ז תמוה: איך אפשר לימחות
10 זכרו של עמלק והרי מה שאירע לעמלק - הוא כמה
11 פרשיות בתורה²⁸, ואדרבא נצטוונו²⁹: רק השמר
12 לך גו' פן תשכח גו' ופן יסורו מלבבך. וכן, כנ"ל,
13 הציור דפרשתנו הוא, כל' הכתוב "זכור את אשר
14 עשה לך עמלק".

15 ועכצ"ל (גם בפשש"מ) דאסורה זכירת עמלק
16 לשם זכירה, ומחוייבת זכירת עמלק לשם מחיית
17 זכרו. ולא עוד אלא שלכתחילה מנהג הוא לכתוב
18 שמו על עצים ואבנים בשביל למחותו ע"י

(25) ומ"ש רש"י שם: "ומעתה הכל רואים שאני חפץ בכס'
דלכא' משמע דכוונתו בנתינת הבית היתה שיהי' נראה שבית המן
נמסר לאסתר, והרי עי"ז נזכר לכא' שם (המן) עמלק, אין זה
קרישא כי: א) זהו רק בעת הנתינה כששם המן עדיין נקרא על
הבית (ובכפנים) אבל לא לאחר זמן, ב) זה עצמו חלק מפעולת
מחיית (כחו וזכרו של) המן.

(26) ויש להביא סמוכין לזה מדיוק ל' המדרש (הובא בב"י סי'
תר"צ ד"ה כתב הא"ח): "כי מחה אמה את זכר עמלק אפי' נעל
העצים ונעל האבנים" (עיי"ש בב"י שמהגדה זו "יש שרש'
להמנהג ד"כשמוזכר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות
באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י
הניקוש הם נמחקים") - דלכא' למה רק "נעל העצים ונעל
האבנים" - דהול"ל למחות לגמרי זכר עמלק ע"י השמדת העצים
והאבנים עצמם, ומוכרח מזה שהם עצמם אי"צ למחות, כ"א
הזכר שעליהם. וראה תו"ת כאן.

(27) אלא שעפ"ז צ"ע מדרז"ל (הובא גם ברמב"ם סוף הל'
מגלה) דימי הפורים לא יבטלו - דא"כ גם זכר עמלק לא יבטל.
וראה מנ"ח (מצוה תרג): ואפשר אף בביאת משיחנו שיכרת
עמלק מכל וכל כו' מ"מ הזכירה יהי' תמיד מ"ע.

וצ"ע שכתב זה בדרך אפשר - והרי עפמש"כ הרמב"ם
במצות הריגת ז' אומות (סהמ"צ מ"ע קפז - בכמה דפוסים נשמט
מפני העצונזאר - הובא כחינוך מצוה תכ"ה) לכאורה, ודאי הוא.
(28) ולכאורה מצינו כה"ג דע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר
שמה (סנה' סג, ב) - שאני התם דפי' טעמי' בשאילתות (יתרו סוף
שאילתא נב), והאיל ומשתרי למקרי' בתורה אישתי", היינו
דהתורה הוציאתה מכלל האיסור, משא"כ בנדר"ד הרי סו"ס לא
ימחה זכר עמלק.

(29) ואתחנן ד, ט. ובמשנה (אבות פ"ג, מ"ח) דאפילו דבר
אחד ממשנתו כו'.

7 לכן נאמר בקרא גם "מגמל ועד חמור" (משא"כ
8 בפירש"י שענינו השייך לפשש"מ).
9 אבל בבחי' דומם שהיא העבודה דקב"ע ("אם
10 לא שויתי ודוממתי" 46 - ביטול וקב"ע), בזה אין
11 לעמלק אחיזה, ואדרבה ע"י בחי' קב"ע וביטול
12 נעשית מחיית זכר עמלק גם מבחי' "איש ועד . .
13 שה". ונעשה השם שלם והכסא שלם.

(משיחות ש"פ תצא תשכ"ה)

(46 תהלים קלא, ב.

(45 צפני' ג, ט.

המשך ביאור למס' עירובין ליום שישי עמ' א

40 דומסקנין הוא פתחו, שאף הוא פירותיו הם המתוקים ביותר שבין
41 הנהרות.
42 הגמרא דנה היכן פתחו של גן עדן, אם הוא בבבל. אומרת הגמרא:
43 אם גן עדן כְּכָל הוּא, היכן הוא פתחו. כלומר, היכן הוא המקום
44 שפירותיו הם הטובים ביותר ששם לדברי ריש לקיש נמצא פתח
45 גן עדן, אֲפִי מִשְׁתַּבֵּחַ בְּפִירֵי דְמַעְכָּר יִמְנָא - אביי היה משבח את
46 פירותיו של צידו הדרומי של נהר פרת, וְדָא מִשְׁתַּבֵּחַ בְּפִירֵי
47 דְהַרְפְּנִיא - היה משבח את פירות המקום הנקרא הרפניא. ונמצא
48 שהנידון היכן הוא פתחו של גן עדן אם הוא בבבל, תלוי במחלוקת
49 אביי ורבא, אם הוא בעבר הנהר מימין, או בהרפניא.
50 שנינו במשנה לעיל (יג) לגבי המרחק בין הדיימוין המונחים על
51 שפת הבור, 'בְּיַנְיָהּ בְּמִלּוּא שְׁתֵּי וכו' רבקות של שלש בקר,
52 דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר של ארבע, קשורות ולא
53 מותרות.
54 הגמרא דנה מדוע כפלה המשנה 'קשורות ולא מותרות'. שואלת
55 הגמרא: פְּשִׁיטָא, בִּין דְּתָנָא לִיה דְּקְשׁוּרוֹת הוּוּ, אֲנִי יִדְעִין דְּלֹא הוּוּ
56 מוֹתְרוֹת - אנו יודעים שהן לא מותרות ו'מותרות' - שאינן
57 קשורות, ומדוע כפל התנא את דבריו לומר 'קשורות ולא
58 מותרות'. משיבה הגמרא: התנא הוצרך לכך, שכן מהו דְּתִימָא
59 ש'קְשׁוּרוֹת' הכוונה שהן עומדות צמודות כְּעֵין קְשׁוּרוֹת, אֲבָל מִשֵּׁ
60 לֹא - אין צריך שיהיו ממש קשורות. קָא מִשְׁמַע לָן הַתְנָא וְלֹא
61 מוֹתְרוֹת, לומר שיש לשער את הרווח בין פסי הבריאות ברבקות
62 שהן קשורות ממש.
63 שנינו במשנה שהרבקות שמשערים בהן את הרווח שבין הדיימוין
64 הן באופן ש'אַחַת נִכְנַסַּת וְאַחַת יוֹצֵאת'.
65 הגמרא מביאה ברייתא המוסיפה ביאור לדברי המשנה: תָּנָא,
66 משערים בשתי רבקות את הרווח שבין הדיימוין באופן שרְבִיקָה
67 נִכְנַסַּת וְרִבְקָה יוֹצֵאת. כלומר, אין משערים באופן שפרה נכנסת
68 ופרה יוצאת, שהרי אז נמצא שאינן קשורות, ושנינו שהפרות
69 קשורות יחד, אלא הכוונה לרבקות עצמן, שמשערים באופן
70 שרבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת.
71 הגמרא מביאה ברייתא המפרשת כמה אמות הם אלו השיעורים
72 שנאמרו במשנה לגבי פסי בריאות: שנינו במשנה שחכמים נתנו
73 שיעור להרחקת הפסים מן הבור, לכל הפחות כדי שתהא פרה
74 ראשה ורובה בפנים. תָּנּוּ רַבֵּנּוּ, וְכָפָה הוּא שִׁיעוֹר רֹאשָׁה וְרֹבָה שֶׁל
75 פֶּתֶר, שְׁתֵּי אַמּוֹת. נמצא שאפשר לקרב את הפסים לבור עד שתי
76 אמות, ולא פחות מכך. עוד שנינו במשנה שהרווח שבין הדיימוין
77 אפשר שיהיה עד כמלא שתי רבקות ושני צמדי פרות. וְכָפָה עוֹבְרָה
78 שֶׁל פֶּתֶר, אַמָּה וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה,

1 ולכן צריך למחות את זכר עמלק "מאיש ועד .
2 . שה",
3 וכיון שיש פעולת ובחי' עמלק ב"גוים" -
4 שה"ה "ראשית גוים" וג"ז צריך למחות ובפרט
5 שלעת"ל נאמר⁴⁵ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
6 לקרא כלם בשם ה' ולעבדו שכם אחד",

1 דברים נוספים אודות גיהנום: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, שְׂכֵעָה שְׁמוֹת
2 יֵשׁ לוֹ לְגִינְהָם, וְאֵלוּ הֵן, שְׂאוּל, וְאַבְדּוֹן, וְכָאֵר שַׁחַת, וְכוּר שְׂאוֹן, וְיִשִּׁי
3 הַיּוֹן ו-רַפֵּשׁ וּבוֹרָן טוֹבְעִין, וְצִלְמוֹת, וְאַרְצֵן הַתַּחְתִּית. נקרא שְׂאוּל,
4 דְּכֵתִיב שֶׁאִמַר יוֹנָה בַּעַת הַיּוֹתוֹת בְּמַעֵי הַדָּגָה (יוֹנָה ב א) מִכֶּסֶן שְׂאוּל
5 שְׂעוֹתֵי שְׂמֵעַת קוֹלִי, הִרִי שִׁגְיָהֶנּוּ מִכּוֹנָה בִּשְׁם 'שְׂאוּל'. נקרא
6 אַבְדּוֹן, דְּכֵתִיב (תְּהִלִּים פח יב) 'הַיִּסְפֵּר בְּקֶבֶר חֲסִידֶךָ אֲמוֹנֶתֶךָ בְּאַבְדּוֹן',
7 כלומר, הָאֵם יוֹכַל לִסְפֹּר אֵת שִׁבְחֵי ה' בְּהִיּוֹתוֹ בְּקֶבֶר וּבַאֲבָדוֹן,
8 וְאַבְדּוֹן הוּא הַגִּיהֵנוֹם, וּמִכָּאֵן שֶׁהוּא אֶחָד מִשְׁמוֹתָיו. נקרא כָּאֵר
9 שַׁחַת, דְּכֵתִיב (שם טו ז) 'כִּי לֹא תַעֲזוֹב נַפְשִׁי לְשְׂאוּל לֹא תֵתֵן חֲסִידֶךָ
10 לְרָאוֹת שַׁחַת', כלומר, שְׁבוּטָה בַּה' שֶׁלֹא יַעֲזוּבּוּ לְרֵדֶת לְשְׂאוּל
11 וְלִשְׁחַת, הִרִי שִׁגְיָהֶנּוּ נִקְרָא בִּשְׁם 'שַׁחַת'. וּמִשְׁמוֹתָיו גַּם בּוֹר שְׂאוֹן
12 וְיִשִּׁי הַיּוֹן, דְּכֵתִיב שְׁמוּדָה דּוֹד הַמֶּלֶךְ לֵה' וְאוֹמַר (שם מ א) 'וַיַּעֲלֵנִי
13 מִבוֹר שְׂאוֹן מִיַּיִט הַיּוֹן', כלומר, שֶׁהִצִּילוּ מִלְרֵדֶת לְגִיהֵנוֹם, וּמוֹכַח
14 שֶׁנִּקְרָא 'בוֹר שְׂאוֹן' רִיטֵי הַיּוֹן. וְכֵן נִקְרָא 'צִלְמוֹת', דְּכֵתִיב (שם קו ז)
15 'וַיִּשְׁבִּי חֲשֵׁךְ וְצִלְמוֹת', וְהַכוּנָה לְיוֹשְׁבֵי גִיהֵנוֹם שֶׁנִּקְרָא 'צִלְמוֹת'.
16 וְנִקְרָא גַּם 'אַרְצֵן הַתַּחְתִּית', וְאֵף שֶׁלֹא נִאֲמַר כֵּן בְּכַתּוּבִים, מִכָּל מִקּוֹם
17 נִקְרָא הוּא - כֵּן קָבַל חו"ל.
18 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת הָאֵם אֵין לְגִיהֵנוֹם שְׁמוֹת נוֹסְפִים. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא:
19 וְתוֹ לִיכָא - הָאֵם אֵין לְגִיהֵנוֹם שְׁמוֹת נוֹסְפִים, וְהָאִיכָא - וְהִרִי הוּא
20 נִקְרָא 'לִינְהָם', וְנִמְצָא שִׁישׁ לוֹ שֵׁם נוֹסֵף, וּמִדּוּעַ לֹא נִמְנָא רַבִּי יְהוֹשֻעַ
21 בֶּן לֹוִי. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: 'גִּיהֵנוֹם' אֵינוֹ שֵׁם הַמִּקּוֹם, אֵלָא כִּינוִי בִּלְבַד,
22 וְהוּא נוֹטְרִיקוֹן, גִּיא הֵינֵם, 'גִּיא' עַל שֵׁם שְׂעִמְקָה (בְּנִיחָם) (בְּגִי
23 ו-עֲמָק), הֵנִם' עַל שֵׁם שְׁחַבֵּל יוֹרֵד לֵה' לְהַעֲשֵׂב בַּה' עַל עֶשְׂקֵי (הֵנִם)
24 חָנֵם וְחַן עֲרִיּוֹת.
25 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְהָאִיכָא - וְהִלָּא יֵשׁ לוֹ שֵׁם נוֹסֵף וְהוּא 'תַּפְתָּה',
26 דְּכֵתִיב אֹדוֹת סַנְחֵרִיב (יִשְׁעִיָה ל א) 'כִּי עָרוֹךְ מִאֲחַמֵּל תַּפְתָּה גַּם הוּא
27 לְמֶלֶךְ הַיּוֹן הָעַמִּיק הִרְחֹב מִדְּרָתָה אֲשׁ וְעֵצִים הִרְבָּה נִשְׁמַת ה'
28 כְּנָחַל גְּפְרִית בְּעָרָה בָּה', וּבְהִכְרַח שֶׁהַכוּנָה לְגִיהֵנוֹם, כִּיּוֹן שְׁנוֹכַר
29 שִׁישׁ בְּמִקּוֹם זֶה אֲשׁ וְעֵצִים, הִרִי שִׁגְיָהֶנּוּ נִקְרָא גַּם בִּשְׁם 'תַּפְתָּה',
30 וּמִדּוּעַ לֹא מִנָּה רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי שֵׁם זֶה בְּכָלֵל שְׁמוֹתָיו. מִתַּרְצַת
31 הַגְּמָרָא: הָהוּא - אוֹרוֹ שֵׁם, 'תַּפְתָּה', אֵינוֹ שְׁמוֹ שֶׁל גִּיהֵנוֹם אֵלָא כִּינוִי
32 בִּלְבַד, לְרֹמֵז שְׂכָל הַתַּפְתָּה בְּיָצְרוּ ו-לְדַבְּרֵי יִצְרוֹ וְיִפּוֹל שָׁם,
33 בְּגִיהֵנוֹם.
34 אֲגַב דְּבִרֵי רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֱלֵעָזָר אֹדוֹת פִּתְחוֹ שֶׁל גִּיהֵנוֹם, מְבִיאָה
35 הַגְּמָרָא דְּבָרִים אֹדוֹת פִּתְחוֹ גֵּן עֵדֶן. אֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: אֹדוֹת גֵּן עֵדֶן,
36 אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אֵם בְּאַרְצֵן יִשְׂרָאֵל הוּא נִמְצָא, בֵּית שְׂאָן, שְׁפִירוֹתֶיהָ
37 מִתּוֹקִים יוֹתֵר מִכָּל פִּירוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִיא פִּתְחוֹ. וְאֵם הוּא
38 בְּעֶרְבָא, הַמִּקּוֹם הַנִּקְרָא בֵּית גֶּרֶם הוּא פִּתְחוֹ, שְׁפִירוֹתָיו הֵם
39 הַמִּתּוֹקִים בְּיֹתֵר בְּעֶרְבֵיא. וְאֵם בֵּין תַּנְהוּיּוֹת הוּא, הַמִּקּוֹם הַנִּקְרָא

בראשית מו, כו – כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפש ששים ושש

ק

רמזים בהזהר, דה"שבעים" נפש עם יעקב הוא כנגד הע"א בסנהדרין הגדולה, ו"אלקים נצב בעדת אל", זהו השכינה שירדה עמהם כמצרים – ורמז בזה בהפסוק (שיר השירים ד, ז) "כלך [בג' ע'] יפה רעיתי ומום אין בך"

כתיב¹ (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך, כלך יפה רעיתי דא כנסת ישראל, ומום אין בך, אלו סנהדרין, דאינון לקביל שבעין ותרין שמהן, שבעים נפש דנחתו עם יעקב וקדשא בריך הוא על כלא, ועל דא אין בודקין מן הסנהדרין ולמעלה תנן.

ספר זוהר חלק ב' דף לז, ב

כתיב כלך יפה רעיתי דא כנס"י, ומום אין בך אלו סנהדרין כו'. הע' סנהדרין הם² ז' מדות דז"א, שכ"א כלול מ' עולה ע'. ועם יעקב בחי' תפארת

(1) [תרגום ללה"ק] (אמר רבי אלעזר) כתיב כלך יפה רעיתי ומום אין בך, (ומפרש) כלך יפה רעיתי דא כנסת ישראל (היא המלכות הנקראת כנסת ישראל, והוקשה לו אם היא כולה יפה, אם כן מכל שכן שאין בה מום, ולמה כתיב ומום אין בך, לכן דורש מש"כ) ומום אין בך, אלו סנהדרין (אלו הם סנהדרין הגדולה שלא הי' בהם מום, והם היו ע"א ועם השכינה שהיתה עמהם היו ע"ב), דאינון לקביל שבעין ותרין שמהן (שהם היו כנגד ע"ב שמות, וכנגד) שבעים נפש דנחתו עם יעקב (שבעים נפש שירדו עם יעקב למצרים, והוא הי' הע"א), וקדשא בריך הוא על כלא (והקב"ה דהיינו השכינה שירדה עמהם למצרים היתה למעלה מכולם, והיא השלימה את מנין ע"ב), ועל דא (ועל כן), אין בודקין מן הסנהדרין ולמעלה תנן (במס' קדושין עו ע"א, כלומר מי ששימש בסנהדרין או כל יוצאי חלציו היו מוחזקים שאין בהם פסול משפחה, לפי שהשכינה היתה תמיד עמהם).

(2) מבאר כאן, דכמו דיש השבעים נפש שירדו למצרים, כמו כן יש השבעים סנהדרין, וכמו בבני"י יש בעצם ז' סוגים כנגד הז' מדות, וכ"א כלול מיו"ד נעשה "שבעים", כמו"כ הוא בסנהדרין שהם כנגד הז' מדות וכ"א כלול מיו"ד.

והנה המדה ה"כולל" כולם הוא "תפארת" (ראה הערה 5), וכמו ב"שבעים" נפש בבני", הם נמשכים מיעקב – בחי' "תפארת", וכמו"כ יש השבעים סנהדרין שמהם תצא תורה לישראל ו"תפארת זו תורה", וזהו בחי' יעקב – כמו"ש "ויקם עדות ביעקב ותורה שם לישראל" והוא כנגד השבעים ואחד.

וכמו שיש השבעים נפש עם יעקב, והקב"ה עולה על גביהן, כמו"כ יש הע"א סנהדרין, ועליהם "אלקים נצב בעדת אל", סך הכל מספר ע"ב.

(3) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנו, ב. חלק ג' דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פרשת נח יא, א. המשך תרס"ו (קה"ת ה'תשע"א) עמוד רצא. תקע"ג. ועוד.

שתפארת הוא⁴ כולל כל הז' מדות, כמו שיעקב⁵ מספרו ז' פעמים הוי' וכו'.

סנהדרין⁶ שמהם תצא תורה לכל ישראל, תורה הוא בחי' תפארת כמאמר⁷ והתפארת זו מתן תורה, בחי'

(4) ראה ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי פרשת ויחי עמוד כט, ג: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריק כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכיים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע, וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות, כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד, ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו' אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק הי' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת.

ובאור התורה פרשת ויקרא עמוד תקיב וז"ל: תפארת הוא קו האמצעי שכולו חסד וגבורה, ובחסד וגבורה כלול ענפי החסד והגבורה, נצח כלול בחסד, והוד בגבורה, וא"כ הכל כלול בתפארת, ויסוד בודאי כלול בתפארת, ע"ש.

וראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד מה וז"ל: עיקר ז"א הוא תפארת ויסוד, שהוא באמצע ז"א, ותפארת כולל חסד וגבורה, ויסוד כולל נצח והוד, וגוף – תפארת, וברית – יסוד, כחד חשבינן ע"ש.

(5) יעקב בגי' 182, וכן ז' פעמים הוי' (7 × 26) = 182. ראה אור התורה חנוכה עמוד שכו, ב. ספר המאמרים ה'תרנ"ט עמוד קעו. ושם הוי' בעיקר הוא במדת התפארת (ראה תניא – אגרת הקדש סימן יב), ו"יעקב" בגי' "ז" פעמים הוי', וזהו תפארת (יעקב) כולל כל הז' מדות (בני ישראל) וד"ל.

(6) סנהדרין פו, ב. "באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנא' (דברים יז, י) מן המקום ההוא אשר יבחר ה'".

ראה אור התורה בהעלותך עמוד שפט וז"ל: ארוז"ל במשנה בסנהדרין (פו, ב) פרק הנחנקין, שממנה תורה יוצאה לכל ישראל, כי תורה היינו תפארת ע' פרדס ערך תורה ואורייתא מחו"ב נפקת, וזהו אשר סנהדרין ע' זקנים שמקבלים מחו"ב, אמרו עליהם שמהם תורה שהיא תפארת הכולל חסד וגבורה יוצאה לכל ישראל, ובפרדס ערך לשכת הגזית שהם דנין דין אמת לאמתו, אפ"ל אמת היינו תפארת ע' זהר ר"פ ויקרא דף הראשון ע"פ ונתתם לי אות אמת, ופי' לאמתו זהו ע"ד תתן אמת ליעקב דקשה דהא יעקב היינו תפארת שנק' אמת, וא"כ מהו תתן אמת ליעקב, אלא הפי' שיאיר בחי' ע"ק בתפארת שזהו אמיתית האמת..., והטעם ע' סנהדרין הם ע' ענפים שבתפארת, שהם ז' ספירות כל אחת כלולה מיו"ד, ע"ש.

(7) ברכות נח, א. ראה הביאור בלקוטי תורה פרשת קדושים כט, ד. פירושו: מבאר דכמו בחי' תפארת כולל כל הז' מדות, (וזהו הטעם שיעקב בחי' תפארת בגי' ז' פעמים שם הוי'). כן ה"סנהדרין" כנגד הז' מדות (-) הכלולים מעשר בחי' חב"ד חג"ת נהי"ם – הם שבעים). ראה אור התורה נ"ך עמוד תקיד.

ולהעיר שכן הוא בתורה "והתפארת" שיש ז' עמודים (ויקרא רבה פרשה יא, ג) והם הז' ספרים, דהתורה נחלקת לז' ספרים. ראה ילקוט לוי יצחק חלק ב סימן קסו.

מו"ם הוא מספר אלקים, והוא כשאר נמשך משם הוי' דז"א בשם אלקים דמלכות שבנינה¹⁶ מהגבורות, אז יכול להיות מום מצד תוקף הגבורות שבמלכות, משא"כ כשמאיר משם הוי' דז"א שהוא¹⁷ הע"ב סנהדרין בשם אלקים דמלכות אז ומום אין כך, וכמובן. ומה שאמר ועל דא אין בודקין מן הסנהדרין ולמעלה תנן, עפ"י פשוט אתי שפיר מה שאין בודקין כי מאחר שהקב"ה מצטרף עמהם לחושבן ע"ב, אם כן איך שייך לבדוק בהם בודאי כולם טובים מאחר שהקב"ה עמם, וכמובן.

והנה באמת הסנהדרין עצמן הוא ע"א, כי מה שהם ע"ב הוא בצירוף הקב"ה. הנה הסנהדרין עצמן הם לא הקב"ה רק הקב"ה הוא עליהם הוא כמ"ש¹⁸ אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט, שהקב"ה נמצא במשפט הסנהדרין ששופטים.

ולפי זה יש לפרש מה שכתוב ומום אין כך, הוא כי

ע"ש. ראה הביאור בהערה 24.

(16) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ו' ופרק ז' וז"ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות... הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתרה הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהי' העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פ"י עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הוא המהוה ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו, ע"ש.

(17) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשכ"ג עמוד מו.

(18) תהלים פב, א.

(19) ע"ב שמונת. פירוש: ראה שמות יד, פסוקים יט, כ, כא.

(פסוק יט) וַיִּסַּע מִלֶּאךָן הָאֱלֹקִים הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מִתְנֶה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֵנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם.

(פסוק כ) וַיָּבֹא בֵּין מִתְנֶה מִצְרַיִם וּבֵין מִתְנֶה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֵנָן וַיַּחֲשֹׁךְ וַיָּאֵר אֶת הַלֵּילָה וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלֵּילָה.

(פסוק כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הָעֵנָן וַיֵּלֶךְ ה' אֶת הָעֵנָן בְּרוּחַ קָדִים עִזָּה כָּל הַלֵּילָה וַיִּשֶׁשׂ אֶת הָעֵנָן לְחִרְבָּה וַיִּבְקָעוּ הַמִּיִּם.

ראה סוכה דף מה ע"א רש"י ד"ה אני והוא. זה חלק ב דף נא, ב. קהלת יעקב ערך ע"ב. דיש בכל הג' פסוקים אלו ע"ב אותיות, סך הכל רי"ו אותיות, ומצרפין ג' אותיות ביחד – אות אחת מכל פסוק, וחושבין האותיות בפסוק יט "ויסע" בסדר ישר (חסד), ובפסוק כ "ויבא" בסדר הפוך למפרע (בחי' גבורה), ובפסוק כא "ויט" בסדר ישר (תפארת), ומצרפין כל ג' אותיות ביחד, והם "עב" שמות ע"ש.

וראה אור התורה פרשת ראה עמוד תרלו. ראש השנה עמוד א'תמו.

יעקב שהוא מדת התפארת, וכתוב⁸ ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל.

ויעקב עם הע' נפש יוצאי ירכו הוא מספר הסנהדרין גדולה שהיו ע"א כנ"ל.

זהו שהע' נפש הם נמשכים⁹ מיעקב, ועם יעקב הם ע"א, מספר¹⁰ שם הוי' פשוט ומלואו באלפ"ן מ"ה, שהוא בתפארת¹¹ דז"א.

וקב"ה על כלא, קב"ה י"ל הוא פנימיות¹² התפארת בחי' דעת. הנה הוא מצטרף עם הע"א דז"א שאז הם ע"ב¹⁴ שמהן מספר¹⁵ חס"ד, ואז אין מום ברעית.

(8) תהלים עח, ה.

(9) ראה לקוטי שיחות חלק כ עמוד 218 ואילך.

(10) פירוש: שם הוי' בגי' 26, + שם הוי' במלוי אלפ"ן, כזה: יו"ד (20), + ה"א (6), + ו"ו (13), + ה"א (6) = 45, מ"ה.

ביחד 26 + 45 = 71 ע"א. וזהו רמז דהע' נפש עם יעקב הם בחי' תפארת, וזהו שהם במספר ע"א דוקא לרמז לשם הוי' שהוא ב"תפארת". ראה הערה 12.

(11) פירוש: עיקר שם הוי' הוא כמדת התפארת (ראה תניא אגרת הקודש סימן יב, מובא לקמן סימן קנג הערה 30).

וידוע דיש ד' אופנים במלוי שם הוי', שם ע"ב הוא בחכמה, שם ס"ג בבנינה, ושם מ"ה בז"א – תפארת, (שתפארת כולל כל המדות כנ"ל), ושם ב"ן במלכות, כידיע.

(12) ראה דרך מצותיך עמוד מו וז"ל: הדעת הוא הנקרא בזהר מפתחא דכליל שית דהיינו שהוא פנימי המדות כמו שאנו רואים שהמדות בטילים ונמשכים אחר הדעת, כי כשהאדם יודע ומרגיש את עצמו הרי אנו רואים בחוש שלפי שהוא מרגיש את עצמו וחיותו מאד אזי מדותיו מתפעלים בהתפעלות רב לאהוב הטוב ולשנוא הרע יותר מכפי שיתפעל בעת שאינו מרגיש עצמו כל כך, כגון כשטרוד באיזה ענין גדול שאז אינו מרגיש עצמו כל כך, שאז לא יתפעל כל כך במדותיו באהבה ושנאה, נמצא שהמדות נגזרים אחר הדעת שהוא ההרגשה כנ"ל, ולכן נק' מפתח לששה המדות החג"ת נה"י כמו המפתח שפותח התפעלות המדה ומעוררה או סוגרה ע"י שמסחית דעתו וכו'.

ראה גם לקוטי תורה פרשת ואתחנן ו, ד. תורת חיים שמות תכד, א. אור התורה ואתחנן עמוד קעב. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן נט.

(13) נמצא, דיש ג' דרגות: א) שבעים נפש, ב) יעקב, ג) ועמהם הקב"ה.

וכמו"כ יש: א) השבעים* סנהדרין, ב) המספר השבעים ואחד, ג) הקב"ה – אלקים נצב בעדת אל-ל".

בספירות הם: א) בחי' מלכות – היינו אין מלך בלא עם – השבעים נפש דבנ"י, ב) בחי' תפארת – ז"א – יעקב, ג) בחי' דעת (פנימיות תפארת), וקב"ה על כלהו".

ובעבודה (בכללות) הוא: א) מעשה המצות בפועל (בחי' מלכות), ב) המדות – האהבה ויראה בקיום המצות (ז"א – תפארת הכולל כולם), ג) השכל "דעת" החיות של המדות.

(* בחסידות מבואר שזהו ג"כ כנגד: א) השבעים זקנים, ב) משה, ג) והקב"ה על גביהם. ראה אור התורה

(14) ראה לקמן הערה 19. 24. לקמן סימן קמז הערה 28.

(15) ראה זהר ח"ג דף ערה ע"ב. "שבעין ותרין סנהדרין כמנין חסד",

הע"ב¹⁹ שמות השם האחרון שבהם הוא מו"ם, הע"א סנהדרין הם לנגד הע"א שמות הקודמים בלי השם מו"ם.

מו"ם גימט' אלקים, הוא מה שהקב"ה הנקרא אלקים הוא עמהם וקב"ה על כלא.

ואל תקשי²¹ הרי מום הוא שם האחרון, הוא, כי מה שהוא האחרון הוא בהאותיות דפסוקי ויסע ויט שלנגד אברהם ויעקב חסד²² ותפארת, בהפסוקים הללו, אותיות מ"ם הם האחרונים, אבל מצד הפסוק ויבא יצחק²³

ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד תיח. תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשס"י עמוד שיא-ב. תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק א עמוד 591 הערה 45. לקמן סימן קמז.

ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן ו. ז. ח.

(20) פירושו: בפסוק יט התיבה האחרונה היא "מאחריהם" – אות מ"מ בסוף, בפסוק כ' התיבה הראשונה היא "ויבא" – אות ו"ו, ובפסוק כא התיבה האחרונה היא "המים" – אות מ"מ בסוף.

נמצא השם האחרון הוא "מום". ראה הערה 21.

(21) מקשה דאם השם "מום" הוא השם ה"עב" כנגד "הקב"ה" שהוא על כולם, האיך שייך שהוא השם ה"אחרון"? הרי הקב"ה ה' צ"ל הראשון, וע"ז מתרץ:

(22) אברהם בחי' חסד: כמ"ש (מכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה גם זהר חלק א' דף מז, ב. תניא – אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. ושנ"ג.

(23) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה עמוד 357 ואילך. חלק כ עמוד 101 ואילך.

גבורה האות ו' דמו"ם הוא הראשון (כי האותיות דויבא חושבין למפרע). א"כ מצד ויבא גבורה אדרבה הוא הראשון, זהו מה שמו"ם גימט' אלקים ששם אלקים הוא במדת הגבורה בחי' יצחק ביחוד. וסנהדרין בכלל ענינם הוא לשפוט ולדון בחי' גבורה²⁴, שלכן כתיב בהם אלקים נצב כו' בקרב אלקים ישפוט. א"כ בבחי' סנהדרין גבורה השם הזה הוא הראשון, זהו וקב"ה על כלא.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רכ-רכא

(24) ראה לקוטי לוי יצחק שמות-דברים עמוד רל וז"ל: הסנהדרין הוא ההמשכה דרך קו השמאל, כי הרי הסנהדרין הם לדון ולשפוט ודין הוא בקו השמאל, והיו יושבין בלשכת הגזית, שהוא היכל הזכות דגבורה. ואם שהם ע"ב שמהן שהוא שם ע"ב דחסד כמספר דחסד, ופוחתין בזכות, ואם אמר יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו כו' כדאיתא בסנהדרין דף מ'. והטי' לטובה די על פי אחד משא"כ הטי' לרעה צריך ב' דוקא, הרי שכל זה הוא בחי' חסד, וכן זכות גופא הוא ענין חסד היפך דחובה שהוא דין.

עכ"פ המושכת החסד הזה הוא דרך קו השמאל דוקא כי הרי הזכות והחסד ה' בדין ומשפט דוקא, וכן הע"ב שמהן הנה אותיות שבהן רי"ו מספר גבורה (ובפרשה שני' דקריאת שמע שהוא עטרא דגבורה, שם הוא שם ע"ב דחסד והוא מה שהחסד נמשך דרך קו השמאל).

והיינו מה שקמ"ל על הסנהדרין שמום אין כך כי מאחר שההמשכה הזאת דחסדים הוא דרך קו השמאל הוי אמינא שיש בהם מו"ם מספר שם אלקים עצמו גבורות בלי חסדים, לכן אשמעינן קרא שאינו כן כי באמת הוא המשכת חסדים ע"ב שמהן רק שההמשכה הוא דרך קו השמאל גבורה, ע"ש.

המשך מעמוד רכד

14 שבמשנה: דרש רב נחמן משיב רבינו שמואל, יחיד נותנין לו בית
15 סאתים, וכן שנים נותנין לָהֶן בית סאתים, אבל שלשה אנשים נעשו
16 "שִׁירָא" ונותנין לָהֶן בית שש סאין.
17 הקשו תלמידי הישיבה לרב נחמן: שָׁבֶקֶת רַבָּן – וכי עזבת את
18 שיטת חכמים, הסוברים שנותנים בין ליחיד ובין לשיירא כל צרכן,
19 וְעָבְדָתָּ – ונוהג אתה להלכה כשיטת רבי יוסי ברבי יהודה, הסובר
20 שנותנים ליחיד בית סאתים ולשיירא בית שש סאין.
21 ומחמת קושיא זו, הָרַד אֲבָיָה – חזר והעמיד רב נחמן אֲמִירָא עֲלֵיהּ
22 – מתורגמן לפניו, וְדָרַשׁ כֵּךְ, דְּרָבִירִים שְׁאֲמַרְתִּי לְפָנֶיכֶם מִתְחִילָה מְעוֹת
23 הֵן בְּרִי, בְּרַם – אבל באמת כֵּךְ אֲמַרוּ בֹזֵה, יחיד נותנין לו בית
24 סאתים, שְׁנַיִם נותנין לָהֶן בית סאתים, שְׁלֹשָׁה נעשו שִׁירָא ונותנין
25 לָהֶן כָּל צָרְכָּן.

1 יְהֵא בתוכו בית סאתים פָּנִי – ריק ללא שימוש, כלומר, שלא יקיפו
2 שטח שהוא גדול בשיעור בית סאתים מהנצרך להם. מתבאר
3 מדברי הברייטא, שרבי יוסי ברבי יהודה מתיר ליחיד להקיף בית
4 סאתים ולשיירא בית שש סאין, והרי זה סותר למזה שאמר רבי יוסי
5 ברבי יהודה במשנתנו 'כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה
6 מחיצה', אפילו לגבי שיירא, וכל שכן ביחיד.
7 ועל קושיא זו אָמַר רב נחמן, וְאִיתִּימָא – ויש אומרים שאמר כן רב
8 בְּרִי בְרַ אֲבָיָה, לֹא נִצְרָבָא – לא הוצרך רבי יוסי ברבי יהודה
9 להשמיענו במשנה ש'כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה
10 מחיצה', אֵלָּא לענין כך שבמחיצה זו אין לִימֵן לָהֶן כָּל צָרְכָּן, בין
11 ליחיד ובין בשיירא, אבל מודה הוא שנותנים ליחיד סאתים
12 ולשיירא שש סאין, וכפי שנתבאר בברייטא.
13 הגמרא מביאה מימרא בענין פסק ההלכה במחלוקת התנאים

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ", "גוי מקרב גוי", ועד שה' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף³, ועל-אחת-כמה וכמה שכן ה' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו משה רבינו אמר⁴).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה⁵, ועד שאיתא שבאם היו נשארם עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"⁷, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁸, ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו"⁹, "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה" בחומריותו לגופי אומות העולם¹⁰), "כדי לקרנם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה... וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה? ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"¹² – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'!? ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב¹³, שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה". ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל –

"המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה" [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות¹⁵]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קידש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'"), כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחווה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹⁷ ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע ורצה" לא "שמע והסכים" או "ויתר" וכו': מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "רצה".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ¹⁸, שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"¹⁹, ורצונו של הקב"ה שיהיו עניינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל²⁰ שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין יכולים לעמוד שם"²¹.

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"²², ישראל וקוב"ה כולא חד²³.

כפי שהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²⁴.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

(1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"פ א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

(2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

(3) זוהר חלק ב', קע, ב. מכילתא בשלח יד כח.

(4) שמות רבה פמ"ג, ח.

(5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

(6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

(7) הגדה של פסח פסקא ויציאנו.

(8) הגדה של פסח פסקא מצה זו.

(9) תניא פרק מו.

(10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושונים זה לזה.

(11) תניא פרק מט.

(12) פירוש רש"י בא יב, א.

(13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

(14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

(15) תהלים קמו, יט. שמות רבה פ"ל, ט.

(16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

(17) לך טו, יד.

(18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד

395. וש"נ.

(19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

(20) ברכות לד, ב.

(21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

(22) בראשית ב, כד.

(23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

(24) מיכה ז, טו.

♦ יום ראשון ג' אלול ♦

כא (י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׂבִי:
יֹאמְרוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְתִשָּׁבִי שְׂבִיָּהוּ:

וְשִׁבִיתָ שְׂבִי • לַרְבוֹת כְּנַעֲנִים שְׁבוּתָכָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָן מִשְׁבַּע אַמּוֹת.

כא • כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה • בַּמִּלְחָמָה הָרְשוּת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבַּמִּלְחָמָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹמֶר: "וְשִׁבִיתָ שְׂבִי"א, שֶׁהָרִי כָּבֵד נֶאֱמַר: "לֹא תַחֲיָה כָּל נֶשְׁמָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 159)

מה־שְׁאִין־כֵּן "אֹיְבֶיךָ", הַמִּנְגִּדִּים לַקִּדְשָׁה. **וְשִׁבִיתָ שְׂבִי** - לֹקָחִים מִן הָאֹיֵב דָּבָר שֶׁהִיָּה בְּשִׁבְיָה אֲצִלּוֹ, שֶׁכֵּן לַקִּלְפָּה אֵין תִּקְוָה וּמִצִּיאוֹת מִצַּד עֲצָמָה, רַק מִה שֶׁנֶּפֶל אֲצִלָּה בְּשִׁבְיָה מִגְּבוּל הַקִּדְשָׁה.

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ • וְשִׁבִיתָ שְׂבִי (כא, י) מִלְחָמָה זוֹ הֵינּוּ מִלְחָמַת הַיָּצֵר, הָאֹיֵב שֶׁל הָאֱדָם, וּבְכָל־לֹת יוֹתֵר - הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אֹיְבֵי ה'. יֵשׁ לְדַעַת, תִּקְוָה בַּעַת הַיִּצִּיָּאָה לַמִּלְחָמָה זוֹ, שֶׁבְּעֵצֶם עוֹמְדִים **עַל אֹיְבֶיךָ**, לְמַעַל מִמּוֹנוֹ, כִּי רַק לְיִשְׂרָאֵל, הַדְּבֻקִּים בָּהּ, יֵשׁ מִצִּיאוֹת אַמִּיתִית,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 85 ואילך)

מלחמת היצר - מלחמת הרשות!

דַּעְבוּדַת הַתַּפְּלָה הִיא "שַׁעַת קִרְבָּא" - הַכְּנַעַת הַיָּצֵר־הָרַע עַל־יְדֵי יְגִיעָה וּבִדְרוֹךְ מִלְחָמָה. מִה־שְׁאִין־כֵּן עֲבוּדַת לִימוּד הַתּוֹרָה, עָלֶיהָ נֶאֱמַר "דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי נֹעֵם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם", כִּי עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה מִמְּשִׁיף וּמִגִּלָּה אֱלוֹכוֹת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל הַיָּצֵר־הָרַע וְנִכְנַע בְּדְרוֹךְ מִמִּילָא, וּבְלִי צוּרָה בַּמִּלְחָמָה.

וְזֶהוּ מִה שֶׁבְּרוּר הַיָּצֵר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא מִלְחָמַת הָרְשׁוּת, דְּכָל עֵיקַר מִלְחָמָה זוֹ הִיא רַק בְּגֵדֵר "רְשׁוּת", כִּי יִשְׁנֶה דְרוֹךְ אַחֲרַת לְהַכְנִיעַ אֶת הַיָּצֵר־הָרַע, בְּלִי מִלְחָמָה, וּבִאֲפֻן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוּדָה שֶׁל תּוֹרָה.

בְּתַחֲלִית פְּרָשְׁתְּנוּ כְּתוּב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ", וּמִפְּרֹשׁ רִשְׁי "בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוּת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר".

וְהִנֵּה, בְּדְרוֹשֵׁי חֲסִידוֹת מְבֹאָר בְּאֲרוּכָה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קָאִי עַל מִלְחָמַת הַיָּצֵר־טוֹב עִם הַיָּצֵר־הָרַע בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה, דְּ"שַׁעַת צְלוּתָא שַׁעַת קִרְבָּא" (רֹאֵה בְּכָל זֶה בְּלִקוּטֵי־תּוֹרָה וְאוֹר־הַתּוֹרָה בְּפִרְשָׁתְנוּ).

וְיֵשׁ לְבֹאֵר דָּגֶם בַּמִּלְחָמַת הַיָּצֵר, מֵתָאִים פְּרוּשׁוֹ שֶׁל רִשְׁי "בַּמִּלְחָמַת הָרְשׁוּת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר":

מְבֹאָר בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת (תּוֹרָה־אוֹר ה, ד ואילך. לְקוּטֵי־תּוֹרָה בַּמְדַּבֵּר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרנ"ט. ועוד) שֶׁיֵּשׁ ב' אֲפֻסָּים בְּבִרוּר וְהַכְנַעַת הַיָּצֵר־הָרַע: א. בְּדְרוֹךְ מִלְחָמָה. ב. בְּדְרוֹךְ מְנוּחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ תצא י"א אלול ה'תש"נ)

וְצִרִיךְ לְהַבִּין: מִהִי הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית לְכָל יְהוּדֵי מִפְּרֹשֶׁת הַשְּׂבוּעָה בַּתּוֹרָה - "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׂבִי"?

הַתּוֹרָה הִיא מִלְשׁוֹן הוֹרָאָה. כָּל עֵנִין בַּתּוֹרָה, וּבִדְוָאֵי הַתַּחֲלָתָה וְשִׁמְיָה שֶׁל פְּרָשָׁה בַּתּוֹרָה, מִהִנֵּה הוֹרָאָה וְהוֹרָאָה נִצְחִית בְּחַיֵּי הַיּוֹם־יּוֹם שֶׁל יְהוּדִי, כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף.

שפתי חכמים

לוֹ לְהַתִּירָה אֲלָא בַּמִּלְחָמַת הָרְשׁוּת שֶׁכָּל הַנָּשִׁים הֵם בְּהִיתָר, וְלֹא בַּמִּלְחָמַת חוּבָה שֶׁכָּל הַנָּשִׁים הֵם בְּאִסּוּר לֹא תַחֲיָה, מְלֻכָּד אִם אוֹתָהּ שֶׁשָּׁבָה הִיא מִשְׁאָר עַמִּמִּים, וְשָׁמָּה לֹא שָׁבָה, וְאִם תִּמְצָא לֹמֶר שָׁבָה, הִנֵּה לִיָּה מִיעוּטָא דְּמִיעוּטָא: **ב** שֶׁנִּשְׁתָּהִים וְטָפָם נִיצְלוּ כְּמוֹתָם, דָּאִם לֹא כֵן 'שְׂבִי' לָמָּה לִי. עֵינִין לְעִיל בְּפִרְשַׁת שׁוּפְטִים בְּפִסּוּק 'כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָּהּ: תּוֹרָה יא

שְׁבוּתָכָה מוֹתֵר לְקַיִּמָּן, וְהוּא הָדִין אִם אֲנָשִׁי הָעִיר מִשְׁבַּעַת עַמִּמִּים, אִף שְׁאָר עַמִּמִּים שְׁבוּתָכָה אִסּוּר לְקַיִּמָּן, וְאִי מְדַבֵּר מִמִּלְחָמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹמֶר 'וְשִׁבִיתָ שְׂבִי', דְּאֵין לֹמֶר דְּקָאִי עַל שְׁאָר עַמִּמִּים שְׁבוּתָכָה, דְּהָא אִף שְׁאָר אוֹמְרוֹת שְׁבוּתָכָה אִסּוּר לְקַיִּמָּם, כְּדִפְרִישִׁית. מִצָּאִיתִי בְּשֵׁם מְהִרִּי"ץ. וְהָרָא"ם תִּירָן, בִּינֵן דְּעִיקָר הַפְּרָשָׁה אֵינָה אֲלָא לְהַתִּיר זְפַת תּוֹאֵר, לֹא הִיָּה

כא (י) א וְאִם תֹּאמַר, דְּלָמָּא לְעוֹלָם בַּמִּלְחָמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְמִה שְׁכְּתוּב 'וְשִׁבִיתָ שְׂבִי' הֵינּוּ אִם נִמְצָא בָּהּ מִשְׁאָר עַמִּמִּים שְׁלֹא מִשְׁבַּעַת עַמִּמִּים. וְיֵשׁ לֹמֶר דְּרִשְׁי עֲצָמוֹ מְתָרֵץ קוּשְׁיָא זוֹ בְּמִה שֶׁפִּירֵשׁ אַחֲרָיו 'וְשִׁבִיתָ שְׂבִי' לְרְבוֹת כְּנַעֲנִים שְׁבוּתָכָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִשְׁבַּעַת עַמִּמִּים, שְׁמַע מִיָּנָה דְּבָכָל מְקוֹם הוֹלָךְ אַחֵר אֲנָשִׁי הָעִיר, דְּהָא הָכָא אִם אֲנָשִׁי הָעִיר מִשְׁאָר עַמִּמִּים אִף כְּנַעֲנִים

ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת הרשות ("במלחמת הרשות הפתוחה מדר"), שאינה שייכת בזמן הזה - מהי איפוא ההוראה הנצחית מזה לעבודת בני ישראל בכל הזמנים (גם בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חֲדָשִׁים?" ויבן בהקדים:

בעבודת בני ישראל ישנם בכללות שני חלקים: עבודתו בקדושה - לימוד התורה וקיום המצוות, ועבודתו בחלקו בעולם - לברר ולזכר את גשמיית העולם, ולעשותה כלי לקדושה ואלקות. ובלשון הידוע - דירה לו יתברך בתחתונים.

ההבדל בין שתי העבודות - מתבטא באופן שבו עושים את העבודה: העבודה בקדושה - היא בכלל בדרכי שלום, כי בענין זה לא מתעסקים עם "אויבך", מנגד. מה שאין-כן העבודה דברור העולם - היא באופן של מלחמה, "כי תצא למלחמה על אויבך": "תחתונים" נבראו באופן שבגלוי הרי הם "אויבך" המעלים ומנגד לאלקות, ומצד עצמם הרי הם שלא בערך, והיפך מ(להיות) "דירה לו יתברך", ולכן צריך להלחם עם העולם כדי לכבוש אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא בדירתו הפרטית).

תורה מזה: היות שהמציאות ד"אויבך" - העולם והסתר של ה'תחתונים' - נבראה על ידי הקב"ה עצמו, הוא ברא שבגשמיית (דעולם הזה) תהיה תכונה של "תחתון" (כשם שברא את הרוחניות עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף דמציאות המנגד (לא בכח עצמו חסדו שלום, אלא בכוח של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) - וכיון שכן, הרי זה מחזק עוד יותר את **המלחמה** שצוק לה כל יהודי בכדי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

ועל-פי-זה מובן הלשון "כי תצא למלחמה", ו"על אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא בתחום (ד' אמות) דקדושה (עליון), צריכה להיות אצלו **יציאה** מקומו לצאת למלחמה עם 'תחתונים'. וכדי שיהיה מודע לכך שניתן לו הכח לנצח במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון, ותחתון כזה שנברא על-ידי הקב"ה - אומר הפסוק שזוהי יציאה למלחמה **על** אויבך, למעלה מאויבך, היהודי (היציאה למלחמה) עומד מעל ("על") אויבך, וכדלקמן.

ובפרטיות יותר - העבודה ד"כי תצא למלחמה על אויבך" ישנה גם באדם עצמו: הגוף ונפש הבהמית שלו הם בבחינת תחתון ביחס לנשמתו (נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה - מלחמת היצר - להתגבר על הנטיית הטבעית של גופו ונפשו הבהמית, לכבוש אותן ובאופן שלא יפריעו לעבודת ה' שלו, ועד יתירה מזו - שיעבוד את ה' גם בכחות אלו, "בכל לבבך - בשני יצריך". וניתן לו הכח על זה - להיותו (נשמתו) **על** אויבך".

ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה - חודש אלול: היצירה ה' יכול לבוא ולטעון ליהודי: מפיו שכל ישראל בחזקת פשיות, בודאי קים כל יהודי את כל עניני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי ודודי לי", והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, עם כל הענינים שבני ישראל מוסיפים בחודש אלול (כמדובר בהתעוררות שלפני-זה) - ואם-כן אפשר עכשו "לנוח", או על-כל-פנים - להמשיך לעשות את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו' וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה - אפשר להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך באמצעות "מלחמה", עם רעש ו'שיטורעם' - שכן, כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש במה להלחם - הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר להתעסק במלחמה שדורשת **יציאה** למלחמה.

ושאלה זו מתחזקת בדרגה זו במיוחד: להיותו דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי הענינים של עבודת המלחמה שפעלו בני ישראל במשך הדורות, עד וכולל דור זה), שיהיה גם דור הראשון דהגאולה - הנה לכאורה מתאים יותר שיתכוננו לפעול בעבודה דלעתי-לבא באופן של עליות (ולכן מחיל אל חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם עניני מלחמה.

על כך ישנה ההוראה מפרשת "כי תצא למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש אלול), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו - להלחם ולשנות טבע רגילותו, גם טבע דקדושה, והן בנוגע לעבודה בעולם - ללחום ולכבוש חלקים בעולם שעדיין לא חזורים לגמרי בקדושה, ולעשותם **דירה** לו יתברך.

ובנוגע לדורנו זה - אדרבה: להיותו הדור האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה - מוטלת עליו אחריות יתרה לסים את המלחמה, ולהכין את הדרך ל"לחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו [על-דרך-זה על-ידי ניצוי-משיח שבכל אחד מישראל].

ובנוגע לפועל: כל יהודי צריך להוסיף - באופן של מלחמה ושינוי הטבע - בכל הענינים דחודש אלול, ובכללות העבודה ד"אני לדודי ודודי לי", ההתקדושות דבני ישראל אל הקב"ה מתוך אהבה (ושמחה), על-ידי קיום התורה ומצותיה.

ובמיוחד - על-ידי ההוספה בלימוד התורה (ובפרט - מתוך אהבה), שעל-ידי-זה מתאחדים במיוחד עם הקב"ה (אשר "הכנים" את עצמו בתורתו, "אנא נפשי כתבית יְהִיבית"), ב"יחוד נפלא כו",

להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו כן להשפיע על יהודים נוספים - אנשים ונשים, ובהתקדושה מיוחדת - טף, תינוקות של בית רבן - שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט - בשיעורי

תורה בְּרַבִּים. וְכִמוֹ כֵּן - עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצִּדְקָה, שֶׁהִיא מֵאֲחַדָּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, שָׁזָה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְאַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי הַקָּבָה ("אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי").
וְגַם בְּשָׂאֵר קְנֵי הָעֲבוּדָה דְּחוּדָשׁ אָלּוּל - עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה, וְהַשְׁלֻמוֹת בְּכָל זֶה - בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָּה. וְיִהְיֶה־צֶוֶן, שָׁזָה יוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּבִרְכַּת כְּתִיבָה וְחֵתִימָה טוֹבָה לְכָל יְהוּדִי וְלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוֹב הַנֶּרְצָה וְהַנִּגְלָה, בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת גַּם יַחַד, עַד־יִהְיֶה הַבִּרְכָּה הַכִּי עֵיקָרִית - הַגְּאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, אֲשֶׁר יִלְחַם מִלְחָמַת ה' וַיִּנְצַח, וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ

בִּידֶךָ, ו"וְשִׁבִּיתָ שְׂבִי" - עֵיקָר הַשְׁבִּיָּה (שְׁאוּמוֹת הָעוֹלָם רָדְפוּ אַחֲרֶיהָ) - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה שְׁחוּזִירִים לְמִקְוָמָם הַמְשֻׁכּוֹנוֹת דְּבֵית רָאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, בְּיַחַד עִם הַמְשָׁקֵן שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה, וְעוֹד וְעֵיקָר - בְּנֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אֶדְ' פּוֹנֵנּוּ יְדִיד, וְאִזִּי יָקִים בְּפִשְׁטוֹת "וְהָיָה כִּי" תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ גּו' וְלִקְחָתָ מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה גּו'" וּמִבִּיאִים הַבִּיכּוֹרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, וְאִזִּי יִשְׁנֶה גַם שְׁלֻמוֹת עֲנָן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה" - מִלְחָמָה מִלְשׁוֹן לָחֶם - "לָחֶמִי לְאִשִּׁי", עֲבוּדַת הַקְּרִבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תִּיכֶּךָ וּמִיד מִמֶּנּוּ.

יֵא וְתִחְזִי בְּשִׁבְיָה אֶתְמָא שְׁפִירַת חֲזוֹ וְתִתְרַעֲי בֵּה וְתִסְבִּיחַ לָךְ לְאַנְתּוֹ: **יֵא וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה אֵשֶׁת יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ וְלִקְחָתָ לָךְ לְאִשָּׁה:**

נְשָׂאָה, סוֹפּוֹ לְהִיּוֹת שׁוֹנָאָה, שְׁנֶאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ וְגו'", וְסוֹפּוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, לְכַךְ נִסְמְכּוֹ פְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.

יב וְתַעֲלֶמָה לָגוּ בִיתָךְ וְתַגְלַח יָת רִישָׁה וְתִרְבִּי יָת טוֹפְרָנְהָא: **יב וְהִבֵּאתָה אֶל־תֹּךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֵאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפְרָנֶיהָ:**

נְשָׂאָה וְעָשְׂתָה אֶת־צִפְרָנֶיהָ • תַּגְלִיחַ כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּלֵּל.

יג וְהִסִּירָה אֶת־שְׁמֶלֶת שְׂבִיָּה מֵעַלֶיהָ וַיִּשְׁבָּה בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֵרַח יָמִים וְאַחֵר בֶּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבַעֲלָתָהּ וְהָיָה לָךְ לְאִשָּׁה:

נְשָׂאָה וְהִסִּירָה אֶת־שְׁמֶלֶת שְׂבִיָּה • לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בְּמִלְחָמָהּ,

שְׁפִי חֲכָמִים

(יא) ג' רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, דְּלִשׁוֹן וְלִקְחָתָ לָךְ לְאִשָּׁה מִשְׁמַע דְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הוּא שִׁיקָח גוֹיָה לְאִשָּׁה, וְזֶה אֵינוֹ, דְּהָא יוֹתֵר טוֹב שִׁיקָח יְהוּדִית לְאִשָּׁה: ד' וּמָה שֶׁפִּירֵשׁ שֶׁלֹּא בְּסֵדֶר הַקְּרָא, יֵשׁ לוֹמַר דְּאִין רְצוֹנוֹ בּוֹ לְפָרֵשׁ הַקְּרָא, אֲלֵא קָאִי אִפִּירוּשׁ דְּלַעֲלִיל מִינֵיהּ, דְּפִירֵשׁ אִם אִין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְתִירָה יִשְׁאַנָּה בְּאִיסוּר, וּמִדְּהוּצָרָךְ לְהַתִּיר יִפְתָּ תוֹאֵר שְׁמַע מִינָּה בְּלֹא יִפְתָּ תוֹאֵר אִיסוּר מִן הַתּוֹרָה וְזֶה אֵינוֹ, דְּגוֹיָה אֵינָה אִיסוּרָה אֲלֵא מִדְּרַבְּנָן כְּדָאִמְרִין דְּחֻקִּים גְּזָרוּ דְּהִבָּא עַל הַגּוֹיָה דְּחֻקִּיב מִשּׁוּם נִדָּה שֶׁפָּקָה גוֹיָה זוֹנָה, וּמִתְרַץ, דְּוִדְאִי פְּנוּיָה

אֵינָה אֲלֵא מִדְּרַבְּנָן, אֲבָל כְּאֵן כְּתִיב 'אִשָּׁת', דְּמִשְׁמַע אֲפִילוֹ אִשָּׁת אִישׁ. וְאִין לְהַקְשׁוֹת, מֵאִי נִפְקָא מִינָּה אִם הִיא אִשָּׁת אִישׁ, וְהָא אִין קִידוּשִׁין לְגוֹי, דְּכְתִיב 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשָּׁת רַעְהוּ', וְאִמְרִין 'אִשָּׁת רַעְהוּ' פְּרִט לְאִשָּׁת גּוֹי, שְׁאִין קִידוּשִׁין לְגוֹי. דְּמִכָּל מְקוֹם אִשָּׁת אִישׁ אִיסוּר, דְּהָא אִף בֶּן נָח מוֹזְהֵר עַל אִשָּׁת אִישׁ, דְּכְתִיב 'עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אֲבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ', וְאִמְרִין 'בְּאִשְׁתּוֹ' וְלֹא בְּאִשָּׁת חֲבִירוֹ. וְכֵן בְּאִבְמִילָךְ דְּכְתִיב 'וְהָיָה בְּעוֹלַת בַּעַל' שְׁמַע מִינָּה דְּאִשָּׁת אִישׁ אִיסוּר אִף לְבְנֵי נֹחַ, כָּל שֶׁפֶן לִישְׂרָאֵל

אֲבָל בִּפְתַּת תּוֹאֵר הַתִּיר לוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: תוֹרָה יב (יב) ח' עֵיין בְּפִרְשַׁת בְּרָאשִׁית עַל פְּסוּק 'וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ': תוֹרָה יג (יג) ז' רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹבָשִׁים בְּגָדִים בְּזוּיִים בְּדֶרֶךְ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְּלוּ הַבְּגָדִים הַנָּאִים, אִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְהִסִּיר בְּגָדִים הַלָּלוּ כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּלֶּה עֲלָיו. וּמִתְרַץ, דְּוִדְאִי אוּמָה יִשְׂרָאֵלִית דְּרָבֵן כְּךָ שְׁלֹבָשִׁים בְּגָדִים בְּזוּיִים כְּשִׁיחֲצִי לְדֶרֶךְ, אֲבָל נִכְרִים וְכו': ז' רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, דְּלֹא הָיָה לִיהָ לְמִימַר רַק 'וַיִּשְׁבָּה וּבִכְתָּהּ', דְּוִדְאִי בְּבִיתָךְ הוּא, שֶׁהָרִי לַעֲלִיל כְּתִיב

שיעור יומי ליום ראשון ג' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כא – פרשת כי-תצא לה

כֹּה, רוֹאֶה בְּבִכְיָתָהּ, רוֹאֶה בְּנוּיֹלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְּנֶנָּה
עָלָיו. וּבִכְתָּהּ אֶת-אֲבִיהָ • כֹּל-כְּדֵי לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתֵּהָא

(יד) וְהָיָה אִם-לֹא חִפְצָתָּ בָּהּ וּשְׁלַחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר
לֹא-תִמְכְּרָנָהּ בַּכֶּסֶף לֹא-תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אִשֶּׁר
עָנִיתָ: ֹס

וְהָיָה אִם-לֹא חִפְצָתָּ בָּהּ • הִכְתוּב מִבְּשָׂרְךָ
שֶׁסּוֹפָהּ לְשִׁנּוֹתָהּ • לֹא-תַתְּעֶמְרָ בָּהּ • לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ

(טו) כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֶהְיֶה
 וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְלֹדֶדְלָו כְּנִים הָאֶהְיֶה וְהַשְּׂנוּאָה
 וְהִיא הֵפֶן הַכּוֹר לְשִׁנְיָאָה:

(טז) וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת־פָּנָיו אֶת אֲשֶׁר־יָהִיָּה לוֹ
לֹא יוּכַל לִכְבֹּר אֶת־בֶּן־הָאֵהוּבָה עַל־פָּנָי בֶּן־
הַשְּׁנוּאָה הַכָּבֵד:

(י) כִּי אֶת־הַפֶּכֶר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנָיִם
בְּכָל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ בִּיְהוָה רֵאשִׁית אֹנּוֹ לוֹ מִשְׁפָּט
הַפֶּכֶרָה: ט

רש"י • **פִּי שְׁנַיִם** • (ב"ב קכג) כְּנֶגֶד שְׁנֵי אֲחִים. **בְּכָל אֲשֶׁר-יִמָּצֵא לוֹ** • מִכָּאן שָׁאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לְבֹאֵי לְאַחֵר מִיתַת הָאֵב, כְּבִמְחֻזָּק.

וְהַבְּאִתָּהָ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ. וּמִתְרַץ, דִּהְיֶה אֲמִינָא, אִם הָיוּ לוֹ שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים וְאֵין דִּירְתוֹ אֶלָּא בְּאַחַד, שֶׁתִּשָּׁב בְּאוֹתוֹ שְׁאִין דִּירְתוֹ בּוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר וַיִּשְׁבֶּה בְּבֵיתְךָ, בְּבֵית שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, רְצוֹנוֹ לומר שֶׁעֵינֶיךָ דִּירְתוֹ בּוֹ: ח רְצוֹנוֹ לומר, לְמָה אֲמַרְהָ תוֹרָה שֶׁתִּתְּאֵבֵל בְּשִׁבְלֵי אֲבִיהָ עוֹבֵד אֱלֹלִים וְתִבְכֶּה, הָאֵל הִיא גֵּיוֹרְתָּ. וּמִתְרַץ, דְּבִכְיָהּ זֶה לֹא בְּשִׁבְלֵי כְּבוֹד אֲבִיהָ, אֶלָּא כְּדִי כו': תורה יד

(יד) **מ** כָּתַב הָרָא"ם, לֹא יִדְעָתִי מֵהִיכָן דָּרְשׁוּ זֶה כו'. וְנִרְאֶה דִּדְרָשׁוּ זֶה מִדְּכָתִיב וַהֲיָה אִם' וגו', מִשּׁוֹם דְּמִלַּת וַהֲיָה' לְשׁוֹן וְדִאִית, וּמִשּׁוֹם הֵכִי דָרְשׁוּ מֶה שֶׁדָּרְשׁוּ. וְאֵין לומר דְּקֵאִי אֲסוּף הַפְּסוּק, דִּהְיֶה לִיהָ לְמִימַר 'אִם לֹא

(יח) בִּיְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שְׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

נש"י סוּרֵר • סָר מִן הַדֶּרֶךְ. וּמוֹרֶה • מַסְרֵב בְּדַבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מְמָרִים. וְיִסְרוּ אוֹתוֹ • (סנהדרין עא) מִתְרִין בּוּ בַּפִּנִּי שְׁלֹשָׁה וּמִלְקִין אוֹתוֹ. בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ חָיִב עַד שִׁיגָב וְיֹאכֵל תְּרִטִימָר בְּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוג יין, שְׁנָאֵמֶר: "זוֹלֵל וְסוֹבֵא", וְנֶאֱמַר (משלי כג): "אֵל

(יט) וְתִפְשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְמוֹ:

(כ) וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוּרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שְׁמֵעַ בְּקוֹלָנוּ זוֹלֵל וְסוֹבֵא:

(כא) וְרִגְמֻהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וְמָת וּבִעֲרָתָה הָרַע מִקִּרְבָּךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ: ׀

נש"י וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ • מִכָּאן שֶׁצָּרִידֵי הַכְרֵזָה בְּבֵית־דִּין: 'פְּלוּנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה'.

שְׁתֵּי חֻמּוֹת

נוטל פי שנים, אָכַל בְּמֶה שֶׁרָאוי לוֹ, כְּגוֹן שְׁמַת אֶחָד מִמוֹרִישֵׁי אָבִיו לְאַחֵר מוֹת אָבִיו, וְהוּא הָדִין אִם הָיְתָה לְאָבִיו מְלוּה בְּלִית מִשְׁכּוֹן, כֹּל זֶה הוּא רָאוּי וְאֵין לְבַכּוֹר פִּי שָׁנִים כְּזֶה: תורה יח (יח) ל לִישָׁנָה דְּמִתְנִיתִין נִקְטָ, דְּתַנְן מִתְרִין בּוּ בַּפִּנִּי שְׁלֹשָׁה וּמִלְקִין אוֹתוֹ, וּבִגְמָרָא מְפָרֵשׁ דְּמִתְנִיתִין לְצַדִּיקִין קִתְנִי, דְּמִתְרִין בַּפִּנִּי שָׁנִים וּמִלְקִין בְּשִׁלְשָׁה. וְאִם תֵּאמַר, מָנָא לִיהַ לְרִשְׁיָי שְׁמִלְקִין אוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, מִדְּכִתִּיב הָכָא 'בֶּן סוּרֵר', וְלֵהֲלֵן כְּתִיב 'וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הִרְשָׁע', וְיִלְפִינָן 'בֶּן' 'בֶּן' לְגִזְרָה שְׁוֶה, מִהַלְן מְלָקוֹת אִף כָּאן מְלָקוֹת: מ דְּקָשָׁה לְרִשְׁיָי, עַל מַה מִּתְרִין בּוּ עֲדִיד, וּמְפָרֵשׁ בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ חָיִיב כו', וְאִם כֵּן מִתְרִין בּוּ שְׁלֹא יִגְנוּב וְלֹא יֹאכֵל תְּרִטִימָר בְּשָׂר: נ שְׁמַע מִינָהּ דְּלִשׁוֹן 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא' שִׁינִּי בְּבִשָּׁר וְיֵין. וְתוֹ קָשָׁה לְרִשְׁיָי, וְכִי בְּשִׁבִּיל זֶה נִתְּרַג, שְׁגוּבָה וְאוֹכֵל תְּרִטִימָר בְּשָׂר וְשׁוֹתָה חֲצִי לוג יין, וּמְפָרֵשׁ בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה נִתְּרַג עַל שֶׁם סוֹפּוֹ כו'. וְאִם תֵּאמַר, מֵאִי שָׁנָא דְּבֶן סוּרֵר וּמוֹרֶה עַל שֶׁם סוֹפּוֹ, וְהָא בִּישְׁמַעְיָל כְּתִיב 'בְּאֶשֶׁר הוּא שָׁם', וּפִירֵשׁ רִשְׁיָי לְפִי מַעֲשֵׂיו שֶׁל עֲכָשִׂיו הוּא נִידוֹן וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת וכו', עֵינֵין שָׁם בְּפִירוּשׁ רִשְׁיָי בְּפִרְשַׁת וִירָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִתֵּם גַּבִּי יִשְׁמַעְיָל בְּשֶׁהָיָה קָטָן לֹא הִתְחִיל כָּלֵל בְּמִידֵי דְשִׁינִי לְאוֹתָהּ עֲבִירָה שִׁמִּית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא, אָכַל בֶּן סוּרֵר וּמוֹרֶה הִתְחִיל בְּאוֹתָהּ עֲבִירָה, שְׁהִירֵי אוֹכֵל תְּרִטִימָר בְּשָׂר. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, דְּאֵין בֵּית דִּין שֶׁל מַעֲלָה דְנִין עַל שֶׁם סוֹפּוֹ, אָכַל מַצּוֹה לְבֵית דִּין שֶׁל מִטָּה שְׂדִידוֹנָה אֶת הִרְשָׁעִים עַל שֶׁם סוֹפּוֹ: ׀ רְצוֹנוֹ לוֹמַר, וְהוֹרְגֵן. וְאִם תֵּאמַר, וְלָמָּה נִידוֹן בְּסִקִּילָה שְׁהִירֵי חֲמוּרָה, הָא רִצּוּץ בְּסִיף הוּא. יֵשׁ לוֹמַר, דְּלִפְעָמַיִם שְׁמֹלֶסֶטס אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּשִׁבָּת וְהוֹרְגֵן, נִמְצָא שְׁמַחֲלָל אֶת הַשִּׁבָּת וְחָיִיב בְּסִקִּילָה מִשּׁוּם נְטִילַת נְשָׁמָה: תורה יט (כא) ע אֵין לְהַקְשׁוֹת מָנָא לִיהַ לְרִשְׁיָי שְׁאֵין צָרִידֵי אֵלָּא הַכְּרֵזָה, וְהִירֵי כְּתִיב 'וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ', וְלָמָּה לֹא פִירֵשׁ

רִשְׁיָי שְׁמַחֲלָל לֹא עַד הִרְגָּל כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ בְּפִרְשַׁת שׁוֹפְטִים עַל 'וְכָל הָעָם יִשְׁמְעוּ' הָאִמּוֹר בְּזִקָן מִמָּרָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִתֵּם כְּתִיב 'יֵד הָעֲדִים תִּהְיֶה בּוֹ כְּרָאשׁוֹנָה' לְהַמִּיתוֹ וְיֵד כֹּל הָעָם בְּאֶרְצוֹנָה, וְכָאן מִשְׁמַע דְּאֲנָשֵׁי עִירוֹ יִתְחִילוּ לְרַגְמוֹ תַּחֲלָה דְּכְתִיב 'וְרִגְמוּהוּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ', אֵלָּא צָרִידֵי לְפָרֵשׁ הָכִי בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי עִירוֹ, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רִשְׁיָי בְּסִמּוּךְ עַל 'וְסִקִּילָהּ אֲנָשֵׁי עִירוֹ' שְׁכַתוֹב בְּמוֹצֵיא שֶׁם רַע, בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי עִירוֹ, וְאִי אֶמְרַת כָּאן שְׁמַחֲלָל לֹא עַד הִרְגָּל לָמָּה אֶמַר בְּמַעֲמַד כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ, וְהָא הוּא בְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל כִּיּוֹן שְׁכַל יִשְׂרָאֵל הָיָה שָׁם, אֵלָּא וְדֹאֵי אֵין מִמַּחֲלָל לֹא עַד הִרְגָּל, וְמַה שְׁכַתוֹב 'וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ' הֵינֵנוּ שְׁצָרִידֵי הַכְּרֵזָה בְּבֵית דִּין. אִי נִמְיֵשׁ לוֹמַר, דְּקָשָׁה לְרִשְׁיָי לָמָּה כְּתִיב 'וְרִגְמוּהוּ כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ' גו', וְהָא כְּתִיב 'יֵד הָעֲדִים תִּהְיֶה בּוֹ כְּרָאשׁוֹנָה' גו', וְאֵין לוֹמַר דְּהָא דְּכְתִיב 'כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ' בְּמַעֲמַד כָּל אֲנָשֵׁי עִירוֹ, דְּהָא כְּתִיב 'וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ' גו', מִשְׁמַע שְׁהָיָה בְּמַעֲמַד כָּל

♦ יום שני ד' אלול ♦

(כב) וְכִי־יְהִי בְאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט־מִוֹת וְהוֹמָת וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עֵץ:

כב וְכִי־יְהִי בְאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט־מִוֹת • סמיכות הפְּרָשִׁיּוֹת, מְגִיד שָׁאם חֲסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבוֹת רָעָה, וְיַעֲבֹר עֲבֻרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה

(כג) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֵנוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: ס

כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ • וְלִזְלוֹל שֶׁל מֶלֶךְ הוּא־עַ, שְׂאָדָם עֲשׂוּי בְּדַמוֹת דִּיּוֹקָנוֹ, וְיִשְׁרָאֵל הֵם בְּנֵי־יֹק. מִשָּׁל לְשָׁנִי אַחִים תְּאֻמִּים שֶׁהֵיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשֶׂה

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שִׂי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָם מֵהֶם הִשָּׁב תִּשְׁיָבָם לְאָחִיךָ:

כג וְהִתְעַלְמָתָם • כּוֹבֵשׁ עֵינַי בָּאֵלּוּ אֵינּוּ רֹאֶהוּ. לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלְמָתָם • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם

(ב) וְאִם־לֹא קָרֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעָתוֹ וְאִם־פָּתוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דִּרְשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתּוֹ לּוֹ:

שפתי חכמים

יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לִיָּה לְמִימַר וְיִרְגְּמוּהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, אִם בֶּן הַדָּרָא קוֹשֵׁיָא לְדוֹבְקָתָהּ וְהָא יִד הָעֲדִים בְּתִיב, וּמִתְרַץ וְכָל יִשְׂרָאֵל לְהַכְרִיזָה הוּא דְאֵתָא, וְלַעֲוֹלָם וְיִרְגְּמוּהוּ וְגו' בְּמַעֲמַד כָּל הָעִיר. וְעֵינַי עוֹד מִזֶּה לְעֵיל פְּרִשְׁת שׁוֹפְטִים: תורה כב (כב) ב דְּכִתִּיב וְהוֹמָת וְתָלִית, דְּהָיָה כָּלִל, דְּמִשְׁמַע כָּל הַמוֹמְתִים נִתְּלִים, וְאֶחָרֵיו בְּתִיב כִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תָּלוּי, דְּהָיָה פֶּרֶט, דְּמִשְׁמַע דּוֹקָא מִבְּרַךְ הַשֵּׁם נִתְּלָה וְלֹא שָׁרָא הַמוֹמְתִין, וְאֶפְּלִי אוֹתָן שְׁחִיבִים סְקִילָה, וְאִי מִקְרָבִי לְהִדְרִי הָיָה כָּלִל וּפֶרֶט וְאִין בְּכָלִל אֵלָּא מֵה שְׁבִפְרֶט, מִבְּרַךְ הַשֵּׁם אִין מִיָּדִי אֶחָרִינָא לֹא, הַשְׁתָּא דְּמִרְחָקִי מִיְּהוּדִי אֵתָא כָּלִל וּמִרְבָּה כָּל הַמוֹמְתִין, וְאֵתִי פֶּרֶט וּמִיעַט הַכָּלִל שְׁאִין נִתְּלִין אֵלָּא הַנִּסְקָלִין דּוֹקָא, דְּדָמִי לְפֶרֶט בְּמִקְצַת

שָׁהֵן בְּסִקְלָה כְּמוֹ מִבְּרַךְ הַשֵּׁם: תורה כג (כג) צ רְצוֹנוֹ לְבָאֵר בְּנֹה, הָאִי כִּי מֵה נְתִינָת טַעַם הוּא אֲשַׁלְמַעְלָה, וּמִפְּרִשׁ וְלִזְלוֹל כּו'. וְהֵינּוּ לְמֵאנָא דְאָמַר כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְּלִין, אֲבָל לְדִבְרֵי חֻקִּים דְּסִבְיָא לְהוּ דְאִין נִסְקָלִין נִתְּלִין אֵלָּא מִגְדָּף וְעוֹבֵד עֲבוּדָה וְרָה שְׁהוּא נְמִי כְּמוֹ מִגְדָּף, צָרִיךְ לִזְמֹר מֵה שְׁכָתוֹב כִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים הֵינּוּ מִבְּרַךְ הַשֵּׁם, וְקָלַלְתָּ לְשׁוֹן קָלָה, אֵלָּא לְפִי שִׁשׁוֹב הַמִּקְרָא לְפִי הַמְדֻרְשׁ הַקְּרֹב לְפִשְׁטוֹ, וּמִכַּח סְמִיכוֹת הַפְּרָשִׁיּוֹת דְּכָל הַנִּסְקָלִין נִתְּלִין, מִפְּרִשׁ רִשִּׁי 'קָלַלְתָּ' לְשׁוֹן וְלִזְלוֹל. עֵינַי בְּהִרְאָם שְׁהָאִרִיךְ כָּאֵן. וְעוֹד יֵשׁ לִזְמֹר, דְּלֹא תִקְשֶׁה מְנָא לִיָּה לְרִשִּׁי דְּכָל הַנִּסְקָלִין נִתְּלִין, דְּהָא פִּירֵשׁ הָכָא דְּקָלַלְתָּ לְשׁוֹן וְלִזְלוֹל הוּא. דַּעַל כְּרַחֵךְ תִּרְוִיָּהּ מִשְׁמַע, מִדְּכִתִּיב

קָלַלְתָּ אֱלֹהִים, דְּאִי לְמִבְרַךְ הַשֵּׁם לְחֹדֶר אֵתִי הָיָה לִיָּה לְכַתּוֹב 'מִבְּרַךְ הַשֵּׁם' לְשׁוֹן נִקְרָה, אֵלָּא 'קָלַלְתָּ' לְשׁוֹן וְלִזְלוֹל הוּא, וְאִי לְשׁוֹן וְלִזְלוֹל לְחֹדֶר, הָיָה לִיָּה לְמִימַר לְשׁוֹן וְלִזְלוֹל בְּהִדְיָא, אֵלָּא לְמִבְרַךְ הַשֵּׁם נְמִי אֵתָא. מִצָּאֵתִי: ק רְצוֹנוֹ לִזְמֹר, וּבִפְרֵט יִשְׂרָאֵל שָׁגַם בְּנֵיו הֵם, לְכָף לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, דְּמִשָּׁל לְשָׁנִי אֶחָן כּו': תורה א

כב (א) ר דְּאִין לִזְמֹר שְׁהוּא מַעֲלִים מִלְּהִגִּיד שְׁמִעָאָם, דְּאִם בֶּן וְהִתְעַלְמָתָ אוֹתָם מִכְּעִי לִיָּה: ש רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, דְּקָרָא מִשְׁמַע 'לֹא תִרְאֶה אֵלָּא וְהִתְעַלְמָתָ', דְּמִשְׁמַע דְּמוֹתָר לְהִתְעַלֵּם: ת הָא פִּיצַד, הָיָה בְּהוֹן וְהַשׁוֹר בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שְׁהוּא זָקֵן וְאֵינּוּ לְפִי כְּבוֹדוֹ: תורה ב

בְּבִיתְךָ כְּדִי דְמִי וְתִתְּבָעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דְּבַר שְׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֵאָכֵל, וְשֹׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה רִמָּאִי. וְהִשְׁבֵּתוּ לוֹ. שְׁתֵּהא בּוֹ הַשְּׂבֵכָה, שְׁלֵא יֵאָכֵל.

כ"ט • עַד דְּרַשׁ אַחִיד • (ב"מ כז) וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְכֶּךָ שְׁתִּתְּנֶהוּ לוֹ קֶדֶם שִׁידְרָשְׁהוּ? אֵלָּא דְרַשְׁהוּ שְׁלֵא יִהְיֶה רִמָּאִי. וְהִשְׁבֵּתוּ לוֹ. שְׁתֵּהא בּוֹ הַשְּׂבֵכָה, שְׁלֵא יֵאָכֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 284)

כלומר, שִׁיתְּנֶהוּ אֶת הַנִּהְיָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֵׁשׁ לְמִסַּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל אֲהֶבֶת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוֹ לִיהוּדִי שְׁלֵא יָאוּ מַעוֹלָם.

וְאִם לֹא קָרוֹב אַחִיד אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעָתָּ (כב. ב) מִי שְׂרֹאָה שְׁנֶאֱבַד לִיהוּדִי אֲבִדָה רוֹחֲנִית, שֹׁאֵינוֹ מִתְּנַהֵג כְּדָבָעִי, הֵנָּה אֲפִילוֹ אִם יְהוּדִי זֶה רְחוֹק מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ מְכִירוֹ - אֲסוּר לְהַתְעַלֵּם מֵאֲבִדָה זוֹ, אֵלָּא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שִׁיבֹא וְיִדְרֹשׁ אֶת אֲבִדָתוֹ,

ג וְכֵן תַּעֲבֹד לַחֲמֶרָה וְכֵן תַּעֲבֹד לְכִסּוּתָהּ וְכֵן תַּעֲבֹד לְכָל אֲבֹת אַחִיד דִּי תִיבֹד מִנָּה וְתִשְׁכַּחַנָּה לִית לָךְ רִשּׁוֹ לְאַתְּכַסָּא:

(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרֵי וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֹת אַחִיד אֲשֶׁר־תֵּאָבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ לֹא תוֹכֵל לְהַתְעַלֵּם: ם

כ"ט • לֹא תוֹכֵל לְהַתְעַלֵּם. לְכַבֵּשׁ עֵינֶיךָ כְּאִלוֹ אֵינֶךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

ד לֹא תַחֲזִי יָת חֲמֶרָה דְּאַחִיד אוֹ תּוֹרָה רַמֵּן בְּאַרְחָא וְתַתְּכַבֵּשׁ מִנְהוֹן אֶקְמָא תְּקִים עִמָּה:

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמֹר אַחִיד אוֹ שׁוּרֵי גְפָלִים בְּדֶרֶךְ וְהַתְעַלְמָתָ מֵהֶם תְּקִים תְּקִים עִמּוֹ: ם

לו וְאָמַר: 'הוֹאִיל וְעֲלִיךָ מִצּוּהָ, אִם רָצִיתָ לְטַעוֹן טַעוֹן', פְּטוּר.

כ"ט • תְּקִים תְּקִים • (ב"מ לב) זוֹ טַעֲנִינָהּ, לְהַטְעִין מִשְׁאוֹ שֶׁנֶּפֶל מִעָלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲכָל אִם הִלֵּךְ וְיָשַׁב

ה לֹא יִהְיֶה תְּקוּן זֵין דְּגִבְרָה עַל אֲתָמָא וְלֹא יִשְׁמַן גִּבְרָה בְּתַקְוִי אֲתָמָא אֲרִי מְרַחֵק קֶדֶם יֵי אֲלֶהָךְ כָּל עֲבֵד אֱלֹהִים:

(ה) לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבְרָה עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבְרָה שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כְּל־עֲשֶׂה אֱלֹהִים: ם

לִילְךָ לִישָׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דְּבַר אַחֲרִי: שְׁלֵא יִשִּׁיר שְׁעַר הָעִירוֹהָ וְשְׁעַר שֶׁל בֵּית הַשָּׁחִי. כִּי תוֹעֵבֶת • לֹא אִסְרָה תּוֹרָה אֵלָּא לְבוֹשִׁי הַמְּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה.

כ"ט • לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבְרָה עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נזיר פ"א) שְׁתֵּהא דוֹמָה לְאִישׁ, כְּדִי שְׁתַּלַּךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֹׁאֵין זֶה אֵלָּא לְשֵׁם נִאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבְרָה שִׁמְלַת אִשָּׁה.

שפתי חכמים

ועוד יש לומר, משום דקשה לדבר אחר, דלמה כתיב 'ולא יהיה ילבוש גבר על אשה' ובסיפא כתיב 'ולא למימר' ולא יהיה כלי אשה על גבר, ומדמשה, ודאי בשני ענינים משתעִי קרא. ולפי דבר אחר לחוד נמי קשה, למה נקט לשון לבישה, הנה ליה למימר לא יתקשט גבר בהתקשטות נשים, לכן צריך גם פירוש ראשון: ׀ רצונו לומר, דרך הנשים בקה: ח רצונו לפרש בזה מה שפירש לפניו, שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים, וכן בסיפא, לילך ולישב בין הנשים. שלא תקשי ליה, מנא ליה

(ד) ה רצונו לתרגן, למה משנה הלשון, שכאן כתיב 'הקם תקים', ובפרשת משפטים כתיב 'עוב תעוב'. ומתרגן, דשם מדבר בפריקה לפרק המשא, אכל זו טענינה: תורה ה (ה) ׀ רצונו לומר, שלא יתקשט בקישוט אשה. ואם תאמר, למה מפרש דבר אחר על סיפא של קרא, יהיה לו גם כן לפרש פירוש אחר על רישא דקרא, כדמפרש בגמרא, רבי אליעזר בן יעקב אומר מנין שלא תלבש אשה כלי זין וְתֵצֵא לְמַלְחָמָה, תלמוד לומר 'לא יהיה כלי גבר על אשה'. והרא"ם כתב, והוא הדין נמי שלא תצא אשה בכלי זין לְמַלְחָמָה.

(ב) ׀ ומלת 'אותו' שב ל'אחיד', כלומר שתדרוש את אחיד שהוא בעל אבידה, מה סימנים היו לדבר שנאבד ממנו: ב רצונו לתרגן, דלא הוה ליה למימר 'והשבותו לו', אלא 'יהיה עמך עד דרוש אחיד', ואם יודע לו שהוא אצלה ודאי חייב אתה להשיב לו: ג כדי שיוכל לקיים 'והשבותו לו': תורה ג (ג) ד (קצור מנחם) הוצרך לפרש זה אף על גב שגבר פירש זה לעיל, מפני שהורו לפרשו על פי מה שאמרו רבותינו ו'ל, פ'עמים שאתה מתעלם, שנראה כאלו הוא מסופק בפירושו, לךך אמר כאן שאי אפשר לפרש 'לא תוכל להתעלם' אלא שלא כו': תורה ד

(ו) כִּי יִקְרָא קוֹנ־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ
עַל־הָאָרֶץ אֲפֹרָחִים אוֹ בִיעִים וְהָאֵם רִבְצָה עַל־
הָאֲפֹרָחִים אוֹ עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:

כש"ו • כִּי יִקְרָא • פָּרַט לְמִזְמָן • לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בַּעֲוֹדָהּ עַל בְּנֵיהָ.

(ז) שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ
לְמַעַן יִיטֹב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים: ס

כש"ו • לְמַעַן יִיטֹב לָךְ וְגו' • (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלְה
שְׁאִין בַּהּ חֶסֶד וְכִסּוּד כִּסִּי, אִמְרָה תוֹרָה: "לְמַעַן יִיטֹב לָךְ

♦ יום שלישי ה' אלול ♦

(ח) כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְךָ
וְלֹא־תֵשִׁים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:

ח אֲרִי תִבְנֶה בֵּיתָא חֲדָתָא וְתַעֲבִיד תִּיקָא
לְגִגְךָ וְלֹא תֵשִׁי חֻבַּת דִּין דְּקִטּוּל בְּבֵיתְךָ
אֲרִי יִפֹּל דְּנִפְל מִנֶּה:

כש"ו • כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ • אִם קִימַתְּ מִצְוַת שְׁלוּחַ
הַקֶּן, סוּפֵךְ לִבְנוֹת בֵּית חֹדֶשׁ וְתִקַּח מִצְוַת מַעֲקָה,
שְׁמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתִגְיַע לְכָרֶם וְשָׂדֶה וְלִכְנָדִים
נְאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פְרָשִׁיּוֹת הַלּוֹ. מַעֲקָה • גִּדֵּר סָבִיב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יש עמ' 210. כא עמ' 37)

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרִי חַיִּיב מַעֲקָה
הוא גַּם בְּמִי שֶׁקִּנְהָ בֵּית יֵשׁוּן בְּלִי מַעֲקָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה
בֵּיתוֹ – זוֹ אֲשֶׁתּוֹ, וּבְנֵית "בֵּית חֹדֶשׁ" מִשְׁמְעוּתָהּ, אֲפּוֹא,
הַתְּחִלַּת חַיֵּי נִשְׁאִוִין, כְּאֲשֶׁר אָדָם לּוֹקַח רַחִים עַל צִנְאוֹ
וּמִתְחִיל לַהֲתַעֲסֵק בְּמִצִּיאת פְּרִנְסָה. בְּמִצַּב זֶה יֵשׁ צֶרֶךְ
בְּמַעֲקָה, הֵינּוּ בְּהַגְבּוּלוֹת וּבִסְגִיגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן

בְּדַבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֶׂה. לָכֵן נִקְטַת הַכְּתוּב "בֵּית חֹדֶשׁ", שֶׁכֵּן
מַעֲקָה בַּעֲבוּדָה רוּחָנִית שֶׁיֵּךְ בַּעֲקָר בְּעֵת בְּנֵית בֵּית חֹדֶשׁ.
וְהֲרִי לָנוּ דְּגָמָא לְמָה שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּכֻמָּה מְקוּמוֹת, שֶׁ"אִין הָעֵנּוּן
בְּנִגְלָה אוֹמֵר אֵלָּא דְרִשְׁנִי בְּפִנְיִיּוֹת הַתּוֹרָה" (נִגְלָה דְּתוֹרָה
גּוֹפֵא מְכַרִּיחַ שֶׁיֵּשׁ פְּרוּשׁ פְּנִימִי).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב א' דראש־חדש טבת תשס"ו. לקוטי־שיחות חלק כ"ט עמוד 444 – מוֹתוֹךְ 'לְקִרְאת שַׁבַּת')

ברכת מעקה

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְךָ וְלֹא־תֵשִׁים
דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)
...בְּמָה שֶׁהָעִיר ב'יֵד' הַלְכוֹת בְּרִכּוֹת פָּרַק יֵא הִלְכָה ח: "עֲשֵׂה
מַעֲקָה מִבְּרֶךְ כּו", שְׁסוּתֵר דַּעַת עֲצֻמוֹ שֶׁם הִלְכָה ד: "דְּבָרִים

שֶׁהֵם מִשּׁוּם סִכְנָה אִין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם" – וְהֲרִי חַיִּיב מַעֲקָה
הוא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִגְךָ וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים גו'.
וְלִדְעִיתִי פְּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהִרְמִיב"ם וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים גו' אִינוּ
נִתְּנִית טַעַם עַל חַיִּיב עֲשִׂיתָ מַעֲקָה, אֵלָּא צוּרִי בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ.

שפתי חכמים

לְפָרֵשׁ הָכִי, דִּלְמָא בְּכָל עֵנְוִן אָסוּר
לְלָבוֹשׁ דְּגִזְרֵית הַכְּתוּב הוּא. וּמִתְרַץ,
דִּקָּא קָרָא נוֹתֵן טַעַם 'כִּי תוֹעֲבַת ה'
וְגו', מִשְׁמַע דִּלְא אִסְרָה תוֹרָה
כו': תוֹרָה ו
(ו) אֲבָל אִי פּוֹרְחַת בְּאֹוִיר לְמַעַלָּה מִן
הַבָּנִים מוֹתֵר לְלָקְחָהּ: תוֹרָה ז

(ז) רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, דִּהְיָה לִיה לְמִימַר כֵּן
בְּאַחַת מִשְׁאֵר הַמִּצְוֹת. וּמִתְרַץ, דִּלְכָּךְ
נִכְתָּב בָּאֵן, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה זוֹ קִלְה
מִכּוּלָּן כו': תוֹרָה ח
(ח) כ רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, לְמָה לִיה לְמִימַר
'הַנּוֹפֵל'. וּמִתְרַץ, דִּ'הַנּוֹפֵל' רְצוֹנוֹ לוֹמַר
רְאִי זֶה לִיפּוֹל. וּמִפְּרָשׁ וְהוֹלָךְ, כִּינֵן

ו(לפי האמור, נפקא־מינה ש)אם במקום עשית מעקה, עשה כבש לגג וכיצא בזה – קנים מצות לא־תעשה ובטל מצות־עשה. ולהעיר מיומא ע"ב, א. נושאי־כלים על ספר המצות שם.

כי הרי טעמי המצות לא מנאם בחשבון תרי"ג, וכמו שכתב בשרש החמשי בספר המצות, אבל "ולא תשים דמים", הכניסו במנן מצות לא־תעשה. והכריחו להרמב"ם לומר כנ"ל – הספרי (דברים כב, ח): "ועשית מעקה כו' מצות־עשה. לא תשים כו' מצות לא־תעשה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ"ד עמוד 137 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גדר חיוב המעקה בהיכל

(סוכה כח, ב) דעקר מצות הישיבה בספה היא האכילה בספה (עיין שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי השולחן ערוך' בסוף הסימן).

והנה איתא בזבחים (סג, א) "מנין שאם הקיפו עובדי פוכבים ומזלות את כל העזרה, שהפנהנים נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים, תלמוד־לומר בקדש הקדשים תאכלנו" (וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). ונמצא דיש זמנים שמצות אכילת קדשים היא דוקא בהיכל. ועל־פי־זה גם ההיכל בגדר "בית דירה" הוא, ומחייב במעקה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 241 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לפעול על השני בלי גאווה

גאותו עלולה לגרום את ההיפך לגמרי, לרחק את השומע רחמנא־ליצלן.

ומדויק הכתוב "כי יפול הנופל ממנו" – דאין האדם יכול לטעון, שירידת השני אינה באשמתו, כי אם השני היה איש ישר הולך, אזי היה מבחין בין האמת שבדבריו לגאווה שבהם, ו"תוכו אכל, קליפתו זרק" (חגיגה טו, ב). וירידת השני היא משום שבלא־הכי הרי הוא "נופל" ויורד בעבודת ה'. ומכיון שהשני "נופל הוא", לכן פועלת עליו הגאווה – ירידה ונפילה יתירה.

וזהו שמזהיר הכתוב "ועשית מעקה לגגך גו' כי יפול הנופל" – שמבלי הבט על זה שהשני הוא בבחינת "נופל", מפל־מקום מוטל חיוב על האדם ליזהר שמו"גך. לא יפול הנופל, הינו שהגאווה שלך לא תגרום לנפילה יתירה אצל הנופל, אלא יעשה כל מה שביכולתו ליזהר מזה, ולקרבו לתורה ועבודה.

ט לא תזרע פרמך ערובין דילמא תסתאב דמצת זרעא די תזרע ועללת פרמא :

(ט) לא־תזרע פרמך בלאים פן־תקדש המלאה

הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם: ם

לגנאי כגון אסור, נופל בו לשון קדש, כמו: (ישעיה טו) "אל תגע בי כי קדשתך". המלאה • זה מלוי ותוספת שהזרע מוסיף.

כש"כ בלאים • (קידושין לט. חולין פב) חטא ושעורה וחרצוף במפלת יד. פן־תקדש • בתרגומו: 'תסתאב', כל דבר הנתעב על האדם, בין לשבח כגון הקדש, בין

שפתי חכמים

ומדכתיב 'לא תזרע פרמך בלאים' משמע שהוא בלאים בלא פרמך. ואם תאמר, והלא כבר הזהיר על הכלאים לעיל בפרשת קדושים, דכתיב 'שךך

מין אחד עם חרצן סגי. ויש לומר, דאם בן הנה ליה למימר 'לא תזרע בכרמך כלאים', דהנה משמע מין זרע אחר עם פרמך שהוא כלאים,

(ט) מ ולא דוקא חטא ושעורה, אלא הוא הדין שני מיני זרעים אחרים. ואם תאמר, מנא ליה לרש"י שצריך שני מיני זרעים אחרים עם חרצן, דלמא

י לא תחרש בשור ובחמור יחדו: ם

כ"י לא תחרש בשור ובחמור • (ב"ק נד) הוא הדין לכל שני מינים שבעולם, והוא הדין להנהיגם יחד קשורים זוגים בהולכת שום משא.

י לא תלפש שעטנז צמר ופשתים יחדו: ם

כחא :

כ"י שעטנז • לשון ערוב, ורבותינו פשו: שוע, טווי ונוזם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ג' גדרים בכלאים

שני מיני זרעים, הרי הוא "משנה ומכחיש כו' ומערבב סדרי בראשית", כי השם יתברך קבע שיוציאו הבהמות והצמחים למיניהם דוקא, וכשמערבם יחד הרי הם מוציאים מין אחר ועל־פי־זה יש לבאר את החלוק בין ג' האופנים הנ"ל: בכלאי בהמה וקרקע, מכיון שנוצר מהם מין חדש, הרי הם אסורים גם בענייני קדשה. ומאידך, כלאי בגדים מתירים גבי ענייני קדשה, שהרי לא נוצר מצורף שני המינים מין חדש, ואדרבה גם לאחר צירוף בגד, נתן להסיר את התפסים ולהפריד את המינים. אף בבשר בחלב, קסלקא־דעתא שזה דומה לכלאי בגדים, שהרי בבשר בחלב רק נתערבו טעמי בשר וחלב, אבל לא נולד ונצמח מזה מין חדש. אף המסקנא היא דדמי לכלאי בהמה, כי מכיון שנתערבו טעמי הבשר והחלב עד שאי אפשר להפרידן, נמצא שמצירופן נוצר דבר חדש, ולכן אסורין גם במקדשין.

לא תלפש שעטנז . . גדלים תעשה־לך (כב, יא"ב) גדלים תעשה לך, אף מן הכלאים (יבמות ד, ריש עמוד א). בתערובות אסורות ישנם ג' אופנים: א. כלאי בגדים – תפירת שני מינים בגד אחד. ב. כלאי בהמה וכלאי קרקע – הלדת וצמיחת דבר חדש מתערובת שני מינים. ג. בשול בשר בחלב – שטעמם נתערב. והנה מצינו חלוק ביניהם אם תערבתן מתרת לענייני מצוה, דכלאי בגדים מתירים בציצית (פנ"ל מיבמות) ובבגדי כהנה (רמב"ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא"ב), כלאי בהמה וקרקע לא מצינו שיתרו לקדש או לגבוה. ובבשר בחלב, קסלקא־דעתא במכילתא (סוף פרשת משפטים) שיהיה מתר במקדשין, ודרשו מהפסוקים שאסור גם במקדשים. ויש לעין בטעם החלוק. ויש לומר על־פי מה שכתב הרמב"ן (קדושים יט, יט) בטעם אסור כלאי בהמה וקרקע, שפשמערב שני מיני בהמה או

יב כרספדין תעבד לך על ארבע פנפיה כסותך די תכסי בה: ם

כ"י גדלים תעשה־לך • (יבמות ד. ספרי) אף מן הכלאים, לכה סמכן הפתוב.

יג כ"י יקח איש אשה ובא אליה וישנאה: ם

יג ארי יסב גבר אתתא ויעול לותה ויסננה:

כ"י ובא אליה וישנאה • סופו.

שפתי חכמים

דוקא, אף 'לא תחרש' לאו דוקא, אלא הוא הדין להנהיגם כו' תורה יא (יא) ם לאפוקי לבדים שאינן טווי ונוז, אין בהם משום שעטנז. ועיין לעיל בפ'רשת קדושים: תורה יב

(י) ג ואם תאמר, מנא ליה, דלמא דוקא שור וחמור, ובחרישה. ויש לומר, דלפינן 'שור' 'שור' משבת, דכתיב 'ושור' וחמור' וכל בהמתך, מה להלן כל בהמות, אף כאן כל בהמות, והואיל דשור וחמור לאו

לא תורע בלאים. ויש לומר, דלעיל מיירי מכלאי זרעים, בדכתיב 'שור' לא תורע בלאים, ואינו עובר אלא בלאו אחד, וכאן עובר בשני לאוין, משום כלאי זרעים ומשום כלאי כרם: תורה י

יד וישוי לה תִּסְקוּפִי מִלִּין וְיִפֶּק עֲלֶיהָ שׁוֹם
בִּישׁ וְיִימַר יְתָ אֶתְתָּא הָדָא נְסִבִּית וְעֵלִית
לְוִתָּהּ וְלֹא אֲשַׁכְחִית לָהּ בְּתוּלִין:

(יד) וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוּצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע
וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ
וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

כ"ט • וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים • עֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה: | הָרַע • אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שָׁאִין אֹמַר
עֲבַר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשָּׁנְא" ע, סוּפוּ לְבֹא לְיָדִי לְשׁוֹן

טו וְיִסָּב אַבּוּהָא (נ"א אַבּוּהָי) דְּעוֹלָמְתָא
וְאִמָּהּ וְיִפְקוּן יְתָ בְּתוּלִי עוֹלָמְתָא לְקָדָם סָבִי
קָרְתָא לְתַרַע בֵּית דִּין אֶתְרָא:

(טו) וְלָקַח אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוּצִיאוּ אֶת־בְּתוּלִי
הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה:

כ"י • אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגָּדְלוּ גְדוּלִים הָרַעִים, יִתְבּוֹז עָלֶיהָ:

טז וְיִימַר אַבּוּהָא דְּעוֹלָמְתָא לְסָבִיא יְתָ בְּרִיתִי
יִהְיִית לְגַבְרָא הָדִין לְאִנְתּוֹ וְסָנְנָה:

(טז) וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּרִיתִי נָתַתִּי
לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנָאָהּ:

כ"ג • וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מִלְּמַד שָׁאִין רְשׁוּת לְאִשָּׁה לְדַבֵּר בְּפָנֵי הָאִישׁ.

יז וְהָא הוּא שׁוֹי תִּסְקוּפִי מִלִּין לְמִימַר לֹא
אֲשַׁכְחִית לְבְּרִיתָךְ בְּתוּלִין וְאֵלִין בְּתוּלִי בְּרִיתִי
וְיִפְרִסוּן שׁוֹשִׁיפָא קָדָם סָבִי קָרְתָא:

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שֵׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לְאָמַר לֹא־מִצָּאתִי
לְבְּרִיתְךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלִי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמִלָּה
לְפָנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

כ"ד • וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמִלָּה • (שם) תְּרִי זֶה מְשִׁלִּי: מִתּוֹרִין הַדְּבָרִים פְּשׁוּמָה.

יח וְיִדְבְּרוּן סָבִי קָרְתָא הֵיכִיא יְתָ גַבְרָא
וְיִלְקוּן יְתָהּ:

(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ:

כ"ה • וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ • מִלְּקוֹת (כתובות מו).

יט וְיִגְבּוּן מִנָּה מָאָה סִלְעִין דְּכֶסֶף וְיִתְנּוּן
לְאִבּוּהָא דְּעוֹלָמְתָא אַרְי אֶפֶק שׁוֹם בִּישׁ עַל
בְּתוּלָתָא דִּישְׂרָאֵל וְלֹה תְּהִי לְאִנְתּוֹ לִית לָהּ
רְשׁוֹ לְמִפְטָרָה כָּל יוֹמָהּ:

(יט) וַעֲנִשׁוּ אוֹתוֹ מָאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה כִּי
הוּצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹו־תִהְיֶה לְאִשָּׁה
לְאִיוֹכֵל לְשִׁלְחָה כָּל־יְמָיו: ם

שפתי חכמים

כו'. בְּשֵׁם מְהִרָּיָן. וְהָרָא"ם פִּירֵשׁ דָּאם
לֹא כֵן וְאָמַרְהָ הַנַּעֲרָה אֵל הַזִּקְנִים הִנֵּה
הָאִישׁ הַזֶּה שֵׁם לִי וְגו' מִיִּבְעִי
לִיָּה: תוֹרָה יז
(יז) ר' דָּאם לֹא כֵן, אֶפְשָׁר שְׁנַאבְרָה
הַשְּׂמִלָּה אוֹ שְׂבָבָה, אוֹ מִי יוֹדַע שְׁנָה
הַשְּׂמִלָּה שְׁלָהּ, אוֹ אִם הוּא דָם
בְּתוּלִים: תוֹרָה יח
(יח) ש' דִּנְלִפְיָן 'וַיִּסְרוּ' מִ'וַיִּסְרוּ' וּבִבְן
מִבְּן, כְּתִיב הָכָא 'וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ' וּבִבְן
סוֹרֵר וּמוֹרֵד כְּתִיב 'וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ', מִה
לְהֵלֶן מְלָקוֹת אֶפֶס כָּאן מְלָקוֹת. וְהִתָּם
מִנָּלָן, מִשׁוּם דְּכְתִיב 'בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵד',

אִמְיָנָא דְּוּוּקָא הֵיכָא שְׂבַעֲלִי הַדִּינִים
בְּעֶצְמָם טוֹעֲנִים, אֲבָל הֵיכָא שָׁאִין
הָאִשָּׁה עֲצָמָה מִדְּבָרָתָא, כְּדָבְסָמוּף, הִנֵּה
אִמְיָנָא דִּיכּוֹל הַבְּעַל לְטַעוֹן שְׁלֹא
בְּפָנֶיהָ, קָא מְשַׁמַּע לָן: תוֹרָה יד
(טו) ז' דָּאם לֹא כֵן 'וְהוּצִיאוּ אֶת
הַבְּתוּלָה' מִבְּעִי לִיָּה, וְלִמָּה נֶאֱמַר 'אָבִי
הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ', אֲלֵא לְדַרְשָׁא רָאוּ
גִידוּלִים כו': תוֹרָה טו
(טז) ק' דָּהָא אֶפֶס הָאִשָּׁה עוֹמֶדֶת בְּבֵית
דִּין, כְּדָכְתִּיב 'וְלָקַח אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ',
וּכְתִיב אַחֲרָיו 'וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה', וְלֹא
כְּתִיב 'וְאָמַרְהָ אִם הַנַּעֲרָה', אֲלֵא מִלְּמַד

(יד) ע' רְצוּנוֹ לִזְמַר, לְמָה לִיָּה לְמַכְתֵּב
'וּבֹא אֵלֶיהָ וְשִׁנְאָהּ', הִנֵּה לוֹ לְכַתּוּב 'כִּי
יָקָח אִישׁ אִשָּׁה וְשֵׁם לָהּ' וְגו'. וּמִתְרַץ,
דְּלִכְךָ נֶאֱמַר, לְלַמֶּדְךָ, הוּאִיל וְשִׁנְאָהּ
סוּפוּ 'וְשֵׁם לָהּ' וְגו': ז' דָּאם לֹא כֵן,
'הוּאִת' לְמָה לִי. הַקְשָׁה מְהִרָּיָן, הָאִי
קָרָא לְמָה לִי, תִּפְסֹק לִיָּה מָהָא דְּכְתִיב
בְּפִרְשַׁת מִשְׁפָּטִים 'לֹא תִשָּׂא' וְגו',
וּפִירֵשׁ רְשׁוֹי שְׁלֹא יִשְׁמִיעַ דְּכָרִיו לְדִינִין
כו'. וְנִשׁ לִזְמַר לְחִיבּוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה
וְעֲשֶׂה לְמִי שְׁמִשְׁמִיעַ דְּכָרִיו קוּדָם שְׂבָא
בְּעַל דִּין חִבְרִיר. (קִצּוֹר מוֹרְחִי) וּלְפִי
עֲנִיּוֹת דַּעְתִּי נִרְאָה, דָּאִי מִהִתָּם הִנֵּה

(כ) וְאִם־אָמַת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוֹלָיו
לְנִעֲרָה:
כּוּאִם קָשָׁט הָיָה פְּתֻמָּא הַדִּין לֹא
אֲשַׁתְּכֻחוּ בְּתוֹלִין לְעוֹלָמָא:

כז"י וְאִם־אָמַת הָיָה הַדָּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, שְׁזִנְתָהּ לְאַחַר אֲרוֹסִיתָ.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ
וּמִקְלוֹהָ אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֶבְנִים וּמָתָה כִּי־עָשָׂתָה
נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע
מִקִּרְבָּךְ: ׀

כז"י אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ • (כתובות מה) רָאוּ גְדוּלִים שְׁגִדְלָתָם. אֲנָשִׁי עִירָה • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּלֹא אֲנָשִׁי עִירָה.
לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ • כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ.

(כב) כִּי־נִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְּעֶלְתָּ־בָּעַל
וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה
וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ׀

כז"י וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂה
חֻדוּדִים, שְׁאִין הָאִשָּׁה נִהְיָת מֵהֶם. "גַּם", לְרִבּוֹת
הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספרים אחרים: מֵאֲחֻרֵיהֶם) • (שם) דָּבָר אַחֲרֵי:

שפתי חכמים

כך על אשה אחרת, או איש אחר בא עליה, גם הם נהרגין, ולא אמרינן דזה שנגמר דינו גברא קטילא הוא ונמצאו שאלו אחרים גבי מתים שכבו, אלא אלו הבאים אחריהם חייבים גם כן מיתה. ובמקצת פירושים קתיב לרבות הבאים מאחריהם במ"ס, כלומר מאחוריהם, דהיינו שלא בדרבה: ד דלטעם ראשון קשה, דאם שכב עמה אפילו שלא בדרבה פשיטא שהוא חיוב, דהא קתיב 'משכבי אשה', מלמד שיש לה שני משכבים, בדרבה ושללא בדרבה, אם כן 'גם' למה לי, לכן פירש דבר אחר. ולפי דבר אחר קשה, דהכי הוה ליה למימר, 'ומתו שניהם האיש השוכב עם האשה וגם האשה', לכן פירש טעם ראשון: ה (נחלת יעקב) על ענין פיוצא בזה פירש רש"י בערכין (דף ו'), מדהנה ליה למימר 'ומתו', ואנא ידענא דאין 'ומתו' פחות משנים, עד כאן לשונו: תורה כג

בסקילה, כי נבלה עשתה בבית אביה, אם כן לפי זה קשה למה חייבה התורה סקילה אם שכב עם הנערה המאורסה בעיר, הא לא זינתה בבית אביה, לכן פירש 'נמצאה איש בעיר', לפיכך שכב עמה, פרצה קוראה לגנב, כיון שהיא פרוצה כל כך שלא ישבה בביתה בדרך הבתולות ודאי זינתה גם כן בבית אביה, ומשום הכי היא בסקילה. והשתא אתי שפיר למה מהפך רש"י לפירש קראי שלא פסדר. ובזה יתורץ מה שכתב הרא"ם, לא ידעתי טעם בכון כו': תורה כב
(כב) ב רצונו לומר, אם בא עליה בשאר איבריה שלא באותו מקום, שאין האשה נהנית, אפילו הכי שניהן חייבין. שאני התם דאתרבאי ממשכבי אשה: ג יש כאן נוסחאות מתחלפות, שבמקצת פירושים קתיב 'לרבות הבאים אחריהם' בלא מ"ס. רצונו לומר, כגון אם נגמר דינם למיתה, אפילו הכי אם בא הוא אחר

ובמלקות קתיב 'וזהה אם כן הכות וגו', וילפינן 'בן' מ'בן' בדפרישית: תורה יט
(כ) ת דאם לא כן למה נסקלת, אפילו אם אמת הוא שזינתה דלמא זנתה קודם אירוסין, ואפילו אם זנתה לאחר אירוסין דלמא בלא עדים וזהתראה זנתה, לכן פירש בעדים וכו': תורה כא
(כא) א נראה לי דמביא ראיה לפירוש שפירש 'בית אביה' בבית אביה, רצונו לומר שחסר ב' אחת, והיכן מצינו שדרך הקרא לחסר ב', ומפרש 'אנשי עירה' במעמד כל אנשי עירה, רצונו לומר, דבקרא קתיב 'וסקלוה אנשי עירה באבנים', משמע שהם מתחילים, וזה אינו, דהא קתיב 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו' וגו', ועל כרחך צריך לומר 'באנשי עירה', רצונו לומר במעמד כל אנשי עירה, שמע מינה שדרך הקרא לחסר ב"ת. ותו קשה לרש"י, אם כן משמע מן הקרא דמשום הכי חייבת

(כג) כִּי יִהְיֶה נֶעְרָה בְּתוּלָה מֵאִשָּׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָה אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה:

כג"ו • וּמִצָּאָה אִישׁ בָּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָף שָׁכַב עִמָּה, פָּרְצָה קוֹרְאָה לַגָּנֹב, הָא אֱלוּ יִשְׁכַּב בְּבֵיתָהּ, לֹא אֲרַע לָהּ.

כד ומפקדון ית תרגוהון לתרע קרמא ההיא ותרומון יתהון באבניא וימותון ית עולממא על עסק די לא צוחת בקרמא וית גברא על עסק דעני ית אמת חברה ותפלי עבד דביש מבינד:

כה ואם בחקלא ישכח גבר ית עולממא דמארסא ויתקף בה גברא וישכוב עמה ויתקטל גברא דשכב עמה בלחודיה:

כו ולעולממא לא תעבד מדעם לית לעולממא חובת דין דקטול ארי קמא דיקום גברא על חברה ויקטלה נפש בן פתגמא הדין:

על חברו להרגו. (פסחים כה. סנהדרין עג) ורבותינו דרשו בו: הרי זה פא ללמד ונמצא למדו וכו'.

כז ארי בחקלא אשכחא צוחת עולממא דמארסא ולית דפריק לה:

כח ארי ישכח גבר עולממא בתלמא די לא מארסא ויחזקה וישכוב עמה וישתכחון:

כט ויתן גברא דישכב עמה לאבוהא דעולממא חמשין סלעין דכסף ולה תהי לאנתו חלה די עניה לית לה רשו למפטרנה כל יומיה:

א לא יסב גבר ית אמת אבוהי ולא גלי פנפא דאבוהי:

(כד) והוצאתם את-שניהם אל-שער העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו את-הנערה על-דבר אשר לא-צעקה בעיר ואת-האיש על-דבר אשר ענה את-אשת רעהו ובערת הרע מקרבך: ם

(כה) ואם-בשדה ימצא האיש את-הנערה המאורסה והחזיק-בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר-שכב עמה לבוד:

(כו) ולנערה לא-תעשה דבר אין לנערה חטא מות כי באשר יקום איש על-רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה:

כג"ו • כי באשר יקום וגו' • לפי פשוטו זהו משמעו: כי אנוסה היא, ובחזקה עמד עליה, באדם העומד

(כז) כי בשדה מצאה צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה: ם

(כח) כִּי-יִמְצָא אִישׁ נֶעְרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אִרְשָׁה וּתַפְּשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצְאוּ:

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעְרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא-יֻכַּל שְׁלַחָה כָּל-יָמָיו: ם

כג (א) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יַגְלֶה בְּנָף אָבִיו: ם

שפתי חכמים

מושיע לה, הא יש מושיע לה בכל דבר שיוכל להושיע יושיע לה, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו של רודף: תורה כו

נלמד מנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה מן העבירה בנפשו של בועל, כדמשמע ואין

(כו) ו רצונו לומר, דבקרא משמע דרוצח פא ללמד על נערה המאורסה, ואין למדין ממנו כלום, ונמצא דרוצח

שיעור יומי ליום שלישי ה' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת כי־תצא

כ"י • לא־יִקַּח • (קידושין טו) אין לו בַּהּ לְקַחְתִּין, וְאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. וְלֹא יִגְלֶה כִּנְיָ אָבִיו • (יבמות לג) שוֹמֵרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיוֹת, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וְהָרִי כָּבֵד הוֹזָהָר עָלֶיהָ מִשּׁוּם: (ויקרא יח) "עֲרוֹת אָחִי אָבִיךָ"? אֵלֶּא

(ב) לֹא־יִבֹּא פְּצוּע־דָּפָא וּכְרוֹת שְׁפָכָה בְּקַהֲל יְהוָה: ם
כ לא ידפי דפסיק ודמחבל למעל בקהל לא דיני:

כ"י • פְּצוּע־דָּפָא • (יבמות עז) שְׁנַפְצָעוּ או שְׁנַדְפְּאוּל בִּיצִים שְׁלוֹ. וּכְרוֹת שְׁפָכָה • שְׁנִכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קְלוּת זָרַע, אֵלֶּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יוס' א' 212)

אֲדַמּוּר הַזֶּקֶן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּע דָּפָא" בְּאַלְף לְבִסּוֹף, וְלֹא בְּהֵ"א.
בְּפֶרֶאג יֵשׁ סִפְר־תּוֹרָה שֶׁקְּבֵלָה בִּידָם שֶׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֵלֶּא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תַּמִּיד בְּפֶרֶשֶׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהִיִּיתִי בְּפֶרֶאג בְּשִׁנַּת תַּרס"ח רְאִיתִיו, וְכַתּוּב בּוֹ

(ג) לֹא־יִבֹּא מִמְּזֹר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
לֹא־יִבֹּא לוֹ בְּקַהֲל יְהוָה: ם

כ"י • לא־יִבֹּא מִמְּזֹר בְּקַהֲל ה' • לא יִשְׁאֵל יִשְׂרָאֵלִית.

(ד) לֹא־יִבֹּא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
לֹא־יִבֹּא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

כ"י • לא־יִבֹּא עֲמוּנִי • לא יִשְׁאֵל יִשְׂרָאֵלִית.

שפתי חכמים

בְּקַהֲל ה' וְהָא קַל וְחֹמֶר הוּא, וּמֵה פְּצוּע דְּכָה שְׁלֹא נֹוצַר בְּעֵבְרִיהָ אֶסּוּר לְבֹא בְּקַהֲל, מִמְּזֹר שְׁנוּצַר בְּעֵבְרִיהָ לֹא כָּל שָׁבֵן, לְכֹן פִּירֵשׁ לֹא יִשְׂא יִשְׂרָאֵלִית, כְּלוּמֶר אֶפִּילוּ אִם נִשְׁאַה כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וּפְצוּע דְּכָה אִם נִשְׁאַה לֹא יוֹצִיא, וְלֹחֲכִי לֹא מְצִי לְמִילָף קַל וְחֹמֶר, דְּנִימָא דִּי לְבֹא מִן הַדִּין לְהִיּוֹת כְּבִדּוֹן: תורה ד

(ד) וְאִם תֹּאמַר, וְהָא כְּבֹר פִּירֵשׁ לְעִיל גְּבִי' לֹא יִבֹּא מִמְּזֹר בְּקַהֲל ה'. יֵשׁ לוֹמַר, כִּינּוֹן דְּעֲמוּנָה וּמוֹאָב וְכָרִים אֶסּוּרִים לְבֹא בְּקַהֲל, וְנִקְבּוֹת מוֹתֵרוֹת לְבֹא בְּקַהֲל, הוֹצֵרָה לְפִירֵשׁ שֶׁהִזְכִּיר לֹא יִשְׂא יִשְׂרָאֵלִית, אָבֵל הַנִּקְבָּה מוֹתֵרֶת בִּישְׂרָאֵל, וְגַם הִקְרָא הוֹצֵרָה לְכַתּוּב גְּבִי עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי 'לֹא יִבֹּא בְּקַהֲל ה' מִשְׁעֵם זֶה: תורה ה

דְּלֹא בְּנִי בְּנִים נִינְהוּ וְלֹא שִׁינְךָ בְּהוּ מִמְּזֹר, לֹא חֲשִׁיב הַפֶּסֶק: כ רְצוֹנוֹ לוֹמַר, שְׁאֵל תִּקְשִׁי לִיָּה וְהָא אֵין עוֹנִשִׁין מִן הַדִּין, לְכֹן פִּירֵשׁ שְׁאֵין בְּעֵרִיּוֹת כּו', וְהוֹאִיל וְאִיכָּא בֵּיה כְּרַת אִם כֹּן בְּלֹא קַל וְחֹמֶר נִמִּי מִמְּזֹר הוּא כִּינּוֹן שֶׁהוּא מַחֲיִיבֵי כְּרִיתוֹת. וְשׁוֹמֵרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו בְּכְרַת, שֶׁהִיא דוֹדָתוֹ: תורה ב
(ב) ל דְּמִדְּכֵתִיב אֲחִירִי 'לֹא יִבֹּא מִמְּזֹר', מְקִישׁ פְּצוּע דְּכָה לְמִמְּזֹר, מֵה מִמְּזֹר פֶּסוּל שְׁלוֹ מֵאוֹתוֹ מְקוּם, אִף פְּצוּע דְּכָה פֶּסוּל שְׁלוֹ מֵאוֹתוֹ מְקוּם: תורה ג
(ג) וְאִם תֹּאמַר, וְלִמָּה לֹא פִירֵשׁ רִשִׁי זֶה לְעִיל גְּבִי פְּצוּע דְּכָה. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּרִשִׁי' לֹא בָּא לְפִירֵשׁ מֵאִי 'בְּקַהֲל ה', דְּמִלְתָּא דְּפִשְׁטָא הוּא דְּקַהֲל ה' הוּא שְׁלֹא יִשְׂא יִשְׂרָאֵלִית, אֵלֶּא דְּקִשָּׁה לְרִשִׁי' לְמָה כְּתִיב דְּמִמְּזֹר לֹא יִבֹּא

כג (א) וְרְצוֹנוֹ לְתַרְץ, הִנֵּה לִיָּה לְמִימַר 'לֹא יִגְלֶה' בְּדְּכֵתִיב בְּסִיפֵא 'לֹא יִגְלֶה'. וּמִתַּרְץ, דְּקִיחָה מִשְׁמַע אֵין לוֹ בַּהּ קִידוּשִׁין, רְצוֹנוֹ לוֹמַר קִידוּשִׁי כֶּסֶף, דִּילְפִינָן 'קִיחָה' 'קִיחָה' מִשְׁדָּה עֲפֻרָן. וְרְצוֹנוֹ לוֹמַר לְאַחַר מִיתַת אָבִיו, דְּאִם לֹא כֹן תִּפּוּק לִיָּה דְּהִיא אֶשֶׁת אִישׁ: ח רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, לְמָה לִיָּה עוֹד 'לֹא יִגְלֶה' כִּנְיָ אָבִיו, אֵלֶּא לְרִבּוֹת שׁוֹמֵרֶת יָבָם כּו': ט וְאִם תֹּאמַר, וְהָא שְׁלֹשָׁה לְאֵין הוּן, דְּהָא אִיכָּא לֹא דִ'לֹא תִהְיֶה אֶשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר'. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשִׁנִּי לְאֵין הִלְלוּ אִף לְאַחַר מִיתַת אָבִיו הֵם, אָבֵל לֹא דִ'לֹא תִהְיֶה אֶשֶׁת הַמֵּת לְאִישׁ זָר'. דְּוָקָא מַחֲיִים: י רְצוֹנוֹ לוֹמַר, וְגַם בְּשִׁבְלִי זֶה נִכְתֵּב 'לֹא יִגְלֶה' כִּנְיָ אָבִיו, כִּדִּי שִׁיטְמוֹף לָהּ 'לֹא יִבֹּא' וְגו'. וְאִם תֹּאמַר, וְהָא מִפְּסִיק קְרָא דִ'לֹא יִבֹּא פְּצוּע דְּכָה, וְיֵשׁ לוֹמַר כִּינּוֹן

ה על עסק די לא ערעו יתכן בלחמא
ובמיא בארמא במפקדון ממצרים ודי אגר
עלך ית בלעם פר בעור מפתור ארם די על
פרת ללשיותך :

(ה) **עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְמוֹ אֶתְכֶם בַּלָּחֶם וּבַמִּים**
בִּדְרֹךְ בַּצֵּאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ
אֶת־בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְתּוֹר אֲרָם נְהָרִים לְקַלְלֶךָ:

כ"ט • **עַל־דָּבָר** (ספרי) • על העצה שיעצו אתכם להטטיאכם. **בִּדְרֹךְ** • כשהייתם בטרור.

ו ולא אבי יי אלהך לקבלא מן בלעם והפך
יי אלהך לך ית לוטין לברכן ארי רחמך יי
אלהך :

(ו) **וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַם אֶל־בַּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ**
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקַּלָּלָה לְבִרְכָּהּ כִּי אֶהְבֶּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז לא תתבע שלמהון וטבתהון כל יומיך
לעלם :

(ז) **לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבְתָּם כְּלִימֶיךָ לְעוֹלָם: ם**

כ"י • **לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם** (שם) • מפלל שנאמר: "עמך יושב בקרבך", יכל אף זה כן? תלמוד-לומר: "לא
תדרש שלמם".

♦ יום רביעי ו' אלול ♦

ח לא תרחק אדומא ארי אחוה הוא לא
תרחק מצרעה ארי דיר הוימא בארעה :

(ח) **לֹא־תִתְעַב אָדָמִי כִּי אַחִיךָ הוּא לֹא־תִתְעַב מִצְרִי**
כִּי־גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶצוֹ:

מכל וכל, אף-על-פי שזרקו זכורכם ליאור. מה
טעם? שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק. לפיכך.

כ"י • **לֹא־תִתְעַב אָדָמִי** • לגמרי, ואף-על-פי שראוי
לך לתעבו, שיצא בחרב לקראתך. **לֹא־תִתְעַב מִצְרִי** •

ט בגין די יתלידו להון דרא תלימא ידפי
להון למעל בקהל די :

(ט) **בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם**
בַּקֹּהֶל יְהוָה: ם

שפתי חכמים

הבן הילוד הנאור תשליכהו וכל
הבת תחיון, ואף על פי שזרקו
זכורכם ליאור, אפילו הכי אל
תתעבו, מה טעם, שהיו כו'. וזה שנקט
רש"י 'מכל וכל': ק יש מקשים, למה
ליה לרש"י לפרש הטעם למה דור
שלישי יבא, הא הכתוב עצמו מפרש
הטעם, 'כי גר היית' וגו'. ויש לומר,
דקשה לרש"י, וכי בשביל שהיו גרים
בארצו יבאו בקהל אחר שעשו להם
כל הרע הזה שהרגו זכוריהם, וכי
בשאר ארצות שיש שם גרים הזרעים
הזכרים שלהם, ועל זה פירש מה טעם
כו', ויהיה האי 'מה טעם' פירוש על 'כי
גר' וגו' דקתיב בקרא: תורה ט

תוננו, יכול אף כאן, תלמוד לומר
וטובתם כו'. והמפדפיסים לא הבינו
כונת רש"י, והשמיטו מלת וגו': תורה ח
(ח) • רצונו לתרץ, הא כתיב אחריו
'בנים אשר יולדו להם דור שלישי
יבא', הא דור שני לא יבא, אם כן
מתועב הוא, ולמה אמר ברישא 'לא
תתעב'. ומתרץ, מה שכתוב 'לא
תתעב' רצונו לומר לגמרי לא תתעב,
אבל מעט תתעבם: ז משום דכתיב
אחריו 'דור שלישי יבא', הא דור שני
לא יבא, ולמה אמר 'לא תתעב מצרי',
ומתרץ דהכי קאמר, לא תתעב מכל
וכל, אבל מעט תתעבו, בדפירש לעיל
גבי 'לא תתעב אדומי'. ונקט כאן 'מכל
וכל', רצונו לומר משום שנאמר 'כל

(ה) • דאם לא כן 'דבר' למה לי, הנה
ליה למימר 'על אשר לא קדמו' וגו',
אלא הכי קאמר קרא, על הדיבור,
כלומר על העצה אשר לא קדמו וגו',
כלומר ובשביל דבר זה נמי, ורצונו
לומר ד'אשר' כמו 'ואשר': תורה ו
(ז) • רצונו לומר, מהיכא תיתי תדרוש
שלומם וטובתם, ומתרץ מפלל וגו'.
(קצור מורחב) נראה לעניות דעתי
שצריך לומר ברש"י 'לא תדרש וגו',
ועל סוף המקרא שנאמר 'וטובתם'
פירש זה, שהרי בספרי תנא, 'לא
תדרש שלומם', מפלל שנאמר 'כי
תקרב אל עיר' וגו', יכול אף כאן כן,
תלמוד לומר 'לא תדרש' מכל מקום.
וטובתם', מפלל שנאמר 'בטוב לו לא

כִּי־תֵצֵא מִן הַיָּם וְשָׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר יֹאמַר לְךָ וְלֹא תִסְתַּמֵּר מִכָּל מִדְּעָם בֵּישׁ׃
הָיָה, וְהַמַּחֲטִּיאוֹ, מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אָדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֲרִב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרִים שֶׁטִּבְעוּם. וְאֵלּוּ שֶׁהַחֲטִיאוֹם, נִתְעַבּוּ.

(י) כִּי־תֵצֵא מִחֲנֵה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר יְהוָה׃
יֵאֵרִי תְּפֹק מִשְׁרִיתָא עַל בְּעָלֵי דְבָבָךְ וְתִסְתַּמֵּר מִכָּל מִדְּעָם בֵּישׁ׃
רַע:

כִּי־תֵצֵא מִחֲנֵה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר יְהוָה׃
שֶׁהַשְּׁטָן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּפָּנָה.

(יא) כִּי־יִהְיֶה בְּךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרָה לִילָה וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃
יֵאֵרִי יְהִי בְּךָ גִּבּוֹר דִּי לֹא יְהִי דְבִי מִקְרָה לִילָיָה וַיִּפּוֹק לַמַּבְרָא לַמִּשְׁרִיתָא לֹא יַעֲוִל לְגוֹ מִשְׁרִיתָא׃

כִּי־תֵצֵא מִקְרָה לִילָה׃ דְּבַר הַכְּתוּבִי בַּהֲנִיָּה. וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ זֶה מִצְוֹת־עֲשֵׂה. לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ זֶה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִסּוּר לִיכָנֵס לַמַּחֲנֶה לְוִיָּה, וְכָל־שֹׁכֵן לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָהּ (ספחים סח).

(יב) וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב יִרְחָץ בַּמַּיִם וְכָבַא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃
יְבֻיָּהּ לְמַפְגֵּי רַמְשָׁא נִסְחִי בְּמֵינָא וְכִמְעַל שְׁמָשׁא יַעֲוִל לְגוֹ מִשְׁרִיתָא׃

כִּי־יִהְיֶה לַפְּנוֹת־עֶרֶב׃ סְמוּךְ לַהֲעֶרֶב שְׁמֹשׁ יִטְבֹּל, שְׂאִינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הָעֶרֶב שְׁמֹשׁ.

שְׁתֵּי חֻמּוֹת

לְוִיָּה שְׂאִין בְּהַ קְדוּשָׁה כָּל כֶּף עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהוּא חֲמוּר מְעֻשָׂה, כְּדִכְתִּיב 'לֹא יָבֹא' וְגו'. וּמִתְרַץ, דָּאִם אִסּוּר לִיכָנֵס לַמַּחֲנֶה לְוִיָּה בְּלֹא תַעֲשֶׂה כָּל שֹׁכֵן כו'. וְאִם תֹּאמַר, וְהָרִי אֵין עוֹנֵשִׁין מִן הַדִּין. וְנִשׁ לֹמַר, הִנֵּי מִיָּלִי הֵיכָא דִּילָא רְמוֹ כָּלל בַּתּוֹרָה, אֲבָל הֵכָא כְּתִיב שְׁעוֹבֵר בַּעֲשֵׂה אֲבָל לֹא תַעֲשֶׂה בֵּא מִן הַדִּין, כְּדִכְרֵי זֶה עוֹנֵשִׁין. וְהָרִאִם תִּירֵץ, מִשּׁוּם דְּתִרְוּוּיָהּ מִחֲנֵה שְׂכִינָהּ וּמִחֲנֵה לְוִיָּה מִשּׁוּם קְדוּשָׁתָהּ שֶׁל שְׂכִינָהּ הוּא, וּבַחֲדָא מִחֲנֵה חֲשִׁיבִי לְהוֹ כו', עֵינֵין שָׁם כִּי הָאָרֶץ: תוֹרָה יב
(יג) רְצוֹנוֹ לֹמַר, דְּוִדָּא יָכוֹל לְטָבוֹל כָּל הַיּוֹם מִתִּי שִׁירָצָה, אֲלֵא רְצוֹנוֹ לֹמַר, מַה שְׂכָתוֹב בְּקֶרֶא וְהָיָה לַפְּנוֹת עֶרֶב יִרְחָץ בַּמַּיִם, שְׁלֹא תֹאמַר אֲבָל קוֹדֵם לָכֵן לֹא, אֲלֵא קֶרֶא עֲצָה טוֹבָה קָא מִשְׁמַע לָן, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב אַחֲרָיו 'וְכָבַא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה', כִּיֵּן שְׂאִינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הָעֶרֶב שְׁמֹשׁ מַה לוֹ לְטָבוֹל בַּעֲדֵי הַיּוֹם גְּדוֹל. וְהוּא שֶׁנֶּקֶט רַשִׁי סְמוּךְ לַהֲעֶרֶב שְׁמֹשׁ יִטְבֹּל, שְׂאִינוֹ כו': תוֹרָה יג

אוֹתָם בַּחֲרִב. וְאֵי מִשּׁוּם שֶׁהוּא אַחִיק, הָא עֲמוּן וּמוֹאֵב נִמִּי קְרוֹבִים הֵם עֲמוּן, וְכִמוֹ שֶׁאִמֹר אֲבָרְהָם לְלוֹט 'כִּי אֲנִשִּׁים אֵחָיִם אֲנִחְנוּ', וּמִתְרַץ, הָא לְמִדָּת כו': תוֹרָה י
(יא) תִּדְבַּלְלָה דְּרַךְ שְׂרֹאָה קָרִי, אֲבָל בֵּינָם אֵין דְּרַךְ שְׂרֹאָה קָרִי. אֲבָל בְּוִדָּא מִי שְׂרֹאָה קָרִי בֵּינָם גַּם הוּא טָמֵא: אֲרִצוֹנוֹ לֹמַר, מִדְּכְתִיב שְׁנֵי מַחֲנוֹת בַּפְּסוּק, וְאִם תֹּאמַר, וְהָא אִפְקִיָּה לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת, חֹד לְמַצֹּת עֲשֵׂה וְחֹד לְמַצֹּת לֹא תַעֲשֶׂה. וְעוֹד קִשָּׁה, לְמָה נֶקֶט כָּל שֹׁכֵן לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה, אֲלֵא הִנֵּה לְנֶקֶט וְאִסּוּר לִיכָנֵס לַמַּחֲנֶה לְוִיָּה וְלַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה. וְנִשׁ לֹמַר דִּהְכִּי פִירוּשׁוֹ, דְּרִצוֹנוֹ לְחַרֵּץ בְּנֵה מַה שְׂכָתוֹב וַיֵּצֵא אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה הֵינִינוּ עַל כְּרַחֲךָ מַחֲנֵה שְׂכִינָה, דְּמַהֲיָכִי תִיֵּתִי לְרַבּוֹת שְׂאֵר מַחֲנוֹת, וְאַחֲרָיו כְּתִיב 'לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה' מִרְבָּה קֶרֶא אִפִּילוֹ מַחֲנֵה לְוִיָּה, וְאִם כֵּן קִשָּׁה, שְׁאִם נִכְנַס בְּטוֹמְאָת קָרִי לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה שֶׁהוּא קְדוּשָׁה חֲמוּרָה אֵינוֹ עוֹבֵר אֲלֵא בַּעֲשֵׂה כְּדִכְתִּיב 'וַיֵּצֵא' וְגו', וְאִם נִכְנַס לַמַּחֲנֶה

(ט) רְצוֹנוֹ לֹמַר, אֶל תֹּאמַר מַה קָנַס זֶה שֶׁנֶּקֶטָן בְּמַה שֶׁתַּעֲבֹן עַד דְּוֹר שְׁלִישִׁי, הָא אִף שְׂאֵר אוֹמוֹת דִּינָן בָּן, לָכֵן פִּירֵשׁ וּשְׂאֵר הָאוֹמוֹת כו': שֶׁכְּלוּמַר, אֶל תִּקְשִׁי לָךְ לְמָה לֹא נִתְעַבּוּ לְגַמְרִי, הָרִי עֲמוּן וּמוֹאֵב לֹא עָשׂוּ כְּלוּם, אֲלֵא שֶׁהַחֲטִיאוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל, נִתְעַבּוּ לְגַמְרִי, וְאִדּוּמִי וּמִצְרִי עָמְדוּ לְהִרְגוֹ וְלֹא נִתְעַבּוּ לְגַמְרִי. וְאֵין לֹמַר מִשּׁוּם דִּילָא קִדְּמוּ אֶתְכֶם וְגו', דִּהָא עַל כְּרַחֲךָ צִרִיךְ לֹמַר דְּאָדוּם נִמִּי לֹא קִדְּמוּ, דָּאִם לֹא כֵן לְמָה נִתֵּן הַכְּתוּב הַטֶּעַם דִּילָא תִתְעַב אֲדוּמִי 'כִּי אַחִיק הוּא' וְלֹא נִתֵּן גַּם הַטֶּעַם שֶׁקִּדְּמוּ, שְׁמַע מִיָּנָה דְּאֵין זֶה עֵיקַר הַטֶּעַם. וְאֵין לֹמַר נִמִּי, מִשּׁוּם דְּשִׁכַּר אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל אוֹתָם, וְאָדוּם לֹא שִׁכַּר אֶת בִּלְעָם, דְּלִמָּא הָא דִּילָא שִׁכַּר אָדוּם אֶת בִּלְעָם מִשּׁוּם דְּאָדוּם לֹא יָדַע זֶה שְׂאֵת אֲשֶׁר יֹאזֵר בִּלְעָם יוֹאֵר, וּבִלְקֵי יָדַע זֶה מִמִּלְחָמַת סִיחוּן, וְכִמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ רַשִׁי לְעִיל, וְכִיֵּן שֶׁהוּא בָּן, אֵין לְהַחֲזִיק לְאָדוּם טוֹבָה בְּשִׁבִּיל זֶה, וְאִדְרָבָה יוֹתֵר דִּהָא לְתַעֲב אוֹתָם כִּיֵּן שֶׁרְצוֹ לְהִרְגוֹ

(יג) וַיֵּד תַּהֲיֶה לָךְ מַחֲוֶיךָ לַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ: יִגְאָמַר מִמֶּנּוּ יְהִי לָךְ מִבְּרָא לַמְּשִׁירִיתָ וְתַפּוּחַ תִּמְן לְבָרָא: כש"י וַיֵּד תַּהֲיֶה לָךְ • כְּתִרְגוּמוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יְדוֹ". מַחֲוֶיךָ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לַעֲנָן.

(יד) וַיֵּתֶד תַּהֲיֶה לָךְ עַל־אַנְגָּךְ וְהָיָה בְּשַׁבְּתֶךָ חוּץ וְחִפְרֶתָה בָּהּ וְשַׁבַּת וְכִסִּיתָ אֶת־צִאתָךְ: כש"י עַל־אַנְגָּךְ • לְבַד מִשְׁאֵר כָּלִי תִשְׁמִישֶׁךְ • אַנְגָּךְ • כְּמוֹ כָּלִי וַיֵּתֶד.

(טו) כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אִיכָבֶד לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: כש"י וְלֹא־יֵרָאֶה בְּךָ • הַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוֹאֵה, "עֲרוֹת דָּבָר".

(טז) לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנְעַל אֵלָיֶךָ מֵעַם אֲדֹנָיו: טז לֹא תִמְסַר עֶבֶד עַמְּמִין לֵיָד רַבּוֹנָה דִּישְׁתַּמֵּב לְוֹתֶךָ מְלֹת רַבּוֹנָה:

כש"י לֹא־תִסְגֹּר עֶבְדִּי • כְּתִרְגוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אֶפְלוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבֶרַח מִחוּצָה־לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(יז) עִמְךָ יֵשֵׁב בְּקֶרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחֵר שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ: יז עִמְךָ יֵתֵב בִּינְךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי בְּחֻדָּא מִן קְרִינָךְ בְּדִי־טֵב לֹה לֹא תוֹנֶנָּה:

(יח) לֹא־תִהְיֶה קִדְּשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדְּשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח לֹא תִהִי אֲתֵתָא מִבְּנֵת יִשְׂרָאֵל לְגִבְר עֶבֶד וְלֹא יִסֵּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֵתָא אָמָא:

כש"י לֹא־תִהְיֶה קִדְּשָׁה • מִפְּקֻרָתָ, מִקְדָּשָׁת וּמִזְמֶנֶת לְזִנוּת. וְלֹא־יִהְיֶה קִדְּשׁ • (סנהדרין נד) מְזֻמֵּן לְמִשְׁכָּב זָכוֹר, וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם: 'לֹא תִהִי אֲתֵתָא מִבְּנֵת יִשְׂרָאֵל לְגִבְר עֶבֶד', שָׂאף ז'וּ מִפְּקֻרָת לְבַעֲלִית זִנוּת הִיא, מֵאַחֵר שָׂאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שְׁהָרִי הִקְשׁוּ לְחִמּוֹר, שְׁנַאָמַר: (בראשית כב) "שָׁבוּ לָכֶם פֶּה עִם הַחִמּוֹר",

שפתי חכמים

קִשָּׁה לָמָּה נִקְטָ לִישָׁנָא דִּילֹא תִסְגִּיר/ הָיָה לִיָּה לְמִימַר 'לֹא תַעֲבִיד עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו', מִשּׁוֹם הִכִּי צָרִיךְ גַּם לְטַעַם רִאשׁוֹן: תוֹרָה יז (יח) i כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגָּם כֵּן, אֵל תִּשְׁיֵב לִי תִשׁוּבָה מִיָּנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁיִּכְלֹנִי לְתַרְץ שָׁגַם אוֹנְקְלוֹס סוֹבֵר כְּמוֹתִי שָׂאף ז'וּ כו', וְכֵן פִּירֵשׁ בְּסִמּוּךְ כֵּן: תוֹרָה יט

מִיבְעֵי לִיָּה: תוֹרָה טז (טז) i עֶבֶד עַמְּמִין, פִּירוּשׁ עֶבֶד שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל הַנִּמְכָּר לְגוֹיִם, כְּדֹאִיתָא בְּגִיטִין (דף מה). וְלִפִּי ז'ה קִשָּׁה, לָמָּה קָרָא אוֹתוֹ הַקָּרָא 'עֶבֶד', דִּהָא יִשְׂרָאֵל הוּא, לְכֹן פִּירֵשׁ דָּבָר אַחֵר כו'. וְלִפִּירוּשׁ שֶׁל דָּבָר אַחֵר קִשָּׁה, בִּינּוּ דִּהָא קָרָא 'לֹא תִסְגִּיר' לִישָׁנָא דִּחִירוֹת הוּא, כְּמוֹ שָׂאִמְרוּ מִכָּאֵן הַמוֹכֵר עֶבְדוֹ לְגוֹי אִו לְחוּצָה לְאֶרֶץ יִצָּא לְחִירוֹת, אִם כֵּן

(יג) i וְאִם תֹּאמַר, וְהָלֹא מִשְׁמַת אֲהָרֹן נִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד כְּדִפְרִישׁ רִשִּׁי בְּפִרְשַׁת חֻקַּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, אֵין מוֹקֶדֶם וּמֵאוּחָר בְּתוֹרָה, וְזֶה נִצָּמַר קוֹדֶם מִיַּת אֲהָרֹן: תוֹרָה יד (יד) d כְּלוֹמַר, שְׁתֵּתֵד ז'ה תִּהְיֶה לָךְ לְבַד שְׂאֵר כָּלִי תִשְׁמִישֶׁךְ, כְּדִי שְׁתַּחֲפוּר בָּהּ: תוֹרָה טו (טו) ה' הַנִּזְכָּר בְּרִאשׁ הַפְּסוּק, דָּאִם לֹא כֵן 'לֹא יִרָאֶה' בְּצִיר"י תַּחַת הַיּוֹד

שיעור יומי ליום רביעי ו' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת כי־תצא מט

עם הדומה לחמור. וְלֹא יִסָּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל | בְּעִלּוֹתָיו בְּעִלּוֹת זָנוּת, שְׁאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ
אֶתְתָּא אֶמְתָּא, שְׁאֵף הוּא נַעֲשֶׂה קֹדֶשׁ עַל יָדָהּ, שְׂכַל | בָּהּ.

(יט) לֹא־תֵבִיא אֶתְנָן זֹנָה וּמַחִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה | יט לֹא תַעַל אַגֵּר וְזִינָא וְחוּלְפָן כְּלָבָא לְבֵית
אֱלֹהִיךָ לְכָל־גִּדְרֵי כִּי תֹעֲבֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־ | מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶךָ לְכָל גִּדְרָא אַרִי מִרְחַק
שְׁנֵיהֶם: ׀ | קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ אֶף תְּרוּיָהוּן:

יט"ו אֶתְנָן זֹנָה • נָתַן לָהּ טָלָה בְּאֶתְנָנָהּ, פָּסוּל | שְׁנֵיהֶם • (ב"ק סה) לְרִבּוֹת שְׁנוּיָהֶם, כְּגוֹן חֲטִים וְעֲשָׂאן
לְהַקְרִיבָהּ. וּמַחִיר כָּלֵב • הִחְלִיף שָׂה בְּכָלֵב. גַּם־ | סֵלַת.

(כ) לֹא־תִשְׂיֵךְ לְאַחִיךָ גִּשְׁף כֶּסֶף גִּשְׁף אֶכֶל גִּשְׁף | כ לֹא תִרְבִּי לְאַחוּךָ רַבִּית כֶּסֶף רַבִּית עֲבוּר
כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׂךָ: | רַבִּית כָּל מַדְעָם דִּמְתִּירָבִי:

יט"ז לֹא־תִשְׂיֵךְ • אֲזַהֲרָה לְלוּהָט, שְׁלֹא יִתֵּן רַבִּית לְמַלְוָה, וְאַחֲרֵיכֶן אֲזַהֲרָה לְמַלְוָה: | (ויקרא כה) "אֵת כֶּסֶףךָ לֹא
תִתֵּן לוֹ בְּגִשְׁף" (ב"מ ע). |

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לֹא תִשְׂיֵךְ (כג, כ) המלוה ברבית אינו קם לתחית המתים | דְּבַר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹנָה וְנִפְסָד (מִיָּתָהּ), נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקִדְשָׁהּ,
שֶׁהִיא חַיּוֹת וְנִצְחִיּוֹת. וְעֲבוּדָה זֹו מְבִיאָה לְתַחִית הַמֵּתִים | כְּפִשּׁוּטָה. אֶף נִצְחִיּוֹת זֹו אֵינָה בָּאָה מֵעֲבוּדַת הָאֵדָם, הַמְּגַבֵּלַת,
בּוֹ. וּבְמִדָּה זֹו מוֹדְדִים לוֹ מְלַמְעָלָה: נֹוֹתִים לוֹ כַּח לַעֲבֹד | אֵלָא מִהַתְּחַבְּרוֹת בְּ"אַלְקִים חַיִּים" ('מִצְוָה' מַלְשׁוֹן צוֹתָא).
עֲבוּדָתוֹ, "לְסַחֵר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כְּכִיכּוֹל, בְּעֲבוּדָה | וְאֵלּוּ הַמְּלֻוָּה בְּרַבִּית, שְׁלֹא מִשְׁתַּתְּפִים מְלַמְעָלָה בְּעֲבוּדָתוֹ,
עֲצֻמָּה. וְהֵנָּה, בְּקִיּוֹם מִצְוָה יֵשׁ מִשּׁוּם "תַּחִית הַמֵּתִים", שְׁכֵן | כְּאִמּוֹר, אֵינּוּ קָם בְּתַחִית הַמֵּתִים.

(כא) לְנִכְרֵי תִשְׂיֵךְ וְלֹאֲחִיךָ לֹא תִשְׂיֵךְ לְמַעַן יִבְרַכְךָ | כֹּא לְכַר עֲמָמִין תִּרְבִּי וְלֹאֲחוּךָ לֹא תִרְבִּי בְּדִיל
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה | דִּיבְרַכְנָךְ יִי אֱלֹהֶךָ בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יָדְךָ עַל
בְּא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: ׀ | אֲרַעָא דִּי אַתְּ עָלִל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ:

יט"ב לְנִכְרֵי תִשְׂיֵךְ • וְלֹא לְאַחִיךָ, (שם) 'לֹאו' הִבָּא מִכָּלל 'עֲשֶׂה' – 'עֲשֶׂה', לְעַבֵּר עָלָיו בְּשִׁנִּי לְאוּיִן וְעֲשֶׂה'.

(כב) כִּי־תִדְרֹךְ גִּדְרֵי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ | כֹּב אַרִי תִדְרֵי גִדְרֵי קָדָם יִי אֱלֹהֶךָ לֹא תֵאָחֵר
כִּי־דִרְשָׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַעֲמֹד וְהָיָה בְּךָ | לְשִׁלְמוֹתָהּ אַרִי מִתְּבַע וְתִבְעָנָה יִי אֱלֹהֶךָ
חֲטָא: | מִנְּךָ וְהָיָה בְּךָ חוּבָא:

יט"ג לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ • (ספרי) שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמִדּוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא כִּי.

שפתי חכמים

(יט) ח וְאֵם תֹּאמַר, וְהִכִּי שָׂבַק רַשִׁי | תִּשְׁוֹף מִבְּעֵי לִיָּה, כִּי הִלְוָה הוּא הַגּוֹרֵם
דְּבָרֵי בֵית הַלֵּל דִּיאָמְרוּ הֵם וְלֹא | לְמַלְוָה שְׁיִשְׁכְּנוּ: תוֹרָה כֹּא
שִׁינּוּיָהֶם וּמִפְּרָשׁ כְּבִית שְׁמָאֵי דְּדִרְשָׁה | (כא) 'לֹא תִשְׂיֵךְ לְאַחִיךָ', וְלֹאֲחִיךָ לֹא
גַּם לְרִבּוֹת שִׁינּוּיָהֶם. וְיֵשׁ לוֹמַר, בֵּין | תִּשְׂיֵךְ, וְאֵין לְהַקְשׁוֹת, וְהָאֵ הוּוּ שְׁלֹשָׁה
דְּקָאֵמַר בְּגִמְרָא גַּם לְבֵית הַלֵּל קִשְׁיָא, | וְאֵין, דְּכַתִּיב 'לִפְנֵי עוֹר' לֹא תִתֵּן
מִשּׁוּם הִכִּי פִירֵשׁ אֱלִיבָא דְּבֵית | גִּמְרָא, יֵשׁ לוֹמַר דְּהָאֵי לֹאֻ הוּא לֹאֻ
שְׁמָאֵי: תוֹרָה כ | שְׂכַל לָלוֹת, דְּהָא דְּרִשְׁנִין בֵּיהּ מִי שֶׁהוּא
(כ) ט (נִחְלַת יַעֲקֹב) דָּאֵם לֹא כֵן 'לֹא | עוֹר בְּדִבְרֵי, כְּלוֹמַר לֹא תִתֵּן לוֹ עֲצָה

(כג) וְכִי תִחְדָּל לִנְדֹר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֲטָא:

כג וארי תתמנע למנדור לא יהי בך חובא:

כד אפקות ספותך תטר ותעבד קמא די נדרתא קדם יי אלהך נדרתא די מללתא בפומך:

(כד) מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ׀

כ"י - מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) ליתן עשה'ל על 'לא תעשה'.

♦ יום חמישי ז' אלול ♦

כה ארי תתגר בכרמא דחברך ותיכול ענבין כנפשה שבעך ולמאנה לא תתן:

(כה) כִּי תִבֹּא בְכֶרֶם רִעֶךָ וְאִכַּלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשֶׁךָ שְׂבֻעַךָ וְאֶל־כֻּלְיֶךָ לֹא תִתֵּן: ׀

אֶלֶּא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית, אכל אם בא לעדרי ולקשקש, אינו אוכל.

כ"י - כִּי תִבֹּא בְכֶרֶם רִעֶךָ • (כ"מ פו) בפועל - הכתוב מדבר. כנפשה • כמה שתראה. שבעך • ולא אכילה גסה. ואל-כליך לא תתן • מכאן שלא דברה תורה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד, עמ' 129)

(הכרם מצמיח פירות המוסיפים תענוג). "קמה" - עבודה מתוך קבלת עול, כפי המוכרח על-פי שורת הדין (מתבוננת השדה עושים לחם, המוכרח לקיום האדם). לפי זה מובן, מדוע קדם "כרם" ל"קמה": בראש ובראשונה מלמדנו הכתוב שהעובד מתוך תענוג הוא "פועל" של הקב"ה, והקב"ה מספק לו את כל צרכיו ("ואכלת ענבים כנפשה שבעך"); ולאחר מכן משמיענו הכתוב חידוש גדול יותר, שאף העובד מתוך 'קבלת עול' כן הוא ("וקטפת מלילות בידך").

כִּי תִבֹּא בְכֶרֶם רִעֶךָ וְאִכַּלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשֶׁךָ . . כִּי תִבֹּא בקמת רעך וקטפת מלילות בידך (כג, כה) בפועל, הכתוב מדבר . . אף זו בפועל, הכתוב מדבר (רש"י) יש לדקדק בזה: לכאורה היה הכתוב צריך להקדים "כי תבא בקמת רעך"? שהרי אכילת הפועל בכרם היא חידוש גדול יותר מקטיפת מלילות בקמה. אלא הבאור בזה הוא: "רעך" זה הקב"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), ו"פועל" רמז ליהודי, שנגבר לשמש את קונו. "כרם" - רומז לעבודה מתוך תענוג, לפני משורת הדין

כו ארי תתגר בקמתא דחברך ותקטוף דמלזן בידך ומגלא לא תרים על קמתא דחברך:

(כו) כִּי תִבֹּא בְקִמַּת רִעֶךָ וְקִטַּפְתָּ מְלִילַת בִּידְךָ וְחִרְמִשׁ לֹא תִנִּיף עַל קִמַּת רִעֶךָ: ׀

כ"י - כִּי תִבֹּא בְקִמַּת רִעֶךָ • (כ"מ פ"ו) אף זו, בפועל - הכתוב מדבר.

שפתי חכמים

מדבר: נ פירוש, שמלקט הענבים הרעים מתוך הטובים: תורה כו (כו) ׀ שהרי כתיב ו'חרמש לא תניף' מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הקציר, שאתה קוצר ונותן לכליו של בעל הבית, אכל שכרו לחרוש או לשאר דבר אינו אוכל, שמע מינה דבפועל הכתוב מדבר: תורה כו

(כד) ל רצונו לתרץ, הא כתיב לעיל 'לא תאחר לשלמו', שמע מינה שצריך לקיימו: תורה כה (כה) מ ומפרש והולך, שאל תקשי מלילה לפרש הכי, שהרי כתיב 'ואל כליך לא תתן' מכאן שלא דברה כו, אכל שכרו לעד ולקשקש אינו אוכל, שמע מינה דבפועל בפציר הכתוב

פרשת ראה, 'בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות', לא הנה ליה למימר רק 'במקום אשר יבחר ולא יראה וגו', שהרי ברישא דקרא כתיב 'שלוש פעמים בשנה', ומסתמא קאי על שלש הללו, ולמה נאמר, אלא ליתן שלש רגלים לנדר, שאם אינו משלם בשלוש רגלים עובר בלא תעשה ועשה: תורה כג

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעִלָּהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מֵצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלַחַהּ מִבֵּיתָהּ:

כ"ט - כי-מצא בה ערוות דבר - מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא תמצא חן בעיניו).

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

פרישות כתנאי לדבקות בהקב"ה

גם בקדושין אלו שתי פעולות. א. הדבקות דישראל וקודש-א-ברירי-הוא. ב. הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הזה המעלימים ומסתירים על יחוד זה. וכשם שבקדושי איש ואשה, אי-אפשר שתהיה קנויה לבעלה בלי שתאסר על אחרים, כמזכר בקדושי הקב"ה וקנסת ישראל, אי-אפשר שתהיה כדבעי הדבקות בהקב"ה בלי הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הזה, וכמו שקטוב ב'חובת הלבבות' (פתח השער לשער אהבת ה') "מן הנזנע ממונו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א) איתא ב'פטר שם טוב' להבעל-שם-טוב (בתחלתו סימן י"ד): "הקב"ה נקרא איש... וישראל נקראין אשה, וזהו שקטוב האשה נקנית לבעלה, שיהיו נקראין אשתו כב"כול". והנה ידוע מה שקטוב בספרי ה'אחרונים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) ד"קדושין עושה שתי פעולות. א' מה שקנויה לו, וב' מה שנאסרה על אחרים". ויש לומר שכן הוא גם בקדושי הקב"ה וקנסת ישראל, שיש

(ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש-אחר: בותפוק מביתה ויתהפך ויתהי לגבר אחרון:

כ"ט - לאיש-אחר - (גיטין ז) אין זה בן זוגי של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה.

(ג) וישנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידיה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר-לקחה לו לאשה:

כ"ט - וישנאה האיש האחרון - הכתוב מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו - קוברתו, שנאמר: "או כי ימות".

(ד) לא-יוכל בעלה הראשון אשר-שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה ביותעבה הוא לפני יהוה ולא תחטיא את-הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה: שם

כ"ט - אחרי אשר הטמאה - (יבמות יא) לרבות סוטה שנסתרה.

שפתי חכמים

(ב) פ פירוש, אין זה השני הנושא אותה בן זוגו של ראשון שגרשה. בן זוגו, פירוש דומה לו. דאם לא כן 'אחר' למד ליה: תורה ג (ג) דאם לא כן 'אם שנאה האיש האחרון' מבכי ליה: תורה ד (ד) פ פירוש, דאין לומר כמשמעו אם

דכתיב 'אם לא תמצא וגו', אלא הכתוב בא ללמד שלא תאמר אשלחנה אפילו לאחר זמן, ויש לחוש שמא ביני וביני תמצא חן בעיניו ולא תשלחנה, לכן מצוה עליו לגרשה. וידעתי מה שקטוב הרא"ם, ואין רצוני להאריך: תורה ב

כד (א) ע דהא הקרא נותן טעם למד לא מצאה חן בעיניו, כי מצא בה ערוות דבר, משמע דמצוה עליו כו'. וזהו שנאמר מלת 'והיה' שהוא לשון ודאי, כלומר מצוה: (נחלת יעקב) דהיה ליה למימר 'והיה כי מצא בה ערוות דבר ושלחה מביתו', למד ליה

♦ יום שישי ח' אלול ♦

הָאָרִי יִסֵּב גִּבֹּר אֶתְמָא חֲדָתָא לֹא יִפּוֹק
בְּחִילָא וְלֹא יַעֲבֹר עֲלוּהִי לְכָל מַדְעָם פְּנִי
יְהִי לְבֵיתָה שְׁמָא חֲדָא וַיַּחֲדִי יְת אֶתְמָה דִּי
נֶסֶב:

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַצֵּבָא
וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דְּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה
אַחַת וְשִׁמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח:

בְּשָׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בְּנָה בֵּית וַחֲנֹכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם
וַחֲלָלוֹ, אֵינּוּ זֶה מִבֵּיתוֹ בְּשָׁבִיל צָרְכֵי הַמְּלַחְמָה.
לְבֵיתוֹ • זֶה בֵּיתוֹ. יְהִיָּה • לְרִבּוֹת אֶת פְּרָמוֹ. וְשִׁמַּח •
יְשִׁמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וַתִּתְּנוּמָּה: 'וַיַּחֲדִי יְת אֶתְמָה',
וַתִּתְּנוּמָּה: 'וַיַּחֲדִי עִם אֶתְמָה', טוּעָה הוּא, שְׂאִין זֶה
תִּתְּנוּמָּה שֶׁל 'וְשִׁמַּח'א, אֲלֵא שֶׁל 'וְשִׁמַּח'.

כִּי־יִקַּח אִשָּׁה חֲדָשָׁה • שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לֹר, וְאֶפְלוּ
אֶלְמָנָה, פָּרַט לְמַחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו •
דְּבָר הַצֵּבָא. לְכָל־דְּבָר • (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צָרָךְ
הַצֵּבָא, לֹא לְסַפֵּק מִים וּמִזֹּן, וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים. אֲבָל
הַחֲזוֹרִים מֵעוֹרְכֵי הַמְּלַחְמָה עַל־פִּי כֹהֵן שׁ, כְּגוֹן: בְּנָה
בֵּית וְלֹא חֲנֹכוֹ, אֲרַם אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ, מְסַפִּיקִין מִים
וּמִזֹּן וּמִתְקַנִּין אֶת הַדְּרָכִים. יְהִיָּה לְבֵיתוֹ • (שם) וְאִף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

תורה .. כאלו ילדו. נמצאנו למדים אפוא, עדוד וחזק מִיָּחִיד
לְמִי שְׂבוּחַר לְהַתְּעַסֵּק בְּהַפְצַת הַתּוֹרָה וּבְחֻזַק הַיְּהוּדוּת: מִבְּטָח
לו שְׂמוֹחֵלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו!

לְכָל דְּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (כד, ה) שֶׁהוּשָׂא אִשָּׁה מוֹחֲלִין
לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו (בעל הטורים) תְּכִלִּית הַנְּשׂוּאִין הִיא קִיּוּם
מִצְוֹת פָּרוּ וּרְבוּ, הוֹלֵדֵת בְּנִים. וְהִנֵּה, קְרוֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְתוֹרָה
הוּא פְּרִיָּה וְרִבְיָה רוֹחֲנִית, כְּמֵאמֹר רז"ל כָּל הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ

ו לא יסב משכונא רחיא ורכבא ארי בהון
מתעבד מזון ללל נפש:

(ו) לֹא־יִחְבַּל רַחִים וְרִכָּב כִּי־נִפֵּשׁ הוּא חֲבֵל: ם

כִּי־יִחְבַּל רַחִים • הִיא הַתְּחַתּוּנָה. וְרִכָּב • הִיא הָעֲלִיוּנָה. לֹא־יִחְבַּל • אִם בָּא לְמִשְׁכָּנוֹ עַל חוּבוֹ בְּבֵית־דִּין,
לֹא יִמְשְׁכְּנוּ בְּדָרִים שְׁעוֹשִׂים בְּהֵן אֲכָל נֶפֶשׁ (ב"מ ק"א).

שפתי חכמים

דְּאִסּוֹר לְמִשְׁכָּן אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין, וְזֶה
אֵינּוּ, דִּקָּא מִדְּהוּצְרָךְ לְהוֹחִיר 'הַשֵּׁב
תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֵבוֹט' שְׁמַע מִיָּה
דְּמוֹתָר לְמִשְׁכָּן. וּמִתְרַץ, דְּמַה דְּכִתִּיב
כָּאן 'לֹא יִחְבַּל' רְצוֹנוֹ לִזְמַר אִם בָּא
לְמִשְׁכָּנוֹ כו', כְּגוֹן שְׂבַתְחֵלָה הַלְלוּהוּ
בְּלֹא מִשְׁכּוֹן וְעִבְשִׁי בָּא לְמִשְׁכָּנוֹ כו':
מִשּׁוּם דְּרְצוֹנוֹ לְתַרְץ, מַה שְּׂכָתוֹב 'כִּי
נֶפֶשׁ הוּא חוּבֵל' מִשְׁמַע כָּל דְּבָרִים
שְׁעוֹשֶׂה בְּהֵם אוֹכֵל נֶפֶשׁ, וְאִם כֵּן לְמַה
נֶאֱמַר 'רַחִים וְרִכָּב', דִּקָּא בְּחֹד סִגִּי,
דִּקָּא תְּרוּוּיָהּ כְּלִי אוֹכֵל נֶפֶשׁ הֵם,
אֲלֵא בְּדִי לִיתָן לֹאוֹ עַל רַחִים לְחֹד וְעַל
רִכָּב לְחֹד. וְאִף עַל פִּי שְׁנֵה צְרִיךְ לָהּ,
מִכָּל מְקוֹם הוּאִיל וְשְׁנֵי כְּלִים הֵם עוֹבֵר
עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: תורה ז

לְמִיָּקָם עֲלָה בְּלֹאוֹ: תורה ה
(ה) ר' גור אריה) דָּאם לֹא כו', כִּי יִקַּח
אִישׁ בְּתוּלָה מִבְּעֵי לִיה: ש פִּירוּשׁ,
'עֲלִיו' דְּכִתִּיב בְּקָרָא מִיעוּט הוּא, דִּקָּא
עֲלִיו לֹא יַעֲבֹר כָּל דְּבָר הַשִּׁיף לְצֵבָא,
אֲבָל עַל אַחַר עוֹבֵר: ת פִּירוּשׁ, מֵלֵת
'יְהִיָּה' רַבּוּי הוּא, הוֹסִיף לוֹ הִנֵּיה אַחֲרֵת
לְהוּיֹת כְּזֶה, דִּהִינּוּ הַבּוֹנָה בֵּית וַחֲנֹכוֹ
וְהוֹטַע כֶּרֶם וַחֲלָלוֹ, וְלֹא עֲלָתָה לְהֵם
שָׁנָה לְחִינוּךְ וְחִילּוֹל, שְׁהֵם שׁוֹיִם לְכוֹנֵס
אִשָּׁה וְלֹא עֲלָתָה לוֹ שְׁנָה לְחוּפְתּוֹ שְׁלֹא
יִזוּז מִמְּקוֹמוֹ, הוּא הִדִּין נְמִי גְבִי חִינוּךְ
וְחִילּוֹל: א פִּירוּשׁ, בְּחִירָ"ק תַּחַת הַשִּׁי"ן,
אֲלֵא שֶׁל 'וְשִׁמַּח', פִּירוּשׁ בְּקָמ"ץ תַּחַת
הַשִּׁי"ן: תורה ו

(ו) ב רְצוֹנוֹ לְתַרְץ, דִּלֵּא יִחְבַּל' מִשְׁמַע

נִשְׂאָת לֵאִישׁ, דָּאם כֵּן הִנֵּה מִשְׁמַע
דִּקָּא אִם בָּא עֲלֵיהָ אִסּוֹר לְהוֹחִירָהּ,
הָא גְּרוּשָׁתוֹ מִן הָאִירוּסִין מוֹתֵר לְחֹזֵר,
וְזֶה אֵינּוּ, דִּקָּא כְּתִיב 'וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ
וַיֵּצֵאָהּ מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה' וְגו',
'וְהָיְתָה' מִשְׁמַע הִנֵּיה שֶׁהוּא לְשׁוֹן
קִידוּשִׁין, שְׁמַע מִיָּה דָּאף גְּרוּשָׁתוֹ מִן
הָאִירוּסִין אִסּוֹר לְהוֹחִיר, אִם כֵּן 'אַחֲרֵי
אִשֶּׁר הִטְמִיָּה' לְמָה לִיה, אֲלֵא לְרִבּוֹת
סוּטָה שְׁנִסְתְּרָה. כְּלוּמַר, אַחֲרֵי שֶׁהוּא
סִפֵּק שְׂמָא הִטְמִיָּה לֹא יָבֹא עֲלֵיהָ עַד
שִׁשְׁשָׁנָה מִים הַמְּאָרִים. וְאִף עַל גִּב
דְּאִסּוֹר סוּטָה שְׁנִסְתְּרָה בְּהִדָּא כְּתִיב
בְּה טוּמְאָה, וְאִמְרִינָן בְּמִסְכַּת סוּטָה
(דף ח) 'וְנִטְמָא' שְׁלֹש פְּעָמִים, חֹד
לְבוֹעַל חֹד לְבוֹעַל חֹד לְתוּמָה, כְּבָר
תִּתְּרָצוּ בְּגִמְרָא דְּאִיצְטְרִיךְ קָרָא דִּקָּא

(ז) כִּי־יֵצֵא אִישׁ גִּבּוֹ נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרֵבוּ וּמָכְרוּ וּמָתְהוּ הַגִּבּוֹ הַהוּא וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ם

ז אָרִי וְשִׁתְּפָה גִבּוֹר נֶפֶשׁ מֵאֲחִיהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בִּהּ וְיִצְבֹּנָה וְיִתְקַטֵּל גִּבּוֹר הַהוּא וְתַפְלִי עֲבַד דְּבִישׁ מִבְּיָנֶךָ:

כ"י • כִּי־יֵצֵא • (ספרי) בְּעֵדִים וְהִתְרַאֲהִי, וְכֵן כָּל 'יֵצֵא' שֶׁבְּתוֹרָה. וְהִתְעַמְרֵבוּ • אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(ח) הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵי־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּל־אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ אֲתָכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

ח אֶסְתַּמֵּר בְּמִכְתֵּשׁ סִגְיִרוֹ לְמִטָּה לְחֹדָא וְלִמְעַבְדַּ כָּל־דִּי וְלִפּוֹן יִתְכוּן כְּהֵנָּא לְוָאִי כִּמְא דִּי פְקֻדָּתָנּוֹן תִּטְרוֹן לְמַעַבְדַּ:

כ"י • הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵי־הַצָּרַעַת • שְׁלֹא תִתְלַשׁ סִימְנֵי טְמֵאָה וְלֹא תִקְוֶן אֶת הַכֹּהֲנִים. כָּל־אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ אֲתָכֶם • אִם לְהַסְגִּיר, אִם לְהַחֲלִיט, אִם לְטַהֵר.

(ט) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ם

ט הָיִי דְכִיר יֵת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּאֶרְחָא בְּמִפְקֻדָּן מִמִּצְרַיִם:

כ"י • זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם • (ספרי) לְשׁוֹן הָרַע. זָכוֹר הָעֲשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדְּבָרָה בְּאֲחִיהָ אִם בָּאתָ לְהַזְהִיר שְׁלֹא תִלְקַח בְּצָרַעְתִּי, אֶל תִּסְפֹּר

(י) כִּי־תִשָּׂה בְּרַעְךָ מִשְׁאֵת מְאוֹמָה לֹא־תָבֹא אֵל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עִבְטוֹ:

י אָרִי תְרָשִׁי בְּחִבְרֶךָ רְשׁוֹ מִדַּעַם לֹא תַעֲוִל לְבֵיתָהּ לְמַסַּב מִשְׁכּוֹנָה:

כ"י • כִּי־תִשָּׂה בְּרַעְךָ • תַּחֲוִבִּי בְּחִבְרֶךָ. מִשְׁאֵת מְאוֹמָה • (שם) חֹב שֶׁל כְּלוּסָח.

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעִבּוֹט הַחוּצָה:

יא בְּבִרְא תִקּוּם וּגְבִירָא דִּי אֶת רָשִׁי בֵּה יִפֹּק לְוִתְךָ יֵת מִשְׁכּוֹנָא לְבִירָא:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ:

יב וְאִם גִּבּוֹר מִסְכֵּן הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּמִשְׁכּוֹנָה:

כ"י • לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ • (ב"מ קיד) לֹא תִשָּׁכַב וְעִבְטוֹ אֶצְלָךָט.

שפתי חכמים

- (ז) ד' הוצרך לפ'רש, שלא תאמר בין דבנמצא בידו תלא רחמנא, אפילו ליכא עדים בשעה שגנבו, קא משמע לן דסתם מציאה בעדים, דאם לא כן יכול לומר שלא גנבו אלא הוא מכר את עצמו: תורה ח
- (ח) ה' מפני שבתלישת סימני טומאה, או בקציצת הנגע עצמו, לא יוכל הפקדן להבחין את הנגע אם הוא טהור
- או טמא: תורה ט
- (ט) ו' דאם לא כן, מה ענין זה לזה. ולי נראה דרש"י בא לתרץ ותורא דכתיב בקרא גבי נגע צרעת 'לשמור מאד' למה לי, ועל זה פירש אם באת להזהר שלא תלקה בו: תורה י
- (י) ז' ויהיה פירוש 'תשה', מלשון 'לא תהיה לו בנושה'. ותרגומו 'ארי תרשי', גם זה לשון חובה הוא, כמו 'ממארי רשותך פארי אפרע', שפירושו מבעל חובך אפילו סובין תקבל (בבא קמא דף מו:). ח אכל לא תפרש מלת 'מאומה' זה כשאר 'מאומה' שפתיב בקרא, שפירושו לא כלום: תורה יא
- (יב) ט' דאי כמשמעו, הא אסור משום רבית: תורה יג

(יג) הָשִׁיב תְּשִׁיב לִי אֶת־הָעֹבוֹט כְּבוֹא הַשָּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּךְ וְלֹךְ תִּהְיֶה צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀ ׀ ׀

יג אֶתְכָא תַחב לֵה ית מִשְׁכּוֹנָא כְּמַעַל שְׁמַשׁ וְיִשְׁכּוּב בְּכִסּוּתָהּ וּבִרְכָּנָךְ וְלֹךְ תִּהְיֶה זְכוּתָא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

כש"י • כְּבוֹא הַשָּׁמֶשׁ • (שם) אִם כְּסוּת לִילָה הוּא. וְאִם כְּסוּת יוֹם הַחַזְרָהוּ בַּבֶּקֶר, וּבְכָר כְּתוּב בְּ"וָאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים": "עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ", כָּל הַיּוֹם

תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ, וּבְכוֹא הַשָּׁמֶשׁ תִּקְחֵנוּ. וּבִרְכָּךְ • וְאִם אֵינֹנוּ מְבָרְכְךָ, מְכַל־מְקוֹם: "וְלֹךְ תִּהְיֶה צִדְקָה".

♦ שבת-קודש ט' אלול ♦

(יד) לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ:

יד לֹא תַעֲשִׂיךְ אֶגְרִיא עֲנִיא וּמִסְכָּנָא מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּיּוּרְךָ דִּי בְּאַרְעֶךָ בְּקִרְוֶיךָ:

כש"י • לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר • וְהָלֹא כָּכָר כְּתוּב? אֵלֶּה לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בְּב' לְאוֹיֵן: "לֹא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר שְׂכִיר", שֶׁהוּא עֲנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הָעֲשִׂיר כָּכָר הַזֶּה: (ויקרא יט) "לֹא תַעֲשֶׂק

אֶת רֵעֶךָ". אֶבְיוֹן • (ויקרא רבה) הַתַּאֲב' לְכָל דְּכָר. מִגֵּרְךָ • זֶה גֵר צִדְק. בְּשַׁעְרֶיךָ • זֶה גֵר תּוֹשֵׁב הָאוֹכֵל נְבִלוֹת. אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ • לְרַבּוֹת שְׂכָר בְּהֵמָה וְכָלִים.

(טו) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עֲלֶיךָ אֱלֹהֵי הָהָה בְּךָ חֲטָא: ׀ ׀ ׀

טו בְּיוֹמָהּ תִּתֵּן אַגְרָה וְלֹא תַעֲוִל עֲלוּהִי שְׁמַשׁ אֲרִי עֲנִיא הוּא וְלֵה הוּא מְסָר ית נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרִי עָלָיְךָ קָדָם יְיָ וְיִהְיֶה בְךָ חוֹבָא:

כש"י • וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ • אֵל הַשְּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לְמוֹת: עֲלֶה בְּכַפְּךָ וְנִתְּלַח

בְּאֵילָן. וְהִזֵּה בְךָ חֲטָא • (ספרי) מְכַל־מְקוֹמָם, אֵלֶּה שְׁמִמְהֵרִין לִפְרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרָא.

~ נְדוּרוֹת מְשִׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ"ט עמוד 138 - מִתּוֹךְ "לְקִרְאת שַׁבָּת")

אחור שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל - לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הַזֶּה מְצִינוֹ (ראה אבות פרק ב, יד-טז, תורת כהנים ורש"י בחוקותיו כו, ט) שֶׁהָשׁוּוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְמַלְאכַת הַפּוֹעַל, וְאֶת שְׂכָר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוֹם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכַתּוּב הַרְמָב"ן (שער הגמול בסופו) וְכֵן הַכְרִיעוּ בַּקֶּבֶל וּבַחֲסִידוֹת, שֶׁזֶּמֶן מִתֵּן הַשְּׂכָר הוּא לְעֵתִיד־לְבָא כַּאֲשֶׁר "הַקֶּבֶל" הַמְּחִיָּה בְּתַחֲתֵית הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁקִּרְנוֹ גִּין־עֵדֶן.

וְנִשְׁ לְתַמָּה, הֵיכָּן מֵאַחֵר הַקֶּבֶל"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְהֵרִי הַקֶּבֶל"ה מְקִיָּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דְּ"מָה שֶׁהוּא

עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבַאֵר בְּאַרוּכָה בְּסִפְרֵי תַנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַקְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שְׁ"נִתְאָה הַקֶּבֶל"ה לְהִיּוֹת לוֹ דִּיָּרָה בְּתַחֲתוֹנִים.

כְּלוּמֹר, הָעוֹלָם הַזֶּה מְצַד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחֲתוֹן לְמִטָּה הֵימָנוּ בְּעֵנֵי הַסֵּתֶר אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹטֵל לְבַר חֶלֶק מִיָּחִיד בְּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזָה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוֹפּוֹ הַגָּשְׁמִי וְאֶת חֶלְקוֹ בְּעוֹלָם.

וְתַקְלִית הָעֲלִיָּה תִהְיֶה לְעֵתִיד כַּאֲשֶׁר יִשְׁלַם זָפוֹן כְּלָלוֹת הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרַךְ, וְ"יִפְעֵי עֲלֵיהֶם בְּהֵדֶר

שפתי חכמים

(יד) י כי יתאב' ו'אב'ה' קרובים בענינם: כ וכאלו אמר, 'או מגרך, או אשר בארצך, או בשעריך'. ומפני ש'או בשעריך' מורה על גר תושב, ו'או מגרך' מורה על גר צדק, ושניהם מכונים בשם גר, פירש 'בשעריך' אחר

מִגֵּרְךָ' קוֹדֶם 'אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ' הַמּוֹרָה עַל שְׂכָר בְּהֵמָה וְכָלִים וְלֹא שְׂכָר גּוֹפֶם הוּא. וְלִי נִרְאָה דְּפִירֵשׁ 'בְּשַׁעְרֶיךָ' קוֹדֶם 'בְּאַרְצְךָ', כִּי הֵיכִי דְּנִרְבִּי מֵאַרְצְךָ' שְׂכָר בְּהֵמָה וְכו', דָּאִי לֹא 'בְּשַׁעְרֶיךָ' הִזֵּה אִמְיָנָא 'בְּאַרְצְךָ' לְרַבּוֹת גֵּר תּוֹשֵׁב אֶתָּא

דְּמִסְתַּבֵּר טָפִי: תורה טו (טו) ל פִּירֵשׁ רִשִּׁי, שְׁמוֹסֶר נַפְשׁוֹ עָלָיו לַעֲלוֹת בְּכַפְּךָ גְּבוּהָ, וְסִפֵּן עַצְמוֹ לִיפּוֹל וְלַתְּלוֹת בְּאֵילָן בְּשַׁעֲלָה עָלָיו: מ וְאִפִּילוֹ לֹא יִקְרָא. אִם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר 'וְקָרָא עֲלֶיךָ', אֵלֶּה שְׁמִמְהֵרִין כו': תורה טז

שיעור יומי לשבת-קודש ט' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת כי-תצא נה

גאון עזר, וימלא כבוד ה' את כל הארץ.

ונמצא שעבודתם של כל בני ישראל במשך הדורות היא בגדר שכירות אחת, ומאחר שהדין הוא ש"שכירות אינה

משתלמת אלא לבסוף" (בבא מציעא ק"ב) ולכן שכרה משתלם רק לבסוף מיד בגמור העבודה, בזכוף העולם כלו שיהיה דירה להשם-יתברך, לעת תחית המתים.

(טו) לא-יומתו אבות על-בנים ובנים לא-יומתו

טו לא ימותו אבהן על פום בנין ובנין לא ימותו על פום אבהן אנש בחובה ימותו:

על-אבות איש בחטאו יומתו: ם

אכל מי שאינו איש, מת בעון אביו, והקטנים מתים בעון אבותם בידי שמים.

כט"א לא-יומתו אבות על-בנים • בעדות בנים, ואם תאמר בעון בנים, כבר נאמר: "איש בחטאו יומתו",

י' לא תצלי דין גיורא ויתמא ולא תסב משפונא לבוש ארמלא:

(י) לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגר אלמנה:

משל עשיר, לכך הזהיר ושנה עליו. ולא תחבל • שלא בשעת הלואה.

כט"א לא תטה משפט גר יתום • ועל העשיר כבר הזהיר (דברים טז) "לא תטה משפט", ושנה בעני לעבר עליו בשני לאוין, לפי שנקל להטות משפט עני יותר

יח ותדבר ארי עבדא הויתא במצרים ופרקו יי אלהו מתמן על פן אנא מפקדו למעבד ית פתגמא הדין:

(יח) וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך יהוה אלהיך משם על-פן אנכי מצוה לעשות את-הדבר הזה: ם

כט"א וזכרת • על-מנת-כן פדיתוך: לשמר חקוטי, אפלו יש חסרון כים בדבר.

יט ארי תחצוד חצדך בחקלך ותנשי עמרא בחקלא לא תתוב למסבה לגיורא ויתמא ולא-רמלא יהי בדיל דיברכך יי אלהו בכל עובדי ידך:

(יט) כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא-למנה יהיה למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך: ם

למען יברכך • (ספרי) ואף-על-פי שפאת לידו שלא במתכונן, קל-וחמר לעושה במתכונן. אמר מעתה: נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה, הרי הוא מתברך עליה.

כט"א ושכחת עמר • ולא גדיש, מפאן אמרו: עמר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה. בשדה • לרבות שכחת קמה, ששכח מקצתה מלקצר. לא תשוב לקחתו • (פאה פ"ו מ"ד) מפאן אמרו: שלא-חריו, שכחה. שלפניו, אינו שכחה, שאינו ב"כל תשוב".

שפתי חכמים

בקמה סאתים, אבל אם יש בה סאתים אינה שכחה, דומיא דגדיש דלא הוה שכחה: פ פירוש, שששכח אותו ועדין לא ידעו בו הבעלים כבר זכו בו העניים מיד שלא בכונת בעלים, ואפילו הכי כתיב 'למען יברכך' ק והזכרתו דמיירי שלא במתכונן, מדכתיב 'למען יברכך' וגו', דאי במתכונן מאי שנא דכתיב הקא 'למען יברכך' יותר משאר מקומות דכתיב 'צדקה': תורה ב

בשעת הלואתו בין שנותן מדעתו אין שייך בו לשון חבלה. והא דנקט קרא ולא תחבל בגר אלמנה, ללמד שאינה בהשגה אלא משום שלא להשיאה שם רע בשכנותיה, כדאמר בגמרא פרק המקבל, אי נמי להשוות אלמנה בין עניה ובין עשירה דאין ממשכנין אותה: תורה יח (יט) גדיש היינו שיש בו סאתים: ע דאם הקפידה תורה על סאתים, מה לי גדי מה לי עמר: פ פירוש, אם אין

(יז) הוברה רש"י לפרש פה אף על פי שפירש לעיל גבי לא יחבל, כדי שלא תטעה לומר למה ליה לקרא למנקט ולא תחבל בגר אלמנה, והא לעיל כתיב 'השב תשיבנו לו', אלא על כרחך להכי נקט קרא גבי אלמנה לא תחבל, דאפילו משכנה בשעת הלואה חייב להחזיר, משום הכי פירש שלא בשעת הלואה, אבל בשעת הלואה אין צריך להחזיר, דלא תחבל לא שייך אלא שלא בשעת הלואה, אבל

(כ) כִּי תִחְבֹּט זִיתְךָ לֹא תִפְאַר אַחֲרֶיךָ לִגְר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה:

כ"י - לא תפאר • (חולין קלא) לא תטל תפארתו ממנו, מכאן שמניחין פאה לאילן. אחריו • (שם) זוש שכחה.

(כא) כִּי תִבְצֹר בְּרִמְךָ לֹא תַעֲלֹל אַחֲרֶיךָ לִגְר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה:

כ"י - לא תעולל • אם מצאת בו עוללת, לא תקחנה. ואיזו היא עוללות? כל שאין לה לא כתף ולא נטף. יש לה אחד מהם, הרי היא לבעל הבית. וראיתי

(כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֲבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־פֶּן אֲנֹכִי מִצְוֶךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ׀

כה (א) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וְשִׁפְטוֹם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:

כ"י - כי-יהיה ריב • (ספרי) סופם להיות נגשים אל המשפט. אמר מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרש מן הצדיק? הוי אומר: זו מריבה. והרשיעו את-הרשע • יכל כל המתחבין בדין לוקין? תלמוד-לומר:.

(ב) וְיִהְיֶה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֵּׁפֶט וְהַכְּהוֹ לִפְנָיו בְּדִי רִשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר:

כ"י - ויהיה אם בן הכות הרשע • פעמים לוקה, ופעמים אינו לוקה, ומי הוא הלוקה? למד מן הענין, "לא תחסם שור בדישו", לאו שלא נפק לעשה (מכות א). והפילו השפט • מלמד שאין מלקין אותו לא

שפתי חכמים

כה (א) א פירוש, מדהנה ליה למימר 'כי יגשו אנשים אשר יהיה להם המשפט', שמע מינה דהכי קאמר, אם יהיה ריב סופם שיגשו למשפט ולא יוכלו להתפשר כי אם על ידי משפט: ב בתרגומו. ויש מפרשים שהוא לשון בינה, שהוא בר דעת, לאפוקי חרש שוטה וקטן. ויש מפרשים שקאי אשופט, כלומר והיה אם השופט מבין שעבר וראוי להכות. מצאתי: ג הא ניתק לעשה אין לוקין, והוא הדין לאו שאין בו מעשה ושניתן לאזהרת מיתת בית דין ושניתן לתשלומין ולאוי שבבבלות, כדאיתא במסכת מכות (דף יג): תורה ב

גרורי ענבים המחוברים הרבה בסוף השדרה ונוטפין למטה, כל אלו אינם לעניים, אבל בשאין בהן לא כתף ולא נטף אלא מפורין, זו היא לעניים. מצאתי. וקרא"ם פירש, כל שאין לה לא כתף ולא נטף, והן התלוין בראשי הזמורות הנקראת בלשון יון סביא"ה, שאין בהם כתף שהן הפסיגין שנה על גבי זה כו', ולא נטף שהן הגרגרין התלויות בשדרות האשכולות, ונקרא הכתף פסיגה מפני שמפסיק בינו לבין הכתף האחר, מלשון מפסיק ועולה שפירושו מפסיק ועולה, עד כאן לשונו. ועיין לעיל בפרשת קדושים ושמע מפורש יותר: תורה כב

(כ) ר פירש רש"י, לא תטול כל פריו ממנו עד שלא ישאר פאר. ולשון 'לא תפאר' מלשון 'ובכל תבואתי תשרש' שפירושו עקירה: ש רצונו לומר שכחת אילן. מדכתיב 'אחריך', משמע מה שאחריך הוא בכל תשוב: תורה כא (כא) ת שרביט אמצעי שבאשכול קרויה 'שדרה', שדומה לשדרה של אדם שמחברת את הצלעות, וכן מחוברים לו אשכולות קטנות הנקראין פסיגין, ופסיגין לשון חתיכה, ונתת אותו לנתחיו תרגום ירושלמי ויפסג יתיה לפסיגין, ובשהפסיגין שוכבין זה על זה הן כמשאוי השוכבת על כתפות של אדם, לכך קרוי כתף. ונטף הם

במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים, והם ארבעים חסר אחת.

עומד ולא יושב, אלא מטה. לפניו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שתיים, מכאן אמרו: מלקין אותו שתי ידות מלאחריו ושליש מלפניו (מכות כב). במספר. (שם) ואינו נקוד "במספר", למד שהוא דבוק, לומר

ג ארבעין ילקנה לא יוסף דילמא יוסף לאלקייתה על אליו מחא רבא ויכל אחיה לעיניו:

(ג) ארבעים יפנו לא יסוף פני-יסיף להבתו על-אלה מכה רבה ונקלה אחיד לעיניו:

מ"א לא יסוף. מכאן אזהרה למכה את חברו. ונקלה אחיד. כל היום קוראו רשע. ומשלקה, קראו אחיד.

ד לא תחוד פום תורא כדנשה:

(ד) לא-תחסם שור בדישו: ס

מיחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו (למשך ולחלה) וגדולו מן הארץ, אף כל פיוצא בו. יצא החולב והמגבן והמחבץ, שאין גדולו מן הארץ. יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה. יצא הבדל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה מלאכתן למעשר.

מ"א לא-תחסם שור בדישו (ב"ק נד) דבר הכתוב בהנה, והוא-הדין לכל בהמה, חיה ועוף, העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, אם-כן למה נאמר 'שור'? להוציא את האדם. בדישו. (שם פט) וכל יחסמנו מבחוץ? תלמוד-לומר: "לא תחסם שור", מפל-מקום. ולמה נאמר דיש? לומר לך: מה דיש

ה ארי יתבין אחין כחדא וימית חד מנהון ובר לית לה לא תהי אמת מתנא לכרא לגבר חלוני יבמה יעול עלה ויפכה לה לאנתו ויבמה:

(ה) ביישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין-לו לא-תהיה אשת-המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו-לאשה ויבמה:

האם. וכן אין-לו. (שם כב) עין עליו: בן או בת, או בן הבן, או בת הבן או בן הבת או בת הבת.

מ"א ביישבו אחים יחדו. (יבמות יז) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו. יחדו. המיוחדים בנחלה, פרט לאחיו מן

שפתי חכמים

יתיצב איש וכו': ל רצונו לומר, אם נותנן על הגג לייבשן ונתקשרו זה עם זה וצריך להפידם זה מזה אם רוצה לישלן. ופירוש, שבאלו המלאכות אפילו מצוה ליבא, אבל במלאכות שהן גידולי קרקע ולא נגמרה מלאכתן, אף על פי שאינו עובר בלאו, כדנפקא מ'שור' ולא אדם, מפל מקום מצוה איבא אם לא התנה עמו, אבל באלו אפילו תנאי לא צריך: תורה ה (ה) מ רצונו לומר, דוקא המיוחדים בנחלה, שזה יורש את זה אם מת, דהיינו אחים מן האב, פרט לאחים מן האם שאין זה יורש את זה, שכל קרובי אביו יורשין אותו ולא אחיו מאמו. ואם תאמר, למה ליה 'יחדו', תיפוק ליה מגזרה שנה ד'אחים' 'אחים' מבני יעקב, כתיב דכא 'אחים' וכתיב

ואף על פי כן כתיב 'לא יוסיף', כל שבן אם מכה את חבירו בחנם, דמתחלתו באיסור, שעובר בלא תעשה: תורה ד (ד) ח דילפינן 'שור' 'שור' כו, כדפירשתי לעיל: מ פירוש, פיון ד'שור' לאו דוקא, אם כן לכתוב רחמנא 'לא תדוש בחסימה': * רצונו לומר, 'בדישו' משמע דוקא בשעת דישה, אם כן יכול יחסמנו מבחוץ שלא בשעת דישו ואחר כך יהא מותר לדוש בן בחסימה, תלמוד לומר כו: כ דאם לא כן הנה ליה למימר 'לא תדוש בשור בחסימה', דמשמע דוקא בשעת דישה אסור, ומדכתיב 'לא תחסם' משמע מפל מקום. ובדישו' לדרשא אחרת איתי כמו שפירש והולך, ולמה נאמר דיש כו, וכעין זה פירשתי בסוף פרשת עקב על 'לא

(ב) ד הרי שלש רשעיות, אחת מלפניו, כלומר שלישי מלפניו, ושתי ידות מאחוריו. ויש מפרשים, 'כדי רשעתו' היינו שלש עשרה מכות, משום דבן שלש עשרה בר ענשין הוא, ולפניו רצונו לומר כנגד לבו, ול'אחוריו' על גבו, דאותן שני חלקים קנס הוא: ח רצונו לומר בפת"ח תחת הדי"ת: ו כלומר, שצריך למנות ולהזכיר במנין 'ארבעים חסר אחת', ולא שיאמר 'שלושים ותשע', אלא יאמר 'ארבעים חסר אחת'. והשעם, כדי שלא יפכה וילקה אותו עוד מכה אחת ויעבור על 'פן יוסיף' וגו', משום הכי הוא מוכר 'ארבעים חסר אחת' כדי שיזכור. ובנה נמי ניקח שמזכיר בקרא 'ארבעים', ולא 'שלושים ותשע': תורה ג (ג) † דהא דכא בתחלה מכה בדיתר,

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוֹם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת
וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:
וְיִהְיֶה בּוֹכֵר דִּי תֵּלִיד יָקוֹם עַל שְׁמָא
דְּאֶחָוֵי מִתָּנָא וְלֹא יִתְמַחֵי שְׁמָה מִיִּשְׂרָאֵל:

כ"ו וְהָיָה הַבְּכוֹר • גדול האחים הוא מיבם אותה.
אֲשֶׁר תֵּלֵד • פֶּרֶט לֹא־לֹוֹנִיתָ, שְׂאִינָה יוֹלֶדֶת. יָקוֹם
עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שְׂיָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטַּל נִחְלָתָהּ

(ז) וְאִם־לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבֻמָּתוֹ וְעָלָתָהּ
יְבֻמָּתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי:
וְאִם לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבֻמָּתוֹ וְעָלָתָהּ
יְבֻמָּתוֹ הַשְּׂעֵרָה לְתַרְעָא בֵּית דִּינָא.

(ח) וְקִרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא
חֲפָצְתִּי לָקַחְתָּהּ:
וְקִרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא
חֲפָצְתִּי לָקַחְתָּהּ:

כ"ז וְעָמַד • בַּעֲמִידָה. וְאָמַר • (סוטה לב) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאָף הִיא דְּבָרֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וּנְגַשָּׁה יְבֻמָּתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעַלָּו
מֵעַל רַגְלָו וִירָקָה בִּפְנֵיו וְעָנְתָהּ וְאָמְרָה בָּכָה יַעֲשֶׂה
לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:
וּנְגַשָּׁה יְבֻמָּתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעַלָּו
מֵעַל רַגְלָו וִירָקָה בִּפְנֵיו וְעָנְתָהּ וְאָמְרָה בָּכָה יַעֲשֶׂה
לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

כ"ח וִירָקָה בִּפְנֵיו • (יבמות קז) עַל גְּבִישׁ קֶרֶעַ. אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה • מִפְּאֵן לְמִי שֶׁחִלֵּץ, שְׁלֹא יַחְזֹר וַיִּיבֵם, דְּלֹא
כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה', אֵלֹא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וּפִינָן
שְׁלֹא בָנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

שפתי חכמים

הָיָה סְרִיס חֲמוֹה, פִּירֵשׁ רִשִׁי שְׁלֹקָה
מִמְעֵי אִמּוֹ, שְׁלֹא רָאָה חֲמוֹה שְׂעָה אַחַת
בְּכִשְׁרוֹתוֹ, אֲבָל סְרִיס אָדָם שֶׁהִיָּתָה לוֹ
שְׂעֵת הַכּוֹשֶׁר, חוֹלֵץ וְחוֹלֵצִין
לְאִשְׁתּוֹ: תוֹרָה ז'
(ז) ק וְאִינוּ כְּמוֹ 'בִּשְׁעָרֶיךָ תִּאֲכַלְנוּ',
שְׁפִירוּשׁוֹ עִיר, דְּהֵא 'אֶל הַזִּקְנִים' כְּתִיב,
וּמוֹשֵׁב הַזִּקְנִים הוּא בִּשְׁעַר בֵּית
דִּין: תוֹרָה ח'
(ח) ר דִּילְפִינָן 'וְאָמַר' וְאָמְרוּ בְּגִזְרָה
שׁוּדָה, כְּתִיב הִכָּא 'וְאָמַר', וְלִהְלֵן
בְּפֶרֶשׁתִּי כִּי תִבָּא כְּתִיב 'וְאָמְרוּ אֵל כָּל'
וְגו', מֵה לִּהְלֵן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִף כָּאֵן
בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְהָתָם מְנָלָן, וְלִפְנֵי
'עֲנִידָה' עֲנִידָה מִהֲדָרִי, דְּהִכָּא כְּתִיב 'וְעָנִי
הַלּוֹיִם' וּבְפֶרֶשׁתִּי יִתְרוֹ הוּא אוֹמֵר 'מִשָּׁה
יִדְּבַר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל', מֵה לִּהְלֵן
בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִף כָּאֵן בְּלִשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ: תוֹרָה ט'
(ט) ש וּפִירוּשׁ 'בִּפְנֵיו', כְּנֶגֶד פְּנֵיו, לֹא
כֵּן לֹא הָיָה לִיה לְמִימַר 'כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים
יְחִידִי, דְּהוּא בָּא לְלִמְדָּךְ פֶּרֶט לֹאֲשֶׁת
אָחִיו שְׁלֹא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ כְּדִפִּירֵשׁ רִשִׁי,
וְאִם אָחִיו שְׂאִינוּ בְּכוֹר אֵין מִיבֵם לָמָּה
אִיצְטְרִיךְ לְמַעַט אֲשֶׁת אָחִיו שְׁלֹא הָיָה
בְּעוֹלָמוֹ, פְּשִׁיטָא, דְּהֵא לֹא בְּכוֹר הוּא,
אֵלֹא וְדֹאִי שְׁמַע מִינָה דְּאִף אָחִיו שְׂאִינוּ
בְּכוֹר מִיבֵם, וְמָה שְׁכָתוּב 'בְּכוֹר' בָּא
לְלִמְדָּךְ שְׁמִצְוָה בְּגִדּוֹל מִן הָאֲחִים,
כְּדִפִּירֵשׁ רִשִׁי: ע וְשִׁיעוֹר הַכְּתוּב כֶּךָ
הוּא: וְלִקְחָהּ לוֹ לֹאֲשֶׁה וְהָיָה הַבְּכוֹר,
כְּלוֹמֵר הַמִּיבֵם וְהָיָה בְּכוֹר. 'אֲשֶׁר
תֵּלֵד', וְאוֹתָהּ יְבֻמָּה תִּהְיֶה רְאוּיָה לִילֵד,
פֶּרֶט לֹא־לֹוֹנִית כּו': פ (בְּגִמְרָא) אִתָּהּ
אוֹמֵר לְנִחְלָה, אוֹ אִינוּ אֵלֹא שְׂאֵם שְׁמוֹ
'יוֹסֵף' קוֹרִין שְׁמוֹ יוֹסֵף, 'יוֹחָנָן' קוֹרִין
שְׁמוֹ יוֹחָנָן. נֶאֱמַר כָּאֵן 'שֵׁם אָחִיו',
וְנֶאֱמַר לִהְלֵן עַל שֵׁם אָחִיהֶם יִקְרָאוּ
בְּנִחְלָתָם, מֵה לִּהְלֵן נִחְלָה אִף כָּאֵן
נִחְלָה: צ וְתַנּוּן בִּיבְמוֹת (דף עט), אִם

הָתָם 'שְׂנִים עֶשֶׂר עֲבָדֶיךָ אֲחִים' וְגו',
מֵה לִּהְלֵן מִן הָאֵב אִף כָּאֵן מִן הָאֵב. וְיֵשׁ
לוֹמֵר, בִּין שְׁמִצְוֵי דְּנִקְרָאוּ אֲחִים
אִפִּילוּ קְרוֹבִים, כְּדִכְתִּיב 'אֲנָשִׁים אֲחִים
אֲנָחְנוּ, הָיָה אֲמִינוּ אִפִּילוּ קְרוֹבִים
חִיבִין לִיבֵם, כְּמוֹ שְׁמִצְוֵי גְבִי בְּעוֹ,
לְכָךְ כְּתִיב 'יְחִידִי', הַמִּיּוֹחָדִים בְּנִחְלָה
כו'. וּבְגִמְרָא פֶּרֶק שְׁנֵי דִּיבְמוֹת תִּירָצוּ
בְּעִנְיָן אַחֵר, עִינָן שֵׁם, וְהִבִּיאֵם הִרְאִים,
עִינָן שֵׁם: ג רְצוֹנוֹ לוֹמֵר, מִדְּכְתִיב 'אֵין'
בִּיּוֹד, דְּהוּא לִיה לְמִימַר 'אֵין' חֲסַר יוֹד,
כְּמוֹ שְׁנִכְתֵּב בְּסִמּוּךְ 'מֵאֵן יְבָמִי' חֲסַר
יוֹד, וּמִדְּכְתִיב בִּיּוֹד קוֹרָאוּ 'אֵין',
וְאֶל־פִּי מִתְחַלֵּף בְּעִינָן, וְהוּי בָּאֵלֹו כְּתִיב
'עִינָן', רְצוֹנוֹ לוֹמֵר עִינָן עֲלֵי, שְׂאֵם יֵשׁ
לוֹ בֵּן אוֹ בַת כּו' שְׁפִטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה
וּמִן הַיִּבּוּם: תוֹרָה ו'
(ו) ח רְצוֹנוֹ לוֹמֵר, שְׁמִצְוָה בְּגִדּוֹל
לִיבֵם. וְאִם תֹּאמַר, דְּלִמָּא אִם אֵין
בְּכוֹר פְּטוּרִים מִיבּוּם. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּאִם

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ: ם

כ"י • וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגו' • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁמָּה לומר: 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשְׁתּוֹ הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִכָּהוּ וְשָׁלַחַהּ יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ בְּמִבְשָׁיו:

כ"י • כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפֵן לְבַא לַיָּדִי מִכּוֹתָא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מִכָּהוּ", אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יָדֶיךָ מִצְוֹת.

(יב) וְקִצְצָתָהּ אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחֹס עֵינֶיהָ: ם

כ"י • וְקִצְצָתָהּ אֶת־כַּפָּה • מִמוֹן, דְּמִי בְּשֵׁתוֹ, הַכֹּל לִפִּי הַמִּבְשִׁישׁ וְהַמִּתְבַּשֵּׁשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא יָדָהּ מִמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תַחֹס", מִה לְהֵלֶן מִמוֹן, אֲף כָּאן מִמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לָּהּ בְּכִיסָהּ אָבֶן וְאָבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:

כ"י • אָבֶן וְאָבֶן • מִשְׁקָלוֹתֶיהָ. גְּדוֹלָה וְקִטְנָה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמִּכְחָשְׁתָּ אֶת הַקִּטְנָה, שְׁלֹא יִהְיֶה נוֹטֵל בְּגְדוֹלָה וּמִחֲזִיר בְּקִטְנָה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לָּהּ בְּבִיתָהּ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:

כ"י • לֹא־יִהְיֶה לָּהּ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לָּהּ כְּלוּסָהּ.

(טו) אָבֶן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לָּהּ אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לָּהּ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיהָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֶלֶהֶיךָ נָתַן לָּהּ:

שפתי חכמים

קִטְנָה: תורה יד (יד) דָּאִם לֹא כֵן, 'לָךְ' לְמַה לִּיהָ, 'לֹא יִהְיֶה בְּכִיסָהּ אָבֶן וְאָבֶן' מִיבְעֵי לִיהָ. וְיִהְיֶה פִירוּשׁ הַקָּרָא הַכִּי: 'לֹא יִהְיֶה לָּךְ', כְּלוּמָר אִם יִהְיֶה בְּכִיסָהּ אָבֶן וְאָבֶן אוֹ לֹא יִהְיֶה לָּךְ. וּמִפְּנֵי שְׂאֵי אֶפְשָׁר לומר אִם אֶתָּה עוֹשָׂה כֵּן כִּי, אֵלָּא לְאַחַר שֶׁתִּפְּרֹשׁ הַבֵּנִת 'גְּדוֹלָה וְקִטְנָה', פִּירֵשׁ תַּחֲלָה 'גְּדוֹלָה וְקִטְנָה' וְאַחֲרַיָּה כִּי 'לֹא יִהְיֶה לָּךְ', שְׁלֹא עַל דֶּרֶךְ הַמִּקְרָא: הַרְצוֹנוֹ לְתַרְץ, וְכִי אִסּוּר לִהְיוֹת אֲבָנִים בְּבֵיתוֹ. וּמִתַּרְץ, מִשְׁקָלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין בָּהֶן, דּוֹמִיָּה דְ'אִיפָה' שֶׁהוּא שֵׁם מִדָּה, הוּא הָדִין בְּאֲבָנִים: תורה טו

הוּא בּוֹנָה וְלֹא שְׁתֵּי בְּתִים, פִּירוּשׁ שְׂאֵם כּוֹנֵס יְבִמְתּוֹ אִסּוּר לוֹ לִיבֵם אֶת צֶרְתָּהּ: תורה יא (יא) דָּאִם לֹא כֵן הִנֵּה לִיהָ לְמִימַר 'כִּי יָכֹה אִישׁ אֶת אָחִיו וְקָרְבָהּ' וְגו', וּמִתַּרְץ דְּעַל יָדֵי מִצְוֹת סוֹפוֹ לְבַא לַיָּדִי מִכּוֹת: בְּהָא דְּנִקְטָה לְשׁוֹן 'מִצְוָה' וְלֹא נִקְטָה לְשׁוֹן 'רִיב' כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַלָּה 'אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה', מִשּׁוּם דְּלְשׁוֹן הַקָּרָא נִקְטָה, דְּלְמַעַלָּה כְּתִיב 'כִּי יִהְיֶה רִיב' נִקְטָה מְרִיבָה, וְכֵאן כְּתִיב 'כִּי יִנָּצוּ' נִקְטָה מִצְוֹת: תורה יב (יג) גִּגּוֹן שֶׁשְּׂנִיָּהֶם מִנֵּה שְׁלָם, אוֹ שְׂנִיָּהֶם חֲצִי מִנֵּה, אֵלָּא זֶה מִכְחָשׁ אֶת זֶה, כְּלוּמָר שֶׁאֶחָת גְּדוֹלָה וְאֶחָת

בְּפָנָיו מִמָּשׁ. פִּירוּשׁ, מִשּׁוּם דְּוִירְקָה דְּבוּק לְעִיל לְמַלְת 'לְעִינֵי הַזְּקֵנִים', כְּאֵלּוֹ אָמַר 'לְעִינֵי הַזְּקֵנִים וִירְקָה', וְיִשְׁאֵר 'בְּפָנָיו' לְבָדוֹ, וְעַל כֶּרֶךְ צִרִּיק לומר שֶׁפִּירוּשׁוֹ כְּנֶגֶד פָּנָיו. וּמִשּׁוּם דְּהָרוּק הוּא דוֹקָא כְּנֶגֶד פָּנָיו, חֲשׁוֹב כְּאֵלּוֹ הוּא בְּפָנָיו מִמָּשׁ, לְכֵן כְּתִיב 'בְּפָנָיו' וְלֹא 'לְפָנָיו': תורה י (י) ת פִּירוּשׁ, דְּקָשָׁה לְרִשׁׁי מַלְת 'בְּיִשְׂרָאֵל' לְמַה לִּיהָ. וּמִתַּרְץ, מִצְוָה כִּי, וְיִהְיֶה פִירוּשׁ 'בְּיִשְׂרָאֵל' בְּמַעֲמַד יִשְׂרָאֵל, שִׁיחֵיו שֵׁם בְּשַׁעַת חֲלִיצָה לְקִרְוֹא 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ', וְאֲף עַל גַּב דְּכְתִיב בְּקָרָא 'בֵּית חֲלוּץ', יֵשׁ לומר דְּמַלְת 'בֵּית' לְדָרְשָׁא אֶתִּי, בֵּית אֶחָד

זש"י אֲבֹן שְׁלֹמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה-לָּךְ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לָּךְ הַרְבֵּה.¹

(מז) כִּי תִוָּעֲבֹת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כַּל-עֲשֵׂה אֱלֹהַ כָּל
עֲשֵׂה עוֹל: פ

(יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂה לָּךְ עִמָּלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם
מִמִּצְרַיִם:

זש"י זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂה לָּךְ • אִם שָׁקַרְתָּ בְּמִדּוֹת
וּבְמִשְׁקָלוֹת, הָיִי דוֹאֵג מִגְרוֹי הָאוֹיֵב, שְׁנַאֲמַר: (משלי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9 לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

לפי איזה "קנה מידה" צריך האדם למדוד את עצמו?

רק שרצה שבנוסף לאבן שלמה, יהיה ליהודי גם עוד אבן שאינה שלמה. והינו, שטענת היצר היא שישנם לישראל שתי "מידות". בנוגע לעניני הנשמה - שם נוגע שה"מדה" תהיה בדיק לפי ההגבלות של ה'שלחן ערוך', אף כאשר מדובר אודות עניני הגוף וצרכיו הגשמיים של האדם, שם מותר להתאים את ה"מדה" שתהיה כפי ה"מידות" של דרכי העולם.

וזהו שמפני "עון משקלות" - "בא עמלק", כי תחלת "ביאתו" של עמלק ויצר-הרע אינה במידה גלויה נגד ה', אלא בהטלת ספקות במוח האדם (עמלק בגימטריא ספק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דאולי בנוגע לעניני הגוף אפשר להתאים את ה"מידות".

וכדי להיות בטוח ונשמו מ"ביאת עמלק", צריך האדם להיות זהיר במשקלות, שכל עניני האדם יהיו רק עם "איפה שלמה וצדק" אחת, ועל-פי מידות והגבלות התורה.

בסוף פרשתנו כתוב "לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גו" איפה ואיפה גו' זכור את אשר עשה לך עמלק" (כה, יג"ז). וב'תוספות' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הובא לשון המדרש "על עון זה (משקלות) בא עמלק", והינו שהטעם לסמיכות פרשת משקלות לזכירת עמלק הוא כי עמלק בא "על עון זה".

ולכאורה אינו מובן, מהו חומר עון משקלות, עד כדי כך שמפני עון זה בא עמלק?

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

כאשר בא היצר-הרע להחטיא את האדם, אינו משכנע אותו מתחילה שימרוד בהקב"ה, אלא בתחלה מנסה היצר לעשות "חסרון" ב"מדה". והינו, דאף שמסכים היצר שיש להתנהג לפי "מידות" והגבלות של ה'שלחן ערוך', מקל-מקום טוען היצר שאם המדה תהיה "חסרה", ובפרט אם החסרון הוא רק ב"קלשהו", לא יקרר כלום.

ויתרה מזו, היצר מסכים שליהודי יהיה "אבן שלמה וצדק",

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים קונטרסים. עמ' רפז)

ומנסה להפריע.

העצה לקליפת עמלק היא - "זכור": יש לחקוק בדברי תורה בזכרון, ולחשב ולהרהר בהם בכל עת ובכל מקום.

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים

(כה, יז)

"בדרך בצאתכם ממצרים" - כאשר מתעוררים לצאת ולהתעלות מהמצר של הגשמיות והחמוריות, בא "עמלק"

יחדי ערעף בארץ וקטל כף כל דהו
מתאחרין בדרך ואת משלהי ולא ילא
דחל מן קדם יי:

(יח) אשר קרף בדרך ויזנב בך כל-הנחשלים
ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים:

אחר: לשון קר נחם, צננך והפשיך² מתיחתך,
שהיו כל האומות יראים להלחם בכם, ובא זה

זש"י אשר קרף בדרך • לשון מקרה. דבר אחר:
לשון קרי וטמאה. שהיה מטמאן במשפכ זכור. דבר

שפתי חכמים

(טו) ו' ד'לך' בתרא דומיא ד'לך' קמא שהוא דבק עם עונש עבירה, אף 'לך' בתרא דבק עם שכר המצוה: תורה טו
(יז) ז' רצונו לומר, בא האויב ויתגרה בך מלחמה ויהיה לך לקלון: תורה יח
(יח) ח רצונו לומר, כדבר חם שהכל יראים ממנו כף אומות העולם היו יראים מכם, אכל עמלק צננך

והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי וותחת, שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליצל אחד, קפץ וירד לתוכה, אף-על-פי שגנבה, הקרה אותה בפני אחרים. ויזנב בך. מפת זנב: חותך מילות וזורק כלפי מעלה. כל-הנחשלים

אחרים. חסרי פחיתות חטאים, שהיה הענין פולטן. ואתה עיף ויגע. עיף בצמא, דכתיב: (שמות י) "ויצמא שם העם למים", וכתיב אחריו: "ויבא עמלק". ויגע. בדרך. ולא ירא. עמלקי. אלהים. מלהרע לך.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בשלח תשמ"א)

כל הנחשלים אחרים (כה, יח)

חסרי פחיתות חטאים, שהיה הענין פולטן (רש"י)

לפנינו לימוד ולקח נפלא:

עמלק לא פגע אלא בבעלי חטא שנפלטו מן הענין, ובשביל יהודים אלו יצאו כל ישראל מהענין כדי להלחם בעמלק,

פכתוב (בשלח יז) "וצא הלחם בעמלק" (צא מן הענין, רש"י). הני אומר: חובתו של כל אחד ואחד לצאת "חוץ לענין", להגיע ליהודי שנמצא מחוץ לעולמה של היהדות, חשוף לעמלקים' שונים ומשונים, ולקרבו לתורה.

יט ויהי כד ויניח יי אלהה לך מקל בעלי דבך מפורסר סחור פארעא די יי אלהה יחב לך אספנא למירתה תמחי ית דוכרנא דעמלק מתחות שמיא לא תתנשי: פ פ פ

(יט) והיה בהניח יהוה אלהיו לך מקל-איבויך מפניך בארץ אשר יהוה-אלהיו נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר (זכר) עמלק מתחת השמים לא תשכח:

עמלק נזכר אפלו על הבהמה, לומר: בהמה זו משל עמלק היתה:

כ"י- תמחה את-זכר עמלק. מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שוה, שלא יהא שם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחת פורים תשס"ז - תורת מנחם חס"י עמ' 941 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הדרך להיות "יושב אהלים" ולא "איש שדה"

מבין, הוא מחשב כמה מסוגל הוא לצוד ולהכיל, הוא משער את כחותיו ואת שכלו כמה ילמד וכמה יקיים. הנהגתו היא בסדר של נשמע ונעשה, לכל-לראש לשמוע ולהבין, ורק אז יוכל לשער אם יוכל לעשות זאת אם לאו. ואדרבה - טוען הוא - כיון שהתורה היא אמת, ואמת כזו שמחויבת על-פי שכל, אם-כן למאי נפקא-מינה אם יקדים נעשה לנשמע או להיפך; באיזה אופן שיהיה, גם אם יקדים נשמע ונעשה, יבוא בודאי ל"נעשה", כיון שזהו דבר המחויב על-פי שכל.

על כך מבהירה התורה ומודיעה, שעל-ידי ההנהגה ד"יודע ציד", באים ל"איש שדה", שיוציאים ועוזבים את ה"אהלים", אהלי שם ועבר. אלא ח"בים להתנהג בדרך של יעקב איש תם, ואז הולכים בדרך הנכונה, כדברי הגמרא (שבת פח, סע"א

בסוף פרשתנו נאמר אודות מלחמת עמלק "אשר קרך בדרך" (כה, יח). ומפרש המדרש, קרך מלשון קרירות (תנחומא סוף פרשתנו). ויש לפרש משמעות קרירות זו:

כאשר בגי ישראל הלכו למתן-תורה, ורצו להקריז נעשה קודם לנשמע, הן אם יבינו והן אם לאו, יקיימו מה שישמעו - בא עמלק ופעל קרירות. עמלק לא טען שלא ילכו חס-ושלום לקבל את התורה, שהרי גם הוא היה נכד של אברהם ויצחק, אבל לא הסכים על הנהגת יעקב "איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז). טענתו היא: "יושב אהלים", ללמוד תורה - הוא מסכים, אבל "איש תם", לא לשאול תחלה בפה המדובר ומה ידרשו ממנו, אלא "נעשה קודם לנשמע" - על זה אינו מסכים.

הוא מתנהג לפי הסדר של עשו, "איש יודע ציד" - הוא

שפתי חכמים

תחת הי"ד, אם כן הוא פעל עבר כמו 'כי יקח יצחק', ואלו היה תואר הנה ליה לנקוד בשן"א תחת הי"ד: תורה יט (יט) כלומר, שלא תשאיר אחריו זכר שתהא זכרו עליו לומר זה של עמלק היתה, דאם לא כן 'תבך' מבטי ליה:

'אפילות' פירש רש"י בפרשת וארא בסופו פלאי פלאות, וכן 'שמלה' 'שלמה': ל שנפלטו מן הענין, נחתך מילתו מעמלק: מ שלא תפרש שהוא תואר לישראל, שלא היו ישראל יראי אלהים, דומיא דעיף ויגע, לכך פירש עמלק כו'. ודרשו כך מדיקוד קמ"ץ

והפשיק, לשון מים פושרין: מ רצונו לומר, הראה אותה קר בפני אחרים: י כלומר, שהטיח דברים כלפי מעלה לומר מצוה שצוית לעמק ישראל מה הועילה להם: ב דינחשלים הוא מלשון חלש, דהרבה תיבות מצינו שנתחלפו כמו 'כשב' 'כבש', וכן

נעשה - אָזי סוף-כָּל-סוף "סלף בוגדים ישדם" רחמנא-ליצלו, והדרך הנכונה היא רק על-ידי הליכה בתמימות - תומות וישרים - תנחם.

ואילו על הפסוק "תומות וישרים תנחם", שאלו שלא מסכימים עם הסדר של "עמא פזיזא", וטוענים שהתורה ענינה שכל, ולא צריכים לצאת מהגדרים ("שפרינגען פון דער הויט"), אלא צריכים לגשת מתוך סדר, נשמע ואחר-כך

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנה - רנט

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' א

44 אנשי מִקְנֶה הַיּוֹצֵאת לַמִּלְחָמָה, אפילו לַמִּלְחָמָה הַרְשֹׁתָּה, דהיינו
45 מלחמה שאין מצווים עליה מן התורה, הרי הם מותרין בְּגִזְלֵ עֲצִים,
46 כלומר, מותרים ליטול עצים מן השדות, אף שסתם אדם הנוטלם
47 עובר משום גזל, ורשאים ליטלם אפילו כשהם יבשים וראויים
48 להסקה.
49 רבי יהודה בן תימא אומר, אף רשאים אנשי המחנה להיות חֹנִין
50 בְּכָל מָקוֹם, גם ברשות היחיד. וּבְמָקוֹם שֶׁנִּהְיָנוּ בוּ בַּמִּלְחָמָה שָׁם הֵם
51 נִקְבְּרִין, ואין בעל המקום יכול למחות שלא יקברו שם.
52 הגמרא מפרשת את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: מותרין
53 בְּגִזְלֵ עֲצִים יבשים. מקשה הגמרא: הא - דין זה, שמותרים הם
54 ליטול עצים יבשים משדות אחרים, אינו קולא מיוחדת לאנשי
55 הצבא, אלא תַּקְנָתָא דִּיהוֹשֻׁעַ הָהוּא - תקנת יהושע בן נון היא
56 לכל ישראל, דְּאָמַר רַב - שכך שנינו במסכת בבא קמא (פ),
57 עֲשֵׂרָה תַנָּאִים הִתְנֶה יְהוֹשֻׁעַ בן נון עם כל ישראל כשהחילם את
58 הארץ. התנאי האחד, שֶׁהוּא מְרַעֵן בַּהֲמוֹתֵיהֶם בְּחוֹרְשֵׁין -
59 ביערות, כלומר, שיהא כל אדם רשאי לרעות את בהמותיו
60 ביער של חבירו, ולא יוכל בעל היער לעכב עליו, שהרי אין
61 הוא גורם לו הפסד בכך, לפי שאין היער עומד לקצירה. התנאי
62 השני, וּבְלִקְטִין עֲצִים מִשְׁדוּתֵיהֶן, כלומר, רשאי כל אדם ללקט
63 עצים מתוך שדותיו של חבירו, ואין בעל השדה יכול לעכב
64 עליו. ואם כן יש לתמוה, מדוע הוצרכו חכמים לתקן עבור
65 אנשי הצבא שיהיו רשאים ליטול עצים משדותיהם של אחרים,
66 והרי כל אדם מותר בכך.
67 מתרצת הגמרא: הָתָם - שם, לגבי תקנת יהושע, עוסקת התקנה
68 בְּהִיָּיָה וְהִי - מיני קוצים, שרק אותם התיר יהושע ללקט משדות
69 אחרים, אבל הָתָם - כאן, לאנשי המחנה, התירו חכמים אף בְּשָׂאֵר
70 מיני עֲצִים. אִי נָמִי - וכמו כן, הָתָם - שם, לא תיקן יהושע שיהא
71 מותר ליטול אלא בְּמַחוּבְּרִין לַקֶּרֶקֶע, ואילו הָתָם - כאן, התירו
72 לאנשי המחנה ליטול גם בְּתַלְוִישִׁין, אף על פי שתלשוש הבעלים
73 לצורך הסקה, ואסור לכל אדם ליטלם משום גזל. אִי נָמִי - וכמו
74 כן, הָתָם - שם, לא תיקן יהושע שיהא מותר ליטול אלא בְּלִחִין -
75 רטובים, שאינם ראויים להסקה ואין דעת הבעלים עליהם, אבל
76 הָתָם - כאן, התירו לאנשי הצבא ליטול אף בִּיבִישִׁים הראויים
77 להסקה. כלומר, תקנת יהושע לא היתה אלא לענן מיני קוצים
78 כשהם מחוברים לקרקע ולחים, ואילו לאנשי הצבא התירו חכמים
79 ליטול גם מיני עֲצִים אחרים, ואף כשהם תלושים ויבשים.
80 עוד שנינו בברייתא: רבי יהודה בן תימא אומר, אף חֹנִין בְּכָל מָקוֹם,
81 וּבְמָקוֹם שֶׁנִּהְיָנוּ שָׁם נִקְבְּרִים. מקשה הגמרא: שְׂשִׁימָא - פשוט
82 הדבר שבאותו מקום שנהרגים שם הם נקברים, שהרי כל איש
83 צבא שנהרג במלחמה מֵת מִצֻּחוֹ הוּא, והדין הוא שְׂמֵת מִצֻּחוֹ קוֹנֶה
84 את מְקוֹמוֹ, דהיינו, שקוברים אותו במקום שבו מצאו אותו, שכך
85 תיקן יהושע לישראל בכניסתם לארץ. ואם כן, מה צורך יש
86 בתקנה מיוחדת עבור אנשי הצבא.
87 מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא - אכן לא הוצרכו חכמים לתקן תקנה
88 זו כשהנהרג הוא מת מצווה, אלא תקנו זאת אף על גב

1 לַמִּיָּצוֹת - המחיצות המקיפות את השיירא קיימות הן, ובאופן זה
2 מודה רבי יוסי שאין מתחשבים בשינויים שארעו בשבת במספר
3 האנשים החונים.
4 וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר - ואילו רבי יצחק יכול לומר ביישוב שיטתו,
5 אֵמָּה דְּאָמַרִי - הדין שאמרת יכול להתיישב אֵפִילוּ לְדַבְרֵי רַבִּי
6 יְהוּדָה, לפי שעד כאן לא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הָתָם - לא אמר
7 רבי יהודה שם שאומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', אלא
8 משום דְּאֵיתְנָהוּ לְדִירוּן - שמספר הדיירים שם נותר כפי שהיה,
9 שלא נוספו עליהם ולא נגרעו מהם, אבל הָתָם - כאן, לענין
10 שיירא שחתנה בבקעה, לִיתְנָהוּ לְדִירוּן - אין הדיירים קיימים
11 שם באותו מצב שהיו מתחילה, לפי שנוספו עליהם או נגרעו
12 מהם, ובאופן זה מודה רבי יהודה שאין אומרים 'הואיל והותרה
13 הותרה'.
14 שנינו במשנה: וְהַכְּמִים אֹמְרִים, די בכך שתהא מחיצה של אָחֵר
15 מִשְׁנֵי דְּבָרִים, או מחיצת 'שתי' או מחיצת 'ערב'.
16 מקשה הגמרא: הֵינּוּ תַנָּא קָמָא - לכאורה שיטת חכמים
17 החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה היא ממש כשיטת החכמים
18 שנחלקו לעיל במשנה על רבי יהודה, ואמרו 'לא דיברו בשיירא
19 אלא בהווה, שכן אלו ואלו מתירים אף ליחיד להקיף כל צרכו,
20 ואם כן, מדוע הזכירה המשנה את דברי חכמים אלו כשיטה
21 בפני עצמה'.
22 מתרצת הגמרא: אֵיכָּא בִּינְיָהוּ - יש חילוק ביניהם לענן דין אדם
23 יחיד העומד בִּיָּיִשׁוּב - בעיר, ולא בבקעה, וחפץ להקיף את מקום
24 שבתו במחיצה גרועה של 'שתי' או של 'ערב'. לדעת תנא
25 קמא וחכמים החולקים על רבי יהודה, לא התירו ליחיד להקיף
26 כל צרכו במחיצה כזו אלא בבקעה, מאחר ואין מזומנת לו שם
27 מחיצה ראויה, אבל ביישוב חייב הוא להקיף במחיצה גמורה של
28 'שתי וערב', ואילו חכמים והחולקים על רבי יוסי ברבי יהודה
29 מתירים אפילו ליחיד העומד ביישוב להקיף במחיצה גרועה
30 כשיעור כל צרכו.

משנה

31 מאחר ונתבארו במשניות הקודמות דינים שהקילו חכמים
32 בעירובין לגבי שיירא, מפרשת עתה משנה זו דינים שהקילו בהם
33 חכמים לאנשי מונה הצבא, ואחד מהם הוא דין עירובי חצירות.
34 אֲרֵכְנָה דְּבָרִים פָּטְרוּ חכמים לאלו השוהים בְּמִקְנֶה של אנשי
35 הצבא היוצאים למלחמה. האחד, מְבִיאִין עֲצִים לצורך המחנה
36 בְּכָל מָקוֹם, אף משדותיהם של אחרים, ואין בכך משום גזל. השני,
37 וּפְטוּרִין מִדְּחִיצָת ו-נטילתו דִּים שקודם הסעודה. השלישי,
38 וּפְטוּרִים מִדְּמִי, כלומר, רשאים לאכול פירות של עם הארץ בלא
39 להפריש מהם תרומות ומעשרות. הרביעי, וּפְטוּרִים מִלְּעֶרֶב עירובי
40 חצירות בין שתי חצירות שבתוך המחנה.
41

גמרא

42 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדיני אנשי המחנה: תָּנוּ רַבָּנֵי,

דְּבַרְךָ: ג ז גִּמְלָה עַל־עַבְדְּךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבַרְךָ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גְּעֻרַת זָדִים אֲרוּרִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גִּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּפְרוּ עֲבָדֶיךָ יִשִּׁים בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי כְּדִבְרֶךָ: כו דְּרָכִי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 כְּדִבְרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְלִשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תִרְחֹב לִפִּי: ה ג הֲרִנִּי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרִנָּה עֲקֹב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בֹ חֲפָצְתִּי: לו חֲטִל־לִפִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא כְּדִבְרֶךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבָדֶיךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲנִנִּי:
 ו זִבְאֹנִי חֲסִדֶּךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ כְּאֱמֶרְתָּךְ:
 זכ וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִטַּחֲתִי כְּדִבְרֶךָ: מז וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 יחלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְּחַלֵּכָה בִּרְחֹבָה בִּי פִקְדֵיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מו וְאַדְבֶּרְהָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאַשִׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבָדֶיךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: נ וְאֵת
 נַחֲמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמַרְתָּ חֲתִנִּי: נא זָדִים הִלִּיצִנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: נ גִּיָּה וְאַתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אֲחֻזָּתִי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרַתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵלִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיתָה־לִּי בִּי פִקְדֵיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבַרְךָ:
 נח חֲלִיתִי פִגְנִי בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמַרְתָּךְ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִקְדֵיךָ: סד חֲסִדֶּךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 כְּדִבְרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁנְיָ וְעִתָּה אֱמַרְתָּךְ
 שְׁמָרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אָצַר
 פִקְדֵיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִפְנֵי אֲנִי תוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנֵנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדִבְרֶךָ
 יחלֹתִי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדְקָה מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֲסִדֶּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמַרְתָּךְ
 לַעֲבָדֶיךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרַתְךָ
 שָׁעֲשַׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקְדֵיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ
 יוֹדְעֵי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיִלְכִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדִבְרֶךָ
 יחלֹתִי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאֱמַרְתָּךְ לֵאמֹר מָתִי
 תִנַּחֲמֵנִי: כג כִּי־יִהְיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבָדֶיךָ מָתִי תַעֲשֶׂה כְּדָפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִתּוֹרַתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדַפּוּנִי
 עֲזָרְנִי: כז כִּמְעַט כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֲזַבְתִּי

פְּקוּדֵי: פח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרֵה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֹמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִפֹּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שֶׁשִּׁיעֵנִי אֹז אֲבֹרְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁפֵּחַ
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לֵךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רִשְׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֶתְבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצֹּתְךָ מֵאֹד: מז מִה־אֶתְבָּתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמְנִי מִצֹּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מוֹזְקִים אֶתְבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצְרָתִי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לְמַעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֵאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֶר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבָתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְבָּרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רִשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּישׁוּשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: קיג סַעֲפִים שָׁנֵאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרֵה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּךְ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי
 מִשֹּׁבְרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד בִּישָׁקֶר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לָכֵן
 אֶהְבֵּתִי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִיחִנִּי לְעֹשִׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשִׁקֵנִי וָדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אֲמַרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וְחֲקִיד

לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יִהְיֶה הַפְּרוֹ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצֹּתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֶר שָׁנֵאתִי:
 פ קכט כָּלֵאתִי עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרַתֶם נַפְשִׁי:
 קל פִּתַּח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֹּתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחַנּוּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבִּי שִׁמְךָ: קלג פַּעַמִּי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךְ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֵנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרֵה פְקוּדֶיךָ: קלה פִּגְדִּי הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְנִי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִּי־מִים יִרְדּוּ עֵינִי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד:
 קלד צִמְתַּתִּנִּי קִנְיָתִי בִישִׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צָרוּפָה אֲמַרְתָּךְ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמז צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פְּקִידְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמח צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמט צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצֹּתֶיךָ שֶׁשִּׁיעֵנִי: קמז צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק כמה קִרְאתִי
 בְּכָל־לַב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיד אֲצִרָה: קמו קִרְאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרֵה עֲדוֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדְבָרְךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינִי אֲשַׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךְ: קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצֹּתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קנג רֹאה־עֲנִי וְחַלְצֵנִי בִּיתוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קנד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּךְ חִינִי:
 קנה רַחֹק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה בִּישָׁקֶר לֹא דִרְשׁוּ:
 קנו רַחֲמִיד רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קנח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּךְ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנט רֹאה בִּישָׁקֶרֶךָ אֶהְבֵּתִי יִהְיֶה כַּחֲסִדְךָ חִינִי:
 קס רֹאש־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פִּתַּח לִבִּי:

קסב שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אֲמַרְתָּךְ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קסג שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאֲתַעֲבֶה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךְ:
 קסה שְׁלוֹם רֵב לְאֶהְבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שֶׁבִרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שֶׁמֶרֶה נִפְשִׁי עֲדִיתִיךָ וְאֶהֱבֶם מְאֹד:
 קסח שֶׁמֶרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתִיךָ כִּי כָל־דֶּרֶכִי נִגְדֶּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רִגְתִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדֶרֶךְ הַבִּינִנִי:

שְׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רַמְיָה: ג מִהִיתִן לִי וּמִהִיָּסִיף לִי
 לְשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שַׁפְתִּי תַהֲלֶה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אֲמַרְתָּךְ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּהֲיִי־יָדְךָ לְעֹזְרִנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בַּחֲרַתִּי:
 קעד תִּאֲבָתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשְׂעִי:
 קעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי:

רַתְּמִים: ה אוֹיְהִלִּי בִּירְגַרְתִּי מִשֶּׁשׁ שְׁכַחְתִּי
 עַם־אֶהְלִי קָדֵר: ו רַבַּת שְׁכַחְתִּי־לָהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנֵא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' עירובין ליום רביעי עמ' ב

פרק שני - עוֹשֵׁן פִּסִּין

פרק זה, בקודמו, עוסק בדיני מחיצות שבת, לענין ההיתר לטלטל בתוכן. בפרק הקודם נידונו דיני מבוי הניתר בלחי וקורה, וכן דין מחיצת שתי בלא ערב ומחיצת ערב בלא שתי. בפרק זה נידונים דיני פסי ביראות, וכן דיני טלטול בגינה וקרפף. בסוף הפרק נידונים דיני עירובי חצירות, לגבי איסור טלטול בחצר שאחד מהדירים בה לא עירב עם האחרים.

משנה

בזמן חז"ל היו מצויים ברשות הרבים בארות מים. בארות אלו היו עמוקות עשרה טפחים ורחבות ארבעה, ונחשבו רשות היחיד, ולפיכך אי אפשר היה לדלות ממיהן ולהוציאם אל מחוצה להן על מנת להשקות בהמה העומדת שם, משום שהבהמה נמצאת ברשות הרבים, ואין להוציא בשבת מרשות לרשות. המשנה מבארת כיצד ניתן להפוך את המקום הסמוך לבאר לרשות היחיד, על מנת לאפשר להוציא את המים מן הבאר אל שפתה, עבור שתיית הבהמה.

עוֹשֵׁן ו-מעמידים פִּסִּין ו-לוחות עץ סביב לביִּרְאוֹת ו-בארות מים שברשות הרבים, לפי שהבארות עמוקות עשרה ונחשבות רשות היחיד, ועל ידי היקף זה נעשה אף המקום המוקף סביב הבאר לרשות היחיד גמורה, ומותר להוציא מים מן הבאר אל מחוצה לה, ובהמת ישראל נכנסת לבין הפסים ושונה מן המים.

את היקף הבאר עושים על ידי נעיצת אֲרֻכָּה דְּיוֹקָדִין ו-עמודים כפולים מחוברים יחד כצורת האות ר' בכל פינה ופינה של המקום שסביב הבאר אותה הוא מקיף, ועל ידי כך הן נִרְאִין כְּשִׁמּוֹנֶה פסים, שכשנועץ את הדיומד באחת הפינות, פונה כל פס ממנו לרוח אחת, וכגון הדיומד שבקן דרומית מערבית,

שפס אחד ממנו פונה לכיוון צד צפון ופס אחר פונה לכיוון צד מזרח, וכן בשאר הקרנות, ונמצא שארבעת הדיומדין נראים כשמונה פסים, ועל ידי כך יש בכל רוח דופן של שתי אמות, אחת בקצה האחד והשנייה כנגדה בסוף הרוח, וביניהן פרוץ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, יש לעשות את ההיקף על ידי נעיצת שְׁמוֹנֶה פסים הנִרְאִין כְּשִׁנִּים עֶשְׂרֵי פסים, הא כיצד, נועץ אֲרֻכָּה דְּיוֹקָדִים בארבע פינות המקום שסביב הבאר ועל ידי כך הם נראים כשמונה פסים, וכאמור לעיל בדברי רבי יהודה, ועוד יוסיף עליהם אֲרֻכָּה פסים פְּשׁוּטִין שיעמיד כל אחד מהם באמצעה של רוח אחת, בין דיומד לחבירו וציר א'.

גִּזְכָּן של הפסים הוא לפחות עֶשְׂרֵה טַפְחִים שהוא שיעור מחיצה, וְרוֹחֶהן שֶׁשֶׁ טַפְחִים, והיא אמה, וְעוֹבְרִים בָּהּ שְׁהוּא, שאין לו שיעור. וְנִינִיָּהן ו-בין הפסים יכול להיות עד מרחק שהוא כְּמֵלֵא שְׁתֵּי רִבְבִית ו-צמדים שֶׁל שְׁלֹשׁ פָּקָר בכל אחד מהצמדים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, השיעור הוא עד מרחק שהוא כמלא שתי רבקות שֶׁל אֲרֻכָּה ו-אֲרֻכָּה בקר כל אחת.

הבהמות שבהן נמדד שיעור המרחק שבין הפסים, עליהן להיות קְשׁוּרוֹת וְלֹא מוֹתְרוֹת, ומודדים בשיעור שאחת הרבקות נִכְנָסֶת לבין הפסים וְאַחַת יוֹצֵאת משם וציר ב'.

מוֹתֵר לְהִקְרִיב את הדיומדין לְבֵאֵר, ולעשות היקף קטן, וְכִלְכֵּד שיהיה במקום שמשת הבאר עד לבין הדיומדין לפחות כדי שֶׁתִּהְיֶה פָּרָה רֹאשָׁה וְרוֹבָה כְּפָנִים מקום זה והיא שוֹתָה מִן הַבֵּאֵר, שאילו אין שם כדי השיעור האמור, אין להתיר שם את הטלטול, שמה ימשך אחר פרתו שרובה מחוץ להיקף ויוציא לשם את הדלי שבו המים, ונמצא שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

מוֹתֵר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג' אלול מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים ז-ט	יום רביעי - ו' אלול מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים טז-יח
יום שני - ד' אלול מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים י-יב	יום חמישי - ז' אלול מפרק לט עד סוף פרק מג ופרקים יט-כא
יום שלישי - ה' אלול מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים יג-טו	יום שישי - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד
שבת קודש - ט' אלול פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, אך היינו דוקא... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

באופן שווה. ובשעהאדם משיכו - אור זה, למטה במעשיו
ו"אתעוריתא דלתתא", - בהתעוררות שהוא מעורר על ידי
עבודתו למטה, אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך
העולמות ומתקן כל מעות וכל מגרעות שנתנו בקדש
העליון, ומחדש אורן

ומוכן ביתר שאת ויתר
עו, בבחינת אור חדש
מפש. - לא אור של סדר
השתלשלות, שכבר היה
גם לפניכן וכעת רק
נתגלה, אלא המדובר
באור חדש שלמעלה
מסדר השתלשלות, לכן
אמרנו: - חכמינו ז"ל³⁰:
"במקום" - ובמדריגה,
שפעליתשובה עומדין
וכו". - אפילו צדיקים
גמורים אינם עומדים שם,
זאת מפני שבעלי תשובה
ממשיכים אור חדש שהוא
למעלה לגמרי מסדר
השתלשלות, אור שהוא
בלי גבול. וכפי שהרבי
שליט"א מדייק בלשון

המובא בכמה מקומות³¹: "במקום שבעליתשובה עומדים,
צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום ובמדריגה
ש"בעלי תשובה עומדין" בקביעות - "צדיקים גמורים אין יכולין
לעמוד בו", אין להם אפילו היכולת לעמוד שם; לא זו בלבד
שאין "עומדין" במדריגה זו, אלא "אין יכולין", אין להם אפילו
היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת
התשובה דוקא.

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל
אפילו כמלא נימא; - למי שלא נטה מהתורה אפילו לא
בשערה אחת, אבל מי שהעביר עליו הדרך - של התורה,
חסיושלום, מאחר שהענה דרכו, לתת מגרעות בקדש
העליון, - שכן, יהודי הרי

ממשיך מ"קדש העליון"
על יד מצוות, כפי שאנו
אומרים בברכת המצוות
"אשר קדשנו במצוותיו",
שעל ידי מצוות ממשיכים
"קדושה" מ"קדש העליון",
ועל ידי אי-קיום מצוות,
גורמים למגרעת ב"קדש"
העליון, שגרע ערכו,
בבחינת המשכתו, מה
שהיה יכול להמשיך
מבחינת אלהותו
והארת האור מאור
אין-סוף ברוך-הוא -
שהיה בידו להמשיך, אלו
היה שומר התורה
ומקימה בהלכתה - הרי
מעות זה לא יוכל
לתקן, בריאם - על ידי,

בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות ואינו
מתלבש בהן, - אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, הנקרא
ה"קדש עלאה" - חסד נעלה יותר, ו"רב חסד", - חסד ברבינו,
לפי שמאיר ומתפשט בבחינת אין-סוף בלי גבול ומדה,
מאחר שאיננו מצמצם תוך - בפנימיות העולמות אלא
בבחינת מקיף עליהן מלמעלה, מריש כל דרגין עד סוף
וכו', - מהתחלת כל המדריגות עד סופן, הוא מקיף עליהם

יום שני ד' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 230, והנה עיקר התשובה... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

אגרת הקדש

מעורר את העומק
שלמעלה, להמשיך אור
נעלה זה שלמעלה
מהשתלשלות ושיש
בכוחו לתקן מה שהחסירו
בעיני התורה והמצוות.
אך כדי להמשיכו - אור

והנה עיקר

התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא
מעורר עומק אור העליון הזה אך כדי להמשיכו
להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת

והנה, עקר התשובה¹⁷
הוא בלב, כי עלידי¹⁸
החרטה מעמקא דלבא¹⁹
- מעומק הלב, מעורר²⁰
עמק אור העליון הזה. -
ה"ממעמקים" של הנפש⁶⁸

ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד".
וזהו שכתוב³³: "עשה צדקה ומשפט³⁴ נבחר לה' מנחם", —
לעשות צדקה ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת
קרבן לו, לפי שהקרבות הן כבחינת שיעור ומדה וגבול,

מה שאין להן בצדקה

שיוכל לפזר בלי גבול

לתתן עונותיו. — הרי,

למרות שגם קרבנות וגם

צדקה מכפרים על עונות,

אך קרבנות הם בשיעור

וגבול, ואילו צדקה יכולה

להיות בלי שיעור וגבול,

ובמילא היא ממשיכה אור

שלמעלה מהגבלה,

וכפרת העונות שעל-ידי

אור זה היא באופן אחר

לגמרי. ומה שאמר: —

רבותינו ז"ל³⁵: "המכבדו —

הנותן צדקה בריבוי רב,

יותר מאשר הוא מחויב,

אל יבדו יותר מחמש,"

— מהריוח שלו, אם-כן

כיצד אנו אומרים כאן,

שמעלה גדולה מאד לתת

צדקה בלי הגבלה? הנינו

דוקא בלי שלא חטא, או

— מי שחטא, אלא שתתן

חטאיו בסגופים ותעניות בראוי, — כפי שנדרש, לתתן כל

הפגמים למעלה. — ולכפרת עונותיו אין הוא זקוק לנתינת

צדקה, הוא שלא יבדו יותר מחומש. אבל מי שצריך לתתן

נפשו עדין — פשיטא — הרי ברור הדבר, דלא גרעה — שלא

גרועה רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין בסף נחשב, וכל

אשר לאיש יתן בעד נפשו³⁶ פתויב. — לפי הפירוש הפשוט

הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא כתוב "בעד חייו",

אלא "בעד נפשו", הרי הכוונה היא בעד הנפש ממש, שכדאי

לתת כל אשר לו כדי לתקן את הנפש.

להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת

"חסידי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה ל"חסידי ה'" — היה

צריך לומר "כי לא תמנו"? רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסידי ה'"

היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב

"כי לא תמנו". ובלשון רבנו הזקן:

1 נעלה זה, להאיר בעולמות עליונים ותחתונים — צריך

2 "אתערותא דלתתא" — התעוררות מלמטה ממש בבחינת

3 מעשה, דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה, — שזה

4 ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון בעולם, דכמו שהאדם

5 משפיע רב חסד, — חסד

6 באופן של ריבוי, בלי גבול,

7 פירוש — המלה "חסד":

8 ח"ם דל"ת, — הרחמנות

9 שעל מי שהוא בבחינת

10 דל"ת, דהיינו ללל ואביון

11 — "אביון" הוא למטה

12 מ"עני", שכן משמעות

13 המלה אביון היא: "התאב

14 לכל דבר"³², שהוא במצב

15 שכל דבר חסר לו, דל"ת

16 ליה מנרמיה כלום, —

17 שאין לו משלו כלום,

18 ולכזה הוא משפיע חסד,

19 ואינו נותן גבול ומדה

20 לנתינתו והשפעתו, כך

21 הקדוש-ברוך-הוא

22 משפיע אורו וטובו

23 בבחינת חסד עלאה, —

24 חסד עליון, הנקרא "רב

25 חסד", המאיר בבחינת

26 אינסוף בלי גבול ומדה

27 תוך העולמות עליונים

28 ותחתונים, שכלם — כל העולמות העליונים והתחתונים, הם

29 בבחינת דל"ת אצלו ותכרה, דל"ת להון מנרמיהון כלום,

30 — שאין לכל העולמות משלהם כלום, וכלא קמיה בלא חשיבי,

31 — וכולם נחשבים לכולם לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם

32 כלום, הם מצד עצמם ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום

33 מהקב"ה, כיוון שהם "בלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" — הרי

34 שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד

35 עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נותן להם היא רק בבחינת

36 חסד — שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא

37 גמ-כן רק מצד החסד שלמעלה. על כל פנים, על ידי סוג צדקה

38 וחסד כזה שבלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה

39 מהשתלשלות, ועל-ידיה נתקנו כל הפגמים שפגם האדם

40 בעונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. — הרי,

41 שעל-ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם",

32. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. 33. משלי כא, ג. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מוכן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואין זה נבחר מזבח? ! ולכן פ"י הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הכאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין - השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה - ראה אדר"צ רפ"ג. אוה"ת וירא צט, א. 35. כתובות נ, א. 36. איוב ב, ד.

יום שלישי ה' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, והנה מדת חסד... עד עמ' קטז, בא כו':

הפסוק "חסדי ה'", חסד בלי גבול ומדה, "כי לא תמנו" – שכן, אין
אנו תמימים ושלמים, ועלינו להזדקק להמשכה מהאור העליון
שהוא בלי גבול כדי לתקן את החטאים והפגמים (שכן, כדי
שאלה יתקנו כראוי על ידי תעניות וסיוגופים, אין מצב הבריות
של דורותינו החלושים⁴¹
מרשים זאת, אלא הדרך
היא רק על ידי צדקה) –
ולכן צריכים להתנהג
ב"חסדי ה'", חסד בלי
הגבלה. וזהו ש'אמר
רבותינו וקרונום'⁴²
לברכה⁴³: "אין ישראל
נגאלין אלא בצדקה",
ש'עשו – הצדקה, גם אם
יהיו פטורים מדינא, –
גם אם מצד הדין הם
פטורים מלתת צדקה, כי
– כפי שרבותינו ז"ל
אומרים⁴⁴: "אין בן דוד
בא בו": – עד שתכלה
פרוטה מן הכיס", שלא
תהיה, רחמנא ליצלק,
אפילו פרוטה בכיס, ובכל זאת יתנו צדקה, כלומר, שנתנת
הצדקה תהיה באופן בלתי מוגבל, הרי צדקה כזו מביאה את
הכפרה המוחלטת של העוונות וכן היא מביאה את ה'מידן'
נגאלין⁴⁵. מה שאין רבנו הזקן מביא את המאמר "עד שתכלה
פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו" – מסביר הרבי
שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה לבטא
מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי שיהודים
יחשבו את עצמם ברוחניות כרשים וכדלים. ויש לומר שזה גם
מה שאין רבנו הזקן אומר "כשיהיו פטורים" מצד הדין, אלא
"אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

1 והנה, מדת חסד זו בלי גבול ומדה, נקראת על שמו של
2 הקדוש ברוך הוא – שזה אופן החסד של הקב"ה, "חסדי ה'",
3 – חסדיו של הקדוש ברוך הוא, ב'דכתיב: – כמו שכתוב⁴⁶:
4 "וחסד ה' מעולם ועד עולם כו'". כי הגם שכל ישראל הם
5 רחמנים וגומלי חסדים,
6 ב'הם יש גבול ומדה
7 ל'רחמי האדם, אבל
8 הקדוש ברוך הוא נקרא
9 "אין סוף ברוך הוא",
10 ול'מדותיו אין סוף, –
11 כשם שהוא יתברך אין
12 סוף, כך גם מדותיו הן אין
13 סופיות, ב'דכתיב: – כמו
14 שכתוב⁴⁷: "כי לא כל
15 רחמי וכו'". – רחמיו הם
16 בלי סוף. הרי, כשם שחסדו
17 של הקדוש ברוך הוא
18 הוא אין סופי, כך גם
19 האדם שעושה צדקה
20 וחסד בלי הגבלה, זה גם כן
21 נקרא "חסדי ה'", אופן
22 החסד של הקב"ה. וזהו
23 ש'אמר הנביא⁴⁸ אחר החרב והגלות: "חסדי ה' כי לא תמנו
24 וגו'", פרוש: לפי שלא תמנו, – מפני שאין אנו תמימים⁴⁹,
25 שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש
26 ובעולמות עליונים, – אלא יש בנו עדיין ענינים של חטאים
27 ופגמים, על כן צריכין אנו להתנהג ב'חסדי ה' שהם – חסדים
28 בלי גבול ותכלית, כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עלאה,
29 – חסד עליון, שהוא – בחינת רב חסד ורחמים בלי גבול
30 ותכלית, כמו שכתוב: – בסופו של אותו פסוק: "כי לא כל
31 רחמי וגו'". – רחמיו הם בלי גבול, הרי כיוון שיש להמשיך
32 רחמים אלה – צריכה הצדקה להיות "חסדי ה'". זה פירוש

יום רביעי ו' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, יא להשכיל ביה... עד עמ' 232, כל היום.

71 שבענינים הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חסיושלום חסר בענינים
72 הגשמיים המוכרחים לאדם – בל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה
73 מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה טוב (כפי שסיביר באגרת זו) –
74 אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחיד סגולה.
75 לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכיל ביה",
76 להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא

65 יא. אגרת הקדש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכיל ביה"
66 (כלשון הפסוק¹ שנאמר לדניאל), למרות שהיא נשלחה ל"כלל", כי
67 באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחיד
68 סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה
69 שמוכרחים לבריות ובריישימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא
70 יהיה ב"גשמיות" הענינים, אלא לרצות ב"רוחניות" ובחיות האלקית

37. תהלים קג, יז. 38. איכה ג, כב. 39. ראה לעיל הערה 1. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והראי" – החורבן וגלות". 41. כמשנ"ת
לעיל באגה"ת פ"ג. 42. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 43. סנהדרין צז, א. 44. רמב"ם הל' תשובה שם הלכה ה. 1. דניאל ט, כב.

שום רצון כלל בענינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר? 39
 יסביר זאת רבנו הזקן להלן, ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין 40
 לו שום רצון ותענוג בענינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו 41
 ענינים אלה והוא סובל מזה חס־שלוש, אין זה גורם לו צער, דבר 42
 שיש בו משום ראייה 43

אמיתית שאכן אין לו שום 44
 תענוג בענינים אלה כאשר 45
 יש לו אותם. שכן, יש 46
 לפעמים שאדם אינו חש 47
 בתענוג בדברים 48
 מסויימים², אך אין זו 49
 הוכחה שבהעלם 50
 ובפנימיות אכן אין לו 51
 תענוג בהם; אפשרי הדבר 52
 שעמוק בפנימיותו יש לו 53
 תענוג בהם. ראייה לכך – 54

שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך. וצער הוא 55
 ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו דברים 56
 אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג מכך 57
 (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא מצטער 58
 כשחסרים לו אותם דברים – הרי זו הוכחה אמיתית שאכן אין לו 59
 שום תענוג כאשר יש לו אותם דברים. ובלשון רבנו הזקן: 60
וְכֵאמֹר הֵעֵנִי, – כיצד יכול אדם לפעול שלא יהיו לו חפץ ורצון 61
 בעניני העולם הזה, גם לא במוכרחים לו ביותר – **הוּא רָק** 62
אֱמוּנָה אֱמִיתִית בְּ"יֹצֵר בְּרָאשִׁית", – בהקדוש-ברוך-הוא 63
 שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"), **דִּהְיִינוּ** 64
שֶׁהִבְרִיאָה "יֵשׁ" מֵ"אֵין", הַנִּקְרָאת – ה"אֵין" נִקְרָא "רֵאשִׁית 65
הַכְּמָה", – פירוש המלה "אֵין" כאן איננו שהדבר אינו קיים, 66
 אלא "אֵין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר שהבריאה 67
 היא מֵ"אֵין", מאפס, שהרי "ממך הכל"³, הכל בא מאלקות, 68
 שהוא ה"י"ש האמיתי, אלא פירוש "אֵין" הוא – לא מובן ולא 69
 מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו "יֵשׁ", ואילו 70
 לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא קורא "אֵין", 71
 שכן בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש "יֵשׁ מאֵין", 72
 "יֵשׁ" הבא מה"אֵין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת "ראשית", כמו 73
 שכתוב: "ראשית חכמה", היא הספירה הראשונה של 74
 השתלשלות, שכן, למעלה מֵ"חכמה" הוא למעלה 75
 מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יֵשׁ" – אלא 76

1 בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק
 2 לגלות ולחיות באמונה זו.

3 **"לְהַשְׁכִּילָךְ בִּינָה"**, **כִּי לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ**² **יִשְׁכֵּן אֹרֶךְ ה' – ביהודי,**
 4 **לְהִיטֵת חֶפֶץ – לרצות, בְּחַיֵּי בְּשָׂרִים – ב"חפץ" שהוא רצון של**

5 תענוג, לא רצון שרוצים
 6 את הדבר מפני שמוכרחים
 7 בו (בגלל תכלית), אלא
 8 רוצים את הדבר עצמו
 9 מפני שיש לו תענוג בו.
 10 הרי לא זו הדרך, שענין
 11 ה"חיי" ירצו בחיים
 12 הבשריים-גופניים, ושירצו
 13 ב"חפץ" את הגשמיות
 14 והגופניות של וְכֵן וְמוֹנֵי,
 15 – שהרצון לילדים
 16 ולפרנסה יהיה ב"חפץ"

17 ותענוג מצד ה"גשמיות" של הענינים, **כִּי עַל זֶה אֱמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ**
 18 **וְכִרְוֵנָם לְכִרְכָּה: "כִּטְלֵי רִצּוֹנָךְ כו"**⁵, – מפני רצונו, **דִּהְיִינוּ –**
 19 **"בטל רצון"** אין משמעותו שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני
 20 שאין הוא הרצון העליון, אלא, כפי שהוא מפרש להלן,
 21 שמלכתחילה לא יהיה לו שום רצון במה שאינו רצון העליון,
 22 **שִׁיְהִי רִצּוֹנוֹ כִּטְלֵי בְּמִצִּיאוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוּם רִצּוֹן כָּלֵל**
 23 **בְּעֵינֵי עוֹלָם הָזֶה בְּלֵם, הַנִּבְלָלִים – בשלש הענינים: בְּכֵנֵי חַיֵּי**
 24 **וְמוֹנֵי, – למרות שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם**
 25 **נוגעים לעבודתו את הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון**
 26 **בדברים אלה עצמם, אלא בעבודת ה' שבאה על ידי דברים**
 27 **אלה. זה פירוש "בטל רצון" – שהרצון יהיה באופן של ביטול**
 28 **(בטל במציאות), לא כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי**
 29 **חכם גדול, שהן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא**
 30 **בבחינת מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא**
 31 **נמצא כלל. כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון**
 32 **לדברים אלה, אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה –**
 33 **אלא הכוונה היא שאין לו שום רצון לכתחילה. וְכֵאמֹר**
 34 **רַבּוֹתֵינוּ וְכִרְוֵנָם לְכִרְכָּה**⁶, – שאצל האדם צריך להיות האופן
 35 **שֶׁ"עַל כִּרְכָּךְ אֵתָה חַי"** – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על
 36 כרחו" (בניגוד לרצונו). שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים –
 37 אין לו חיים כלל, וכל־שכן שכן הדבר בנוגע ל"בני" ול"מוזוני".
 38 אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי יפעל בתוכו שלא יהיה לו

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים? ! וצ"ל השכלה
 בבניה לשלול זה! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדרבה ע"י אתכפיה דוקא ישכון אור ה' (עיין פט"ו, פכ"ז – דעי"ז אסתלק יקרא כו'
 ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ז מח"פ להרמב"ם. לקו"ת
 ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשרי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין
 הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע' 3). 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מל' זה משמע שזהו (בטל
 רצונך וכו') נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדרגה דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכו'. ואופא"ל: ישכון ה' –
 אפשרי רק בדבר הבטל עכ"פ ככה (פ"ו); ש"ישכון אור (גילוי) ה'" – צ"ל גם הביטוי בגילוי (כפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" –
 ששוכנת ומתלבשת ובקביעות – צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו". 4. אבות פ"ב מ"ד. 5. הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א: "משמע דפשוט שיש לו הרצון הזה – והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 6. אבות פ"ד מכ"ב.
 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וע"ד תענוג תמיד אינו תענוג". 8. דה"א כט, יד. 9. תהלים קיט, ו.

1 יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק
2 שאינו משג, ה"טוב" שבו, לגדלו ורבו טובו. – ומפני היותו
3 טוב גדול ביותר – הוא למעלה מהשגת האדם ומיכולתו להבין
4 את הטוב הזה. כלומר, חיות כל דבר למעלה בשורשו, גם

השורש של מה שיוצא

למטה בענין של רע

ויסורים רחמנא-ליצלן –

הרי בשורש הוא דבר טוב

באמת, אך בירידתו

למטה, ישנו טוב שיכול

לרדת למטה ושיראה

שהוא טוב, וישנו טוב

הנשאר במדרגה עליונה

ביותר כפי שזה בתחילת

ההתגלות, ששם זה

למעלה מהשגה ולכן זה

יורד למטה בלבוש של רע

ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו

עדיין לא התגלה, כפי

שרבנו הזקן מביא בפרק

כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן באותו ענין)

את הפסוק¹⁴: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה, שיסורים באים

מ"י"ה של שם הוי", שזה ראשית ההתגלות של שם הוי', לפני

שזה יורד ב"י"ה" (ש"התגלות – ו"ה נגלות", ו' וה' של שם הוי'

הן "נגלות", מה שיוצא בהתגלות, ואילו י"ה הן "נסתרות", הרי

"תיסרנו", יסורים, באים מ"י"ה, הרי לאמיתותו של דבר מה

שנראה לאדם כרע ויסורים, הוא טוב מצד שורשו, וכפי שמביא

רבנו הזקן ב"לקוטי תורה"¹⁵, מ"נחום איש גמזו" שעל כל דבר

אמר "גם זו לטובה"¹⁶, שמשמעו, לא רק שבמאור יצא מכך

ענין של טובה, אלא שגם כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר

מכן יתגלה ה"טוב"). וזהו עקר¹⁷ האמונה ששבשכילה נכרא

האדם¹⁸, להאמין דלית אחר פנוי מיניה, – שאין מקום

פנוי ממנו, אלא בכל מקום נמצא הקדוש ברוך הוא, ו"באור

פני מלך חיים", – כשהמלך נמצא עם אחד פנים אל פנים –

הדבר מביא חיים לשני, כפי שמוסבר בענין המלכות למטה,

שגם כשמישהו נשפט רחמנא-ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא

פוגש במלך, ממירים את משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור

פני מלך חיים", כך גם בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהימצאו של

הקדוש-ברוך-הוא, מלכו של עולם, בכל מקום – מביא חיים.

ועל פן – ולכן, "עז וחדוה במקומו"¹⁹, – הימצאו של

הקדוש-ברוך-הוא בכל מקום, צריכה לתת לאדם חזק (של

בטחון) וחדוה, בכל מצב שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא,

הוא "מקומו" של הקדוש-ברוך-הוא, וב"מקומו" הרי "עז

וחדוה", הואיל והוא רק טוב כל חיים.

1 "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש". והיא

2 חכמתו – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, שאינה משגת –

3 בהבנה, לשום נכרא – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל

4 ב"ראשית" של "חכמה", והפריאה הזאת היא בכל עת¹⁰

5 ורגע, שמתחיים כל

6 הפריאים – תמיד, "יש"

7 מ"אין" מהחכמתו יתברך

8 החכמה את הכל¹¹. –

9 הוא מחיה את הכל לא רק

10 באופן של חיות, אלא גם

11 באופן של התהוות,

12 שהדבר נוצר, וכיוון שזה

13 "יש מאין", מן ההכרח

14 שההתהוות תהיה

15 תמידית. כפי שמוסבר

16 בתורת החסידות, שבענין

17 "עילה ועלול", כשהדבר

18 הראשון משמש כסיבה

19 בלבד לדבר השני, יכול

20 ה"עלול" (המסובב) להיות

21 קיים גם אחרי שה"עלול" (הסיבה) כבר לא נמצאת בו. ואילו

22 ב"יש מאין", שזו התחדשות שלא היתה קיימת לפני זה לגמרי,

23 שהרי ב"אין" לא קיים הענין של "יש" (אחרת – זה לא היה

24 "אין", כ"י"אם "יש"), מן ההכרח שהכוח המחדש יהיה תמיד

25 בדבר שנתחדש, לפעול בו את החידוש ואת ההתהוות (וכפי

26 שהוסבר ב"שער היחוד והאמונה"¹² ב"מכל שכן" מקריעת ים

27 סוף), כך – שבריאית והתהוות כל דבר היא תמידית, ו"בטובו

28 מחדש בכל יום תמיד"¹³, לא רק "בכל יום", כשהתחדשות

29 ניכרת, אלא "תמיד", בכל רגע, ישנה הבריאה והתחדשות

30 מ"אין" ל"יש", ומזה "אין" זה? – בחינת חכמתו יתברך שלמעלה

31 מהשגה. וכשיתבונן האדם בעמק הכנתו, ויציר בדעתו –

32 אחרי שיבין את הדבר, יצייר את הדבר לפניו, שיהיה כאילו

33 מצוייר הדבר לפניו, כמי שמתבונן בתמונה מצויירת, היותו –

34 ובריאיתו, "יש" מ"אין" בכל רגע ורגע ממש – כלומר, שבכל

35 רגע פועלת בו בחינת ה"אין" של חכמתו יתברך, – ואם כך,

36 האין יעלה על דעתו כי רע לו, או – שיש לו, שום יסורים

37 מ"פני חיי ומוזני", או שארי יסורים בעולם, – כיצד יכול

38 לעלות בדעתו שרע לו ושהוא סובל יסורים? – הרי – בשעה

39 ש-ה"אין", שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והטוב

40 והענין, והוא – בחינת העדן שלמעלה מעולם הפא, – עולם

41 הבא, גן עדן, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה

42 המתענגת מהבנת והשגת אלקות – זה גן בלבד הנמשך מ"עדן"

43 שהוא מקורו, ובחינה זו מחיה ומזהוה אותו תמיד, רק מפני ש

44 – דבר זה אינו משג – לכן נדמה לו – שיש לו, רע או

10. ראה לקמן הערה 21. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל שהיחודה פ"ב". 12. שם. 13. נוסח ברכות ק"ש של שחרית.

14. תהלים צד, יב. 15. כמדובר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"כ כה, א. רמב"ם

בתחלתו. לעיל פנ, ב [שער היחוד והאמונה פ"ז]". 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת

התבוננות הנ"ל צ"ל: 1) בכל עת ושעה, 2) שיחיו בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו – מתאים לשלפני זה

יום חמישי ז' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 232, וע"כ ראשית הכל... עד עמ' קיז, הגנוז:

- 1 ועל כן, – ולכן, ראשית²⁰ הכל, שישמח האדם ויגל בכל
2 עת²¹ ושעה, ויחיה ממש באמונתו²² בה', המחה ומטיב
3 עמו בכל רגע²³. ומי שמתעצב – בלבו, ומתאונן – בדיבור,
4 מראה בעצמו²⁴ שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה
5 טובה, והרי זה כפופ
6 חס-ישראל. – הכופר חס-
7 ושלום בהמצאות
8 הקדוש-ברוך-הוא בכל
9 מקום. שכן, אם היה
10 מאמין בכך באמת, הרי
11 (כאמור) "באור פני מלך
12 חיים" ו"עוז וחדוה
13 במקומו" לא חסר לו הרי
14 שום דבר. ועל כן – ולכן,
15 הרחיקו מדת העצבות
16 במאד חכמי האמת. –
17 חכמי האמת (המקובלים)
18 הרחיקו במאד את מדת
19 העצבות, שעל האדם
20 להתרחק
21 מקסימאלית ממדת
22 העצבות. שכן, יש
23 בעצבות משום סתירה
24 לאמונתו האמיתית של
25 יהודי, ש"לית אתר פניו
26 מיני" – שאין מקום פניו
27 ממנו יתברך. אבל
28 המאמין – באמת, לא
29 יחוש²⁵ משום ויסורין
30 בעולם, ובכל עניני העולם "הן" ו"לאו" שוין אצלו
31 בהשואה אמיתית. ומי שאין שוין לו – מראה בעצמו²⁶
32 שהוא מ"ערכ רב" – שהצטרפו לבני ישראל ביציאתם
33 ממצרים, דלגמיהו עבדו²⁷, – שעושים רק לצורך ולאהבת
34 עצמם, ואוהב את עצמו – עד כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר
35 שליט"א, לצאת מתחת יד – ורשות ה' ולחיות בחיי הגוים
- בשביל אהבתו את עצמו, ועל כן – ולכן, הוא חפץ – ברצון
של תענוג, בחיי בשרים²⁸ ובני ומזוני, – רצונו וחפצו בענינים
אלה הוא רצון הבא מאהבת עצמו, בלי כוונה לשם שמים, כי
זה טוב לו. – בשעה שהנהגת האדם היא באופן כזה – אזי ונוח
לו שלא נברא, כי עיקר
בריאת האדם בעולם
הזה הוא בשביל לנסותו
בנסיונות אלו, – נסיונות
של קשיים בענינים
גשמיים, ולדעת את אשר
בלבבו, אם יפנה לכו
אחרי "אלהים אחרים",
ששם תאוות הגוף
המשתלשלים – ובאות,
מ"ספרא אחרא", –
מקליפות הנקראות
"אלקים אחרים", שלכן גם
תאוות הגוף הבאות
ומקבלות את חיותן
מהקליפות נקראות גם כן
"אלקים אחרים", ובהם
הוא חפץ, – ומתענג, אז
אם חפצו – תענוגו,
ורצונו לחיות חיים
אמיתיים המשתלשלים
מ"אלקים חיים", אף
שאינו יכול – לחיות חיים
כאלה, שכל חייו יהיו
ענינים רוחניים ואלקות –
עד שלא יהא איכפת לו כלל היסורים מהענינים הגשמיים.
(צריך עיון, ובאיהו בחי' ליתא תבות אלו [אף שאינו יכול].
ובנסחא אחרת מצאנו כן: "או אם חפצו ורצונו – אף שאינו
יכול – לחיות חיי אמיתיים כו". ולפי נסחא זו נראה שתבות
[אף שאינו יכול] הוא מאמר מסג' וימין שבאמת הוא חי
בהם, – בחיים האמיתיים הבאים מ"אלקים חיים", וכל צרכיו

באור פני. ועפ"ז יל"פ שהוא דוקא הכתוב עוז וחדוה במקומו, ואין שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת דאין
רע יורד כו' – דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק.
וכדו"ל עה"פ עוז וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובאוה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו.
20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנדון ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דמרמו אף שיש
כח עתים שונים והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק "בכל עת". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון
דבשבילה נברא – והרי בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה
מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאתו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י
כו, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש – ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל"
[הערה 24]. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו – כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א. ח"א ספ"א (באוה"ה). 28. הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה – כי מובן הוא וזהו פ' בכ"מ שהוא בדברי חז"ל. משא"כ כאן – לאחר שהדגיש הענין
דחיים באור פני מלך, ובוה פשיטא שצ"ל חפץ".

- 1 וְכָל עֲנִינֵי מִשְׁתַּלְשָׁלִים בְּאֵמֶת - ומקבלים חיותם, בְּפִרְטֵי
2 פְּרִטְיוֹתֵיהֶם שְׁלֵא מִ"סְטְרָא אַחֲרָא", - שלא מן הקליפות, כִּי
3 "מִה' מַצְעֲדֵי גִבֹּר בּוֹנֵנוּ"³⁰, - צעדיו של אדם הם מה', וְ"אֵין"³¹
4 מְלָה כּוֹ"³², - שהאדם
5 ידבר והקדוש־ברוך־הוא
6 לא ידע מכך מקודם, כִּפִּי
7 שהפסוק³³ מְסִיִּים: "חן ה'
8 ידעת כולו", שלא רק
9 מעשים, אלא גם דיבורים
10 של האדם, יודע הקדוש־
11 ברוך־הוא, עוד לפני
12 שהאדם מבטא אותם,
13 וממנו הוא מקבל את
14 החיות לדבר אותו דיבור.
15 וְאֵם בֶּן - שהוא מקבל
16 כל חיותו מהקדוש־ברוך־הוא, הַכֵּל טוֹב בְּתַכְלִית רַק שְׁאִינוֹ
17 מְשֻׁנֶּה, - לאדם ה"טוב" שבזה. וּבְאֵמוּנָה זוֹ - שהוא מאמין בכך
- 18 בְּאֵמֶת נַעֲשֶׂה הַכֵּל טוֹב גַּם בְּגִלּוֹי, - שיראו בגלוי שזה טוב,
19 שְׁבִאמוּנָה זוֹ שְׁמֵאֵמִין שֶׁהֲרַע הַנִּדְמָה בְּגִלּוֹי, - שמה שנדמה
20 בגלוי כ"רע", כָּל חֵיווּתוֹ הוּא מִ"טוֹב" הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהִיא חֻקָּתוֹ
21 יִתְבָּרַךְ שְׁאִינָה מְשֻׁנָּה,
22 וְהִיא ה' עֲדוֹן" שְׁלֹמְעֵלָה
23 מְעוֹלָם־הַכֶּפֶא - כנזכר
24 לעיל, ש'עולם הבא" (גן)
25 עֲדוֹן) הוּא רַק כ"גִּן"
26 והמשכה מ"עֲדוֹן", וְה' "טוב"
27 שֶׁמ־עֲדוֹן" הוּא "טוב"
28 שלמעלה מעלה³⁴ מהטוב
29 של העולם הזה וגו' עֲדוֹן,
30 הֲרִי בְּאֵמוּנָה זוֹ נִכְלָל
31 וּמִתְעַלָּה בְּאֵמֶת הֲרַע
32 הַמִּדְמָה בִּ"טוֹב" הָעֲלִיּוֹן
33 הַנִּנּוּז: - ונעשה במילא טוב גם בגלוי, שיראו את הטוב בעיני
34 בשר.

אגרת הקדש

משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס"א
כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל
טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת
נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין
שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון
שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן
שלמעלה מעולה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה
באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

יום שישי ח' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

- 35 יב. וְהָיָה - השכר ל־מַעֲשֶׂה הַצִּדְקָה שְׁלֹם, וְהַשְׁכָּר
36 ל־עֲבֹדַת הַצִּדְקָה הַשְּׁקֵט וְכַטַּח עַד עוֹלָם". - זה פסוק
37 בישעיה', ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ר"עבודה" הם ענין
38 אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום
39 יונתן מפרש שהם שני
40 ענינים, שני אופנים שונים
41 בענין הצדקה, ואשר
42 עבור מעשה הצדקה
43 מגיע השכר של שלום,
44 ועבור העבודה של צדקה
45 מגיע השכר של "השקט"
46 ובטח עד עולם. לְהַכִּין
47 הַחֲפָזִשׁ שֶׁבִּין "מַעֲשֶׂה"
48 ל־"עֲבֹדָה" - איזה אופן
49 של צדקה נקרא "מעשה"
50 ואיזה נקרא "עבודה"? וְ
51 - ההפרש שֶׁבִּין "שְׁלֹם"
52 ל־"הַשְּׁקֵט וְכַטַּח" כו'. -
53 שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא מעשה הוא שלום, והשכר
54 עבור אופן הצדקה הנקרא עבודה הוא השקט ובטח, נבין זאת
55 עַל־פִּי מִה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵם־לְבָרְכָהּ² עַל פְּסוּקִי:
56 "עֲשֵׂה שְׁלֹם בְּמִדּוּמִי" - אומרים על כך רבותינו ז"ל: כִּי
- 35 מִיכָאֵל שֶׁר שָׁל מִים וְגִבְרִיאֵל שֶׁר שָׁל אֵשׁ, - טבע המים
36 והאש שהמים מכבים את האש, וְ - אילו מיכאל וגבריאל
37 אֵין מְכַבֵּין זֶה אֶת זֶה. בְּלֹמָד, - לא שהחומר של מיכאל
38 הוא מיוחד המים הרוחני, והחומר של גבריאל הוא מיוחד
39 האש הרוחני, אלא
40 הכוונה היא: שְׁמִיכָאֵל -
41 הוא, שֶׁר שָׁל חֶסֶד,
42 הַנִּקְרָא - חסד נקרא
43 בְּשֵׁם "מִים", הַיּוֹרְדִים -
44 כטבע המים, מְקוֹם
45 גְבוּהָ לְמָקוֹם נְמוּךְ,
46 וְהוּא - הירידה ממקום
47 גבוה למקום נמוך
48 ברוחניות, היא בְּחִינַת
49 הַחֲשִׁפָּה וְהַתְּפַשּׁוּת -
50 המשכת, הַחֵיווּת
51 מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים
52 לְתַתְּחוֹנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ
53 שְׁמִיכָאֵל לְעוֹלָת לְמַעְלָה, היא - ברוחניות, בְּחִינַת הַנִּבְיָה
54 וְהַתְּפַשּׁוּת הַחֵיִים מְמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁלֵא
55 לְהַשְׁפִּיעַ, רַק בְּצִמְצוּם עֲצוּם וְרַב, - שההשפעה תהיה רק
56 באופן של צמצום עצום של המעטת החיות באיכות, ושל

29. תהלים לז, כג. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כ"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פ"י חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף כו'. וגם בזה נר' גודל הדיוק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה".
31. תהלים קלט, ד. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ל"ג גו' לאחר "כוננו" - וי"ל לרמז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פ"י התרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" - גם 'מחשבת". 33. תהלים שם. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לד, ב". 1. לב, יז.
2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, **עלי ידי בתינה** 38
ממצעת – המתוכות את דקו **המכריע** – בין חסד וגבורה, 39
ומטה כלפי חסד, היא מדת הרחמים, – בשעה שמדת 40
 החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת 41

למנוע את ההשפעה ממי 42

שאינו ראוי לקבלת 43

השפע – באה מדת 44

הרחמים ומכריעה ביניהן 45

ומטה את הקו כלפי מדת 46

החסד, שגם אם אין הוא 47

ראוי לקבלת שפע, אבל 48

ראוי שירחמו עליו, ומצד 49

הרחמנות להשפיע לו, 50

הנקראת – מדת 51

הרחמים, נקראת **בשם** 52

"תפארת" בדרך חכמי 53

האמת, – חכמי הקבלה, 54

לפי שהיא כלולה משני 55

גוונים: לכן ואדם, 56

המרומים **לחסד** 57

וגבורה. – לבן מרמו 58

לחסד, ואדום – לגבורה. 59

ולכן זה נקרא בשם 60

"תפארת" – יופי – שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. 61

הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה – לכן נקראת 62

מדה זו בשם "תפארת". ולכן **סתם שם הוי"ה ברוך הוא** 63

שכל התורה מורה על מדת התפארת, כמו שכתוב 64

בזהר הקדוש, – השמות הקדושים מורים הרי על המדות 65

העליונות, כמו שם א-ל על בחינת החסד, שם אלקים – על 66

מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הוי' – כפי שהוא מופיע 67

בתורה באופן סתמי – מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא 68

הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזהי מדת 69

ה"תפארת", **לפי שפאן** – במדת ה"תפארת", הוא **בחינת** 70

גילוי אור אינסוף ברוך הוא, הארה רבה, ביתר שאת 71

משאר מדותיו הקדושות ותברך. – זהו הענין של "עושה 72

שלום במרומו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אינסוף", 73

עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה. 74

צמצום רב של הקטנת החיות בכמות, והן – חסד וגבורה, 1

מדות נגדיות והפכיות זו לזו, – חסד הוא ענין של השפעה 2

בלתי מוגבלת, ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום, 3

והיינו – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, **בששון** 4

בבחינת מדות לבדן, – 5

מדה היא הרי ענין של 6

שיעור והגבלה, וכל מדה 7

מוגבלת באופנה היא, אם 8

באופן של חסד או באופן 9

של גבורה, 10

אך תפרוש ברוך הוא 11

עושה שלום ביניהם, – 12

שלא תהיה התנגדות בין 13

מדה אחת לשניה, **והיינו** 14

עלי ידי גילוי שמתגלה 15

בהן הארה רבה 16

והשפעה עצומה מאד 17

מאור אינסוף ברוך 18

הוא, אשר בשמו – 19

שהוא "אור אין סוף", בלי 20

סוף ובלי גבול, **כן הוא**, 21

שאינו בבחינת מדה 22

חסין שלום, אלא – הוא, 23

למעלה מעלה עד אין קץ, אפילו – למעלה, **בבחינת** 24

חכמה בינה דעת – שהיא מקור המדות, – ומכל-שכן 25

שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, **ואין** – כשמאירה בהן 26

הארה מאור אינסוף, **המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל** 27

– של חסד וגבורה, **נכללות במקורן ושרשן, והיו לאחדים** 28

ממש, ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחינת גילוי. 29

– שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אינסוף, נאבד הניגוד 30

שבניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי 31

בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם 32

מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות 33

הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה 34

ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אינסוף", ענין 35

שהוא "אינסוף" ר"בלי גבול" – נאבדת לגמרי ההגבלה של 36

המדות. **ואין מתמוגים ומתמתקים הנגזרות בחסדים**, – 37

אגרת הקדש

והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן. אך 1
 הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה 2
 בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס 3
 ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא 4
 למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור 5
 המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל 6
 נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים 7
 באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמוגים 8
 ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו 9
 המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' 10
 בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה 11
 מב' גוונים לוכן ואודם המרמוזים לחו"ג ולכן סתם שם 12
 הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת 13
 כמ"ש בזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס 14
 ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות 15
 יתברך. 16

יום שבת קודש ט' אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' קיה, במצרף וכו.

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורר גילוי הארה 1
 רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות 2
 שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא כמעשה הצדקה 3

75 והנה, אתערותא

76 דלעילא, – ההתעוררות

77 מלמעלה, לעורר גילוי 17

78 הארה רבה והשפעה 18

79 עצומה הנזכרת לעיל, 19

מאור אינסוף ברוך 80

הוא, – כדי, לעשות 81

שלום – בין המדות 82

83 שלמעלה, הנזכר לעיל,

84 היא באתערותא

ובלשון רבנו הזקן: ומודעת זאת, - ידוע, מה שאמרו
 רבותינו זכרונם לברכה על העוסק בתורה לשמה:
 "משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה",
 "פמליא של מעלה" - הם השירים והמדות הנזכרות לעיל,
 שהן ההיכלות עליונים
 בעולם הבריאה שבוהר
 הקדוש, - שם השלום בין
 המדות של חסד וגבורה
 כשתייהן הן בטוב
 וקדושה, והשלום מתבטא
 בכך שתהיה התכלות
 של חסד וגבורה, והגבורה
 תומתק בחסד, ו"פמליא
 של מטה" - הן
 ההיכלות התחתונים,
 ובפרט עולם הזה
 השפל המערב טוב ורע
 מ - אז חטא אדם
 הראשון, - חטא שהביא
 לתערובת הטוב והרע,
 שאין טוב בלי רע ואין רע
 בלי טוב, והרע שולט על
 הטוב, כמו שכתוב:
 "אשר שלט האדם
 באדם בו", - ה"אדם
 בלעיל" של קליפה, מושל

על ה"אדם" של קדושה, וכפי שמסיים באותו פסוק "לרע לו",
 "ולאם מלאם יאמין"¹⁰, - לפעמים מתגבר צד הקדושה
 ולפעמים מתגבר הצד שלעומתו, וכן ראוי בחוש באדם
 התחתון, הנקרא בשם "עולם קטן"¹¹, שלפעמים הטוב
 גובר ולפעמים להפך - שדורע מתגבר חסד ושלום. ואין
 שלום בעולם עד "עת קץ", - כשיהיה סוף לרע, שיתברר
 הטוב מהרע לרבך - להתדבק בשרשו ומקורו, מקור
 החיים ברוך הוא, ואין "תפירו כל פעלי אנו", ורוח
 המאמר יעבר מן הארץ¹², שיתברר מתוכו בחינת הטוב
 המתינה. - שאז, כשהטוב יתברר מהרע, לא יהיה במלא קיום
 לרע, שהרי כל קיומו וחיותו של הרע בא רק מהטוב. וברור זה
 - שהטוב יתברר מהרע, והיה גם כן עליידי גילוי אלקותו
 למטה - כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי
 מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות¹³, כך גם יהיה הבירור על
 ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, בהארה רבה
 והשפעה עצומה, כמו שכתוב¹⁴: "כי מלאה הארץ דעה
 את ה'", "ונגלה כבוד ה' ונגלה כבוד ה' ונגלה כבוד ה'
 לעתיד, - שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע - על ידי ההתגלות

דלתתא, - על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, במעשה
 הצדקה והשפעת חיים - ענינים הנותנים חיים, הן וחסד
 ורחמים: למאן דלית ליה מנרמיה כלום, - למי שאין לו
 מעצמו כלום, ולהחיות רוח שפלים בו. - על ידי שמשפיעים
 צדקה המחזיקה את העני
 בחיים, ועושים זאת באופן
 שיש בו גם חן, חסד
 ורחמים, שהצדקה ניתנת
 ברגש ובאופן של
 "המפייסו"¹⁵, שבעת
 ובעונה אחת עם נתינת
 הצדקה נותנים לו הרגשה
 טובה, מרוממים ומעודדים
 את רוחו, שלא יהיה נפול
 ברוחו - הרי על ידי
 התעוררות זו מלמטה
 ממשיכים התעוררות
 מלמעלה מההארה הרבה
 וההשפעה העצומה
 מאור אינסוף ברוך הוא
 אל המדות העליונות,
 לעשות שלום בניהן
 ושהגבורות יומתקו
 לחסדים. להלן יסביר רבנו
 הזקן מה ש"מעשה
 הצדקה" פועלת בנפש

האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר
 בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע - ישנם שני
 אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת
 ומלחמת כל מדה שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה
 בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש
 האלקית את מדת החסד והתאווה של הנפש הבהמית; על ידי
 יראה של הנפש האלקית לברר את מדת היראה הרעה של
 הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה
 למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי - מתבררות
 המדות של הנפש הבהמית. על-דרך וכומו שלעתידי לבוא יהיה
 בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות
 האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "ואת רוח
 הטומאה אעביר מן הארץ"¹⁶, על-דרך זה גם בעבודתו של יהודי
 לברר את הטוב מהרע של נפשו הבהמית, ישנו הבירור בדרך
 מלמעלה למטה (על ידי לימוד תורה לשמה, הממשיך אור
 אלקי) העוזר שהטוב שלו יתגבר ויתברר מהרע. כך גם על ידי
 ענין הצדקה, "מעשה הצדקה", ממשיך יהודי התגלות אלקית
 המתגלית לו בשעת תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מהרע.

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב. 7. זכרי' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו". 9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. 10. תולדות כה, כג. 11. תנחומא פקודי ג. תקי"ז חס"ט (ק, ב. קא, א). 12. כנ"ל ח"א רפ"ז. 13. ישעי' יא, ט. 14. שם מ, ה.

האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה,
היא – "אחזה פניך" היא בְּתִינָה גִּלּוּי הָאֵרָה וְהַשְׁפַּעַת הַדַּעַת
וְהַתְּבוּנָה, לְהַתְּבוּנָה בְּגִדּוּלַת ה', וְלַהּוֹלִיד מִזֶּה דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ
– יראה ואהבה, שְׂכָלִיִּים – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת

ה', בְּגִדּוּעַ, – שוודי

ההתגלות האלקית

שבתפלה, וְעַל־יְדֵי־זֶה

נִבְרַר הַטּוֹב – ועולה לה'

וְנִפְרַד הָרַע, בְּמִו

שְׂכָתוֹב¹⁵: "מִצָּרָף לְכֶסֶף

וְכוֹר לְזָהָב, וְאִישׁ לְפִי

מְהַלְלוֹ", פְּרוּשׁ – מה

הפירוש שצירופו (מירוקן)

של אדם הוא לפי מה

שהוא מהלל? – לְפִי

הַלּוּלוֹ אֵת ה' – בשעת

התפלה, בְּעֶמְק הַדַּעַת

לְהוֹלִיד דְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ¹⁶

– יראה ד' ואהבת ה', כֶּכָּה נִבְרַר הַטּוֹב וְנִפְרַד הָרַע, – והוא

נצרך ונמרק, בְּבִירוֹד וּפְרִירוֹד הַסִּיגִים מִכֶּסֶף וְזָהָב בְּמִצָּרָף

וְכוֹר.

1 האלקית שתתגלה אז, אֵךְ בְּאֵרֶם הַתְּתִינָה – בְּכָל עֵת

2 מִצָּא", – בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא¹⁵, זו

3 תְּפִלָּה, – שזה ענין התפילה¹⁶, או שְׂאֵר עֵתִים מְזֻמָּנִים

4 לְהַתְּבוּרָה עִם קוֹנֵנוֹ – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים

5 שיהודי "עובד" עם עצמו

6 – כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשֵׂיו

7 זִוְכָה לְמַעַן בְּרוּר זֶה, 1 בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים

8 עַל־יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה 2 להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין בירור

9 לְשִׁמְהָ, – שעל־ידי 3 זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש

10 ההתגלות האלקית 4 ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק

11 שבנפשו שמתגלה 5 אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת

12 מלימוד התורה שלו – 6 והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר

13 נעשה הבירור, שהטוב 7 שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע

14 שלו מתעלה מהרע, וְכֵן 8 כמ"ש מצרף לכסף וכו' לזהב ואיש לפי מהללו. פי'

15 עַל־יְדֵי הַצָּדָקָה, – שהוא 9 לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר כבה

16 נותן, גם כן מתברר הטוב 10 נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף

17 מהרע, בְּמִו שְׂאֵמְרוֹ¹⁷ – 11 וזהב במצרף וכו'.

18 רבותינו ז"ל: "רַבִּי אֶלְעָזָר

19 יְהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וְהָדָר מִצָּלִי, – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני

20 ואחר־כך התפלל, דְּכָתִיב: – שהרי כתוב¹⁸: אֲנִי בְּצָדֶק –

21 בצדקה, אֶחָזֶה פְּנִידָה", – כדי לראות ההתגלות של פנימיות

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"ר ר"פ וישב ובכ"מ".

המשך ביאור למס' עירובין ליום שלישי עמ' א

23 הוא כְּדִי שֶׁלֹא יִדְּבַק הַגִּיד כֶּכָּה אֶחָת – שלא יוכל הגדי לעבור בין
24 עמודי המזיזה בנקל, כדי שלא יבטל את דין 'לבד' הסותם את
25 החלל שבין המזיחות. אבל פְּסוּלָא דְסִיפָא – טעם הפסול בסיפא,
26 כשיש בכל 'עומד' שלשה טפחים, אינו משום כניסת הגדי, אלא
27 משום שֶׁלֹא יִהְיֶה פְּרוּץ בְּעוֹמֵד, ומאחר ואין סיבת הפסול שזה
28 בשניהם לא שנתה אותם הברייתא כאחת, אף שדיניהם שוים זה
29 לזה.
30 הגמרא מקשה סתירה בדברי הברייתא: שנינו ברישא שמזיחה
31 של קנים שרוחב כל אחד מהם פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה טפחים מתירה
32 זריעת מיני כלאים משני צידיה, בתנאי שאין בין קנה לקנה חלל
33 של שלשה טפחים. מִנִּי – כשיטת מי נאמר דין זה, כשיטת רַבֵּן
34 היא, דְאֵמְרִי – הסוברים שרק בחלל שהוא פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה טפחים
35 אֲמִירָנָן דִּין 'לְבוֹד' לדנו כסתום, לפי שאין חשיבות לאויר שבתוכו,
36 אבל כשיש בו שְׁלֶשֶׁה טפחים לא אֲמִירָנָן לְבוֹד, מאחר שהוא שיעור
37 חשוב לעצמו. ומעתה קשה, אִימָא סִיפָא – אמור את הדין ששנינו
38 בסיפא של הברייתא, 'כָּל שֶׁהוּא בְּרוּחָב מִשְׁלֶשֶׁה טפחים, וּמִשְׁלֶשֶׁה
39 טפחים וְעַד אַרְבָּעָה, צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, כדי שלא
40 יהא פרוץ כעומד, ואם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד
41 העומד אסור. כלומר, מזיחה שאין ברוחבה ארבעה טפחים אינה
42 חשובה, ואם הפרוץ מרובה עליה, הרי היא בטלה ואינה מתרת
43 אפילו כנגדה,

1 עם דיני מחיצה שרוחבה שלשה טפחים, ולא שנתה כך 'כל שהוא
2 פחות משלשה, ושלשה, צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, לפי
3 שאין הדין כן, שאמנם באופן שאין כל עמוד רחב שלשה טפחים
4 צריך שלא יהא ביניהם שלשה, כדי שלא יצא מתורת 'לבד', אבל
5 כשיש ב'עומד' שלשה כשרה המחיצה אף אם יש בין עמוד לעמוד
6 שלשה טפחים, שהרי לשיטת רב פפא 'פרוץ כעומד מותר'. אֵלָּא
7 לְרַב הוּנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻעַ, הסובר ש'פרוץ כעומד אסור,
8 ולדבריו, גם כאשר כל עמוד רחב שלשה טפחים אסור שיהא בין
9 עמוד לעמוד ריוח של שלשה טפחים, כדי שלא יהא 'פרוץ
10 כעומד', אם כן לִיעֲרִבְנֵיהוּ וְלִיתְנַנְהוּ – היה לברייתא לערב וְלִשְׁנוֹת
11 את דין מחיצה שאין בה שלשה טפחים יחד עם דין מחיצה שיש
12 בה שלשה טפחים, וכך היה לו לומר, 'כָּל שֶׁהוּא פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה
13 טפחים, וְכֵן באופן שהוא רחב מִשְׁלֶשֶׁה טפחים, צָרִיךְ שֶׁלֹא יִהְיֶה בֵּין זֶה
14 לָזֶה חלל מִשְׁלֶשֶׁה טפחים, כדי שלא תיפסל המחיצה. ומאחר ולא
15 שנתה הברייתא כן יש לדייק דימנה כשיטת רב פפא, ושלא כדברי
16 רב הונא בריה דרב יוחנן.

17 דוחה הגמרא: אכן יכולה היתה הברייתא לערב הדינים ולשנותם
18 יחדיו, אלא שלא רצתה לעשות כן, מִשּׁוּם דְלֹא דְמִי פְּסוּלָא דְרִישָׁא
19 לְפִסּוּלָא דְסִיפָא – לפי שאין דומה טעם הפסול של פירצה ברוחב
20 שלשה טפחים השנויה ברישא, לטעם הפסול של פירצה כוז
21 השנויה בסיפא. שהרי פְּסוּלָא דְרִישָׁא – טעם הפסול של פירצת
22 שלשה טפחים ברישא, כשרוחב כל עמוד פחות משלשה טפחים,

יום ראשון

יום ששי

ג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י.
תהלים: יח"כב. ז"ט.
תניא: והנה מדת . . . בא כו'.

המאמין בהשגחה פרטית יודע כי "מה' מצעדי גבר כוננו", אשר נשמה זו צריכה לברר ולתקן איזה ברור ותקון במקום פלוני. ומאות בשנים, או גם משעת בריאת העולם, הנה הדבר שצריך להתברר או להתתקן מחכה לאותה הנשמה שתבוא לבררו ולתקנו, וגם נשמה הלזו הנה מאז נאצלה ונבראה, היא מחכה לזמן ירידתה לברר ולתקן את אשר הטל עליה.

יום שני

שבת

ד אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח. י"ב.
תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.

סדר ברכות התורה: נוגע בטליתו בתחלת הקריאה ובסופה, נושק הטלית במקום שנגע בספר-תורה, גולל הספר-תורה, מפנה פניו, קצת, לימין, ומברך. פותח הספר-תורה וקורא. במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תארים: אדם – מעלת המחין והשכל, איש – מעלת הלב והמדות, אנוש – החלישות באחד מהם בשכל או במדות, או בשניהם, גבר – מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועפובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במדות, הינו דגבר עוסק עם האנוש להגביהו למעלת איש או אדם. ומאחר דאפשר לעשות מאנוש איש או אדם, הרי בהכרח דגם באנוש ישנם כל אותם המעלות שישנם באיש וגם באדם.

יום שלישי

יום ראשון

ה אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כט"לד. יג"טו.
תניא: יב. והי' . . . מדות לבדן.

מהגנוי בלבישת טלית גדול: מניחים הטלית-גדול מקפל על כתף ימין ובודקים הציצית. בשעת הבדיקה אומרים "ברכי נפשי גו'". אחר כך לוקחים הטלית מן הכתף, פושטים אותו, מנשקים שפת הטלית, מחזיר אותו מפנגד פניו לאחוריו, ומתחיל ברפת להתעטף בציצית. סיום הברכה סמוך לכריכת ב' כנפות ימין סביב צוארו לאחוריו בצד שמאל. (צ"ן שארית יהודא ארץ חיים סימן א, דברי נחמיה ארץ חיים סימן ט).

יום רביעי

יום שני

ו אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י.
תהלים: לה"לח. טז"יח.
תניא: אך . . . 234 הקדושות ית'.

הצ"צ סיפר: דער בעש"ט האט זייער האלט געהאט ליכטיקייט, ואמר: אור בגימט' רז, דער וואָס ווייס דעם סוד וואָס אין יעדער זאך, קאָן ליכטיג מאכען.

ה"צמח צדק" ספר: הבעל-שם-טוב מאד אהב אור, ואמר: 'אור' בגימטריא 'רז' - היודע את הסוד שבכל דבר, מסגל להאיר.

יום שלישי	ז אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"ז. יט"כא. תניא: הנה אתערותא . . . קיח המחיהו.		

אדמו"ר הזקן הורה לכתב "פצוץ דכא" באלף לבסוף, ולא בה"א.
בפראג יש ספר-תורה שקבלה בידם שהגיהו עזרא הסופר, אין קורין בו אלא בשמחת תורה, וגוללין אותו תמיד בפרשת שמע. כשהייתי בפראג בשנת תרס"ח ראיתי, וכתוב בו "דכא" באלף. כן כשהייתי בוארמס בשנת תרס"ז, ראיתי שם ספר-תורה אשר מקבל בידם שכתבו מהר"ם מרוטנבורג, וגם בו כתוב דכא באלף. ועין בשארית יהודא (יורה דעה סימן ט"ז) ודברי נחמיה (יורה דעה סימן כ"ב). ובספר משנת אברהם (סימן לב) מצין כמה ספרים הדנים בזה.

יום רביעי	ח אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"ח. כב"כד. תניא: וברור . . . קיח במצרח וכו'.		

ה"צמח צדק" מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבנו הזקן במשך שלשים השנים תקס"ד-תקצ"ד (בשנת תקס"ד קבע לו שעור מיוחד ללמד דרושי רבנו הזקן, בשנת תקצ"ד התחילו להתעסק בהדפסתם).

יום חמישי	ט אלול	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. כה"כז. תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.		

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר - ביחס להתבוננות בהעמקת הדעת בענין קשה ההשגה: אם הענין נוגע, אזי מבינים ומשיגים ב'כי טוב', וראיה מן התורה בדיני נשים וכו' וטענותיהן שיכולות לטען, ומדברים בזה תנאים ואמוראים והגאונים שכלם הם בעלי השכלה מפלגה, והתורה היא תורת אמת, והלא האשה אינה בערך לטען טענות אלו. אבל האמת הוא, דכאשר הענין נוגע, הנה גם חלושי הדעת ממציאים שכלים צמוקים.

כשרואים צורך במלחמה גלויה אין להתרשם גם מזה כי הרי הולכים בשליחותו של אדון עולם, אבל.. זהו לאחר שנוצלו האופנים האחרים.

ממכתב כ"ב אלול, ה'תשח"י

סילוק אשפה בשבת

יום ראשון ג' אלול ה'תש"פ

מהצער של ריח רע (שמירת שבת כהלכתה ג תיקונים ומילואים לפכ"ב שם).

וטעם הדבר, כי יסוד ההיתר לטלטל דבר מאוס אינו מחמת ההתחשבות בצער האדם, אלא משום הפגיעה בכבודו כאשר הוא נאלץ לשהות ליד דבר מאוס, וכשם שהתירו איסורים שונים מדרבנן מחמת כבוד הבריות (כגון טלטול אבנים כדי לקנח בבית הכיסא), ולכן אין מקום להתיר מפני צער הגוף שאינו מכלל כבודו של אדם (דבר יהושע ח"ב סי' מ. שלמי יהנותן מוקצה א עמ' רסד).

וכן לא כל דבר המפריע לאדם הוא בכלל ההיתר, שהרי המוצא חמץ בביתו ביום טוב צריך לכפות עליו כלי עד הלילה ואסור לטלטלו משום איסור מוקצה, ואין אומרים שמאחר ומציאות החמץ בבית מפריעה לו, הרי זה כדבר מאוס ומותר לטלטלו, ומוכח שדווקא דבר מאוס הותר ולא דבר אחר שגורם אי נוחות ואי נעימות (שבת הקהתי ח"ה נד).

הלכות שבת פרק כו, הלכה יג: **כָּל דָּבָר מְמַנֵּת, כְּגוֹן רֵאֵי וְקִיָּא וְצוּאָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אִם הָיוּ בְּחֶצֶר שְׂוִישְׁבִין בָּהּ, מִתֵּר לְהוֹצִיאָן לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַכֶּפֶס.**

מדובר בדברים מאוסים שאין בהם כל שימוש וממילא הרי הם נחשבים כ'מוקצה', מכל-מקום, מחמת שהם גורמים אי נעימות, התירו לטלטלם ולהוציאם ממקום שבני אדם מצויים בו.

ולכאורה יש מקום לומר שההיתר נאמר לא רק לגבי דבר מאוס, אלא לכל דבר שהימצאותו בחדר גורמת לאדם אי-נוחות עד שקשה לו לשהות במקום. ולפי זה יהא מותר להוציא נר דולק מהחדר כאשר הוא חש בעיניו והאור מפריע לו וכדומה (ראה שמירת שבת כהלכתה א, פכ"ב הערה קח).

אך למעשה מצאנו שהתירו רק מחמת מיאוס ולא מחמת צער אחר, כשם שאסור לטלטל מוקצה מחמת הפסד ממון, למרות שהצער הנגרם לאדם מאיבוד ממון איננו פחות

ברכת בשמים במוצאי שבת

יום שני ד' אלול ה'תש"פ

"בכניסתו וביציאתו... וביציאתו בהבדלה", היינו שגם הבדלה, ולא רק קידוש, ענינה לזכור את יום השבת לקדשו ומטרתה 'המשכת' וזכרון השבת גם לימי החול הבאים לאחריה.

ו'זכירת שבת וקידוש' צריכה להיות מתוך שמחה ולא כאשר נפשו דואבת, כפי שביאר רש"י בספר 'הפרדס' (ריש הלכות הבדלה), שעל ידי הרחת הבשמים "לא יתעצב אל ליבו בזכרו ששת ימי המעשה, וכל זה תיקנו כדי שיהא זכרון שבת בלבו ויהא שמח אף בצאתו".

ולכן לא כתב הרמב"ם שהרחת בשמים במוצאי שבת היא כדי להשיב את הנפש הדואבת על יציאת ה'נשמה יתירה', אלא "מפני שהנפש דואבת ליציאת השבת" כי בכך מודגשת השייכות של ברכת הבשמים לחיוב הבדלה הקשורה ליציאת השבת, ולא רק ליציאת ה'נשמה יתירה'. כי ברכת הבשמים אינה באה רק לתקן את דאבון הנפש במוצאי שבת, אלא 'להמשיך' את פעולת השבת לימים הבאים, ולכן היא מהווה השלמה לזכירת שבת בהבדלה.

(לקוטי שיחות לא, עמ' 197)

הלכות שבת פרק כט, הלכה כט: **וְלִמָּה מְבָרְכִין עַל הַבְּשָׁמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת? מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ דּוֹאֶבֶת לְיִצְיַאת הַשַּׁבָּת, מִשְׁמַחִין אוֹתָהּ וּמְשִׁבִין אוֹתָהּ בְּרִיחַ טוֹב.**

בגמרא (תענית כז, ב) נאמר: "נשמה יתירה ניתנה בו באדם בערב שבת, במוצאי שבת נוטלין אותה ממנו, שנאמר 'שבת וינפש' – כיון ששבת וי אבדה נפש". וכתבו ראשונים (תוס' פסחים קב, ב, ד"ה כי, ועוד) שמטעם זה תקנו חכמים להריח בבשמים כל מוצאי שבת, כדי להשיב את הנפש הדואבת על איבוד ה'נשמה יתירה'.

אך מלשון הרמב"ם "מפני שהנפש דואבת ליציאת השבת" משמע שאין כוונתו לאיבוד הנשמה היתירה, אלא ליציאת השבת – וצריך להבין את משמעות השינוי.

כן יש להבין: בדרך כלל אין הרמב"ם כותב בספר 'היד' את טעמי ההלכות, ומדוע כתב כאן את הטעם לברכת בשמים במוצאי שבת?

ובביאור: בתחילת הפרק (ה"א) כתב הרמב"ם שמצוות קידוש ביום השבת היא לזכור "זכירת שבת וקידוש", וצריך לזכרה

פת שלימה ל'עירוב חצרות' ו'לחם משנה'

יום שלישי ה' אלול ה'תש"פ

מדוע השמיט הרמב"ם הלכה זו?

ואמנם בדין הכשר אוכלין לקבלת טומאה, דעת הרמב"ם היא (בהל' טומ"א פ"ו ה"ב) שאתרוג שנחתך ותחבו בכוש או בקיסם - אינו חיבור (ואם נפל משקה על חתיכה אחת, אינו מכשיר חתיכה אחרת), הרי בגמרא הובאו דברי רב חסדא בסתם שאם חיבור הפרוסות אינו ניכר, מערבים בפת זו. ואכן, יש לחלק בין הכשר אוכלין שבו חיבור בקיסם אינו חיבור לעירוב חצרות

הלכות עירובין פרק א, הלכה ח: **אֵין מְעַרְבִין בְּחֶצְרוֹת, אֶלָּא בַּפֶּת שְׁלֵמָה בְּלֶבֶד.**

לדעת רב חסדא (עירובין פא, א) אם 'תפרה בקיסם', היינו שחיבר פרוטות הפת על ידי תחיבת קיסם ונראות כפת שלימה, מערבין בה. אמנם, זהו רק כאשר מקום החיבור אינו ניכר והפת נראית כשלימה.

והקשה ה'חתם סופר' (ש"ת אור"ח סי' מו):

והרמב"ם נקט כדעה זו, ולכן לדעתו אין מערבים בפת פרוסה המחוברת בקיסם.

אך הטור וה'שולחן ערוך' (א"ח סי' שמו"ט) פסקו כרב חסדא ש"אם נפרסה וחברתה בקיסם שהכניס קצה אחד בפת וקצה השני בפרוסה - אם אינה ניכרת שנפרסה מערבין בה" (ש"ע אדה"ז שם ס"י).

ולענין 'לחם משנה' נפסק: "אם יש לאדם ב' חצאי לחם ואין לו לחם שלם ללחם משנה בשבת - יחברם יחד בעץ... ולא יהא חיבורם נראה, ודינו כשלם לענין לחם משנה, כמו שדינו כשלם לענין עירובי חצירות... אבל אם יש לו לחם שלם אין לסמוך על זה" (שם סי' קסח ס"ג).

שנחשבת פת שלימה על ידי תחיבת קיסם, כי בעירוב צריך פת שלימה "שלא יבואו לידי מחלוקת, שאחד יתן שלימה ויאמר אני נותן שלימה ואתה פרוסה והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה" ולכן "כשנפרסה וחברתה בקיסם... אם אינה ניכרת שנפרסה - מערבין בה... כיון שאינה ניכרת לשכנים - לא יבואו לידי מחלוקת" (ש"ע אדה"ז סי' שסו ס"י). ותירץ:

אמרו בגמרא (פסחים פה, א) "חיבורי אוכלין אינם חיבור". כלומר, חלקי אוכל העומדים להיחתך נחשבים כמופרדים. וכל-שכן כאשר הפת פרוסה כבר לפרוסות אלא שמחוברות בקיסם, וודאי שאין להחשיבה כשלימה (שלא כדעת רב חסדא).

יום רביעי ו' אלול ה'תש"פ

יש פתח, אך אין מעבר

שנפסק (להלן הל' כה) לגבי שתי חצרות שערבו יחד דרך חלון שביניהן ובמהלך השבת נסתם החלון, שמאחר והותר הטלטול בכניסת השבת שוב אין ההיתר בטל ("הואיל והותרה מקצת שבת, הותרה כולה").

אמנם, לגבי חלון ההיתר הוא רק כאשר נסתם במהלך השבת באופן בלתי צפוי, ומאחר ובכניסת השבת לא היה עומד להיסתם, ההיתר חל למשך כל השבת ושוב איננו בטל, אך כאן היה ברור מלכתחילה שעם כניסת השבת 'יסתם' הפתח (שהרי תיאסר העליה באלון) ובוהו אין אומרים "כיון שהותרה הותרה"!

ומכל-מקום במקרה זה יש להתיר כי עצם הגישה מחצר לחצר קיימת במהלך כל השבת (באמצעות האילון) אלא שאיסור העליה באילון אינו מאפשר זאת, והרי זה כפתח הקיים במהלך כל השבת אלא שגורם חיצוני מונע את הגישה אליו, ובמקרה זה, למרות שהדבר ידוע מראש, אין זה שולל ממנו שם פתח בבין השמשות (מחצית השקל על ה'מגן אברהם' שם, ש"ת רעק"א יד בסופו).

הלכות עירובין פרק ג, הלכה ח: הָיָה אֵילָן בְּצֶד הַפֶּתַח, וְעָשְׂהוּ סֵלֶם לַפֶּתַח - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין אֹהֶר, הוּאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת הוּא שְׁגֵרָם לֹא שְׁלֵא יַעֲלֶה בְּאֵילָן. עָשָׂה אֲשֶׁרָה סֵלֶם לַפֶּתַח - אֵין מְעַרְבִין אֹהֶר, מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לַעֲלוֹת עָלָיו מִן הַתּוֹרָה, שֶׁחֲרִי הִיא אֲסוּרָה בְּהִנְיָה.

מבואר בדברי הרמב"ם שאם הגישה מחצר אחת לשניה כרוכה באיסור מדרבנן (עליה על האילן בשבת) יכולים בני החצרות להשתתף בעירוב אחד, ורק במקום איסור מדאורייתא (עליה באילן של אשירה) אינם יכולים לערב יחד, כי לבני החצר השנייה אין גישה לעירוב.

ובטעם הדבר מבאר ה'מגן אברהם' (א"ח סי' שעב ס"ק כד): איסורי שבת מדרבנן נאסרו בשבת עצמה ולא ב'בין השמשות' (הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים). ונמצא כי ב'בין השמשות' של כניסת השבת מותר לעלות על האילן ולעבור לחצר השנייה, ומאחר ובכניסת השבת היה העירוב כשר והטלטול הותר, ההיתר נמשך במהלך כל השבת, וכפי

יום חמישי ז' אלול ה'תש"פ

עירובי תחומין ועירובי חצרות

איסור היציאה מחוץ לתחום במקומו עומד והעירוב רק 'מזיד' את מקום השביתה למקום העירוב, נמצא שעיקר התקנה היא איסור היציאה מחוץ לתחום ולא עשיית העירוב, ולכן אין לברך עליו (רש"ש עירובין פב, א).

ויש מפרשים בדעת הראב"ד: בעירובי חצרות יש מצוה לעשות עירוב כי איסור הטלטול בחצר פוגע ב'עונג שבת' ומצוה להתירו, אך איסור יציאה מחוץ לתחום אינו מונע 'עונג שבת' והעירוב נועד להתיר לאדם את צרכיו ואין לברך עליו (העמק שאלה שאלתא ק, ט).

ולכאורה יש להוכיח כדעת הראב"ד מכך שאין מברכים על בדיקת הריאה אף שהיא חובה מדרבנן, משום שאינה מצוה ורק באה להתיר לאדם את האכילה.

ולדעת הרמב"ם יש לומר, כי בבדיקת הריאה אין חיוב בעצם המעשה אלא הכוונה לברר אם היא טריפה (ואם נוכל לדעת זאת באופן אחר אין צורך בבדיקה), אך בעירוב שתקינו חז"ל לעשות מעשה יש לברך עליו (העמק שאלה שם).

הלכות עירובין פרק ו, הלכה כד: בָּשָׂם שְׁמֵךְרִבִּין עַל עֵרֹבֵי חֲצוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כִּף מְכַרְךָ עַל עֵרֹבֵי תְּחוּמִין.

אף שאין מצוה בעשיית עירוב תחומין והוא נועד רק להתיר את ההליכה מחוץ לאלפיים אמה, ניתן לברך על כך 'וציונו', היינו שנצטוונו שכאשר נרצה לצאת מחוץ לתחום נעשה כן על ידי עירוב, כשם שמברכים על נטילת ידיים למרות שאין חיוב לאכול, אלא שכשרוצה לאכול חייב ליטול ידיו (מגיד משנה).

אך הראב"ד חולק וסובר שאין לברך על עירובי תחומין משום שאין בהם מצוה, ואף שאין מערבים אלא לצורך מצוה (לעיל ה"ח), הרי אין המצוה נוגעת לעירוב ואין יאמר 'וציונו' על מצות עירוב' כשאנו מצווה בכך.

ולמרות שגם בעירובי חצרות אין חיוב לעשותו אם אינו רוצה לטלטל בחצר, הרי כיון שבעירובי חצרות התבטל לגמרי איסור הטלטול בחצר, שהרי העירוב מתירו, עשיית העירוב היא עצם התקנה ויש לברך עליו. אך בעירובי תחומין

יום שישי ח' אלול ה'תש"פ

על מי מוטלת מצות חינוך

כלומר: חובת החינוך הכללית, להרגיל את בנו למצוות, איננה מצוה מדרבנן אלא דבר ברור מן הסברא, ולכן חייב בה מעצמו אף ללא ציווי מפורש (לקוטי שיחות לה, עמ' 64). ולפי זה יש לבאר ענין נוסף:

הראשונים דנו האם מצות חינוך מוטלת על האב או על הבן עצמו. ובדעת הרמב"ם מצאנו לכאורה סתירה בעניין: בהלכות ברכות (פ"ה, ה"ט) כתב שקטן שהגיע לחינוך יכול לברך ולהוציא ידי חובה גדול המחויב בברכה מדרבנן, ומכך מבואר שהקטן עצמו נחשב מחויב במצווה. מאידך, בהלכות מאכלות אסורות (פ"ז, ה"ח) כתב שקטן האוכל מאכלות אסורות "מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה", הרי שהחובה מוטלת על האב!

אך לפי האמור מדובר בשני דינים שונים: מצות חינוך מדרבנן מוטלת על הבן עצמו, ואילו האב חייב, מצד הסברא, להרגיל את בנו במצוות ולמנעו מלהתרגל לעבירות (הרי"ד קדמ' א, סי' סג).

הלכות שביתת עשור פרק ב, הלכה י: קָמַן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְכָן עָשָׂר שָׁנִים, מְחַנְכִּין אוֹתוֹ שְׁעוֹת. בִּיצֵד? הֲיָה רָגִיל לֵאמֹל בְּשָׁעֵת בְּיוֹם, מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּשֶׁלֶשׁ... בֶּן אֶחָת עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בֶּן זָכָר בֶּן נִקְבָּה - מִתְעַנָּה וּמְשַׁלֵּם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת.

רבינו מנוח מדייק שבחלקה הראשון של ההלכה, לגבי תענית לשעות, כתב הרמב"ם "מחנכין אותו לשעות" ולא הזכיר שזו חובה מדרבנן, ורק בהמשך ההלכה, לגבי קטן בן אחת-עשרה המתענה תענית שלימה, כתב "מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות".

והטעם:

מצות חינוך מדרבנן היא דווקא כשמקיים את המצוה כתיקונה, היינו כשמתענה כל היום, אך תענית לשעות אינה בכלל מצות חינוך מדרבנן אלא חובה "המוטלת על כל אדם מעצמו" (ולא כמצוה מדרבנן) ללמד ולהרגיל את בנו ללכת בדרכים ישרות. ולכן בזה לא כתב הרמב"ם שזו מצוה מדרבי סופרים.

שבת קודש ט' אלול ה'תש"פ

ליבון רעפים ביום טוב

משום 'מכה בפטיש'.

והוסיף ה'מגיד משנה':

הרמב"ם סתם ולא כתב שהאיסור רק ברעפים חדשים, כי אמנם לפי הטעם הראשון (החשש שהרעפים יתבקעו מחום האש ונמצא שטרח שלא לצורך) יש לאסור רק ברעפים חדשים שלא עמדו עדיין בניסיון, אבל לפי הטעם השני (שבליבון הרעפים מתקשים ומתחזקים ועושה אותם ל'כלי'), האיסור הוא גם בישינים כי נוסף בהם חיוזק. והרמב"ם פסק כטעם השני שאיסור הליבון הוא "מפני שמחסמן", ולכן אין הבדל בין רעפים חדשים לישנים. וגם ב'שולחן ערוך' נפסק להלכה: "אין מלבנים את הרעפים ביום טוב... מפני שע"י הליבון הן מתחסמין (פ"י מתקשין ומתחזקין), ואפילו הן ישנים, מכל-מקום כל שעה שהן מתלבנים הן מתחזקין יותר, והרי זה מתקן כלי ביום טוב" (שו"ע אדה"ז סי' תקח ס"א).

הלכות יום טוב פרק ג, הלכה יא: אֵין מְלַבְּנִין אֶת הָאֲבָנִים לְצִלּוֹת אוֹ לְאִפּוֹת עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְחַסְמָן.

וכתב ה'מגן אברהם' (א"ח סי' תק"ח סק"א) שנוסחת הגמרא (ביצה לז, א) ובפיה"מ להרמב"ם היא: "אין מלבנין את הרעפים" (לבנים שמכסים בהם את הגג), אבל אבנים מותר ללבנם כי לא שייך בהם חיסום וחיוזק.

ושני טעמים נאמרו (ביצה שם) מדוע אסור ללבן את הרעפים באש. האחד: מדובר ברעפים חדשים, ו"צריך לבדקן", היינו שעל ידי הליבון בודקים את הרעפים האם יכולים הם לעמוד בחום גבוה ואחר כך ניתן לצלות עליהם, ומאחר שיתכן ויתבקעו מהחום ולא יוכל להשתמש בהם, נמצא שטרח שלא לצורך יום טוב.

טעם נוסף: "שצריך לחסמן". כלומר, על ידי חום האש הרעפים מתקשים ומתחזקים ובכך נעשה 'תיקון כלי' (וחיובו

אגרות קודש

ב"ה, ד' תמוז, תשי"א

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' הרב מוה"ר יהושע תנחום שי

שלום וברכה!

...אתענין לדעת מהסדר של הישיבה בימי החופש עתה, ובטח יודיע בשו"ט גם בזה, שמצאו עצה איך להשפיע על התלמידים והתלמידות גם בימי החופש, וכמו שאמרתי זה מכבר שבכמה פרטים הנה בימי החופש אפשר להשפיע על התלמידים והתלמידות הרבה יותר מבזמן הלימוד מכמה וכמה טעמים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש אשר במילא זה ג"כ ברכה והצלחה בענייני הפרטיים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'ט' אלול ה'תש"פ

יום ראשון ג' אלול ה'תש"פ

הלכות שבת

פרק ארבעה ועשרים

1) נתבארו בו איסורים של דבריהם, בדברים שאין בהם חשש מלאכה. ומה שהותר מהם, במקום מצוה, או צרכי רבים, ונמשך לזה ביאור שאין עונשי בית-דין דוחין את השבת, אף על פי שהם מצוה. ונסתיים הפרק בהקדמת הודעת סיבות איסור טלטול מקצת דברים בשבת, מצד מהות הדברים, לא מצד הרשויות שבהן הדברים מטולטלין.

א. יש דברים שהן אסורין בשבת, אף-על-פי שאינם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה. ומפני מה נאסרו? משום שנאמר: אם תשיב משבת רגלך עשות חפץך ביום קדשי. ונאמר: וכבודו מעשות דרכיך ממצא חפץך ודבר דבר². לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפילו לדבר בהן, כגון שידבר עם שתפו מה ימכר למחר או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני. כל זה וכיוצא בו אסור, שנאמר: ודבר דבר - דבור אסור, הרהור מתר³.

2) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "אמר רבי אבהו: כתיב (שמות כ, י) 'ויום השביעי שבת לה' אלהיך – מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר (שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם), אף אתה שבות ממאמר" (שלא תדבר בשבת דברי חול). (3) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א').

ב. אסור לאדם לפקד גנותיו ושוותיו בשבת כדי לראות מה הן צרכיו, או היאך הן פרותיהן; שהרי זה מהלך לעשות חפצו. וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף התחום⁴, וישב שם עד שתתשף, כדי שיהיה קרוב לעשות חפציו במוצאי שבת; שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפציו.

4) (מסכת עירובין דף ל"ח עמוד ב'). 5) אלפיים אמה מהעיר כמבואר בפרק כ"ז הלכה א'.

ג. במה דברים אמורים? בשהחשיף על התחום לעשות דבר שאסור בשבת לעשותו; אבל אם החשיף לעשות דבר שמתר לעשותו בשבת - הרי זה מתר. כיצד? אין מחשיכין על התחום להביא פרות מחצרין או לשכר פועלין, אבל מחשיף הוא לשמור פרות; שהרי מתר לשמור בשבת⁷. ומחשיף להביא בהמה או פרות תלושין⁸; שהבהמה - קורא לה והיא פאה, אף-על-פי שהיא חוץ לתחום; ופרות תלושין - אלו היו

שם מחצות, הנה מתר להביאן בשבת. וכן אומר אדם לחברו: לךך פלוני⁹ אני הולך למחר; שאם היו שם ברגלים¹⁰, הנה הולך לשם בשבת. וכן כל כיוצא בזה.

6) (משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). שאסור להחשיך על התחום. 7) ראה להלן הלכה ח'. 8) שנתלשו מערב שבת אבל פירות שנתלשו בשבת שאסורים באכילה (למעלה פרק כ"א הלכה ז') ואסורים בטלטול – אין מחשיכים עבורם (מסכת שבת דף ק"נ עמוד ב'). 9) שהוא מחוץ לתחום. 10) סוכות של שומרים, שעל ידיהן יוכל ללכת בשבת אפילו מחוץ לתחום, אם הן מובלעות זו לזו בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים, כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' וב'.

ד. מתר¹¹ לאדם לומר לפועל: הנראה שתעמד עמי לערב¹²? אבל לא יאמר לו: הנה נכון לי לערב; שנמצא עושה חפצו בשבת. ואסור¹³ לרוץ ולדלג בשבת, שנאמר: מעשות דרכיך - שלא יהא הלוכה של שבת בהלוכה של חל. ויורד¹⁴ אדם לבור ושיח¹⁵ ומצרה, אפילו הן מאה אמה, ומטפס ויורד ושוטה¹⁶, ומטפס ועולה¹⁷. ואסור¹⁸ להרבות בשיחה¹⁹ בטלה²⁰, שנאמר: ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חל.

11) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 12) "עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, אף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לעבודה הוא מזהירו, כיון שאינו אומר כן בפירוש אלא בדרך רמז, הרי זה כהרור, ומבואר בהלכה א': "ודבר דבר – דבר אסור הרהור מותר" (ועיין רש"י שם). ובהגה"מ פירש: "הנראה – טוב בעיניך". 13) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 14) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). 15) חפירה ארוכה. 16) לדעת רש"י מותר לרדת גם לא לצורך שתיה, "בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים". 17) ואין כאן חשש של איסור הילוך כדרך חול, ובטור אורח חיים סימן של"ו כתב שהחידוש בזה הוא שאין חוששין שמא יעקור קרקע בירידתו ועלייתו. 18) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). 19) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "רבי שמעון בן יוחאי כשראה את אמו מדברת הרבה, אמר לה: אמי שבת היום". 20) בתלמוד (מסכת יומא דף י"ט עמוד ב'): מובא שגם בחול אסור, ושם: "אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר (דברים פרק ו', פסוק ז') "ודברת בם – ולא בדברים בטלים". אבל הר"ח פירש שם שהמדובר על המפסיק באמצע לימודו. ועיין לעיל בפרק ב' מהלכות דעות הלכה ד'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לרוץ ולדלג בשבת"

וממשיך בהלכה ה' "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כו",

מצוה וכדומה (מגן אברהם ש"ו). (24) משנה (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א'). (25) ארבעים סאה. (26) בגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מקבל טומאת בגדים (רבינו בהלכות כלים פרק כ"ב הלכה א'). (27) (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א') מקציבים סכומי כסף. (28) לחיאתראות. (29) אולם מרווח שמסביבו חדרים. (30) לשאול ולחקור (פירוש המשניות). (31) צרכי רבים נחשבים לדבר מצוה. (32) בפירוש המשנה כתב רבינו: "דבר מצוה - בשדוכי הבנים והבנות". (33) (מסכת קדושין כ"ט עמוד א') "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות". (34) (מסכת שבת דף י"ב עמוד א'). (35) "צריך להרחיב דעתם שלא יצטערו" (רש"י). (36) משנה (מסכת שבת דף קנ"א עמוד א'). (37) "לשאול ולחקור" (פירוש המשניות). (38) שכל אלו צרכי מצוה הם. (39) סכום מסוים שעליו לא יוסיף, מכיון שאין בהקצבה זו מצוה כי אם חסכון ממונו.

- 19 ו. מפליגין⁴⁰ בים הגדול⁴¹ בערב שבת לדבר מצוה, ופוסקין⁴² עמו לשבת - ואינו שובת⁴³. ומפריין⁴⁴ נדרים⁴⁵ בשבת - בין לצרף שבת⁴⁶, בין שלא לצרף שבת⁴⁷. ונשאלין⁴⁸ לחכם על הנדרים שהן לצרף השבת, ומתירין, אף-על-פי שהיה להן פנאי להתירן⁴⁹.
- 24 קדם השבת; שדברים אלו - מצוה הן⁴⁹.

(40) (מסכת שבת דף י"ט עמוד א'). (41) להלן בפרק ל' הלכה י"ג מביא רבינו, שאסור להפליג (לנסוע בספינה) פחות משלושה ימים קודם השבת, משום צער הנוסעים אשר "יחוגו וינועו כשיכור", לכן יפליג שלשה ימים לפני שבת, כדי "שתתישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי". ולדבר מצוה מותר, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ("שלחן ערוך" הרב, רמ"ח) ו"שליחות מצוה דוחה שבת" (במדבר רבה, שלח פרשה ט"ז). (42) מתנה עם הנכרי שישבות. (43) ואם אחר כך אינו שובת אין בכך כלום. (44) משנה (שבת דף קנ"ז עמוד א'). (45) בעל יכול להפר ביום שמעו את נדרי אשתו, והאב - נדרי בתו (עד שלא בגרה ולא נשאת). (46) כגון נדר שלא לאכול בשבת (רש"י). (47) כי אם לא יפר היום, לא יוכל להפר עוד. (48) החכם יכול להתיר נדר אם הנודר מתחרט עליו. (49) אבל נדרים שאינם לצורך השבת ימתין להתירם עד למחר.

- 25 ז. אין⁵⁰ עונשין בשבת. אף-על-פי שהענש מצות עשה⁵¹, אינה דוחה שבת. כיצד? הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה - אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת; שנאמר: לא תבערו אש בכל משבתיתכם ביום השבת - זו אזהרה לבית-דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שרפה, והוא הדין לשאר ענשין⁵².
- 31

(50) (סנהדרין דף ל"ה עמוד ב'). (51) ראה בספר המצוות מצות עשה רכ"ד: להכות ברצועה. מצוה רכ"ח: לשרוף העוברים כו' ועיין שם עוד במצוות הסמוכות. (52) בגמרא

וההוראה מהלכה זו בנוגע לעבודת ה': כשבאים לתלמיד-חכם שהוא בבחינת שבת, ומוסרים לו את השליחות מנשיא הדור, שיש לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, טוען הוא "תלמיד-חכם איקרי שבת" וממילא אינו יכול לרוץ ולדלג בשבת, על זה באה ההוראה "מותר לרוץ ולדלג בשבת לדבר מצוה". ולא זו בלבד שמוותר, היינו מותר לכתחילה, אלא כמו שפסק לפני כן "מצוה לרוץ לבית הכנסת כו'" כי אף שלימוד התורה הוא עניין הכי נעלה, עד ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", אעפ"כ כאשר מדובר בעניין של 'פיקוח נפש' אומרת התורה שצריך לחלל את השבת בשבילו, וכך הוא גם ב'פיקוח נפש' ברוחניות שיש להפסיק מלימוד תורה (שבת) כדי להציל יהודי אחר. ומבואר במקום אחר ש'מת מצוה' ברוחניות הוא אדם החי בעולם הזה, אבל אין בו חיות למצוות - 'מת מצוה' - מכיון שאינו יודע כלל על המצוה, ולכן כשם ש'מת מצוה' חייב אפילו כהן-גדול להפסיק באמצע עבודתו יו"כ (שבת שבתון) כדי להתעסק בו, כך בנוגע ל'מת מצוה' ברוחניות שיש לעזוב את העבודה הכי נעלית כדי להחיות יהודי זה, וכלשון הידוע "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

(על-פי יין מלכות ספר זמנים סי' יג)

- 1 ה. מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה, כגון שירוצן לבית
- 2 הכנסת או לבית המדרש²¹. ומחשביין²² חשבונות של
- 3 מצוה²³, ומודדיין²⁴ מדידה של מצוה, כגון מקנה -
- 4 לידע אם יש פשעור²⁵, או כגד - לידע אם מקבל
- 5 טמאה²⁶. ופוסקין²⁷ צדקה לעניים. והולכין לבתי
- 6 כנסיות ולבתי מדרשות - ואפילו לטרטאות²⁸
- 7 ויטרקלין²⁹ של פותים - לפקח³⁰ על עסקי רבים³¹
- 8 בשבת. ומשדכין על התינוקות לארס³², ועל התינוק
- 9 ללמדו ספר וללמדו אמנות³³. ומבקרין³⁴ חולין
- 10 ומנחמים אבלים. והנכנס לבקר את החולה, אומר:
- 11 שבת היא מלזעק, ורפואה קרובה לבוא³⁵.
- 12 ומחשיכין³⁶ על התחום לפקח³⁷ על עסקי פלה ועל
- 13 עסקי המת³⁸, להביא לו ארון ומכריכין. ואומר לו:
- 14 לך למקום פלוני, לא מצאת שם, הבא ממקום פלוני.
- 15 לא מצאת במנה, הבא במאתים. ובלבד שלא יזכיר לו
- 16 סכום מקח³⁹. שכל אלו וכיוצא בהן - מצוה הן,
- 17 ונאמר: עשות חפצין וכו' - חפצין אסורין, חפצין
- 18 שמים מתירין.

(21) (מסכת ברכות דף ו' עמוד ב'): "אמר רבי זירא: בתחילה כשראתי חכמים רצים לשמוע את הדרשה לבית המדרש, אמרתי: חכמים מחללים את השבת! כיון ששמעתי מה שאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, גם אני מהרתי. (22) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). (23) כחשבון ההוצאות לסעודת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְעַשְׂרִין אֶת הַיִּדְאִי⁷² בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, אֶף-עַל-פִּי
שְׁאִסּוּר הַפְּרִשָּׁת הַמַּעֲשֵׂר בְּשִׁבְתּוֹ מִשּׁוּם שְׁבוּת; אֲכָל
מְעַשְׂרִים אֶת הַיִּדְאִי⁷³.

(62) (מסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'): "רבי אומר: כל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות", וסובר רבינו שזה נאמר על דבר מצוה, כדי שלא יקשה מהמשנה (מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'): "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה, אין מעשרין את הפירות ואין מטבילין את הכלים" ונפסק להלכה בפרק כ"ג הלכה ט"ו (ורמו על זה רבינו בסמוך), אף שאין במעשר וטבילה אלא משום שבות, אלא ודאי שלא התירו שבות בין השמשות אלא לדבר מצוה ("מגיד משנה"). (63) דברים המותרים מן התורה וחכמים גזרו עליהם כמבואר בתחלת פרק כ"א. (64) שהוא ספק יום ספק לילה כמבואר בפרק ה' הלכה ד'. (65) צורך גדול. (66) שאסרו חכמים משום גזירה שמא יתלוש כמבואר בפרק כ"א הלכה ו'. (67) שאסרו חכמים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (פרק כ"ג הלכה ה'). (68) למצות נטילה. (69) למצות תקיעה. (70) שאיסור טלטול בתוכו הוא מדרבנן כמבואר בפרק י"ד הלכה י"א. (71) "שאינ מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה" (הלכות עירובין פרק ו' הלכה ו'). ואם "נתכוון לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו (עירוב-תחומין) ברשות היחיד או ברשות הרבים - הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב, שהוא בין-השמשות, מותר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר-מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה" (שם הלכה ט'). (72) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומה ומעשר. (73) פירות עם הארץ שספק אם הפריש מהם מעשרות (ראה פרק כ"ג הלכה ט"ו).

יֵא. קִטְיָה⁷⁴ שְׁעָשָׂה⁷⁵ בְּשִׁבְתּוֹ דָּבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם
שְׁבוּת⁷⁶, כְּגוֹן שְׁתֵּלֵשׁ מְעַצֵּין שְׁאִינוּ נִקְוָב או טִלְטֵל
בְּכַרְמְלִית - אֵין בֵּית-דִּין מְצִוִּין לְהַפְרִישׁוֹ⁷⁷. וְכֵן אִם
הִנִּיחוּ אָבִיו - אֵין מְמַחִין בִּידוֹ⁷⁸.

(74) (מסכת יבמות דף ק"ד עמוד א'): "לרבי יצחק בר ביסני אבדו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים בשבת, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות), אמר לו הבא לשם תינוק ותינוקת וישחקו שם, ואם ימצאו את המפתחות יביאו לך. שמע מינה: "קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו" וראה להלן בסמוך. (75) בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל אם הגיע לחינוך (שהוא מבין להבדיל בין איסור להיתר), כיון שחייב אביו לחנכו במצוות כל שכן שצריך להפרישו מאיסור (תוספות שבת דף ק"כ עמוד א'). (76) זה נאמר על סוף ההלכה, שגם אביו אינו צריך להפרישו מאיסור דרבנן, אבל בית דין אין צריכים להפרישו גם אם עושה איסור תורה כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ז הלכה כ"ז (כסף משנה). (77) "במה דברים אמורים בשעשה מעצמו אבל אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהן משום שבות" (הלכות מאכלות אסורות שם). (78) "אף על פי שאין בית דין

(שם) משמע שדוקא בדבר שיש בו חילול שבת, כגון שריפה - אסור לדון, ושאר עונשים שאין בהם חילול שבת לא מצאנו. אולם בירושלמי סנהדרין (פרק ד' הלכה ו') ונוזכר ב"ספר המצוות" מל"ח ש"כ"ב) מפורש: "נאמר כאן (שמות פרק ל"ה, פסוק ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ונאמר להלן (במדבר פרק ל"ה, פסוק כ"ט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", מה להלן (מושבות) בבית דין הכתוב מדבר, אף כאן בבית דין הכתוב מדבר, מכאן לבתי דינים שלא יהיו דנין בשבת", משמע שכל העונשים נכללים באיסור זה.

ח. מִתֵּר⁵³ לְאָדָם לְשֹׁמֵר פְּרוֹתָיו בְּשִׁבְתּוֹ - בֵּין
תְּלוּשִׁים, בֵּין מְחַפְּרִין. וְאִם בָּא אָדָם לְטֹל מִהֶן, או
בְּהֶמָּה וְחִיָּה לְאָכֹל מִהֶן - גּוֹעֵר⁵⁴ בָּהֶן וּמִפְּנֵי בָהֶם
וּמִרְחִיקֵן. וְהָלֹא דָּבָר זֶה מִחֻפְּצָיו הוּא, וְלָמָּה הוּא
מִתֵּר? מִפְּנֵי שְׁלֹא נֶאֱסָר אֲלָא לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ חֻפְּצִים
שְׁאִינוֹן עִתָּה מְצוּיִים, או לְהַשְׁתַּכֵּר וְלִהְיוֹת וְלִהְטַל
בְּהִנָּאָה שְׁתֵּבּוּא לִידוֹ; אֲכָל לְשֹׁמֵר מְמוֹנוֹ שְׁפָכָר בָּא
לִידוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִד פְּמוֹת שְׁהוּא - מִתֵּר. הֵא לָמָּה זֶה
דּוּמָה? לְנוּעַל בֵּיתוֹ⁵⁵ מִפְּנֵי הַגִּנְבִּים.

(53) משנה מסכת שבת דף ק"ג עמוד א' "מחשיך הוא על התחום לשמור ומביא פירות בידו" ואמרו בגמרא (שם עמוד ב') שהמדובר בפירות מחוברים. הרי שמותר לשמור גם פירות מחוברים שאם לא כן אסור להחשיך על זה כדלעיל הלכה ג'. (54) נלמד ממה שבסמוך בהלכה ט' שלא יספק כו' משמע שלגעור מותר. (55) [כן הוא בגמרא מסכת שבת דף ק"ו עמוד ב': "לנועל את ביתו לשומרו" ושם דף ק"ז עמוד א' אמרו בענין זה שפטור ומותר הוא].

ט. הַמְשַׁמֵּר⁵⁶ זִרְעֵיו מִפְּנֵי הַעוֹפּוֹת, וּמִקְשָׁאֵיו⁵⁷
וּמִדְּלִעָיו⁵⁸ מִפְּנֵי הַחִיָּה - לֹא יִסְפֵּק⁵⁹ וְלֹא יִרְקֹד⁶⁰
כְּדִרְךָ שְׁעוֹשֶׂה בָּחַל; גִּזְרָה שְׁמָא יִטֹּל צְרוּר⁶¹ וְיִזְרַק
אֶרְבֶּעַ אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים.

(56) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (57) שדה קשואין. (58) שדה דלועין. (59) יכה כף אל כף. (60) ברגל כדי להבריח את העופות והחיות. (61) עיין לעיל פרק כ"ג הלכה ה' "שאינ מספקין ולא מרקדין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר" ועיין שם במגיד משנה שדוקא אם עשה כן לשיר גזרו גזירה זו.

י. כָּל⁶² הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶³, לֹא
גִּזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת⁶⁴; אֲלָא פְּעֻמּוֹ שֶׁל יוֹם
הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין, אֲכָל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת מִתֵּרִין. וְהוּא,
שִׁיחִיָּה שֶׁם דָּבָר מְצוּה או דִּחָק⁶⁵. פִּיעֵד? מִתֵּר לוֹ
בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת לַעֲלוֹת פְּאִילָן⁶⁶ או לְשׁוּט עַל פְּנֵי
הַמַּיִם⁶⁷ לְהִבִּיא לְהַלֵּב⁶⁸ או שׁוֹפֵר⁶⁹. וְכֵן מוֹרִיד מִן
הָאֵילָן או מוֹצִיא מִן הַפְּרִמָּלִית⁷⁰ עֲרוּב⁷¹ שְׁעָשָׂה. וְכֵן
אִם הָיָה טְרוֹד וְנִחְפָּז, וְנִצְרָף לְדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם
שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר. אֲכָל אִם לֹא
הָיָה שֶׁם דִּחָק וְלֹא דָּבָר מְצוּה - אֲסוּר. לְפִיכָף אֵין

השנה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באסור
הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא
כלים הצריח להם, כמו שיתבאר.

פרק חמשה ועשרים

(1) נתבאר בו מקצת דיני טלטול ולא נשלמו בזה הפרק.

א. יש פלי שמלאכתו להתר, והוא הפלי שמותר
לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו בחל. כגון: כוס
לשתות בו, וקערה לאכל בה, וספין לחתך בו בשר
ופת, וקרנס² לפצע³ בו אגוזים וכיוצא בהן.

(2) פטיש. (3) לפצח.

ב. ויש פלי שמלאכתו לאסור, והוא הפלי שאסור
לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו. כגון מכתשת⁴
ורחים⁵ וכיוצא בהן, שאסור לכתש ולטחן בשבת.

(4) כלי לכתשת דברים יבשים. (5) טחנת-יד.

ג. פל⁶ פלי שמלאכתו להתר - בין היה של עץ, או
של חרס, או של אבן, או של מתכת - מותר לטלטלו
בשבת, בין בשביל עצמו של פלי, בין לצורך
מקומו⁸, בין לצורך גופו⁹. וכל פלי שמלאכתו לאסור
- בין היה של עץ, או של חרס, או של אבנים, או
של מתכת - מותר לטלטלו בשבת, בין לצורך גופו¹⁰,
בין לצורך מקומו; אבל בשביל עצמו¹¹ של פלי -
אסור.

(6) משנה (שבת קכב: קכד.) ויסוד איסור טלטול בשבת,
מבואר בפרק הקודם הלכה י"א וי"ב. (7) שלא ישבר או
שלא יגנב, כדלהלן הלכה ד'. (8) שצריך להשתמש במקום
שהכלי מונח. (9) שצריך להשתמש בגוף הכלי. משמע
שאינן לטלטל שום כלי אפילו אם מלאכתו להיתר, אלא
דוקא לצורך גופו או מקומו או בשביל עצמו של כלי, אבל
שלא לצורך כלל - אסור לטלטל (מגיד-משנה).
(10) לשימוש של היתר בגוף הכלי, כגון פטיש של נפחים
לפצוע בו אגוזים, כדלהלן הלכה ד'. (11) שלא ישבר או
שלא יגנב כנ"ל.

ד. כיצד? מטלטל הוא¹² את הקערה של עץ לאכל
בה או לישב במקומה, או פדי שלא תגנב - וזה הוא
בשביל עצמה. וכן אם טלטל אותה מן החמה פדי
שלא תתיבש ותשבר, או מן הגשמים פדי שלא
תתפח¹³ ותפסד - הרי זה מטלטל בשביל עצמה
ומותר, מפני שמלאכתה להתר.

(12) כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו ומקומו או בשביל
עצמו. (13) תתנפח מרטיבות ותתקלקל.

ה. וכן מטלטל הוא הריחים או המכתשת¹⁴ לשבר
עליה אגוזים או לעלות עליה למטה - וזה הוא
לצורך גופו או לישב במקומו; אבל אינו מטלטלה

מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו
ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: חנוך נער על פי
דרכו וגו' (שם).

יב. אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך
שהוא עושה בחל¹⁵. ומפני מה נגעו באסור זה?
אמרו: ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה
הלוך בשבת כהלוך בחל, ולא שיחת השבת
כשיחת החל, שנאמר: ודבר דבר - קל וחמר שלא
יהיה טלטול בשבת כטלטול בחל; פדי שלא יהיה
פיוס חל בעיניו, ויבוא להגביה ולתקן פלים מפנה
לפנה או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא
בהן; שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבקש דבר
שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם
שנאמר בתורה: למען ינוח.

(79) וזה נקרא בלשון הפוסקים: "מוקצה"; ופרטי הדינים
יבוארו להלן בפרק כ"ה ובפרק כ"ו. ומקור איסור טלטול
המוקצה בשבת הוא בברייתא (מסכת שבת דף קכ"ג עמוד
ב'): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה
זו (איסור טלטול מוקצה), שכתוב (נחמיה י"ג): "בימים
ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים
הערימות" (וגזרו טלטול הרבה כלים, כדי לגדור גדר
להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם - רש"י).
ומתחלה אסרו הכל: בראשונה היו אומרים שלשה כלים
ניטלים בשבת (שאדם זקוק להם מאד לשימוש: סכין
לחתוך בה דבילה, כף לקדירה, וסכין לחתוך בשר ולחם)
וחזרו והתירו (כשראו שהתחיל העם להזהר באסורי שבת),
וחזרו והתירו יותר (כשנזהרו יותר) עד שאמרו: כל הכלים
ניטלים בשבת, חוץ מאלה המפורשים להלן בהלכות
שלפנינו. ובעיקר טעמיו של רבינו באיסור טלטול המוקצה
בהלכה זו ובהלכה י"ג חלק הראב"ד בהשגה וכתב כי טעם
איסור טלטול הוא משום שמא יבוא לידי איסור הוצאה
מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמרא (מסכת שבת
דף קכ"ד עמוד ב'), ואף על פי שמשום גזירת הוצאה היא
- לא גזרו על כל הכלים ועל האוכלין משום שאין גוזרים
גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה
(רש"י ביצה דף י"ד עמוד א'). ודעת רבינו היא שמה
שאמרו בגמרא ש"טלטול צורך הוצאה היא" אינו אלא לפי
משנה ראשונה שאסרו הכל, אבל לפי משנה אחרונה שרוב
הכלים מותרים בטלטול, אי אפשר לומר שהטעם הוא
משום הוצאה שאם כן מה נשתנו אלו מאלו, אלא על כרחנו
שטעמים אחרים הונחו בענין זה וכמו שביאר בדבריו (ועיין
מ"מ).

יג. ועוד, כשיבקר ויטלטל פלים שמלאכתו לאסור,
אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד,
מפני שמקצת העם אינם בעלי אמוניות, אלא בטלין
פל ימיהן, כגון הטילין ויושבי קרנות, שקל ימיהן
הן שובתים ממלאכה; ואם יהיה מותר להלך ולדבר
וילטול בשאר הימים, נמצא שלא שבת שבייתה
הנפרת. לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(36) משנה, שבת קכב, ב. (37) עשויה לחפור בה ומלאכתה לאיסור. (38) "מכאן ראינו, שמותר להוציא מה שנכנס בבשר האדם מן הקוצים והברקנים בשבת, וכמו כן מותר לסחוט החבורה כדי שתצא הליחה ממנה אבל לא להרחיב הפה" (פירוש המשניות). וראה למעלה בפ"י הי"ז. (39) שבטל מהם שם כלי. (40) שלא נגמרה עדיין. (41) שאף-על-פי שכיון שלא ניקבה עדיין, אין שם מלאכתה לאיסור עליה, ואינה ראויה לתפירה - יש לפעמים שמשאירים אותה כך ומשתמשים בה להוציא את הקוצים הנתחבים ביד (גמרא שבת קכג. ורש"י שם).

ט. כל⁴² כלי שמקפיד עליו שמה ופחתו דמיו, כגון פלים המקצים⁴³ לסחורה וכלים היקרים ביותר, שמקפיד עליהן שמה ופסדו - אסור לטלטלן בשבת. וזה הוא הנקרא מקצה מחמת חסרון כס. כגון: המסר⁴⁴ הגדול, ויתר⁴⁵ של מחרשה, וספין של טבחים⁴⁶, וחרב⁴⁷ של אשכפים⁴⁸, וחצין החרשים⁴⁹, וקרנס של פשמים⁵⁰, וכיוצא בהן.

(42) משנה, שבת קכג, ב. (43) המיוחדים. (44) כלי נגר לנסר בו עצים. (45) המתכת החדה שבמחרישה לחפירה באדמה. (46) סכין שהקצבים מקצבים בו את הבשר באטליו (רש"י), ולדעת ה'תוספות' סכין של שחיטה. (47) סכין. (48) סנדלרים. (49) קרדום הנגרים לחתוך את הקורות (בגמרא: "חציני דנגרי"). ובנוסח אחר: "וחצין של חרשין" ('מעשה רוקח'). (50) בנוסח אחר: "קורנס של נפחים" (ויניציאה). ותמה על זה ה'בית יוסף' בסי' שח שבקורנס של נפחים הכל מודים שאינו מוקצה מחמת חסרון כס (שבת, שם).

י. כלי⁵¹ שהקצה מחמת האסור - אסור לטלטלו⁵². כגון: גר⁵³ שהדליקו בו בשבת, והמנורה שהיה⁵⁴ הגר עליה, ושלחן שהיה עליו מעות - אף-על-פי שפכה הגר או שגפלו המעות - אסור לטלטלן; שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות, נאסר לטלטלו כל השבת בלה, אף-על-פי שהלה הדבר שגרום לו האסור⁵⁵.

(51) שבת קנז, א. (52) אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו (כסף-משנה). (53) שבת מר, א. (54) שהניחו עליו בכוונה (מגיד-משנה). (55) "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא" (=מתוך, מפני שנעשה מוקצה לבין השמשות, הוקצה לכל היום).

יא. אבל⁵⁶ כלי המקצה מחמת מאוסו, כגון גר⁵⁷ ישן של גפס וכלי הצואה וכיוצא בהן - מתר לטלטלן בשבת, אם הצרף להן.

(56) שבת קנז, א. (57) של חרס.

יב. כלים הנטלן בשבת שנתפרקו דלתותיהן, כגון דלתות שדה תבה ומגדל⁵⁸ - בין שנתפרקו בשבת⁵⁹, בין שנתפרקו קדם השבת - מתר לטלטלן

1 כלי שלא תשבר, ולא פרי שלא תגנב. וכן כל כיוצא בזה.

(14) שמלאכתם לאיסור.

ו. וכל¹⁵ שאינו כלי, כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן - אסור לטלטלן. אכן¹⁶ גדולה או קורה גדולה - אף-על-פי שהיא נטלת בעשרה בני אדם, אם יש תורת כלי עליה - מטלטלים אותה¹⁷. דלתות¹⁸ הבית, אף-על-פי שהן בלים, לא הוכנו לטלטל. לפיכך, אם נתפרקו אפלו בשבת¹⁹ - אין מטלטלן אותן. וכן²⁰ העפר והחול והמת²¹ - אין מזיזין אותן ממקומן. וכן שמונה²² חי - הרי הוא פאבן, ואסור לטלטלו.

(15) שבת קכג, ב. (16) עירובין קב, א. (17) כי לא נתבטל שם כלי ממנה מפני גדלה וכבדה. (18) משנה, שבת קכב, ב. (19) אף שבין השמשות היה מטלטלן כשפתח ונעל, עכשיו כשנתפרקו אין מטלטלים אותן, מכיון שעומדים להתחבר עם הבית (ראה 'מגן אברהם' סי' שח). (20) שבת לט, א. (21) משנה, שבת קנא, ב. (22) שבת קלה, א. שנוולד שמונה חדשים לעיבורו ושערו לקוי ואין צפוניו שלימים כברייתן שהיה ראוי להוולד בחודש התשיעי ויצא קודם שנגמר (פ"א מהלכות מילה הי"ג) ונחשב כמת שאינו יכול לחיות.

ז. מתר²³ לטלטל הכלי אפלו שלא לצרף תשמישו, אלא לעשות בו מלאכה שלא נעשה לתשמישו. כיצד? נוטל אדם קרנס²⁴ לפצע בו אגוזים; קרנס²⁵ - לחתוך בו דבלה²⁶; מגרה²⁷ - לגרר²⁸ בה את הגבינה; מגרפה²⁹ - לגרף בה את הגרורות³⁰; את הברחת³¹ ואת המזלג - לתת עליו אכל לקטן; את הפוש³² ואת הפרפר³³ - לתחב³⁴ בו; מחט של סקאין³⁵ - לפתח בו את הדלת; את המכתשת - לישב עליה. וכן כל כיוצא בזה.

(23) משנה, שבת קכב, ב. (24) של נפחים או של צורפי זהב (שבת קכג). ואילו קורנס של בשמים - ראה להלן הלכה ט. (25) גרון העשוי לחטוב בו עצים. (26) תאנה יבשה. (27) כעין סכין שפיה עשוי שנים שנים. (28) לחתכה ולחלקה. (29) כלי כעין יד שגורפים בה דברים. (30) תאנים יבשות. (31) כלי עץ לזרות בו דגן ברוח כדי להבר את הבר מן התבן. (32) שיפור קטן עשוי עץ שמכניסים בו את האוכל לתוך הפה. (33) חלק מנול האורגים, הכלי שהאורג מכה בו על הארג. (34) בנוסח אחר: "לדחוף" (שונצינו). (35) עושים שקים והמחט שלהם גדולה.

ח. ומטלטל³⁶ אדם מחט של יד³⁷ השלמה לטל בה את הקוץ³⁸; אבל אם נטל הקצה הנקוב שלה, או הקצה החד שלה - אין מטלטלן אותה³⁹. ואם היתה גלם⁴⁰ ועדיין לא נקבה - מתר לטלטלה⁴¹.

וְחִרְרָהּ⁷⁷ שְׁהִיְתָה עַל גְּבִי גָחִלִים⁷⁸ - תִּחְבֶּן בְּכֹשֶׁר⁷⁹
אוּ בְכָרְכָר⁷⁹ וְנוֹטֵלָן, וְאַף-עַל-פִּי שְׁהִתְבֶּן וְהִגְחִלִים²⁴
נִנְעָרִים בְּשֶׁבֶת בְּשַׁעַת⁸⁰ נְטִילָה. וְכֵן לִפְתִּי⁸¹ אוּ צְנוּנוֹת²⁵
שֶׁהָיוּ טְמוּנִים בַּעֲפָר, וּמִקְצַת הָעֵלִים מְגִלִים⁸² -
שׁוּמְטֵן⁸³ בְּשֶׁבֶת בַּעֲלָה שְׁלֶהָן, וְאַף-עַל-פִּי שְׁהִעֲפָר²⁶
נִנְעָר. אָבֵל אִם הָיָה כָּפָר אוּ תִינוּק עַל גְּבִי הָאֶבֶן אוּ
עַל גְּבִי הַקּוֹרָה - לֹא יִטְלָטֵל⁸⁴ הָאֶבֶן אוּ הַקּוֹרָה בַּכָּפָר²⁷
אוּ בַתִּינוּק שֵׁישׁ עֲלֶיהָ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.²⁸
29
30

(73) שבת קכג, א. (74) תאנה שלא בשלה כל צרכה.
(75) היתה טמונה, ולא שהוא טמנה בכוונה, שאם לא כן היא
נעשית בסיס לתבן (להלן הלכה יז, ועיי' 'תוספות' שבת
קכג. ד"ה פגה). (76) המוקצה ומיוחד לעשית טיט.
(77) עוגה דקה אפוייה על גבי גחלים. (78) ואינה טמונה
בתוכם, שאם לא כן הרי הוא חותה גחלים בשבת, "מכבה
את העליונות ומדליק את התחתונות" (כמבואר בהל' שגגות
פ"ז הי"ב) - "כסף משנה". (79) מבואר בהלכה ז.
(80) בנוסח אחר: "ננערים בשעת" ('מעשה רוקח').
(81) כלאים פ"א מ"ט. (82) אבל אם העלים מכוסים, אם
תוחב בהם כוש או כרכר, נראה כעושה גומא בשבת
(מגיד-משנה). (83) מושך אותם. (84) שבת קמב, ב: "לא
התירו כיכר ותינוק אלא למת בלבד" (להלן פכ"ו הכ"א).

טז. נוטיל⁸⁵ אדם את בנו⁸⁶ שיש לו גִּעְגּוּעִין עָלָיו⁸⁷
וְהָאֶבֶן⁸⁸ בִּידוֹ⁸⁹, אָבֵל לֹא דִינָר; שֶׁאִם יִפֹּל הַדִּינָר,
יִטְלָנוּ הָאֵב הַבִּידוֹ. פִּלְפִּלָה⁹⁰ שְׁהִיְתָה נִקְבָּה, וְסִתָּם³¹
נִקְבַּ שְׁלָה בָאֶבֶן - מִתָּר לְטִלְטֵלָה; שְׁהָרִי הָאֶבֶן
נַעֲשִׂית כְּדִפּוֹן⁹¹. הִיְתָה הַפִּלְפִּלָה מְלֵאָה פְּרוֹת, וְהָאֶבֶן
בְּתוֹף פְּרוֹת - אִם הָיוּ הַפְּרוֹת רְטֹבִים, כְּגוֹן עֲנָבִים³²
וְתוֹתִים - נוטל אותה כמות שהיא⁹²; שֶׁאִם יִנְעָר³³
הַפְּרוֹת - יִטְנָפוּ בַּעֲפָר, וּבִמְקוֹם הַפֶּסֶד לֹא גָזְרוּ.³⁴
35
36
37
38

(85) משנה, שבת קמא, ב. (86) בחצר שמתור לטלטל בה.
(87) שהבן משתוקק לאביו, ויתעצב אם לא יקחנו.
(88) שהיא מוקצה. (89) ויטלטל מוקצה. (90) סל.
(91) אם היא מהודקת יפה "והיא כחלק מן הסל" (פירוש
המשניות). (92) "שהכלכלה נעשתה בסיס לאיסור ולהיתר,
וההיתר חשוב יותר, ובטל האיסור לגבו, כאילו אינו בסיס
רק להיתר" ('מגן אברהם' ס"ו שט).

יז. חבית⁹³ ששכב אבן על פיה⁹⁴ - מטה על צדה³⁹
וְהִיא נּוֹפֶלֶת. הִיְתָה בֵּין הַחֲבִיּוֹת⁹⁵ וְהָאֶבֶן עָלֶיהָ -
מִגְבִּיהָ⁹⁶ לְמָקוֹם אַחֵר, וּמִטָּה עַל צִדָּהּ שָׁם, וְהָאֶבֶן
נּוֹפֶלֶת. וְכֵן הַשּׁוֹכֵחַ מַעוֹת עַל הַפֶּר וְצִרִּיף לְפָרִי⁹⁷ -
נִנְעָר אֶת הַפֶּר וְהֵן נּוֹפֶלוֹת. וְאִם צִרִּיף לְמָקוֹם הַפֶּר
- נוטל את הַפֶּר וְהַמַּעוֹת עָלָיו. אָבֵל אִם הֵנִיחַ⁹⁸
הַמַּעוֹת מִעֲרֵב שֶׁבֶת עַל הַפֶּר, אוּ הֵנִיחַ הָאֶבֶן עַל פִּי
הַחֲבִיּוֹת - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין לְטִלְטֵלָן, וְאִפְּלוּ נָטְלוּ
הַמַּעוֹת וְהָאֶבֶן; שְׁהָרִי נַעֲשׂוּ בְּסִיס לְדָבָר הָאֲסוּר.⁴⁰
41
42
43
44
45
46
47

(93) משנה, שבת קמב, ב. (94) והוא צריך לקחת מהיין

אוֹתָן דִּלְתוֹת. וְכֵן⁶¹ כָּל הַפִּלִים הַנִּטְלִין בְּשֶׁבֶת שֶׁנִּשְׁפְּרוּ
- בֵּין קֶדֶם הַשֶּׁבֶת, בֵּין בְּשֶׁבֶת - שְׁבִרְיָהָן נִטְלִין. וְהוּא,
שֶׁהָיוּ שְׁבִרְיָהָן עוֹשִׂין מַעֲזִין מְלֵאכְתָּן⁶². בִּיצֵד? שְׁבִרִי
עֲרִבָה⁶³ - לְכִסּוֹת בֶּהָן אֶת פִּי הַחֲבִיּוֹת; שְׁבִרִי זְכוּכִית -
לְכִסּוֹת בֶּהָן אֶת פִּי הַפֶּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ. אָבֵל אִם
אֵין הַשְּׁבִרִים רְאוּיִין לְמִלְאכָה כָּלָל - אֲסוּר לְטִלְטֵלָן⁶⁴.

(58) משנה, שבת קכב, ב. (59) מבואר בפכ"ב הכ"ה.
(60) לא רק נתפרקו בשבת מותרים, שהרי הם מוכנים
ועומדים מבין השמשות, כשהיו עדיין מחוברים לכלי, אלא
אפילו נתפרקו קודם השבת - מותר לטלטלם, כיון שעומדים
לכך לחזור ולחברם לכלי. (61) משנה, שבת קכד, ב.
(62) בנוסח אחר: "מעין מלאכה". ונוסחא זו נכונה, שהרי
מפרש רבינו "כיצד שבירי עריבה לכסות בהן את פי החבית
וכו'" וכדעת תנא קמא של רבי יהודה בשבת שם ('מעשה
רוקח'), וכן כתב ה'מגיד משנה' שרבינו פסק כתנא קמא.
(63) כלי גדול ושטוח לתשמישים שונים. (64) "ואם נשברו
במקום שיכולים להזיק, כגון שבירי זכוכית - מותר" (רמ"א
ס"ו שח ס"ו).

יג. כָּלִי⁶⁵ כְּסוּיִי הַפִּלִים נִטְלִים בְּשֶׁבֶת. וְהוּא, שֵׁישׁ
תּוֹרֵת כָּלִי⁶⁶ עָלֶיהָ. הִיְהָ כָּלִי מִחֲבֵר בְּקִרְקַע, כְּגוֹן
חֲבִית הַטְּמוּנָה⁶⁷ בְּאֶרֶץ: אִם יֵשׁ בְּכִסּוּי שְׁלָה בֵּית
אֲחִיזָה⁶⁸ - מְטִלְטִלִין אוֹתוֹ, וְאִם לֹא - אֵין מְטִלְטִלִין
אוֹתוֹ. וְכֵן כְּסוּיִי הַקִּרְקַעוֹת, כְּגוֹן בּוֹרוֹת וְחִרְצִינִין⁶⁹ -
אֵין מְטִלְטִלִין⁷⁰ כְּסוּי שְׁלֶהָן, אֲלֵא אִם-כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית
אֲחִיזָה. כְּסוּי הַתְּנוּרָה⁷¹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּית
אֲחִיזָה - מִתָּר לְטִלְטֵלוֹ.⁷²
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99

(65) משנה, שבת קכו, ב. (66) שאם לא כן - אסורים
בטלטול. (67) בטמונה בארץ אנו צריכים לבית אחיזה
(וכתנא קמא של רבי יוסי שם), אבל אם אינו טמון בארץ
כמו התנור, אין אנו צריכים בית אחיזה - וכרבי אליעזר בן
יעקב (שם קכה). (68) לאחוז בו, שמוכיח שזהו כלי
העשוי לקחתו ולהחזירו. (69) חפירות ארוכות בקרקע.
(70) מכיון שהוא כסוי קרקע, דומה לבונה אם מכסה אותו,
או כסותו אם נוטל את הכיסוי. (71) רק שוליו מחוברים
לקרקע, אבל אין כולו טמון בה וחציו מגולה, לכן לא גזרו
חכמים עליו, כמו בבור וחריץ (מגיד-משנה).

יד. שְׁנֵי דְבָרִים⁷², אֶחָד אֲסוּר לְטִלְטֵלוֹ וְאֶחָד מִתָּר
לְטִלְטֵלוֹ, וְהֵן סְמוּכִין זֶה לָזֶה אוּ זֶה עַל זֶה אוּ זֶה
בִּזְמַן שֶׁמְטִלְטִלִין אֶחָד מֵהֶן יִטְלָטֵל הַשֵּׁנִי: אִם
הָיָה צִרִּיף לְדָבָר שֶׁמִּתָּר לְטִלְטֵלוֹ - מְטִלְטֵלוֹ, וְאַף-
עַל-פִּי שֶׁדָּבָר הָאֲסוּר מְטִלְטֵל עִמּוֹ; וְאִם צִרִּיף
לְטִלְטֵל דָּבָר הָאֲסוּר - לֹא יִטְלָטֵלְנוּ בְּאוֹתוֹ דָּבָר
הַמִּתָּר.⁷³
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99

(72) כלל זה הוא בידינו: טלטול מן הצד (=על ידי דבר
אחר) לצורך דבר המוקצה - אסור, ואם לצורך דבר המותר
- מותר (וראה 'תוספות' שבת מג: ד"ה דכ"ע).

טו. בִּיצֵד⁷³? פָּגָה⁷⁴ שְׁהִיְתָה טְמוּנָה⁷⁵ בְּתִבְיָן⁷⁶,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 דְּבָרִים אֲמֹרִים¹¹⁸? בְּשִׁיתָהּ הַטְּהוֹרָה לְמִטָּה¹¹⁹,
16 וְהָיוּ פְּרוֹת הַמִּתְטַנְּפִין בְּקֶרֶקַע, שָׁאם יִנְעַר אוֹתָן
17 וּפְסָדוֹ; אָכֵל אִם הָיוּ אֲגֹזִים וּשְׂקָדִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן -
18 נֹעֵר הַפְּלִי, וְנוֹטֵל הַטְּהוֹרָה אוֹ הַחֲלִין, וּמְנִיחַ
19 הַטְּמֵאָה. וְאִם הָיָה צָרִיף לְמָקוֹם הַפְּלִי - בֵּין
20 שְׁהִטְהוֹרָה לְמַעְלָה, בֵּין שְׁהִיתָה לְמִטָּה - מְטַלֵּט
21 הַכֹּל בְּאַחֵד.

(116) משנה, שבת קמא, ב. (117) כיון שראויה לכהן.
(118) כמו שנתבאר למעלה הלכה טז. (119) אבל אם
טהורה למעלה שיכול לקחת את הטהורה, אסור לו לטלטל
את הכלי. ובנוסף אחר: "כשהיתה הטמאה למטה"
(וינציאה) וב'כסף משנה' מבכר את הנוסח הנדפס.

22 כֹּא. נִדְּבָךְ¹²⁰ שֶׁל אֲבָנִים שֶׁחָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם:
23 אִם לְמַדּוֹם¹²¹ - מִתֵּר לִישֵׁב עָלֶיהָ לְמַחֵר, וְאִם לֹא
24 - אֲסוּר. חֲרִיטֹת¹²² שֶׁל דֶּקֶל שֶׁגִּדְּרָן¹²³ לְעֵצִים¹²⁴,
25 וְנִמְלָץ עָלֶיהָ מִצֶּרֶב שֶׁבַת לִישִׁיבָה - מִתֵּר
26 לְטַלְטֵלָן¹²⁵. וְכֵן אִם יֵשֵׁב עָלֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם - מִתֵּר
27 לְטַלְטֵלָן.

(120) שבת קכה, ב: "אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי
למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים (שורת אבני בנין),
ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר".
(121) סדרום כדי לישב עליהם, שעשו מעשה והכינום מערב
שבת. (122) שבת נ, א. ענפים. (123) שלקטן; בנוסח
אחר: "שגדרן" (שונצינו). (124) להסיקן באש.
(125) וכאן אין צריך מעשה, כמו בנדבך אבנים, מכיון
שחריות יש מהן העומדות לשיבה, ויש להסקה, ואף
שחשב מתחילה להסקה, די במחשבה לבד לייחד לשיבה,
שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, אבל בנדבך של אבנים
העומד לבנין ולא לשיבה, צריך מעשה מיוחד להכניס
לשיבה (מגיד-משנה).

28 כֹּב. הַקֶּשֶׁט¹²⁶ שֶׁעַל הַמִּטָּה - לֹא יִנְעָנְעוּ בִידּוֹ¹²⁷, אָכֵל
29 מִנְעָנְעוֹ בְּגוֹפּוֹ¹²⁸. וְאִם הוּא מֵאָכֵל בְּהֵמָה - מִתֵּר
30 לְטַלְטֵלוֹ. וְכֵן אִם הָיָה עָלָיו כֹּר אוֹ סִדִּין¹²⁹ וְכִיּוֹצֵא
31 בֵּהֶן - מִנְעָנְעוֹ בִידּוֹ; שֶׁהָיָה נֹעֵשֶׂה כְּמִי שֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו
32 מִבְּעוֹד יוֹם. הַמְּכַנִּים¹³⁰ קֶפֶה שֶׁל עֶפְרָי¹³¹ בְּבִיתוֹ, אִם
33 יֵחַד לָהּ קֶרֶן זְוִית מִצֶּרֶב שֶׁבַת - מְטַלְטֵלוֹ בְּשֶׁבַת¹³²,
34 וְעוֹשֶׂה בּוֹ כָּל צָרְכּוֹ.

(126) משנה, שבת קמא, א. והוא עומד להסקה.
(127) שאסור לטלטל מוקצה. (128) בכתפיו, כי טלטול
כלאחר יד (=בדרך שינוי) מותר. (129) הכר והסדן
מוכיחים שהקצה את הקש לשכיבה ולא להסקה.
(130) שבת נ, א. (131) לכסות בו רוק. (132) אבל אם לא
יחד לו קרן זוית, בטל אגב עפר הבית, ואסור לטלטלו
(או"ח סי' שח).

35 כֹּג. אֲסוּר לְבַטֵּל כְּלִי מִהֶפְנִי¹³³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
36 כְּסוּתֵר¹³⁴. בִּינְיָד? לֹא יִתֵּן כְּלִי תַּחַת הַגֶּר בְּשֶׁבַת לְקַבֵּל

שבתוכה. (95) שאינו יכול להטות אותה במקומה, שמא
תיפול האבן על החבית ותשברנה. (96) לחבית.
(97) לשכב עליו. (98) בכוונה.

1 יח. הָאֲבָן⁹⁹ שֶׁבְּקִרְיָה¹⁰⁰: אִם מְמַלְאִין בָּהּ וְאִינָה
2 נּוֹפֶלֶת¹⁰¹ - הָרִי הִיא כְּמִקְצֵת הַקִּרְיָה¹⁰², וּמִתֵּר
3 לְמַלְאֵת בָּהּ; וְאִם לֹא¹⁰³ - אֵין מְמַלְאִין בָּהּ. בְּגֵד¹⁰⁴
4 שֶׁעַל הַקֶּנֶה - שׁוּמְטוֹ¹⁰⁵ מַעַל הַקֶּנֶה¹⁰⁶.

(99) משנה, שבת קכה, א. (100) רבינו ב'פירוש המשניות'
ביאר: "קרויה היא כלי חרס ששואבים בו מים, ותולים בו
אבן, כדי שיכבד וירד לתחתית המעיין" (וכן פירש בהל'
כלים פ"כ ה"א), אבל רש"י פירש: "קרויה היא דלעת יבשה
חלולה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת
אלא צפה, ונותנים בה אבן כדי להכבידה". (101) שהיא
קשורה יפה. (102) כחלק של הקרויה. (103) אם אינה
קשורה יפה, הקרויה מתבטלת לגבי האבן ונעשית בסיס
לדבר האסור. (104) שבת קמ, א. (105) מוריד את הבגד
מהקנה. אבל אסור לקחת את הקנה מתוך הבגד, לפי שאינו
כלי ועומד רק להסקה. (106) בגד לאחר כביסה, תולים
אותו על קנה לייבשו.

5 יט. פְּרוֹת¹⁰⁷ שֶׁאֲסוּר לֶאֱכֹל, כְּגוֹן פְּרוֹת שְׂאִינָם
6 מְעֻשְׂרִין¹⁰⁸, אֲפִלּוּ הֵן חֲבִיבִין בְּמַעֲשֵׁר מִדְּבָרֵיהֶם¹⁰⁹, או
7 מַעֲשֵׁר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ¹¹⁰, או תְּרוּמָה
8 טְמֵאָה¹¹¹, או מַעֲשֵׁר שְׁנִי וְהִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ
9 בְּהַלְבָּתָן¹¹² - אֲסוּר לְטַלְטֵלָן. אָכֵל הַדְּמָאִי¹¹³ - הוֹאִיל
10 וְרֵאָוִי לְעֹנִיִּים¹¹⁴; וְכֵן מַעֲשֵׁר שְׁנִי וְהִקְדָּשׁ שֶׁפִּדְּאוּ,
11 אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן הַחֹמֶשׁ¹¹⁵ - מִתֵּר לְטַלְטֵלָן.

(107) משנה, שבת קכו, ב. (108) שלא הפרישו מהם
תרומות ומעשרות. (109) שרק מדברי חכמים אינם ראויים
לאכילה, כפירות שצמחו בעציץ שאינו נקוב (פירוש
המשניות). (110) תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ולקח
המעשר אחר שנתמרחח התבואה, קודם שהפרישו ממנה
תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש
תרומה גדולה (רע"ב). (111) שאינה ראויה אפילו לאכילת
בהמתו של כהן. (112) "שלא נפדו כהלכה, כגון שיפדה
מעשר שני על חתיכה של כסף, וזה הפדיון אינו הגון ולא
נעשה כהלכתו עד שיפדה על כסף מפותח. רוצה לומר:
מעות מצויירים כמו שכתוב "וצרת הכסף בידך" (דברים יד,
כה) - דבר שיש עליו צורה, או שיחלל ההקדש על הקרקע.
ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין - שיהיה דבר הניתן
מיד ליד" (פירוש המשניות). (113) פירות לקוחים מעמי
הארץ שאינם זהירים בהפרשת מעשרות, כמבואר בפכ"ג
ט"ז. (114) "מותר לאכיל את העניים דמאי" (רבינו בהל'
מעשר פ"י ה"א). (115) בפדיון מעשר שני והקדש
מוסיפים חומש מלבד הקרן (ויקרא כז, לא), אבל אינו
מעכב - ומותרים באכילה.

12 כ. מְטַלְטֵל¹¹⁶ יִשְׂרָאֵל תְּרוּמָה, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה
13 רֵאָוִי לֹא¹¹⁷; וּמְטַלְטֵלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה
14 או עִם הַחֲלִין, אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּכָלִי אֶחָד. בְּמָה

1 אַתְּ הַשֶּׁמֶן הַנוֹטֵף; שֶׁהַשֶּׁמֶן שֶׁבִּנְיָן אֶסּוּר לְטַלְטֹלָיו,
2 וּכְשִׁפֵּל לְכָלִי - יֵאָסֵר לְטַלְטֹל הַכָּלִי שֶׁהָיָה מִתֵּר. וְכֵן
3 כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. לְפִיכָךְ אֵין נֹתֵנִין כָּלִי תַּחַת
4 הַתְּרַנְגָּלָת לְקַבֵּל בִּיעָצָה¹³⁵, אֲבָל כּוּפָה הוּא הַכָּלִי
5 עָלֶיהָ¹³⁶. וְכֵן¹³⁷ כּוּפָה הַכָּלִי עַל כָּל דָּבָר שֶׁאֶסּוּר
6 לְטַלְטֹלוֹ; שֶׁהָיָה לֹא בְּטָלוֹ, שְׁאֵם יַחֲפִץ - יִטְלָנוּ.

(133) משנה, שבת מב, ב. ממה שהיה מוכן מבעוד יום.
(134) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור
בטלטול כמו שיבאר. וכן פירש רש"י בשבת קכח, ב. אבל
בדף מב, ב שם, פירש "שהוא כקובע לו מקום ומחברו
בטיט ודומה למלאכה". (135) כי ביצה שנולדה בשבת
אסורה באכילה ובטלטול (ראה הל' יו"ט פ"א ה"ט-ה"כ).
(136) הראב"ד הביא בשם הירושלמי: "ובלבד שלא יגע
בביצה", ואף שמוקצה אינו אסור אלא בטלטול ולא
בנגיעה, חוששים "שמא ינענע הביצה על ידי הכלי"
(מגיד-משנה). (137) בניגוד לדעת רבי יצחק האומר
שאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאסור בטלטול (שבת מג).

7 כד. נותנין¹³⁸ כלי תחת הדלף¹³⁹. ואם נתמלא הכלי
8 - שופף¹⁴⁰ ושונה¹⁴¹, ואינו נמנע¹⁴². והוא, שיהיה
9 הדלף ראוי לרחיצה¹⁴³; אבל אם אינו ראוי - אין
10 נותנין. ואם נתן - מותר לטלטלו בזמנים המאוסין
11 שבו. שאין עושין גרף של רעי לכתחילה¹⁴⁴.

(138) משנה, ביצה לה, ב. (139) "מים הנזולים מן הגגות
בעת ירידת הגשם" (פירוש המשניות), ונותנים כלי לקבל
את המים שלא יטנפו את הבית. (140) לחוץ.
(141) מחזיר שוב את הכלי תחת הדלף. (142) מלשנות כל
היום אם צריך לכך (רש"י). (143) שאם אינם ראויים
לרחיצה הם מוקצה ואסור לכתחילה לתת כלי תחתם
לקבלם, שהרי הוא עושה גרף של רעי לכתחילה.
(144) ביצה לו, ב. אבל עבר ונתן - מותר להוציא.

12 כה. חבית¹⁴⁵ של טבל¹⁴⁶ שנשברה - מביא כלי
13 ומניח תחתיה¹⁴⁷; הואיל ואם עבר ותקנו - מתקן¹⁴⁸,
14 גרי הוא פתח¹⁴⁹. ונותנין¹⁵⁰ כלי תחת הגר לקבל
15 ניצוצות¹⁵¹; מפני שאין בהן ממש, ומותר לטלטל
16 הכלי. קורה¹⁵² שנשברה - אין סומכין אותה בספסל
17 או בארפות המטה¹⁵³, אלא אם-כן היו ריווחים¹⁵⁴
18 וכל זמן שיחפץ יטלם, כדי שלא יבטל כלי מהפנו.
19 פורסין מחצלת על גבי אבנים¹⁵⁵ בשבת או על גבי
20 פורת דבורים, בחמה - מפני החמה, ובגשמים -
21 מפני הגשמים, ובלבד שלא יתפון לצוד¹⁵⁶; שהרי
22 נוטלה בכל עת שירצה¹⁵⁷. וכופין¹⁵⁸ את הסל בשבת
23 לפני האפרוחים¹⁵⁹ בשביל שיעלו עליו ויירו; שהרי
24 מותר לטלטלו כשירדו מעליו. וכן כל פיוצא בזה.

(145) שבת מג, א. (146) שלא הופרשו ממנו תרומות
ומעשרות. (147) אף שאינו ראוי לאכילה כל זמן שהוא
טבל, ואי אפשר לתקנו היום, כי אין מגביהין תרומות
ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן

(פכ"ג ה"ט). (148) כמבואר בפכ"ג ה"ו: "המגביה
תרומות ומעשרות בשבת או ביום-טוב - - - תיקן את
הפירות". (149) משנה, שבת מז, ב. (150) אפילו בשבת.
(151) היוצאים מן הנר, שלא תאחו האש במפה שעל
השולחן. (152) שבת מג, א. (153) הלוחות שבין שני
כרעי המיטה לארכה. (154) כשסמוכים ברפיון, מותר
לסמכם כדי שהקורה לא תוסיף לרדת, אבל לא כדי שתעלה
שהוא כבונה (או"ח סי' שיג). (155) אבני בנין "שלא ימחו
בגשמים מאחר ששרויות במים" (רש"י). והמחצלת שומרת
עליהן מפני הגשמים. (156) את הדבורים, וגם לא יתקן
את המחצלת שהדבורים לא יוכלו לצאת, ויעבור על איסור
צידה משום "פסיק רישיה ולא ימות" (כמבואר בפ"א).
(157) ואינו מבטל כלי מהיכנו. (158) משנה, שבת קכח, ב.
(159) שבעלי חיים מוקצים הם, לפי שאינם ראויים היום
(מגיד-משנה).

25 כו. בהמה¹⁶⁰ שנפלה לבור או לאמת המים¹⁶¹: אם
26 יכול לתן לה פרנסה¹⁶² במקומה - מפרנסין אותה עד
27 מוצאי שבת; ואם לאו¹⁶³ - מביא פרים וקטנות ומניח
28 תחתיה, ואם עלתה - עלתה. ואף-על-פי שמבטל כלי
29 מהפנו, שהרי משליכו לבור לתוך המים - מפני צער
30 בעלי חיים¹⁶⁴ לא גזרו. ואסור להעלותה בידו. וכן
31 אין עוקרין¹⁶⁵ בהמה וחייה ועוף פחצר, אבל דוחין
32 אותה עד שיפנסו. ומדדין¹⁶⁶ עגלים וסוסיים. תרנגולת
33 שפרכה - אין מדדין אותה, מפני שהיא נשמטת מן
34 היד, ונמצאו אגפיה נתלשין¹⁶⁷; אבל דוחין אותה עד
35 שתתקנס.

(160) שבת קכח, ב. (161) ובעלי חיים מוקצים הם בשבת,
כמו שנזכר למעלה. (162) להוריד לה אוכלין ומשקין.
(163) שהמים עמוקים, ואי אפשר לפרנסה שם.
(164) שהוא מן התורה, כמו שכתוב (שמות כג, ה): "כי
תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו... עוזב תעזוב עמו",
וביטול כלי מהיכנו הוא רק איסור דרבנן ונדחה מפני דבר
תורה ('באר הגולה'). ויש אומרים שדעת רבינו שצער בעלי
חיים אינו אלא מדרבנן (כמו שנראה מדבריו בפ"ג מהלכות
רצח ה"ט), ואף-על-פי-כן לא אסרו לבטל כלי מהיכנו
במקום צער בעלי חיים, שהרי שקדה התורה על מנוחת
בעלי החיים בשבת, כמו שנאמר "למען ינוח שורך וחמורך"
(שמות כג, יב). ובמכילתא שם: "הוסיף לו הכתוב נייח אחד
להיות תולש מן הקרקע ואוכל, אתה אומר לכך בא או אינו
אלא יחבשנו בתוך ביתו, אמרת אין זה נייח אלא צער"
(אור שמח). (165) להגביהם משום מוקצה. (166) אוחז
בצוארם ובצדדיהם ומוליכם (מגיד-משנה). (167) לדעת
הראב"ד זהו דבר שאינו מתכוון ומותר. וטעם האיסור משום
שנשמטים ומטלטלם בשבת.

פרק עשה ועשירים

(1) נשלמו בו דיני הטלטול.

36 א. כל פלי¹⁶⁸ האורג וחבליו וקנים שלו - מותר
37 לטלטלו, ככלי שמלאכתו לאסור¹⁶⁹, חוץ מפכד
38 העליון וכבד התחתון¹⁷⁰; לפי שאין נטלין¹⁷¹, מפני שהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 לְטַלְטֵלָה²⁹ לְקַנֵּחַ בָּהּ. וּמִתֵּר לְהַעֲלוֹת אֲבָנִים לָגַג
19 לְקַנֵּחַ בָּהֶן³⁰. יָרְדוּ עָלֶיהָ גִּשְׁמִים וַיִּשְׁתַּקְעוּ בְּטִיט -
20 אִם רִשּׁוּמָן נָפַר³¹, מִתֵּר לְטַלְטֵל³². אָכֵן שֵׁשׁ עָלֶיהָ
21 טֶנוּף, שְׂוִדָּאֵי לְקַנֵּחַ הִיא - מִתֵּר לְטַלְטֵלָה, וְאַפְלוּ
22 הִיא גְדוּלָּה.

(26 שבת פא, א. 27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר למעלה בפכ"ה, ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). (28) חדות, הראויות לקינוח (מגיד-משנה). (29) מפני שאינה ראויה. (30) ואף-על-פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:). (31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן הקרקע. (32) ואין איסור משום סותר.

23 ה. הִיָּה³³ לְפָנָיו צָרוֹר³⁴ וְחָרֵשׁ³⁵ - מְקַנֵּחַ בְּצָרוֹר³⁶.
24 וְאִם הִיָּה הַחָרֵשׁ מֵאֲגָנִי³⁷ פָּלִים - מְקַנֵּחַ בְּחָרֵשׁ³⁸. הִיָּה
25 לְפָנָיו צָרוֹר וְעֹשֶׁבִים: אִם הִיָּה עֹשֶׁבִים רַבִּים - מְקַנֵּחַ
26 בָּהֶן³⁹, וְאִם לֹא - מְקַנֵּחַ בְּצָרוֹר⁴⁰.

(33) שבת פב, א. (34) אבן קטנה שהיא מוקצה. (35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. (36) אף-על-פי שהוא מוקצה, ואינו מקנח בחרש שהוא חד ויש בו סכנה. (37) השפה לפי הכלי הבולטת מהכלי חוצה ('ערוך'). ובפירוש המשניות כלים פ"א, מ"ג פירש: צואר הכלי. (38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. (39) שאינם "מוקצה". (40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם, והמקנח בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

27 ו. שְׂוִירֵי⁴¹ מִחֲצָלָאוֹת שְׂבֻלוֹ⁴² - הָרִי הֵן פָּכְלִי
28 שְׂמֻלָּאֲכָתוֹ לְהִתֵּר⁴³; מִפְּנֵי שְׂרָאוּיִין לְכִסּוֹת בָּהֶן
29 הַטֶּנוּף⁴⁴. אָבָל שְׂוִירֵי בְּגָדִים שְׂבֻלוֹ, שְׂאִין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה
30 עַל שְׁלֹשָׁה⁴⁵ - אָסוּר לְטַלְטֵל⁴⁶; שְׂאִינָן⁴⁶ רָאוּיִין לֹא
31 לְעֻנִּיִּים וְלֹא לְעֹשִׁירִים. שְׂבָרֵי הַתַּנּוּר⁴⁷ - מִתֵּר
32 לְטַלְטֵלָן, וְהָרִי הֵן כָּכָל הַפָּלִים שְׂמֻלָּאֲכָתוֹ לְהִתֵּר.
33 בִּידֵיהֶם⁴⁸ שְׂנֹשְׁמֻטָּה אֶחָת מִיְּכוֹתֶיהָ⁴⁹ - אָסוּר
34 לְטַלְטֵלָה, שְׂמָא יִתְקַע⁵⁰.

(41) שבת קכה, א. (42) שנקרבו ונפרדו ממחצלת ישנה. ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבול" (כת"י התימנים). (43) מבואר בפכ"ה ה"ג. (44) שהרי גם המחצלת השלמה עומדת לכסות את עפר הבית והלכלוך, שלא יעלה האבק. (45) כן יש לתקן "שלוש על שלש", כלומר שלש אצבעות על שלש אצבעות, שאילו "שלושה על שלשה" (כבדפוסים חדשים) כלומר שלשה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים, ואילו בגדי עניים שיעורם בשלוש אצבעות על שלש אצבעות (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות משלוש - אינן ראויות לא לעניים ולא לעשירים. (46) ודעת הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נוזה מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן שיעורה שלש אצבעות, אבל בשאר מטלניות מותר לטלטלן, אף שאין בהן שלש על שלש, כמו שמטלטלים צרור וחרס.

1 תְּקוּעֵינָן⁶. וְכֵן הַעֲמוּדִים שֶׁל אוֹרֵג - אָסוּר לְטַלְטֵלָן,
2 שְׂמָא יִתְקַן הַגְּמוּת שְׁלֵהָ⁷. וְשָׂרָר פְּלִי הָאוֹרֵג - מִתֵּרִין.

(2) שבת קיג, א. (3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח ה"ג. ובנוסח אחר: "שמלאכתו להיות" ('מעשה רוקח') וכדעת רש"י שם. (4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון, ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים את הארג. (5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי (מגיד-משנה). (6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני כבדם. (7) כשחולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה (רש"י).

3 ב. מִכְבְּדוֹת שֶׁל תְּמָרָה⁸ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, שְׂמֻכְבְּדִין בָּהֶן
4 אֶת הַקֶּרֶקֶע - הָרִי הֵן פָּכְלִי שְׂמֻלָּאֲכָתוֹ לְהִתֵּר; שְׂהָרִי
5 מִתֵּר לְכַבֵּד בְּשִׁפְתָּה⁹. לְבָנִים שְׂנֹשְׁאָרֵיהֶם¹⁰ מִן הַבִּנְיָן -
6 הָרִי הֵן פָּכְלִי שְׂמֻלָּאֲכָתוֹ לְהִתֵּר; מִפְּנֵי שְׂרָאוּיִין לְהִסָּב
7 עָלֶיהָ, שְׂהָרִי שְׂפִין אוֹתָן¹¹ וּמִתְקַנִּין אוֹתָן. וְאִם צָבַר
8 אוֹתָן¹² - הָרִי הֵקָצֵם¹³, וְאָסוּר לְטַלְטֵלָם¹⁴.

(8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה מכבדות, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי גאון). (9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. (10) אחר שהשלים בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. (11) מבואר בפכ"ה ה"א. (12) סדרן זה על זה. (13) לבנין. (14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

9 ג. חָרֵס קְטָנָה¹⁵ - מִתֵּר לְטַלְטֵלָה אָפְלוּ בְּרִשּׁוֹת
10 הַרְבִּיבִים, הוּאִיל וְרָאוּיָה הִיא בְּחֶצֶר לְכִסּוֹת בָּהּ פִּי כְּלִי
11 קֶטָן¹⁶. מְגוּפֶת¹⁷ חֲבִית שְׂנֹתִפְתָּה¹⁸ - הִיא¹⁹
12 וּשְׂבָרֶיהָ²⁰ מִתֵּר לְטַלְטֵלָה²¹; וְאִם זִרְקָה לְאִשְׁפָּה
13 מִבְּעוֹד יוֹם²² - אָסוּר לְטַלְטֵלָה²³. כְּלִי שְׂנֹתִרְעָע²⁴ -
14 לֹא יִתְלַשׁ²⁵ מִמֶּנּוּ חָרֵס לְכִסּוֹת בּוֹ אוֹ לְסִמּוֹן בּוֹ.

(15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. (16) כיון שהיתה מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צורות או אבנים אף-על-פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם - כמבואר בפכ"ה ה"ו. (17) סתימת פי החבית בטיט. (18) שנשברה החבית. (19) המגופה. (20) של החבית. (21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. (22) אבל אם זרקת בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר (מגיד-משנה). (23) שבטלה מהיות עוד כלי. (24) שנשבר. (25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש הרי"ף: לא יחתוך.

15 ד. מִתֵּר²⁶ לְהַכְנִיס לְבֵית הַפֶּסֶא שֶׁלֹּשׁ אֲבָנִים²⁷
16 מִקְרָזָלוֹת²⁸ לְקַנֵּחַ בָּהֶן. וְכִמָּה שְׂעוֹרָן? בְּמֵלֵא הֵיד.
17 אָבָל אֲדָמָה שֶׁהִיא קְרוּבָה לְהַתְפָּרֵף - אָסוּר

20 פה. וכן נגדר⁷⁵ שיש בראשו קלוסטר⁷⁶, שמוכחת
21 עליו שהוא כלי מוכן לנעילה ואינו קורה כשאר כל
22 הקורות - נועלין בו⁷⁷ בשבת.

(69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר.
(70) שיש בה רק קרש אחד ואין בה היכר דלת. (71) יסוד.
(72) מפתן. (73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות,
הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. (74) בנוסח אחר,
חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקופה נועלים בה"
(שונצינו). (75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה
בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים,
ועניינו כמו בריח מבריה מן הכותל אל הכותל" (פירוש
המשניות). (76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה
שיוורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת"
(פירוש המשניות). (77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו
נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו
להם" (משנה שם קא:).

23 י. נגדר⁷⁸ שאין בראשו קלוסטר⁷⁹: אם היה קשור
24 ותלוי בדלת - נועלין בו; וכן אם היה נשל ואגדו
25 עמו⁷⁹; אבל אם היה אגדו קבוע בדלת, והיה הנגר
26 נשטט כמו קורה, ומניחין אותו בזוית, וחוזרין
27 ונועלין בו בעת שרוצין - הרי זה אסור לנעול בו;
28 שאין עליו תורת כלי⁸⁰, ואינו אגד, ואין בו אגד
29 להוכיח עליו⁸¹.

(78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגר (שאין בראשו
גלוסטר), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש),
אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונח (שאינו קשור כלל
אלא מונח בארץ) כאן וכאן אסור". (79) שהיה קשור
בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. (80) כיון שאין בראשו
גלוסטר ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו,
והכ"ג. (81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה - כנועץ
עכשיו נגר ויתד בכותל.

30 יא. מנורה⁸² של חליות⁸³ - בין גדולה, בין קטנה -
31 אין מטלטלין אותה⁸⁴; שמא יחזירנה בשבת⁸⁵. ה"ו
32 פה חלקים⁸⁶ והיא נראית כבצלת חליות: אם היתה
33 גדולה, הנטלת בשתי ידים - אסור לטלטלה מפני
34 כבדה⁸⁷; היתה קטנה מזו - מתר לטלטלה.

(82) שבת מו, א. (83) מורכבת מפרקים פרקים.
(84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה,
אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה
ה"ו. (85) שמא תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי
בשבת. (86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. (87) אין
הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה
ה"ו) שכל שיש עליו תורת כלי, אף-על-פי שהיא ניטלת
בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה
ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה
יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך
לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חלקים,
שהכל יודעים שאינה של פרקים (מעשה רוקח').

(47) תנורים שלהם היו מטלטלים כקדירות שלנו.
(48) שבת קלח, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה
לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר
בפכ"ה ה"ג. (49) רגילה. (50) יחבר את הרגל בחזקה
בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

1 ז. סלם⁵¹ של עליה⁵² - אסור לטלטלו⁵³; שאין עליו
2 תורת כלי. ושל שוכף⁵⁴ - מתר להטותו⁵⁵, אבל לא
3 יוליכו משוכף לשוכף; שלא יעשה כדרך שהוא
4 עושה בחל, ויבוא לצוד⁵⁶. קנה שמוסקין בו
5 הזיתים⁵⁷ - אם יש עליו תורת כלי⁵⁸, הרי הוא ככלי
6 שמלאכתו לאסור⁵⁹. קנה⁶⁰ שהתקינו בעל הבית
7 להיות פותח ונועל בו - אם יש תורת כלי עליו, הרי
8 הוא ככלי שמלאכתו להתר⁶¹.

(51) ביצה ט, ב. (52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו.
(53) אפילו לצורך גופו ומקומו. (54) קן של יונים.
(55) ממקום למקום. (56) כמבואר בפכ"ד ה"ג. אבל
סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם
ממקום למקום (ט"ז אורח-חיים סי' תקיח). (57) משנה,
שבת קכג, ב: "עושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים
בו הזיתים כשהם בבית-הבד, ועושים בראשי אותם המקלות
כעין רימון עגול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים
את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא"
(פירוש המשניות). (58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה
בפכ"ה ה"ג). (59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו,
ולא לצורך עצמו. (60) תוספתא שבת פט"ו. (61) ומותר
לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה ה"ג).

9 ח. דלת⁶² שהיה לה ציר⁶³, אף-על-פי שאין לה
10 עתה ציר, שהכינה לסתם פה מקום מוקצה⁶⁴, והיא
11 נגדרת, שנוטלין אותה וסותמין פה, וכן חלקים⁶⁵
12 שסותמין בהן הפרצה, וכן מחצלת הנגדרת: בזמן
13 שקשורין⁶⁶ ותלויין בפתל - סותמין בהן ונועלים
14 בהם; ואם לאו - אין נועלין בהן⁶⁷. ואם היו גבוהים
15 מעל הארץ - נועלין בהן⁶⁸.

(62) משנה, עירובין קא, א. (63) יתד של ברזל שהדלת
סובבת עליה. (64) חצר מאחורי הבתים, שמניחים בה
סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית
חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא
זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש
תלויות אבל נגדרות לארץ (רש"י). (65) "קוצים, קושרים
הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת
הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות).
(66) בחבל ותלויים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים
בהם אינו חייב משום בונה. (67) שנראה כבונה עכשיו
דופן זה. (68) שאין דרך בנין בזה.

16 ט. דלת⁶⁹ שהיה לה לוח אחד⁷⁰, ששומטין אותה
17 ונועלין בה: אם לא היה לה למטה פן⁷¹ כמו
18 אסקפה⁷², שמוכיח עליה שהיא כלי מוכן לנעילה -
19 אין נועלין בה⁷³; ואם יש למטה אסקפה - נועלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יב. מְנַעֵל⁸⁸ שְׁעַל גְּבִי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
2 בְּשֶׁבֶת. מְכַבֵּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מְתִירִין⁹³, אָבֵל
3 לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יָבֵעַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
4 מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסֶד כִּסִּים⁹⁵. וְכֵן גְּזִי צִמְרֵם⁹⁶ - אֵין
5 מְטַלְטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷.
6 לְפִיכָּה, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מְתִירִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
7 מְתִיר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל
8 אִמָּן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם.

- 9 יב. מְנַעֵל⁸⁸ שְׁעַל גְּבִי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
10 בְּשֶׁבֶת. מְכַבֵּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מְתִירִין⁹³, אָבֵל
11 לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יָבֵעַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
12 מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסֶד כִּסִּים⁹⁵. וְכֵן גְּזִי צִמְרֵם⁹⁶ - אֵין
13 מְטַלְטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷.
14 לְפִיכָּה, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מְתִירִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
15 מְתִיר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל
16 אִמָּן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם.

- 17 יב. מְנַעֵל⁸⁸ שְׁעַל גְּבִי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
18 בְּשֶׁבֶת. מְכַבֵּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מְתִירִין⁹³, אָבֵל
19 לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יָבֵעַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
20 מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסֶד כִּסִּים⁹⁵. וְכֵן גְּזִי צִמְרֵם⁹⁶ - אֵין
21 מְטַלְטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷.
22 לְפִיכָּה, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מְתִירִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
23 מְתִיר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל
24 אִמָּן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם.

- 25 יב. מְנַעֵל⁸⁸ שְׁעַל גְּבִי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
26 בְּשֶׁבֶת. מְכַבֵּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מְתִירִין⁹³, אָבֵל
27 לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יָבֵעַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
28 מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסֶד כִּסִּים⁹⁵. וְכֵן גְּזִי צִמְרֵם⁹⁶ - אֵין
29 מְטַלְטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷.
30 לְפִיכָּה, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מְתִירִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
31 מְתִיר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל
32 אִמָּן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם.

- 33 יב. מְנַעֵל⁸⁸ שְׁעַל גְּבִי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
34 בְּשֶׁבֶת. מְכַבֵּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מְתִירִין⁹³, אָבֵל
35 לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יָבֵעַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
36 מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסֶד כִּסִּים⁹⁵. וְכֵן גְּזִי צִמְרֵם⁹⁶ - אֵין
37 מְטַלְטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷.
38 לְפִיכָּה, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מְתִירִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
39 מְתִיר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁל
40 אִמָּן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מְקַפִּיד עֲלֵיהֶם.

(88) שבת קמא, א. (89) דפוס עץ לנעל. (90) מורידים אותו מהאימום, אף-על-פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (א"ח שם). (91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדיקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה הקיפול נאה" (פירוש המשניות). (92) שאינו תחוב בחזקה. (93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. (94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). (95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. (96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. (97) לשמרם לטווייה. (98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "ההפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). (99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

- 9 יג. כָּל דְּבָרִי¹⁰⁰ מְטַנֵּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא וְצוּאָה וְכִיּוּצָא
10 בִּהְיוֹתוֹ¹⁰¹: אִם הָיוּ בְּחֶצֶר שְׂוִשְׁבִּין בָּהּ - מְתִיר לְהוֹצִיאָן
11 לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַכֶּסֶף, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גֵרָף שֶׁל
12 רְעִי¹⁰²; וְאִם הָיוּ בְּחֶצֶר אַחֲרָיו¹⁰³ - כּוֹפִין עֲלֵיהֶן כָּלִי,
13 כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקָּטָן וְיִתְלַכֵּל בָּהֶן. רַק שְׁעַל הַקָּרָקַע
14 - דּוֹרְסוֹ לְפִי תַמּוּ¹⁰⁴ וְהוֹלֵךְ. מְטַלְטֵלִין כְּנוֹנָא¹⁰⁵ מִפְּנֵי
15 אֶפְרָיִם¹⁰⁶, אף-על-פי שִׁישׁ עָלָיו שְׁבָרֵי עֲצִים, מִפְּנֵי
16 שֶׁהוּא כְּגֵרָף שֶׁל רְעִי. וְאֵין¹⁰⁷ עוֹשִׂין גֵרָף שֶׁל רְעִי
17 לְכַתְחֵלָה בְּשֶׁבֶת; אָבֵל אִם נַעֲשֶׂה מֵאֵלָיו, אוֹ שְׁעֵבֶר
18 וְעָשָׂהוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ.

(100) שבת קכא, ב. (101) כל דבר מאוס. (102) מבואר בפכ"ה הכ"ד. (103) שאינו דר שם שאסור להוציאם. (104) כמבואר בפכ"ה הכ"ד. (105) שבת מז, א. כלי נחושת ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן. (106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד-משנה); ודעת הראב"ד שהיתר לטלטל הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר איסור - שבירי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם כלל. (107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

- 19 יד. שְׂמֹן¹⁰⁸ שִׁיּוּצָא מִתַּחַת הַקּוֹרָה שֶׁל בֵּית הַבֵּד
20 בְּשֶׁבֶת, וְכֵן תְּמָרִים וְשִׁקְדִים הַמוֹכְנִים לְסַחֲרָהּ -
21 מְתִיר לְאַכְלָם בְּשֶׁבֶת. וְאֶפְרָיִם¹⁰⁹ אוֹצֵר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות, ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. פל' 132 שהוא ראוי למאכל בהמה 133 וחיה ועוף המצויין 134 - מטלטלין אותו בשבת. כיצד? מטלטלין את התרמוס 135 הנכש, מפני שהוא מאכל לעזים; אבל לא את הלח 136. את החצב 137, מפני שהוא מאכל לצבאים. את התרדל 138, מפני שהוא מאכל ליונים. את העצמות, מפני שהן מאכל לכלבים. וכן כל הקלפין והגרעינים הראויין למאכל בהמה - מטלטלין אותן; ושאין ראויין - אוכל את האכל וזורקן לאחריו, ואסור לטלטלן. מטלטלין בשר תפוח 139, מפני שהוא מאכל לחיה. ומטלטלין בשר חי - בין תפל 140, בין מליח, מפני שראוי לאדם. וכן דג מליח; אבל התפל - אסור לטלטלו 141.

(132) משנה, שבת קכו, ב. (133) אף שאינו ראוי למאכל אדם. (134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעלי-חיים שאינו מצוי אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא-אם-כן יש לו מאותו מין לבעלי-חיים ("א"ח ס"ו שח). (135) צמח בתרמיל שגרעיניו דומים לפול. (136) שהוא מר ביותר. (137) ירק ממין הבעלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר. (138) צמח חריף הטעם, שגריריו העגולים משמשים לרפואה. (139) סרוח. (140) שבת קכח, א. חסר מלח ותבלין. (141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אין 142 מטלטלין שכרי זכוכית, אף-על-פי שהן מאכל לנעמיות 143; ולא חבילי זמורות 144, אף-על-פי פי שהן מאכל לפילים; ולא את הלוח 145, אף-על-פי שהן מאכל לעורבים; מפני שאין אלו וביצא בהן מצויין אצל רב בני אדם.

(142) תוספתא שבת פט"ו. (143) יענה, עוף גבה הקומה ורוב הכוח. (144) ענפי הגפן. (145) עשב בעל עלים רחבים מתפשטים.

יח. חבילי 146 קש 147 וחבילי זרדין 148: אם התקין 149 למאכל בהמה - מטלטלין אותן 150, ואם לאו - אין מטלטלין אותן. חבילי 151 סיאף פואה ואזוב וקורנית 152: הכניסן לעצים 153 - אין מסתפק מהם בשבת; למאכל בהמה - מסתפק מהן. וכן באמינתא 154, וכן בפניגם 155, וכן בשאר מיני תבלין 156.

(146) משנה, שבת קכו, ב. (147) בנוסח אחר: "חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. (148) ענפי אילן רכים שכוחותם בשעת הזמיר (פירוש המשניות). (149) שהזמין לכך מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה כא באיזה דבר צריך מעשה. (150) שסתמם עומדים להסקה והם מוקצה. (151) שבת קכח, א. (152) מבואר בפכ"א הי"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל

בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד-משנה); בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים). (153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם. (154) "אמיתא - ניניא" (שבת קכח), והיינו מינט"א (רש"י שם). (155) צמח בעל עלים קטנים רחניים. ויש לו ריח טוב, ונקרא בערבית רודא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט דשביעית משנה א'). (156) שאם הכניסם לתבל בהם התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם בשבת.

יט. אין 157 גורפין מאכל 158 מלפני הפסח 159 - בין באבוס 160 של פלי, בין באבוס של קרקע - ואין מסלקין 161 לצדדין מפני הרעיו 162; גזרה שפא ישוה גמזות 163. נוטלין מלפני החמור ונותנין 164 לפני השור 165, אבל אין נוטלין מלפני השור ונותנין לפני החמור; מפני שהמאכל שלפני השור מטנף ברירו, ואין ראוי למאכל בהמה אחרת. וכן עלים שריחם רע ומאוסין, ואין בהמה אוכלתן - אסור לטלטלן. לפיכך: תלאי 166 של דגים - אסור לטלטלו, ושל בשר - מתיר 167. וכן כל פיוצא בזה.

(157) משנה, שבת קמ, ב. (158) מוציאים מאכל בלתי נקי להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). (159) שור שמפטמים אותו. (160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו מאכל לבהמה. (161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו ברעיו. (162) הגללים (פירוש המשניות). (163) ויתחייב משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזור אף באבוס של כלי. (164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים). (165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר. (166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד-משנה). (167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אף-על-פי שאסור לטלטל את המזב 168 בשבת 169, סכין 170 וזרדין 171, ובלבד שלא יזיזו בו איבר 172. ושוטטין 173 את הפר מתחתיו כדי שיהיה מטל על החול, בשביל שימתין ולא יסריח 174. ומביאין פלי מקר 175 וכלי מתכות, ומניחין לו על כרסו כדי שלא יתפח 176. ופוקקין 177 את נקביו, שלא יפנס בהן הרוח. וקושרין את הלחי 178; לא שיעלה 179, אלא שלא יסריח. ואין מעמצין 180 את עיניו בשבת 181.

(168) משנה, שבת קנא, א. (169) מושחים בשמן. (170) במים. (171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר במוקצה אלא טלטול. (172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריס עיניו" (רש"י). (173) מושכים. (174) על-ידי החום של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" (מעשה רוקח). (175) הגורם קרירות. (176) יתנפח. (177) וסותמים. (178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא יוסיף להפתח (רש"י). (180) עצימת עינים בשבת. (181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמץ לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו (שבת קנא:).

197) שבת צד, ב. (198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). (199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ד הי"ג. (200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - "כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות יט:).

יום שני ד' אלול ה'תש"פ

פרק שבעה ועשרים

(1) נכתבו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדירתן.

א. הוציא² חוץ לתחום המדינה³ בשבת - לוקה⁴, שנאמר: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. 'מקום' זה הוא תחום העיר⁵. ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה; אבל חכמים העתיקו, שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל⁶, פנגד מחנה ישראל⁷. וכך אמר להם משה רבנו: לא תצאו חוץ למחנה. ומדברי סופרים⁸, שלא יצא אדם חוץ לעיר⁹ אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה - אסור; שאלפים אמה הוא מגרש העיר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם הציווי "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", כתב ב'ספר החינוך' ש"נזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון", וכשם ששבת ה' ממלאכת בריאת העולם, כך ראוי לו לאדם לנוח במקום אחד.

זכירת השבת בכל ימות השבוע מתבטאת בלימוד הלכות שבת במשך ימות החול, וכשם שיש מצוה על זכירת השבת שבכל שבוע, כך ישנה מצוה בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שגם בימי החולין של הגלות יש לזכרה ולהתכונן אליה, ועל-ידי-זה שיוודעים על ההכנה לזמן הגאולה - תהיה העבודה בזמן הגלות בנקל יותר.

(על"פ י"ן מלכות' ספר זמנים סי' יג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"הוציא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה..."

דעת הרמב"ם כאן היא שאיסור תחומין מהתורה הוא י"ב מיל, ומדברי סופרים אלפיים אמה. וחזר בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה שכ"א) שאיסור תחומין מהתורה הוא אלפיים אמה (כדברי ר"ע), וישנה דעה

1 כא. מת¹⁸² המטל ברחמה - מניח עליו כפר או תינוק¹⁸³, ומטלטלו¹⁸⁴. וכן אם נפלה דלקה ברחם שיש בה מת - מניח עליו כפר או תינוק, ומטלטלו. ואם אין שם כפר ולא תינוק - מצילין אותו מן הדלקה מכל מקום¹⁸⁵; שמה יבוא לכבות, מפני שהוא כהול על מתו שלא ישרף. ולא התירו לטלטל בכפר או תינוק אלא למת בלבד, מפני שאדם כהול על מתו.

(182) שבת מג, ב. (183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל ברחמה, מה אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו". (184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול. (185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה" (שבת מג:).

9 כב. היה¹⁸⁶ מטל¹⁸⁷ ברחמה¹⁸⁸ ואין להם מקום¹⁸⁹ לטלטלו¹⁹⁰, או שלא רצו להזיזו ממקומו - באין שני בני אדם ויושבים משני צדדיו¹⁹¹. חם להם מלמטה¹⁹² - זה מביא מטתו¹⁹³ ויושב עליה, וזה מביא מטתו ויושב עליה. חם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת¹⁹⁴ ופורש על גביו, וזה מביא מחצלת ופורש על גביו. זה זוקף מטתו¹⁹⁵ ונשקט והולך לו, וזה זוקף מטתו ונשקט והולך לו - ונמצא מחצה עשויה מאליה¹⁹⁶; שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גגיהן סמוכות זו לזו, ושני קצותיהם על הקרקע משני צדי המת.

(186) שבת מג, ב. (187) המת. (188) וקרוב להסריח ויגרם בזיון לחיים ולמת. (189) בצל. (190) לשם עלידי כיכר ותינוק. (191) "על-גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו למחיצה (רש"י). (192) שהקרקע הוחם מהשמש. (193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. (194) שטיח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאווה. (195) "שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאליה, ולכשירצו נשמיים והולכים להם". ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל - אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). (196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

20 כג. מת¹⁹⁷ שהסריח¹⁹⁸ בבית, ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו - מתר להוציאו לברמלית¹⁹⁹. גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה²⁰⁰, שהוא: לא תסור מן הדבר אשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נוספת המובאת בשו"ע אדמוה"ז (הל' שבת ריש סי' שצ"ו) שאין לתחומין עיקר מהתורה כלל, וגם יותר מ"ב מיל אינו אסור מהתורה.

ובדעת הרמב"ם כאן ש"ב מיל הוא מן התורה, ואלפיים אמה מדרבנן, יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט, האם הוא מהתורה או לא. ומבאר הרוגצו"ב את לשון הרמב"ם, שממנו משמע שהאיסור הוא רק בשבת ולא ביו"ט, הגם ש"אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד", שמצוות עשה לשבות ממלאכה בשבת וגם מדברים שאינם מלאכה אלא טירחא, והרי ציווי זה של שבתה הוא רק בשבת ולא ביו"ט, ובנידון דידן יציאה חוץ לתחום אינה מלאכה אלא טירחא בלבד, ולכן אסורה רק בשבת שיש בה גם הציווי "תשבות" גם מטירחא. מה שאין כן ביו"ט שאסור רק במלאכה ולא בטירחא, אין איסור תחומין מן התורה אלא מדרבנן בלבד. ועל כן הכלל "אין בין שבת ליו"ט אלא מלאכה אוכל נפש בלבד" הוא בנוגע ל"איסור מלאכה".

מהלכות אלו יש ללמוד הוראה בעבודת ה', יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו הוא במחנה ישראל, שבמרכזו אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד המקיפים אותו ומגינים עליו מפני כל עניין שאינו שייך למחנה ישראל. ועל כך הציווי "אל יצא איש ממקומו" בכל זמן ובכל מצב ואסור ליהודי לצאת ממקומו – היינו היהדות, תורה ומצוותיה. והגם שציווי זה נאמר בקשר לשבת, אבל יהודי ממשיך את קדושתה של השבת על כל ימי השבוע, וגם אז מקיים את הציווי "אל יצא איש ממקומו", ונמצא תמיד במצב של קדושה – "ביום השביעי".

(על"פ יין מלכות ספר זמנים ט"ז יג)

(2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמו ה'". (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראיתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה)", אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת

התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. (7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) – (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחזור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. (8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

- 1 ב. נמצאת למד¹¹, שמתר לאדם בשבת להלך את כל
- 2 העיר כלה, אפילו היתה פנינה¹² - בין שהיתה
- 3 מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר
- 4 לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה¹³ לכל רוח,
- 5 מרבעות פטבלא מרבעות¹⁴, כדי שהיה נשקר את
- 6 הזויות¹⁵. ואם יצא חוץ לאלפים אמה - מפין אותו
- 7 מפת מרדות¹⁶, עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא
- 8 והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפילו
- 9 אמה אחת - לוקה מן התורה¹⁷.

(11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). (13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה – ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' – ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך, ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הלוחך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו-24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו-24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). (14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרובע עודף על העיגול בשני חומשים – "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). (15) ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזויות, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את
כלה. במה דברים אמורים? בשפלתה מדתו במקצת
העיר או במקצת המערה; אבל אם היתה אותה
רשות היחיד מכללת בתוך אלפים אמה שלו -
תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות,
ומשלימין לו את השאר.³¹

(30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). (31) שנשאר לו
מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח
העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות
מאלפים האמה.

ו. כיצד? הרי שהיה אלה אמה ממקום שביתתו או
מחוץ לעיר.³² עד מדינה או מערה, שיש בארבע
אלף אמה או פחות מאלף - מהלך את כל המדינה
או המערה שפגע בה.³³ ומהלך חוצה לה אלה אמה
פחות ארבע אמות.³⁴

(32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיתרות
(מער"ק). (33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך
אלפים אמה. (34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת
כארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה, שפגע בו בתוך
מדתו, אלה אמה ואמה.³⁵ אינו מהלך בה אלא
אלף אמה בלבד, שהוא תשלוש אלפים אמה שיש
לו.

(35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע
אותו בתוך אלפים אמה. (36) של תחום שבת.

ח. מי³⁷ שפלתה מדתו בחצי העיר - אף-על-פי
שאינו מהלך אלא עד סוף מדתו, מתר לטלטל בכל
העיר על ידי זריקה.³⁸ וכן³⁹ מי ששבת בבקעה,
והקיפוהו נכרים מחצה⁴⁰ בשבת⁴¹ - אינו מהלך בה
אלא אלפים אמה לכל רוח⁴², אף-על-פי שהוא
בתוך המחצה; ומתר לו לטלטל בכל המחצה על
ידי זריקה, אם הקיפוהו לשם דירה.⁴³

(37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). (38) ולא גזרו
חכמים שמה ימשך אחר החפץ. (39) (מסכת עירובין דף
מ"ב עמוד א'). (40) לשם דירה. (41) כי מחיצה
העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב).
(42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין
השבייתה. (43) שאם הקיפוהו שלא לשם דירה, אין
מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מי⁴⁴ שהיה בא בדרך לפנס למדינה - בין שהיה
בא פנים, בין שהיה בא בחרבה⁴⁵ - אם נכנס בתוך
אלפים אמה קרוב לעיר קדם שיענס השבת, אף-
על-פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת - הרי זה
נכנס, ומהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל
רוח.

לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו ("מגיד
משנה"). (16) כדין העובר על איסור דרבנן, כמבואר
בפרק א' הלכה ג'. (17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה
פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא
מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום
השביעי" - אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור
הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן,
כמבואר בפרק ד' הלכה א'.

ג. מההלך¹⁸ חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים,
בגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין
בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים - הרי זה
ספק,¹⁹ אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין
תחומין למעלה מעשרה.²⁰ אבל אם הלך על מקום
שיש בו ארבעה על ארבעה - הרי זה מההלך על
הארץ, ויש אסור תחומין שם.

(18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). (19) בדבר האסור
מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור
אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת
מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). (20) אבל בימים ונהרות
גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק
דרבנן, "שאינ בימים ונהרות איסור תחומין דאורייתא, לפי
שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא
יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך
לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות
ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'),
לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים
עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה
ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף
משנה").

ד. מי²¹ ששבת בדירה²² שבמדבר, או בסהר²³ או
במערה, וכיוצא בהן מרשות היחיד - מהלך את
כלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ברבוע.²⁴
וכן²⁵ השוכה בבקעה - אפלו היה ישן בשעה שנקנס
השבת, שלא קנה²⁶ שבייתה - יש לו להלך ממקומו
אלפים אמה²⁷ לכל רוח ברבוע. היה²⁸ מהלך
בבקעה, ואינו יודע תחום שבת - מהלך אלפים
פסיעות בינוניות²⁹, וזה הוא תחום שבת.

(21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (22) מקום
בנוי לשמירת הצאן. (23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן
או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב').
(24) כדין שוכה בעיר. (25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה
עמוד א'). (26) כלומר לא התכוון לקנות. (27) הואיל
ואילו היה ניעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). (28) (מסכת
עירובין דף מ"ב עמוד א'). (29) חצי אמה מקום מצב
הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

ה. מההלך³⁰ אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה
מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה
- אינו מהלך אלא עד סוף מדתו, ואין אומרים:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". (49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום – יכנס, שאין המשוחות (מורדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלכה לסימן התחום)". (50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום.

(51) מתחום העיר. (52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). (53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

יב. מ⁵⁴ יצא חוץ לתחום שלא לדעתו, כגון שהוציאוהו נכרים או רוח רעה⁵⁵, או ששגג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר⁵⁶ לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו⁵⁷ - כאלו לא יצא⁵⁸. ואם נתנהו ברשות היחיד, כגון שנתנהו נכרים בדיר וסתר ומערה או בעיר אחרת - יש לו להלך את פלה. וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה, ונזכר והוא בתוכן - מהלך את פלה.

(54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (55) שנטרפה דעתו (רש"י). (56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). (57) התחום. (58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

יג. יצא⁵⁹ חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שחזר שלא לדעת, כגון שהחזירוהו נכרים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות⁶⁰. וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסתר - אין לו אלא ארבע אמות⁶¹. המפריש⁶² בים הגדול⁶³, אף-על-פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו - מהלך את כל הספינה פלה⁶⁴, ומטלטל בכלה.

(59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. (61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. (62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. (63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. (64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ז).

(44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי עקיבא) לנמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה". (45) ביבשה.

י. היתה⁴⁶ בא למדינה, וישן בדרך, ולא געור אלא בשבת, וכשגעור מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה יכנס לה, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו, ולפיכך קנה שבתה עם בני המדינה פמותן, שהרי נכנס עמהן בתחום.

(46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מ⁴⁷ יצא חוץ לתחום, אפילו אמה אחת - לא יכנס. שהארבע אמות שיש לו לאדם, תחלתן ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, כיון שיצא חוץ מתחומו אמה או יותר - ישב במקומו, ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ⁴⁹. וכן מי שהחשיך⁵⁰ חוץ לתחום המדינה אפילו אמה אחת⁵¹ - הרי זה לא יכנס לה, אלא מהלך ממקום שנקנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה בלבד. ואם פלטה מדתו במקצת העיר⁵² - מהלך עד סוף מדתו, כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יכנס⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה".

ובהמשך כתב "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אל יכנס... היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, הרי זה יכנס". ומקור הדברים הוא בסוף מסכת עירובין במשנה. והנה בנוגע לשיעור היציאה "אמה או יותר" אבל לא פחות מאמה אחת, צריך להבין שהרי שיעור תחומין הוא ככל השיעורים "הלכה למשה מסיני", וממילא גם הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר, וא"כ מדוע שיעור היציאה הוא אמה, והלא שיעור תחומין הוא מדויק ביותר, ומדוע לא יתחייב גם על יציאה של פחות מאמה. ועד"ז יש להבין, מדוע התירו להכנס למי שרגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, כיון ששיעור תחומין הוא מדויק, מדוע כשרגלו האחת בחוץ לא נחשב כנמצא מחוץ לתחום.

(על-פי יין מלכות' ספר זמנים ס' יד)

(47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). (48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שביטה בין השמשות" ("מגיד משנה").

יז. היה⁸⁰ יוצא פרשות, ואמרו לו והוא הולך בדרך⁸¹: כבר נעשית המצוה שיוצאת לעשות - יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם היה מקצת תחום שיוצא ממנו פרשות מבלי בתוך המצוה אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו, וכאלו לא יצא. וכל היוצא⁸³ להציל נפשות ישראל מיד עובדי פוכבים ומזלות, או מן הנזק, או מן המפלות⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח במקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי פוכבים ומזלות תקיפה, והיו מפחדים לשבת במקום שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שביטה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה. . . באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

פרק שמונה ועשרים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמך.

א. כל בית² דירה³ שהוא יוצא מן המדינה⁴, אם היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי אמה⁵, שהוא צלע⁶ בית סאתים המרבעת⁷, או פחות מזה - הרי זה מצטרף למדינה⁸ ונחשב ממנה; ובשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה.

(2) משנה (עירובין נז.). (3) אפילו אין דרים בתוכו (מעשה רוקח). (4) הישוב שהוא שובת בתוכו. (5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפס"ז ה"א, וב'מגיד משנה' שם. . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפס"ז ה"א). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפס"ז למעלה. (8) ונקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (גדרים נז.): אמר קרא (יהושע ה, יג): "ויהי בהיות יהושע

יד. מי⁶⁵ שיוצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחצה בשבת⁶⁶ - יש לו להלך כל אותה המחצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיוצא ממנו מבלי מקצתו בתוך המחצה שנעשית שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחצה, הרי זה נכנס לתחומו⁶⁷; וכיון שיקנס - הרי הוא כאלו לא יצא⁶⁸.

(65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). (66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. (67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. (68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כל מי⁶⁹ שאין לו לזוז ממקומו⁷⁰ אלא בתוך ארבע אמות, אם נצרך לנקביו⁷¹ - הרי זה יוצא ומרחיק⁷² ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיוצא ממנו בעת שיתרחק להפנות - הואיל ונכנס - יכנס⁷³, וכאלו לא יצא. והוא, שלא יצא בתחלה לדעת⁷⁴; אבל אם יצא לדעת - אף-על-פי שיקנס, אין לו אלא ארבע אמות.

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

טז. כל מי⁷⁵ שיוצא פרשות בית-דין, בגון העדים שפאו להעיד על ראית הלכנה⁷⁶, וכיוצא בהן ממי שמתר לו לצאת לדבר מצוה⁷⁷ - יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו⁷⁸. ואם הגיע למדינה - הרי הוא כאנשי העיר⁷⁹, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנזק ומן המפלות" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו

והמעררה²⁹ והשוכה³⁰ ובית שבספינה³¹ - כל אלו²²
וכיוצא בהן אין מצטרפין עמה.²³

25 שאין עליהם שם בית דירה. 26 אף שגר שם השומר
הגובה את המכס. 27 גם אם שם שומר הקברות.
28 חפירה ארוכה. 29 חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו
בני אדם. 30 קן יונים. 31 כיון שאינו קבוע, שפעמים
הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

ה. היות³² שתי עירות³³, זו סמוכה לזו - אם יש²⁴
ביניהן מאה וארבעים ואחת ושליש, כדי שיהיה²⁵
שבעים אמה ושירים³⁴ לזו ושבעים אמה ושירים²⁶
לזו - חושבין שתיהן כעיר אחת, ונמצא כל עיר²⁷
מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים²⁸
אמה. היו שלשה כפרים משלשין³⁵ - אם יש בין²⁹
האמצעי ובין כל אחד ואחד מן החיצונים אלפים³⁰
אמה³⁶ או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים³¹
מאתים שלש ושמונים פחות שלש³⁷, כדי שיהיה³²
בין כל אחד מהן ובין האמצעי, כשתראה אותו³³
כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה³⁴
ושליש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין אלפים³⁵
אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר³⁸ שהקפה³⁹
ולבסוף ישבה⁴⁰ - מודדין לה משיבתה⁴¹; וישבה³⁷
ולבסוף הקפה - מודדין לה מחומותיה⁴².

32 עירובין נו, ב. 33 וכן הדין אם היו שלש או ארבע
עיירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח').
34 שני שלישי אמה. 35 כבציר שלפנינו:
36 שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים
כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת.
37 מלבד רוחב הכפר האמצעי. 38 עירובין כו, א.
39 בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים.
40 נתייבשה ואינה מיושבת כולה עד החומה. 41 כיון
שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל
העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן
החומה אלא מן הבתים המיושבים. 42 אפילו היא רחוקה
הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר
היתה מיושבת.

ו. עיר⁴³ שהיתה ארפה⁴⁴ או מרפעת - הואיל ויש לה³⁹
ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא,⁴⁰
ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה.⁴¹
היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, ורואין אותה כאלו⁴²
היא בתוך המרפע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרפע⁴³
אלפים אמה לכל רוח; שנמצא משתפר הזוויות.⁴⁴

43 עירובין נה, א. 44 שהיה ארכה אלפים אמה ואין
ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבנה עד שתהיה
מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. 45 ממלאים
את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים
מהריבוע ולא מהעיגול כבציר שלפנינו (ציור א), ואם יוצא
דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ביריחו, מאי ביריחו? - אי ביריחו ממש, והרי כתוב
(יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל,
אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו
(עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה,
אמרה תורה: תן חוצה ואחר כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ
לעיר, למדו (עירובין כג.) ממה שכתוב בחצר המשכן
(שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים
בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש). ועיין
מגיד-משנה.

ב. היה⁹ בית זה קרוב למדינה¹⁰ בשבעים אמה¹¹,
ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה, ובית
שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך³
במה ימים - הרי הכל כמדינה אחת¹²; וכשמודדין,⁴
מודדין מחוץ לבית האחרון. והוא¹³, שיהיה בית
דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות¹⁴ או יתר.⁶

9 עירובין כא, א. 10 לישוב ששוכת בתוכו.
11 כוונתו "שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר
בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושירים".
12 שבתיה מפוזרים. 13 סוכה ג, ב. 14 שבפחות
מזה, אין עליו שם דירה.

ג. וכן בית הפנסת¹⁵ שיש בו בית דירה לחצנין¹⁶,
ובית עבודת כוכבים ומזלות שיש בו בית דירה⁸
לכהניהם¹⁷, והאוצרות¹⁸ שיש בהן בית דירה¹⁹,
והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושלש מחצות¹⁰
שאין עליהן תקרה²⁰ ויש בהן ארבע על ארבע¹¹
אמות, והרגלין²¹, והבית הבנוי בים²², ושתי¹²
מחצות שיש עליהן תקרה²³, ומערה שיש בגן על¹³
פינה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה,¹⁴
אם היו בתוך שבעים אמה ושירים. ומאותו הבית¹⁵
היוצא ואין באלו חוט מתוח על פני כל המדינה²⁴,
ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.¹⁷

15 עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו.
16 שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת
נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב
רבינו ששליח-ציבור אומר להם). 17 לכמריהם. 18 של
תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. 19 לגובה
המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה"
(כת"י התימנים). 20 שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס -
ונשארו שלש מחצות בלא תקרה. 21 סוכות שומרים
בגינה. 22 באיי הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר,
ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. 23 שהיה בית דירה
בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחצות ותקרה. 24 על
פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה²⁵: שתי מחצות שאין¹⁸
עליהן תקרה, אף-על-פי שדיין ביניהן, והגשר²⁶
והקבר²⁷ ובית הפנסת ובית עבודת כוכבים ומזלות²⁰
והאוצרות שאין בהן בית דירה, והבור והשית²¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפתח ביתו, כדין הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

- י. יושבי צריפין⁶⁵ - אין מודדין להן אלא מפתח בתייהן⁶⁶. ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתיים⁶⁷ - הקבעו בלם⁶⁸, ומרבעין אותה, ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח פשאר העירות.

עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

- יא. אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה⁷⁰, לא פחות⁷¹ ולא יותר⁷²; ובחבל של פשתן⁷³, כדי שלא ימשך יותר מדי. הגיע לגי' - אם היה רחבו חמשים אמה, שיכול להבליעו⁷⁵ בחבל המדה - מבליעו⁷⁶. והוא, שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח.). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ("ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שמעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמו ומפסיד" ("ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעותו. (73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כז' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ("ירושלמי" שם). (74) בקעה. (75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). (76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים, אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). (77) כדין עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

- יב. במה דברים אמורים⁷⁸? שהיה חוט המשקלת⁷⁹ יורד פגגדו⁸⁰, שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם אין חוט המשקלת יורד פגגדו - אינו מבליעו⁸¹, אלא אם-כן היה עמקו אלפים או פחות מכן.

(78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. (79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. (80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). (81) מכיון שנחו להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

- יג. היה⁸² גיא מעקם⁸³ - מקדר⁸⁴ ועולה, מקדר⁸⁷

- ז. וכן⁴⁶ אם היתה העיר משלשת⁴⁷, או שיש לה צלעות רבות⁴⁸ - מרבעין אותה⁴⁹, ואחר כך מודדין חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וקשהו מרבעה - מרבעה ברבוע העולם⁵⁰, כדי שתהא כל רוח ממנה משובה פגגד רוח מרוחות העולם ומכוננת פגגדה.

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציור ב). (48) כבציור שלפנינו (ציור ג). (49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי האורך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבע העולם" (שונצינו).

- ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחד - רואין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה במין ג'⁵³, או שהיתה עשויה כקשת⁵⁴: אם יש בין שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר⁵⁶, ורואין את כל הרוחב שבין היתר והקשת⁵⁷ כאלו הוא מלא בתיים; ואם היה בין שני ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן הקשת.

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. (53) "גממא" היא אות שלישית יוונית, "וצורתה כעין ך שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג'ם. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

- ט. עיר⁵⁹ שיושבת על שפת הנחל⁶⁰: אם יש לפניה דקה⁶¹ רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל⁶² - נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ויעשה הנחל כלו בכלל המדינה מפני הדקה הבנויה מצדו; ואם לא היה שם דקה - אין מודדין להן אלא מפתח בתייהן⁶³, ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא

ורש"י פירש: "נוקבים" משהו מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. (102) קצה החבל. (103) על-ידי-זה מתמטע מדרונו של כל ארבע אמות בחצי קומת איש (רש"י). (104) בתוספתא (עירובין פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור, אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את ההר, ונמצא נשכר". (105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם לצאת בשבת מחוץ לתחום.

יז. אין סומכין אלא על מדידת אדם ממחה¹⁰⁷,
שהוא יודע מדת הקרקע. היו לנו תחומי שבת
מתוקין, ובא ממחה ומדד, רפה בתחום מהן¹⁰⁸
ומעט בתחום - שומעין לו בתחום שרפה¹⁰⁹. וכן
אם באו שנים ממחין ומדדו התחום, אחד רפה
ואחד מעט - שומעין למרבה¹¹⁰. ובלבד שלא ירפה
יתר ממדת אלכסוניה¹¹¹ של עיר.

(106) משנה (עירובין נח:). (107) לשון המשנה "אין מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). (108) "כשאומר שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו" (פירוש המשניות). (109) "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט. (110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. (111) מפורש בהלכה יח.

יח. כיצד? בעת שירפה זה, נאמר: שמא הראשון
מקרה אלכסון¹¹² של עיר מדד האלפים, ולפיכך
מעט מדתו, ונמצא צלע התחום בינו וביין המדינה
פחות מאלפים; וזה האחרון מדד אלפים מצלע
המדינה¹¹³. ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר
על זה. לפיכך, אם רפה זה האחרון יתר על הראשון
אפלו בחמש מאות ושמונים אמה בקרוב¹¹⁴ -
שומעין לו; ביותר על זה - אין שומעין לו.

(112) שמדד מהקרה של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתיים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתיים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשיות מהמדה, שהרי אמה בריבוע היא אמה ושתי חמשיות באלכסון - 'מגיד משנה'.

יט. אפלו¹¹⁵ עבד, אפלו שפחה¹¹⁶, נאמנין לומר¹¹⁷:
עד כאן תחום השבת. ונאמן הגדול¹¹⁸ לומר: זכור
אני, שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן;
וסומכין על עדותו¹¹⁹ בדבר זה. שלא¹²⁰ אמרו
חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל; מפני ששעור
אלפים אמה מדבריהם¹²¹.

(115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט

1 ויורד. היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול
2 להבליעו - הולך למקום⁸⁵ שהוא יכול⁸⁶ להבליעו,
3 ומבליעו, וצופה כנגד מדתו⁸⁷, וחוזר.

(82) עירובין נח, א. (83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י ו'מעשה וקוף). (84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגאיות. (85) אחר שאפשר לו משם למדוד. (86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. (87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

4 יד. הגיע⁸⁸ לכתל - אין אומרים: קב⁸⁹ את הכתל⁹⁰;
5 אלא אומרים⁹¹ רחבו והולך לו. ואם אפשר להשתמש
6 בו - מודדו מדידה יפה⁹². ואם היה חוט המשקלת
7 יורד כנגדו⁹³ - מודד רחבו מדידה יפה.

(88) עירובין נח, א. (89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. (90) כשהכותל זקוף וישר, שאי אפשר להשתמש בו. (91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). (92) "כקרקע חלקה" (רש"י). (93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד-משנה).

8 טו. הגיע⁹⁴ להר: אם היה הר מתלקט⁹⁵ ממנו גבוה
9 עשרה טפחים בארץ חמש אמות⁹⁶ - מבליעו⁹⁷
10 וחוזר למדתו; ואם היה גבוה הרפה עד שיתלקט
11 ממנו עשרה טפחים מתוך משך ארבע אמות -
12 אומדו⁹⁸ והולך לו. ואם אינו יכול להבליעו, כגון
13 שהיה רחבו יתר מחמשים - מקדרו⁹⁹ מעט מעט.
14 וזה הוא שאמרו: מקדרין בהרים.

(94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת. (95) מגביה. (96) שבהילוך חמש אמות ורחב, עולה ההר עשרה טפחים בגובה. (97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. (98) כיון שהוא זקוף מאד, מעריכו והולך לו. (99) מודדו בחיתוך המדה, כמבואר בהלכה יז.

15 טז. כיצד¹⁰⁰ מקדרין¹⁰¹ בהרים או בגאיות שאינו
16 יכול להבליעו? או חזין שנים חבל של ארבע אמות,
17 העליון אוהו קצתו¹⁰² כמנגד מרגלותיו, והתחתון
18 אוהו בקצה השני כנגד לבו¹⁰³; וחוזר העליון לעמד
19 במקום התחתון, והתחתון יורד ומרחיק ממנו מדת
20 החבל; וכן מתגלגלים והולכין עד שמודדין את
21 כליל¹⁰⁴. וכשילף המודד להבליע ההר או הגיא - לא
22 יצא חוץ לתחום; שלא יראו אותו העוברים,
23 ויאמרו: מדת תחומין בזה לכאן¹⁰⁵.

(100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדרין בהרים". (101) מחתכים את המדה שמודד בחבל של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם".
7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית
ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר",
ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר
כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם
לא - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה
בלי אונס כדאם ברצון. 8) שנאמר (שמות כ, ח"א):
"זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את
השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר במ וינח ביום
השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו".
9) בדפוס שונציו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום

ה'ד). 117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדדו את
התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים
לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם
ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי'
שצט). 118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד
בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא
לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. 119) אבל על
עדותו של קטן לא סמכו ('טורי ושו"ע או"ח סי' שצט).
120) משנה (עירובין נח.): 121) אבל שנים עשר מיל הוא
מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק
כו ה"א).

פרק תשעה ועשרים

1) נתבאר בו מצות-עשה של זכור שהוא כולל זכירת
הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן
התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

1 א. **מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת**
2 **בְּדִבְרֵים², שְׁנֵאֲמַר: זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ.**
3 **כְּלוֹמַר, זָכְרָהּ זִכְרִית שָׁבַח וְקִדּוּשׁ. וְצִרְיָה לְזַכְרָהּ**
4 **בְּכִנְיֹתָהּ וּבִיצִיאָתָהּ: בְּכִנְיֹתָהּ - בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם,**
5 **וּבִיצִיאָתָהּ³ - בְּהַבְדָּלָה.**

2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא:
"זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר
שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור,
שתהיה שונה בפיו" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא
ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו
וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו
מצות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. 3) כן כתב רבינו
גם ב'ספר המצוות' (מצות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו
בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה
מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאלות דרב
אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י
נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

6 ב. **וְזֶהוּ נִסַּח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ**
7 **מְלֶכֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ⁴ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָּנוּ⁵,**
8 **וְשַׁבַּת קִדְּשׁוּ⁶ בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן⁷ הִנְחִילָנוּ, וְזָכְרוֹן**
9 **לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁸. תְּחִלָּה⁹ לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁ¹⁰, זָכַר**
10 **לְיִצְיַאת מִצְרָיִם¹¹. כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת¹² וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָ¹³**
11 **מִכָּל הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קִדְּשָׁתָ¹⁴ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן¹⁵**
12 **הִנְחִילָתָנוּ¹⁶. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת¹⁷.**

4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב
(להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל,
שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב):
"שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן
צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק
ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן
תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל
העמים" ('אבודרהם'). 5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי
רצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם".

13 ג. **וְזֶה¹⁸ נִסַּח הַהַבְדָּלָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ**
14 **הָעוֹלָם, הַמְּבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלָל¹⁹, וּבֵין אֹרֶךְ לְחֹשֶׁךְ²⁰,**
15 **בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים²¹, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי**
16 **הַמַּעֲשֵׂה²². בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלָל.**

18) פסחים קג, ב. 19) שנאמר (ויקרא י. י.): "ולהבדיל
בין הקודש ובין החול". 20) שנאמר (בראשית א, ד):
"ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי
שבת (פסחים נד.). 21) שנאמר (ויקרא כ, כז): "ואבדיל
אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג):
"כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה'
מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות.
22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר

15 מִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִבְדִּיל
16 עַל הַכּוֹס. וּמִבְּרֶךְ ³⁶ עַל הַיַּיִן תִּחְלֶה ³⁷, וְאַחֵר כֶּךָ
17 מְקַדֵּשׁ. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שֶׁיִּקְדֹּשׁ ³⁸.

(33) ומה שאמרו (פסחים קו). "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא ('תוספות' שם ד"ה וזכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. (34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קג, ב. משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש שתאמר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' אר"ח ורמ"א סי' רעא).

18 ז. פִּיֶּצֶד ³⁹ הוּא עוֹשֶׂה? לֹקֵחַ כּוֹס, שֶׁהוּא מְחַזֵּק
19 רְבִיעִית ⁴⁰ או יֵתֵר, וּמְדִיחֵהוּ ⁴¹ מִכַּפְּנִים וְשׁוֹטְפוֹ
20 מִבְּחוּץ ⁴², וּמְמַלְאֵהוּ יַיִן, וְאוֹחֶזוּ בְּיָמֵינוּ ⁴³, וּמְגַבִּיֵּהוּ
21 מִן הַקֶּרֶקֶעַ ⁴⁴ טַפָּח ⁴⁵ או יֵתֵר, וְלֹא יִסַּע בְּשִׁמְלָא ⁴⁶,
22 וּמִבְּרֶךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחֵר כֶּךָ מְקַדֵּשׁ. וּמִנְהֵג פָּשׁוּט
23 בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְקִרּוֹת בַּתְּחִלָּה פָּרִשֶׁת "וַיִּכְלוּ" ⁴⁷, וְאַחֵר
24 כֶּךָ מִבְּרֶךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחֵר כֶּךָ מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתֶה מְלֹא
25 לְגִמְיָו ⁴⁸, וּמִשְׁקָה לְכָל בְּנֵי חֲבֻרָה ⁴⁹. וְאַחֵר כֶּךָ נוֹטֵל
26 יָדָיו, וּמִבְּרֶךְ "הַמוֹצֵיא" וְאוֹכֵל.

(39) ברכות נא, ב. (40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. (41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות הט"ו. (42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). (43) בידו החשובה. (44) ואם הוא מיסב על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". (45) שהוא כעשרה סנטימטרים. (46) שלא יראה עליו כמשא. (47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית". (48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז

מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

1 ד. עֲקָרָה הַקִּדּוּשׁ - בְּלִילָה ²⁴. אִם לֹא קִדֵּשׁ בְּלִילָה -
2 בֵּין בְּשׁוּגָג, בֵּין בְּמִזִּיד - מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כְּלוּ.
3 וְאִם לֹא הִבְדִּיל בְּלִילָה ²⁵ - מְבַדֵּיל לְמַחֵר ²⁶; וּמִבְּדִיל
4 וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי ²⁷. אֲכָל אֵינוֹ מְבַרֵךְ עַל
5 הָאוֹר אֲלָא בְּלִיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּלִבְד.

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", וזכרו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'ספ' משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאה לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום-טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שביו"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום-טוב].

6 ה. אֲסוּר ²⁸ לְאָדָם לְאָכַל או לְשִׁתּוֹת יַיִן ²⁹ מִשְׁקַדֵּשׁ
7 הַיּוֹם עַד שֶׁיִּקְדֹּשׁ. וְכֵן מְשִׁיבָא הַיּוֹם - אֲסוּר לוֹ
8 לְהַתְחִיל לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת וּלְעֲשׂוֹת מְלָאכָה ³⁰ או לְטַעַם
9 כְּלוּם, עַד שֶׁיִּבְדִּיל. וּלְשִׁתּוֹת מִים - מִתֵּר ³¹. שִׁכַּח ³² או
10 עָבַר וְאָכַל וְשָׁתָה קֹדֶם שֶׁיִּקְדֹּשׁ או קֹדֶם שֶׁיִּבְדִּיל -
11 הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ וּמִבְּדִיל אַחֵר שְׁאֵכֵל.

(28) פסחים קה, א. (29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם ה'ירושלמי' שגם מים אסור לשתות, ובוה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשתות מים, כתב איסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב איסור טעימה (מהרי"א). (30) שבת קנ, ב. (31) "רבנן דבי רב אשי, לא קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם). (32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נודמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

12 ו. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים ³³ לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וּלְהַבְדִּיל עַל
13 הַיַּיִן. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִבְדִּיל בַּתְּחִלָּה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל
14 עַל כּוֹס ³⁴. וּמֵאַחֵר ³⁵ שֶׁיִּבְדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קִדֵּשׁ לְחַל"

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 שְׁיִקְדָּשׁ⁶². וְגַם קִדּוּשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּמָקוֹם
17 סְעֵדָה.

(59) פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידי - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. (60) כמו שאמרו רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מניין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו). ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. (61) כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). (62) שכל שתיקנו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיקנו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

18 יֵא. יֵשׁ לוֹ לְאָדָם⁶³ לְקַדֵּשׁ עַל הַפֹּסֶם עֶרֶב שֶׁבֶת מִבְּעוֹד
19 יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְנָסָה הַשֶּׁבֶת; וְכֵן מִבְּדִיל⁶⁴ עַל
20 הַפֹּסֶם מִבְּעוֹד יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲדִין הִיא שֶׁבֶת;
21 שְׁמִצּוֹת זִכְרֶיהָ - לְאֶמְרָה בֵּין בְּשַׁעַת פְּנִיטָתוֹ וַיִּצְאָתוּ
22 בֵּין קֶדֶם לְשַׁעַת זֶה פְּמַעֲט⁶⁵.

(63) ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". (64) בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". (65) בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

23 יב. מִי⁶⁶ שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּעֶרֶב שֶׁבֶת, וְקִדֵּשׁ עָלָיו
24 הַיּוֹם⁶⁷ וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּעֵדָה - פּוֹרֵס מִפָּה⁶⁸ עַל
25 הַשִּׁלְחָן וּמִקְדָּשׁ, וְגוֹמֵר סְעֵדָתוֹ, וְאַחֵר כֶּף מִבְּרֶךְ
26 בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן. הִיָּה⁶⁹ אוֹכֵל בְּשֶׁבֶת, וְיִצֵּא הַשֶּׁבֶת וְהוּא
27 בְּתוֹךְ סְעֵדָתוֹ - גּוֹמֵר סְעֵדָתוֹ⁷⁰, וְנוֹטֵל יָדָיו⁷¹, וּמִבְּרֶךְ
28 בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן עַל הַפֹּסֶם, וְאַחֵר כֶּף מִבְּדִיל עָלָיו⁷². וְאִם
29 הָיָה בְּתוֹךְ הַשִּׁתְיָה⁷³ - פּוֹסֵק⁷⁴ וּמִבְּדִיל, וְאַחֵר כֶּף
30 חוֹזֵר לְשִׁתְיָתוֹ.

(66) פסחים ק, א. (67) צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. (68) לכסות את הפת עד לאחר הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת ('מגן אברהם' סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות פ"ח הי"ג וה'הגהות מיימוניות'). (69) פסחים קה, א. (70) ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוסיפים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע - נראה

מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. (49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

1 ח. אֵין⁵⁰ קִדּוּשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעֵדָה⁵¹. בְּיָצֵד? לֹא
2 יִקְדֵּשׁ בְּבֵית זֶה וַיֹּאכֵל בְּבֵית אַחֵר⁵²; אֲכָל אִם קִדֵּשׁ
3 בְּזוּת זֶה - אוֹכֵל בְּזוּת שְׁנֵיהֶם⁵³. וְלָמָּה מִקְדָּשֵׁין בְּבֵית
4 הַכְּנֶסֶת⁵⁴? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שְׁאוּכְלִין וְשׁוֹתִין⁵⁵ שָׁם.

(50) פסחים קא, א. (51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). (52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג). (53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). (54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. (55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש, שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה"ו), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

5 ט. הִיָּה⁵⁶ מִתְאַוָּה לִפְת יוֹתֵר מִן הַיֵּין, אוֹ שְׁלֹא הִיָּה
6 לוֹ יֵין - הָרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, וּמִבְּרֶךְ
7 "הַמוֹצֵא", וּמִקְדָּשׁ, וְאַחֵר כֶּף בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאֵין
8 מִבְּדִילִין עַל הַפֶּת⁵⁷, אֶלָּא עַל הַפֹּסֶם⁵⁸.

(56) פסחים קו, ב. (57) פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נודמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קז:). (58) "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

9 י. מִי⁵⁹ שֶׁנִּתְּנָהוּ לְקַדֵּשׁ עַל הַיֵּין בְּלִילִי שֶׁבֶת, וְשִׁכַּח
10 וְנוֹטֵל יָדָיו קֶדֶם שְׁיִקְדָּשׁ - הָרִי זֶה מִקְדָּשׁ עַל הַפֶּת,
11 וְאֵינוֹ מִקְדָּשׁ עַל הַיֵּין אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו לְסְעֵדָה.
12 וּמִצְוָה לְבָרֵךְ עַל הַיֵּין בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת קֶדֶם שְׁיִסְעֵד
13 סְעֵדָה שְׁנֵיהֶם⁶⁰. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדּוּשָׁא רַבָּה"⁶¹.
14 מִבְּרֶךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן" בְּלִבֵּד וְשׁוֹתָהּ, וְאַחֵר כֶּף
15 יֵטֵל יָדָיו וְיִסְעֵד. וְאִסּוּר לוֹ לְאָדָם שְׁיִטְעֵם פְּלוֹם קֶדֶם

יין - אין מקדשין עליו⁸⁶. וכן שמרים שנתן עליהן
מים, אף-על-פי שיש בהן טעם יין - אין מקדשין
עליהן⁸⁷. במה דברים אמורים? בשנתן על השמרים
שלשה מים, והוציא פחות מארבעה; אכל אם הוציא
ארבעה⁸⁸ - הרי זה יין מזוג, ומקדשין עליו.

(85) בבא-בבא צו, א. (86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון
שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן
הלכה זו. (87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן"
- אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט.
(88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל'
ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא
מהם ארבעה (שנמוג יין השמרים עם המים), מברך עליהם
בורא פרי הגפן, שזה יין מזוג הוא (שלשה חלקים מים
ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם
יין - מברך עליהן שהכל תחילה".

טז. פליי⁸⁹ שהיה מלא יין, אפלו מחזיק במה
רביעיות, אם שתה ממנו מעט - הרי זה פגמו
ונפסל, ואין מקדשין על השאר⁹⁰; מפני שהוא
בשינוי פוסות⁹¹.

(89) פסחים קו, א. (90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש
עליו (הרשב"ם). (91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו
פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יין⁹² שריחו ריח החמץ וטעמו טעם יין⁹³ -
מקדשין עליו. וכן יין⁹⁴ מזוג. וכן יין צמוקים⁹⁵ -
מקדשין עליו; והוא, שיהיו צמוקים שיש בהן
לחלוחית, שאם ידרף אותן יצא מהן דבשן⁹⁶. וכן
יין חדש מגת⁹⁷ - מקדשין עליו. וסוהט אדם
אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו⁹⁸. מדינה⁹⁹
שרב יינה שחר - אף-על-פי שהוא פסול לקדוש¹⁰⁰,
מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר מדינה¹⁰¹.

(92) בבא-בבא צו, א. (93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח,
וראה למעלה הלכה טו. (94) במים, אולם לפחות יהיה
היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). (95) ענבים
מיובשים. (96) מיץ הענבים. (97) ארבעים ימים ראשונים
לדריכתו. (98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי'
רעב). (99) פסחים קז, א. (100) כיון שיכול לקדש על
הפת, כמבואר בהלכה ט'. (101) שעיקר שתיית המדינה
הוא שחר במקום יין.

יח. פשם שמקדשין בליל שבת ומבדילין במוצאי
שבת, כך מקדשין בליל ימים טובים¹⁰² ומבדילין
במוצאייהן ובמוצאי יום הכפורים; שפלים שבתות
ה' הן¹⁰³. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלו של
מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; אכל אין מבדילים
במוצאי יום טוב לשבת¹⁰⁴.

(102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו"
בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי

כמגרש את המלך. (71) שצריך ליטול את הידים אחר
הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז
הי"ב). (72) הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור
לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין
מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצה ושמירת נפש
פ"ו ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל
דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש
וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי
הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על
העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה
וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס
אחד (מגיד-משנה). (73) שתיית יין, שאילו מים מותר
לשתות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). (74) פסחים קה, א.
ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

יג. ה"ה⁷⁵ אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת -
מברך⁷⁶ ברכת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על
כוס שני. ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין
עושין שתי מצות בכוס אחד⁷⁷; ששתיית קדוש
ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה⁷⁸ הן.

(75) פסחים קב, ב. (76) וצריך להזכיר של שבת בברכת
המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע
או"ח סי' רעא). (77) לפי שאין עושים מצוות חבילות
חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים
ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס
אחד, כשחל יום-טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב,
ובהלכה הקודמת. (78) להוציא ברכות נישואין שהן
מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד (מגדל עוז).

יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על
גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור,
אפלו בטפת החרדל בחבית גדולה - אין מקדשין
עליו⁸⁰. כך אנו מודין בכל המערב⁸¹. ויש מי שמתיר
לקדש עליו⁸², ואומר: לא נאמר 'היין הראוי לנסף
על גבי המזבח' אלא להוציא יין שריחו רע, או
מגלה⁸³, או מבשל, שאין מקדשין על אחד מהן⁸⁴.

(79) בבא-בבא צו, א. (80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא):
"כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'",
ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א.
(81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"א ה"י
באיסור יין של גור, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם
נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח,
אינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי". (82) 'ירושלמי'
פסחים פ"י ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב
בדבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. (83) "שמה שתה מהם
נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצה
ושמירת נפש פ"א ה"ו). (84) שכולן פסולין לנסכים
(רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת
עצמם (מגיד-משנה).

טו. יין⁸⁵ שטעמו טעם חמץ, אף-על-פי שריחו ריח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 אֶת יוֹם טוֹב¹²³ מִקְרָא קֹדֶשׁ¹²⁴ הַזֶּה, זְכוֹרֹן¹²⁵ תְּרוּעָה, 16 מִקְרָא קֹדֶשׁ, בְּאַהֲבָה, זְכוֹר לַיִצְיָאָה מִצְרִים¹²⁶. כִּי בְנוֹ 17 בְּחֶרֶף וְאוֹתָנוּ קֹדֶשֶׁת מִכָּל הָעַמִּים, וַיִּדְבֹּרָךְ אֲמַת¹²⁷ 18 וְקָנִים¹²⁸ לַעֲד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִלֵּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, 19 מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְכָּרוֹן. וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת 20 - חוֹתֵם: מִקְדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וַיִּשְׂרָאֵל וַיּוֹם הַזְכָּרוֹן, בְּדֶרֶךְ 21 שְׁחוּתָם בְּתַפְלָה¹²⁹.

(123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י', י'): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם. . . והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). (124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שונוצניו). (125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פ"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. (126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמור". (127) שנאמר (תהלים קט, קט): "ראש דברך אמת". (128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). (129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

22 כ.א. בְּלִילֵי יוֹם טוֹב מִקְדֵּשׁ עַל הַיָּיִן בְּשַׁבָּת¹³⁰. וְאִם 23 אֵין לוֹ יָיִן, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לֶפֶת - מִקְדֵּשׁ עַל הַפֶּת. 24 וְכֵן בְּיוֹם טוֹב מִקְדֵּשׁ קְדוּשָׁא רַבָּא, בְּדֶרֶךְ שְׁמִקְדֵּשׁ 25 בְּשַׁבָּת.

(130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה ה"ח).

26 כ.ב. בְּיָצֵד¹³¹ מִבְּרִינֵי בְּלִילֵי יוֹם טוֹב שְׁחַל לִהְיוֹת 27 בְּאַחַד בְּשַׁבָּת¹³²? בְּתַפְלָה מִבְּרֵךְ עַל הַגֶּפֶן¹³³, וְאַחֵר כֶּף 28 מִקְדֵּשׁ¹³⁴ קְדוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחֵר כֶּף מִבְּרֵךְ עַל הַנֵּר, 29 וְאַחֵר כֶּף מִבְּדִיל, וְחוֹתֵם בְּהַבְדִּילָה: הַמִּבְּדִיל¹³⁵ בֵּין 30 קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ¹³⁶, וְאַחֵר כֶּף מִבְּרֵךְ "שֶׁהָיָינוּ".

(131) פסחים קג, א. (132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. (133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "יקנה ז" = ייין, קידוש, נ"ר, ה'בדלה ז'מן (=שהיינו, להלן הכ"ג). (134) שמצוה למהר בכניסת יום-טוב. (135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. (136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). [ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד). שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

31 כ.ג. כָּל לַילֵי¹³⁷ יוֹם טוֹב¹³⁸ וּבְלִיל יוֹם הַכַּפּוּרִים¹³⁹

אלא שבת, ימים-טובים מנין? תלמוד-לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום-טוב מן התורה (מגיד-משנה). (103) משנה (חולין כו:). (104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

1 יט. נִסַּח קְדוּשׁ יוֹם טוֹב: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ 2 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁵ מִכָּל עַם, וְרוֹמְמָנוּ¹⁰⁶ מִכָּל 3 לְשׁוֹן¹⁰⁷. בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁸ וַיַּגְדֵּלנוּ, רָצָה בְנוֹ וַיַּפְאֲרֵנוּ¹⁰⁹. 4 וַתֵּתֵן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׁמְחָה¹¹⁰, 5 חֲגִים וַיִּזְמְנוּ לְשִׁשׁוֹן, אֶת יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ 6 הַזֶּה¹¹¹, אֶת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה¹¹² אוֹ חַג הַשְּׁבוּעוֹת 7 אוֹ חַג הַסִּכּוֹת¹¹³, זְמַן חֲרוּתָנוּ¹¹⁴ אוֹ זְמַן מִתֵּן תוֹרָתָנוּ 8 אוֹ זְמַן שְׁמִחָתָנוּ¹¹⁵, בְּאַהֲבָה, זְכוֹר לַיִצְיָאָה מִצְרִים¹¹⁶. 9 כִּי בְנוֹ בְּחֶרֶף וְאוֹתָנוּ קֹדֶשֶׁת מִכָּל הָעַמִּים¹¹⁷, וּמוֹעֲדֵי 10 קֹדֶשׁ¹¹⁸ בְּשִׁמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן הִנָּחֵלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', 11 מִקְדֵּשׁ¹¹⁹ יִשְׂרָאֵל¹²⁰ וְהַיָּמִים¹²¹. וְאִם חָל לִהְיוֹת 12 בְּשַׁבָּת - מוֹקִיר שַׁבָּת, וְחוֹתֵם בְּדֶרֶךְ שְׁחוּתָם בְּתַפְלָה: 13 מִקְדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וַיִּשְׂרָאֵל וְהַיָּמִים¹²².

(105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, כך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". (106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרוממנה קרנות צדיק" ('אבודרהם'). (107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". (108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). (109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירוש ההגדה). (110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". (111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". (112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. (113) דברים טז, יג. (114) שבפסח יצאנו ממצרים. (115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. (116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש וזכר" (כת"י התימנים). (117) מבואר בהלכה ב. (118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. (119) פסחים קיז, ב. (120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". (121) שישרא מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' . . . אשר תקראו אותם במועדים". (122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

14 כ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וַתֵּתֵן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה

153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. (154) בתחילת שריפת הלבנים. (155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. (156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. (157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. (158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. (159) ברכות נג, ב.

כז. אור¹⁶⁰ שהדלק בשבת לחולה¹⁶¹ ולחיה¹⁶² - 28
מברכין עליו במוצאי שבת. אור שהקדח¹⁶³ מן 29
העצים ומן האבנים - מברכין עליו במוצאי 30
שבת¹⁶⁴; שהיא היתה תחלת ברייתו בידי אדם¹⁶⁵. 31
אבל אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים; שאין 32
מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על אור 33
ששבת¹⁶⁶. אף-על-פי שהדלק לחולה או לחיה ביום 34
הכפורים - מברכין עליו, שהרי שבת מעברה¹⁶⁷. 35

(160) ברכות נג, א. (161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). (162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). (163) שהוצא מעצים ואבנים. (164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת - מותר. (165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון. . . מה עשה הקב"ה? - זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. (166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). (167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יום טוב¹⁶⁸ שחל להיות באמצע שבת¹⁶⁹, אומר 36
בהבדלה: המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחשך, 37
ובין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי 38
המעשה - בדרה שאומר במוצאי שבת; שסדר 39
ההבדלות הוא מונה. ואין צריך לברך לא על 40
הבשמים¹⁷⁰ ולא על הגר. וכן אינו צריך לברך על 41
הבשמים במוצאי יום הכפורים. 42

(168) חולין כו, ב. (169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת - מבדילים (למעלה הלכה יח). (170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. ולמה מברכים על הבשמים במוצאי שבת? 43
מפני שהנפש דואבת¹⁷¹ ליציאת שבת, משמחין 44
אותה ומינשבין אותה בריח טוב. 45

(171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

יום שלישי ה' אלול ה'תש"פ

פרק שלשים

(1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים

1 אומרים "שהחינו"¹⁴⁰. ובשביעי של פסח אין 1
מברכין "שהחינו"; מפני שאינו רגל בפני עצמו, 2
וקבר ברה"ק¹⁴¹ על הזמן בתחלת הפסח. 3

(137) עירובין מ, ב. (138) בקידוש. (139) בתפילה. (140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". (141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

4 כד. סדר הבדלה¹⁴² במוצאי שבת: מברך על היין, 5
ואחר כך על הבשמים, ואחר כך על הגר. וביצד 6
מברך על הגר? - בורא מאורי¹⁴³ האש. ואחר כך 7
מבדיל¹⁴⁴.

(142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - ייין, ב'שמים, ג'ר ה'בדלה (או"ח סי' רצו). (143) לשון רבים, שהרבה גוונים יש באור (ברכות נב:). (144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

8 כה. אין¹⁴⁵ מברכין על הגר עד שיאותר¹⁴⁶ לאורו 9
כדי שיקיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה 10
אחרת. ואין¹⁴⁷ מברכין על הגר של עובדי פוכבים¹⁴⁸ 11
ומזלות; שסתם מסבתן לעבודת פוכבים ומזלות. 12
ואין מברכין לא על הגר של עבודת פוכבים 13
ומזלות, ולא על הגר של מתים¹⁴⁹.

(145) משנה, ברכות נא, ב. (146) יהנו. (147) משנה, ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בעל' עבודת כוכבים פ"ז הי"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

14 כו. ישראל שהדליק מעובד פוכבים ומזלות, או 15
עובד פוכבים ומזלות מ ישראל - מברכין עליו¹⁵⁰; 16
עובד פוכבים ומזלות מעובד פוכבים ומזלות - אין 17
מברכין עליו¹⁵¹. הנה מזהל חוץ לפרך וראה אור: 18
אם רב¹⁵² אנשי הפרך עובדי פוכבים ומזלות - אינו 19
מברך, ואם רב ישראל¹⁵³ - מברך. אור של בשר, 20
של תגור ושל פירים - לכתחלה¹⁵⁴ לא יברך עליו¹⁵⁵. 21
הגחלים, אם פשיקנים קיסם ביניהן דולק מאליה - 22
מברכין עליהן¹⁵⁶. אור של בית המדרש¹⁵⁷, אם יש 23
שם אדם חשוב שמדליקים בשבילו - מברכין עליו; 24
של בית הקנסת, אם יש שם חזן שהוא דר שם - 25
מברכין עליו. ואבוקה¹⁵⁸ להבדלה - מצוה מן 26
המבחר. ואין מחזרין על האור¹⁵⁹ בדרה שמחזרין 27
על כל המצות, אלא אם יש לו - מברכין עליו.

(150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה-זרה (מגיד-משנה). (151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. (152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

[וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

ד. אָסור לְקַבֵּעַ סַעֲדָה וּמִשְׁתָּה¹² בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי
כְּבוֹד הַשַּׁבָּת¹³. וּמִתֵּר לֵאכֹל וּלְשִׁתּוֹת עַד שְׁתַּחֲשֹׁךְ;
וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת שְׂמִינַע אָדָם מִן
הַמִּנְחָה וּלְמַעַל מִלְּקַבֵּעַ סַעֲדָה¹⁴, כְּדִי שְׂפִיכָנֵס לַשַּׁבָּת
כְּשֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לֵאכֹל¹⁵.

(12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). (13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. – "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

ה. מְסַדֵּר אָדָם שְׁלַחָנוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי
שְׂאִינוּ צָרִיף אֵלָא לְכֻזִּית¹⁶; וְכֵן מְסַדֵּר שְׁלַחָנוּ
בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צָרִיף אֵלָא
לְכֻזִּית¹⁷; כְּדִי לְכַבֵּדוּ בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצִיאתוֹ. וְצָרִיף
לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת¹⁸. וְהִנֵּה
גַר דְּלוֹק, וְשִׁלְחָן עָרוּף לֵאכֹל, וּמִטָּה מְצַעַת; שֶׁפֶל
אֵלּוּ לְכַבֵּד שַׁבָּת הֵן¹⁹.

(16) מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: 'יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו' (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" – משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאִין דְּרָכּוֹ
לְקַח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְאכּוֹת
שַׁבָּתִית - חַיֵּב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרִיף הַשַּׁבָּת
בְּגוּפוֹ, שֶׁזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֻקִּים הֵרָאשׁוּנִים - מֵהֵם
מִי שֶׁהִיא מְפַצֵּל הַעֲצִים לְבָשֵׁל בָּהֶן; וּמֵהֵן מִי שֶׁהִיא
מְבָשֵׁל, או מוֹלֵחַ בָּשָׂר, או גוֹדֵל פְּתִילוֹת, או מְדַלֵּק

המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלגת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב.) ומכופל.

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בַּשַּׁבָּת, שְׁנֵים מִן הַתּוֹרָה
וְשְׁנֵים מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהֵן מִפְּרָשֵׁין עַל יְדֵי
הַנְּבִיאִים. שַׁבָּתוֹרָה - זְכוֹר וְשִׁמּוֹר²; וְשִׁנְתְּפָרְשׁוּ עַל
יְדֵי הַנְּבִיאִים - כְּבוֹד³ וְעִנְיָ, שְׁנֶאֱמָר: וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת
עִנְיָ, וְלִקְדוּשׁ ה' מְכַבֵּד.

(2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא תעשה כל מלאכה". (3) הם העניינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנה באור חיים תקכ"ט. (4) עניינים השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. (5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

ב. אֵיזֶהוּ כְּבוֹד? זֶה שְׂאֵמָרוּ חֻקִּים, שְׂמִצּוֹה עַל
אָדָם לְרוֹחֵץ פָּנָיו יְדָיו וְרַגְלָיו בְּחֻמִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת,
מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַשֵּׂף בְּצִיצִית⁶, וְיוֹשֵׁב כְּכַד
רֹאשׁ, מִיֵּחַל לְהִקְבֵּל פְּנֵי הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא
לְקִרְאת הַמֶּלֶךְ. וְחֻקִּים הֵרָאשׁוּנִים הֵיוּ מְקַבְּצִין
תְּלִמִּידֵיהֶן בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִתְעַטְּפִים וְאוֹמְרִים: בּוֹאוּ
וְנֵצֵא לְקִרְאת שַׁבָּת הַמֶּלֶךְ⁷.

(6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכה" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

ג. וּמִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת - שְׁלִיבֵשׁ פְּסוֹת נִקְנָה. וְלֹא יִהְיֶה
מִלְּבוּשׁ הַחֹל כְּמִלְּבוּשׁ הַשַּׁבָּת⁸. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲלִיף
מִשְׁלָשׁ טְלִיתוֹ⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִלְּבוּשׁוֹ כְּמִלְּבוּשׁ
הַחֹל. וְעֵצָרָה תִּקָּן¹⁰, שֶׁיְהִי הָעֵם מְכַפְּסִים בְּחֻמִּישִׁי¹¹,
מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

(8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ד'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). (10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם).

1 וְאֵפֶלֶוּ עֲנִי, הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדְקָה, סוֹעֵד שְׁלֹשׁ
2 סְעֻדוֹת.³³ וְאִם הָיָה חוֹלָה מֵרַב הָאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה
3 מִתְעַנֶּה³⁴ תְּמִיד³⁵ - פֶּטוּר מִשְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת.³⁶ וְצָרִיף
4 לְקַבֵּעַ כָּל סְעֻדָּה מִשְׁלָשָׁתָן עַל הַיַּיִן³⁷, וְלִבְצֹעַ עַל
5 שְׁתֵּי כְפָרוֹת³⁸. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים.³⁹

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה", היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום, מכאן שלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). (33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. (34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

6 י. אֲכִילַת בֶּשֶׂר וְשִׁתִּית יֵינ בְּשַׁבָּת - עֲנֵג הוּא לֹא⁴⁰.
7 וְהוּא, שֶׁהָיָה יָדוֹ מְשֻׁנָּה⁴¹. וְאִסּוּר לְקַבֵּעַ סְעֻדָּה עַל
8 הַיַּיִן בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בְּשַׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ⁴².
9 אֲלֹא כֵּן הָיָה מִנְהַג הַצַּדִּיקִים הָרַאשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל
10 אָדָם בְּשַׁבָּת שְׁחִירִית וּמוֹסָף בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא
11 לְבֵיתוֹ וְיִסְעֵד סְעֻדָּה שְׁנִיָּה, וְיִלָּךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְקָרָא
12 וְיִשְׁנֶה עַד הַמַּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַחֵר כֵּן יִקְבֹּעַ
13 סְעֻדָּה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי
14 שַׁבָּת.

(40) מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג - מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ז'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

15 יא. אִסּוּר לֹא לְאָדָם שִׁיחֵלֶף בְּעֶרְכֵּי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר³⁵
16 מִשְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת⁴³ מִתְחִלַת הַיּוֹם, כִּדְּי שִׁיגִיעַ לְבֵיתוֹ⁴⁴

1 גִּירוֹת; וּמֵהֵן מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וְקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרִף
2 הַשַּׁבָּת מִמֶּאֱכָל וּמִשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ בָּכֶן.
3 וְכָל הַמְרַבֵּה בְּדָבָר זֶה - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח²⁰.

(20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו" (שאם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

4 ז. אֵיזָהוּ עֲנֵג? זֶהוּ שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים²¹, שֶׁצָּרִיף לְמַגֵּן
5 תְּבִשִּׁיל שְׁמֶן²² בְּיוֹתֵר וּמִשְׁקָה מִבֶּשֶׂם לְשַׁבָּת - הַפֶּל
6 לְפִי מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמְרַבֵּה בְּהוֹצָאת שַׁבָּת
7 וּבִתְקוֹן מֵאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח²³.
8 וְאִם אֵין יָדוֹ מְשֻׁנָּה - אֲפֹלוֹ לֹא עָשָׂה אֲלֹא שֶׁלֶק
9 וְכִיּוֹצֵא בוֹ מְשׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת, הָרִי זֶה עֲנֵג שַׁבָּת²⁴.
10 וְאִינוֹ חַיִּב לְהַצִּיר לְעַצְמוֹ וּלְשָׂאֵל מֵאַחֲרִים כִּדְּי
11 לְהַרְבּוֹת בְּמֵאֲכָל בְּשַׁבָּת²⁵. אִמְרוּ חֲכָמִים
12 הָרַאשׁוֹנִים²⁶: עָשָׂה שַׁבָּתָךְ חֹל²⁷, וְאַל תִּצְטָרֶף
13 לְבְרִיחוֹת²⁸.

(21) מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"]. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פותחין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתי ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף ק"ב עמוד א'. (27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

14 ח. מִי שֶׁהָיָה עֲנֵג וְעָשִׂיר, וְהָרִי כָּל יָמָיו בְּשַׁבָּת -
15 צָרִיף לְשִׁנּוֹת מֵאֲכָל שַׁבָּת מִמֶּאֱכָל הַחֹל. וְאִם אֵין
16 אֲפָשֶׁר לְשִׁנּוֹת - מִשְׁנֶה זְמַן הָאֲכִילָה²⁹: אִם הָיָה רָגִיל
17 לְהִקְדִּים - מֵאַחֲרֵי³⁰, וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מִקְדִּים.

(29) מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

18 ט. חַיִּב אָדָם לְאָכַל שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּשַׁבָּת³¹: אַחַת
19 עֶרְבִית, וְאַחַת שְׁחִירִית, וְאַחַת מִנְחָה³². וְצָרִיף
20 לְהַזְהִיר בְּשִׁלֹשׁ סְעֻדוֹת אֵלָיו, שֶׁלֹּא יַפְחַת מֵהֵן כָּלָל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הגוי. (57) שאין ביניהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף נ' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

יד. תשמיש המטה - מענג שבת הוא⁵⁹. לפיכך עונת תלמידי חכמים הבריאים, משמשין מילי שבת לילי שבת⁶⁰. ומתיר לבעל בתולה לכתחלה בשבת, ואין בזה לא משום חובל ולא משום צער לה⁶¹.

(59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. (60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פרי יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביחה והנאת הגוף (רש"י). (61) מסכת כתובות דף ז' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

טו. השבת ועבודת פוכבים ומזלות - כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה⁶². והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם. לפיכך, כל העובר על שאר המצות - הרי הוא ככלל רשעי ישראל; אבל המחיל שבת בפריסה - הרי הוא כעובד עבודת פוכבים ומזלות, ושיניהם כעובדי פוכבים ומזלות לכל דבריהם. לפיכך משבח הנביא ואומר: אשרי אנוש יעשה זאת, וכן-אדם יחזיק בה, שמר שבת מחלו וגומר. וכל השומר את השבת פהלכתה, ומכבדה ומענגה כפי כחו - כבר מפרש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר: אז תתענג על ה', והרפכתיד על במתי ארץ, והאכלתיד נחלת יעקב אביה, כי פי ה' דבר.

(62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

הלכות עירובין

מצות עשה אחת, והיא מדברי סופרים¹, ואינה מן המצוות².

ובאור מצוה זו בפסקים אלו:

(1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב"ירושלמי" שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. (2) של תרי"ג מצוות

ועוד היום רב, ויכין סעדה לשבת⁴⁵; שהרי אין אנשי ביתו יודעין שהיום יבוא כדי להכין לו. ואין צריך לומר אם היה מתארח אצל אחרים; שהוא מבין, מפני שלא הכינו להן דבר הראוי לאירוחין.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמ"ט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

יב. אסור להתענוגות⁴⁶ ולזעק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת. ואפלו בצרה מן הצרות, שהצבור מתענין ומתריעין עליהן - אין מתענין ולא מתריעין בשבת⁴⁷, ולא בקמים טובים; חוץ⁴⁸ מעיר שהקיפוה עובדי פוכבים ומזלות או נהר, או ספינה המטרפת⁴⁹ בים⁵⁰ - שמתריעין עליהן בשבת לעזרין⁵¹, ומתחננין ומבקשין עליהן רחמים.

(46) ש"מצות עשה מן התורה לזעק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור . . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה . . .". (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותורעות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוח נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מירשאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרוכה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילן". וכן יש לפרש כאן].

יג. אין צריך על צירות של עובדי פוכבים ומזלות פחות משלשה ימים קדם השבת⁵²; כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהן, ולא יהיו מבטלים וטרודים בשבת. אין מפליגין⁵³ בספינה פחות משלשה ימים קדם השבת; כדי שתתישב דעתו עליו קדם השבת, ולא יצטרע יותר מדי⁵⁴. ולדבר מצוה - מפליג בים אפלו בערב שבת. ופוסק⁵⁵ עמו לשבת, ואינו שובת⁵⁶. ומצר לצידון⁵⁷ וכיוצא בהן - אפלו לדבר הרשות מתיר להפליג בערב שבת. ומקום שנהגו שלא יפליג בערב שבת כלל - אין מפליגין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד דתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסוד וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ה' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן 'מגילת אסתר' שם.

פרק ראשון

(3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

1 א. חצר שיש בה שכנים הרבה, כל אחד מהם
2 בבית לעצמו - דין תורה הוא, שיהיו כל מטרין
3 לטלטל בכל החצר, ומפתים לחצר, ומתחצר
4 לפתים; מפני שכל החצר רשות היחיד אחת, ומתחצר
5 לטלטל בכלה. וכן הדין במבוי שיש לו לחי או
6 קורה, שיהיו כל בני המבוי מתירים לטלטל בכלה,
7 ומתחצרות למבוי, וממבוי לתחצרות; שכל המבוי
8 רשות היחיד הוא. וכן הדין במדינה שהיא מקפת
9 חומה גבוהה עשרה טפחים, שיש לה דלתות
10 וננעלות בלילה, שכלה רשות היחיד היא. זה הוא
11 דין תורה.

(4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. (5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון 'הראנו נא את מבוא העיר' (שופטים א, כד). (6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (קרש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידיה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוצץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכלולו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". (7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". (8) בכת"י הגירסא: "ננעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעול". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

12 ב. אבל מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל
13 ברשות היחיד שיש בה חלקה בדירין, עד שיערבו
14 כל השכנים כלן מערב שבת. אחד חצר, ואחד
15 מבוי, ואחד המדינה. ודבר זה תקנת שלמה ובית
16 דינא.¹⁰

(9) עירובי חצרות. (10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני

17 ג. וכן¹¹ יושבי אהלים¹² או ספות או מחנה¹³
18 שהקיפוהו מחצה - אין מטלטלין מאהל לאהל עד
19 שיערבו כלן¹⁴. אבל שירא¹⁵ שהקיפה מחצה - אין
20 צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא
21 ערב; לפי שהן כלן מערביין, ואין אותן אהלים
22 קבועין להן.

(11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). (12) הקבועים (מגיד-משנה). (13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ה ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. (14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. (15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

23 ד. ומפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו
24 העם ויאמרו: כשם שמתח להוציא מן החצרות
25 לרחובות המדינה¹⁶ ושוקיה ובהכנים מהם לתחצרות,
26 כך מתח להוציא מן המדינה לשדה¹⁷ ובהכנים מן
27 השדה למדינה; ויחשבו, שהשוקים והרחובות -
28 הואיל והן רשות לכל, הרי הן פשדות וכמדינות¹⁸;
29 ויאמרו, שהחצרות בלבד הן רשות היחיד; וידמו,
30 שאין ההוצאה מלאכה ושמתח להוציא ובהכנים
31 מרשות היחיד לרשות הרבים¹⁹.

(16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). (17) [דברים אלו צריכים עיין, שהרי שדה הוא כרמית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים"]. (18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. (19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשוקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

32 ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדירין,
33 ויאחזי כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר
34 ממנה מקום ברשות כלן²⁰ ויד כלן שוה בו, כגון
35 חצר לפתים - שנחשב אותו המקום שיד כלן שוה
36 בו כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום
37 ומקום, שאחזי כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו,
38 שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא
39 מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כלם שוה בו,

טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטריית? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטריית, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטריית גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטריית. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וכמה³² שעור האכל שמשתתפין בו? כגורגרת³³ לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המדינה. והוא³⁴, שיהיו שמונה עשרה³⁵ או פחות. אבל³⁶ אם היו מרבים על זה - שעורו שתי סעודות, שהן כשמונה עשרה גורגרות, שהן כשש ביצים בינוניות. אפלו היו המשתתפין אלפים ורכבות³⁷ - שתי סעודות לכלן.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצייליטר. (34) משנה, עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.

י. כל אכל³⁸ שהוא נאכל כמות שהוא, כגון פת ומיני דגן³⁹ ובשר חי, אם נשתתפו בו - שעורו מזון שתי סעודות; וכל שהוא לפתן⁴⁰ ודרך העם לאכל בו פתן, כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומוריס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שעורו כדי לאכל בו שתי סעודות⁴¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מעשה ורוקח). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נשתתפו⁴² ביין חי⁴³ - שעורו שתי רביעיות⁴⁴ לכלן. וכן בשכר⁴⁵ - שתי רביעיות. ביצים - שתיים; ומשתתפין בהן ואפלו הן חיות⁴⁶. ורמזים - שנים. אחרוג - אחד. חמשה⁴⁷ אגוזים. חמשה אפרסקים⁴⁸. ליטרא⁴⁹ של ירק, בין חי בין שלוק. ואם היה בשליל ולא בשליל - אין מערבין בו⁵⁰, לפי שאין ראוי לאכילה. עוכלא⁵¹ תבלין. קב⁵² תמרים. קב גורגרות⁵³. מנה דבלה⁵⁴. קב תפוחין. כשות⁵⁵ - כמלא היד. פולין לחין - כמלא היד. חזיו⁵⁶ - ליטרא. ותרדין - הרי הן בכלל הירק ומערבין בהן. עלי בצלים - אין מערבין בהן, אלא אם הבצילי ונעשה ארץ כל עלה מהן זרת; אבל פחות

1 כמו שאין מוציין מרשות היחיד לרשות הרבים;
2 אלא ושתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד,
3 עד שיערבון בלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

(20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" (תפארת ישראל עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. ומה²¹ הוא הערב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד, שמניחין אותו מערב שבת. כלומר, שכלנו מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו, אלא כשם שיד כלנו שיה במקום זה שגשאר לכלנו, כך יד כלנו שיה בכל מקום שיאחז כל אחד לעצמו, והרי כלנו רשות אחד. ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

(21) עירובין מט, א.

ז. הערב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא הנקרא ערובי חצרות; ושעושין אנשי מבוי זה עם זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד. אפלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין בה; היתה שלמה והיא כאסר²⁴ - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחן²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן כמהין ופטריית - אין משתתפין בהן, שאין חשובין כאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה כמוריס³¹ ומשתתפין.

(22) משנה, בעירובין פ, ב. (23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). (24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה דניר (בבא מציעא נא:), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). (25) שדרך לאפות מהם לחם (רבינו יהונתן), והוא הדין עדשים. (26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). (27) של אנשי מבוי, זה עם זה. (28) משנה בעירובין כו, ב. (29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). (30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשר"ע או"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטריית מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי

60) משנה, עירובין כו, ב. 61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. 62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אָבֵל⁶³ דָּבַר הָאֲסוּר לֵפֶל, כְּגוֹן טָבֵל⁶⁴, אָפְלוּ טָבֵל⁶⁵ שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים⁶⁶, וְכֵן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ בְּהֶגְנוֹ⁶⁷, וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹא נִפְדּוּ בְּהֶלְכָּה⁶⁸ - אֵין מְעֻרְבִין⁶⁹ וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אָבֵל מְעֻרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּדִמָּאִי⁷⁰, מִפְּנֵי שְׂרָאוּי לְעֻנְיִים; וּבִמַּעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְרוּמָתוֹ⁷¹; וּבִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ⁷², אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ, שְׁאֵין הַחֲמִשׁ מְעַבֵּב. וּמְעֻרְבִין⁷³ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי בִירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי שֶׁשֶׁם לֹאֲכִילָה, אָבֵל לֹא בְּגָבֻלִין⁷⁴.

63) משנה, עירובין לא, א. 64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). 65) שחייב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. 66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. 67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. 68) עירובי חצרות ותחומין. 69) פירות ע"ס הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דאמאי, אין אנו יודעין מה זה. 70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות ה"ט וה"כ. 71) רק הקרן. 72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. 73) חוץ לירושלים.

טז. בַּיֵצֵד⁷⁴ מְעֻרְבִין בְּחֲצֵרוֹת? גּוֹבִין חֲלָה אַחַת שְׁלֹמָה מִכָּל בֵּית וּבֵית⁷⁵, וּמִנִּיחִין הַכֹּל בְּכָלִי אֶחָד בְּבֵית אֶחָד⁷⁶ מִבְּתֵי הַחֲצָר, אָפְלוּ בְּבֵית הַתֶּבֶן אוֹ בְּבֵית הַבֶּקָר אוֹ בְּבֵית הָאוֹצָר⁷⁷. אָבֵל אִם נִתְּנוּ בְּבֵית שְׁעָרִים⁷⁸, אָפְלוּ בֵּית שְׁעָרִים יָחִיד, אוֹ בְּאֶכְסָדְרָה אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת אוֹ בְּבֵית שְׁאֵין בּוֹ אֶרְבַּע אַמּוֹת עַל אֶרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹ - אֵינוֹ עָרוּב⁸⁰. וּכְשֶׁמִּקְבֵּץ הָעָרוּב⁸¹ מִכָּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיְצַוֵּנוּ⁸² עַל מִצְוֹת עָרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעָרוּב זֶה יִהְיֶה מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַחֲצָר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים מִבֵּית לְבֵית⁸³ בְּשִׁבְתָּ. וְיֵשׁ לְקַטֵּן לְגִבּוֹת עָרוּבֵי חֲצֵרוֹת⁸⁴. וּבֵית שְׁמִנִּיחִין בּוֹ עָרוּב, אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפֶּת⁸⁵. וְאִם הָיָה רְגִילִין לְהִנִּיחַ בּוֹ - אֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁸⁶.

74) משנה, עירובין סה, ב. 75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). 76) ועל-ידיה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה

1 מִכָּאֵן אֵינוֹ אָבֵל. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין -
2 כְּלַפְתָּן הֵן, וּלְפִיכָךְ נִתְּנוּ בָּהֶן שְׁעוּרִין אֵלּוּ; וְכָל
3 בִּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכָל הָאֲכָלִין מִצְטָרְפִין לְשְׁעוֹר הַשְּׁתוּף⁵⁷.

42) עירובין, שם. 43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. 44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלישת רביעי דצי"לטר. 45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע או"ח סי' שפו). 46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. 47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. 48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. 49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. 50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא-הדין לשאר ירקות, והראב"ד חולק עליו. 51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. 52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. 53) תאנים יבשות. 54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגולי פת (הערוך). 55) מין צמח. 56) בכת"י הגירסא: "חזורת". ובעירובין כח, ב "חזיז", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח.). 57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיטופי מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

4 יב. לִיטְרָא⁵⁸ הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - מְלֵא שְׁתֵּי
5 רְבִיעִיּוֹת. וְעוֹכֵלָא - חֲצִי רְבִיעִית. וּמִנָּה הָאֲמוּרָה
6 בְּכָל מְקוֹם - מֵאָה דִינָר. וְהִדְיָר - שֵׁשׁ מָעִין. וְהַמָּעָה
7 - מִשְׁקָל שֵׁשׁ עָשָׂר שְׁעוּרוֹת. וְהַסֵּלַע - אֶרְבַּעַה
8 דִינָרִין. וְהַרְבִּיעִית מִחֻזְקַת מֶן הַמֵּים אוֹ מֶן הַיֵּין
9 מִשְׁקָל שְׁבַעַה עָשָׂר דִינָרִין וְחֲצִי דִינָר בְּקָרוֹב. נִמְצָא:
10 הַלִיטְרָא - מִשְׁקָל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִינָר, וְהַעוֹכֵלָא
11 - מִשְׁקָל תֵּשַׁעַה דִינָרִין פָּחוֹת רְבִיעִי.

58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדרגתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והוזכר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד-משנה).

12 יג. סָאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם⁵⁹ - שֵׁשֶׁת קָבִין. וְהַקֵּב
13 - אֶרְבַּעַה לָּגִין. וְהַלֵּג - אֶרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וּכְבֶּר בְּאֶרְנו
14 מִדַּת הַרְבִּיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשְּׁעוּרִין שְׁאֵדָם צָרִיךְ
15 לְזַכֵּר אוֹתָן תָּמִיד.

59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

16 יד. אָבֵל⁶⁰ שֶׁהוּא מִתֵּר בְּאֲכִילָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
17 אָסוּר לִזְוָה הַמְּעַרֵב - הָרִי זֶה מְעַרֵב בּוֹ⁶¹ וּמִשְׁתַּתְּףָה
18 בּוֹ. בַּיֵצֵד? מִשְׁתַּתְּףָה הַנָּזִיר בִּיָּין, וַיִּשְׂרָאֵל -
19 בְּתֵרוּמָה⁶². וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאָכֵל זֶה אוֹ שְׁנִשְׁבַּע שֶׁלֹא
20 יֵאָכְלֶנּוּ - מְעַרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתְּףָה בּוֹ; שְׁאִם אֵינוֹ רָאוּי
21 לִזְוָה, הָרִי הוּא רָאוּי לְאַחֵר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 **שְׁהוּא בֵּית אֶחָד - אֵינוֹ עֵרֹב.⁹⁴ אָבֵל אִם מְלֹאוֹ אֵת**
 13 **הַכְּלִי מִן הָעֵרֹב וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מַעֲט וְהִנִּיחוּהוּ בְּכָלִי**
 14 **אַחֵר - מִתֵּר.⁹⁵**

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט.) שיהיה מעורב ולא מחולק.
 (95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

15 **יֵט. הַמְשַׁתְּפִין⁹⁶ בְּמִבּוֹי צְרִיכִים לְעֵרֵב בְּחֻצוֹת⁹⁷, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁפְּחוּ הַתִּינוּקוֹת תּוֹרֵת עֵרֹב; שְׁהָרִי אֵין**
 16 **הַתִּינוּקוֹת מְפִירִין מֵהַנַּעֲשֶׂה בְּמִבּוֹי⁹⁸. לְפִיכָּךְ, אִם**
 17 **נִשְׁתַּתְּפוּ בְּמִבּוֹי בִּפְתָּה⁹⁹ - סוֹמְכִין עָלָיו, וְאֵין צְרִיכִין**
 18 **לְעֵרֵב בְּחֻצוֹת; שְׁהָרִי הַתִּינוּקוֹת מְפִירִין בִּפְתָּה¹⁰⁰.**
 19 **בְּנִי¹⁰¹ חֲבוּרָה¹⁰² שֶׁהֵי מְסַבֵּין¹⁰³ וְקָדַשׁ עָלֵיהֶן הַיּוֹם¹⁰⁴**
 20 **- פֶּת שֶׁעַל הַשְּׁלָחָן¹⁰⁵ סוֹמְכִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֵרֹבִי**
 21 **חֻצוֹת. וְאִם רָצוּ לְסַמֵּךְ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁתּוּף -**
 22 **סוֹמְכִין, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מְסַבֵּין בְּחֻצָּר.**
 23

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשותפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמנים לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

24 **כ. לִקְחָהוּ אֶחָד מִבְּנֵי הַחֻצָּר פֶּת אֶחָת וְאָמַר: הֲרִי זֶה**
 25 **לְכָל בְּנֵי הַחֻצָּר; אוֹ שְׁהוּא אָבֵל כְּשֶׁתִּי סְעֻדוֹת, וְאָמַר: הֲרִי זֶה לְכָל בְּנֵי הַמִּבּוֹי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְגַבּוֹת**
 26 **מִפֶּל אֶחָד וְאֶחָד. אָבֵל צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן בּוֹ עַל יָדֵי**
 27 **אֶחָד¹⁰⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְזַכּוֹת עַל יָדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים,**
 28 **וְעַל יָדֵי עַבְדּוֹ הָעֶבְרִי, וְעַל יָדֵי אִשְׁתּוֹ; אָבֵל לֹא עַל**
 29 **יָדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטָנִים, וְלֹא עַל יָדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ**
 30 **הַכְּנַעֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁיֵּדֵין פִּדְיוֹ¹⁰⁸. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְזַכּוֹת לָהֶן**
 31 **עַל יָדֵי שִׁפְחָתוֹ הָעֶבְרִית, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטָנָה; שֶׁהִקְטָן זֹכֶה לְאַחֲרִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרִי**
 32 **סוֹפְרִים¹⁰⁹. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְבְּנֵי הַחֻצָּר אוֹ לְבְּנֵי**
 33 **הַמִּבּוֹי שְׁהָרִי זָכָה לָהֶן וְעֵרֵב עָלֵיהֶן; שְׁזִכּוֹת הִיא**
 34 **לָהֶן¹¹⁰, וְזָכִין לוֹ לְאֹדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.**
 36

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. (108) ולא יצא הפת מרשותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

37 **כא. אֵין מְעַרְבִין וְלֹא מְשַׁתְּפִין בְּשִׁבְתָּה, אֶלָּא מִבְּעוֹד**
 38 **יוֹם¹¹¹. וּמְעַרְבִין עֵרֹבִי חֻצוֹת¹¹² וְשִׁתּוּפִי מִבּוֹאוֹת**

בהלכה ו. (77) כיון שהם ראויים לדירה. (78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. (79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. (80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבת הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). (81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). (82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצוננו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). (83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". (84) עירובין לא, א. (85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי ששמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. (86) משנה, גיטין נט, א: "מעריבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס:): אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו-רם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

1 **יז. וְכִיצַד⁸⁷ מְשַׁתְּפִין בְּמִבּוֹי? גּוֹבֵה אָבֵל בְּגִירוֹת**
 2 **מִפֶּל אֶחָד וְאֶחָד, אוֹ פָחוֹת מִבְּגִירוֹת אִם הֵיוּ**
 3 **מִרְבִּין, וּמִנִּיחַ הַכָּל בְּכָלִי אֶחָד בְּחֻצָּר מִחֻצוֹת הַמִּבּוֹי**
 4 **אוֹ בֵּית מִן הַבָּתִּים. אֶפְלוּ בֵּית קֶטָן⁸⁸ אוֹ אֶקְסֻדְרָה**
 5 **אוֹ מִרְפֶּסֶת - הֲרִי זֶה שְׁתּוּף. אָבֵל אִם הִנִּיחוּ בְּאֹיִר**
 6 **מִבּוֹי - אֵינוֹ שְׁתּוּף. וְאִם⁸⁹ הִנִּיחַ הַכָּלִי בְּחֻצָּר⁹⁰, צָרִיךְ**
 7 **לְהַגְבִּיהַ הַכָּלִי מִן הַקְּרָקַע טַפַּח, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה נִכְרִי⁹¹.**
 8 **וּמִבְּרִי: עַל מִצּוֹת עֵרֹב⁹². וְאָמַר: בְּזֶה הַשְּׁתּוּף יִהְיֶה**
 9 **מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַמִּבּוֹי⁹³ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִחֻצוֹת**
 10 **לְמִבּוֹי בְּשִׁבְתָּה.**

(87) עירובין פה, ב. (88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). (89) עירובין עט, ב. (90) הוא-הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). (91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). (92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

11 **יח. חֲלָקוּ אֶת הָעֵרֹב אוֹ אֶת הַשְּׁתּוּף, אִף עַל פִּי**

(2) משנה, עירובין ט, ב. (3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא-הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". (4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. (5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדנו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" (תפארת ישראל'). (6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). (7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" (תרומת הדשן' סי' עו). (8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" (מעשה רוקח').

ב. המבטל⁹ רשותו סתם¹⁰ - רשות חצרו בטל, רשות ביתו לא בטל¹¹. והמבטל רשותו לבני חצר, צריך לבטל לכל אחד ואחד בפירוש, ואומר: רשותי מבוטלת לך ולך ולך¹². והיורש מבטל רשות¹³ אף על פי שמת מורישו בשבת; שהיורש קם תחת מורישו לכל דבר. ובטל רשות בשבת - מתר¹⁴ לבתתלה¹⁵.

(9) עירובין ט, ב. (10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. (11) כמבואר בהלכה הקודמת. (12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש-השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). (13) עירובין ע, ב. (14) משנה, עירובין ט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

ג. בטלו¹⁶ אלו המערבין רשותן לזה שלא ערב - הוא מתר, שהרי נשאר לבדו; והם אסורין, שלא נשאר להן רשות. ואין אומרים: יהיו פאורחים אצל¹⁷; שאין רבים אורחין אצל אחד¹⁸.

(15) משנה, עירובין ט, ב. (16) באורחים ממש אין הבדל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד - אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל - נסתלקו מרשותם (חיי אדם'). (17) והוא-הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א').

ד. הינו¹⁹ אלו שלא ערכו שנים או יתר, אם בטלו²⁰

בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא הערוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו ערוב, משחשכה¹¹⁵ - הרי זה ערוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה ערוב; שספק הערוב - פשר.

(111) משנה, שבת לז, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

כב. נתן¹¹⁷ הערוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונפל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו להוציא הערוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין השמשות - הרי זה פמי שאבד, ואינו ערוב; שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשף - אין מערבין בה; שעדין היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעדה הראויה מבעוד יום.

(117) משנה, עירובין לז, ב. (118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. (119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציא משם על ידי אסור דרבנן - עירובו ערוב, כדעת רבי שסובר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". (120) עירובין לו, א.

פרק שני

(1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצוננו-לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצוננו-לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובוזה נסתים הפרק.

א. אנשי החצר² שערכו פלן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמהן, בין מזיד³ בין שונא⁴ - הרי זה אוסר עליהן⁵, ואסור לכלן להוציא מבתיהן לחצר או מחצר לבתיהן. בטל להן זה שלא ערב רשות חצרו בלבד⁶ - הרי אלו מתרין להוציא ולהכניס מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן; אבל לביתו - אסור. בטל להן רשות ביתו ורשות חצרו - הרי פלם מתרין. הן, מפני⁶ שערכו, והרי בטל להן רשות ביתו וחצרו; וגם הוא מתר, מפני שלא נשאר לו רשות, והרי הוא פאורח⁷ אצלם, והאורח אינו אוסר⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)."

ז. שני³² בתים בשני צדי רשות הרבים, והקיפום נכרים מחצה³³ בשבת - אין מבטלין זה לזה, הואיל ואי אפשר להם לערב מאמש³⁴. אחד מבני חצר³⁵ שמת³⁶ והניח רשותו לאחד מן השוק³⁷: אם מת מבעוד יום³⁸ - הרי היורש שאינו מבני החצר אוסר עליהם³⁹; ואם מת משחשקה - אינו אוסר עליהם. ואחד מן השוק⁴⁰ שמת והניח רשותו לאחד מבני החצר: אם מבעוד יום מת - אינו אוסר עליהם, שהרי פלן מערבים; ואם מת משחשקה⁴¹ - אוסר עליהם, עד שיבטל רשות מורישו להן.

(עירובין ע, ב. 33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. (36) ולא נאסר מבני ביתו באותה חצר. (37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (38) לפני כניסת השבת. (39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (40) שהיתה לו דירה בחצר. (41) שאינו יכול לערב עוד.

ח. ישראל⁴² וגר ששוריים במערה⁴³ אחת, ומת הגר⁴⁴ מבעוד יום, אף על פי שלא החזיק ישראל אחר בנכסיו עד שחשקה - הרי זה המחזיק⁴⁵ אוסר⁴⁶ עד שיבטל; שהרי הוא פירש⁴⁷. ואם מת הגר משחשקה⁴⁸, אף על פי שהחזיק ישראל אחר בנכסיו - אינו אוסר עליו, אלא בהתירו הראשון הוא עומד⁴⁹.

(עירובין ע, ב. 43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" ('מעשה רוקח'). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". (44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגייר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו ב"פ מהל' זכיה ומתנה ה"ו). (45) שזכה בנכסיו הגר. (46) אף-על-פי שבכניסת השבת, היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת - אף-על-פי כן אין אומרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. (47) ויורש יכול לבטל אף-על-פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). (48) שכבר קנה העירוב בכניסת השבת. (49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

ט. ישראל⁵⁰ הדר עם העובד פוכבים ומזלות או עם גר תושב⁵¹ בחצר - אינו אוסר עליו; שהדירה העובד פוכבים ומזלות אינה דירה, אלא פכהמה הוא

רשותם למערבין - המערבין מתירין, ואילו שלא ערבו אסורין¹⁹. ואין המערבין יכולים לבטל רשותם לשנים שלא ערבו; שכל אחד מהן אוסר על חברו²⁰. ואפילו חזר האחד שלא ערב ובטל רשותו לשני שלא ערב²¹ - הרי זה אוסר; שבשעה שבטלו לו המערבין אסור היה. אחד שערב²² אינו מבטל רשותו לאחד שלא ערב, אבל האחד שלא ערב מבטל רשותו לאחד שערב.

(עירובין סט, ב. 19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). (20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם ('אור' ס' שפ). (21) אחרי שביטלו המערבים. (22) כאן מדובר כשנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

ה. פשם²³ שפעל הבית זה מבטל רשותו לבצל הבית זה בחצר אחת, כן מבטלין מחצר לחצר²⁴. ומבטלין וחוזרין ומבטלין. פיצד²⁵? שנים ששוריים בחצר, ולא ערב אחד מהן - מבטל רשותו לשני, ונמצא השני מטלטל ברשותו שבטל לו חברו עד שיעשה צרכיו²⁶; וחוזר השני ומבטל רשותו לראשון, ומטלטל הראשון ברשותו שבטל לו. וכן פמה פעמים. ויש בטול רשות בחובה²⁷ כדרך שהוא בחצר²⁸.

(עירובין סו, ב. 24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אומרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם ('משנה ברורה' אור' ס' שפא).

ו. מי²⁹ שבטל רשותו וחזר וטלטל ברשותו שבטל: אם במזיד הוציא - הרי זה אוסר עליהן, שהרי לא עמד בבטולו³⁰; ואם בשוגג הוציא - אינו אוסר, שהרי הוא עומד בבטולו. במה דברים אמורים? שלא קדמו והחזיקו אלו שבטל להן; אבל אם קדמו והחזיקו והוציאו, אם חזר הוא והוציא, בין בשוגג בין במזיד - אינו אוסר עליהן³¹.

(משנה, עירובין סט, ב. 30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן

56) עירובין סה, ב. (57) ודיירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. (58) בנוסח אחר: "אחד" (כת"י התימנים). (59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). (60) שהרי הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

יב. שזכרין⁶¹ מן העובד פוכבים ומזלות אפלו בשבת⁶², שהשכירות כבטול רשות היא; שאינה שכירות ודאית, אלא הבר בלבד⁶³. לפיכך, שזכרין מן העובד פוכבים ומזלות אפלו בפחות משה פרוטה⁶⁴, ואשתו של עובד פוכבים ומזלות משכרת שלא לדעתו⁶⁵, וכן שכירו ושמשו משכירין שלא לדעתו; ואפלו היה שכירו או שמשו ישראלי - הרי זה משכיר שלא לדעתו. שאל מן העובד פוכבים ומזלות מקום להניח בו חפציו, והשאלו - הרי נשתתף עמו ברשותו, ומשכיר שלא לדעתו. היו לעובד פוכבים ומזלות זה שכירים או שמשים או נשים רבים, אם השכיר אחד מהן - דינן⁶⁶.

61) עירובין סה, ב. (62) ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). (63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. (64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות משה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). (65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד-משנה). (66) עירובין סו, א.

יג. שני⁶⁷ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות הדרים בחצר אחת, ושכרו מן העובד פוכבים ומזלות בשבת - חוזר האחד⁶⁸ ומבטל רשותו לשני⁶⁹, ומתיר⁷⁰. וכן אם מת העובד פוכבים ומזלות בשבת - מבטל הישראלי לישראל האחר⁷¹, ויהיה מתיר לטלטל.

67) עירובין סה, ב. (68) הישראלי. (69) שהעירוב שעשו, לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. (70) שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. (71) כיון שמת הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.

יד. עובד פוכבים ומזלות⁷² שהשכיר לעובד פוכבים ומזלות: אם אין הראשון יכול להוציא העובד פוכבים ומזלות השני עד שישלים זמן שכירותו - שזכרין מזה העובד פוכבים ומזלות השני, שהרי נכנס תחת הבעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא העובד פוכבים ומזלות השוכר ממנו בכל עת שירצה⁷³, אם לא היה השני עומד⁷⁴, ושכרו הישראליים מן הראשון - הרי אלו מתירין.

חשוב⁵². ואם היו שני ישראלים או יתר ועובד פוכבים ומזלות שכן עמהן - הרי זה אוסר עליהם. ודבר זה גזירה, שלא ישכנו עובד פוכבים ומזלות עמהן, שלא ילמדו ממעשיו. ולמה לא גזרו בישראל אחד ועובד פוכבים ומזלות אחד? מפני שאינו דבר מצוי, שהרי יפחד שמא יתנחל עמו ויהרגנו; וכבר אסרו להתנחל עם העובד פוכבים ומזלות⁵³.

50) משנה, עירובין סא, ב. (51) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגייר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לז, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא.). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד-משנה בשם "ירושלמי"). (53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתנחל עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

י. שני⁵⁴ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות אחד, השוכנים בחצר אחת, וערבו הישראלים לעצמן - לא הועילו כלום. וכן אם בטלו לעובד פוכבים ומזלות או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה ונעשו כחיד עם העובד פוכבים ומזלות - לא הועילו כלום; שאין ערוב מועיל במקום עובד פוכבים ומזלות, ואין בטול רשות מועיל במקום עובד פוכבים ומזלות. ואין להן תקנה, אלא שישכרו ממנו רשותו, ויעשה העובד פוכבים ומזלות כאלו הוא אורח עמהן⁵⁵. וכן אם היו עובדי פוכבים ומזלות רבים - משכירין רשותם לישראלים, והישראלים מערבין ומתירין. וישראל אחד ששכר מן העובד פוכבים ומזלות - מערב עם שאר הישראלים ויתרו כלם; ואין כל אחד צריך לשכר מן העובד פוכבים ומזלות.

54) עירובין סב, א. (55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.

יא. שתי⁵⁶ חצרות זו לפנים מזו⁵⁷, וישראל ועובד פוכבים ומזלות דרים בפנימית, וישראל אחר⁵⁸ בחיצונה; או שהיה ישראל ועובד פוכבים ומזלות בחיצונה, וישראל אחר בפנימית - הרי זה אוסר על החיצונה עד שישכר ממנו⁵⁹, שהרי רגלי שני ישראלים ועובד פוכבים ומזלות מצויים שם; והפנימי מתיר בפנימית⁶⁰.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". (81) "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבילתי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מניין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. (82) בנוסח אחר: "כישאל הכשר" (מעשה רוקח').

יום רביעי ו' אלול ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצוננו לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שריות זו אצל זו, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתייהן ביחד, או הכרח להם לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדיין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

א. חלון²³ שבין שתי חצרות, אם יש בו ארבעה²⁴ טפחים על ארבעה טפחים או יתר על זה, והיה קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים²⁵ - אפלו²⁶ פלו למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או פלו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם רצו יושבי שתי החצרות לערב פלן ערוב אחד - הרשות בידן, ויעשו כהצר אחת ויטלטלו מזו לזו²⁷; ואם רצו - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה החלון פחות מארבעה²⁸, או שהיה פלו למעלה מעשרה²⁹ - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

ב. במה דברים אמורים? בחלון שבין שתי חצרות; אבל שבין שני בתים⁸, אפלו היה למעלה מעשרה, וכן חלון שבין בית לעליה - אם רצו, מערבין ערוב אחד, אפלו שאין ביניהן סלם⁹. והוא, שהיה בו¹⁰ ארבעה על ארבעה. היה חלון עגול, אם יש בו פדי לרבע בו ארבעה על ארבעה¹¹ - הרי הוא כמערב.

(72) עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (נזדמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם". (73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו. (74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חצר⁷⁵ שישארים ועובד פוכבים ומזלות⁷⁶ שריוני בה⁷⁷, והיו חלונות פתוחות מבית ישראל⁷⁸ זה לבית ישראל זה, ועשו ערוב דרך חלונות - אף על פי שהן מתרין להוציא מבית לבית דרך חלונות⁷⁹, הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים⁸⁰, מפני העובד פוכבים ומזלות, עד שישכיר; שאין רבים נעשים בערוב פניחיד במקום העובד פוכבים ומזלות⁸¹.

(75) עירובין עד, ב. (76) ופתחיהם פתוחים לחצר. (77) שעלידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. (78) אם אור החצר מפסיק בין הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכח שידור אתו, שיפחד להתייחד אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

טז. ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא כעובד פוכבים ומזלות לכל דבריו. ואין מערבין עמו, ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו, כעובד פוכבים ומזלות⁸². אבל אם היה מן האפיקורסין שאין עובדין עבודת פוכבים ומזלות ואין מחללין שבת, כגון צדוקין ובייתוסין⁸³ וכל הכופרים בתורה שבבעל פה, פללו של דבר: פל מי שאינו מודה במצות ערוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בערוב; ואין שוכרין ממנו, לפי שאינו כעובד פוכבים ומזלות; אבל מבטל הוא רשותו לישראל הפשר⁸⁴, וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד פשר וזה הצדוקי בתצר - הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו.

(80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו

ארבעה ממעט (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל - ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחבר) הוא. (27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבוא "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

- 22 ו. פתל²⁸ גבוה²⁹ שפין שתי חצרות וזיו³⁰ יוצא
23 באמצעותו, אם נשאר מן הזיו עד ראש הפתל פחות
24 מעשרה - מניח סלם לפני הזיו³¹, ומערבין אחד אם
25 רצו³²; אבל אם הניח הסלם בצד הזיו - אינו ממעט.
26 היה הפתל גבוה תשעה עשר טפחים - מוציא זיו
27 אחד באמצע, ומערבין אחד אם רצו; שהרי מן הזיו
28 עד הארץ פחות מעשרה, ומן הזיו העליון עד ראש
29 הפתל פחות מעשרה. היה הפתל גבוה עשרים
30 טפחים - צריך שני זיוין³³ זה שלא פגד זה, עד
31 שהיה בין הזיו התחתון ובין הארץ פחות מעשרה,
32 ובין הזיו העליון ובין ראש הפתל פחות מעשרה,
33 ומערבין אחד אם רצו.

(28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיו, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיו. (32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיו שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיו, אינו יכול להשתמש בזיו ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיו אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתיים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

- 34 ז. דקל שחתכו וסמכו על ראש הפתל ועל הארץ -
35 מערבין אחד³⁴ אם רצו, ואינו צריך לקבועו בפגין.
36 ובין³⁵ הסלם - פגדו קובעו, ואינו צריך לחברו
37 בפגין. היו קשין מבדילין בין שתי החצרות, וסלם
38 מכאן וסלם מכאן³⁶ - אין מערבין אחד; שהרי אין
39 פה הרגל עולה בסלם, לפי שאין לו על מה
40 שישמך³⁷. היה סלם באמצע, וקשין מכאן וקשין
41 מכאן³⁸ - אם רצו, מערבין שנים³⁹.

(34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי - מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית הבחירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה - של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה

(8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

- 1 ג. פתל¹² שפין שתי חצרות או מתבן שפין שתי
2 חצרות¹³ פחות מעשרה טפחים¹⁴ - מערבין ערוב
3 אחד ואין מערבין שנים; היה גבוה עשרה¹⁵ או יתר
4 על בן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו
5 לעצמן. ואם היה ביניהם סלם מכאן וסלם מכאן -
6 הרי הן כפתח¹⁶; ואם רצו, מערבין אחד. ואפלו
7 היה הסלם זקוף וסמוך לפתל, שהרי אין יכולין
8 לעלות בו עד שישמשו ויתרחקו מתחתיו מן הפתל -
9 הרי זה מתיר. ואפלו לא היה מגיע ראש הסלם
10 לראש הפתל, אם נשאר ביניהן פחות משלשה¹⁷ -
11 הרי זה מתיר, ומערבין אחד אם רצו.

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחבר דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

- 12 ד. היה¹⁸ הפתל רחב ארבעה¹⁹, ועשו סלם²⁰ מכאן
13 וסלם מכאן, אף על פי שהסלמות מרחקים זה מזה
14 - אם רצו, מערבין אחד. אין ברחב הפתל ארבעה:
15 אם אין בין הסלמות שלשה - מערבין אחד; היה
16 ביניהם שלשה - מערבין שנים²¹.

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

- 17 ה. בנה מצבה²² על גבי מצבה בצד הפתל²³: אם יש
18 בפתחתונה ארבעה - ממעט²⁴; אין בפתחתונה ארבעה
19 ואין בינה לבין העליונה²⁵ שלשה²⁶ - ממעט, ואם
20 רצו - מערבין אחד. וכן במדרגות של עין²⁷ שסממן
21 לפתל.

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 **פְּרָצָה יִתֵּר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַפֶּתַל - צְרִיף לִהְיוֹת גִּבָּה**
20 **הַפְּרָצָה מְלֵא קוֹמָתוֹ.⁵⁷**

53 מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. 54 כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. 55 אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. 56 שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. 57 "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

21 **יב. חֲרִיץ⁵⁸ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עֲמֹק עֲשָׂרָה וָרֹחֵב**
22 **אַרְבָּעָה⁵⁹ אוֹ יִתֵּר - מֵעָרְבִין שְׁנֵי עָרְבִין; פְּחוֹת מִבָּאֵן**
23 **- מֵעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מֵעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מַעֲט עֲמֻקּוֹ**
24 **בְּעֶפֶר אוֹ בְּצִוּרוֹת - מֵעָרְבִין אֶחָד וְאֵין מֵעָרְבִין**
25 **שְׁנַיִם; שֶׁסֶּתֶם עֶפֶר וְצִוּרוֹת בְּחִרְץ מִבְּטָלִין הֵן.⁶⁰**
26 **אֲבָל אִם מְלֵאָהוּ תָּבֵן אוֹ קֶשֶׁל⁶¹ - אֵין מִמַּעֲטִין⁶² עַד**
27 **שִׁיבְטָל⁶³.**

58 משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 59 כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). 60 ואין מחיצה בין שתי החצרות. 61 הראויים למאכל בהמה. 62 לפי שיכול לקחתם משם בשבת. 63 יסכים בלבד להשאירם שם.

28 **יג. וְכֵן⁶⁴ אִם מַעֲט רָחֵב⁶⁵ בְּלוֹח אוֹ בְּקִנָּה⁶⁶,**
29 **שֶׁהוּשִׁיטוּ בָּאֶרֶץ כָּל הַחֲרִיץ - מֵעָרְבִין אֶחָד וְאֵין**
30 **מֵעָרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דָּבָר הַנִּשְׁטָל בְּשִׁבְתּוֹ, כְּגוֹן הַסֵּל**
31 **וְהַסֶּפֶל, אֵין מִמַּעֲטִין בּוֹ⁶⁷, אֲלָא אִם בֵּן חִפְרוֹ בָּאֶרֶץ**
32 **חִפְרוֹ שָׂאֵי אֶפְשָׁר לְשִׁמְטוֹ עַד שִׁיחְפֹּר בְּדָקָר⁶⁸.**

64 משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. 65 והפחיתו מארבעה טפחים. 66 שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. 67 שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. 68 מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

33 **יד. נִתְּן⁶⁹ לוֹחַ שָׂרֵחַב אַרְבָּעָה טַפְחִים עַל רָחֵב**
34 **הַחֲרִיץ⁷⁰ - מֵעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מֵעָרְבִין שְׁנֵי**
35 **עָרְבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גִזְזוּטָאוֹת⁷¹ זו כְּגִנָּה זו, אִם הוּשִׁיט**
36 **לוֹחַ שָׂרֵחַב אַרְבָּעָה טַפְחִים מְזוּ לְזוֹ - מֵעָרְבִין עָרֹב**
37 **אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מֵעָרְבִין שְׁנֵי עָרְבִין, אֲלֹ לְעֶצְמָן**
38 **וְאֲלֹ לְעֶצְמָן. הֵיוּ זֶה בְּצַד זֶה וְאֵין בְּשִׁוְהָ, אֲלָא אֶחָת**
39 **לְמַעְלָה מִחִבְרָתָהּ: אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה**
40 **טַפְחִים - הָרִי הֵן כְּכַצְצָטָא⁷² אֶחָת⁷³ וּמֵעָרְבִין אֶחָת;**
41 **וְאִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יִתֵּר - מֵעָרְבִין שְׁנַיִם⁷⁴,**
42 **אֲלֹ לְעֶצְמָן וְאֲלֹ לְעֶצְמָן.**

שם). 39 עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "[אם רצו מערבין אחד], אם רצו מערבין שנים".

1 **ח. הִיָּה⁴⁰ אֵילָן בְּצַד הַפֶּתַל, וְעָשָׂהוּ סֵלֶם לַפֶּתַל - אִם**
2 **רָצוּ, מֵעָרְבִין אֶחָד; הוּאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת⁴¹ הוּא**
3 **שְׁגֵרָם לוֹ שְׁלֹא יַעֲלֶה בְּאֵילָן⁴². עָשָׂה אֲשֶׁרָה⁴³ סֵלֶם**
4 **לַפֶּתַל - אֵין מֵעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לַעֲלוֹת**
5 **עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הִיא אִסּוּרָה בְּהִנָּה.**

40 מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. 41 חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). 42 בנ"א: נוסף כאן: "לא גזור עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות - לא גזור עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). 43 אילן שעבדוהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

6 **ט. פֶּתַל⁴⁴ שְׁגִבּוּהָ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ⁴⁵ כְּדִי לַעֲרֹב**
7 **עָרֹב אֶחָד, אִם יֵשׁ בָּאֶרֶץ הַמַּעֲטוֹ אַרְבָּעָה⁴⁶ טַפְחִים**
8 **- מֵעָרְבִין אֶחָד. סִמָּר מְקַצֵּת הַפֶּתַל⁴⁷ עַד שְׁנֹת־מַעֲט**
9 **מֵעֲשָׂרָה - צִדּוֹ הַקָּצֵר נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְחֶצֶר זו⁴⁸, וְשִׁאָר**
10 **הַפֶּתַל הַגָּבוֹה לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.**

44 מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. 45 שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. 46 בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמספיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). 47 כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). 48 כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

11 **י. נִפְרָץ⁴⁹ הַפֶּתַל הַגָּבוֹה שְׁבִינִיָּהּ: אִם הִיָּתָה**
12 **הַפְּרָצָה⁵⁰ עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת⁵¹ - מֵעָרְבִין שְׁנֵי עָרְבִין;**
13 **וְאִם רָצוּ - מֵעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הִיָּתָה**
14 **יִתֵּר מֵעֲשָׂרָה⁵² - מֵעָרְבִין עָרֹב אֶחָד וְאֵין מֵעָרְבִין**
15 **שְׁנֵי עָרְבִין.**

49 משנה במסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. 50 ברוחב. 51 ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. 52 אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה ט"ז).

16 **יא. הִיָּתָה⁵³ הַפְּרָצָה פְּחוֹתָהּ מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ**
17 **לִיתֵּר מֵעֶשֶׂר⁵⁴ - חוֹקֵק פֶּתַל גִּבָּה עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁵,**
18 **וּמֵעָרְבִין עָרֹב אֶחָד. וְאִם בָּא לְפָרֵץ לְכַתְּחָלָה⁵⁶**

26 שְׁלֹא לִשְׂם דִּירָה, שְׁאִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יִתֵּר עַל בֵּית
27 סְאֲתִים⁹¹, עִם עֲבֵי הַפְּתָלִים שְׂבִין הַחֲצֹרוֹת, עִם
28 הַמְּבֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְחִי אוֹ קוֹרָה - בְּלֶן רְשׁוֹת אַחַת
29 הֵן, וּמִטְּלָטְלִין בְּכָלֶן בְּלֹא עֲרוֹב כָּלִים שְׂשֻׁבָתוֹ
30 בְּתוֹכָן⁹²; אֲבָל לֹא כָלִים שְׂשֻׁבָתוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית, אֲלֹא
31 אִם בֶּן עֲרֹבוֹ⁹³.

89 משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90 מקום נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו סחורה. (91 כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק כ"ז פסוקים ט"ו-כ), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92 שהיו בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט). (93 ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל בהם.

32 יט. כיצד? ⁹⁴ כלי ששבת בתוך החצר, בין ערבו
33 אנשי החצר⁹⁵ בין לא ערבו - מתיר⁹⁶ להעלותו מן
34 החצר לגג או לראש הפתל, ומן הגג לגג אחר
35 הסמוך לו, אפלו היה גבוה ממנו כל שהוא או
36 נמוך, ומן הגג האחר לחצר שניה, ומחצר שניה
37 לגג שלישי של חצר שלישית, ומגג שלישי למבוי,
38 ומן המבוי לגג רביעי, עד שיעברנו כל המדינה
39 כלה דרך גגות וחצרות, או דרך גגות וקרפיפות, או
40 דרך חצרות וקרפיפות, או דרך שלשון מזה לזה
41 ומזה לזה; ובלבד שלא יבסס בכלי זה לבית מן
42 הפתחים, אלא אם בן ערבו אנשי כל המקומות האלו
43 ערוב אחד.

94 כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות והקרפיפות? (95 בנ"א: "אנשי המקומות" (כ"י התימנים). (96 "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

44 כ. וכן אם שבת הפלי בבית והוציאו לחצר - לא
45 יעברנו לחצר אחרת⁹⁷ או לגג אחר או לראש הפתל
46 או לקרפף, אלא אם בן ערבו אנשי כל המקומות
47 שמעברין בהן כלי זה ערוב אחד.

97 כיון ששבת בבית.

48 כא. בור⁹⁸ שבין שתי חצרות⁹⁹ - אין ממלאין ממנו
49 בשבת¹⁰⁰, אלא אם בן עשו לו מחצה גבוהה עשרה
50 טפחים¹⁰¹, כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו.
51 והיכן מעמידין את המחצה? אם הייתה למעלה מן
52 המים - צריך שיהיה טפח מן המחצה יורד בתוך

69 משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70 כעין גשר לעבור עליו. (71 של שתי עליות של שני דיירים. (72 כגזוזטרא. (73 והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). (74 וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתיראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

1 טו. פתל⁷⁵ שבין שתי חצרות, שהוא רחב ארבעה⁷⁶, והיה גבוה עשרה טפחים מחצר זו, ושוה לקרקע חצר שניה⁷⁷ - נותנין רחבו לבני החצר שהוא שוה לזה ויחשב מחצרו⁷⁸; הואיל ותשמישו בנחת לאלו ותשמישו בקשה לאלו, נותנין אותו לאלו שתשמישו לזה בנחת. וכן חריץ שבין שתי חצרות, עמק עשרה טפחים מצד חצר זו, ושוה לקרקע חצר שניה - נותנין רחבו לחצר שהוא שוה לה; מפני שתשמישו נחת לזה וקשה לזה, נותנין אותו לאלו שתשמישו לזה בנחת.

75 מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (76 שאם אינו רחב ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו (פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) - מגיד משנה. (77 שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה שוה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78 והם מותרים לטלטל בהם בשבת.

11 טז. היה⁷⁹ הפתל שבין שתי החצרות נמוך מחצר העליונה וגבוה מחצר התחתונה⁸⁰, שנמצאו בני העליונה משתמשים בעביו⁸¹ על ידי שלשול⁸², ובני התחתונה משתמשים בעביו על ידי זריקה⁸³ - שניהן אסורין בו, עד שיעברו שתיהן ערוב אחד; אבל אם לא ערבו - אין מכניסין מעביו פתל זה לפתחים⁸⁴, ואין מוציאים מהפתחים לעביו.

79 מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80 שהחצירות הן בשיפוע ההר. (81 בגג הכותל. (82 בהורדה על ידי חבל. (83 הקשה לשימוש משלשול. (84 אבל לחצרותיהן מותר לשתייהן להכניס מעובי הכותל וכן להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-ט.

18 יז. שני⁸⁵ פתחים שביניהן חרפה⁸⁶ שהיא רשות היחיד, אם יכולין שניהם להשתמש בחרפה על ידי זריקה⁸⁷ - אוסרין זה על זה; ואם היה תשמישה לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה, מפני שהיא עמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת משתמש בה על ידי זריקה⁸⁸.

85 מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86 בית הרוס. (87 שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון זורקים לתוכו. (88 והשני אסור להשתמש בה.

24 יח. כל גגות העיר⁸⁹, אף על פי שהם גבוהים וזה נמוך, עם כל החצרות ועם כל הקרפיפות⁹⁰ שהקפו

את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). (117) שחצום נחשבת "כפתחה של גדולה" - כאחת עם הגדולה.

כה. שתי¹¹⁸ חצרות שערבו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון בשפת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה בלה. וכן שתי חצרות שערבה זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הכתל שביניהן¹²² בשפת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין בן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת - התרה בלה. ואף על פי שנתוספו הדיורין, שהדיורין הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לדעתן¹²³ - חזרו להתיר¹²⁴. וכן שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו, ונערכו¹²⁶, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו להתיר¹²⁸.

(118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. שנפלה מפולת נגדו (רש"י). (120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציא משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלן, ועיין ראב"ד. (121) בין השמשות. (122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. (123) מדעת עצמם. (124) לטלטל מחצר לחצר. (125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. (127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). (128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יעילו מעשיו.

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאר זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטראות והדיטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אנשי² חצר שהיו בלם אוכלין על שלחן אחד³, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו - אין צריכין ערוב, מפני שהן באנשי בית אחד⁴. ובשם שאין אשתו של אדם ובני ביתו⁵ ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמהן; כן אלו באנשי בית אחד הן, מפני שהן כלן סומכין על שלחן אחד.

(2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. (3) הוא הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות,

1 המים; ואם היתה המחצה בלה בתוך המים - צריך
2 שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי
3 שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה¹⁰².

(98) משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99) ולא עירבו ביניהם. (100) שנמצא כל אחד ממלא מרשות חברו. (101) שתפסיק בין הרשויות. (102) שלא ישאב בדלי מרשות חברו.

4 כב. וכן¹⁰³ אם עשו על פי הבור קורה רחבה¹⁰⁴
5 ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא
6 מצדה האחר, ובאלו הבדילה חלק זה מחלק זה.
7 אף על פי שהמים מערבין מלמטה, קל הוא שהקלו
8 חכמים במים¹⁰⁵.

(103) מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104) כן בדפוס רומי. (105) ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים הם כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חברו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

9 כג. באר¹⁰⁶ שפאמצע השביל¹⁰⁷ בין שני פתלי
10 חצרות, אף על פי שהיא מפתלת¹⁰⁸ מפתל זה
11 ארבעה טפחים ומפתל זה ארבעה טפחים¹⁰⁹ -
12 שניהם ממלאין ממנה, ואין צריכין להוציא זיזין¹¹⁰
13 על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אריר¹¹¹.

(106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתיהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. (108) מרוחקת. (109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110) בליטת-קרש קטנה לשם היכר. (111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חברו אוסר עליו.

14 כד. חצר¹¹² קטנה שנופרצה במלואה¹¹³ לחצר גדולה
15 מבעוד יום¹¹⁴ - אנשי גדולה¹¹⁵ מערבין לעצמן
16 ומתרים, שהרי נשאר להן פצימין¹¹⁶ מכאן ומכאן;
17 ואנשי קטנה אוסרין להוציא מבתיהן לחצר שלחן,
18 עד שיערבו עם בני הגדולה ערוב אחד; שהדיורין
19 של גדולה חשובין בקטנה¹¹⁷, ואין דיורי קטנה
20 חשובין בגדולה.

(112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. (114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). (115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. (116) קרשים. שהרי נשאר בה מחיצות המתירות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ו' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. (4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. (5) בנוסח אחר: "ובני ובני ביתו" (שונצינו).
- ב. וכן אם הצרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכל, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו. ואם היה הערוב בא אצלן⁶ - אינן צריכין לערב, כמו הפית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת⁷; שכל אלו הבתים פבית אחד הן חשובין.
- (6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. (7) כמבואר בפ"א הט"ז.
- ג. וכן⁸ אנשי חצר שערכו - נעשו פלן פבית אחד. ואם הצרכו לערב עם חצר שניה - פכר אחד⁹ בלבד הוא שמוליכין על ידי פלן למקום שמערבין בו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.
- (8) עירובין, שם. (9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל-ידי העירוב שעשו ביניהם, נחשבים כבית אחד.
- ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום שמניחין בו הערוב¹² - פשהם מוליכין, אינן צריכין להוליכו על ידי חמשתן אלא פכר אחת; שפיון שגבו פלן, נעשו פאנשי פית אחד.
- (10) עירובין, שם. (11) של בני אותה החצר. (12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.
- ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ותלמידו שהן שרויין בחצר¹⁵ - אינן צריכין לערב, מפני שהן פבית אחד. ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין, הרי הן פבית אחד.
- (13) עירובין, שם. (14) האוכל על שולחן אביו. (15) רבי חייה (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).
- ו. האחים¹⁶ שכל אחד מהם לו פית בפני עצמו, ואינן סומכין¹⁷ על שלחן אביהן; וכן הנשים או העבדים¹⁸ שאינן סומכין על שלחן בעליהן או רבן תמיד¹⁹, אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוטע או חדש: אם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר - אינן צריכין לערב²⁰, ואם ערכו עם חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן - אין נותנין פת; ואם היו דיוורין עמהן בחצר
- ז. חמש²² חבורות ששבתו²³ בטרקלין²⁴ אחד: אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המונעת לתקרה²⁵ - הרי כל חבורה מהן פאלו היא בחדר בפני עצמו או בעליה בפני עצמה, לפיכך צריכין פת מכל חבורה; ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - פכר אחד לכלן²⁶, שפלן פאנשי פית אחד חשובין.
- (22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (ש"ע אור"ח סי' שע, ס"ג).
- ח. מי²⁷ שיש לו בחצר חברו פית שער²⁸ שרפים דוסיין בו או אכסדרה²⁹ או מרפסת³⁰ או פית הפקר³¹ או פית התבן או פית העצים³² או אוצר³³ - הרי זה אינו אוסר עליו³⁴, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו³⁵, ואחר כך יהיה אוסר עליו עד שעירב עמו. אבל מקום לינה אינו אוסר. לפיכך³⁶, אם קבע לו מקום לאכל בו פבית שער או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.
- (27) עירובין עב, ב. (28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. (29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. (30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעליות (פירוש המשניות לעירובין פג:). (31) רפת. (32) מחסן העצים לחימום הבית. (33) צבור של כל מיני סחורות. (34) שאינם חשובים דירה. (35) אף שאינו יושב שם. (36) משנה, עירובין פה:
- ט. עשרה³⁷ בתים זה לפנים מזה³⁸ - הפית הפנימי והשני לו הם שנותנין את הערוב, והשמונה בתים החיצונים אינן נותנין את הערוב; הואיל ורפים דוסיין³⁹ בהן - הרי הן פבית שער, והדר פבית שער

- 1 אינו אוסר. אבל התשיעי - אין דורסין בו רבים אלא
2 יחיד⁴⁰, לפיכך אוסר עד שיתן ערובו⁴¹.

(37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר. (40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה' סי' שע, ז).

- 3 י. שתי⁴² חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחים זה
4 לזה ופתוחים לחצרות, והביאו בני חצר זו ערובין
5 דרך הבית הפתוח להן והניחיהו בבית האמצעי, וכן
6 הביאו בני החצר האחרת ערובין דרך [הבית] הפתוח
7 להן והניחיהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים
8 אינן צריכין לתן את הפת⁴³. האמצעי - מפני
9 שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדיו - מפני שכל
10 אחד מהן בית שער⁴⁴ לאנשי חצר.

(42) עירובין, שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמוניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.

- 11 יא. שתי⁴⁵ חצרות ושני בתים פתוחין זה לזה
12 ביניהן⁴⁶, והביאו אלו ערובין דרך הבית הפתוח להן,
13 והניחיהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו
14 אלו ערובין דרך הפתח הסמוך להן, והניחיהו בבית
15 האחר - שתייהן לא קנו ערוב; שכל אחד מהן הניח
16 ערובו בבית שער⁴⁷ של חצר אחרת.

(45) עירובין עו, א. (46) ולא עירבו יחד, אלא כל אחת לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה, כמבואר בפ"א הט"ז.

- 17 יב. אחד⁴⁸ מבני החצר שהיה גוסס⁴⁹, אף על פי
18 שאינו יכול להיות בו ביום - הרי זה אוסר על בני
19 החצר, עד שיזכו לו בפת ועירבו עליו. וכן קטן,
20 אף על פי שאינו יכול לאכל פזית - הרי זה אוסר
21 עד שיערבו עליו. אבל האורח אינו אוסר לעולם⁵⁰,
22 כמו שבארנו⁵¹.

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי לכל דבריו. (50) 'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא לעיר, עד ל' יום (שדעתו לשהות שם ל' יום), הרי זה אוסר מיד, אימתי - בזמן שיחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר". (51) למעלה פ"ב ה"א.

- 23 יג. אחד⁵² מבני חצר שהניח ביתו⁵³ והלך ושבת
24 בחצר אחרת, אפלו היתה סמוכה לחצרו, אם
25 הסייע⁵⁴ מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת - הרי
26 זה אינו אוסר עליהן⁵⁵. במה דברים אמורים?
27 בישראל⁵⁶; אבל עובד כוכבים, אפלו הלך לשבת

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק. (55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא אם הוא במקום קרוב, והיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר (מגיד-משנה).

יד. בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים,
והניח לו פלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן
- אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפיסת יד בכל
בית מהן, נעשו הפל פאורחין אצלו⁵⁸. במה דברים
אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת,
כגון טבל ועששיות⁵⁹; אבל אם נשאר לו בכל בית
מהן פלים שמותר לטלטלן - הואיל ואפשר
שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד, הרי
אלו אוסרין עליו עד שיערבו.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) חתיכות עבות של מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

טו. אנשי החצר⁶⁰ ששכחו ולא ערבו - אין
מוציאים מבתים לחצר ולא מחצר לבתים. אבל
מטלטלין הן פלים ששבתו בחצר⁶¹ בכל החצר ובכל
הנחשב עם החצר. ואם⁶² היתה שם מרפסת או
עליה, וערבו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת
לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין
פלים ששבתו בבתיהן בכל המרפסת ובכל הנחשב
עמה או בכל רחב העליה ובכל הנחשב עמה, ואנשי
החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן
אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו
ולא ערבו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה,
וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

(60) עירובין פט, א. וצא, א. (61) בתחילת כניסת השבת. (62) משנה, עירובין פג, ב.

טז. ביצד⁶³? הסלע או תל וכיוצא בו שבתוף
החצר⁶⁴: אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו
נחשבינן בין החצר ובין המרפסת⁶⁵, ושניהן אסורין
להוציא שם פלים שבבתים; ואם גבוהין עשרה,
והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים
- הרי אלו נחשבינן עם המרפסת, שהרי הן שווין לה,
ובני מרפסת מתרין בהם⁶⁶; ואם היו רחוקין מן
המרפסת ארבעה טפחים או יותר על כן, אף על פי
שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת,
לפי ששניהן אפשר להשתמש בהן על ידי זריקה,
לפיכך שניהן אסורין להוציא לשם פלי הבתים⁶⁷ עד

במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

כ. שִׁכַּח⁸² אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עָרַב - הַפְּנִימִית בַּהֲתָרָה עוֹמֶדֶת⁸³. שִׁכַּח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עָרַב עִמָּהֶן - אִם הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה, מִפְּנֵי אֱלוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית, שְׁלֹא עָלָה לָהֶן עָרֹב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עָלֶיהֶן.

(82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

כא. עֲשֹׂה⁸⁴ שְׂתִיָּה עָרֹב אֶחָד: אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשִׁכַּח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עָרַב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׂתִיָּה אֲסוּרָה⁸⁵ עַד שְׂיִבְטֹל לָהֶן⁸⁶, שֶׁהָיָה בְּאֶרְצוֹ⁸⁷ שֶׁמִּבְטָלִין מִחֲצָר לְחֲצָר; וְאִם הִנִּיחוּ עָרֹב בַּפְּנִימִית, וְשִׁכַּח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עָרַב - הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה⁸⁸, וּפְנִימִית מִתְּרֵת⁸⁹ בְּמִקְוֵמָה⁹⁰; שִׁכַּח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עָרַב - שְׂתִיָּה אֲסוּרָה עַד שְׂיִבְטֹל לָהֶן.

(84) משנה, עירובין עה, א. (85) שהרי הם כאילו דרים כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אוסר עליהם. (86) רשותו. (87) פ"ב ה"ה. (88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

כב. הִיָּה⁹¹ אֶחָד דֶּר בַּחֲצָר זו וְאֶחָד דֶּר בַּחֲצָר זו - אֵינָן צָרִיכִין לְעָרַב, אֲלֵא כֹּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצָרוֹ⁹². וְאִם הִיָּה עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְזֻלֹת בַּפְּנִימִית⁹³, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הָרִי הוּא כְּרָפִים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שְׂיִשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ⁹⁴.

(91) משנה, עירובין שם. (92) שאין היחיד שבפנימית אוסר על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים (מ'מעשה וקוח'). (94) כמבואר בפ"ה ה"ב.

כג. שִׁלְשֹׁם⁹⁵ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זו לְזוֹ⁹⁶, וְרַבִּים בְּכָל חֲצָר מֵהֶן, עָרְבוּ שְׂתִיָּה הַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֲמִצָּעִית - הִיא⁹⁷ מִתְּרֵת עִמָּהֶן, וְהֵן מִתְּרֹת עִמָּהּ, וְשְׂתִיָּה הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זו עִם זו⁹⁸ עַד שְׂיִעָשׂוּ שְׁלִשְׁתָּן עָרֹב אֶחָד. הִיָּה⁹⁹ בְּכָל חֲצָר מֵהֶן אֶחָד, אִם עַל פִּי שְׂרָפִים דוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה¹⁰⁰ - אֵינָן צָרִיכִין לְעָרַב; שֶׁכֹּל אֶחָד מֵהֶן מִתֵּר בְּמִקְוֵמוֹ. הֵיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית -

1 שְׂיִעָרְבוּ. הִיָּתָה⁶⁸ מִצָּבָה⁶⁹ רְחֵבָה אֲרֻבָּה טְפָחִים לְפָנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הַחֲצָר, שֶׁהָיָה נִחְלָקָה מֵהֶן⁷⁰.

(63) משנה, שם. (64) ומשותף לחצר ולמרפסת. (65) בנוסח אחר: "נחשבינ עם החצר ועם המרפסת". (66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר. (67) שהיו בבתי בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א. (69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יד. יִזְיִין⁷¹ הַיּוֹצֵאִין מִן הַבְּתָלִים: כֹּל שֶׁהוּא לְמִטָּה מְעֻשָּׂה טְפָחִים - הָרִי זֶה נִחָשֵׁב מִן הַחֲצָר⁷², וּבְנֵי הַחֲצָר מִשְׁתַּמֵּשִׁין בוֹ; וְכֹל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֲלִיּוֹנִים הַסְּמוּכִין לְעָלֶיהָ - אֲנָשִׁי עָלֶיהָ מִשְׁתַּמֵּשִׁין בוֹ; וְהַנֶּשֶׂאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתְּחִתּוֹנִים עַד תַּחֲלַת עֲשָׂרָה הָעֲלִיּוֹנִים מִן הַיּוֹצֵאִין הַיּוֹצֵאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין בוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶן בְּכָלִים שֶׁבִּבְתֵּים אֲלֵא אִם בֶּן עָרְבוּ.

(71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות. (72) כשעירבו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא עירבו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יז. בּוֹר⁷³ שֶׁבַּחֲצָר: אִם הִיָּה מְלֵא פְּרוֹת טְבָלִים⁷⁴ שֶׁאֲסוּר לְטַלְטֵל בְּשַׁבָּת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי הוּא וְחִלָּתוֹ⁷⁵ כְּסֻלַּע אוֹ תֵּל שֶׁבַּחֲצָר: אִם הִיָּה גְבוּהָ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת - הָרִי הוּא נִחָשֵׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הִיָּה מְלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חֲצָר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מְכַנְסִין מִמֶּנּוּ לְבִתֵּים עַד שְׂיִעָרְבוּ⁷⁶.

(73) עירובין פ, א. (74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

יט. שְׂתִיָּה⁷⁷ חֲצֵרוֹת⁷⁸ זו לְפָנִים מִזוֹ, וְאֲנָשִׁי הַפְּנִימִית יּוֹצֵאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה: עָרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עָרְבָה הַחִיצוֹנָה - הַפְּנִימִית מִתְּרֵת⁷⁹, וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה⁸⁰; עָרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עָרְבָה הַפְּנִימִית - שְׂתִיָּה אֲסוּרָה⁸¹: הַפְּנִימִית - מִפְּנֵי שְׁלֹא עָרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה - מִפְּנֵי אֱלוּ שֶׁעוֹבְרִין עָלֶיהֶן; עָרְבוּ זו לְעַצְמָהּ וְזו לְעַצְמָה - זו מִתְּרֵת בְּפָנֵי עַצְמָהּ וְזו מִתְּרֵת בְּפָנֵי עַצְמָהּ, אֲבָל אֵין מִטְּלָטִלִין מִזוֹ לְזוֹ.

(77) משנה, עירובין עה, א. (78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27. שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אחר¹¹².
28. אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך
29. אמצעות.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות.
(111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן
בתוספתא.

30. כז. שתי¹¹³ דיאטות זו כנגד זו, ויחצר אחת¹¹⁴
31. תחתיה¹¹⁵ ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו
32. לתוכה עד שיערבו שתייהן ערוב אחד. עשו מקצתן
33. עוקה¹¹⁶ בחצר לשפך בה המים, ומקצתן לא עשו -
34. אלו שעשו שופכים לעוקה שלהן, ואלו שלא עשו
35. לא ישפכו לחצר עד שיערבו. ואם עשו אלו עוקה
36. ואלו עוקה - כל אחת משתייהן שופכת לעוקה
37. שלהן, אף על פי שלא ערבו.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות
על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל
בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים
בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל'
שבת פט"ו הט"ז). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י
התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל'
שבת פרק טו הט"ז וי"ז.

פרק חמישי

(1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל
הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו לומר
פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

38. א. אנשי² מבוי³ שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד
39. לענן סחורה, כגון שקנו זין בשתפות או שמן או
40. דבש וכיוצא בהן - אינן צריכין שתוף אחר לענן
41. שבת, אלא סומכין על שתוף של סחורה. והוא,
42. שהיה המין שהן שתפין בו מין אחד ובכלי אחד;
43. אבל אם היה אחד מהן שתף לזה בזין ולאחר
44. בשמן, או שהיה הכל זין והיה בשני כלים - הרי
45. אלו צריכין שתוף אחר לענן שבת.

(2) משנה, עירובין עא, א. (3) שפתוחות לתוכו הרבה
חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות
ביניהם "שיתופי-מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין
בשאר אוכלים, מה-שאין-כן בעירובי חצרות שאין עושים
אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד-משנה).
(4) דעת ה'טור' ('או"ח ס' שפו) שאם היו שותפין לזה ביין
ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה
בשו"ע 'או"ח ס' שסו ס"ג בהג"ה).

46. ב. אחד⁵ מבוי המבוי שבקש מחברו זין או שמן⁶
47. קדם השבת, ולא נתן לו - בטל השתוף⁷; שהרי גלה
48. דעתו, שאינן פלן בשתפין שאין מקפידין זה על זה.
49. אחד⁸ מבוי המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי,
50. ולא נשתתף⁹ - בני מבוי נכנסין לביתו ונטלין ממנו

1. הואיל והן אסורין במקומן עד שיערבו, הרי הן
2. אסורין על היחידים שבאמצעות ושפחיצונה עד
3. שיערבו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה
4. במקומה¹⁰¹ - אסרת שלא במקומה; ורגל המתרת
5. במקומה - אינה אסרת שלא במקומה, מפני
6. שעוברת עליהן.

(95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום
הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו
בתוך זו (רש"י). (97) האמצעות ששתייהן עירבו עמה.
(98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין
עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים
מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית
דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית
האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

7. כד. שתי פצצטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה
8. מן המים¹⁰³ - אף על פי שעשתה כל אחת מהן
9. מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מפל אחת
10. ואחת, אם היו שתי הפצצטריות בתוף עשרה
11. טפחים - הרי אלו אסורין למלאת עד שיערבו
12. שתייהן ערוב אחד¹⁰⁵, מפני שהן פצצטרא אחת.
13. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה
14. טפחים¹⁰⁶, וערבה זו לעצמה וזו לעצמה - שתייהן
15. מתרות למלאת¹⁰⁷.

(102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטראות"
(מעשה רוקח). (103) המדובר במקום מקורה היוצא
מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו
זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין
או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה
כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואסורים זה על זה.
(106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו
(בהל' שבת פט"ו הט"ו): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה
טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה
המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה
כאילו ירדה ונגעה עד המים".

16. כה. לא¹⁰⁸ עשתה העליונה מחצה, ועשתה
17. התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאת, מפני דלי
18. של בני העליונה, שהן אסורין, שעובר עליה.
19. עשתה העליונה מחצה, ולא עשתה התחתונה -
20. העליונה מתרת למלאת, והתחתונה אסורה. ואם
21. נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחצה
22. שעשו - שתייהן אסורות למלאת עד שיערבו ערוב
23. אחד.

(108) משנה, עירובין פז, ב.

24. כו. שלש¹⁰⁹ דיאטות¹¹⁰ זו למעלה מזו, עליונה
25. ותחתונה של אחד, ואמצעות של אחד - לא
26. ישלשל¹¹¹ מן העליונה לתחתונה דרך אמצעות;

20) בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבבותיה (בשכנותו) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגרי לן (השכיר לנו) רשותן! לא אוגרי ליה (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) וימנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". (21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר", ודעת רש"י והראב"ד בפירוש הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלו, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף בלי הסכמת בעלה.

1 שְׁתוּף בַּעַל פָּרְחוּ¹⁰. וְאַחַד¹¹ מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי שְׁאִינוּ
2 רוּצָה לְהַשְׁתַּתֵּף כָּלָל¹² עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵי - כּוֹפֵין אוֹתוֹ¹³
3 לְהַשְׁתַּתֵּף עִמָּהּ.

(5) עירובין סח, א. (6) המיוחדים לשיתוף. (7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכלולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" ("פ"א ה'") - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. (8) עירובין פ, א. (9) ואוסר את הטלטול לכל בני המבוי. (10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" ('ריבני יהונתן'). (11) 'ירושלמי' בבא-בתרא פ"א ה"ה. (12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. (13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית-דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פ"ב ה"א).

ג. אָהַד ¹⁴ מִבְּנֵי הַמִּבְּוֵי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר שֶׁל יִין אֶל
שָׁמֶן וְכִינֹזָא בֶּהֱן - הָרִי זֶה מִזְבֵּחַ מִמֶּנּוּ מַעֲט לְכָל
בְּנֵי הַמִּבְּוֵי ¹⁵ לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמַעֲרִיב בּוֹ עֲלֵיהֶם. וְאַף
עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוּ וְלֹא יִחַד ¹⁶, אֲלֵא הָרִי הוּא
מַעֲרִיב בְּאוֹצָר - הָרִי זֶה שְׁתּוּף.

(14) עירובין סח, א. (15) שיהיה לכל אחד חלק בו.
(16) שלא ייחד את החלק שימשמש לשיתוף.

ד. חָצַר ¹⁷ שֵׁשׁ לָהּ שְׁנֵי פִתְּחִים לְשְׁנֵי מְבֹאוֹת, אִם
נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד - נֶאֱסָרָה בְּמִבּוּי הַשְּׁנִי,
וְאִינָה מוֹצִיָּאָה וּמְכַנִּיסָה ¹⁸וּלְפִיכָּךְ, אִם זָכָה אֶחָד
בְּשִׁתּוּף לְכָל בְּנֵי הַמְּבֹוֹי וְשִׁתּוּף עֲלֵיהֶן, צָרִיךְ לַהֲדוֹיעַ
לְאִנְשֵׁי הַחֲצָר זֶו, שְׁאִינֶן מִשְׁתַּתְּפִּין אֲלֵא מִדַּעַתָּן;
שְׁאִינָה זְכוּת לָהֶן, שְׁמָא בְּמִבּוּי הַשְּׁנִי רוֹצִים
לַהֲשַׁתְּתָּף וְלֹא בִּזְהָרָה ¹⁹.

(17) עירובין פ, ב. (18) כיון שאין לה שיתוף אתו. (19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"כ) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד-משנה).

16 ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעַרְבֶת לוֹ שְׂלֵא מִדַּעְתּוֹ²⁰. וְהוּא,
17 שְׂלֵא יֹאסְרוֹ עַל שְׂכָנָיו; אָכֵל אִם אוֹסֵר - אֵינָה
18 מְעַרְבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתַּפֶּת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כִּיצַד
19 אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: אֵינִי מְעַרֵב עִמָּכֶם, אִי
20 מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם²¹.

21 ו. נִשְׁתַּתְּפוּ²² אִנְשֵׁי חֵצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְׁנֵי
22 הַמְּבוֹאוֹת: אִם בְּמִין אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אִפְּלוּ כָּלָה אוֹתוֹ
23 הַמִּין - הֲרִי זֶה עוֹשֶׂה שְׁתוּף אַחֵר וּמִזְכָּה לָהּ, וְאִינוּ
24 צָרִיף לְהוֹדִיעֵם²³ פָּעַם שְׁנִיָּה; וְאִם בְּשְׁנֵי מִינֵין
25 נִשְׁתַּתְּפוּ²⁴, וְנִתְמַעֵט הָאֶחָל²⁵ - מוֹסִיף וּמִזְכָּה, וְאִינוּ
26 צָרִיף לְהוֹדִיעֵן²⁶; וְאִם כָּלוּ - מְזַכָּה לָהֶם, וְצָרִיף
27 לְהוֹדִיעֵם²⁷. נִתְסַפּוּ שְׂכָנִים²⁸ בְּחֵצֵר זֶה - מְזַכָּה לָהֶם,
28 וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵם.

(22) משנה, עירובין פ, ב. (23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). (24) כדעתו למעלה פ"א הי"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. (25) מן השיעור המבואר בפ"א ה"ט. (26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. (27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. (28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).

29 ז. וְשִׁתְּתָפָה²⁹ חָצַר³⁰ זֶה בְּנֵי הַמְּבוֹי זֶה מִפְּתַח זֶה,
30 וְעַם בְּנֵי הַמְּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאֲחֵר - מִתְּרַת עַם
31 שְׁגִיחָהּ³¹, וְהֵן מִתְּרִין עֲמָה, וְשֵׁנִי הַמְּבוֹאוֹת³² אֲסוּרִין
32 זֶה עִם זֶה. לֹא עָרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶם³³ - אוֹסֶרֶת עַל
33 שְׁגִיחָהּ.

(29) עירובין מט, א. (30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. (31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד-משנה). (32) שלא השתתפו ביניהם. (33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.

ח. הִיטָהּ³⁴ חָצַר זֶה רִגְלָהּ בִּפְתָח אַחֵר³⁵, וַהֲפֹתָהּ
הַשְּׁנִי אֵינָה רִגְלָהּ - זֶה שֶׁרִגְלָהּ לְהַפְסֵם וּלְצֹאת בּוֹ
אוֹסֵר³⁶, וְשֵׁאִינָה רִגְלָהּ בּוֹ אֵינוֹ אוֹסֵר. עֲרֵבָה עִם

וְדִינָם לְעִנְיָן בְּטוֹל רְשׁוּת - בְּדִין אֲנָשִׁי חָצֵר שֶׁשָּׂכַח
אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עָרְבוּ⁵². וּכְבֵּר אֲמַרְנוּ⁵³, שֶׁכָּל
אָדָם עִם אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שְׁלָחָנוֹ - כָּאִישׁ
אֶחָד הֵן חֲשׂוֹבִין, בֵּין לְעִרְוֵי חֲצֵרוֹת בֵּין לְשׁוּתֵי
מְבוֹאוֹת.

(51 עירובין עג, ב. 52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מְבוֹאוֹ⁵⁴ שֶׁעָרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שָׁבוּ, כָּל חָצֵר וְחָצֵר
בִּפְנֵי עֲצֻמָּה, וְאַחֵר כֵּף נִשְׁתַּתְּפוּ כָּלָן בְּמִבּוֹי, שֶׁכָּח
אֶחָד מִבְּנֵי הַחָצֵר וְלֹא עָרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ - לֹא
הַפְסִיד כָּלוּם; שֶׁהָרִי פָּלַם נִשְׁתַּתְּפוּ, וְעַל הַשְּׁתוּף
סוֹמְכִין, וְלֹא הֶעֱרִיכוּ לְעָרַב בְּחֲצֵרוֹת עִם הַשְּׁתוּף
אֲלֹא שְׂלֹא לְשַׁבֵּחַ לְתִינוּקוֹת תּוֹרַת עֲרוֹב⁵⁵, וְהָרִי עָרְבוּ
בְּחֲצֵרוֹת⁵⁶. אָבָל אִם שָׂכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבוֹי וְלֹא
נִשְׁתַּתְּףָּה - אֲסוּרִים בְּמִבּוֹי, וּמִתְרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר
לְטַלֵּל בְּחֲצֵרָן; שֶׁהַמְּבוֹי לְחֲצֵרוֹת כְּחָצֵר לְבָתִּים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים
מה שנעשה במבוי, ויאמר: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת
הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף
היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא
עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון
שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף
יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן
הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי
בלא שיתוף (רש"י).

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ⁵⁸ בְּמִבּוֹי, וְשָׂכָחוּ כָּלָן לְעָרַב בְּחֲצֵרוֹת,
אִם אֵין מְקַפְּדִין עַל פְּרִיסְתָּתָן⁵⁹ - סוֹמְכִין עַל הַשְּׁתוּף
בְּשִׁפְתֵּי הָרִאשׁוֹנָה בְּלִבָּה. וְאֵין מִתְרִין לָהֶן דָּבָר זֶה
אֲלֹא מִדְּחֶק⁶⁰.

(58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים.
וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם
רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על
פרוטתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה.
(60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי
חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות,
כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מְבוֹאוֹ⁶¹ שְׂלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ בוּ, אִם עָרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם
הַבָּתִּים - אֵין מְטַלְטְלִין בוּ אֲלֹא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת
כְּכַרְמְלִית. מֵאַחֵר שֶׁעָרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשֶׂה
הַמְּבוֹי כְּאֵלוֹ אֵינוֹ פְּתוּחַ לוֹ אֲלֹא בָּתִּים בְּלִבָּה בְּלֹא
חֲצֵרוֹת⁶², וּלְפִיכָף אֵין מְטַלְטְלִין בְּכָלֹ⁶³. וְאִם לֹא
עָרְבוּ אֲנָשִׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכָלֹ⁶³ בָּלִים
שֶׁשָּׂכְבוּ⁶⁴ בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שְׂלֹא עָרְבוּ בָּהֶ⁶⁵.

(61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח,
שאינן המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות

1 מְבוֹי שְׂאִינָה רְגִילָה בוּ - הֵתֵר הַמְּבוֹי הָאֲחֵר
2 לְעֲצֻמּוֹ³⁷, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרַב עִמָּה.

(34) עירובין, שם. (35) בחול לצאת ולבוא דרך שם.
(36) אם לא עירבה עמו. (37) שהרי הסתלקה בזה מן
המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.

3 ט. עָרְבוּ³⁸ בְּנֵי הַמְּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בוּ לְעֲצֻמָּן, וְהִיא
4 לֹא עָרְבָה עִמּוֹ וְלֹא עִם בְּנֵי הַמְּבוֹי הָאֲחֵר שְׂאִינָה
5 רְגִילָה בוּ, וְגַם לֹא עָרְבוּ בְּנֵי הַמְּבוֹי שְׂאִינָה רְגִילָה
6 בוּ - דִּוְחִין אוֹתָהּ אֲצֵל זֶה הַמְּבוֹי שְׂאִינָה רְגִילָה³⁹,
7 מִפְּנֵי שְׂלֹא עָרַב. הוֹאִיל וְהִיא לֹא עָרְבָה וְהוּא לֹא
8 עָרַב, דִּוְחִין אוֹתָהּ אֲצֵלוֹ, כְּדִי שְׂלֹא תֵּאָסֵר עַל מְבוֹי
9 זֶה שֶׁעָרַב לְעֲצֻמּוֹ.

(38) עירובין, שם. (39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא
המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא
שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה,
שעל-ידי-זה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר - כופין
על מדת סדום" (א"ח סי' שפז).

10 י. חָצֵר⁴⁰ שִׁישׁ לָהּ פְּתַח לְמִבּוֹי וּפְתַח אֲחֵר לְבִקְעָה⁴¹
11 אוּ לְקַרְפָּה⁴² יֵתֵר מִבֵּית סָאֲתִים⁴³ - הוֹאִיל וְאֲסוּר
12 לְטַלֵּל מִחָצֵר לְאוֹתוֹ הַקַּרְפָּה, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֲלֵא עַל
13 פְּתַח שֶׁל מְבוֹי, לְפִיכָף אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבוֹי עַד
14 שִׁישְׁתַּתְּףָּה עִמָּהֶן. אָבָל אִם הָיָה הַקַּרְפָּה בֵּית סָאֲתִים
15 אוּ פְחוֹת⁴⁴ - אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמְּבוֹי; שֶׁעַל הַפְּתַח
16 הַמִּיחָד לֹא⁴⁵ סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמִתֵּר לְטַלֵּל בְּכָל
17 הַקַּרְפָּה.

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום
נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות
מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א).
(43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו אמה
אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה
מורבעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא-הדין אם היה
יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין
לאחרים דריסת הרגל בו.

18 יא. אֶחָד⁴⁶ מִבְּנֵי מְבוֹי שֶׁהָלַךְ לְשִׁבְתָּה⁴⁷ בְּמִבּוֹי אֲחֵר -
19 אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֶיהֶן⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אֶחָד מִבְּנֵי מְבוֹי שֶׁכָּפָּה
20 מִצֵּבָה⁵⁰ רָחְבָּהּ אַרְבַּעַת טַפָּחִים עַל פְּתָחוֹ - אֵינוֹ
21 אוֹסֵר עָלֶיהֶן; שֶׁהָרִי הַפְּרִישׁ עֲצֻמּוֹ מֵהֶן, וְחָלַק
22 רְשׁוֹתוֹ.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה
שבת, כמבואר בפרק ד' ה"ג, לענין אחד מבני החצר.
(48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים
אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב.
(50) עמוד.

23 יב. אֲנָשִׁי מְבוֹי⁵¹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מְקַצְתָּן, וְשָׂכָחוּ מְקַצְתָּן
24 וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְכַסְּלִין רְשׁוֹתָן לְאֵלוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ.

במבוי⁸⁴. ואם היתה המדינה קנין יחיד, אפלו
נעשית של רבים - משתתפין פלן שתוף אחד⁸⁵,
ויטלטלו בכל המדינה. וכן אם היתה של רבים, ויש
לה פתח אחד⁸⁶ - משתתפין פלן שתוף אחד.³¹

(80) משנה, עירובין נט, א. (81) עיר המוקפת חומה גבוהה
עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א
ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד
גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי"
(מגיד-משנה). (82) עירובי חצרות. (83) שידעו שהיתר
הטלטול הוא מסיבת העירוב. (84) ואותן החצרות
שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו
שלא השתתפו - אסורות. (85) כיון שהיה תחילה קנין
יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד.
(86) שהיא סתומה מכל הצדדים, ורק דרך אותו פתח
יוצאים, דינה כחצר, ומעריבים את כולה.

כ. אכל⁸⁷ אם היתה של רבים, ויש לה שני פתחים,
שהעם נכנסין בזה ויוצאין בזה - אפלו נעשית של
יחיד⁸⁸, אין מערביין את פלה⁸⁹; אלא מניחין ממנה
מקום אחד, אפלו בית אחד בחצר אחת, ומשתתפין
השאר⁹⁰. ויהיו אלו המשתתפין פלן מתירין בכל
המדינה, חוץ מאותו מקום ששייר. ויהיו אותן
הנשארים מתירין במקומן בשתוף שעושין לעצמן,
אם היו הנשארים רבים, ואסורין לטלטל בשאר כל
המדינה.⁴⁰

(87) עירובין נט, א. (88) שמכורה לו. (89) גזירה שמא
תחזור ותעשה רשות הרבים, ויקלו גם כן לטלטל בשבת;
ואין נוהגים להזהר בזה, אפילו בעיר של רבים, ואפשר
שסומכים על דעת רש"י ו'תוספות' (כמבואר בהל' שבת
פ"ד ה"א), שאין רשות הרבים אלא אם יש שם ששים
רבוא, ודבר זה אינו שכיח (מגן אברהם ו'משנה ברורה'
או"ח סי' שצב). (90) "העיקר אצלנו: כי עיר של רבים
כשיש לה שני שערים, יכנסו בני אדם ברשות הרבים אחרת,
והם אינם יודעים כי העירוב הוא שהתיר להם התשמיש
בתוכה, ולפיכך חובה להניח ממנה שיור בלי עירוב כדי
שלא ישתמש אותו שיור עם המדינה להודיע כי העירוב הוא
שהתיר לנו התשמיש בתוכה, וגם כשהיתה העיר מקודם לכן
של רבים אפילו היא היום של יחיד, שהיא צריכה לשויר
על-כל-פנים" (פירוש המשניות).

כא. ודבר זה משום הפר הוא, כדי שידעו שהעירוב
התיר להן לטלטל במדינה זו⁹¹ שרבים בוקעין בה;
שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהן - אין
מטלטלין בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן.⁴⁴

(91) ואם לא יעשו שיור, ישתכח העירוב ותשתכח תורת
רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים
(משנה ברורה או"ח סי' שצב).

כב. מדינה⁹² של רבים שיש לה פתח אחד וסלם
במקום אחר⁹³ - מערביין את פלה⁹⁴, ואינה צריכה

פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי
רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים
ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "כבולו". (64) שהיו בתוכו
בכניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד
חצירות ואחד קרפיפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו
בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד
הט"ו.

טז. עובד פוכבים⁶⁶ או צדוקי השרוי בחצר שבמבוי
דינו עם בני המבוי כדינו עם בני החצר⁶⁷,
ששוכרים מן העובד פוכבים או מאחד מבני ביתו
רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה
במבוי עובד פוכבים וישראל אחד - אינו צריך
שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין
על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

(66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב הט"ז.
(68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו,
שמא יהרגנו" (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד
ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד פוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו
בחצרו פתח⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על בני
המבוי; ואפלו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה,
אף על פי שמוציא גמלים וקרונות דרך הפתח
שבמבוי - אינו אוסר עליהן; שאין דעתו אלא על
פתח המיוחד לו, שהוא לבקעה. וכן אם היה פתוח
לקרפף שהוא יתר על בית סאתים⁷³ - הרי זה פתוח
לבקעה, ואינו אוסר עליהן. היה בית סאתים או
פתחות⁷⁴ - אינו סומך עליהן, ואוסר עליהן עד
שישקרו ממנו.¹⁷

(70) עירובין סז, א. (71) או חלון (או"ח סי' שפט).
(72) שיש שם אויר טוב. ונוח לו להשתמש בפתח הצר
המוביל לעבר הבקעה. (73) מבואר למעלה בהלכה י.
(74) המקום קטן ואינו נוח לו, ומשתמש גם בפתח הפתוח
למבוי.

יח. מבוי⁷⁵ שצדו אחד עובד פוכבים וצדו אחד
ישראלים⁷⁶, והיו חלונות⁷⁷ פתוחות מחצר לחצר של
ישראל, וערבו פלן דרך חלונות - אף על פי שנעשו
כאנשי בית אחד ומתירין להוציא ולהכניס דרך
חלונות, הרי אלו אסורין להשתמש במבוי דרך
פתחים⁷⁸ עד שישקרו מן העובד פוכבים; שאין
נעשים פתחים במקום עובד פוכבים⁷⁹.

(75) עירובין עד, ב. (76) וחצרותיהם פתוחות למבוי.
(77) או פתחים פתוחים מחצר לחצר. (78) הפתוחים
למבוי. (79) כמבואר לגבי חצר, למעלה בפ"ב הט"ו.

יט. פיצד⁸⁰ משתתפין במדינה? ⁸¹ פל חצר וחצר
מערכת לעצמה⁸², שלא לשבח התינוקות⁸³, ואחר
כך משתתפין כל אנשי המדינה בדרך משתתפין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שיור; שְׁאִין הַסֵּלֶם שֶׁבְּחֻמָּה חָשׁוּב כְּפֶתַח⁹⁵.
 2 הַבְּתִים⁹⁶ שֶׁמִּנְחִין אוֹתוֹ שִׁיור, אֵף עַל פִּי שְׁאִינָן
 3 פְּתוּחִין לְעִיר, אֲלֹא אַחֲרֵיהֶן לְעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ -
 4 עוֹשִׂין אוֹתוֹ שִׁיור⁹⁷, וּמַעְרִבִין אֶת הַשָּׂאָר.

(92) עירובין נט, ב. (93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים מעבר לחומה. (94) כדין עיר שיש לה פתח אחד. (95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. (96) בעירובין ס, א: "הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן גברא דליערב לן מאתינן (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו), אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אזל, חזא להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיור למתא (אלה יהיו שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד הצריכה שיור. (97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים ואוכלים בהם, עושים אותם שיור (או"ח סי' שצב).

- 5 כג. הַמְצִיחַ בְּשִׁתּוֹף לְבָנֵי הַמְּדִינָה, אִם עָרְבוּ כֶּלָּן⁹⁸
 6 עָרֹב אֶחָד⁹⁹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַן; שְׁזִכּוֹת הוּא
 7 לְהוֹדִיעַן¹⁰⁰. וְדִין מִי שֶׁשָּׁכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי
 8 הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהִלֵּךְ לְשִׁבְתָּ בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ עוֹבֵד
 9 כּוֹכְבִים שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בְּמְדִינָה - דִּין הַכֹּל כְּדִינָם
 10 בְּחֹצֵר וּמְבוֹי¹⁰¹.

(98) לדעת ה'מגיד משנה', צ"ל: "אם עירב לכולן". (99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. (100) וזכין לאדם שלא בפניו. (101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד הי"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד הי"ג.

- 11 כד. מְדִינָה¹⁰² שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֵיהָ חוּץ מִמְּבוֹי
 12 אֶחָד - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַל כֶּלָּן. וְאִם בָּנוּ מִצְבָּה¹⁰³ עַל
 13 פֶּתַח הַמְּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר¹⁰⁴. לְפִיכָף אֵין מַעְרִבִין
 14 מְדִינָה לַחֲצָאִין, אֲלֹא אוֹ כֶּלָּה אוֹ מְבוֹי מְבוֹי¹⁰⁵.
 15 וּבִנְיָה כָּל מְבוֹי וּמְבוֹי מִצְבָּה עַל פֶּתַחוֹ, אִם רָצָה
 16 לַחֲלֹק וְשׁוֹתוֹ מִקֵּץ, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שָׂאָר
 17 הַמְּבוֹאוֹת.

(102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמערכים את כולה ואינה צריכה שיור. (103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד ה"טז. (104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. (105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום חמישי ז' אלול ה'תש"פ

פרק ששי

- (1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

- א. מִי¹⁰⁶ שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה¹⁰⁷ בְּעָרֵב שִׁבְתָּ, וְהֵנִיחַ מְזוֹן
 18 שְׁתֵּי סַעְדוֹת¹⁰⁸ רְחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם¹⁰⁹, וְקָבַע
 20 שְׁבִיתָתוֹ שָׁם¹¹⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁחֲזַר לְמְדִינָה¹¹¹ וְלָן בְּבִיתוֹ
 21 - נִחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִלוֹ שֶׁבֵּת בְּמָקוֹם שֶׁהֵנִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי
 22 הַסַּעְדוֹת. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֲרוּבֵי תְּחוּמִין¹¹².

(2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (3) עיר שגר בתוכה. (4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). (5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). (6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שבייתה. (7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שבייתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). (8) נקרא "עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

- ב. וַיֵּשׁ לוֹ לְהִלָּךְ מִמָּקוֹם עָרֹבוֹ לְמַחֵר אֲלֵפִים אֲמָה¹¹³
 23 לְכָל רוּחַ. לְפִיכָף, כִּשְׁהוּא מִהִלָּךְ מִמָּקוֹם עָרֹבוֹ
 24 לְמַחֵר אֲלֵפִים אֲמָה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה¹¹⁴, אֵינוֹ מִהִלָּךְ
 25 בְּמְדִינָה אֲלֹא עַד סוֹף מְדִינָה¹¹⁵. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה
 26 מְבֻלְעֶת בְּתוֹךְ מְדִינָה¹¹⁶ - תִּחְשָׁב הַמְּדִינָה כְּלֹה כְּאַרְבַּע
 27 אַמּוֹת, וַיֵּשְׁלִים מְדִתָּהּ חוּצָה לָהּ.
 28

(9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדבריו סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ לאלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה - 1516 מטרים בערך. (10) לצד העיר שהוא גר בה. (11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. (12) יבואר בהלכה ב'.

- ג. כִּיצַד¹¹⁷ הָרִי שֶׁהֵנִיחַ אֶת עָרֹבוֹ בְּרְחוֹק אֲלֵף אֲמָה
 29 מִבֵּיתוֹ שֶׁבְּמְדִינָה לְרוּחַ מְזֻרָח - נִמְצָא מִהִלָּךְ לְמַחֵר
 30 מִמָּקוֹם עָרֹבוֹ אֲלֵפִים אֲמָה לְמִזְרַח, וּמִהִלָּךְ מִמָּקוֹם
 31 עָרֹבוֹ אֲלֵפִים אֲמָה לְמַעְרָב: אֲלֵף שָׁמֶן הָעָרֹב עַד
 32 בֵּיתוֹ, וְאֲלֵף אֲמָה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מִהִלָּךְ
 33 בְּמְדִינָה אֲלֹא עַד סוֹף הָאֲלֵף. הֵיכָּה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף
 34 הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֲלֵף, אֲפִלּוֹ אֲמָה אַחַת, שֶׁנִּמְצָאָת
 35 מְדִתָּהּ כְּלִתָּהּ חוּץ לְמְדִינָה¹¹⁸ - תִּחְשָׁב הַמְּדִינָה כְּלֹה
 36 כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיִּהְיֶה חוּצָה לָהּ תִּשְׁעֵי מֵאוֹת שָׁשׁ
 37 וְתִשְׁעִים אֲמָה, תִּשְׁלֹם הָאֲלֵפִים.
 38

(13) משנה במסכת עירובין שם. (14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

- ד. לְפִיכָף¹¹⁹, אִם הֵנִיחַ עָרֹבוֹ בְּרְחוֹק אֲלֵפִים אֲמָה
 39 מִבֵּיתוֹ שֶׁבְּמְדִינָה - הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כְּלֹה¹²⁰; וְנִמְצָא
 40 מִהִלָּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עָרֹבוֹ אֲלֵפִים אֲמָה, וְנִמְעָרוּבוֹ
 41 אֲלֵפִים, וְאֵינוֹ מִהִלָּךְ מִבֵּיתוֹ בְּמְדִינָה לְרוּחַ
 42

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי ז' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וְכֵּמָּה שְׁעוֹר עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין? מִזֶּזֶן שְׁתֵּי סַעֲדוֹת לְכָל
22 אֶחָד וְאַחֶד³¹; וְאִם הָיָה לִפְתָּן³² - כְּדִי לְאַכֵּל בּוֹ שְׁתֵּי
23 סַעֲדוֹת. כִּמּוֹ הַשְּׁתוּף³³.

(30) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. (31) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. (32) מסכת עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת. (33) למעלה פרק א' הלכה י'.

24 ח. וְצִרְיָף³⁴ שֶׁהָיָה הוּא וְעָרֹבּוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדִי
25 שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְאַכֵּלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת³⁵. לְפִיכָף, אִם
26 נִתְּפֵן לְשֶׁבֶת בְּרִשׁוֹת הָרָבִים, וְהָיִיתָ עָרֹבּוֹ בְּרִשׁוֹת
27 הַיְחִיד, אוֹ בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְהָיִיתָ עָרֹבּוֹ בְּרִשׁוֹת
28 הָרָבִים - אֵינוֹ עָרֹבּ; שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מִרִשְׁוֹת
29 הַיְחִיד לְרִשְׁוֹת הָרָבִים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֲלָא בַּעֲבָרָה.

(34) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. (35) הוא זמן כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז - זמן קניית שביתה על ידי העירוב.

30 ט. אֲבָל³⁶ אִם נִתְּפֵן לְשֶׁבֶת בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ בְּרִשְׁוֹת
31 הָרָבִים, וְהָיִיתָ עָרֹבּוֹ בְּכִרְמָלִית³⁷, אוֹ שֶׁנִּתְּפֵן לְשֶׁבֶת
32 בְּכִרְמָלִית, וְהָיִיתָ עָרֹבּוֹ בְּרִשְׁוֹת הַיְחִיד אוֹ בְּרִשְׁוֹת
33 הָרָבִים - הֲרִי זֶה עָרֹבּ; שֶׁבִּשְׁעַת קִנְיַת הָעָרֹבּ, שֶׁהוּא
34 בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מִתֵּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אֶחָת
35 מִשְׁתֵּי הָרִשְׁיּוֹת לְכִרְמָלִית לְדַבֵּר מַצָּה; שֶׁכָּל דָּבָר
36 שֶׁהוּא מְדַבְּרִי סוּפְרִים, לֹא גָזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת
37 בְּמָקוֹם מַצָּה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק³⁸.

(36) משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. (37) שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא מדרבנן (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). (38) וכן מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

38 י. נִתְּנוּ³⁹ בְּמַגְדֵּל וְנָעַל, וְאֶבֶד הַמִּפְתָּח, אִם יָכוֹל
39 לְהוֹצִיאָו בְּלֹא עֲשִׂית מְלָאכָה⁴⁰ - הֲרִי זֶה עָרֹבּ; שְׂאֵין
40 אֶסוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּמָקוֹם מַצָּה אֲלָא
41 מְלָאכָה. נִתְּנוּ בְּרֹאשׁ הַקֶּנֶה אוֹ הַקֶּנֶדֶס⁴¹ הַצּוֹמְחִין מִן
42 הָאֶרֶץ - אֵינוֹ עָרֹבּ; גִּזְרָה שְׁמָא יִתְּלַשׁ⁴². וְאִם הָיוּ
43 תְּלוּשִׁין וְנִעְוָצִין - הֲרִי זֶה עָרֹבּ.

(39) משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. (40) האסורה מן התורה. (41) שבט דק שעושין ממנו הרמחים. (42) כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר בתלוש, וקורב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין השמשות ("מגיד משנה").

44 יא. כָּל הַמְּנִיחַ עָרֹבּוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עָרֹבּוֹ אֲרֻבָּע
45 אַמּוֹת⁴³. לְפִיכָף⁴⁴, הַמְּנִיחַ עָרֹבֵי תְּחוּמִין שְׁלוֹ בְּסוּף
46 הַתְּחוּם, וְנִתְּגַלְגַּל⁴⁵ הָעָרֹבּ וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ
47 שְׁתֵּי אַמּוֹת⁴⁶ - הֲרִי זֶה עָרֹבּ, וּכְאֵלוֹ לֹא יָצָא
48 מִמָּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לְשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עָרֹבּ;

1 מְעַרְבֵי אֶפְלוֹ אִמָּה אֶחָת. הַמְּנִיחַ¹⁷ עָרֹבּוֹ בְּרִשְׁוֹת
2 הַיְחִיד¹⁸ - אֶפְלוֹ הָיָה מְדִינָה גְדוֹלָה כְּנִינָה¹⁹,
3 וְאֶפְלוֹ עִיר חֲרֻבָּה²⁰ אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדִיּוּרִין²¹ -
4 מִהֲלַף אֶת כָּלָה וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

(15) משנה במסכת עירובין שם. (16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. (17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. (18) מקום המוקף מחיצות. ושביטתו עכשיו במקום אחר. (19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". (20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. (21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערת צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

5 ה. הַמְּנִיחַ²² עָרֹבּוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשֶׁבֶת בָּהּ - לֹא
6 עֲשֶׂה כָּלום²³, וְאֵין מוֹדֵדִין לוֹ מְמָקוֹם עָרֹבּוֹ, אֲלָא
7 הֲרִי הוּא כְּבִגֵּי הַמְּדִינָה כָּלָן, שֶׁיֵּשׁ לָהּ אֲלֵפִים אִמָּה
8 לְכָל רוּחַ חוּץ לְמְדִינָה. וְכֵן אִם נִתֵּן עָרֹבּוֹ בְּמָקוֹמוֹת
9 הַמְּצֻטְרָפִין לְעִירָה²⁴, שֶׁמּוֹדֵדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶם -
10 הֲרִי זֶה כְּנִתְּנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נִתֵּן עָרֹבּוֹ חוּץ לַתְּחוּם
11 - אֵינוֹ עָרֹבּ²⁵.

(22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). (24) היינו "עירורה של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). (25) מכיון שאי אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב, מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

12 ו. אֵין מְעַרְבִין עָרֹבֵי תְּחוּמִין אֲלָא לְדַבֵּר מַצָּה²⁶,
13 כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוּצָה לִילֵף לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְמִשְׁתָּה שֶׁל
14 נְשׁוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פָּנֵי רֵבּוֹ²⁷ אוֹ חֲבֵרוֹ²⁸ שֶׁבָּא מִן
15 הַדֶּרֶךְ, וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ. אוֹ מִפְּנֵי הִירָאָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה
16 רוּצָה לְבָרֵחַ מִן הָעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים אוֹ מִן הַלֹּסְטִים
17 וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עָרַב שְׁלֹא לְאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ, אֲלָא
18 לְדַבְּרֵי הָרִשְׁוֹת - הֲרִי זֶה עָרֹבּ²⁹.

(26) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). (27) משנה במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. (28) חכם שהוא לומד ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם: "ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפ"י" (הגר"א). (29) משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות שביטת הרשות" - "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות שביטת שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים אמה לילך לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם המדוייקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' עמ' 70].

19 ז. כָּל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - מְעַרְבִין בּוֹ עָרֹבֵי תְּחוּמִין³⁰,
20 וְכָל שְׂאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ - אֵין מְעַרְבִין בּוֹ תְּחוּמִין.

- 1 שְׁהָרִי נַעֲשֶׂה חוץ לַתְּחוּם, וְהַמְנִיחַ עֲרוֹבוֹ חוץ
2 לַתְּחוּם - אֵינוֹ עָרוֹב, מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ אֶל
3 עֲרוֹבוֹ.

(43) מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום עירובו קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים על רבינו. (44) משנה במסכת עירובין שם. (45) לפניו בין השמשות. (46) ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

- 4 יב. נִתְּגַלְגַּל⁴⁷ הָעָרוֹב וַיֵּצֵא שְׁתֵּי אֲמוֹת חוץ לַתְּחוּם,
5 או אֶבֶד או נִשְׂרָף, או שְׁהִיָּה תְרוּמָה וְנִטְמָאת⁴⁸:
6 מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עָרוֹב; מִשְׁחֻשְׁכָּה - הָרִי זֶה עָרוֹב;
7 שְׁקִנְיַת הָעָרוֹב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סִפֵּק⁴⁹ - הָרִי זֶה
8 עָרוֹב; שְׁסִפֵּק הָעָרוֹב - בְּשֵׁר⁵⁰. לְפִיכָּה, אִם נֶאֱכַל⁵¹
9 הָעָרוֹב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת⁵² - הָרִי זֶה עָרוֹב.

(47) משנה במסכת עירובין שם. (48) שאינה ראויה לא לכהן ולא לישראל. (49) אם אבד או נשרף או נטמא מבעוד יום, או – משחשיכה. (50) שאנו מעמידים את העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה. (51) או נשרף או נטמא. (52) ספק יום ספק לילה.

- 10 יג. אָמְרוּ לוֹ⁵³ שְׁנֵים: צֵא וְעָרַב עֲלֵינוּ⁵⁴, אֶחָד⁵⁵ עָרַב
11 עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד⁵⁶ עָרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,
12 וְזֶה שְׁעָרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם נֶאֱכַל עֲרוֹבוֹ בֵּין
13 הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שְׁעָרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת נֶאֱכַל
14 עֲרוֹבוֹ מִשְׁחֻשְׁכָּה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עָרוֹב; שְׁבִין
15 הַשְּׁמָשׁוֹת סִפֵּק הוּא, וְסִפֵּק הָעָרוֹב - בְּשֵׁר⁵⁷. אִף עַל
16 פִּי כֵן, סִפֵּק חֻשְׁכָּה סִפֵּק לֹא חֻשְׁכָּה - אֵין מְעָרְבִין
17 עֲרוֹבֵי תְחוּמִין לְכַתְּחֻלָּה⁵⁸; וְאִם עָרַב - הָרִי זֶה עָרוֹב.

(53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. (54) שעשאוהו שלח לערב בשבילם. (55) בשביל אחד. (56) ובשביל אחד. (57) ואף שהשלוח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות – כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאחר שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאחר שהניח עירובו בין השמשות, נחשבו ליום. (58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) – דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

- 18 יד. נִפְלֵל⁵⁹ עַל הָעָרוֹב גִּלּוֹל⁶⁰ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם יָכוֹל
19 לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂית מְלֻאכָה⁶¹ - הָרִי זֶה בְּשֵׁר;
20 שְׁמַתָּה לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת⁶², שְׁהִיָּה נִשְׁעַת קִנְיַת
21 הָעָרוֹב. וְאִם נִפְלֵל עָלָיו גִּלּוֹל מִשְׁחֻשְׁכָּה - הָרִי זֶה עָרוֹב,

(59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. (60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום אסור מוקצה. (61) האסורה מן התורה. (62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). (63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

- טו. אֶבֶל⁶⁴ אִם עָרַב בְּתְרוּמָה שְׁהִיָּה סִפֵּק טְמֵאָה -
אֵינוֹ עָרוֹב; שְׁאֵינָה סִעָדָה הָרְאוּיָה⁶⁵. וְכֵן אִם הָיוּ
לְפָנָיו שְׁתֵּי כְּבוֹרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת
טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה הִיא מִשְׁתִּיחָן, וְאָמַר:
עָרוֹבִי בְּטְהוֹרָה כָּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא - אֵינוֹ עָרוֹב;
שְׁאֵין כָּאֵן סִעָדָה הָרְאוּיָה לְאֶכִּילָה.

(64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

- טז. אָמַר⁶⁶: כָּכָר זֶה הַיּוֹם חָל וּלְמָחָר קָדֵשׁ, וְעָרַב
בֵּה - הָרִי זֶה עָרוֹב; שְׁבִין הַשְּׁמָשׁוֹת עָדִין לֹא
נִתְקַדְּשָׁה וְדָאִי, וְרְאוּיָה הִיָּתָה מִבְּעוֹד יוֹם. אֶבֶל אִם
אָמַר: הַיּוֹם קָדֵשׁ וּלְמָחָר חָל - אֵין מְעָרְבִין בֵּה;
שְׁאֵינָה רְאוּיָה עַד שְׁתַּחֲשֹׁף⁶⁷. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ
תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שְׁלֹא תִּהְיֶה תְרוּמָה עַד
שְׁתַּחֲשֹׁף - אֵין מְעָרְבִין בֵּה; שְׁהָרִי הִיא טָבֵל כָּל בֵּין
הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שְׁתִּהְיֶה הַסִּעָדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

(66) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (67) במסכת עירובין שם: "אמר לו רבא לרב נחמן: מאי שנא (מה ההבדל ביניהם)? אמר לו: היום חול ולמחר קדש, לא נחתא (ירדה) ליה קדושה מספיקא (מספק), ולכן חל העירוב בין השמשות, היום קדש ולמחר חול, מספיקא לא פקעא קדושתיה מיניה (מספק) – אין הקדושה עוזבת אותו, ולכן לא חל העירוב בין השמשות)".

- יז. הַנּוֹתֵן⁶⁸ עָרוֹבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עָרוֹב; לְפִי
שְׁבִית הַקְּבָרוֹת אֶסוֹר בְּהִנְיָה⁶⁹, וְכִינּוֹן שְׁרוּצָה בְּקִיּוֹם
הָעָרוֹב שֵׁם אַחֵר קִנְיָה⁷⁰ - הָרִי נִהְיָה בּוֹ⁷¹. נִתְּנָה בְּבֵית
הַפָּרָס⁷² - הָרִי זֶה עָרוֹב⁷³, וְאֶפְלוּ הִיָּה כֹּהֵן; מִפְּנֵי
שֶׁיָּכוֹל לְקַנֵּס שֵׁם בְּמַגְדֵּל הַפּוֹרֵחַ⁷⁴ או שְׁיִנְפֹּחַ
וְהוֹלֵךְ⁷⁵.

(68) משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' ושם דף ל"א עמוד ב' בגמרא. (69) "בתי קברות אסורים בהנאה, כיצד? – אין אוכלין בהם ואין שותין בהם ואין עושין בהם מלאכה" (הלכות אבל פרק י"ד הלכה ג'). (70) ועצם

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי ז' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקח בה פת או אכל מן האכלין ומערב עליו⁸⁵.
ואם נתן לו פלי ואמר לו: תן לי בזה אכל וזכה לי
בו - הרי זה לוקח אכל ומערב עליו בו⁸⁶.

משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. (84) כיון שדרכו למכור, אנו תולים שהנתכוון לקנות מהם, ומעות אינן קונות - עד ימשוך. (85) שעשאו שליח לעשות עירוב עבדו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא "אם נתן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי זה חלף מטלטלין. . . כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין (רבינו בהל' מכירה פרק ה' הלכה ה').

כא. מערב⁸⁷ אדם ערובי תחומין על ידי בנו ובתו הקטנים⁸⁸, ועל ידי עבדו ושפחתו הפגועים, בין מדעתן בין שלא מדעתן⁸⁹. לפיכך, אם ערב עליהן וערב לעצמן - יוצאין בשל רבן. אבל אינו מערב לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העבדים ולא על ידי אשתו, אלא מדעתן, ואף על פי שהן אוכלין אצלו על שלחנו. ואם ערב עליהן ושמעו ושתקו ולא מחו - יוצאין בערובו. ערב על אחד מהן וערביו הן לעצמן - אין לה מחאה גדולה מזו, ויוצאין בערוב עצמן⁹⁰. קטן בן שש שנים או פחות - יוצא בערוב אמו⁹¹, ואין צריך להניח עליו מזון שתי סעודות לעצמו.

מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד). (89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש). (90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא כרוך אחרי אמו.

כב. הרוצה לשלח ערובו ביד אחר להניחו לו במקום שהוא רוצה לקבץ שבייתו שם - הרישות בידו⁹². וכשהוא משלחו - אינו משלחו ביד חרש שוטה וקטן⁹³, ולא ביד מי שאינו מודה במצוות ערוב⁹⁴. ואם שלח - אינו ערוב. ואם שלחו ביד אחד מאלו הפסולים להוליכו לאדם פשר, כדי שיוליכו הפשר ויניחו במקום הערוב - הרי זה פשר⁹⁵. ואפלו שלחו על הקוף או על הפיל⁹⁶. והוא, שיהיה עומד מרחוק, עד שיראה זה הפסול או הפהמה שהגיעו אצל הפשר שאמר לו להוליך את הערוב. וכן⁹⁷ רבים שנשתתפו בערובי תחומין ורצו לשלח ערובן ביד אחר - הרי אלו משלחין.

(92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך

הנחת העירוב אינה הנאה לפי שאין מערבין אלא לדבר מצוה (למעלה הלכה ו') ומצוות לאו ליהנות ניתנו (גמרא שם). ואסור לתת שם את העירוב, כדי שלא יהנה מן האיסור (ר"ע איגר). (71) וכיון שהניח עירובו באיסור אינו עירוב מפני ש"כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני" (תמורה דף ד' עמוד ב') ראה ב"יין וכו' מסכת עירובין פרק ג' משנה א' אות ג' ובהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סימן ת"ט סעיף א'. (72) "מקום שנחרש בו קבר, שהרי נתקדקדקו עצמות המת בתוך העפר, ונתפזרו בכל השדה, וגזרו חכמים טומאה על כל השדה" (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י' הלכה א'). (73) שלא גזרו בו חכמים אלא איסור טומאה אבל איסור הנאה לא גזרו. (74) באויר, ואינו נוגע בטומאה. (75) את העפר ובודק אם נמצאת בתוכו עצם כשעורה המטמא. והתירו לו חכמים לעשות כן, אף על פי שהוא נטמא, כיון שהוא לדבר מצוה. ולענין קרבן פסח לא גזרו עליו טומאה כלל ומותר לו לעשות קרבן פסח, שלא העמידו חכמים גזרותיהם במקום שיש בו חיוב כרת (שאם לא יעשה פסח יתחייב כרת) כמו שכתב רבינו בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ח' (ועיין תוס' בכורות דף כ"ט עמוד א' ד"ה היכי).

יח. רבים⁷⁶ שרצו להשתתף בערובי תחומין - מקבצין פלן ערובן, שתי סעודות לכל אחד ואחד⁷⁷, ומניחין אותו בכלי אחד במקום שירצו. ואם עשה אחד ערוב על ידי פלן - צריך לזכות להן על ידי אחר⁷⁸. וצריך להודיעם; שאין מערבין לו לאדם ערובי תחומין אלא לדעתו⁷⁹, שמא אינו רוצה לערב באותה הרוח שרצה זה. ואם הודיעו מבעוד יום, אף על פי שלא רצה אלא משתחשף - הרי זה ערוב. ואם לא הודיעו עד שתחשכה - אינו יוצא בו; שאין מערבין משתחשף.

(76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא, שיתן שבייתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו, ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כל הזוכה⁸⁰ בערובי תצרות⁸¹ - מזפין על ידו בערובי תחומין, וכל מי שאין מזפין על ידו ערובי תצרות - אין מזפין על ידו ערובי תחומין.

(80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א' הלכה כ'.

כ. נותן⁸² אדם מזה לבעל הבית⁸³, כדי שיקח לו פת ויערב לו בה ערובי תחומין. אבל אם נתן לחנוני או לנחתום⁸⁴, ואמר לו: זכה לי במעה זו - אינו ערוב. ואם אמר לו: ערב עלי במעה זו - הרי זה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רצונו לומר שיקבע שביטתו במקום שאינו עומד בו, וזמן עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מ² שִׁנְיָא מַעֲרָב שְׁבִיתָ חוּץ לְמַדִּינָה³, וְעָמַד בְּמָקוֹם יָדוּעַ⁴ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוֹ בְּסוֹפוֹ⁵, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמָקוֹם זֶה, וְחָזַר לְעִירוֹ⁶ וְלֵן שֵׁם - יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ לְמַחֵר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ⁷. וְהָהּ הוּא עֶקֶר עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין, לְעָרֵב בְּרִגְלָיו. וְלֹא אָמְרוּ לְעָרֵב בְּהִנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת בְּלִבָּד בְּמָקוֹם, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא וְלֹא עָמַד שֵׁם, אֲלֹא לְהִקָּל עַל הָעֹשֶׂי, שְׁלֹא יֵצֵא, אֲלֹא יִשְׁלַח עֲרוֹבוֹ בְּיַד אַחֵר⁸ וְיִנְיָחוּ לוֹ.

(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים. ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ לה. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א. (7) שהרי בכניסת השבת קנה שביטה באותו מקום. (8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת השבת וקנה שביטה.

ב. וְכֵן אִם נִתְּפַן לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמָקוֹם יָדוּעַ אֲצִלּוֹ, כְּגוֹן אֵילָן אוֹ בֵּית אוֹ גֵּדֵר שֶׁהוּא מְכִיר מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוֹ וּבֵינוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה אֲלֵפִים אָמָּה אוֹ פָחוֹת, וְהִחֲזִיק בְּדֶרֶךְ וְהֵלֵךְ כְּדִי שִׁנְיָע לְאוֹתוֹ מְקוֹם¹⁰ וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ וְלֹא עָמַד שֵׁם, אֲלֹא הִחֲזִירוֹ חֲבֵרוֹ לְלוֹן אֲצִלּוֹ, אוֹ שִׁחֲזַר מֵעֲצָמוֹ לְלוֹן, אוֹ נִתְּעַבֵּב - לְמַחֵר יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ עַד מְקוֹם שְׁנִתְּפָנוּ לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ מְקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ; שֶׁכֵּן שָׁמַר בְּלִבּוֹ לְקַבֵּעַ שֵׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהִחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שֵׁם¹¹ אוֹ שֶׁהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ שֵׁם.

(9) משנה, עירובין נב, א. (10) לפני כניסת השבת. (11) ועירב ברגליו.

ג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹²? בְּעֵנִי, שְׂאִין מְטְרִיחִין אוֹתוֹ לְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ¹³, אוֹ בְּרִחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְהָיָה יָרָא שְׂמָא תַּחֲשָׁף; וְהוּא, שִׁישְׂאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי לְהִגִּיעַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּחֲשָׁף אִם רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין אוֹתוֹ מְקוֹם כְּשֶׁתַּחֲשָׁף אֲלֵפִים אָמָּה אוֹ פָחוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיָה רִחוּק וְלֹא עֵנִי, אוֹ שְׁלֹא נִשְׂאָר מִן הַיּוֹם כְּדִי שִׁנְיָע¹⁴ אֲפִלּוּ רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בֵּין הַמְּקוֹם שְׁנִתְּפָנוּ לְשִׁבְתָּהּ בּוֹ וּבֵין הַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה יָתֵר מֵאֲלֵפִים אָמָּה, אוֹ שְׁלֹא כְּגוֹן הַמְּקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָתוֹ - הָרִי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָתוֹ בְּרִחוּק מְקוֹם, וְאִין לוֹ אֲלֹא אֲלֵפִים אָמָּה¹⁵ לְכָל רוּחַ מְקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה.

(12) עירובין נא, ב. (13) שאין לו מזון שתי סעודות

עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". (93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שביטה עבורו. (94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליח עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

1 כג. אַחֵר⁹⁸ אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאַחַד: צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ⁹⁹, וְעָרֵב עָלֵיהֶן בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה¹⁰⁰ - הָרִי זֶה עָרוֹב וְיִוָּצְאִין בּוֹ¹⁰¹, שֶׁהָרִי לֹא יִחְדּוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמְרִים¹⁰² לְחֲבֵרוֹ: עָרֵב עָלֵי בְּתָמְרִים, וְעָרֵב עָלֵינוּ בְּגִרְוֹנוֹת¹⁰³; בְּגִרְוֹנוֹת, וְעָרֵב עָלֵינוּ בְּתָמְרִים; אָמַר לוֹ: הִנֵּה עָרוֹבִי בְּמַגְדָּל, וְהִנִּיחוֹ בְּשׁוֹכֵךְ; בְּשׁוֹכֵךְ, וְהִנִּיחוֹ בְּמַגְדָּל; בְּבֵית, וְהִנִּיחוֹ בְּעֵלְיָה; בְּעֵלְיָה, וְהִנִּיחוֹ בְּבֵית - אֵינוֹ עָרוֹב¹⁰⁴. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ "עָרֵב עָלֵי" סֵתָם, וְעָרֵב עָלֵינוּ - בֵּין בְּגִרְוֹנוֹת בֵּין בְּתָמְרִים, בֵּין בְּבֵית בֵּין בְּעֵלְיָה - הָרִי זֶה עָרוֹב¹⁰⁵.

(98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם. (101) ואנו אומרים "יש ברירה" - הוברר הדבר למפרע שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין ראב"ד. (102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'. (103) תאנים יבשות. (104) כיון ששינה מדעת המשלח, עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. (105) שאנו אומרים מן הסתם מסכים המשלח שיערב לו במה שהשליח רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

11 כד. כְּשֵׁם שֶׁמְבָרְכִין עַל עֲרוֹבֵי חֲצֵרוֹת¹⁰⁶ וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כֶּף מְבָרְכִין עַל עֲרוֹבֵי תְּחוּמִין¹⁰⁷. וְאָמַר: בְּזֶה הָעָרוֹב יְהִיָּה מִתֵּר לִי לְהֵלֵךְ¹⁰⁸ לְמָקוֹם¹⁰⁹ זֶה אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אַחַד מֵעָרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אָמַר: בְּזֶה הָעָרוֹב יְהִיָּה מִתֵּר לְפִלּוֹנִי, אוֹ לְבִנִּי מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ לְבִנִּי עִיר זֹו, לְהֵלֵךְ מְקוֹם זֶה אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.

(106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. (107) ואף על פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד'). - מברך: "אשר קדשנו במצותי וצונו" - שהרי אמרו (מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אויב אמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגידך זקניך ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד משנה ומגן אברהם). (108) "למחר", ואם מערב לכל שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". (109) צריך לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן,

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי ז' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשֻׁמְנָה אֲמוֹת, וְנִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קִנְהָ; שְׁהִירִי
אֵין שָׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהִירִי מְקַצֵּת מְקוֹמוֹ
מִסִּים²⁷. הֵיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מְפִיר
אֵילָן אוֹ גֵּדֵר אוֹ מְקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה,³⁰
וְהַשְּׁנִי אֵינוֹ מְפִיר - זֶה שְׂאֵינוֹ מְפִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ³¹
לְמְפִיר, וְהַמְפִיר מִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחִבְרוֹ בְּמְקוֹם³²
שֶׁהוּא מְפִיר²⁸.³³

(26) עירובין נ, ב. (27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת קנה שביתה. (28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב יוסף: תהא שביתתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה: לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה: סמוך עלי" - שאומר לו שביתתי עמך, והמכיר אומר: שביתתנו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אֲנִישֵׁי הָעִיר²⁹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיךָ לָהֶן עֲרוֹבָן לְמְקוֹם יָדוּעַ³⁰, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ³¹, וְהַחֲזִירוֹ חִבְרוֹ וְלֹא הוֹלִיךָ עֲרוֹבָן - הֵן לֹא קִנְהוּ שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, שְׁהִירִי לֹא הֵנִיחַ שָׁם עֲרוֹבָן, וְאֵין לָהֶן לְהִלָּךְ מִמְּדִינָתָן אֶלָּא אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קִנְהָ שָׁם עֲרוֹב, שְׁהִירִי הוּא בֹּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ שָׁם וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְהִלָּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם לְמַחֵר, וְלְהִלָּךְ מִמֶּנּוּ אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ.⁴¹

(29) משנה, עירובין נב, א. (30) ראה למעלה ה"א וה"ה. (31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא (ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין נב). כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביתה אלא-אם-כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל בדיבור לחוד - לא.

ט. זֶה³² שְׂאֻמְרָנוּ שֶׁצָּרִיךְ הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרַחוּק מְקוֹם שֶׁנִּחְזִיק בְּדֶרֶךְ - לֹא שְׂנִיעָא וְלִלָּךְ בְּשִׁדָּה, אֶלָּא אֶפְלוּ יָרֵד מִן הָעֲלִיָּה³³ לִילָךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקָדָם שְׂנִיעָא מִפְּתַח הַחֲצֵר הַחֲזִירוּ חִבְרוֹ - הִירִי זֶה הַחֲזִיק, וְקִנְהָ שְׁבִיתָה. וְכָל הַקּוֹנֶה שְׁבִיתָה בְּרַחוּק מְקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא בִּיּוֹן שְׁגֻמָּר בְּלָבוֹ וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שֶׁהוּא - קִנְהָ שָׁם שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, מִי שְׂנִיעָא בְּרַגְלָיו וְעָמַד בְּמְקוֹם שֶׁקּוֹנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, שְׂאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם; אֶלָּא בִּיּוֹן שְׁגֻמָּר בְּלָבוֹ - קִנְהָ.⁵¹

(32) עירובין נב, א. (33) "רב יהודה בר אישתתא, אייתו ליה (הביאו לו) כלכלה דפיירי (סל עם פירות) לרב נתן בר אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל (כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביתה לסוף אלפים אמה, כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא (הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר

לעירוב, ולהטריחו ללכת ולעבר ברגליו לא רצו חכמים, לכן מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני (משנה ברורה' או"ח סי' תי). (14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו מקום" (מעשה רוקח). (15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי¹⁶ שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד¹⁷ וְקִנְהָ שָׁם שְׁבִיתָה, אוֹ שֶׁהִיָּה בֹּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְּפֹן לְשִׁבְתָּ בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד הַיְּדוּעַ אֶצְלוֹ וְקִנְהָ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הִירִי זֶה מְהִלָּךְ אֶת כָּלָה¹⁸, וְחוּצָה לָהּ אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ. וְאִם הִיָּתָה רִשּׁוֹת הַיְּחִיד זֶה מְקוֹם שֶׁלֹּא הִקְפָּה לְדִירָה אוֹ תֵּל אוֹ בִקְעָה¹⁹; אִם הִיָּה בֵּית סְאֵתִים אוֹ פָּחוֹת - מְהִלָּךְ אֶת כָּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ; וְאִם הִיָּתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סְאֵתִים²⁰ - אֵין לוֹ בֵּית אֶלָּא אַרְבַּע אֲמוֹת, וְחוּצָה מֵהֶן אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הֵנִיחַ עֲרוֹבוֹ בְּמְקוֹם שֶׁלֹּא הִקְפָּה לְדִירָה.¹¹

(16) עירובין נ, ב. (17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה. (18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה ('הערוך'). (20) ראה למעלה בפט"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקּוֹנֶה²¹ שְׁבִיתָה בְּרַחוּק מְקוֹם, וְלֹא סִים²² מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קִנְהָ שְׁבִיתָה שָׁם. פִּיעַד? הִיָּה בֹּא בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ: בְּשִׁדָּה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, אוֹ: בְּרַחוּק אֶלָּף אֲמָה אוֹ אֶלְפִים מִמְּקוֹמִי זֶה - הִירִי זֶה לֹא קִנְהָ שְׁבִיתָה בְּרַחוּק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אֶלְפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה²³.¹⁸

(21) עירובין מט, ב. (22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם, ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אֲמָר²⁴: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אֵילָן פְּלוֹנִי, אוֹ: תַּחַת סֵלַע פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אֵילָן אוֹ אוֹתוֹ סֵלַע שְׁמוֹנֶה אֲמוֹת²⁵ אוֹ יוֹתֵר - לֹא קִנְהָ שְׁבִיתָה, שְׁהִירִי לֹא בֵּין מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שָׁאֵם בֹּא לְשִׁבְתָּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת אֵלוֹ, שְׂמָא בְּאַרְבַּע אֲמוֹת הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקִּנְהָ שְׁבִיתָה.²⁴

(24) עירובין נ, ב. (25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם, שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח): "כמה תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני מקומות, ואם אמר שביתתי תחתיו - לא ציין את מקום השביתה בדיוק, לכן לא קנה שביתה כלל.

ז. לְפִיכָף²⁶ צָרִיךְ לְהִתְפֹּן לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ, אוֹ בְּאַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבְּדִרְמוֹ אוֹ שֶׁבְּפִנּוֹ. וְאִם הִיָּה תַּחְתּוֹ פָּחוֹת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- תשכים ותלך). כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך, ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביתה (עירובין, שם).
- י. התלמידים³⁴ שהולכין ואוכלין בלילי שבת בקשדות וכרמים אצל בעלי הבתים, שפתן מצויה לעוברי דרכים הבאים שם, וכאים ולנים בבית המדרש - מהלכין אלפים אמה ללך רוח מבית המדרש, לא ממקום האכילה; שאלו מצאו סעדתן בבית המדרש, לא היו יוצאים לשדה, ואין דעתן סומכת לדירה אלא על בית מדרשם³⁵.
- 34 עירובין עג, ב. (35) "בעא מניה רב חיאי בר אבין מרב ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך אלפים אמה), כי משחינן (כשמורדים) תחומא - מבי רב משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן להו מבי רב (מבית המדרש מורדים להם תחום שבת), דאי מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם הקבוע) - עירובין, שם.
- פָּרֶק שְׁמִינִי**
- 1 נתבארו בו משפט שני עירובין, רצונו-לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.
- 8 א. אין² מניחין שני עירובין, אחד במזרח ואחד במערב, כדי שיהיה במקצת היום על אחד משני העירובין, ובשאר היום על העירוב השני; שאין מערבין שני עירובין ליום אחד. טעה³ וערב לשתי רוחות, כמדמה הוא שמערבין לשתי רוחות, או שאמר לשנים: צאו וערבו עלי, אחד ערב עליו לצפון ואחד ערב עליו לדרום - מהלך כרגלי שניהם⁴.
- 2 משנה, עירובין לח, א. (3) עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. (4) נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.
- 16 ב. פיצד מהלך כרגלי שניהם? שאינו יכול להלך אלא במקום שיש לשניהם להלך בו. נתן האחד ערב ברחוק אלף אמה לרוח מזרח⁶, והניח השני מנה ערובו ברחוק חמש מאות אמה לרוח מערב⁷ - אין זה שערבו עליו מהלך במערב אלא אלף אמה, כרגלי מי שערב עליו במזרח; ולא יהלך במזרח אלא אלף ותחש מאות אמה, כרגלי מי שערב עליו במערב. לפיכך, אם ערב או ערבו עליו שני עירובין
- 24 אלו אחד ברחוק אלפים אמה למזרח ואחד ברחוק אלפים אמה למערב - הרי זה לא יזוז ממקומו⁸.
- 25 (5) עירובין, שם. (6) אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. (7) והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. (8) שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.
- 26 ג. מערב⁹ אדם שני עירובין בשתי רוחות, ומתנה¹⁰ ואומר: אם ארע לי דבר מצוה¹¹, או נלחצתי¹² למחר ונצרכתי לרוח זו - זה הערוב הוא שאני סומך עליו, והערוב שפירח השנית אינו פלוס; ואם נצרכתי לרוח זו השנית - זה הערוב הוא שאני סומך עליו, ושפירח הראשונה אינו פלוס; ואם נצרכתי לשתי הרוחות - יש לי לסמוך על איזה ערוב שארצה, ולא יזה שארצה אלה; ואם לא ארע לי דבר ולא נצרכתי לרוח מהן¹³ - אין שני העירובין האלו ערוב, ואני סומך על אחד מהן, אלא הריני כבני עירי שיש לי אלפים אמה לכל רוח מחוץ לחומה.
- 27 (9) משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשתו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". (10) וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שביתה באותו צד, כי בדברנו (=עירובין אינם אלא מדרבנן) אנו אומרים "יש בריה" (עירובין לז: ולהלן הלכה ז). (11) קבלת פני חכם וכיוצא בזה. (12) לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. (13) בנוסח אחר: "לרוח משתייהן" (כת"י התימנים).
- 37 ד. כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת¹⁴, כך אסור לצאת ביום טוב¹⁵ וביום הכפורים¹⁶. וכשם שהמוציא מרשות לרשות בשבת - חייב¹⁷, כך המוציא מרשות לרשות ביום הכפורים - חייב¹⁸. אכל ביום טוב מתר להוציא מרשות לרשות¹⁹. לפיכך מערבין עירובי חצרות ומשתתפין במבואות ליום הכפורים בשבת, ומערבין עירובי תחומין ליום הכפורים ולמים טובים כדרך שמערבין לשבת.
- 38 (14) שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא): "ממקומו - אלו אלפים אמה". (15) עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (16) "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי ז' אלול - ספר זמנים - הלכות עירובין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השנה, ואמר: רציתי³³ - אלף, לא רציתי - לא אלף, 20
אלף אהיה בכני עירי - כל שבת שירצה ילף, אף 21
על פי שרצה משתחשף. 22

עירובין לו, ב. (29) מניח עירוב. (30) בדפוס רומי:
"רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף" וכן הוא בדפוס
ויניציאה, שונצניו ר'מעשה רוקח'. (31) שהוא זמן שאחרי
קניית העירוב. (32) הובר הדבר למפרע, שכשם שרוצה
עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33) בשבת שאני
רוצה בעירובי.

ח. המערב³⁴ לשני ימים טובים של גליות או לשבת 23
יום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערוב אחד לרוח אחת 24
לשני הימים³⁶, צריך שיהיה הערוב במקומו מצוי 25
בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות³⁷. כיצד 26
הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת 27
ומחשיף עליו, ונוטלו בידו³⁸ ובא לו - אם היה ליל 28
יום טוב³⁹, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם 29
עד שתחשך, ואוכלו - אם היה ליל שבת⁴⁰, או 30
מביאו - אם היה ליל יום טוב. מפני שהן שתי 31
קדשות, ואינן כיום אחד, כדי שנאמר: מליל ראשון 32
קנה הערוב לשני ימים⁴¹. 33

(34) משנה, עירובין לח, א. (35) שאמר בפירוש שהעירוב
יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36) שהוא
רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37) שעת קניית
העירוב. (38) אם מתיירא שמה יגב או יאבד, ולא יהיה
שם בלילה השני. (39) שאין בו איסור הוצאה.
(40) שאסור להוליכו משם. (41) אבל בשני ימים-טובים
של ראש-השנה, שהם כ"יומא אריכתא" וקדושה אחת
(למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך
עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון -
קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו "כיומא
אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב
יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.

ט. נאכל⁴² הערוב בראשון⁴³ - קנה הערוב לראשון, 34
ואין לו ערוב לשני. ערב ברגליו בראשון - צריך 35
לערב ברגליו בשני; והוא, שילף ויעמד באותו 36
מקום, ויחשב בלבו⁴⁴ שיקנה שם שבתה. ערב פפת 37
בראשון: אם רצה לערב ברגליו בשני - הרי זה 38
ערוב; ואם רצה לערב פפת - צריך לערב באותה 39
הפפת עצמה⁴⁵ שערב בה בראשון. 40

(42) עירובין לח, א. (43) הלכה זו נאמרה בשני ימים-
טובים של גלויות, או ביום-טוב הסמוך לשבת לפניה או
לאחריה. (44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום-טוב
לחבירו (מגיד-משנה). (45) שאם יקח פת אחרת, צריך
לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין
מיום-טוב לחבירו.

י. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר 41

(אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין), וזה (יום
הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין
יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדין זה לשבת, שבשבת יש
איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז
מהל' שבת ה"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין
איסור אלא מדרבנן [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה י,
ובפ"ה שם הלכה יד]. (17) כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח.
(18) שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה
ביום הכיפורים (כריתות יד.). (19) מתוך שהתורה הוצאה
לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר
יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - התורה גם שלא
לצורך (ביצה יב.).

ה. יום טוב²⁰ שחל להיות סמוך לשבת, בין 1
מלפניה²¹ בין מלאחריה²², או שני ימים טובים של 2
גליות²³ - יש לו²⁴ לערב שני עירובין לשתי רוחות, 3
וסומך על אי זה מהן שירצה ליום הראשון, ועל 4
הערוב שברוח השניה ליום השני²⁵. או מערב ערוב 5
אחד לרוח אחת, וסומך עליו לאחד משני ימים, 6
וביום השני יהיה בכני העיר, ובאלו לא עשה ערוב, 7
וגש לו אלפים אמה לכל רוח. במה דברים 8
אמורים? בשני ימים טובים של גליות; אבל בשני 9
ימים טובים של ראש השנה²⁶ - הרי הן כיום אחד, 10
ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת. 11

(20) משנה, עירובין לח, א. (21) ביום ששי. (22) ביום
ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום
הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה
את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו
בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא
לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג
אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד
וה"ה). (23) יכול הוא. (24) לפי שיום-טוב ושבת הם שני
ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:)
וכמו כן שני ימים-טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו -
ואחד מהם חול. (25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי
הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני
ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). (26) שני ימי
ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) ו"קדושה
אחת", ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו
לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.

ו. וכן²⁷ מתנה אדם על ערובו ואומר: ערובי לשבת 12
זו, אבל לא לשבת אחרת; או: לשבת אחרת, אבל 13
לא לשבת זו; לשבתות, ולא לימים טובים; לימים 14
טובים, ולא לשבתות. 15

(27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אמר²⁸ לחמשה: הריני מערב²⁹ על איזה מקם 16
שארצה, רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף³⁰, אף 17
על פי שרצה משתחשף³¹ - ילף. דבר שהוא מדברי 18
סופרים יש בו ברה"ה³². וכן המערב לשבתות של כל 19

27 בַּחֲמִישִׁי וְעָרַב שַׁבָּת - מְעָרַב מִיּוֹם רְבִיעִי עָרוֹבִי
28 תְּחֻמִּין וְעָרוֹבִי חֲצֹרוֹת. וְאִם שָׂכַח וְלֹא עָרַב - הָרִי
29 זֶה מְעָרַב עָרוֹבִי חֲצֹרוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעָרַב שַׁבָּת
30 וּמִתְּנָה, אֲכָל לֹא עָרוֹבִי תְּחֻמִּין⁵⁶.

(54 ביצה טז, ב. 55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר, ואסור להכין מיום-טוב לשבת. (56) שקנין שביתה הוא כקנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

31 טו. פִּיצֵד מִתְּנָה? אֹמֵר בַּחֲמִישִׁי: אִם הַיּוֹם יוֹם
32 טוֹב⁵⁷ - אֵין בְּדִבְרֵי כְּלוּם⁵⁸, וְאִם לֹא⁵⁹ - הָרִי זֶה
33 עָרוֹב⁶⁰; וְלִמְחַר חוֹזֵר וּמְעָרַב, וְאֹמֵר: אִם הַיּוֹם יוֹם
34 טוֹב - כָּבֵר עָרְבִי מֵאֲמֵשׁ וְאֵין בְּדִבְרֵי הַיּוֹם כְּלוּם,
35 וְאִם אֲמֵשׁ הָיָה יוֹם טוֹב - הָרִי זֶה עָרוֹב. בְּמָה דְּכָרִים
36 אֲמוּרִים? בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲכָל בְּשֵׁנֵי
37 יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הָרִי הֵן כִּיּוֹם אֶחָד⁶¹,
38 וְאֵינוֹ מְעָרַב לָהֶן אֲלֹא מְעָרַב יוֹם טוֹב.

(57) שהרי שני ימים-טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. (58) שאסור לערב ביום-טוב. (59) והיום יום חול. (60) יחול העירוב בין השמשות. (61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד משנה).

יום שישי ח' אלול ה'תש"פ

הלכות שביתת עשור

39 יֵשׁ בְּכָלֶלן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי
40 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֶרֶט: (א) לְשַׁבֵּת בּוֹ
41 מִמְּלָאכָה. (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג)
42 לְהַתְעַנּוֹת בּוֹ. (ד) שְׁלֹא לֶאֱכֹל וּלְשַׁתּוֹת בּוֹ.
43 וּבִאֲדָר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים, כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשימיש, וזמן התחלת היום וציאתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

את הלכות שביתת העשור, סידר הרמב"ם אחרי הלכות שבת ולא עם הלכות שופר, סוכה ולולב. ולכאורה הלא הסדר הוא לפי זמני השנה, ומדוע לא סידרן לפני הלכות סוכה, ובפרט שעליפי שם הספר "זמנים" היה מתאים לסדר את כל ההלכות לפי סדר הזמנים שבשנה.

והביאור בזה: בתחילת ההלכות כתב "כל דבר שאסור לעשותו בשבת.. אסור לעשותו ביום הכיפורים וכו' כללו של דבר אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת"

1 שַׁבָּת, בְּזִמְנָן שֶׁמִּקְדָּשֵׁין עַל פִּי הָרִאשִׁי⁴⁶ - יִרְאֶה לִי
2 שֶׁהֵן כִּיּוֹם אֶחָד, וּקְדָשָׁה אַחַת הֵם⁴⁷.

(46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י ו'תוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). (47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

3 יא. זֶה⁴⁸ שְׁאֵמְרָנוּ, שֵׁשׁ לוֹ לְעָרַב שְׁנֵי עָרוֹבִין בְּשִׁתִּי
4 רוחות לשני הימים, והוא, שִׁיְהִיָּה אֲפָשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ
5 לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵי הָעָרְבִין כִּיּוֹם הָרִאשׁוֹן⁴⁹; אֲכָל אִם
6 אֵי אֲפָשָׁר לוֹ לְהַגִּיעַ לְעָרוֹב שֶׁל יוֹם הַשְּׁנִי כִּיּוֹם
7 הָרִאשׁוֹן - אֵין עָרוֹב הַשְּׁנִי עָרוֹב. שֶׁהָעָרוֹב מִצְּנוֹתוֹ
8 שִׁיְהִיָּה בְּסַעֲדָה הָרִאשִׁיָּה מִפְּעוּד יוֹם⁵⁰, וְזֶה, הוֹאִיל
9 וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְזֶה הָעָרוֹב כִּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, הָרִי זֶה
10 אֵינָה רִאשִׁיָּה מִפְּעוּד יוֹם.

(48) עירובין לח, ב. (49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. (50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

11 יב. פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהֵנִיחַ עָרוֹבוֹ בְּרַחֲוֹק אֲלֵפִים אָמָה
12 מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מְזָרְחָ, וְסָמַךְ עָלָיו לַיּוֹם רִאשׁוֹן, וְהֵנִיחַ
13 עָרוֹב שְׁנֵי בְּרַחֲוֹק אָמָה אַחַת אוֹ מֵאָה אוֹ אֶלֶף בְּרוּחַ
14 מְעָרַב, וְסָמַךְ עָלָיו לַיּוֹם שְׁנִי - אֵין זֶה הַשְּׁנִי עָרוֹב;
15 שֶׁהָרִי כִּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֵין זֶה הָעָרוֹב הַשְּׁנִי רִאשִׁי לוֹ
16 מִפְּעוּד יוֹם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֵלָיו, שֶׁהָרִי לֹא
17 נִשְׁאָר לוֹ בְּרוּחַ מְעָרַב כְּלוּם⁵¹.

(51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד על-ידיה בצד מערב.

18 יג. אֲכָל אִם הֵנִיחַ עָרוֹבוֹ בְּרַחֲוֹק אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
19 אָמָה מִבֵּיתוֹ⁵² בְּרוּחַ מְזָרְחָ⁵³, וְסָמַךְ עָלָיו לַיּוֹם
20 רִאשׁוֹן, וְהֵנִיחַ עָרוֹב שְׁנֵי רַחוֹק מִבֵּיתוֹ לְרוּחַ מְעָרַב
21 בְּתוֹךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אָמָה, וְסָמַךְ עָלָיו לַיּוֹם שְׁנִי - הָרִי
22 זֶה עָרוֹב; שֶׁהָרִי אֲפָשָׁר לוֹ שִׁיְגִיעַ לוֹ כִּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

(52) כשביתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר ('משנה ברורה' או"ח סי' תטז). (53) ולפי זה, יש לו עוד חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום ראשון.

23 יד. יוֹם טוֹב⁵⁴ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעָרַב שַׁבָּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה
24 עָרוֹב כִּיּוֹם טוֹב, לֹא עָרוֹבִי חֲצֹרוֹת וְלֹא עָרוֹבִי
25 תְּחֻמִּין⁵⁵; אֲלֹא מְעָרַב הוּא כִּיּוֹם חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא עָרַב
26 יוֹם טוֹב. וְאִם חָלּוּ שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ח' אלול - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת".
 (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . .". "כ"י" זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). (14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. (15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשובות". (16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. (17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. (18) מדרבנן. (19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. ומתיר לקנב את הירק ביום הכפורים²⁰ מן המנחה ולמעלה²¹. ומהו הקנב? שסיר את העלים המעפשות²², וקצץ השאר, ויתקן אותו לאכילה. וכן מפעפעין²³ באגוזין ומפרכין²⁴ ברמונים מן המנחה ולמעלה, מפני עגמת נפש²⁵. ויום הכפורים שחל להיות בשבת, אסור בקניבת ירק ובפציעת אגוזים ובפררכת רמונים כל היום²⁶. וכבר נהגו העם בשנער²⁷ ובמערכב²⁸, שלא יעשו אחת מכל אלו ביום הצום²⁹, אלא הרי הוא בשבת לכל דבריו.

(20) (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'). (21) אבל מקודם לזה אסור, שמה ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). (22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". (23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. (24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מניין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניבת ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא בכלל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במערכה של בכל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהו קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מצות עשה אחרת³⁰ יש ביום הכפורים, והיא:

כלומר שדיני יוה"כ שווים לדיני השבת, ולכן סמכם הרמב"ם זה לזה.

ובכלל מודגשת כאן העדיפות שנתן הרמב"ם לנקודת המבט ההלכתית של ה'יד החזקה' על פני סדר הזמנים, כי להיותו ספר "הלכות הלכות" יש להביא את הלכות יוה"כ בסמיכות לדיני שבת בהתאם לתוכנן ההלכתי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן א)

א. מצות עשה¹ לשבת ממלאכה בפעשור להדש² השביעי³, שנאמר: שבת שבתון הוא לכם. וכל העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שנאמר: ובעשור וגומר כל מלאכה לא תעשו. ומה הוא חיוב על עשיית מלאכה ביום זה?⁴ אם עשה פרצונו⁵ בידון⁶ - חיב פרת⁷; ואם עשה בפגגה⁸ - חיב קרבן חטאת קבועה⁹.

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואבדון הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ודל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כל מלאכה¹⁰ שחייבין על זדונה בשבת סקילה¹¹, חייבין¹² על זדונה בפעשור פרת. וכל שחייבין עליו קרבן חטאת בשבת¹³, חייבין עליו קרבן חטאת ביום הכפורים. וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אף על פי שאינה מלאכה¹⁴, אסור לעשותו ביום הכפורים; ואם עשה - מפין אותו מכת מרדות¹⁵, כדרך שפמין אותו על השפּת. וכל שאסור לטלטלו בשבת¹⁶, אסור לטלטלו ביום הכפורים. וכל שאסור לאמרו¹⁷ או לעשותו לכתחלה¹⁸ בשבת, כך אסור ביום הכפורים. כללו של דבר: אין בין שבת ליום הכפורים בענינים אלו¹⁹, אלא שזדון מלאכה בשבת - בסקילה, וביום הכפורים - בקרת.

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עניינים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבות עונתך" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינינו, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העניין (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתה ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

- ו. פֶּשֶׁם שְׁשֻׁבוֹת מְלָאכָה בּוֹ בֵּין בָּיּוֹם וּבֵין בְּלִילָה⁴⁷,
 כִּף שְׁבוֹת לְעֵנִי בֵּין בָּיּוֹם בֵּין בְּלִילָה. וְצִירָהּ לְהוֹסִיף
 מִחֹל עַל הַקֶּדֶשׁ⁴⁸ בְּכִנְיָתוֹ וּבִצִּיאוֹתוֹ, שְׁנָאֲמַר:
 וְעֵינֵיהֶם אֵת נִפְשֵׁיהֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב; כְּלוֹמַר:
 הַתַּחֲלֵל לְצוּם⁴⁹ וּלְהַתְעַנּוֹת מִעָרֵב תַּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּךְ
 לְעִשְׂרִי. וְכֵן בִּצִּיאוֹהָ שׁוֹהָה בְּעֵנֵיו מַעֲט מְלִיל אֶחָד
 עֶשְׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעִשְׂרִי, שְׁנָאֲמַר: מִעָרֵב וְעַד עָרֵב
 תַּשְׁבּוּתוֹ שְׁבֻתָּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתה מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) - אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "וענינתם את נפשתיכם בתשעה לחודש" - וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה

- 1 לְשִׁבֹּת בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנָאֲמַר: תַּעֲנּוּ אֵת
 2 נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אִי זֶה הוּא עֲנִי
 3 שְׁהוּא לְנֶפֶשׁ? זֶה הַצּוּם³¹. וְכָל הַצָּם בּוֹ - קִיָּם מִצְוֹת
 4 עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וּשְׁתִּיָּה בּוֹ - בָּטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה,
 5 וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנָאֲמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר
 6 לֹא תַעֲנֶה בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה; מֵאַחַר שֶׁעֲנֵשׁ
 7 הַקְּתוּב בִּרְת לְמִי שְׁלֹא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנוּ שֶׁמִּזְהָרִין אֲנִי
 8 בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשּׁוֹתֶה
 9 בּוֹ³⁵ בְּשׁוּגָג³⁶ - חֵיב קֶרְפֶּן תַּשָּׂאת קְבוּעָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה אחת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתיה".

יום הכיפורים הוא עניין בחינת היחידה שבנפש, ובו מושם הדגש הגדול על הנשמה טהרתה והזדככותה, אכילה ושתיה הם הצורך הבסיסי והמשותף של גופי כל הנבראים הגשמיים בעולם, ולכן נאסרה אכילה ושתיה ביום"כ כי הוא עניין יסודי ומהותי, ועל ידו מודגש תוכנו של היום - יחידה שבנפש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 525)

(30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). (31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). (32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' יומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לארין קצ"ו. (33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. (34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העניינים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. (35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. (36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

- 10 ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שְׁאֲסוּר לְרַחֵץ בּוֹ,
 11 אוֹ לְסוּף⁴¹ בּוֹ, אוֹ לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², אוֹ לְבַעַל⁴³.
 12 וּמִצְוָה לְשִׁבֹּת מִכָּל אֵלּוּ כְּדִרְךְ שְׁשֻׁבוֹת מֵאֲכִילָה
 13 וּשְׁתִּיָּה, שְׁנָאֲמַר: שִׁבֹּת שְׁבֻתוֹן; שִׁבֹּת - לְעֵנִין
 14 אֲכִילָה⁴⁴, וּשְׁבֻתוֹן - לְעֵינֵיגֵם אֵלּוּ. וְאֵין חֵיבִין בִּרְת
 15 אוֹ קֶרְפֶּן אֶלָּא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה⁴⁵; אֲבָל אִם רַחֵץ
 16 אוֹ סָף אוֹ נָעַל אוֹ בָּעַל - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבך וכשמך בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראה לדבר זכר לדבר. . .". וכתוב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ח' אלול - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" (ירושלמי' יומא פ"ח ה"ב). (14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. (15) שאם אכל פחות מככותבת, ושתה פחות ממלוא לגומיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

ב. אחד האוכל אכלים המתירים או שאכל דברים האסורים¹⁶, כגון פגול¹⁷ ונוטר¹⁸ וטבול¹⁹ ונבלות²⁰ וטרפות וחלב או דם - הואיל ואכל אכלים הראויין לאדם, הרי זה חיב פרת משום אוכל ביום הכיפורים²⁰.

(16) יומא עד, ב. (17) קדשים שנתפלגו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). (18) קדשים שנותר בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור שהוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אכל או שתה פחות משיעור זה - אינו חיב פרת²¹; אף על פי שהוא אסור מן התורה²² בחצי שיעור, אין חיבין פרת אלא על פשיעור. והאוכל או השותה חצי שיעור - מפין אותו מפת מרדות²³.

(21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אכל²⁴ מעט²⁵ וחזר ואכל²⁶: אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת שלש ביצים²⁷ - הרי אלו מצטרפות לכשיעור²⁸; ואם לאו - אין מצטרפות לכשיעור. שתה מעט וחזר ושתה: אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתית רביעית²⁹ - מצטרפין לשיעור; ואם לאו - אין מצטרפין.

(24) יומא פ, א. (25) פחות מכשיעור. (26) ובין הכל יש

ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילין).

ז. נשים⁵³ שאוכלות ושותות עד שששקה⁵⁴, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מאל על הקדש - אין ממחין בידן; שלא יבואו לעשות בזדון. שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו, והנח להן, שיהיו שוגגין, ואל יהיו מזידין⁵⁵. וכן כל הדומה לזה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו - לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (מגיד משנה).

פרק שני

(1) נתבאר בו שיעורי האכילה והשתיה, והדברים הראויים ושאין ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

א. האוכל ביום הכיפורים מאכלין הראויין³ לאכל לאדם פכותבת⁴ הגסה⁵, שהיא פחות מפיצה⁶ כמעט⁷ - הרי זה חיב. וכל האכלים מצטרפין לשיעור זה⁸. וכן השותה משקין הראויין לשתית אדם כמלא לגמיו⁹ של שותה, כל אחד ואחד לפי לגמיו¹⁰ - חיב¹¹. וכמה מלא לגמיו? כדי שישלוקם לצד אחד¹² ויראה מלא לגמיו. ושיעור זה באדם בינוני¹³ - פחות מרביעית¹⁴. וכל המשקין מצטרפין לשיעור זה. והאכילה ושתיה אין מצטרפין לשיעור אחד¹⁵.

(2) משנה, יומא עג, ב. (3) שנאמר: (ויקרא כג, כז-כט) "ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא פא:); פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. (4) פרי התמר בהחלו להתייבש. (5) הגדולה. (6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמרו, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). (7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". (8) משנה, יומא שם. (9) כמלוא הפה. (10) שכאן אין השיעור שזה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. (11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. (12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא וכולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ). (13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור

43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.

- 13 ז. אָכַל⁴⁵ צָלִי בְמִלָּח - מִצְטָרֵף הַמִּלָּח לְבָשָׁר; צִיר⁴⁶
- 14 שָׁעַל גִּבִּי יֶרֶק - מִצְטָרֵף⁴⁷; מִפְּנֵי שִׁמְכֻשֵׁי הָאֶכָל
- 15 הַמְעַרְבִים עִם הָאֶכָל - כָּאֶכָל הֵן חֲשׂוּבִים. הִיא שְׂבַע
- 16 מֵאֲכִילָה גִסָּה שְׂאֲכָל⁴⁸ עַד שֶׁקֶץ בְּמִזְנוֹ, וְאָכַל יָתֵר
- 17 עַל שְׂבָעוֹ - פְּטוּר⁴⁹, כְּמִי שְׂאֲכָל אֶכְלִין שְׂאִינִם
- 18 רְאוּיִין לְאֲכִילָה; שְׂאָף עַל פִּי שְׂנָה הַמֵּאֲכָל הַיָּתֵר
- 19 רְאוּי לְרַעֲב, אֵינוֹ רְאוּי לֶכֶל מִי שֶׁשְׂבַע כְּזֶה⁵⁰.

45) יומא פ, ב. (46) מיין. (47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שָׂבַע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שָׂבַע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא בשיטה' למסכת יומא (מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה, כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירושו, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. (50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי 'רווחא לבסומא שכח' (מגילה ז:); (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

- 20 ח. חוּלָה⁵¹ שֵׁשׁ בּוֹ סִפְנָה⁵², שֶׁשָּׂאֵל לְאָכַל בְּיוֹם
- 21 הַכִּיפּוּרִים, אָף עַל פִּי שֶׁהָרוּפָאִים הִבְקִיאוּ אוֹמְרִין:
- 22 אֵינוֹ צָרִיף - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ⁵³ עַל פִּי עֲצָמוֹ⁵⁴, עַד
- 23 שְׂאִימֵר: דִּי⁵⁵. אָמַר הַחוּלָה: אֵינִי צָרִיף, וְהָרוּפָא
- 24 אוֹמֵר: צָרִיף - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ עַל פִּי⁵⁶. וְהוּא,
- 25 שְׂהִיָּה רוּפָא בְּקִי⁵⁷. רוּפָא אָחָד אוֹמֵר: צָרִיף, וְאָחָד
- 26 אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיף - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ. מְקַצֵּת הָרוּפָאִין
- 27 אוֹמְרִין: צָרִיף, וּמְקַצֵּת אוֹמְרִין: אֵינוֹ צָרִיף -
- 28 הוֹלֵכִין אַחֵר הָרֵב אוֹ אַחֵר הַבְּקִיאוּ. וְכַלְכַּד שְׂלֵא
- 29 יֹאמַר הַחוּלָה: צָרִיף אֵנִי; אָכַל אִם אָמַר: צָרִיף אֵנִי
- 30 - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ⁵⁸. לֹא אָמַר הַחוּלָה שֶׁהוּא צָרִיף,
- 31 וְנִחְלָקוּ הָרוּפָאִים, וְהָיוּ כֻלָּם בְּקִיאוּ, וְאֵלּוּ שְׂאִימֵר
- 32 אֵינוֹ צָרִיף כְּמִנְיֵן שְׂאִימֵר צָרִיף - מֵאֲכִילִין אוֹתוֹ.

51) משנה, יומא פב, א. (52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). (53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). (54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י). (55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס

כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חציו של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שו"ת 'חתם סופר' חלק ו' סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"ה ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, אז שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנחם'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

- 1 ה. אָכַל אֶכְלִים שְׂאִין רְאוּיִין לְמֵאֲכָל אֲדָם³⁰, כְּגוֹן
- 2 עֲשׂוּבִים הַמָּרִים אוֹ שְׂרָפִים³¹ הַבָּאוּשִׁין, אוֹ שֶׁשְׂנָה
- 3 מִשְׁקִין שְׂאִינֵן רְאוּיִין לְשִׁתְיָה, כְּגוֹן צִיר³² אוֹ מוּרִיס³³
- 4 וְחִמְץ חֵי³⁴, אֶפְלוֹ אָכַל וְשָׁתָה מִהֵן הִרְבָּה - הִרִי זֶה
- 5 פְּטוּר מִן הַכִּרְת, אָכַל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת³⁵.

30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזוג (עירבו מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

- 6 ו. שְׁתָּה חִמְץ מְזוּג בְּמִים - חֵיב³⁶. הַפּוֹסֵס³⁷ פִּלְפְּלִין
- 7 וְזִנְגְבִיל יִבֵּשׁ וּבִיּוֹצָא כְּהֵן - פְּטוּר; אָכַל זִנְגְבִיל³⁸
- 8 רְטֹב - חֵיב³⁹. אָכַל עַלִי גִפְנִים - פְּטוּר; לוֹלֵבִי
- 9 גִּפְנִים⁴⁰ - חֵיב. וְאֵילוֹ הֵן לוֹלֵבִי גִפְנִים? כָּל
- 10 שְׂלִבְלָבוֹ⁴¹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴² מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם
- 11 הַכִּיפּוּרִים⁴³; יָתֵר עַל זֶה - הִרִי הֵן כְּעֲצִים⁴⁴ וּפְטוּר.
- 12 וְכֵן כָּל בִּיּוֹצָא בְּאֵלּוּ.

36) יומא, שם. (37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמון. (39) מגיד-משנה גורס: "אבל רטובין חייב", ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצו. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך.

עֲשֶׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁷³ - הָרִי
הֵן בְּגִדוּלִים לְכָל הַמָּצוֹת, וּמִשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה⁷⁴;
אָבֵל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת - עֲדִין קִטְּנִים הֵן,
וְאֵינָם מִשְׁלִימִין אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. קִטְּן⁷⁵ שֶׁהוּא
פָּחוֹת מִכֵּן תִּשְׁעָה, אֵין מְעַנִּין אוֹתוֹ⁷⁶ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים,
כִּדִּי שְׁלֹא יָבוֹא לְיָדֵי סִכָּנָה⁷⁷.

(72) משנה, נדה מה, ב. (73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. (74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לד, כה): "ויקחו . . . שמעון ולוי . . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). (75) משנה, יומא סב, א. (76) אפילו לחינוך שעות. (77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו (כלב'ר).

פרק עשירי

(1) נתבאר בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

א. אָסוּר² לְרַחֵץ³ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בֵּין בְּחִמִּין בֵּין בְּצוּנָה⁴, בֵּין כֵּן גּוֹפּוֹ בֵּין אֶבֶר אֶחָד. אֶפְלוּ אֶצְבַּע קִטְּנָה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָהּ בְּמִים⁵. וְהַמֶּלֶךְ⁶ וְהַפֶּלֶא⁷ רוֹחֲצִין⁷ אֶת פְּנֵיהֶם⁸; פֶּלֶא - כִּדִּי שְׁלֹא תִתְגַּנֵּה עַל בְּעִלָּה⁹, וְהַמֶּלֶךְ - כִּדִּי שִׁירָאָה בִּפְּיּוֹ, שְׁנֶאֱמַר: מֶלֶךְ בִּפְּיּוֹ תִתְגַּנֵּה עֵינָיו. וְעַד כִּמָּה נִקְרָאת פֶּלֶא? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰.

(2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. (3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים א, ב, כו): "ולאביתו הכהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל ב, יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. (4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. (5) פסחים נד, ב. (6) משנה, יומא עג, ב. (7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). (8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. (9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכלה? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאררים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". (10) אחרי חופתה.

(ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח ס"ו תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. (56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחליו מחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). (57) בכתב"ד תימני: "רופא אומן". (58) ביומא, שם: אמר רב בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא ציינתו להו (אין שומעין להם).

ט. עֲבָרָה⁵⁹ שֶׁהִרְחִיחָה⁶⁰ - לוֹחֲשִׁין לָהּ בְּאֲזָנָהּ שְׁנֵי הַכִּפּוּרִים הוּא⁶¹; אִם נִתְקַרְרָה דַּעְתָּהּ בְּזַכְרוֹן זֶה - מוֹטֵב, וְאִם לֹא - מְאָכִילִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב נַפְשָׁהּ. וְכֵן⁶² מִי שֶׁאֲחָזוּ בְּלִמּוֹס⁶³ - מְאָכִילִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאָדָּרוּ עֵינָיו. וְאֶפְלוּ נְבִלּוֹת וּשְׂקָצִים מְאָכִילִין אוֹתוֹ מִיָּד⁶⁴, וְאֵין מְשַׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּמְצְאוּ דְּבָרִים הַמְתַּרְיִין.

(59) משנה, יומא פב, א. (60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים. (61) חכמינו ז"ל ספרו כזה (יומא פב:): "ההיא עוברת דארחא (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחושו לה (באזנה) דיומא דכיפורא הוא, לחושו לה ואלחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתך (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחושו לה, ולא אילחישא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצריפרי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". (62) משנה, יומא פג, א. (63) חולי הרעבון, וסימנו שעיניו כהות ואינו יכול לראות. (64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עיניו - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד הט"ו).

י. קִטְּן⁶⁵ בֶּן תִּשְׁעֵים⁶⁶ שָׁנִים⁶⁷ וְכֵן עֲשָׂר שָׁנִים⁶⁸, מְחַנְכִּין⁶⁹ אוֹתוֹ לְשִׁעוֹת. בֵּיצֵד? הִיָּה רִגִּיל לְאָכֵל בְּשְׁתֵּי שְׁעוֹת בְּיוֹם - מְאָכִילִין אוֹתוֹ בְּשִׁלְשׁ⁷⁰; הִיָּה רִגִּיל בְּשִׁלְשׁ - מְאָכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כַּח הֵבֵן מוֹסִיפִין לְעֲנוֹת אוֹתוֹ בְּשִׁעוֹת. בֶּן אַחַת עֲשָׂרָה שָׁנָה, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁷¹, מְתַעֲנָה וּמִשְׁלִים מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כִּדִּי לְחַנְכוֹ בְּמָצוֹת.

(65) משנה, יומא פב, א. (66) אם הוא בריא. (67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). (68) אם הוא קצת חלש. (69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". (70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). (71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריאות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

יא. בֵּת⁷² שְׁתֵּים עֲשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְכֵן שִׁלְשׁ

20 יומא עז, א. 21) "שלחלוח הטיט הוי עונג, וקרום לרחיצה" (רש"י). 22) יומא, שם. 23) בכת"י התימנים: "נוזלים". 24) כיון שאין בהם לחלוחית.

ה. לוקח²⁵ אדם מטפחת מערב יום הכפורים, ושורה אותה במים, ומנבכה מעט²⁶, ומניחה תחת הבגדים, ולמחר מעבירה על פניו, ואינו חושש²⁷, ואף על פי שיש בה קר הרבה.

25) יומא, שם. 26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). 27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך לזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

ו. ההולץ²⁸ להקביל פני רבו²⁹ או פני אביו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה³⁰, או לקרות בבית המדרש - עובר במים³¹ עד צוארו, ואינו חושש³². ועושה מצוה שהלץ לעשותה, וחוזר במים למקומו; שאם לא תתיר לו לחזור - אינו הולץ³³, ונמצא נכשל³⁴ מן המצוה. וכן ההולץ לשמור פרותיו - עובר במים עד צוארו, ואינו חושש³⁵. ובכבוד³⁶ שלא יוציאו ידיהם מתחת שולי מעיליהם³⁷, בדרך שעושין בחל³⁸.

28) יומא עז, ב. 29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים ב' ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחודש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). 30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו לההיא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". 31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). 32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. 33) "התירו סופו משום תחילתו". 34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". 35) משום הפסד ממנו של ישראל - התירו. 36) יומא עז, ב. 37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". 38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].

ז. אסור³⁹ לנעל מנעל⁴⁰ וסנדל אפלו ברגלו אחת. ומתיר⁴¹ לצאת בסנדל של שעם⁴² ושל גמלי⁴³ וכיוצא בהן. וכורף⁴⁴ אדם בגד על רגליו ויוצא בו, שהרי קשי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף⁴⁵. התינוקות, אף על פי שהן מתריין באכילה ובשתיה ורחיצה וסיכה, מונעין אותן ממנעל וסנדל⁴⁶.

ב. מי¹¹ שהיה מלכלך בצואה או טיט - רוחץ מקום הטנפת בדרבו, ואינו חושש. ומדיחה אשה ידה אחת במים, ונותנת פת לתניוק. והחולה רוחץ בדרבו, אף על פי שאינו מספן. וכל חיבי¹² טבילות טובלין בדרפן¹³, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים.

11) יומא עז, ב. 12) ביצה יח, ב. 13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עוד: ש"דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמנינו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

ג. מי¹⁴ שראה קרי בזמן הזה¹⁵ ביום הכפורים, אם לח הוא - מקנח במפה ודיו; ואם יבש הוא או שנתלכלך - רוחץ מקומות המלכלכין בלבד ומתפלל. ואסור לו לרחץ כל גופו או לטבול; שאין הטובל בזמן הזה טהור, מפני טמאת מת, ואין הרחיצה מקרי לתפלה בזמן הזה אלא מנהג¹⁶, ואין מנהג לבטל¹⁷ דבר האסור, אלא לאסר את המתר. ולא אמרו שהרואה קרי ביום הכפורים טובל, אלא כשתקנו טבילה לבצעלי קריין, וכבר בארנו¹⁸ שפטלה¹⁹ תקנה זו.

14) יומא פח, א. 15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. 16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. 17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". 18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. 19) לא שבטלוה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חברו, אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמניין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

ד. טיט²⁰ שהוא לח ביותר, פדי שניית אדם ידו עליו ומעלה בה לחלוחית, שאם הדביק אותה לידו האחרת תדבק בה לחלוחית - אסור לישיב עליו²¹. לא²² ימלא אדם כלי חרש מים ויצטגן בו; שהמים נזחלים²³ מדפניו. אפלו כלי מתכות אסור, שמא ינתזו מים על בשרו. ומתיר להצטגן בפרות²⁴.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט' אלול - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 וַיָּבֹא לַיְדֵי תַשְׁמִישׁ⁶³. וְאִם חָל יוֹם הַכַּפּוּרִים לְהִיּוֹת
14 בְּשַׁבָּת - חֲיִבִּין הֵכֵל לְהַדְלִיק בְּכָל מְקוֹם⁶⁴; שֶׁהַדְלָקָה
15 נֶר בְּשַׁבָּת - חֻזְקָה⁶⁵.

61 משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר
בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק,
אין מדליקין". 62 ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא):
"ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו', בין שאמרו
להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא
לדבר אחד" (פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג
להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע).
63 "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות
האפלים ועל גבי החוללים" (משנה, שם). 64 "תני תנא
קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום
הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא
להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת"
(פסחים נג:). ובירושלמי' (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם
רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה
כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). 65 כמו שכתב
רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

יום ש"ק ט' אלול ה'תש"פ

הלכות שביתת יום טוב

16 יֵשׁ בְּכָלֵךְ שְׁתֵּים עָשָׂר מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה,
17 וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פָּרְטָן: (א) לְשַׁבָּת
18 בְּרֵאשׁוֹן שָׁל פֶּסַח. (ב) שָׁלָא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ג)
19 לְשַׁבָּת בְּשַׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח. (ד) שָׁלָא לַעֲשׂוֹת בּו
20 מְלָאכָה. (ה) לְשַׁבָּת בְּיוֹם חַג הַשְּׁבוּעוֹת. (ו) שָׁלָא
21 לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ז) לְשַׁבָּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה. (ח) שָׁלָא
22 לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (ט) לְשַׁבָּת בְּרֵאשׁוֹן שָׁל חַג
23 הַסִּכּוֹת. (י) שָׁלָא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה. (יא) לְשַׁבָּת
24 בְּשִׁמְנֵי שָׁל חַג. (יב) שָׁלָא לַעֲשׂוֹת בּו מְלָאכָה.
25 וּבִיאָר שְׁבִיתַת יָמִים אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

1 וכלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשות ביום טוב.
וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי
סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות
המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות
החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים
הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט
לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר
השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם.
ונתבאר בו פרט אחד היצא מן הכלל הזה, והוא ענין
המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך
לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה,
או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

27 א. שֵׁשֶׁת יָמִים הָאֵלּוּ שְׁאֶסְרָן הַפְּתוּכִים² בַּעֲשִׂית
28 מְלָאכָה, שֶׁהֵן: רֵאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שָׁל פֶּסַח, וְרֵאשׁוֹן

39 יומא עג, ב. 40 למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב
לעיניו, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מִיַּחַף
וגרונך מִצִּמְמָאָה". 41 יומא עח, ב. 42 קליפת עץ.
43 מין עשב. 44 "רבה בר רב הונא, כריך סודרא
אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). 45 ומקיים בזה מצוות עינוי
ביום הכיפורים. 46 "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו
והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת
הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן"
(מגיד-משנה).

1 ח. מִתְּרִי⁴⁷ לְכָל אָדָם לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִחֻמַּת עֶקְרָב⁴⁸
2 וּכְיוּצָא בֵּהּ, כְּדִי שְׁלֹא תִשְׁכַּנּוּ. וְהַחֲזִיחַ⁵⁰ מִתְּרִי
3 לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צָנֶה⁵¹ כָּל שְׁלִשִׁים יוֹם⁵².
4 וְהַחֲזִיחַ⁵³ כְּיוּצָא בֵּהּ, אִף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם סַכָּנָה.

47 יומא עח, ב. 48 אם מצויים שם עקרבים או דברים
הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). 49 מן המזויקים.
50 היולדת. 51 משנה, יומא עג, ב. 52 שעד אותו זמן
היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת ה"י"ג
(מגיד-משנה). 53 "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי
יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל
צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו)
לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסטניס
אנא (חלש ומצונן אני)" (סדר משנה').

5 ט. אֲסוּר⁵⁴ לְסוּף⁵⁵ מְקָצֶת גּוּפוֹ כְּכָל גּוּפוֹ, בֵּין סִכָּה
6 שֶׁל תַּעֲנוּג בֵּין סִכָּה שְׁאִינָה שֶׁל תַּעֲנוּג⁵⁷. וְאִם⁵⁸ הָיָה
7 חוּלָה, אִף עַל פִּי שְׁאִין בּו סַכָּנָה, אוֹ שִׁישׁ לוֹ
8 חֲטָטִין⁵⁹ בְּרֵאשׁוֹ - סָךְ כְּדָרְכּוֹ וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁶⁰.

54 יומא עז, ב. 55 "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות),
והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה
(מעשה רוקח'). 56 ב'ירושלמי' יומא פ"ח ה"א: "ביום
כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של
תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא
של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק
רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הוזהמא (פ"ה
מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. 57 כגון
להעביר את הוזהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם
הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו
לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). 58 דין
זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי
נעילת הסנדל, כי כל שאר העניינים - מלבד אכילה ושתייה
- דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים.
59 אבעבועות. 60 ואין כאן איסור משום עשיית רפואה
בשבת ויום-טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו
שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי'
תריד).

9 י. יֵשׁ⁶¹ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהֱגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּלִילֵי יוֹם
10 הַכַּפּוּרִים, כְּדִי שִׁיְהִיָּה לוֹ בִּשְׁת פָּנִים מְאֻשָּׁת, וְלֹא
11 יָבֹא לַיְדֵי תַשְׁמִישׁ הַמָּטָה. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהֱגוּ שְׁלֹא
12 לְהַדְלִיק⁶², שְׁמָא יִרְאֶה אִשְׁתּוֹ וְתִשָּׂא חֵן בְּעֵינָיו,

שבת פרק ד'. (15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ד'). (16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדרכתי (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" - ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שבינים טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

ד. כל' מלאכה שחייבין עליה בשבת, אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה¹⁸ - לוקה, חוץ מן ההוצאה¹⁹ מרשות לרשות וההבערה²⁰; שמתוך²¹ שהתורה²² הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, התורה שלא לצורך אכילה. לפיכך מתר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות. וכן מתר להבעיר, אף-על-פי שאינו לצורך אכילה. ושאר מלאכות: כל שיש בו צורך אכילה - מתר, כגון שחיטה ואפייה ולישה²³ וכיוצא בהן; וכל שאין בהן צורך אכילה - אסור, כגון פתיכה ואריגה ובגד וכיוצא בהן.

(17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. (18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובגד וכיוצא בהן (המבי"ט בקרית ספר). (19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת - ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). (20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). (21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל - שנפסקה הלכה כמותם - "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". (22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך - מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

ה. כל מלאכה שאפשר להעשות מערב יום טוב²⁴,

1 ושמני של חג הספות, וביום חג השבועות, ובאחד
2 לחדש השביעי - הן הנקראין ימים טובים³. ושביתת
3 בלן שנה. שהן אסורין בכל מלאכת עבודה⁴, חוץ
4 ממלאכה שהיא לצורך אכילה⁵; שנאמר: אף אשר
5 יאכל לכל נפש וגומר.

(2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. (3) לפי שימים אלו חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד) "ושמחת בחגך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו' ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה וחגיגה ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושתיין יין, "שאיין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו "ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט"ו): "ושבחתני אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמח". וראה שמואל-א פרק כ"ה פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. (4) שכן כתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות ושושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. (5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

ב. כל השבות ממלאכת עבודה באחד מהן - הרי קיים מצות עשה⁶; שהרי נאמר בהן "שביתתן"⁷, פלומר, שבות. וכל העושה באחד מהן מלאכה⁸ שאינה לצורך אכילה⁹, כגון שפנה או הרס או ארג וכיוצא באלו - הרי בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה; שנאמר: כל מלאכת עבודה לא תעשו, כל מלאכה לא יעשה בהן. ואם עשה בעדים והתראה¹⁰ - לוקה¹¹ מן התורה¹².

(6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. (7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשבות ממלאכה. (8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. (9) אפילו אם עשה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). (10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. (12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב"ג.

ג. העושה¹³ אבות מלאכות¹⁴ הרבה ביום טוב בהתראה אחת, כגון שזרע וכן וסתר וארג בהתראה אחת - אינו לוקה אלא אחת. חלוק מלאכות לשבת¹⁵, ואין חלוק מלאכות ליום טוב¹⁶.

(13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. (14) מבוארות בהלכות

כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. (38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. (39) שאין התבלין עצמם אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

ט. אין⁴⁰ אופין ומבשלין ביום טוב מה שאכל בחל, ולא התרה מלאכה שהיא לצרף אכילה אלא כדי להנות בה ביום טוב. עשה⁴¹ כדי לאכל ביום טוב, והותר - מתיר לאכל המותר בחל.

(40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. (41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

י. ממלאה⁴² אשה קדרה בשר⁴³, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא⁴⁴ נחתום חבית של מים, אף-על-פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וממלאה אשה תנור פת, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לכפר אחד; שבזמן⁴⁵ שהפת מרבה בתנור היא נאפת יפה⁴⁶. ומולח⁴⁷ אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אף-על-פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת⁴⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. (43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). (44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. (45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחומו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). (46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. (47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

יא. המבשיל⁴⁹ או האופה ביום טוב כדי לאכל בו ביום, או שזמן אורחים ולא באו, ונשאר התבשיל והפת - הרי זה מתיר לאכל למחר, בין בחל בין בשפת⁵⁰; ובלבד שלא יערים⁵¹. ואם הערים - אסור, ואפלו בשבת שאחר יום טוב; מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד⁵².

(49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ר', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. (51) "לאחר שבשיל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת" (רש"י). (52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב - אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו - לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

יב. מי⁵³ שהיתה לו בהמה מסכנת⁵⁴ - לא ישחט

1 ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מפערב
2 - אסרו חכמים²⁵ לעשות אותה ביום טוב, אף-על-
3 פי שהיא לצרף אכילה. ולמה אסרו דבר זה? גזירה²⁶
4 שמא יניח אדם מלאכות, שאפשר לעשותן מערב
5 יום טוב, ליום טוב²⁷, ונמצא יום טוב פלו הולף
6 בעשית אותן מלאכות, וימנע משמחת יום טוב, ולא
7 יהיה לו פנאי לאכל²⁸.

(24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. (26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. (27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". (28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

8 ו. ומה שהטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב.
9 ואף-על-פי שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר
10 לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה? כדי
11 להרבות בשמחת יום טוב, ויולף ויביא כל מה
12 שירצה, וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידיו
13 אסורות. אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב
14 יום טוב - הואיל ויש בהן עסק²⁹, אין עושין אותן
15 ביום טוב.

(29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליד ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

16 ז. כיצד³⁰ אין קוצרין³¹ ולא דשין³² ולא זורין ולא
17 בוררין³³ ולא טוחנין³⁴ את החטים ולא מרקדין³⁵
18 ביום טוב; שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן
19 מערב יום טוב, ואין בכך הפסד ולא חסרון.

(30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. (31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). (32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. (33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. (34) שם דף י"ד עמוד א'. (35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

20 ח. אבל לשין³⁶ ואופין ושוחטין ומבשלין ביום
21 טוב; שאם עשה אלו מפערב, יש בכך הפסד³⁷ או
22 חסרון טעם. שאין להם חם או תבשיל שבשיל היום
23 כללם שגאפה מאמץ ותבשיל שגתבשיל מאמץ,
24 ולא בשר שגשחט היום בבשר שגשחט מאמץ, וכן
25 כל פיוצא באלו. וכן מכשירי³⁸ אכל נפש, שיש בהן
26 חסרון אם נעשו מפערב - עושין אותן ביום טוב,
27 כגון שחיקת תבלין³⁹ וכיוצא בהן.

(36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעמים יותר,

- 1 אותה ביום טוב, אלא אם כן יודע שיכול⁵⁵ לאכל
2 ממנה פניית⁵⁶ צלי⁵⁷ מבעוד יום; כדי שלא ישחט
3 ביום טוב מה שיאכל בחל. וכן כל פיוצא בזה.
- 4 יג. אין אופין ומבשלין⁵⁸ ביום טוב כדי להאכיל
5 כותים או כלבים; שנאמר: הוא לבדו יעשה לכם -
6 לכם ולא לכותים, לכם ולא לכלבים⁵⁹. לפיכך
7 מזמנין את הכותי בשבת⁶⁰, ואין מזמנין אותו ביום
8 טוב, גזרה שפא ירבה בשבילו. אבל אם בא הכותי
9 מאלי - אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שפכר
10 הכיניה.
- 11 יד. בהמה⁶¹ שחציה של כותי וחציה של ישראל -
12 מתר לשחטה ביום טוב; שאי אפשר לאכל ממנה
13 כזית בשר בלא שחיטה. אבל עשה שחציה לכותים
14 וחציה לישראל - אסור לאפות אותה, מפני שיכול
15 לחלק הבצק. בגי' תחיל שנתנו קמח לישראל
16 לעשות להם פת ביום טוב, אם פשוטנין פת ממנה
17 לתינוק אין מקפדין - מתר לאפותו להן ביום טוב;
18 שכל פת ופת ראוי לתינוק. עסת⁶³ הכלבים, בזמן
19 שהרועים אוכלין⁶⁴ ממנה - נאפית⁶⁵ ביום טוב.
- 20 טו. המבשיל⁶⁶ ביום טוב לכותים או לפהמה או
21 להניח לחל - אינו לוקה; שאלו באו לו אורחים⁶⁷,
- 22 היה אותו תבשיל ראוי להן⁶⁸. עשה לנפשו והותר
23 - מתר להאכיל ממנו לכותים⁶⁹ ולפהמה.
- 66 מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. (67) שיהיו צריכים פת
זה היום (רש"י). (68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי
ליה" (גמרא). (69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה
הלכה י"ג.
- 70 טז. רחיצה⁷⁰ וסיכה - הרי הן בכלל אכילה
71 ושתיה⁷¹, ועושין אותן ביום טוב; שנאמר: אך אשר
72 יאכל לכל נפש - לכל שצריך הגוף⁷². לפיכך,
73 מתמין חמין ביום טוב, ורוחץ בהן פניו ידיו
74 ורגליו; אבל כל גופו - אסור, משום גזרת מרחץ⁷³.
75 וחסין⁷⁴ שהוחמו מערב יום טוב - רוחץ בהן כל
76 גופו ביום טוב; שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת
77 בלבד⁷⁵.
- 70 משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (71) ביטוי כעין
זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מנין
לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראה
לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח)
"ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (72) דרש זה לא
מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו
[אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד
ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדיעות בין לאכילה ובין להנאה.
וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. (73) ירושלמי (מסכת
שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא,
אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר
לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך?
אמר לו - אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא
תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו
עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתיה לא חששו
דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא),
כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה - לנו
מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר - אך אשר יאכל
לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה
לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו
הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן.
(74) הרי"ף בשם הגאונים. (75) שבשבת אסור לחמם מן
התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו
על ערב יום טוב.
- 76 יז. כל⁷⁶ שאסור בשבת⁷⁷ - בין משום שהוא דומה
77 למלאכה או מביא לידי מלאכה, בין שהוא משום
78 שבות - הרי הוא אסור ביום טוב, אלא אם כן היה
79 בו צרך אכילה וכיוצא בה, או דברים שהם מתירים
80 ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור
81 לטלטלו בשבת - אסור לטלטלו ביום טוב, אלא
82 לצרך אכילה⁷⁸ וכיוצא בה. וכל שמתר בשבת - מתר
83 ביום טוב. ויש ביום טוב מה שאין בשבת: אסור
84 מקצה, שהמקצה אסור ביום טוב ומתיר בשבת;

1 מַפְנִי 79 שְׁיוֹם טוֹב קֵל מְשַׁבֵּת, אָסְרוּ בּוֹ הַמְקָצָה,
2 שְׁמָא יְבוֹא לְזַלְזֵל בּוֹ.

משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסרום חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. (78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הר"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. (79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

3 יח. פִּיצֵד 80? תְּרַנְגְּלֵת 81 הָעוֹמֶדֶת לְגַדֵּל פִּיצִים, וְשׁוֹר
4 הָעוֹמֵד לְחַרְיֶשֶׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבֶף, וּפְרוֹת הָעוֹמְדִין
5 לְסִחּוּרָה - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בֵּהֶן מְקָצָה הֵן, וְאָסְרוּ
6 לְאָכַל מִהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיִּכְיֶין אוֹתָם מִבְּעֶרֶב
7 וְיִחַשְׁבוּ עֲלֵיהֶם לְאֻכְלִיָּה 82. אָבֵל בְּשַׁבֵּת - הַפֶּל מוֹכֵן
8 אֶצֶל שַׁבֵּת, וְאֵינוּ צָרִיף הַכְּנָה. וְכֵשֶׁם שֶׁהַמְקָצָה אָסוּר
9 בְּיוֹם טוֹב, כֵּן הַנּוֹלֵד 83 אָסוּר.

(80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. (81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. (82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. (83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב)], אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן].

10 יט. הל' 84 מִכִּין לְשַׁבֵּת, וְחֹל מִכִּין לְיוֹם טוֹב; אָבֵל אֵין
11 יוֹם טוֹב מִכִּין לְשַׁבֵּת, וְלֹא שַׁבֵּת מִכִּינָה לְיוֹם טוֹב.
12 לְפִיכֶף 85, בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּיוֹם טוֹב אַחֵר הַשַּׁבֵּת -
13 אָסוּרָה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּרַנְגְּלֵת עוֹמֶדֶת לְאֻכְלִיָּה 86;
14 הוֹאִיל וּמֵאֲמָשׁ 87 נִגְמְרָה הַבִּיצָה, נִמְצָא שַׁבֵּת מִכִּין
15 אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב 88. וְאָסוּרָה בְּכָל יוֹם טוֹב 89, גְּזֵרָה
16 מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שֶׁאַחֲרֵי שַׁבֵּת. וְכֵן בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּכָל
17 שַׁבֵּת - אָסוּרָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שַׁבֵּת שֶׁאַחֲרֵי יוֹם טוֹב.

(84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" – חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת – רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב". (85) משנה במסכת ביצה דף ב' עמוד א'. (86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). (87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). (88) והכנת שבת

אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). (89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסורה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אסורת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

18 כ. וְכֵשֶׁם 90 שֶׁאָסוּר לְאֻכְלָהּ, כֵּן אָסוּר לְטַלְטְלָהּ.
19 וְאֶפְלוּ נִתְעַרְבָה בְּאֵלֶף - כָּלֵן אָסוּרוֹת; שֶׁהָיָה לְמוֹחַר
20 יִתְרוֹ הַפֶּל, וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתֵּירִין - אֶפְלוּ בְּאֵלֶף
21 אֲלָפִים אֵינוּ בְּטָל 91. הַשּׁוֹחֵט 92 תְּרַנְגְּלֵת בְּיוֹם טוֹב 93
22 וּמִצָּא בָּהּ פִּיצִים גְּמוּרוֹת - הָרִי אֵלּוּ מִתְּרוֹת; שֶׁאֵין
23 זֶה דָּבָר מְצוּי תָּמִיד, וְדָבָר שֶׁאֵינוּ מְצוּי אֵלֹא אֶקְרָא
24 בְּעֵלְמָא - לֹא גְזֵרָה בּוֹ 94.

(90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה – ואם נתערבה באלף כולן אסורות". (91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" – החמירו חכמים כאן, הוֹאִיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול" (רש"י). (92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. (93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). (94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

25 כא. זֶה 95 שֶׁאֵינוּ עוֹשִׂין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ כָּל יוֹם טוֹב
26 מֵאֵלּוּ שְׁנֵי יָמִים - מִנְּהָג הוּא 96. וְיוֹם טוֹב שְׁנֵי מַדְבְּרֵי
27 סוּפְרִים הוּא, וּמַדְבְּרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּגָלוּת. וְאֵין
28 עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, אֵלֹא
29 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּלֶבֶד. וּבִהֲלָכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מִסְפָּר
30 זֶה נִבְאָר עֵקֶר מִנְּהָג זֶה, וּמֵאִי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֹאשׁ
31 הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מְקוֹם 97.

(95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המגדלים עליהם: "ה' המזלול בדבר אחד מדברי סופרים – י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). (97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- בָּזָה; וְשִׁיּוֹם טוֹב שְׁנֵי לְגָבֵי הַמֶּת כָּחַל הוּא חָשׁוּב, 14
וְאָפְלוּ בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. 15

(110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. (111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו). - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוקא לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשמו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). (112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

- כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גְּלִיּוֹת - שְׁתֵּי קֳדָשׁוֹת 16
הֵן, וְאֵינָן כְּיוֹם אֶחָד¹¹³. לְפִיכָךְ, דָּבָר שֶׁהָיָה מְקַצֵּה 17
בְּיוֹם טוֹב רָאשׁוֹן אוֹ שְׁנוֹלָד בְּרָאשׁוֹן, אִם הָכִין אוֹתוֹ 18
לְשָׁנִי - הָרִי זֶה מִתֵּר¹¹⁴. בִּיצָה? ¹¹⁵ בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה 19
בְּרָאשׁוֹן - תֹּאכַל בְּשָׁנִי. חָיָה וְעוֹף שְׁנִצְוֹדוֹ¹¹⁶ 20
בְּרָאשׁוֹן - יֹאכְלוּ בְּשָׁנִי. דָּבָר הַמְּחַבֵּר לְקַרְקַע שְׁנִצְוֹקָר 21
בְּרָאשׁוֹן - יֹאכְל בְּשָׁנִי. וְכֵן¹¹⁷ מִתֵּר לְכַחַל אֶת הָעֵץ 22
בְּיוֹם טוֹב שָׁנִי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֶׁם חָלִי¹¹⁸. בְּמָה 23
דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִיּוֹת; אֲכַל 24
שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קֳדָשָׁה אַחַת הֵן¹¹⁹, 25
וְכִיּוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, אֲלֹא 26
לְעִנְיַן הַמֶּת בְּלִבָּד, אֲכַל בִּיצָה שְׁנוֹלָדָה בְּרָאשׁוֹן שֶׁל 27
רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בְּשָׁנִי¹²⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה¹²¹. 28
שֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוֹלָדָה בִּיצָה בְּאֶחָד מֵהֶן 29
- אֲסוּרָה בְּשָׁנִי. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה. וְאָפְלוּ נוֹלָדָה 30
בְּיוֹם שָׁנִי - לֹא תֹאכַל בְּשֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לוֹ. 31

(113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. (114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. (115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (116) שם דף כ"ד עמוד א'. (117) שם דף כ"ב עמוד א'. (118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. (119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). (120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') - הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

- א. אֶפְרוֹחַ² שְׁנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב - אֲסוּר³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא 32
מְקַצֵּה. וְעִגְלָה⁴ שְׁנוֹלָד בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיְתָה אֲמוֹ 33
עוֹמֶדֶת לְאֲכִילָה - מִתֵּר⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹכֵן עַל גְּבִי 34
אֲמוֹ, וְאֵלּוּ שְׁחַט אֲמוֹ, הָיָה זֶה שֶׁבְּמַעֲיָה מִתֵּר בְּיוֹם 35
טוֹב אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נוֹלָד. 36

היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

- 1 כב. יום טוב⁹⁸ שְׁנִי, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְדַבְּרִי
2 סוֹפְרִים, כָּל דָּבָר שֶׁאֲסוּר בְּרָאשׁוֹן - אֲסוּר בְּשָׁנִי. וְכָל
3 הַמְּחַלְלֵל⁹⁹ יום טוב שָׁנִי, וְאָפְלוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה¹⁰⁰ -
4 בֵּין דָּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת¹⁰¹, בֵּין בְּמִלְאכָה¹⁰²,
5 בֵּין שְׁנִיצָא חוּץ לְתַחוּם¹⁰³ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת
6 מִרְדּוֹת¹⁰⁴, אוֹ מְנַדִּין¹⁰⁵ אוֹתוֹ, אִם¹⁰⁶ לֹא יִהְיֶה מִן
7 הַתְּלַמִּידִים¹⁰⁷. וְכָשֶׁם¹⁰⁸ שֶׁהָרָאשׁוֹן אֲסוּר בְּהִסְפַּד
8 וְתַעֲנִית, וְחֵיב בְּשִׁמְחָה¹⁰⁹ - כֵּן הַשָּׁנִי. וְאֵין בִּיגִינָה
9 הַפֶּרֶשׁ, אֲלֹא לְעִנְיַן מֵת בְּלִבָּד.

(98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. (99) ראה מה שכתב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. (100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמתעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י א"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין להם משנה]. (101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. (102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. (103) שם פרק כ"ז. (104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראו". (105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. (106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. (107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. (108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. (109) ראה להלן פרק ו'.

- 10 כג. בִּיצָה? ¹¹⁰ הַמֶּת - בְּיוֹם טוֹב רָאשׁוֹן יִתְעַסְקוּ
11 בְּקִבּוּרָתוֹ הַפּוֹתִים¹¹¹, וְכִיּוֹם טוֹב שְׁנִי¹¹² יִתְעַסְקוּ בוֹ
12 יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָיו, כְּגוֹן עֲשִׂית הַמִּטָּה
13 וְתַפְרִית הַתְּכִיכִין וְקִצְצַת הַבְּשָׂמִים וְכָל פִּיּוּצָא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק ט' אלול – ספר זמנים – הל' שביתת יום טוב קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(ביצה כו:). (16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראיתו מפני שמחת יום-טוב" (ראב"ד). (17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. (18) ביצה לו, א. (19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". (20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה"י. ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפ"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. (21) "תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא מרמה" (רבינו בפירושו המשניות, תמורה פ"ה מ"א). (22) ביצה לד, א. (23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ).

(24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "וששהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסף אחר, חסרות המילים "מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסף אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" (מעשה רוקח'). (25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אַזויזין²⁶ וְתַרְגּוּמֵי יוֹנִים²⁷ שֶׁבִּפְתִּית²⁸ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְנִין²⁹, וְאֵין צָרִיכִין זְמוֹן. אֲבָל יוֹנֵי שׁוֹבֵךְ³⁰ יוֹנֵי עֲלִיָּה וְצִפֹּרִים³¹ שֶׁקָּנְנוּ בְּטִפְחֵי³² אוּ בְּכִיָּה³³ וּבְפִדְסֵם - הָרִי אֱלוֹ מְקַצֵּה. וְצִרְיָה³⁴ לְזֶמֶן מִבְּעֶרֶב וְלוֹמֵר: אֱלוֹ וְאֱלוֹ אֲנִי נוֹטֵל; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַעֲנֵעַ.

(26) ביצה כה, א. (27) הגדילים בבית (מגן אברהם 'או"ח סי' תצז). (28) ומותר לצודם ביום-טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. (29) קן יונים. (30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. (31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. (32) בכת"י חסרות תיבות אלו. (33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך ויוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום-טוב (מגיד-משנה).

ו. זְמוֹן³⁴ שְׁחָרִים וּלְבָנִים³⁵, וּמִצָּא שְׁחָרִים בְּמָקוֹם לְבָנִים וּלְבָנִים בְּמָקוֹם שְׁחָרִים - אֲסוּרִים; שְׁאֵנִי אוֹמֵר: שְׁמָא אוֹתָן שְׁזַמְנָן פְּרָחוּ לָהֶן, וְאֱלוֹ אַחֲרֵים הֵן³⁶, וְכָל סֶפֶק מוֹכֵן - אֲסוּרִים³⁷. זְמוֹן שְׁנִים וּמִצָּא שְׁלֹשָׁה - הִפֵּל אֲסוּר³⁸. שְׁלֹשָׁה וּמִצָּא שְׁנִים - מִתְרִין. זְמוֹן בְּתוֹךְ הֵקֵן וּמִצָּא לִפְנֵי הֵקֵן, אִם אֵין שָׁם בֶּקֶן אֲלֵא הֵן וְאֵינוֹן וְכוּלִין לְפָרְחָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ שָׁם קֵן אַחֵר בְּקֵרֵן זְוִית בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אָמָה - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין; שְׁאֵין הַמִּדְבָּה מְדִדָה אֲלֵא כְּנֶגֶד קֶנָּה בְּשֹׁרָה.

(34) משנה, ביצה י, ב. (35) יונים שחורים ויונים לבנים.

(2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. (3) לאכלו ולטלטלו ביום-טוב. (4) ביצה ו, ב. (5) אם אנו יודעים בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמֹת⁶ שְׁיוּצָאוֹת וְרוּעוֹת חוּץ לְתַחֲוֹם, וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתַּחֲוֹם⁷ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְנִין, וְלוֹקְחִין מֵהֶן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוּעוֹת וְלָנוֹת חוּץ לְתַחֲוֹם⁸, אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצִּין, וְאֵין דַּעַת אֲנָשִׁי הָעִיר עֲלֵיהֶם.

(6) משנה, ביצה מ, א. (7) והן "הבהמות הביטיות" שבמשנה שם. (8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קִדְשִׁים⁹ שְׁנוּלָד בָּהּ מוֹם בְּיוֹם טוֹב - הוֹאִיל וְלֹא הֵיחָה דַּעְתּוֹ עֲלֶיהָ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲסוּר לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב¹⁰. לְפִיכָךְ, אֲסוּר לְרִאוֹת¹¹ מִמֶּי קִדְשִׁים¹² בְּיוֹם טוֹב, גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְרֵם הַחֶכֶם בְּמוֹמָן, וְיִבֹּא זֶה לְשַׁחַט בּוֹ בְּיוֹם. אֲבָל¹³ רֹאֵה הוּא הַמוֹם מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר מִתִּיר אוּ אוֹסֵר.

(9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי אפשר שאין מקדש, וממתינים עד שיפול בו מום קבוע, שעל-ידיהו יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). (10) שהיא מוקצה (שבת מו:). (11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. (12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום-טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד-משנה). (13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכוֹר¹⁴ שְׁנוּלָד וּמוֹמוֹ עִמּוֹ - הָרִי זֶה מוֹכֵן¹⁵. וְאֵין מִבְּקָרִים אוֹתוֹ¹⁶ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עֶבֶר וְרָאָה מוֹמוֹ וּבִקְרוֹ וְהִתִּירוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל. בְּכוֹר שְׁנוּפֵל¹⁷ לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פְּרִנְסָה בְּמָקוֹמוֹ; שֶׁהִרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ רָאוּי לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ¹⁸ וְאֵת בְּנוֹ¹⁹ שְׁנוּפְלוֹ לְבוֹר - מַעֲלָה אֵת הָרֹאשׁוֹן עַל מְנַת לְשַׁחֲטוֹ, וְאֵינוֹ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלָה אֵת הַשְּׁנִי עַל מְנַת לְשַׁחֲטוֹ, וְשׁוֹחֵט אֵת אִי זֶה מֵהֶן שִׁירְצָה; מִשּׁוּם צֶעַר בְּעַלֵּי חַיִּים הַתִּירוֹ²⁰ לְהַעֲרִים²¹. בְּהֵמַת²² חִלִּין שְׁנוּפְלָה²³ מִן הַגֵּג, וְעַמְדָּה מַעַת לַעַת. וְהָרִי הִיא צָרִיכָה בְּדִיקָה²⁴ - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבְדֵּק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמָּצֵא בְּשֹׁרָה וְתִאָּכַל²⁵.

(14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא-אם-כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). (15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנוולד במומו (רש"י), ובכניסת היום-טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בכורה

ביום-טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום-טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. (56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידיו, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

(36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). (37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב (ביצה ג: ד). או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד-משנה). (38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החורן, ואינו בטל בפשנים המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"כ.

י. פותי' 57 שְׁהִיבָא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ מְאוּתוֹ הֵמִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, או שְׁהִיבָא 58 חֵיָה או עוֹפוֹת או דְּגִים שְׁאֵפְשֵׁר לְצוּדָן בּוֹ בְּיוֹם - הָרִי אֱלוֹ אֶסוּרִין עַד לְעֶרֶב 59, וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁעִישְׁוּ 60. וְאֶפְלוּ הַדָּס 61 וְכִיזָא בּוֹ - אִינוּ מְרִיחַ בּוֹ לְעֶרֶב עַד שְׁנִימְתִּין בְּכַדִּי שְׁעִישְׁוּ. וְאִם אֵין מְאוּתוֹ הֵמִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, או שְׁהִיבָא חֵיָה מְרִיחַת עָלָיו שְׁמַאֲתָמוּל נֶעְקֵר או נֶצוּר: אִם הִבִּיאוּ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מִתָּר, וְאִם הִבִּיאוּ מִחוּץ לַתְּחוּם - הָרִי זֶה אֶסוּר. וְהָבָא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מִתָּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרָיָה 62.

ז. דְּגִים 39 שְׁבִיבִירִין 40 גְּדוֹלִים, וְכֵן חֵיָה וְעוֹף שְׁבִיבִירִין 41 גְּדוֹלִים: כֹּל שֶׁהוּא מְחַסֵּר צִידָה, עַד שְׁאוּמְרִים: הָבָא מְצוּדָה וְנִצְוֹדָה - הָרִי זֶה מְקַצֶּה 42, וְאֵין צָדִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֵאָכְלוּ. וְכֹל שְׁאִינוּ צָרִיף מְצוּדָה - הָרִי זֶה מוֹכֵן, וְצָדִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ. וְכֵן 43 חֵיָה שְׁקִנְנָה בְּפֶרְדֵּס 44 הַסְּמוּף לְעִיר - יִלְדֶּיהָ כְּשֶׁהֵן קְטָנִים, שְׁאִינוּ צָרִיכִין צִידָה, אֵינָם צָרִיכִים זְמוּן, מִפְּנֵי שְׂדֵעְתוֹ עָלֶיהֶן.

(39) משנה, ביצה כג, ב. (40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. (41) גני חיות מוקפים גדר סביב. (42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום-טוב, לפי שהניצודים ביום-טוב טובים יותר לאכילה מהניצודים בערב יום-טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה יז (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). (43) ביצה כה, א. (44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת 45 חֵיָה וְעוֹפוֹת וְדְגִים, שְׁפָרְסָן מְעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יֵטֵל מִהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שְׁנִצְוֹדוֹ מְעֶרֶב יוֹם טוֹב 46. הַסּוֹכֵר 47 אֶמֶת הַמֵּים מְעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר הַשָּׁפִים וּמָצָא בָּהֶם דְּגִים - הָרִי אֱלוֹ מִתָּרִין; שְׁפָרְסָן נִצְוֹדוֹ מְעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְהָרִי הֵן מוֹכְנִין 48.

(45) משנה, ביצה כד, א. (46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. (47) ביצה כה, א.

ט. בֵּית 48 שֶׁהוּא מְלֵא פְרוֹת מוֹכְנִין 49, וְנִפְתַּח 50 - נוֹטֵל מִמָּקוֹם הַפְּתָח 51. הַעוֹמֵד 52 עַל הַמְּקַצֶּה 53 מְעֶרֶב יוֹם טוֹב 54 כְּשֶׁנָּה הַשְּׁבִיעִית 55, שְׁפָל הַפְּרוֹת הַפָּקֵר - צָרִיף שְׁיִרְשָׁם 56 וְיֵאמַר: מִפָּאן וְעַד פָּאן אֲנִי נוֹטֵל. וְאִם לֹא רָשָׁם - לֹא יֵטֵל. 19

(48) משנה, ביצה לא, ב. (49) לאכילה. (50) מאליו. ולא ששברו את הכותל ביום-טוב. (51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). (52) משנה, ביצה לר, א. (53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. (54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד-משנה). (55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שמוותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה -

(57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. (58) ברייתא, שם. (59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא ליל יום-טוב שני, ומותרין ממה-נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, או בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אסור, עד ליל מוצאי יום-טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אסור כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמני"ש שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן". ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. (60) שלא יהנה ממלאכת יום-טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ו'תוספות' שם). (61) כן מפורש בעירובין מ, א. (62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסור על כל העולם (רש"י ביצה כה:). וואף אם הביאו מחוץ ל"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום-טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, ובהקדמת 'מעשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'.

יא. עֲצִים 63 שְׁנִשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אֶסוּר לְהִסְיָקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָדִים 64. וְאִם נִשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה - מְרַבָּה 65 עָלֶיהֶן עֲצִים מוֹכְנִין וּמְסִיקִין. עֲרִימַת 66 הַתְּכָן 67 וְאוֹצֵר שֶׁל עֲצִים - אֵין מִתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלֵא אִם כֵּן הֵכִין מִפְּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצֶּה. וְאִם הָיָה הַתְּכָן מְעֶרֶב 68 בְּקוֹצִים 69, שְׁהָרִי אִינוּ רְאוּיִם אֲלֵא לְאֵשׁ - הָרִי זֶה מוֹכֵן. 36

(63) ביצה ד, ב. (64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שלא יעלה ויתלוש. (65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר

דירה; ובכלבד שיהיה לה פותחת⁸⁷, ותהיה בתוך²¹
תחום שבת⁸⁸; ואם חסר אחד מכל אלו - הרי הן²²
מקצה.²³

(78) משנה, ביצה ל, ב. (79) אבל מן הדפנות עצמם אסור,
שהרי הוא סותר אוהל. (80) העצים התלושים.
(81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן.
(82) משנה, ביצה לג, א. (83) מלקט. (84) במשנה שם
כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא
בפירוש המשנה. (85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל
קדירתו, ואין בו משום מעמר. (86) משנה, ביצה לא, א.
(87) מסגר. (88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר
כמוכן.

טו. עלי⁸⁹ קנים ועלי גפנים, אף-על-פי שהן מכנסין²⁴
בקפרפ⁹⁰ - גיין שהריהן מפזרת אותן, הרי הן²⁵
מפזרין⁹¹ ואסורין. ואם הגיח עליהן כלי כבד²⁶
מערב יום טוב - הרי אלו מוכנין.²⁷

(89) ביצה לא, א. (90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר.
(91) שאינו סומך עליהן מערב יום-טוב, שהוא חושב שהרוח
פורתן כבר (רש"י).

טז. בהמה⁹² שמתה ביום טוב: אם היתה מספנת⁹³
מערב יום טוב - הרי זה מחתכה לכלבים; ואם לאו²⁹
- הואיל ולא היתה דעתו עליה, הרי זה מקצה, ולא³⁰
זיזנה ממקומה. בהמת קדשים⁹⁴ שמתה, ותרומה³¹
שנטמאת - לא זיזנה ממקומה⁹⁵.³²

(92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. (93) שחשב עליה שתמות
ביום-טוב ויתננה לכלב. (94) אפילו היתה מסוכנת מערב
יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את
הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות
קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז:
ו'תוספות' שם. (95) "ומעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה
ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו
לא יזיז ממקומה" (ביצה, שם).

יז. דגים⁹⁶ ועופות ובהמה שהן מקצה⁹⁷ - אין משקין³³
אותן ביום טוב, ואין נוהגין לפניהם מזונות⁹⁸; שמה³⁴
יבוא לקח מהן. וכל שאסור לאכלו או להשתמש³⁵
בו ביום טוב מפני שהוא מקצה - אסור לטלטלו.³⁶

(96) ביצה כג, ב. (97) ראה למעלה הלכה ז. (98) אף-על-
פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. המכניס⁹⁹ עפר מערב יום טוב, אם יחד לו³⁷
בחרו קרן זוית - הרי זה מוכן, ומתיר לטלטלו³⁸
ולעשות בו כל צרכיו. וכן¹⁰⁰ אפר שהסק מערב יום³⁹
טוב¹⁰¹ - מוכן; ושהסק¹⁰² ביום טוב: כל זמן שהוא⁴⁰
חם כדי לצלות בו ביצה¹⁰³ - מתיר לטלטלו, שעדין⁴¹
אש הוא; ואם לאו - אסור לטלטלו, מפני שהוא⁴²
נולד. מי¹⁰⁴ שהיה לו דקר¹⁰⁵ נעוץ מערב יום טוב,⁴³
ונתקן¹⁰⁶ ביום טוב, והעלה עפר: אם היה אותו עפר⁴⁴

שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן
העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן
משום אין מבטלים אסור לכתחילה, כיון שכל אסור זה
אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). (66) משנה, ביצה ל, א.
(67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר
(לחם-משנה). (68) מערב יום-טוב (הגאון רבי אליהו
מוילנה, "אורח סי' תקיח). (69) ובשו"ע אורח סי' תקיח
ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אין¹⁰⁷ מבקעין עצים מסנא¹⁰⁸ של קורות, מפני¹
שהן מקצה; ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב,²
מפני שהיא נולד. וכן¹⁰⁹ כלים שנשברו ביום טוב -³
אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד. אבל מסיקין⁴
בכלים שלמים¹¹⁰, או בכלים שנשברו מערב יום⁵
טוב, שהרי הוכנו למלאכה אחרת מבערב. פיוצא⁶
בו: אגוזים¹¹¹ ושיקדים שאכלן מערב יום טוב -⁷
מסיקין בקלפיהן ביום טוב; ואם אכלן ביום טוב -⁸
אין מסיקין בקלפיהן. ויש¹¹² נסחאות שיש בהן:⁹
שם אכלן מבערב - אין מסיקין בקלפיהן, שהרי¹⁰
הקצי; ואם אכלן ביום טוב - מסיקין, מפני שהן¹¹
מוכנין על גב האכל.¹²

(70) משנה, ביצה לא, א. (71) סדר של קורות המושכבות
לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י).
(72) שבת כט, א. (73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחז בהן
האור, שאז נעשו שביר כלים והם נולד, שאסור בטלטול
(הרשב"א). (74) מכאן עד "ואם אכלן ביום-טוב אין
מסיקין בקלפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום-טוב לפי כתי"י
ויוין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). (75) הראב"ד כותב על זה
"מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח'
שבכתב-יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוד'
כותב "לא נפלאה היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא
הגיעו לידנו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה
בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם
במקרא ספר-תורה שהיו מגיחין ממנה בעזרה המכונה לבן
אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא
אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה'
בפ"א מהלכות יום-טוב ה"ד).

יג. קוצ¹¹³ רטב - הרי הוא מקצה, מפני שאינו ראוי¹³
להסקה. לפיכך, אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות¹⁴
בו בשר¹¹⁴. וכן כל פיוצא בזה.¹⁵

(76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חזירא".
(77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין
שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב
"לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

יד. נוטלין¹¹⁵ עצים הסמוכים לדפני¹¹⁶ הספה ומסיקין¹⁶
בהן, אבל אין מביאים מן השדה¹¹⁷, אפילו היו¹⁷
מכניסין שם מבערב¹¹⁸. אבל¹¹⁹ מגבב¹²⁰ הוא בשדה¹²¹
מלפניו¹²², ומדליק שם. ומביאין¹²³ מן המכניסין¹⁹
שברשות היחיד, ואפילו היתה מקפת שלא לשם²⁰

מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

- ב. וכן⁹ השוחט חיה ועוף מערב יום טוב - לא¹⁴
יכסה דמם ביום טוב¹⁰. שחט בהמה¹¹ חיה ועוף
ביום טוב, ונתערב דמם - לא יכסה אותו עד
לערב¹²; ואם היה לו עפר מוכן או אפר, ויכול
לכסות הכל בדקירה אחת - הרי זה יכסהו¹³.

(9) ביצה ח, ב. (10) שהיה לו לכסות מערב יום-טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום-טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום-טוב (רש"י). (11) שדמה פטור מכיסוי. (12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). (13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו (מגן אברהם) בשו"ע או"ח סי' תצח).

- ג. השוחט¹⁴ בהמה ביום טוב - מתר לו לתלש צמר
למקום הספין¹⁵ בידו¹⁶; ויכלבד שלא יזינו
ממקומה¹⁷, אלא ישאר שם מספף פשאר¹⁸ צמר
הצואר. אכל בעוף - לא ימרט; מפני שהוא דרכו,
ונמצא תולש¹⁹ ביום טוב²⁰.

(14) בכורות כה, א. (15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. (16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום-טוב. (17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו (תפארת ישראל) בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט. (18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בב"ת). (19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי אפשר לעשות מערב יום-טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום-טוב (הרא"ש). (20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי אפשר לשחוט בלא זה (יח"י אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף-על-פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

- ד. המפשיט עור בהמה ביום טוב²¹ - לא ימלחנה;
שזה עבוד הוא²², ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך
אכילה. אבל נותנו²³ לפני בית הדרסה, כדי שידרסו
עליו²⁴ ולא יפסד. ולא התירו דבר זה אלא מפני
שמתת יום טוב, כדי שלא ימנע מלשחט²⁵, ומתיר
למלח בשר לצלי²⁶ על גבי העור²⁷, ומערימים בדבר
זה²⁸. פיצד? מולח מעט בשר מפאן ומעט מפאן,
עד שימלח העור בלו.

- 1 תיחוח¹⁰⁷ - הרי זה מכסה¹⁰⁸ בו ומטלטלו; אבל אם
2 העלה גוש עפר - הרי זה לא יכתש¹⁰⁹ אותו ביום
3 טוב.

(99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. (100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא". (101) ביצה ח, א. (102) שם. (103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. (104) משנה (ביצה ב.). (105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. (106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקו. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" - בירור הלכה' למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו מטלטל מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל-שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף-על-פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"ז) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו ('שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. (107) עפר רך. (108) אם שחט חיה או עוף שמצוות-עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פ"ד. (109) שכתושה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פרק שלישי

(1) נתבארו בו קצת המלאכות המתורות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

- א. מי² שהיה לו עפר מוכן³ או אפר מוכן, שמתר
5 לטלטלו - הרי זה שוחט חיה ועוף ומכסה דמם;
6 ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לטלטלו -
7 הרי זה לא ישחט; ואם עבר ושחט - לא יכסה דמם
8 עד לערב⁴. וכן בריה⁵ שהוא ספק⁶ אם חיה היא אם
9 בהמה⁷ - אין שוחטין אותה ביום טוב; ואם שחט
10 - לא יכסה דמה עד לערב, אפלו היה לו עפר מוכן
11 או אפר; שפא יאמר הרוואה: חיה ודאית היא
12 ולפיכך פסה דמו ביום טוב, ויבוא הרוואה להתיר
13 חלבו⁸.

(2) משנה, ביצה ב, א. (3) מערב יום-טוב. (4) ראה למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". (5) משנה, ביכורים פ"ב. (6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". (7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפ"ד מהל' שחיטה). (8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט' אלול - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) ביצה לד, א. (42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. (43) שזה נראה כעיבוד. (44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. (45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). (46) בכת"י התימנים, הגירסא "קורנס". (47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. (48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

ח. מתר⁴⁹ ללוש עסה גדולה ביום טוב. והלש⁵⁰ עסה מערב יום טוב - אינו מפריש ממנה חלה ביום טוב⁵¹. ואם לשה ביום טוב - מפריש ממנה חלה⁵² ונותנה לפנה. ואם⁵³ היתה עסה טמאה, או שנטמאת החלה - לא יבשל את החלה; שאין מבשלין ביום טוב אלא לאכל⁵⁴, וזו לשרפה⁵⁵ עומדת. וכן⁵⁶ אין שורפין אותה ביום טוב, שאין שורפין קדשים⁵⁷ שנטמאו ביום טוב; ששרפת קדשים שנטמאו - מצות עשה, שנאמר: באש ישרף, ועשית מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן⁵⁸ - עשה ולא תעשה⁵⁹, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה⁶⁰.

(49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה ביום-טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. (50) ביצה ט, א. (51) שאפשר לעשותה מערב יום-טוב. (52) "מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). (53) משנה, פסחים מו, א. (54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (55) כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). (56) שבת כד, ב. (57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פ"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). (58) בכתב-יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". (59) ראה למעלה פ"א ה"ב. (60) שבת כה, ב.

ט. כיצד יעשה בה? יניחנה עד הערב⁶¹ וישרף אותה. הנה⁶² יום טוב של פסח, שאם יניחנה תחמיץ⁶³ - לא יפריש את החלה בצק, אלא⁶⁴ יאפה את כל העסה הטמאה, ואחר כך יפריש החלה לחם.

(61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה - 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא או"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. (62) משנה, פסחים מו, א. (63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). (64) במשנה, אמרו עוד: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן",

(21) וגם נשחטה ביום-טוב (מגיד-משנה). (22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פ"א). (23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום-טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום-טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום-טוב. מגיד-משנה). (24) ולא ניכר כל-כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). (25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא:). (26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. (27) אף שעל-ידי-זה ימלח גם העור קצת. (28) "ירושלמי" פ"א ה"ו. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום-טוב, וימנע משמחת יום-טוב.

ה. במה²⁹ דברים אמורים? במולח לצלי, שאינו צריך מלח הרבה³⁰; אבל לקדירה³¹ - אסור למלח על העור. וכן³² אין מולחין³³ את החלבים, ואין מהפכין³⁴ בהן, ואין שוטחין אותן ברוח על גבי יתדות³⁵, מפני שאין ראויין לאכילה.

(29) ביצה יא, א. (30) [בפ"ו מהלכות אסורות הי"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד-משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א: "ומצה למלוח הבשר (בקרבנות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע]. (31) והוא-הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדירה - אסור (ביצה, שם). (32) ביצה, שם. (33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. (34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרחו. (35) כתנא-קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמא יבוא למלחם (שם יא:).

ו. המפשיט³⁶ את הבהמה - לא ירגיל ביום טוב. כיצד הוא המרגיל? זה המוציא כל בשר מרגל אחת, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע. מפני שטורח בהפשיט זה טרח גדול³⁷, ואין בו צורך למזעזע. וכן³⁸ אסור לעשות בית יד³⁹ בבשר. והוא, שיעשה בספין. שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל. ומתיר לעשות סין⁴⁰ בבשר.

(36) בכורות לג, א. (37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל אחת עד השניה, ועל-ידי-זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' או"ח סי' תצט, ועיין כסף-משנה כאן). (38) ביצה כה, א. (39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום-טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום-טוב" (רש"י ביצה כה:). (40) "שלא יחליפהו הנושא" (רש"י).

ז. מולגין⁴¹ את הראש⁴² ואת הרגלים, ומהבהבין אותן באור; אבל אין טופלין אותן בסיד⁴³ ובחורסית⁴⁴ ולא באדמה, ואין גוזזין אותן במספרים⁴⁵. וכן אין גוזזין את הירק בתספרת שלו; אבל מתקנין את האכל שיש בו קוצים, כגון קנדס⁴⁶ ועפכיות⁴⁷, בתספרת⁴⁸.

טעמן. אבל מלח אינו נדון ביום טוב, אלא אם כן
הטעם המכתש, או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי
שישנה; שאם שחק המלח מערב יום טוב, לא יפוג
טעמו. ואין⁸⁷ שחקין את הפלפלין ברחים שלהן⁸⁸,
אלא דף אותן במדוכה ככל התבלין⁸⁹.

(85) שבת קלד, א. (86) משנה, ביצה יד, א. (87) משנה,
ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה.
(88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא).
(89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום-טוב
(תוספות' שם).

יג. אין⁹⁰ פותשין את הריפות⁹¹ במכתשת גדולה⁹²,
אבל פותשין במכתשת קטנה, שנה הוא השנוי
שלה. ובארץ ישראל - אפלו בקטנה אסור;
שהתבואה שלהן טובה היא, ואם פותשין אותם
מערב יום טוב - אין בכך הפסד⁹³.

(90) ביצה יד, א. (91) שעורים כתושים במכתש. (92) אף-
על-פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין
אותה מערב יום-טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש
במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחים
שלהם (למעלה הי"ב) - לחם-משנה. (93) כן מפרש רבינו
מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ.
ואין זה דומה למלח שהתירו לרדף בשינוי, אף-על-פי שאינו
מתקלקל אם דכים מערב יום-טוב (למעלה הי"ב), מפני
שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח
(לחם-משנה).

יד. הקמח⁹⁴, אף-על-פי שרקדו⁹⁵ מערב יום טוב
והסיר ממנו הספי' - אין מרקדין אותו פעם שניה
ביום טוב, אלא אם כן נפל⁹⁶ בתוכו צרור או קיסם
וכיוצא בהם. ואם שנה - מתר, כגון שרקד מאחורי
הנפה, או שרקד על גבי השלחן⁹⁷, וכיוצא בשנוי
זה.

(94) ביצה כט, ב. (95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש,
כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב
יום-טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה
הרבה לימים רבים, וטורח ביום-טוב לצורך חול.
(96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר
מתוכו הצרורות. (97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה
או עריבה.

טו. מוללין⁹⁸ מלילות⁹⁹ ומפרקיין¹⁰⁰ קטניות ביום
טוב. ומנפח על יד על יד ככל כחו ואוכל, ואפלו
בקנן¹⁰¹ או בתמחוי¹⁰², אבל¹⁰³ לא בנפה¹⁰⁴ ולא
בכברה. וכן¹⁰⁵ הבורר קטניות ביום טוב - בורר
בדרפו בחיקו ובתמחוי, אבל לא בנפה ולא בטבלא
ולא בכברה.

(98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו
בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו

המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו,
שחששו חכמים שמא לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

1. אין⁶⁵ אופין בפורני⁶⁶ חדשה, גזרה שמא תפחת⁶⁷
2 ותפסיד הלחם, וימנע משמחת יום טוב. אין⁶⁸
3 גורפיין⁶⁹ תנור וכירים, אבל מכבשין⁷⁰ את האפר
4 שבהן⁷¹. ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אלא
5 אם כן גרף - מתר. וסותמין⁷² פי התנור בטיט ורפש
6 שבסביבות הנזהר. והוא, שרפכו⁷³ מאמש. אבל
7 לגבול טיט ביום טוב - אסור. ומתר לגבול את
8 האפר⁷⁴ לסתם בו פי התנור.

(65) ביצה לד, א. (66) תנור של חרס. (67) יתקלקל גג
התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים,
ונותן טיט בין לבניה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים,
אין חשש זה ('משנה ברורה' אור"ח סי' תקז). (68) משנה,
ביצה לב, ב. (69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט.
(70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע
בפת. (71) ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר
הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף-על-פי שהוא מכבה, אי
אפשר בלא כן, וכשם שמתר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך
מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על
הגחלים" (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (72) ביצה, שם.
(73) בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול".
אבל בנוסחת הרי"ף (כת"ד ק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח"
שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל').
(74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר,
והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

9 יא. תנור⁷⁵ וכירים חדשים - אין סכיין⁷⁶ אותן בשמן
10 ביום טוב, ואין טשין אותן במטלית, ואין מפיגין⁷⁷
11 אותן בצונן כדי לחסמן⁷⁸; ואם בשביל לאפות⁷⁹ בהן
12 - מתר. אין⁸⁰ מלבנין את האבנים⁸¹ לצלות או
13 לאפות עליהן, מפני שמחסמן⁸². ומסיקין ואופין
14 בפורני⁸³, ומחמין חמין פאנטיכין⁸⁴.

(75) ביצה לד, א. (76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים
בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום
תיקון כלי. (77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי.
(78) לחזקן. (79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו
לאפות בהם, ולא ישרף הפת. (80) משנה, ביצה לג, א.
(81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו
בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגגות.
(82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל
בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא
בחדשים, וכפשוטו דברי הגמרא ביצה לד, א. (83) תנור
גדול של חרס. (84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה,
שארין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד-
משנה).

15 יב. אין⁸⁵ עושין גבינה ביום טוב; שאם גבן מערב
16 יום טוב, אין בזה חסרון טעם. אבל⁸⁶ דכין את
17 התבלין בדרפן; שאם ידוף אותן מבערב, יפוג

9 חֲרָדֶל¹¹⁰, וְהוּא מִסְתַּנֵּן מֵאֲלִיּוֹ¹¹¹. וְאִם¹¹² הִיְתָה
10 הַמְשָׁמֶרֶת תְּלוּיָה - מִתֵּר לָתֵן לָהּ יַיִן בְּיוֹם טוֹב¹¹³;
11 אֲבָל¹¹⁴ לֹא יִתְּלָה בַתְּחִלָּה, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כְּדָרֶךְ שֶׁהוּא
12 עוֹשֶׂה בְּחֹל¹¹⁵. וּמַעֲרִים¹¹⁶ וְתוֹלָה אֶת הַמְשָׁמֶרֶת
13 לְתֵלוֹת בָּהּ רְמוּנִים, וְתוֹלָה בָּהּ רְמוּנִים, וְאַחֲרֵי כֵן
14 נוֹתֵן לְתוֹכָהּ שְׁמָרִים.

108) בשבת קלד, א: "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום-טוב מיידי (מגיד-משנה). 109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). 110) שנתנו בה החרדל מערב יום-טוב ('משנה ברורה' סי' שיט סט"ו). 111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"ם שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מהל' שבת הי"ד. 112) משנה, שבת קלז, ב. 113) אף-על-פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מהל' שבת הי"ז) - ביום-טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). 114) שבת, שם. 115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובהל' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמא יבוא לשמר". 116) שבת קלט, ב.

מפרש מה שאמרו (ביצה יג): "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום-טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). 99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרענים נפרשים ממנה על נקלה כשמוגלים אותה ביד. 100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. 101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרוב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרוב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). 102) קערה גדולה. 103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. 104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". 105) משנה, ביצה יד, ב.

1 טז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָאֶכָל מְרַבָּה עַל הַפְּסֻלָּת¹⁰⁷; אֲבָל אִם הִיְתָה הַפְּסֻלָּת מְרַבָּה עַל הָאֶכָל - בּוֹרֵר אֶת הָאֶכָל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֻלָּת. וְאִם הִיְתָה טַרַח בְּבִירֵית הַפְּסֻלָּת מִן הָאֶכָל יֵתֵר מִטַּרַח בְּבִירֵית הָאֶכָל מִן הַפְּסֻלָּת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָאֶכָל מְרַבָּה, בּוֹרֵר אֶת הָאֶכָל וּמַנִּיחַ אֶת הַפְּסֻלָּת.

106) ביצה, שם. 107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

7 יז. אֵין¹⁰⁸ מִסְנִינִין אֶת הַחֲרָדֶל בְּמִסְנֶנֶת שְׁלֵה, מִפְּנֵי שְׁנֵאָהּ כְּבוֹרֵר¹⁰⁹; אֲבָל נוֹתֵנִין בִּיצָה בְּמִסְנֶנֶת שֶׁל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ג' אלול ה'תש"פ

או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג, ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר. 3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראה הנכרי ביום חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:). 4) שיש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו. 5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום חגו ויודה לעבודה-זרה. 6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). 7) הואיל והכסף בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם, ו:). 8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). 9) (ע"ז ו:). 10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). 11) שכל אלה אסורים. 12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים מהם. 13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא:). 14) (שם, ו:). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע יו"ד קמח, סעיף יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן הזה שאינם בקיאים בטיב האלילים - מותר לשאת ולתת עמם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות לכהניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

יום ראשון ג' אלול ה'תש"פ

הלכות עבודת כוכבים וחקות עובדיה

פרק תשיעי

1) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיגהם ולפני חגיגהם.

15 א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי חָגָם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אָסוּר
16 לְקַח² מֵהֶם וּלְמַכֵּר לָהֶם דְּבָרֵי מִתְּקִינִים³; לְלוֹת מֵהֶן⁴
17 וּלְהַלּוֹתָם⁵, לְפָרַע⁶ מֵהֶן וּלְפָרַע לָהֶם מְלֹחַ בְּשֹׁטֶר⁷
18 אוֹ עַל הַמְּשָׁכּוֹן⁸. אֲבָל מְלֹחַ עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֶן,
19 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל⁹ מִיָּדָם. וּמִתֵּר לְמַכֵּר לָהֶן דְּבָרֵי
20 שְׂאִינֹם מִתְּקִינִים, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חָגָם.
21 בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹¹? בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל¹², אֲבָל בְּשָׂאֵר
22 אֲרָצוֹת¹³, אֵינוֹ אָסוּר אֲלָא יוֹם חָגָם בְּלֶכֶד. עֶבֶר וְנִשְׂא
23 וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים - הָרִי זֶה מִתֵּר
24 בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיוֹם חָגָם עִמָּהֶן, הָרִי זֶה
25 אָסוּר בְּהִנָּאָה¹⁴.

2) (ע"ז ב.). כי על ידי זה שהנכרי ירויח במכירת סחורתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נישואין. (25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים למשמעתו אינם בכלל איסור זה ומותר לישא וליתן עמהם, ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה-זרה ביום חג אדוניהם (ע"ז ח.). (26) משנה לשנה. (27) כגון: מיטתו וכלי תשמישי המת, כדרך ששורפים על המלכים ביום מותם, ככתוב (ירמיה לד, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא., ובר"ן שם). (28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). (29) מרוב חשיבות המת קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח.). (30) משום שלום המדינה שהם חוסים בצלה. (31) (שם, ח.).

ו. דברים שֶׁהֵן מִיְחָדִין לְמִין מְמַיְגֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים³² שֶׁבָּאוּתוֹ מִקּוֹם, אֲסוּר לְמַכּוֹר לְעוֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים³³ שֶׁבָּאוּתוֹ הַמְּקוֹם לְעוֹלָם³⁴, וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מִיְחָדִין לָהֶן, מוֹכְרִין אוֹתָם סֵתָם³⁵. וְאִם פֶּרֶשׁ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - אֲסוּר לְמַכּוֹר לּוֹ³⁶, אֲלֵא-אִם-כֵּן פָּסְלוּ מִלְּהַקְרִיבוֹ³⁷ לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵין מְקַרְבִּין חֶסֶר לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.³⁸

(32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג.). (33) (שם) לפי שיקריבום לעבודה-זרה, ועובר ישראל משום: "ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על עבודה-זרה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה-זרה הוא קונה. (36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה-זרה. (37) כגון שקטע בטרם שמכר אצבע מתרנגול לבן שנהגם להקריבו לעבודה-זרה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו (שם).

ז. הֵיוּ מְעַרְבִּין דְּבָרִים מִיְחָדִין עִם דְּבָרִים שֶׁאֵין מִיְחָדִין, כְּגוֹן לְבוֹנֶה זִפְהָ³⁸ בְּכֻלָּל לְבוֹנֶה שֶׁחֲרָהּ³⁹ - מוֹכֵר הַכֹּל סֵתָם, וְאֵין חוֹשִׁשִׁין שֶׁמָּא יִלָּקֵט הַזִּפְהָ לְבִדָּה לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָהָ⁴⁰.

(38) המיוחדת לעבודה-זרה. (39) שאינה מיוחדת. (40) (שם). "מותר למכור לו תרנגול בין התרנגולים", כלומר: אף על פי שתרגול לבן מיוחד לעבודה-זרה ואסור למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרנגולים מצבע אחד וביניהם נמצא תרנגול לבן - מותר למכרו עם השאר, כי מכיון שקונה גם תרנגולים אחרים, מוכח הדבר שלא לשם עבודה-זרה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים. וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר: שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים לעבודה-זרה", ואין אנו חוששים שיקריבום לעבודה-זרה, כי ודאי לסחורה הם מתכוונים. ושם תאמר: עדיין יש חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה-זרה" לשם עבודה-זרה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים שהם יקריבום? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור" חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

ב. וְאֲסוּר לְשַׁלַּח דּוֹרוֹן¹⁵ לְנָכְרִי בְּיוֹם אִידוֹ¹⁶, אֲלֵא-אִם-כֵּן נִדְּעָה לוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ עוֹבְדָהּ¹⁷. וְכֵן נָכְרִי שֶׁשָּׁלַח דּוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם חָגוֹ, לֹא יִקְבְּלֵנוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם חָשַׁשׁ לְאִיכָה¹⁸ - נוֹטְלוֹ בְּפָנָיו, וְאֵינוֹ נִהְיָה בּוֹ עַד שֶׁיִּדְּעָה לוֹ שֶׁזֶה הַנָּכְרִי אֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאֵינוֹ מוֹדֶה בָּהּ¹⁹.

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז סה.). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון. (19) (שם, ו.).

ג. הִיָּה אֵידֵן שֶׁל אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת יָמִים הַרְבֵּה, שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֵה - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים בְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכָלֵן אֲסוּרִין עִם שְׁלֹשָׁה יָמִים לְפָנֶיהָ²⁰.

(20) (ע"ז ח.) ובמשנה מנו חכמים את חגיהם, וביניהם חגים הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטרגורא" הנמשך שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסרו חכמינו גם שלשה ימים לפניהם.

ד. כְּנֻעֲנִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת הֵם, וְיוֹם רֵאשׁוֹן הוּא יוֹם אִידָם. לְפִיכָף אֲסוּר לָתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שֵׁשִׁי שֶׁבְּכָל שָׁבֹת וּשְׁבֹת, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא אֲסוּר בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אֲדִיָּהֶם²¹.

(21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג.).

ה. יוֹם שֶׁמִּתְכַּנְּסִין בּוֹ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַעֲמִיד לָהֶם מִלֵּךְ, וּמְקַרְבִּין וּמְקַלְסִים לְאֱלֹהֵיהֶם - יוֹם חָגָם הוּא, וְהָרִי הוּא פִּשְׁאָר חֲגִיָּהֶם²². אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁעוֹשֶׂה הוּא חָג לְעַצְמוֹ, וּמוֹדֶה לְפּוֹכֵב שָׁלוֹ וּמְקַלְסוֹ בְּיוֹם שֶׁנוֹלַד בּוֹ, וְיוֹם תְּגַלְּחַת זָקְנוֹ אוֹ בְּלוֹרִיתוֹ²³, וְיוֹם שֶׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם וְשִׁיּוּצָא מִבֵּית-הָאֲסוּרִים, וְיוֹם שֶׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה²⁴ לְבָנּוֹ, וְכִיּוּצָא בְּאֵלוֹ - אֵינוֹ אֲסוּר אֲלֵא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלִבָּד. וְכֵן יוֹם שִׁמּוֹת לָהֶן בּוֹ מֵת וְיַעֲשׂוּהוּ חֲגָה²⁶ - אוֹתָם הַעוֹשִׂים אֲסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכָל מִיתָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ פְּלִים²⁷ וּמְקַטְרִים קִטְרֶת²⁸, בִּידוּעַ שִׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים²⁹. אֵין יוֹם הֶחָג אֲסוּר, אֲלֵא לְעוֹבְדֵיהָ בְּלִבָּד, אֲבָל אוֹתָם שֶׁשִּׁמּוֹחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמְשַׁמְרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי מִנְהָג³⁰ אוֹ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמִּלֵּךְ, אֲבָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין לְשֹׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן³¹.

(22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. (23) מניחים השער באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי שנשאר נקרא: בלוּרִית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). (24) סעודת

56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (ע"ז ט:); כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (שם טז.) "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

יב. עיר שיש בה עבודת פוכבים, והיו בה חנינות מעטרות⁵⁹ ושאין מעטרות - המעטרות אסור להנות בהן, בכל מה שבתוכן⁶⁰, מפני שהזקתן שפגלל עבודת פוכבים נתעטרו⁶¹; ושאין מעטרות, מותרות בהנאה⁶². חנינות של עבודת פוכבים⁶³, אסור לשקרן, מפני שמהנה עבודת פוכבים⁶⁴.

59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהניה (רש"י ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה. (64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

יג. המוכר בית לעבודת פוכבים, דמיו אסורים בהנאה⁶⁵, ויוליכם לים המלח⁶⁶. אבל עובדי פוכבים שאנסו וישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודת פוכבים, דמיו מתירין⁶⁷, וכותב⁶⁸ ומעלה בערפאות שלהם⁶⁹.

65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר בית לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו "התוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שוחק"): "וכי בכל שעה ילך לים המלח? ותיצו: שאפשר לשחוק ולזרות במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינים לחתום עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתימם על שטר - מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

יד. וחלילין⁷⁰ של עובדי פוכבים, אסור לספד בהן⁷¹. הולכין ליריד⁷² של עובדי פוכבים, ולזקחין מהן בהמה, עבדים ושפחות, בגיותן⁷³, ובתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערפאות שלהן⁷⁴, מפני שהוא כמציל מידם⁷⁵. במה דברים אמורים? בלוקח מבעל-הבית שאינו נותן מֶכֶס, אבל הלוקח שם מן התגר⁷⁶, אסור, מפני שהוא נותן מֶכֶס, והמכס לעבודת פוכבים, ונמצא זה מהנה עבודת פוכבים. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, מנשר⁷⁷ פרסותיה מן הארבה ולמטה; ואם פסות וכלים לקח - ירקבו. לקח מעות וכלי מתכות⁷⁸,

ח. פֶּשֶׁם שאין מוכרין לעובד פוכבים דברים שמחזיקין⁴¹ בהן ידיהן לעבודת פוכבים, כן אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק לרבים⁴², כגון דבנים ואריות וכלי-זין וכבלים ושלשלאות⁴³; ואין משחזיקין⁴⁴ להם את הזין⁴⁵. וכל שאסור למכרו לעובד פוכבים, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לעובד פוכבים. וכן אסור למכר כלי נזק לישראל לסטים⁴⁶.

41) שמסייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל (ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: החרב והרומח. (46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על שפירות דמים, אבל מתוך שהוא גזול השומט ממון מידי בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו, ובינתיים יאבד זה ממנו (מלשון רש"י, שם).

ט. היו ישראל שוכנים בין העובדי פוכבים וברתו להם ברית - מותר למכר כלי-זין לעבדי המלך וגיסותיה⁴⁷, מפני שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו מגנים עלינו, שהרי אנו שרויין בתוכם⁴⁸. עיר⁴⁹ שיש בה עבודת פוכבים, מותר להלך חוצה⁵⁰ לה, ואסור להקנס בתוכה⁵¹. הנה חוצה לה עבודת פוכבים - מותר להלך בתוכה.

47) חיילות שלו. (48) (שם, טז:). (49) בדפוסים האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן נראה מתוך הדפוסים הישנים. (50) שאין הם נמשכים אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. (51) (ע"ז יא:). וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם, מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

י. ההולך ממקום למקום, אסור לו לעבר⁵² בעיר שיש בה עבודת פוכבים. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת⁵³ לאותו מקום; אבל אם יש שם דרך אחרת, ונקרה⁵⁴ והלך בזו - מותר⁵⁵.

52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאתו ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

יא. אסור לבנות עם העובדי פוכבים כפפה⁵⁶ שמעמידים בה עבודת פוכבים. ואם עבר וקנה, שקרו מתר⁵⁷. אבל בונה הוא לכתחלה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכפפה⁵⁸.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 תִּילַד אֶת הַנְּכָרִית עֲפֹ"ם. אֲבָל מִלֵּדֶת הִיא בְּשָׂכָר, 16
17 מִשּׁוּם אֵיבָה⁸⁷. וְהַנְּכָרִית עֲפֹ"ם מִלֵּדֶת אֶת בֵּת 17
18 יִשְׂרָאֵל וּמִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ⁸⁸ בְּרִשּׁוּתָהּ⁸⁹, כְּדִי שְׂלֹא 18
19 תִּהְרָגוּ⁹⁰.

86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להניק משום רפואתה. 87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונתי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה לילד אפילו בשכר, כי יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"ב), כי שם מקומה. 88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. 89) בביתא של הישראלית ובנוכחותה. 90) (ע"ז כו). וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק וחינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

20 יז. ההולֵכִין לְתַרְפוֹת⁹¹ עֲפֹ"ם, אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתַת 20
21 עֲמָהֶן⁹², וְהַבָּאִים מִתְּרִין⁹³. וְהוּא, שְׂלֹא יִהְיוּ 21
22 קְשׁוּרִין⁹⁴ זֶה בְּזֶה, שָׂאם הֵיוּ קְשׁוּרִין - שְׂמָא דַּעְתָּן 22
23 לְחֹזֵר. יִשְׂרָאֵל הַהוּלֵךְ לְתַרְפוֹת עֲפֹ"ם - בְּהִלִּיכָה 23
24 מִתֵּר לְשֵׂאת וּלְתַת עִמּוֹ, שְׂמָא יַחֲזֹר בּוֹ⁹⁵, וּבְחִזְיָה 24
25 אֲסוּר⁹⁶. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר - בֵּין בְּהִלִּיכָה בֵּין בְּחִזְיָה, 25
26 אֲסוּר⁹⁷.

91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערות" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מד, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירושו: מלשון "תרפים" הנזכרים בתורה (בראשית לא, יט). 92) (ע"ז כט): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמא יקנו אצלנו דברים ויקריבו לעבודה-זרה. 93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, לב). 94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג). 95) ולא ילך שמה כלל. 96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. 97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג).

27 יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵלֵךְ לִירִיד⁹⁸ שֶׁל עֲפֹ"ם - בְּחִזְיָה 27
28 אֲסוּר לְשֵׂאת וּלְתַת עִמּוֹ, שְׂמָא עֲפֹ"ם מְכָר⁹⁹ לָהּ 28
29 שָׁם; וְדָמֵי עֲפֹ"ם כִּיד יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, וּבְכִיד 29
30 עֲפֹ"ם מִתְּרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁰. וּמִפְּנֵי זֶה¹⁰¹ נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין

1 יוֹלִיכִים לַיָּם הַמֶּלַח. לָקַח עֶבֶד - לֹא מַעֲלִים⁷⁹ וְלֹא 1
2 מוֹרִידִין⁸⁰.

70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). 71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). 72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. 73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). 74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיודו לאלילים על זה. 75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). 76) סוחר. 77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נשור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסיהם תעקרו". 78) שאינם נרקבים. 79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. 80) לבור ולהמיתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג). ודוקא "עבד בגיורתו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישראל ומצוה להעלותו (שם).

3 טו. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁעָשָׂה לָבְנוֹ אוֹ לִבְתּוֹ מִשְׁתָּה⁸¹, 3
4 אֲסוּר לְהַנּוֹת מִסְּעוּדָתוֹ. וְאִפְלוּ לֹאֲכַל וּלְשִׂתוֹת 4
5 הַיִּשְׂרָאֵל מִשְׁלוֹ שָׁם, אֲסוּר⁸², הוּאִיל וּבְמִסְבֵּת עוֹבְדֵי 5
6 כּוֹכָבִים אֲכָלוּ. וּמֵאִמָּתִי אֲסוּר לֹאֲכַל אֲצִלוּ? 6
7 מִשְׁתֵּחִיל לַעֲסֹק וּלְהִכִּין צָרְכֵי סְעוּדָה, וְכָל יָמֵי 7
8 הַמִּשְׁתָּה, וּלְאַחֵר יָמֵי הַמִּשְׁתָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם 8
9 עָשָׂה סְעוּדָה אַחֶרֶת מִחֻמַּת הַנִּשְׁוֹאִין⁸³ - אִפְלוּ לְאַחֵר 9
10 שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲסוּר, עַד שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ. וְכָל 10
11 הַהֲרָקָה הַזֹּאת, מִפְּנֵי עֲבֻדָּה שֶׁל כּוֹכָבִים⁸⁴ הוּא, 11
12 שְׁנֵאמַר: "וְקִרְאָ לָהּ וְאֲכָלָת מִזִּבְחֹהּ⁸⁵, וּלְקַחְתָּ מִפְּנֵי 12
13 לְבָנֶיהָ וְזָנוּ" וְגו'.

81) לשמחת נישואין. 82) (ע"ז ח.). 83) שאמר לו בפירוש: שמזמינו למסיבתו מחמת הנישואין. 84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. 85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטוהרה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפניהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחו" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתו כאילו הוא מזבחו.

14 טז. בֵּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִינִיק אֶת בְּנָהּ שֶׁל עוֹבֵדֶת 14
15 כּוֹכָבִים⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁמְגַדֶּלֶת בֵּן לְעִבּוּדֶת כּוֹכָבִים; וְלֹא

בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו'). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו.). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפנה"ס) שהיה כופר בהישארות נפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמורמים - מורדין ולא מעלין (עבודה-זרה כו.). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטיגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפסקה.

ב. מפאין¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עפ"ם¹⁹ אפלו בשקר. ואם היה מתירא¹⁵ מהן או שהיה חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשקר, אבל בהנם²¹ אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹, מרפאים אותו בהנם.²³

(13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפא - חייב בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו.). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה.). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

ג. אין מוכרין להם פתים ושוות²⁰ בארץ-ישראל; ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²². ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובלבד שלא יעשו שכונה²³. ואין שכינה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש פה שמים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חנניה

1 עם עפ"ם הבא¹⁰² מן התרפות של עפ"ם¹⁰³, ואין
2 נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות¹⁰⁴
3 ההוא; ולא עם ישראל מומר, לא בהליכתו¹⁰⁵ ולא
4 בחזירתו¹⁰⁶.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכר כאן לנו (שם). (100) (שם, סד.). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד:). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בבן נח, ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיודה לעבודה-זרה שבידי, כגירסת הרי"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קרום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמא ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"יז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמא ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום שני ד' אלול ה'תש"פ

פרק עשירי

(1) מכירת בתים ושוות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחו"ל; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

5 א. אין כורתיין ברית לשבעה עממין² כדי שנעשה
6 עממן שלום ונניח אותם לעבד עפ"ם, שנאמר:
7 "לא תכרת להם ברית". אלא יחזרו מעבודתם או
8 יתרגו. ואסור לרחם עליהם³, שנאמר: "ולא
9 תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם אובר או טובע פנה,
10 לא יעלנו; וראה נטוי למות⁵, לא יצילנו. אבל
11 לאבדו בידו או לדחפו לבור ופיוצא בזה, אסור⁶,
12 מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. בזה דברים
13 אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷
14 והאפיקורסים⁸ מישראל, היה דין לאבדן ביד
15 ולהורגן עד באר שחת⁹, מפני שהיו מצרים¹⁰
16 לישראל ומסירין את העם מאחרי ה', כצדוק
17 ובייתוס¹¹ ותלמידיהם - "שם רשעים, ירקב"¹²
18 (משלי י, ז).

(2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש חנה, שלא יהיו חונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושככה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

ה. מְפַנְסִים³⁸ עֲנִי עֹבְדֵי כֹכְבִים עִם עֲנֵי יִשְׂרָאֵל, מְפַנֵּי דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁹. וְאֵין מְמַחִין⁴⁰ בְּדֵי עֲנֵי עֹבְדֵי כֹכְבִים בְּלָקֶט, שֶׁתְּהִי וּפְאָה, מְפַנֵּי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְשׂוֹאֲלִים בְּשִׁלּוּמָם, וְאֶפְלוּ בְיוֹם חֲגֹם⁴¹, מְפַנֵּי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְאֵין כּוֹפְלִין⁴² לְהֵן שְׁלוֹם לְעוֹלָם⁴³. וְלֹא יִכְנַס לְבִיתוֹ שֶׁל עֹבֵד כֹּכְבִים בְיוֹם חֲגוֹ⁴⁴ לְתֵת לוֹ שְׁלוֹם. מִצָּאוּ בְשׁוּק, נוֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם בְּשִׁפְהָ רָפָה וּבִכְבֹּד רֹאשׁ⁴⁵.

(38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מלקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאלילו ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאלילו ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

ו. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ⁴⁶ אֲמֹרִים, אֶלָּא בְזֶמֶן שְׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבִין הָעֹבְדֵי כֹכְבִים, אוֹ שִׁיד עֲפוּ"ם תְּקִיפָה עַל יִשְׂרָאֵל; אֶבֶל בְּזֶמֶן שִׁיד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה עֲלֵיהֶם, אֲסוּר לָנוּ לְהַנִּיחַ עֹבְדֵי כֹכְבִים בִּינֵינוּ. וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב יְשִׁיבַת עֲרָאִי אוֹ עֹבֵד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּסַחֲוֶרָה⁴⁷, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שִׁיִּקְבֹּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת שְׁנַצְטוּ בְּנֵי נֹחַ, שְׁנֶאֱמַר: "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ" - אֶפְלוּ לְפִי שְׁעָה⁴⁸. וְאִם קִבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת, הָרִי זֶה גֵר תּוֹשֵׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשֵׁב, אֶלָּא בְּזֶמֶן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁹, אֶבֶל שְׁלֹא בְּזֶמֶן הַיּוֹבֵל, אֵין מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵר⁵⁰ צָדֵק בְּלָבָד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישבו בארץ" - זו אוהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטיאו אותך לי". (49) (ערכין כט.).

1 בְּקִרְקָע²⁷. וּמִתֵּר לְמַפְר לָהֶם בְּתִים וְשָׂדוֹת בְּחוּצָה
2 לְאֶרֶץ, מְפַנֵּי שְׂאִינָה אֲרָצֵנוּ.

(20) (עבודה-זרה כא.), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמא יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

3 ד. אֵף בְּמָקוֹם שֶׁהַתִּירִי²⁸ לְהַשְׁפִּיר, לֹא לְבֵית דִּינָה
4 הַתִּירוּ, מְפַנֵּי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכָהּ עֲבוֹדַת כֹּכְבִים,
5 וְנֶאֱמַר: "לֹא תִבְיָא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". אֶבֶל מִשְׁפִּיר
6 לְהֵן בְּתִים לַעֲשׂוֹתֵן אוֹצֵר²⁹. וְאֵין מוֹכְרִין לְהֵן פְּרוֹת
7 וְתַבּוּאָה וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן בְּמַחְבֵּר לְקִרְקָע³⁰, אֶבֶל מוֹכֵר
8 הוּא מִשְׁתִּיקֵן³¹, אוֹ מוֹכֵר לוֹ עַל-מִנְתָּה³² לְקִין, וְקוֹצֵין.
9 וּמְפַנֵּי מַה אֵין מוֹכְרִין לְהֵן? שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תַחֲנֹם"³³
10 - לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקִרְקָע, שָׂאֵם לֹא יִהְיֶה לָהֶם
11 קִרְקָע, יְשִׁיבְתֵּן יְשִׁיבַת עֲרָאִי הִיא. וְכֵן אֲסוּר לְסַפֵּר
12 בְּשִׁבְחוֹן, וְאֶפְלוּ לֹאמַר: כִּמָּה נָאָה עֹבֵד כֹּכְבִים זֶה
13 בְּצוּרְתוֹ³⁴! קַל-וְחֹמֶר שִׁסְפֹּר בְּשִׁבַח מַעֲשָׂיו, אוֹ
14 שִׁיחַבֵּב דְּבַר מְדַבְּרֵיהֶם, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תַחֲנֹם"³⁵ -
15 לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מְפַנֵּי שְׁגוּרָם לְהַדְּבִק עִמּוֹ
16 וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. וְאֲסוּר לִתֵּן לָהֶם מִתַּנַּת
17 חֲנֹם³⁶, אֶבֶל נוֹתֵן הוּא לְגֵר תּוֹשֵׁב³⁷, שְׁנֶאֱמַר: "לְגֵר
18 אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִּתְּנָה וְאֶכְלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי" -
19 בְּמִכְרֶהָ וְלֹא בְּנִתְיָהּ.

(28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג). (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטיפה - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן.

ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב:). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

יום שלישי ה' אלול ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

1 א. אין הולכין בחקות העובדי כוכבים ולא מדמין
2 להן, לא במלבוש ולא בשער² וכיצא בהן, שנאמר:
3 "ולא תלכו בחקת הגוים", ונאמר: "ובחקותיהם לא
4 תלכו"³, ונאמר: "השמר לך פן תנקש אחריהם" -
5 הפל בענין אחד הוא מזהיר, שלא ידמה להן; אלא
6 יהיה הישראל מבדל מהן וידוע במלבושו⁴ ובשאר
7 מעשיו, כמו שהוא מבדל מהן במדעו⁵ ובדעותיו⁶.
8 וכן הוא אומר: "ואבדל אתכם מן העמים". לא
9 ילפש⁷ במלבוש המיוחד⁸ להן, ולא יגדל ציצית¹⁰
10 ראשו כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין
11 ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הנקרא
12 בלורית¹¹. ולא יגלח השער מפגד פניו מאזן לאזן
13 ויניח הפרע¹² מלאחריו, כדרך שעושין הן¹³. ולא
14 יכנה מקומות כבנין היכלות של עפ"ם¹⁴ כדי
15 שיכנסו בהן רבים, כמו שהן עושין. וכל העושה
16 אחת מאלו וכיצא בהן - לוקה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, י): "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו"? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון: תיאטראות ורקסאות וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל והם יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'. ורבינו (ב"ספר המצוות, ל"ת ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלובשים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחביריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל

17 ב. עפ"ם¹⁷ שהיה מסתפר מישראל - פיון שהגיע
18 לבלורית¹⁶ קרוב שלש אצבעות לכל רוח, שומט¹⁷
19 את ידו.

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א).
(17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודה זרה (ע"ז כט).

20 ג. ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישוב לפני
21 מלכיהם, והיה לו גנאי, לפי שלא ידמה להן - הרי
22 זה מתר ללבש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו, כדרך
23 שהן עושין¹⁸.

(18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט:): שאבטולוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסורובלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

24 ד. אין מנחשין¹⁹ עפ"ם¹⁹, שנאמר: "לא תנחשו".
25 כיצד הוא הנחש? כגון אלו שאומרים: הואיל
26 ונפלה פתיו²⁰ מפי או נפל מקלי מדי, איני הולך
27 למקום פלוני היום, שאם אלה, אין חפצי נעשים!
28 הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי
29 היום, שאם אצא, יפגעני אדם רמאי! וכן אלו
30 ששומעים צפצוף העוף²¹ ואומרים: יהיה כף ולא
31 יהיה כף! טוב לעשות דבר פלוני, ורע לעשות דבר
32 פלוני! וכן אלו שאומרים: שחט תרנגול זה, שקרא
33 ערבית²²! שחט תרנגול זה, שקרא פמו תרנגול!
34 וכן המשים סימנים לעצמם: אם יארע לי כף וכף,
35 אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי, לא אעשה!
36 פאליעזר עבד אברהם²³; וכן כל פיוצא בדברים
37 האלו, הפל אסור. וכל העושה מעשה מפני דבר
38 מדברים אלו, לוקה.

(19) מלשון: נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על פי אותות שונים. (20) (סנהדרין סה:). (21) (שם, סו.). (22) כמו עורב (רש"י, שבת סז:). (23) שסמך על נחשוש

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק: פסוק לי פסוקיך (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. אִיזְהוּ קוֹסֵם? זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מִשְׁאָר
הַמַּעֲשִׂוִּי, כְּדִי שִׁישֵׁם²⁸ וְתַפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל
הַדְּבָרִים²⁹, עַד שִׁיאֲמַר דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיטֵב,
וְיֹאמַר: דְּבַר פְּלוֹנִי עֲתִיד לְהִיטֵב אוֹ אֵינוֹ הָיָה, אוֹ
שִׁיאֲמַר שְׂרָאוִי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוֹ מִכָּף! וְשׁ מִן
הַקּוֹסְמִין שֶׁמְשַׁמְשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֶבְנִים; וְשׁ מִן
שְׁגוּהֵר³⁰ לְאַרְצֵן וְיִנְוֶעַ וְצוֹעֵק; וְשׁ מִן שְׁמִסְתַּפֵּל
בְּמִרְאֵה שֶׁל בְּרִזָּל אוֹ בְּעִשְׂשִׁית וּמִדְמִין³¹ וְאוֹמְרִים³².
וְשׁ מִן שְׁנוֹשֵׂא מִקָּל בִּידּוֹ וְנִשְׁעֵן עָלָיו וּמִכָּה בּוֹ, עַד
שֶׁתַּפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ וּמִדְבָּר. הוּא שֶׁהִנְבִּיא אוֹמַר: "עַמִּי
בְּעֵצוֹ יִשְׁאָל וּמִקָּלוֹ³³ יִגִּיד לוֹ".

(28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם.
(29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד
שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח
לא): "שיועק זעקות משונות ויעזוב מחשבותיו ויביט לארץ,
כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח
הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו
איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'.
(30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב)
ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ.
(31) הווים בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים
לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז
במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

ז. אֶסּוּר לְקַסֵּם³⁴, וְלִשְׁאֹל לְקוֹסֵם. אֵלֹא שֶׁהַשּׁוֹאֵל
לְקוֹסֵם, מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִדְּרוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסֵם
עַצְמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֵׂה מִכָּל אֱלֹהִים³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
לֹא קֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ גֹּוֹ", קִסֵּם
קְסָמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות דרבנן,
מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא) משמע, שהשואל
לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם
קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם
מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים
בהלכה הקודמת.

ח. אִיזְהוּ מַעֲוֹנֵן? אֵלֹו נּוֹתְנִי עֵתִים³⁷, שְׁאוֹמְרִים
בְּאַצְטִגְנוֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם
פְּלוֹנִי רָאוִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה פְּלוֹנִית! שְׁנָה פְּלוֹנִית
אוֹ חֹדֶשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: ועונתה
לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת
הוברי שמים (אסטרולוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד
עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה
שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה:): איזהו מעונן? - זה

ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה,
ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך
ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו,
שתיכף אחרי השקותה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד
בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת
אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקיף קשה את רבינו
ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך
חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן
בן-שאוּל - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו
לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו
האות (שמואל יד, י) - שהם נחשו ועברו על "לא
תנחשו?"! ומה שאמרו חז"ל (חולין צה:): "כל נחש שאינו
כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוּל אינו נחש" - לא
לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש
אחר שלא התנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו
ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא
נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו
מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת
רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר
ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין
איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את
תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא
תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה
תורה היא רק בתולה את מעשיו בסיוע שאין השכל מחייב
אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו"
וכדומה. אבל התולה מעשהו בסיוע שהשכל מחייב אותו -
וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם
הנערה תיענה לו ולא תתרשל ותשאב ותשקה גם את
הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרצה היא וטובת לב וראויה
היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו:
"דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות
הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא
נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשיו בני אדם ותחבולותיהם
בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מִי שְׁאֲמַר: דִּיּוֹרָה זֹו שְׁבִנִיתִי, סִימָן טוֹב הִיָּתָה
עָלָיָהּ! אִשָּׁה זֹו שֶׁנִּשְׁאָתִי וּבָהֶמָה זֹו שֶׁקִּנִּיתִי מִבְּרַכָּת
הִיָּתָה; מַעַת שֶׁקִּנִּיתִיהָ, עֲשִׂיתִי! וְכֵן הַשּׁוֹאֵל
לְתִינוּק: אִי-זֶה פֶסוּק אֲתָה לּוֹמֵד? אִם אָמַר לוֹ פֶסוּק
מִן הַבְּרָכוֹת, שֶׁמֶח וְיֹאמַר: זֶה סִימָן טוֹב! - כָּל
אֵלֹו וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִתֵּר, הוֹאִיל וְלֹא כּוֹן מַעֲשִׂיו וְלֹא
נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹת²⁶, אֵלֹא עָשָׂה זֶה סִימָן לַעֲצֻמוֹ לְדָבָר
שֶׁכָּבֵר הָיָה - הִרִי זֶה מִתֵּר²⁷.

(24) כי מאז שבניתיה הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכון
מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון
על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על
פי הסימן. (27) כמבואר (חולין צה:): "בית, תינוק ואשה
- אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם
בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור
סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים
על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמותר לסמוך על

הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איצטגנינות הוא אומר.

י. איזהו חובר⁴⁷? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם⁴⁸ ואין להם ענין⁴⁹, ומעלה על דעתו בסכלותו, שאותן הדברים מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר כך וכך על הנחש או על העקרב, אינו מזיק, והאומר כך וכך על האיש, אינו נזוק. ומהן - אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע וכיוצא בדברים האלו, הפל אסור. והחומר עצמו שאחז בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא ימצא בך וגו', וחבר חכם". אבל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החבר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מפין אותו מפת מידות⁵⁰, מפני שגשתתף בסכלות החבר. וכל אותן הקולות והשמות המשגים, המקצרים, לא ירעו, וגם היטב אין אותם⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא בך... וחבר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב.): רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחבר חבר" - תרגומו: ורטין ורטין. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החבר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיק וכדומה. (49) תוכן ומובן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מי ששפכו עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת⁵², כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומספן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו⁵³.

(52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הלוחש על המכה⁵⁴ וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה או תפלין על הקטן בשביל שיששן⁵⁵ - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהן בכלל הפופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפואת גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הפריא שקרא פסוקין ומזמור

ט. אסור לעונן, אף-על-פי שלא עשה מעשה, אלא הודיע אותן הפזרים שהפסילים מדימין³⁹ שהן דברי אמת ודברי חכמים. וכל העושה מפני האצטגנינות⁴⁰, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוכרי⁴¹ שמים - הרי זה לוקה⁴², שנאמר: "לא תעוננו". וכן האוחז⁴³ את העינים, ומדמה⁴⁴ בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן⁴⁵, ולוקה⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוברי שמים (אסטרוולוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור יו"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חזוים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיצטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). הבר - מקורו בערבית, והוראתו: גזר, חלק. ו"הוברי שמים" הם האסטרוולוגים הגוזרים ומחליקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנקד: מדמה - התפעל בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין סה:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלאו שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיזת העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י).
 (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיזה עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטור שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיזה עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוזח את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

טז. ודברים⁷⁰ האלו כלן דברי שקר וכזב הן, והם
 שהטעו בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי
 הארצות כדי שיתגדלו⁷¹ אחריהן. ואין ראוי לישראל,
 שהם חכמים מחכמים, להמשיך בהבלים אלו, ולא
 להעלות על לב שיש תועלת בהן, שנאמר: "כי לא
 נחש פיעקב ולא חסם בישראל", ונאמר: "פי הגוים
 האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל
 קסמים ישמעו, ואתה לא כן" וגו'. כל המאמין
 בדברים האלו וכיצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת
 ודבר חכמה, אבל התורה אסרתן - אינן אלא מן
 הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים
 שאין דעתן שלמה⁷². אבל פעלי החכמה ותמימי
 הדעת ידעו בראיות ברורות, שכל אלו הדברים
 שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל,
 שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת
 בגללן. ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל
 אלו ההבלים: "תמים⁷³ תהיה עם ה' אלהיך".

~ נקודות משיחות קודש ~

"תמים תהיה עם ה' אלהיך"

בפירוש הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוהיך" נחלקו הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם פירשו כציווי כללי על שלימות הדעת שכולל קיום כל ציוויי הקב"ה, ומכיון שהוא ציווי כולל - לא מנה אותו כמצוה בפני עצמה.

אבל הרמב"ן בהשגותיו (סהמ"צ במנין העשין מ"ע ח) מנאו "שנצטוונו להיות לבנו תמים עמו יתברך וכו'" כי לשיטתו הגם שמדובר בציווי כללי על האמונה, מכל-מקום עוסק בפרטים מסויימים באמונתו ית' "אשר ביכולתו לשנות מערכות הכוכבים כו' שלכן אין צריך לחקור אצלם דברי עתידות.

ורש"י בחומש פירש "התהלך עמו בתמימות", היינו להתנהג כתם שאינו בקי ואינו חריף.

(על-פי לקו"ש חלק יד עמוד 69)

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם.
 (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית

1 מטהלים, כדי שתתן עליו זכות קריאתך וינצל מצרות
 2 ומצוקים - הרי זה מתר⁵⁶.

(54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: ש"אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להינזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: ש"אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

3 יג. איזהו דורש אל המתים⁵⁷? זה המרעיב את
 4 עצמו, והולך ולן בבית הקברות⁵⁸, כדי שיבוא מת
 5 בחלום ויודיעו מה ששאל עליו. ויש אחרים, שהם
 6 לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים,
 7 ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי שיבוא
 8 מת פלוני ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל
 9 העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנאמר:
 10 "לא ימצא בך מעביר וגו', ודרש אל המתים".

(57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).

11 יד. אסור לשאל פועל אוב או פועל ידעוני, שנאמר:
 12 "לא ימצא בך מעביר וגו', ושאל אוב וידעוני".
 13 נמצאת למד, שפועל אוב וידעוני עצמן בסקילה⁵⁹,
 14 והנשאל בהן - באזהרה, ומפני אותו מכת מרדות⁶⁰.
 15 ואם כן מעשיו ופועל פפי מאמין - לוקה⁶¹.

(59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ת לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

16 טו. המכשף - חיב סקילה⁶². והוא, שעשה מעשה
 17 כשפים⁶³. אבל האוחז את העינים⁶⁴, והוא, שיפא
 18 שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות⁶⁵; מפני
 19 שלא זה⁶⁶ שנאמר במכשף בכלל "לא ימצא בך"⁶⁷
 20 הוא, ולא שנתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא⁶⁸, ואין
 21 לוקין עליו⁶⁹, שנאמר: "מכשפה לא תחיה".

(62) (סנהדרין נג.). כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא בך...

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלה להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלה, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנהיגם אחרי". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"פ פ"ד, מ"ז). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים קיג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

יום רביעי ו' אלול ה'תש"פ

פרק שנים עשר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

1 א. אין מגלחין פאת² הראש כמו שהיו עושין
2 עובדי כוכבים³, שנאמר: "לא תקיפו פאת
3 ראשכם". וחיב על כל פאה ופאה⁴. לפיכך המגלח
4 שני צדעיו⁵, אפלו בכת אחת והתראה אחת - לוקה
5 שתיים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל
6 הראש, ואחד המגלח כל הראש בפאה⁶, לוקה⁷,
7 הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים⁸? באיש
8 המגלח, אבל איש המתגלח⁹ אינו לוקה¹⁰, אלא-
9 אם-כן סיע¹¹ למגלח. והמגלח את הקטן¹² לוקה¹³.

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאזניים.
(3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כתב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תעוננו", וכתובת קעקע לא תתנו", שבודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מו"נ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזניים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה -

10 ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה -
11 פטורה¹⁴, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא
12 תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵
13 וישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית',
14 לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך
15 העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה.

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מזהיר על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד. ד). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטרו הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

16 ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד
17 נשים חייבים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל
18 ישמא כהן²⁰ למתים'. וכל מצות עשה שהיא מזמן
19 לזמן²¹ ואינה תדירה²², נשים פטורות²³, חוץ מקדוש
20 היום²⁴, ואכילת מצה²⁵ בלילי הפסח²⁶, ואכילת
21 הפסח ושחיטתו²⁷, והקלה²⁸, ושמחה²⁹, שהנשים
22 חייבות.

(19) (קידושין לה:). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשעות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ידך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. ופאה זו שמיניהם בצדעים, לא נתנו בו חכמים
שעור. ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות
מארבעים שערות³⁹. ומתר ללקט⁴⁰ הפאות
במספרים; לא נאסר אלא השחתה בתער⁴¹.

39) שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית
יוסף, טור יו"ד, קפא). 40) לגזור. 41) המקור לדברי
רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב
עד שיקפנו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש
נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו
פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) -
מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

ז. דרך פהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴².
לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש
בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מימין, וכן
משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה
ופאה⁴⁶. ואם נטלן פלן פאחת - לוקה חמש. ואינו
חייב עד שיגלחנה בתער, שנאמר: "ולא תשחית את
פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם
גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה
עד שיסייע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש
לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האיש - פטורה⁵⁰.

42) השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו
שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו
זקנם". 43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה
(שופטים טו, טו), נקבה. 44) זה מקום חיבור הסנטר
לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). 45) השער
שעל הסנטר. 46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא
תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה,
כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). 47) שאינם
משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י).
48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). 49) וימציא את השער
למגלח. 50) אבל אסורה.

ח. השפה, מתר לגלחו בתער⁵¹; והוא השער שעל
גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה
התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתר⁵², לא נהגו
ישראל להשחיתו, אלא יגלחו⁵³ קצתו, עד שלא
יעפב אכילה ושתייה⁵⁴.

51) ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). 52) חוזר אל
השפם. 53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן
(ב"ח, יו"ד קפא). 54) (מ"ק, שם).

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵
ובית הערנה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי
סופרים⁵⁶. והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות. במה
דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא
נשים, כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל
במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם

- כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין
מנין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם
אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם.
וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם
(שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך
הן פטורות מתפילין (קידושין לד.). 24) של שבת שהוא
מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות
בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ.); שנאמר: וזכור את יום
השבת לקדשו (שמות כ, ח); ובדיברות השניות כתוב:
שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל
מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז
נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא
מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה
ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים,
חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו
בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של
"לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום
השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין.
25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו
חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל
שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים,
הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על
אכילת מצה. 26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת
אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. 27) שנאמר
בקרבת פסח: במכסת נפשות תכוסו על השה (שמות יב, יד),
"נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). 28) מצות
הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג
הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את
העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). 29) שמחת
החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו'
(שם טז, יד).

ד. טמטום³⁰ ואנדורגיניוס³¹, הרי הן ספק³² - נותנין
עליהן חמרי האיש³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום,
וחיבים בפל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

30) משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין.
31) שיש לו זכרות ונקבות. ביוונית קוראים לזכר: אנדרו,
ולנקבה: גיניוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים
במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). 32) אם
איש או אשה. 33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל
תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל
המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב).
34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם
הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם,
מ"ג 9א). 35) כאנשים ונשים. 36) שאין לוקים על הספק
(שם).

ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה,
הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האיש; ואפלו
קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

37) אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף
והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). 38) שאינו בר עונשים.

19 שְׂרֹשְׁמִין⁷⁴ עֲצָמָן לַעֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים, פְּלוֹמֶר, שֶׁהוּא
20 עֶבֶד מְכֹר לָהּ וּמְרָשָׁם לַעֲבֹדָתָהּ. וּמַעַת שְׂרִישָׁם
21 בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הָרֹשְׁמִין אַחֵר שְׂרִישָׁרְט בְּאִיזָה מְקוֹם
22 מִן הַגּוֹף, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - לֹקָה. פְּתַב⁷⁵ וְלֹא
23 רָשָׁם בְּצִבְעוֹ, אוֹ שְׂרָשָׁם בְּצִבְעוֹ וְלֹא כָתַב בְּשְׂרִיטָה -
24 פְּטוּר, עַד שֶׁיִּכְתֹּב וְיִקְעָקַע, שְׁנֵאמַר: "וּכְתַבְתָּ
25 קַעֲקָע"⁷⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁷? בְּכֹתֵב⁷⁸, אָבֵל זֶה
26 שֶׁכָּתְבוּ בְּשָׂרָו וְקַעֲקָעוּ בוֹ, אֵינוֹ חַיִּב, אֲלֵא-אִם-כֵּן
27 סֵיעַ, פְּדִי שְׂעִישָׁה מַעֲשָׂה⁷⁹; אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה
28 פְּלוֹם, אֵינוֹ לֹקָה.

70) וכתובת קעקע לא תתנו בכס (ויקרא יט, כח).
71) צבע שנישם כוחלות בו את עיניהן. (מכות כא).
72) שרישומם ניכר. (74) שמשמנים את עצמם להיות חותם
ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם מוקדשים.
75) שרט. (76) משמע שצריכים שתיהן: כתובת וקעקע.
77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם בעצמו.
79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש (כסף-משנה).

29 יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שְׁנֵאמַר:
30 "וְשָׂרְט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּשָׂרָם" - אֶחָד כְּהֵן וְאֶחָד
31 יִשְׂרָאֵל⁸¹. שָׂרְט שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵתִים אוֹ
32 חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד - לֹקָה חֲמֵשׁ⁸²; וְהוּא,
33 שֶׁהִתְרוּ בוֹ עַל כָּל אַחַת וְאֶחָת⁸³.

80) מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל
כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרשם (ויקרא כא, ה), וגם
בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" -
לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם):
"ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה.
(83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל
כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש,
אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל
קרחא (ה"טו).

34 יג. גְּדִידָה וּשְׂרִיטָה, אַחַת⁸⁴ הִיא. וְכָשֶׁם שֶׁהָיוּ
35 הַעֲכוּ"ם שׂוֹרְטִים בְּשָׂרָם עַל מִתְיָהֶם מִפְּנֵי הַצָּעַר,
36 כִּן הָיוּ חוֹבְלִין⁸⁵ בְּעֲצָמָן לַעֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים⁸⁶, שְׁנֵאמַר:
37 "וַיִּתְּגְדְּדוּ כְּמִשְׁפָּטָם" - גַּם זֶה אֶסְרָה⁸⁷ תּוֹרָה,
38 שְׁנֵאמַר: "לֹא תִתְּגְדְּדוּ". אֲלֵא שֶׁעַל מֵת, בֵּין שָׂרְט
39 בְּיָדוֹ בֵּין שָׂרְט בְּכָלִי, לֹקָה; לַעֲבֹדֶת פּוֹכְבִּים: בְּכָלִי
40 - חַיִּב מִלְּקוֹת, בְּיָדוֹ - פְּטוּר⁸⁸.

84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו
כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד.
ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב
(כסף-משנה). (85) בכלי משחית. (86) לא שהיו עובדים
אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה
משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל
פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-
משנה). (87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכו"ם

1 הָעֶבֶר, אֵין מִפִּין אוֹתוֹ⁵⁷. וּמִתָּר לְהַעֲבִיר שְׂעַר שְׂאָר
2 אֵיבָרִים בְּמַסְפְּרֵים בְּכָל מְקוֹם⁵⁸.

55) השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר
(נט). מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקשט ולתקן
עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו.
(57) היא דעת רב שרירא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב).
ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים
ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים
להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא
ב"הגהות יימוניות" "שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד
רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה -
שאין זה יפוי, אלא ניוול הוא לו".

3 י. לֹא תַעֲדָה⁵⁹ אִשָּׁה עֲדִי⁶⁰ הָאִישׁ, כְּגוֹן שֶׁתִּשִּׁים
4 בְּרֹאשָׁהּ מַצְנֶפֶת אוֹ כּוֹבַע, אוֹ תִלְפָשׁ שְׂרִיטָה⁶¹ וְכִיּוֹצֵא
5 בוֹ, אוֹ שֶׁתִּגְלַח רֹאשָׁהּ כְּאִישׁ⁶². וְלֹא יַעֲדָה אִישׁ עֲדִי
6 אִשָּׁה, כְּגוֹן שֶׁיִּלְפֹשׁ בְּגָדֵי צְבָעוֹנִין וְחָלִי זֶהָב⁶³
7 בְּמְקוֹם שֶׁאֵין לוֹכֵשִׁין אוֹתָן הַכִּלִּים וְאֵין מְשִׁימִים
8 אוֹתוֹ הַחָלִי אֲלֵא נָשִׁים - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמִּדִּינָה. אִישׁ
9 שֶׁעֲדָה עֲדִי אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁעֲדָתָה עֲדִי אִישׁ -
10 לֹקֵין⁶⁴. הַמִּלְקֵט שֶׁעֲרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ הַשְּׁחֵרוֹת,
11 מִרְאשׁוֹ אוֹ מִזְקָנוֹ⁶⁵ - מְשִׁילֵקֵט שֶׁעֲרָה אַחַת, לֹקָה⁶⁶,
12 מִפְּנֵי שֶׁעֲרָה עֲדִי אִשָּׁה. וְכֵן אִם צִבְעוֹ שְׂעָרוֹ שְׁחֹר -
13 מְשִׁיץֶצֶע שְׂעָר לְבָנָה אַחַת, לֹקָה⁶⁷. טְמֵטוֹם
14 וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ עוֹטֵף⁶⁸ כְּאִשָּׁה, וְלֹא מְגַלַּח רֹאשׁוֹ
15 כְּאִישׁ⁶⁹; וְאִם עָשָׂה כֵן, אֵינוֹ לֹקָה.

59) לא תתקשט. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך
מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר נז:):
מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר: לא
יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם
אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא.
(62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדרוגינוס:
"ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת
אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד
קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה.
(63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש
גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב,
ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:). (66) (שם).
(67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך שחורות (כסף-
משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה אסור לה לגלח
ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים,
פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר
כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן
הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום
צניעות כאשה.

16 יא. כְּתַבְתָּ קַעֲקָע הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה⁷⁰ הוּא, שְׂרִישָׁרְט עַל
17 בְּשָׂרָו, וְיִמְלֵא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה כְּחוֹלִי⁷¹ אוֹ דִּי אוֹ
18 שְׂאָר צְבָעוֹנִים⁷² הָרֹשְׁמִים⁷³. וְזֶה הִיָּה מִנְהַג הַעֲכוּ"ם

כתוב, בכל זאת אם גדר בכלי על מת - גם כן חייב. (88) (מכות כא.).

וְהָיָה חֵבְרוֹ מְסִיעֵ - בְּזִמְנֵי שְׁשֻׁנֵּיהֶן מְזִידִין, שְׁנֵיהֶן
לֹקִינָן⁹⁹; אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד - הַמְּזִיד מְשֻׁנֵּיהֶם
לֹקֵה וְהַשׁוֹגֵג פְּטוּר.

(97) (מכות כ:). (98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"ג),
שחייב רק על הגדירה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה
רוקח). (99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום חמישי ז' אלול ה'תש"פ

הלכות תשובה

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שִׁשְׁיֹב הַחֹטֵא מִחֻטְאֹו
לְפָנֵי ה' וְיִתְּנָהּ.

וּבְאִוֵּר מִצְוָה זוֹ וְעִקְרִים הַנִּגְרָרִים עִמָּה בְּגִלְלָה -
בְּפָרְקִים אֵלֶּה:

פָּרֶס רֵאשׁוֹן

(1) מעלת התשובה, וידידי דברים; עבירות שמתכפרות
בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות
לאחר זמן.

א. כָּל מִצְוַת שְׁבִתוּרָה - בֵּין עֲשֵׂה, בֵּין לֹא-תַעֲשֶׂה -
אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן, בֵּין בְּזִדּוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה
- כְּשִׁיעֲשֵׂה תְשׁוּבָה² וְיִשְׁבֹּב מִחֻטְאֹו³, חַיֵּב לְהִתְּנֹדֹת⁴
לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֹאֲמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי
יַעֲשׂוּ וְגו'". וְהִתְּנֹדוּ אֶת חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ - זֶה
וְדוּי דְּבָרִים⁵. וְדוּי זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה. כִּיצַד מִתְּנִידִין?
אוֹמֵר: אֲנִי הַשֵּׁם, חֲטָאתִי⁶, עֲוִיתִי⁷, פָּשַׁעְתִּי⁸ לְפָנֶיךָ
וְעִשִּׂיתִי כָךְ וְכָךְ, וְהָרִי נִחְמָתִי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשִׂי,
וְלַעֲלֹלִים אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עֲקָרוֹ שֶׁל וְדוּי.
וְכָל הַמְּרַבֵּה לְהִתְּנֹדֹת וּמֵאֲרִיר בְּעֵנֶן זֶה - הָרִי זֶה
מִשְׁבַּח. וְכֵן בְּעַלִּי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹¹, בָּעֵת שֶׁמִּבְּאִין
קִרְבָּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוּנָן¹² - אֵין מִתְּכַפֵּר
לָהֶן בְּקִרְבָּנָם עַד שִׁיעֲשׂוּ תְשׁוּבָה¹³ וְיִתְּנֹדוּ וְדוּי
דְּבָרִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִתְּנֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן
כָּל מְחַיְבֵי מִיתוֹת בֵּית-דִּין וּמְחַיְבֵי מִלְּקוֹת - אֵין
מִתְּכַפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שִׁיעֲשׂוּ תְשׁוּבָה
וְיִתְּנֹדוּ¹⁴. וְכֵן הַחוּבָל בְּחֵבְרוֹ וְהַמְּזִיק מִמוֹנוֹ -
אֶף-עַל-פִּי שְׁשֻׁלָּם לוֹ מֵהָ שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ, אֵינוֹ
מִתְּכַפֵּר עַד שִׁתְּנֹדָה וְיִשְׁבֹּב מִלַּעֲשׂוֹת פְּדָה לַעֲלֹלִים,
שְׁנֹאֲמַר: "מִכָּל-חֲטָאת הָאָדָם"¹⁵.

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו.
(3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע
את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש
את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא
בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת
הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס,
במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים-ב
ג, ז). (9) וסדר הוידוי הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו,); שכן

1 יד. וּבְכָלֵל אֶזְהָרָה⁸⁹ זֶה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׁנֵי⁹⁰ בְּתִי-דִינִין
2 בְּעִיר אַחַת, זֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג זֶה וְזֶה נוֹהֵג בְּמִנְהַג
3 אַחֵר, שְׁדָבָר זֶה גּוֹרֵם לְמַחְלֻקוֹת גְּדוּלוֹת, שְׁנֹאֲמַר:
4 "לֹא תִתְּגַדְּדוּ" - לֹא תַעֲשׂוּ אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת⁹¹.

(89) של לא תתגודדו. (90) כדברי אביי האומר: "לא
תתגודדו" - כגון: שני בתי-דין בעיר אחת, הללו מורים
כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל
מקום אין הלכה כאבוי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן
לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים
בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות:
"שלא יהיו כשני בתי-דין", וכרבה האומר (שם): כגון:
בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג
כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-
משנה). (91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודו
- אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות
אגודות, כתות שונות (שם).

5 טו. הַקּוֹרֵחַ קִרְחָה עַל הַמֵּת, לֹקֵה, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא
6 תִּשְׁמִי קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת". אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד
7 כֹּהֵן שֹׁשֵׁרֵט עַל הַמֵּת, אֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא אַחֲתָה⁹².
8 הַקּוֹרֵחַ אֲרַבַּע אוֹ חֲמֵשׁ קִרְחוֹת עַל מֵת אֶחָד, לֹקֵה
9 בְּמִנְיֵן הַקִּרְחוֹת; וְהוּא, שֶׁהִתְּנֹדוּ בּוֹ עַל כָּל קִרְחָה
10 וְקִרְחָה. אֶחָד הַקּוֹרֵחַ בִּידוֹ אוֹ בְּסֵם⁹³, אוֹ הַטְּבִיל
11 אֲצַבְעוֹתָיו בְּסֵם וְהִנִּיחָם בְּחִמְשָׁה מְקוֹמוֹת בְּרֵאשׁוֹ
12 בְּבֵת אַחַת - הוֹאִיל וְקִרַּח חֲמֵשׁ קִרְחוֹת, אֶף-עַל-פִּי
13 שֶׁהִיא הַתְּרָאָה אַחַת, לֹקֵה חֲמֵשׁ, שְׁהָרִי כָּלֵן בָּאֵין
14 בְּאַחֲתָה⁹⁴. וְחַיֵּב עַל כָּל הָרֵאשׁ⁹⁵ כִּבִּין הָעֵינִינִים,
15 שְׁנֹאֲמַר: "לֹא יִקְרָחוּ קִרְחָה בְּרֵאשָׁם". וְכַמָּה שְׁעוֹר
16 הַקִּרְחָה? פְּדִי שִׁירָאָה מֵרֵאשׁוֹ בְּגָרִים⁹⁶ פְּנוּי בְּלִי
17 שְׁעָר.

(92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו
קרחא בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא
תשימו קרחא בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה
יתחייבו הכהנים שתיים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה
אלא אחת". (93) משחה חריפה המשירה את השער.
(94) (מכות כ:). (95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחא
בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ב'גזירה שוה' קרחא
- קרחא מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחא בראשם
(ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:).
(96) כחצי הפול, ושיעורו: כשלשים ושש שערות, כמבואר
במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

18 טז. הַקּוֹרֵחַ רֵאשׁוֹ אוֹ הַשּׁוֹרֵט בְּכִשְׁרוֹ עַל בֵּיתוֹ שְׁנֹפֵל
19 וְעַל סְפִינָתוֹ שֹׁטְבָעָה בָּיָם - פְּטוּר, וְאֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא
20 עַל הַמֵּת⁹⁷ בְּלִבָּד, אוֹ הַשּׁוֹרֵט לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים⁹⁸.
21 הַקּוֹרֵחַ קִרְחָה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ, וְהַשּׁוֹרֵט שְׁרִיטָה
22 בְּכִשְׁרֵי חֵבְרוֹ, וְהַכּוֹתֵב כְּתָבָת קַעֲקַע בְּכִשְׁרוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ז' אלול - ספר המדע - הלכות תשובה קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שבועות כט.). (23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשיעורו הידינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). (24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז).

ג. בַּזְמַן הַזֶּה, שְׁאִין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קָיָם וְאִין לָנוּ מִזְבֵּחַ־פְּפֶרָה²⁵ - אִין שָׁם²⁶ אֵלָא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרַת עַל כָּל הַעֲבֻרוֹת²⁸. אִפְלוּ רָשָׁע כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אִין מְפִירִין לוֹ שׁוֹם דְּכָר מִרְשָׁעוֹ²⁹, שְׁנֵאמָר: "רָשָׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכְשַׁל־בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעֵצְמוֹ³⁰ שֶׁל יוֹם־הַכְּפוּרִים מִכְּפָר לְשָׁבִים³¹, שְׁנֵאמָר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפָּר עֲלֵיכֶם".

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד). (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לכדה אינה מועילה (יומא פו.), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד). (31) אבל לא לשאינם שבים.

ד. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרַת³² עַל הַכָּל וְעֵצְמוֹ שֶׁל יוֹם־הַכְּפוּרִים מִכְּפָר - יֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁהֵן מִתְּכַפְּרִים³³ לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁאִין מִתְּכַפְּרִים אֵלָא לְאַחַר זְמַן. בִּיצֵד? עֵבֶר אָדָם עַל מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁאִין בָּהּ כֶּרֶת³⁵ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אִינוּ זֶז מִשָּׁם עַד שְׁמוֹחֲלִין³⁶ לוֹ. וּבְאֵלּוּ נֵאמָר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים, אֲרַפָּה³⁷ מִשׁוֹבֵתֵיכֶם וְגו'". עֵבֶר עַל מַצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁאִין בָּהּ כֶּרֶת³⁸ וְלֹא מִיתַת בֵּית־דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה³⁹ וְיוֹם־הַכְּפוּרִים מִכְּפָר. וּבְאֵלּוּ נֵאמָר: "כִּי בְיוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכְפָּר עֲלֵיכֶם". עֵבֶר עַל כֶּרֶת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם־הַכְּפוּרִים תּוֹלִין, וְיוֹסִירִין הַבָּאִין עֲלֵיו⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה. וְלַעוֹלָם⁴² אִין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָלָיו יְסוּרִין. וּבְאֵלּוּ נֵאמָר: "וּפְקַדְתִּי בְּשֹׁבֵט פֶּשַׁעַם וּבִנְגָעִים⁴³ עֲוֹנִים". בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים⁴⁴? בְּשֵׁלָא חֲלַל אֶת הַשֵּׁם⁴⁵ בְּשַׁעַת שְׁעֵבֶר; אֲבָל הַמַּחֲלִל אֶת הַשֵּׁם, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם־הַכְּפוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וּבָאוּ עָלָיו יְסוּרִין - אִינוּ מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שְׁיָמוּת. אֵלָא תְּשׁוּבָה, יוֹם־הַכְּפוּרִים וְיוֹסִירִין, שְׁלִשְׁתֵּן תּוֹלִין, וּמִיתָה מִכְּפָרַת, שְׁנֵאמָר: "וְנִגְלָה בְּאֵינִי ה' צְבָאוֹת, אִם יִכְפָּר הָעוֹן הַזֶּה⁴⁶ לָכֶם עַד תִּמָּתוּן"⁴⁷.

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה

מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידיוי: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (10) "וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח, הלכה ז). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז). (13) (שבועות יג.). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב.). (15) ממה שבינו לבין חבירו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, בְּהֵן גְּדוֹל מִתְּנִידָה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנֵאמָר: "וְהַתְּנִידָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכְּפָר עַל כָּל עֲבֻרוֹת שִׁבְתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמֻרוֹת - בֵּין שְׁעֵבֶר בְּדוֹן, בֵּין שְׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ - הַכָּל מִתְּכַפֵּר¹⁹ בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעָשָׂה²⁰ תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִין הַשְּׁעִיר מִכְּפָר לוֹ אֵלָא עַל הַקְּלוֹת. וּמָה הֵן הַקְּלוֹת וּמָה הֵן הַחֲמֻרוֹת? הַחֲמֻרוֹת הֵן, שֶׁחִיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין אוֹ כֶּרֶת²¹. וּשְׁבֻעַת שְׁאִי²² וְשִׁקָּר²³, אַף־עַל־פִּי שֶׁאִין בְּהֵן כֶּרֶת, הֲרִי הֵן מִן הַחֲמֻרוֹת²⁴. וְשִׁאָר מַצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּמַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁאִין בְּהֵן כֶּרֶת - הֵם הַקְּלוֹת.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידיוי עלי: חטאו, עוו, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו.). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלוייה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה); משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב:). (21) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט.): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה?! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאיו ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשה עוד, שגאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על שעבר, שגאמר: "כי אחרי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰ עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא לעולם, שגאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה ידינו וגו'". וצריך להתודות בשפתינו ולומר ענינות¹³ אלו שגמר בלבו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". מפשטות לשונו משמע, שזהו אחד התנאים לתשובה, ומביא ראיה על זה מהפסוק "...ולא נאמר עוד אלו קינו למעשה ידינו כו'", היינו שלוקח עליו את הקב"ה לעד. ולכאורה קשה:

א. מניין לחדש שהתשובה צ"ל באופן כזה שיעיד עליו כו' שלא יחטא לעולם, הרי לפי זה אם עבר ושנה אין תשובתו תשובה, שהרי אתגלי מילתא למפרע שלא עשה תשובה, ולא מצינו בהלכה שישנו תנאי בתשובה שלא ישוב לעולם. אדרבה! מצינו שאין ב"ד עושים בחינה אם התשובה היא באופן כזה שלא ישוב עוד לעולם (כדלקמן). ב. "הרשעים פסולין לעדות", והדין הוא ש"אם העידו עליו שני עדים שעשה עבירה פלונית, הרי זה פסול לעדות" ואין מוציאין ממון בעדותו ולא ידון עד שיוודע שעשה תשובה, וא"כ איך יכולים ב"ד להוציא ממון בעדותו של מי שכשרותו מוטלת בספק, ומניין ידעו ב"ד שעשה תשובה ולא יחטא עוד לעולם למשך כל ימי חייו.

ג. זה ש"לא ישוב לעולם" הוא היפך המציאות, כי רואים בפועל שיש יהודי שעשה תשובה וב"ד מוציאים ממון על פיו, ולאחר זמן "עבר ושנה" ואעפ"כ הוא מוחזק ככשר לאותו הזמן.

ויש לומר, שאין כוונתו בהלכה זו "שיעיד עליו" הוא לעיכובא, אלא שהרמב"ם מבאר כמה דרגות בתשובה, ובהלכה זו מדבר בתכלית השלימות של תשובה.

א: תשובה מיראה שאינה מרצונו ממש אלא מצד יראת העונש, ו"זדונות נעשות לו כשגגות".

ב: תשובה מאהבה, ש"זדונות נעשו לו כזכויות".

בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט. (33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית התשובה. (35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטנז". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עונותיו. (42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עון קל, וחמור על עון חמור. (44) שיסורים ממרים עונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתיתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

יום שישי ח' אלול ה'תש"פ

פרק שני

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

א. אי זו היא תשובה גמורה? זה שפא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה²; לא מיראה³ ולא מכשלוך-כח⁴. כיצד? הרי שפא על אשה בעברה, ולאחר זמן נתיחד עמה⁵, והוא עומד באהבתו בה ויכלה גופו ובמדינה שעבר בה⁶, ופרש ולא עבר - זהו בעל תשובה גמורה. הוא ששאלמה אמר: "וזכר את בוראך בימי בחורותיך⁷". ואם לא שב אלא בימי זקנותו ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה - אף-על-פי שאינה תשובה מעלה⁸, מועלת היא לו ובעל תשובה הוא. אפלו עבר כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו - כל עונותיו נמחלין, שגאמר: "עד אשר לא-תחשך השמש והאור והירח והפוככים, ושבי העבים אחר הגשם" - שהוא יום המיתה. מפלל, שאם זכר בוראו ושב קדם שנימות - נסלח לו⁹.

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום שהוא מתירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נודמנו יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. (7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ח' אלול – ספר המדע – הלכות תשובה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עין רעה. 19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה מן הכל, וילבש בלוי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". 20) להיקרא בשם אחר. 21) (ר"ה טז): אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאים" (תהלים קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). 22) (סנהדרין לז:).

ה. וְשִׁבַּח גָּדוֹל לְשֵׁב, שְׂתִּתְּנָה בְּרָבִים וְיִוִּדִיעַ פְּשָׁעֵיו 14
לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבִירוֹת שְׁפִינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרֵיהֶם 15
וְאֹמַר לָהֶם: אֲמַנְם חֲטָאֵי לְפָלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ 16
וְכָךְ, וְהִרִינִי הַיּוֹם שֶׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאִינוֹ 17
מוֹדִיעַ, אֵלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּלָה, 18
שְׁנֵאמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים 19
אֲמֹרִים? 20 בַּעֲבִירוֹת שְׁפִין אָדָם לְחֵבְרוֹ; אֲכָל 20
בַּעֲבִירוֹת שְׁפִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוֹ צָרִיף לְפָרְסָם 21
עֲצָמוֹ, 22 וְעֻזּוֹת פָּנִים הֵיא לֹא 26 אִם גִּלְם. 27 אֵלָּא שֶׁב 22
לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּף הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לְפָנָיו, וּמִתְנַחֵם 23
עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סֶתֶם. 28 וְטוֹבָה הֵיא לוֹ שֶׁלֹּא 24
נִתְּגַלָּה עֲוֹנוֹ, שְׁנֵאמַר: "אֲשָׁרֵי נָשׂוּי פֶשַׁע כְּסוּי 25
חֲטָאָה". 26

23) (יומא פו:), כדי שיבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). 24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. 25) (יומא פו:), כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר: "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם לחבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנוהג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני

ג: אחרי שעשה תשובה מאהבה "בא לידו דבר שעבר בו... ולא עשה מפני התשובה..". והיא שלימות נעלית יותר בתשובה מאהבה.

ד: והיא תכלית השלימות "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

והגם שמפשטות הלשון שכתב הכל בהמשך אחד "ומה היא התשובה... שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", משמע שהתחלת התשובה צריכה להיות באופן זה, אעפ"כ מצד השאלות האמורות י"ל שאין זו התחלת התשובה כי-אם תכלית השלימות של תשובה.

(על"פ יין מלכות' ספר המדע סימן לב)

10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. 11) את ה', שאין דבר נעלם ממנו. 12) פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא נשוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבותי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שר שכייר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

ג. כָּל הַמִּתְנַחֵם בַּדְּבָרִים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזוֹב, הָרִי 1
זֶה דּוֹמָה לְטוֹבֵל 13 וְשָׂרִיף 14 בִּידוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה 2
מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שִׁישְׁלִיף הַשָּׂרִיף 15. וְכֵן הוּא אֹמֵר: 3
וּמִוִּדָּה וְעוֹזֵב 16 יִרְחֹם. 4 וְצָרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא 17,
שְׁנֵאמַר: "אֲנִי חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדוֹלָה וְנַעֲשֹׂו 5
לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב". 6

13) להיטהר מטומאתו. 14) מת שמתמא. 15) (תענית סז:). אמר רב אדא בר אהבה: אדם שיש בו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם - לא עלתה לו טבילה; וזקן מידו, כיון שטבל בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". 16) אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). 17) לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיטֵי הַשֵּׁב צוּעֵק תָּמִיד לְפָנֵי 7
הַשֵּׁם בְּכִי וּבְתַתְּנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כחו"ט, 8
וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדְּבָר שֶׁחֲטָא 19 בו, וּמִשְׁנֵה 9
שְׁמוֹ 20, כְּלֹמֵר: אֲנִי אַחֵר, וְאִינוֹ אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה 10
אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו פֶּלֶן לְטוֹבָה וּלְדָרְךְ 11
יִשְׁרָה, וְגוֹלָה 21 מִמָּקוֹמוֹ; שְׁגָלוֹת מְכַפֶּרֶת 22 עוֹן, מִפְּנֵי 12
שְׁגוּרָמָת לוֹ לְהִכְנֹעַ וְלִהְיוֹת עָנּוּ וְשִׁפְלִירוֹחַ. 13

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כ"לנו) 40, והוא עקר הדין 41. עברות שהתנדה
עליהם ביום הכפורים זה - חוזר ומתנדה עליהן
ביום הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד
בתשובתו 42, שנאמר: "פי פשעי אני אדע וחטאתי
נגדי תמיד" 43.

(40) כנוסח מנוכח. (41) (יומא פז:) והוא גם ממשיך
ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הדין הוא, כמבואר
לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם משנה"). (42) ואינו יודע
בעצמו שום עון וחטא. (43) (יומא פז:) "אני סבור
שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון
רש"י, שם).

ט. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על
עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור
או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות
שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו 44 או
המקלל חברו או גזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו
לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו
ויצאנו 45. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב
לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו 46. אפלו
לא הקניט את חברו אלא בדברים - צריך לפיכך 47
ולפגוע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו
מביא לו שורה של שלשה פני-אדם מרעיו
ופוגעין בו ומבקשין 48 ממנו. לא נתרצה להן -
מביא לו שניה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך
לו, וזה שלא מחל הוא החוטא 49. ואם היה רבו -
הולך ובא אפלו אלה פעמים, עד שימחל לו 50.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר
בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין
אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו
אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (46) (ב"ק
פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא
בגזולו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:): על
הפסוק: "חבל ישיב רשע, גולה ישלם" (יחזקאל לג, טו):
"אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא
פייס את חברו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:).
שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורהב
רעך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו.
(48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה
שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון
בקשה. (49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט)
אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי!
שאל אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב,
כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה" מחדול להתפלל
בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם):
"התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה".
(50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו
שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו
(יומא פז:).

ובינך? ! לך והבא אותם אנשים שבייטני בפניהם, ואני
מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף
ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך
ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26) חוצפה היא מצדו.
(27) (ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל
אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:):
"כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל
עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו
אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר,
שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן
ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים
מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח).
(28) לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטרוט.

ו. אף-על-פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם 29 -
בעשרה הימים שבין ראש-השנה ליום הכפורים
היא יפה ביותר 30 ומתקבלת היא מיד, שנאמר:
"דרשו ה' בהמצאו" 31. במה דברים אמורים?
ביחיד; אבל צבור - כל זמן 32 שעושים תשובה
וצועקין בלב שלם, הם נעניין, שנאמר: "פה"
אלקיני בכל קראנו אליו 33.

(29) בכל ימות השנה. (30) שהם ימי רחמים ורצון. ועוד:
כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביוה"כ, ולפיכך
יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א,
יבמות מט:). (31) משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת
אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32) אפילו בשאר ימות
השנה (שם). (33) כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם
גזר דינו, הוא נקרא על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

ז. יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל 34, ליחיד
ולרבים, והוא קץ 35 מחילה וסליחה לישראל. לפיכך
חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום-
הכפורים. ומצות ודין יום הכפורים, שיתחיל מערב
היום קדם שיאכל 36, שמא יחנק 37 בסעודה קדם
שיתודה. ואף-על-פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר
ומתודה בליל-יום הכפורים ערבית, וחוזר ומתודה
בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה. והיכן מתודה?
יחיד - אחר תפלתו 38, ושליח-צבור - באמצע
תפלתו, בברכה רביעית 39.

(34) שהרי נאמר ביום הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא
טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום
הכפורים ("מעשה רוקח"). (36) את הסעודה המפסקת.
(37) (יומא פז:): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא
שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת
שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת
"שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה
האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת
"שמונה-עשרה" (שם).

ח. הדין שנהגו בו כל ישראל: "אבל אנחנו חטאנו

א. כל אחד ואחד מבני האדם ישלחו זכויות ועונות. 16
מי שזכויותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי 17
שעונותיו יתרות על זכויותיו - רשע. מחצה למחצה 18
- בינוני. וכן המדינה - אם היו זכויות כל יושביה 19
מרבות על עונותיה, הרי זו צדקת; ואם היו 20
עונותיה מרובין, הרי זו רשעה. וכן כל העולם 21
כלו.²²

(קידושין מ:): רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי 2
שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה 3
אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: 4
עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם 5
לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת 6
ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל 7
העולם טובה הרבה. ושם תשאל: מה מועיל לנו שיקול 8
המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם 9
כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: 10
"שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו 11
זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה 12
שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא 13
ניצלת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו, מיד הוא מת 23
ברשעו,²⁴ שנאמר: "על רב עונותיו". וכן מדינה 24
שעונותיה מרובין - מיד היא אובדת, שנאמר: 25
"נצקת סדם ועמרה פי רבה וגו'". וכן כל העולם 26
כלו - אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיה, מיד הן 27
נשחתין, שנאמר: "וירא ה' פי רבה רעת האדם".²⁸ 28
ושקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות, אלא לפי 29
גדלם: יש זכות שהיא פגגה עונות, שנאמר: 30
"יען נמצא בו דבר טוב".²⁷ ויש עון שהוא פגגה 31
פמה זכויות, שנאמר: "וחוטא אחד".²⁸ יאבד טובה 32
הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, 33
והוא היודע היאף עורכין הזכויות פגגה העונות. 34

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעונותיהם 3
מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, 4
אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, 5
כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה 6
לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה 7
זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו 8
ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות 9
בחטא כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי 10
עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול 11
העשוי בשעת מיתה ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי 12
שהאדם נידון לפי רוב עונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית 13
לפי רוב עונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם 14
בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאותיו וחטאות 15
אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא 16
לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק 17
כל:): "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו

י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפייס, אלא יהא 1
נוח לרצות וקשה לבעס. ובשעה שמבקש ממנו 2
החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. 3
ואפלו הצר לו וחטא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. 4
וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אבל 5
העובדי כוכבים ערלי-לב אינן כן, אלא: "ועברתן 6
שמרה נצח"⁵³. וכן הוא אומר על הגבעונים לפי 7
שלא מחלו⁵⁴ ולא נתפייסו⁵⁵: "והגבעונים לא מבני 8
ישראל המה".⁵⁶ 9

(ב"ק צב). כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך 1
ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו 2
לה, כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל 3
האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: 4
שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו 5
שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). 6
(53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאל המלך 7
שהמית את הגבעונים, כמו שמסופר (שמואל-ב, כא). 8
(55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם 9
ובמה אכפר?" ושמרו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה 10
במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראוים לבוא בקהל ה' 11
(שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו 12
(ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו 13
שלשה סימנים הללו - ראוי להידיבק באומה זו; ואלה 14
הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראוים להידיבק 15
בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל 16
המה (שמואל-ב, כא, ב).

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שייבקש מחילה 10
- מכיב עשרה פני-אדם ומעמידו על קברו, ויאמר 11
בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵⁷ ולפלוגי זה 12
שקף וכן עשיתי לו. ואם היה חייב לו קמון - יחזירו 13
ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית- 14
דין⁵⁸ ויתנה. 15

(57) (יומא פז.). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו 1
בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא 2
מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתוודה לפני 3
ה', כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת 4
ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש 5
מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד 6
חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד 7
בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב 8
בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

יום ש"ק ט' אלול ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר 1
בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם 2
הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים 3
והאפיקורסים למיניהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 אחד מקם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה.
21 לפיכך¹⁶ צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה
22 כאלו חציו זכאי וחציו חייב; וכן כל העולם, חציו
23 זכאי וחציו חייב: חטא חטא אחד - הרי הכריע את
24 עצמו ואת כל העולם כלו לכה-חובה וגרם לו
25 השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו
26 ואת כל העולם כלו לכה-זכות, וגרם לו ולהם
27 תשועה והצלה, שנאמר: "וצדיק יסוד עולם" - זה
28 הצדיק, הכריע את כל העולם לזכות והצילו¹⁷.
29 ומפני ענין¹⁸ זה נהגו כל פת-ישראל להרבות
30 בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש-
31 השנה ועד יום-הקפורים¹⁹ יתר מכל השנה. ונהגו
32 כלם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל
33 בבתי-כנסיות בדברי תחנונים ובכפושין²⁰ עד שיאור
34 היום.

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים. (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבה תשנה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניהם דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמי של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

35 ה. בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכויותיו, אין
36 מחשבין עליו עון שחטא בו תחלה ולא שני²¹, אלא
37 משלישי ואילף. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף
38 מרבין על זכויותיו - אותם שתי עונות מצטרפים,
39 ודינן אותו על הכל; ואם נמצאו זכויותיו²² פגגד
40 עונותיו אשר מעון שלישי ואילף - מעבירים כל
41 עונותיו ראשון ראשון²³, לפי שהשלישי נחשב
42 ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא

על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

1 ג. כל מי שנחם על המצות שעשה ותהה⁹ על
2 הזכיות, ואמר בלבד: ומה הועלתני בעשיתי, הלוואי
3 לא עשיתי אותן - הרי זה אבד את כלן, ואין
4 מזכירים לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת
5 הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" - אין זה אלא
6 בתוהוה על הראשונות¹⁰. וכשם ששוקלין זכיות אדם
7 ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין
8 עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו
9 ביום-טוב של ראש-השנה. מי שנמצא צדיק -
10 נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע - נחתם למיתה.
11 והבינוני - תולין אותו עד יום-הקפורים: אם עשה
12 תשובה - נחתם לחיים, ואם לאו - נחתם למיתה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, ו). תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' (הערוך). (10) (קידושין מ:): כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ן ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ן (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

13 ד. אף-על-פי שתקיעת שופר בראש-השנה גזרת
14 הפתוב¹² - רמז יש בה, פלומר: עורו וישנים
15 משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו
16 במעשיכם וחזרו בתשובה¹³ וזכרו בוראכם. אלו¹⁴
17 השוכחים את האמת בהכלי הזמן ושוגים¹⁵ כל
18 שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו
19 לנפשתיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזב כל

נִכְרְתִים וְאוֹבְדִים וְנִדְוָנִין³⁴ עַל גְּדֹל רָשָׁע וְחֲטָאתָם
לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים³⁵, וְהַאֲפִיקוֹרְסִין,
וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִת הַמַּתִּים וּבִבְיָאת
הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים³⁶ וּמַחְטֵאֵי הָרָבִים וְהַפּוֹרְשִׁין
מִדְרָכֵי צְבוֹר³⁷ וְהַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת בְּיַד רָמָה בְּפִרְהֶסְיָה
בְּיַהוֹקִים³⁸ וְהַמּוֹסְרִים וּמַטִּילֵי אִמָּה עַל הַצְּבוֹר
שֶׁלֹּא לְשֵׁם שְׁמִים³⁹ וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וּבַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע⁴⁰
וְהַמּוֹשֵׁף עֶרְלָתוֹ⁴¹.

(34) בגי'הנס. (35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. (36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז: ונוסחה אחרת: המורדים. (37) כל אלה שנויים בברייתא (ר"ה יז). (38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'". כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו! והכתוב מעיד עליו (דברי הימים ב' לו, ח): "ויתר דברי יהוה ונתועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג:). (39) (ר"ה יז), ומפורשים בסמוך (הלכה יא-יב). (40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפרד"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. (41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בבריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"ג, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

ז. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִינִים: הָאוֹמֵר שְׂאִין שֵׁם
אֱלֹהִים וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהִיג⁴²; וְהָאוֹמֵר שֵׁשׁ שֵׁם
מְנַהִיג, אֲכָל הֵן שְׁנַיִם⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שֵׁשׁ שֵׁם
רְבוֹן אֶחָד, אֲכָל שֶׁהוּא גּוֹף וּבַעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן
הָאוֹמֵר, שְׂאִינוֹ לְבָדוֹ הָרָאשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
הָעוֹבֵד פּוֹכֵב אוּ מְזֵל וְזוֹלָתוֹ, כְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בִּינוֹ
וּבִין רְבוֹן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; כֹּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלֵּי הוּא
מִין.

(42) כמו שאמרו (ברכות יב:): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. (43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחידי, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). (44) והרי נאמר: כי לא ראינו כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים

ראשון, שֶׁכָּבַר נִמְחַל הַשְּׁלִישִׁי, וְכֵן עַד סוֹפֵן²⁴. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בְּיָחִיד, שְׁנֵאֵמַר: "הֵן-כָּל אֱלֹהִים
יַפְעַל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גָּבֵר²⁶". אֲכָל הַצְּבוֹר,
תּוֹלִין לָהֶן עוֹן רָאשׁוֹן, שְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, שְׁנֵאֵמַר: "עַל
שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיכְנוּ".
וּכְשֶׁמַּחְשְׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מַחְשְׁבִין לָהֶן
מִרְבִּיעֵי²⁷ וְאֵילָף. הַבִּינֹנִים - אִם הֵיךְ בְּכָל מַחְצָה
עֲנוּת שְׁלָהֶן, שֶׁלֹּא הֵנִיחַ תְּפִלִּין מְעוֹלָם, דִּנִּין אוֹתוֹ
כְּפִי חֲטָא²⁸, וַיִּשְׁלֹחַ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּל
הָרָשָׁעִים שְׁעוֹנוֹתֵיהֶן מְרִבִּים - דִּנִּין אוֹתָן כְּפִי
חֲטָאֵיהֶם²⁹, וַיִּשְׁלַח חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-כִּי שִׁחְטָאוּ,
שְׁנֵאֵמַר: "וְעַמֶּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" -
אֶרֶץ זוֹ מְשֻׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם
הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם³², יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא³³.

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עוון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז). (24) ושנאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) וה"בינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין בין עוונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא ביניהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנום, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם", על ד' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה:).

17 ו. וְאֵלֵּי הֵן שְׂאִין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים וטובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזה המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים וטובים ממנו"? וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ-משנה" ואומר: "ואפשר שעיקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שעיקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותר גוף - מצד תפיסתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים וטובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבוור תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבינו צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעתי, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבינו צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימרתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האחיוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתנו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירותכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחייו... ומה יאמרו ל"ספר המדע"? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפוזרים בין ההלכות וההגדות בלי בירורים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל

- ח. שלשה הן הנקראין אפיקורסין: האומר שאין שם⁴⁷ נביאה כלל, ואין שם מדע⁴⁸ שמיגיע מהבורא ללב בני-האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבינו⁴⁹; והאומר שאין הבורא יודע מעשה⁵⁰ בני-האדם; כל אחד משלשה אלו הן אפיקורסים. שלשה הן הפופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה'. אפילו פסוק אחד, אפילו תבה אחת - אם אמר: משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה⁵¹. וכן הכופר בפירוש⁵² והוא תורה שבעל-פה⁵², והמכחיש מגידת⁵³, כגון צדוק וביתוס⁵⁴. והאומר, שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף-על-פי שהיא היתה מעם ה'⁵⁵; כגון ההגרים כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקיץ או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). ובירימיה (לב, יט) אשר עניך פקחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט.) כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירושו המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש

17 הוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שְׁעֵבְדוּ עֲבֹדֶת-פֹּכְכִים⁶⁴, או
18 שֶׁהִטְעָה אַחֲרֵים וְהִדִּיחָם⁶⁵.

(61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה זרה. (62) כמבואר לעיל בביאורנו (ה"ח). (63) מבואר בברייתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:): כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

19 יא. הַפּוֹרֵשׁ מִדְּרָכֵי צְבוּר, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָבַר
20 עֲבֻרוֹת, אֲלֹא נִבְדֵּל מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל וְאִינוּ עוֹשֶׂה מִצְוֹת
21 בְּכֻלָּן, וְלֹא נִכְנָס בְּצַרְתָּן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בְּתַעֲנִיתָן,
22 אֲלֹא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶכּוֹ כְּאֶחָד מִגּוֹיֵי הָאָרֶץ, וְכֹאֲלוֹ אִינוּ
23 מֵהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁶. הַעוֹשֶׂה עֲבֻרוֹת
24 בְּיַד רָמָה כִּיהוֹנָקִים - בֵּין שְׁעֵשֶׂה קְלוֹת⁶⁷, בֵּין שְׁעֵשֶׂה
25 חֲמוּרוֹת⁶⁸ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
26 מַגְלָה פָּנִים בַּתּוֹרָה⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהִצִּי מִצָּחוֹ וְגָלָה פָּנָיו
27 וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַר-תּוֹרָה.

(66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז).
(67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה.
(69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

28 יב. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּיַד עַפְוִם
29 לְהַרְגוֹ אוֹ לְהַכּוֹתוֹ, וְהַמוֹסֵר מִמּוֹן חֲבֵרוֹ בְּיַד
30 עַפְוִם⁷⁰, אוֹ בְּיַד אֲנָסִי⁷¹ שֶׁהוּא כַּעֲפּוֹם; וְשְׁנֵי־הֵם אֵין
31 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

(70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

32 יג. מִטִּילֵי אֵימָה עַל הַצְּבוּר שְׁלֹא לְשֵׁם-שְׁמִים - זֶה
33 הַרְוֵה צְבוּר בְּחֻזָּקָה, וְהֵם יִרְאִים וּמִפְּחָדִים מִמֶּנּוּ,
34 וּבִנְיָתוֹ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל חֲפָצָיו שְׁלֹא לְכַבּוֹד שְׁמִים,
35 כְּגוֹן מַלְכֵי הַעֲכוּ"ם⁷².

(72) הנותנים חתיתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

36 יד. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵעֲשָׂרִים-וְאַרְבָּעָה⁷³ אֲנָשִׁים אֵלוֹ
37 שְׁמִינֵינוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
38 לְעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת קְלוֹת מֵאֵלוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי
39 כִּן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַרְגִּיל בָּהֶן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
40 הַבָּא, וְכֵי הֵן לְהַתְחַק מֵהֶן וּלְהַזְהִיר בָּהֶן. וְאֵלוֹ הֵן:
41 הַמִּכְנֶה שֵׁם לְחֻבְרָא⁷⁴, וְהַקּוֹרֵא לְחֻבְרָא כְּכַנּוּיָא⁷⁵,
42 וְהַמְלַבֵּין פָּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרַבִּים⁷⁶, וְהַמְתַּכֵּב בְּקִלּוֹן
43 חֲבֵרוֹ⁷⁷, וְהַמְבַּזֵּה תַלְמִידֵי-חֲכָמִים⁷⁸, וְהַמְבַּזֵּה רַבּוֹתָיו,
44 וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁷⁹, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰.
45 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלוֹ אֵין לוֹ חֵלֶק

בין: "ובני חם כוש ומצרים": ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). (52) (סנהדרין צט.). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שזה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

1 ט. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹמְרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמוֹמֵר לַעֲבֹרָה
2 אַחַת, וְהַמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לַעֲבֹרָה אַחַת
3 - זֶה שֶׁהַחֲזִיק עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֹרָה בְּזִדּוֹן
4 וְהַרְגָּל וְנִתְפָּרְסָם בָּהּ, אֲפִלּוּ הֵיחָד מִן הַקְּלוֹת⁵⁶, כְּגוֹן
5 שֶׁהַחֲזִיק תָּמִיד לְלִבֵּשׁ שַׁעֲטָנָיו⁵⁷ אוֹ לְהַקִּיף פָּאָה,
6 וְנִמְצָא כְּאֵלוֹ בְּטִלָּה מִצְוָה זוֹ מִן הַעוֹלָם אֲצִלוֹ - הִרִי
7 זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס⁵⁸.
8 מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - כְּגוֹן הַחוּזְרִים לְדִתִּי
9 הַעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים בְּשַׁעֲה שְׁגוּזִין גְּזֵרָה⁵⁹, וְיִדְבֵּק בָּהֶם
10 וְיֹאמַר: מָה בָּצַע לִי לְהִדְבֵּק בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שְׁפִלִּים
11 וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שֶׁאֲדַבֵּק בָּאֵלוֹ שִׂידִם תְּקִיפָה⁶⁰ -
12 הִרִי זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא.). (58) מומר להכעיס - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתיאבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר לדת עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?" כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתיר: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחוזר לדת עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור וולתי אלהינו.

13 י. מִחֲטִיאֵי הָרַבִּים מִצֵּד? אֶחָד שֶׁהִחֲטִיא בְּדָבָר
14 גָּדוֹל, כְּגוֹן יִרְבָּעָם⁶¹ וְצִדּוֹק וּבִתּוֹס⁶²; וְאֶחָד
15 שֶׁהִחֲטִיא בְּדָבָר קָל, אֲפִלּוּ לְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה⁶³;
16 וְאֶחָד הָאוֹנֵס אַחֲרֵים עַד שֶׁיַּחֲטִאוּ כְּמִנְשָׁה, שֶׁהִיָּה

כניתי לו שם. "בחניכתו" - שאפילו שם שכינו לו אחרים לא קראתיו. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח ליד פיוגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:): והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישאל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישובו?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלים אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבבם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימון). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בביאורנו.

1 לעולם הבא? פשטת בלא תשובה; אבל אם שם
2 מרשעו ומת והוא בעל-תשובה - הרי זה מבני
3 העולם הבא; שאין לה דבר שעומד בפני
4 התשובה⁸¹. אפילו פטר בעקר כל ימיו, ובאחרונה
5 שם - יש-לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלו
6 שלום לרחוק⁸² ולקרוב אמר ה' ורפאתיו". כל
7 הרשעים והמומרים וביצא בהן, שחזרו בתשובה -
8 בין בגלוי, בין במטמוניות⁸³ - מקבלין אותן,
9 שנאמר: "שובו בנים שובבים" - אף-על-פי שעדין
10 שובב הוא, שהרי בסתר שם ולא בגלוי, מקבלין
11 אותו בתשובה⁸⁴.

(73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכינוהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידי את רב אדא בר אבהו: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (כגרטת הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'ט' אלול ה'תש"פ

29 שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו יתעלה: "זכור
30 את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). כלומר: זכרהו זכירת
31 קדוש והבדלה [וגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון
32 המקלמא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו —
33 לקדשו בכרחה". ובפרוש אמרו (פסחים קו:): "זכרהו על
34 ה'". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו",
35 כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת ששנצטוינו
36 בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה
37 מקומות בברכות (נא: ושבת קנ:).

יום שלישי ה' אלול ה'תש"פ

38 מצות עשה קנה.
39 המצוה הקנ"ה — הצווי ששנצטוינו לקדש את השבת
40 ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וביציאתו שבהם
41 נזכיר גדלת יום זה וכבודו, והיותו נבדל משאר הימים
42 שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו יתעלה: "זכור
43 את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). כלומר: זכרהו זכירת
44 קדוש והבדלה [וגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון
45 המקלמא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו —
46 לקדשו בכרחה". ובפרוש אמרו (פסחים קו:): "זכרהו על

יום ראשון ג' אלול ה'תש"פ

12 מצות עשה קנה.
13 המצוה הקנ"ה — הצווי ששנצטוינו לקדש את השבת
14 ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וביציאתו שבהם
15 נזכיר גדלת יום זה וכבודו, והיותו נבדל משאר הימים
16 שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו יתעלה: "זכור
17 את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). כלומר: זכרהו זכירת
18 קדוש והבדלה [וגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון
19 המקלמא (פרשת יתרו): "זכור את-יום השבת לקדשו —
20 לקדשו בכרחה". ובפרוש אמרו (פסחים קו:): "זכרהו על
21 ה'". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו",
22 כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת ששנצטוינו
23 בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה
24 מקומות בברכות (נא: ושבת קנ:).

יום שני ד' אלול ה'תש"פ

25 מצות עשה קנה.
26 המצוה הקנ"ה — הצווי ששנצטוינו לקדש את השבת
27 ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וביציאתו שבהם
28 נזכיר גדלת יום זה וכבודו, והיותו נבדל משאר הימים

טז, כט). והפירוש בספרא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה ג):
 38 "תענו את נפשתיכם" — ענוי שהוא אבוד הנפש.
 39 ואיזהו? זה אכילה ושתיה. וכן בא בקבלה (יומא עג),
 40 שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש
 41 המטה, ושצריך לשבות מכל הפעולות האלה, שכן נאמר:
 42 "שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשתיכם" (שם, לא),
 43 כאלו אמר, שחובה בו השביתה המיוחדת למלאכות
 44 ולעבודה, והשביתה המיוחדת להנחת הגוף וקיומו —
 45 לפיכך אמר (כפל לשון): "שבת שבתון". ולשון ספרא
 46 (אחרי מות שם): "מניין שיום הכפורים אסור ברחיצה
 47 ובסיכה ובתשמיש המטה? תלמוד לומר: שבת שבתון",
 48 כלומר: השבת כלאו כדי שישג הענוי.
 49

המצוה הקצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול ביום
 50 צום כפור, והאזהרה למעשה זה לא נתבאר בלשון
 51 התורה, אבל כיון שהזכיר את הענין וחיוב פרת למי
 52 שיאכל, נדענו שמזהרים על האכילה, והוא אמרו: "כי
 53 כל הנפש אשר לא תענה וגו' ונקרתה" (שם כג, כט).
 54 ובגיש פרתות (ב), כשפנו מחיבי פרת, מנו בכללם
 55 האוכל ביום הכפורים, ובארו שם שכל שחייבים עליו
 56 פרת — הוא מצות לא תעשה, חוץ מן הפסח והמילה.
 57 הנה נתבאר שהאכילה ביום הכפורים מצות לא תעשה,
 58 ולפיכך חייבים על זדונה פרת ועל שגגתה חטאת קבועה,
 59 כמו שבארו בגיש פרתות וכמו שנתבאר במסכת הוריות
 60 (פרק ד משנה ח), שלא יתחייב דין זה (החטאת נקרב) אלא
 61 במצות לא תעשה בלבד, שהרי אמר יתעלה במחייבי
 62 חטאת קבועה: "אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה"
 63 (שם ד, יג). ולשון ספרא (אמור פרק ד הלכה ד): "כי
 64 כל הנפש אשר לא תענה ונקרתה — הרי זה ענש ענוי;
 65 אבל אזהרה לענוי ליום עצמו לא שמענו. כשהוא אומר
 66 ענש מלאכה שאין תלמוד לומר שפכר קל וחמר הוא:
 67 מה אם ענוי שאינו נוהג בימים טובים ובשבתות הרי
 68 הוא ענוש עליו, מלאכה שהיא נוהגת בימים טובים
 69 ובשבתות — אינו דין שיהא ענוש עליה, ואם כן למה
 70 נאמר ענש מלאכה? נלמד ממנו אזהרה לענוי: מה ענש
 71 מלאכה לאחר אזהרה אף ענש ענוי לאחר אזהרה" —
 72 הנה נתבאר מה שאמרנו. ודיני מצוה זו כבר נתבאר
 73 בסוף מסכת יומא.
 74

יום ש"ק ט' אלול ה'תש"פ

מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג.
 75 מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.
 76 המצוה הקנ"ט — הצווי שנגזרנו לשבות ממלאכה
 77 ביום ראשון של פסח, והוא אמרו יתעלה: "[ו]ביום
 78 הראשון מקרא קדש" (שמות יב, טז). ודע הקדמה זו,
 79 והיא: שכל מה שאמר בו ה' "מקרא קדש" בא בפירושו:
 80

היין". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו",
 כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת שנגזרנו
 3 בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה
 4 מקומות בברכות (נא): ושבת (קנ).

יום רביעי ו' אלול ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכ.
 5 המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים —
 6 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו:
 7 "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה,
 9 פורש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו
 10 הדין, ואם נתקמה עליו העדות — חיב סקילה. כל זה
 11 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.
 12 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום חמישי ז' אלול ה'תש"פ

מצות לא תעשה שכא.
 13 המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא לחלף
 14 חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל תצא איש
 15 ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה
 16 כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה שנוסף על אלפים
 17 אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוח אלפים אמה
 18 לכל רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם):
 19 "אל תצא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא
 20 ערובין (יז): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה".
 22 ובאותה המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

יום שישי ח' אלול ה'תש"פ

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.
 23 מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.
 24 המצוה הקס"ה — הצווי שנגזרנו לשבות ביום זה
 25 (ביום הכפורים) מן המלאכות והעבודות, והוא אמרו:
 26 "שבת שבתון היא לכם" (ויקרא טז, לא), וכבר בארנו
 27 כמה פעמים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסג) אמרם (שבת
 28 כד): "האי שבתון — עשה הוא".
 29

המצוה השכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעשות
 30 מלאכה ביום הכפורים, והוא אמרו בו: "וכל מלאכה לא
 31 תעשו" (שם כג, כח). והעובר על לאו זה במזיד — חיב
 32 כרת, כמו שבאר הכתוב (שם, ל); ואם היה שוגג —
 33 מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגיטא
 34 (יח) ומגילה (ל): וזולתן.
 35

המצוה הקס"ד — הצווי שנגזרנו לצום בעשרה
 36 בתשרי, והוא אמרו יתעלה: "תענו את נפשתיכם" (שם)

13 תַּעֲשֶׂה. וּכְכֹר נִתְּבָאָרוּ דִּינֵי מַצָּה זוּ, כְּלוּמַר: הַשְּׁבִיתָהּ,
14 בְּמַסְכֶּת יוֹם טוֹב (ביצה).
15 הַמַּצָּה הַשֵּׁכ"ג — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלַּעֲשׂוֹת
16 מְלָאכָה בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "כֹּל־
17 מְלָאכָה לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם" (שמות יב, טז).
18 הַמַּצָּה הַק"ס — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ בַּשְּׁבִיתָהּ בַּיּוֹם
19 הַשְּׁבִיעִי שֶׁל חַג הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
20 מִקְרָא־קֹדֶשׁ" (שם).
21 הַמַּצָּה הַשֵּׁכ"ד — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלַּעֲשׂוֹת
22 מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוּ: "כֹּל־מְלָאכָה
23 לֹא־יַעֲשֶׂה בָהֶם" (שם), כְּלוּמַר: בְּרִאשׁוֹן וּבַשְּׁבִיעִי.

1 "קִדְשָׁהּ". וְעִנִּין "קִדְשָׁהּ" — שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה בּוּ מְלָאכָה
2 אֲלֵא מַה שֶּׁמִּיָּחַד לְאַכִּילָהּ, כְּמוֹ שֶׁבָּאָר הַכְּתוּב. וּכְכֹר
3 הִזְכַּרְנוּ מִקֶּדֶם (להלן שיעור קעד) אֶת־דְּבָרֵיהֶם (מצוות עשה
4 ז, קלה): "הָאֵי שְׁבִיתוֹן — עֲשֶׂה הוּא", כְּלוּמַר: כִּלְיוֹם־
5 שְׁאוּמֵר בּוּ ה' "שְׁבִיתוֹן" (או לשון דומה) הוּא כְּאֵלוֹ אָמְרָה
6 "שְׁבוֹת" או "תְּשַׁבּוֹת" — כֹּל־אֵלוֹ צִוּוּם בַּשְּׁבִיתָהּ.
7 וְ"שְׁבִיתָהּ" (ויקרא כג, לח) קָרָא לִימֵי הַמּוֹעֲדִים כָּלָם,
8 כְּלוּמַר: לִימֵם טוֹבִים. וּבִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה בְּתַלְמוּד (שבת
9 כה. ביצה ח; אָמְרוּ: "יוֹם טוֹב עֲשֶׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוּמַר:
10 הַשְּׁבִיתָהּ בְּכִלְיוֹם־טוֹב — מַצּוֹת עֲשֶׂה הִיא; וְעֲשִׂיתָ
11 הַמְּלָאכָה הָאֲסוּרָה בּוּ — הִיא מַצּוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. לְפִיכָף
12 כֹּל־הַעוֹשֶׂה־בּוּ מְלָאכָה אֲסוּרָה, עֵבֶר עַל עֲשֶׂה וְלֹא־

המשך ביאור למס' עירובין ליום שני עמ' ב

39 המקום, הסוכה בַּשִּׁירָה, לפי שאין הסכך הפסול מרובה על הכשר.
40 מבואר מדברי המשנה, שאין צריך שיהיה הסכך הכשר מרובה על
41 הפסול, אלא די בכך שיהיו שווים, ויש ללמוד מכאן שאף לענין
42 מחיצות די שיהא שיעור ה'פרוץ' כשיעור ה'עומד', כשיטת רב
43 פפא, ואין צריך שיהיה 'עומד מרובה על הפרוץ' כשיטת רב הונא
44 בריה דרב יהושע.
45 מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמֵאֵי עֲקָלִין — באיזה אופן עוסקת משנה זו,
46 בַּשֶּׁנֶּכְנֵם וְיוֹצֵא — שיש מקום בין שפוד לשפוד כפי שיעור שיכול
47 שפוד נוסף להכנס ולצאת בריות, כלומר, שהמקום שבו הוא מניח
48 את הסכך הכשר גדול יותר מרוחבו של שפוד, ונמצא שהסכך
49 הכשר מרובה על הסכך הפסול, ולפיכך כשרה הסוכה.
50 סברה הגמרא שכונת התרצין כך היא, שמאחר ואין דרך להניח
51 ריח מוצמצם בין שפוד לשפוד, לפיכך בהכרח יש לפרש את דברי
52 המשנה 'אם יש ריח ביניהן כמות' שאין הכוונה בצמצום אלא
53 ב'נכנס ויוצא'. ועל כך מקשה הגמרא: וְהָאֵל אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם — והרי
54 אפשר לאדם לכון שיהא הריח בין שפוד לשפוד כפי שיעור
55 הנחת שפוד בצמצום, ואם כן מנין לך לפרש שכונת המשנה
56 'כמות' היינו ב'נכנס ויוצא'.
57 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱמִי, אֲבָן אֶפְשָׁר לְהִנִּיחַ רִיחַ מִצְמָצֵם
58 בֵּין שְׁפוּד לְשְׁפוּד כְּפִי רִחוּבּוֹ שֶׁל שְׁפוּד בְּדִיקוּ, אֲבָל מִשְׁנֵה זוֹ אֵינָה
59 עוֹסֶקֶת בְּאֹפֶן כֹּזֶה, אֲלֵא בַּמְּקָרֶיךָ — באדם שלא צמצם, אלא הניח
60 מקום בין שפוד לשפוד כדי שיעור הנחת שניתן להכניס ולהוציא שפוד
61 בריות, ונמצא ששיעור הסכך הכשר מרובה על הפסול.
62 תירוץ נוסף מביאה הגמרא: רַבָּא אָמַר, אֲנִינָם מִשְׁנֵה זוֹ עוֹסֶקֶת
63 כְּשֶׁהִנִּיחַ רִיחַ כְּמוֹתָם בְּצִמְצוּם, אֲךָ מְדוּבָר בְּאֹפֶן שֶׁאֵם הָיוּ
64 הַשְּׁפוּדִים נִתְּוִינ' עֲרֵב, כְּגוֹן שְׁמוֹנָחִים לְרוּחָב הַסּוּכָה מְמוּזָרָה
65 לְמַעַרְב, נוֹתְנוֹ לְסִכְךָ הַכֶּשֶׁר 'שְׂתִי', דְּהֵינּוּ, מִנִּיחוּ עַל הַשִּׁפּוּדִים
66 לְאוּרֵךְ הַסּוּכָה מִצְפּוֹן לְדָרוֹם, וְכֵן אִם הָיוּ הַשִּׁפּוּדִים נִתְּוִינ' 'שְׂתִי',
67 נוֹתְנוֹ לְסִכְךָ הַכֶּשֶׁר 'עֲרֵב', וּבְאֹפֶן זֶה אֶפְיָלוֹ אִם לֹא הִנִּיחַ רִיחַ בֵּין
68 שְׁפוּד לְשְׁפוּד אֲלֵא כִּדִּי שִׁיעוֹר הַנְּחָת שְׁפוּד בְּצִמְצוּם, מִכָּל מְקוֹם
69 מֵאֲחֵר וּבִהְכָרַח הַסִּכְךָ הַכֶּשֶׁר מוֹנֵחַ רִאשׁוֹ הָאֶחָד עַל הַשְּׁפוּד מִכָּאן
70 וְרִאשׁוֹ הַשֵּׁנִי עַל הַשְּׁפוּד מִכָּאן, נִמְצָא שֶׁהַסִּכְךָ הַכֶּשֶׁר מְרֻבֵּה, וְהָרִי
71 הוּא מְבַטֵּל אֶת הַסִּכְךָ הַפְּסוּל, וְלִפְיֶכָּה הַסּוּכָה כְּשֶׁרָה.
72 הַגְּמָרָא מְנַסֶּה לְהַבִּיא רֵאִיָּה לְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ הַסּוּבֵר
73 שִׁפְרוֹן כְּעוֹמֵד אֲסוּר: הָאֵל שְׁמַע — בּוֹא וּשְׁמַע רֵאִיָּה לְדַרְבִּי רַב
74 הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ. שִׁנּוּ בְּבִרְיֵיתָא, שִׁיִּירָא שְׁחָנְתָּה בְּכִנְיָהּ,
75 וְהִתְפַּיֵּתָה לְבַקְעָה בְּנִילָהּ, וּבְאִיכּוּפָתָה — מְקוֹם הַמוֹשֵׁב שַׁעַל הַגְּמָל,

1 נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לענין מחיצה שיש בה פרוץ
2 כְּעוֹמֵד, כלומר, ששיעור החלק הפרוץ במחיצה הוא בדיוק
3 כשיעור החלק הבנוי שבה. רַב פָּפָא אָמַר, מוֹתֵר — הרי זו מחיצה
4 המתרת, ואילו רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, אֲסוּר.
5 הגמרא מבארת את סברות המחלוקת. רַב פָּפָא אָמַר מוֹתֵר, הָכִי
6 אֲנִימְרִיה רַחֲמָנָא לְמַשָּׁה — כך לימדו הקדוש ברוך הוא למשה בסיני
7 את דין עשיית מחיצות, לֹא תִפְרֹץ רִיבָה — אל תעשה מחיצה
8 שרובה פרוץ, שכן מחיצה כזו אינה מועילה להתיר. ומכלל
9 הדברים אתה למד, שאם חציה פרוץ וחציה עומד כשירה היא. רַב
10 הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר אֲסוּר, הָכִי אֲנִימְרִיה רַחֲמָנָא לְמַשָּׁה — כך
11 לימדו הקדוש ברוך הוא למשה בסיני, גְּדוּר רִיבָה — עשה מחיצה
12 הסגורה ברובה. ומכאן אתה למד, שאם בנויה היא רק בחציה אין
13 כאן מחיצה המתרת.
14 הגמרא מביאה ראיה ממשנתנו לשיטת רב פפא ומקשה על דברי
15 רב הונא בריה דרב יהושע: תִּנֵּן — שנינו במשנתנו, וְלֹא יְהוּ פְּרִיצוֹת
16 יְתֵרוֹת עַל הַכְּנִי, מִדִּיּוּקָה הַגְּמָרָא: הָאֵל כְּכִנְיָן — אבל אם שיעור
17 הפריצות הוא בדיוק כשיעור הבנין, מוֹתֵר — הרי זו מחיצה
18 המתרת, כשיטת רב פפא, ושלא כדברי רב הונא בריה דרב
19 יהושע.
20 מתרצת הגמרא: לֹא תִימָא — אל תאמר שיש לדייק מדברי המשנה
21 הָאֵל כְּכִנְיָן מוֹתֵר — שאם היתה הפריצה כשיעור הבנין הרי זו
22 מחיצה המתרת, אֲלֵא אִיכָא — אמור ותדייק כך, אֵם שִׁיעוֹר הַכְּנִי
23 יֵתֵר עַל הַפְּרִיצָה מוֹתֵר.
24 שבה הגמרא ומקשה: אֲבָל בְּאֹפֶן שִׁיעוֹר הַפְּרִיצָה הוּא כְּשִׁיעוֹר
25 הַכְּנִי מֵאֵי — מה יהא הדין לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע,
26 אֲסוּר, אִי הָכִי — אם כן, ליתני — צריכה היתה המשנה לשנות כך,
27 וְלֹא יְהוּ פְּרִיצוֹת כְּכִנְיָן, ולומדים היינו מכך שאף באופן ששיעור
28 ה'פרוץ' הוא כשיעור ה'עומד' המחיצה פסולה. ומאחר ונקטה
29 המשנה 'ולא יהו פריצות יתרות על הבנין' יש ללמוד שרק באופן
30 זה המחיצה פסולה, אבל 'פרוץ כעומד' כשר, וכדברי רב פפא.
31 מסיקה הגמרא: קִשְׁיָא — אכן דברי המשנה קשים הם לשיטת רב
32 הונא בריה דרב יהושע.
33 הגמרא מנסה להביא ראיה נוספת לשיטת רב פפא ומקשה על
34 דברי רב הונא בריה דרב יהושע: הָאֵל שְׁמַע, שִׁנּוּ בְּמַסְכֶּת סוּכָה
35 (טו). הִתְקַרָּה וְעוֹשָׂה תִקְרָה, מִסְכָּן אֶת סוּכָתָה בְּשִׁפּוּדִין — מוט
36 המשמש לצלילית כשר, או בְּאִרְבּוֹת הַפֶּסַח — קרשי המטה
37 לאורכה, שפסולים הם לסיכוי, אֵם יֵשׁ רִיחַ בְּיִנְיָהּ — בין שפוד
38 לשפוד, כְּמוֹתֵן — כפי שיעור רוחב השפוד, והניח סכך כשר באותו

ירמיה פרק מב ט-י

ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תַּחֲנוּתְכֶם לִפְנֵי:
 י אִם־שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ הַזֹּאת וּבִנִּיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְרֹם וְנִטַּעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נַחֲמָתִי
 אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם: יא אֶל־תִּירָאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתֶּם יֹרָאִים מִפְּנֵי אֶל־תִּירָאוּ מִמֶּנּוּ
 נָא־יְהוָה כִּי־אַתֶּם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: יב וְאַתֶּן לָכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֶתְכֶם
 וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֲדֹמְתְכֶם: יג וְאִם־אֲמָרִים אֲתֵם לֹא נִשֵּׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמָעַ בְּקוֹל יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם: יד לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבֹא אֲשֶׁר לֹא־נִרְאָה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלִלְחָם
 לֹא־נִרְעַב וְשָׁם נִשְׁבַּ: טו וְעַתָּה לָכֵן שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה שְׂאֵרֵי יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׁוֹם תִּשְׁמוֹן פְּנִיכֶם לִבָּא מִצְרַיִם וּבֹאתֶם לְגֹר שָׁם: טז וְהִיתָה הַחֲרִב אֲשֶׁר אֲתֵם
 יֹרָאִים מִמֶּנָּה שָׁם תִּשְׁיֹן אֶתְכֶם בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְהָרַעַב אֲשֶׁר־אַתֶּם דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבֹק אַחֲרֵיכֶם
 מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֹתוּ: יז וַיְהִי כֹל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁמוּ אֶת־פְּנֵיהֶם לִבָּא מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם יָמֹתוּ בַּחֲרִב
 בָּרָעַב וּבְדָבָר וּלֹא־יְהִיָּה לָהֶם שְׂרִיד וּפְלִיט מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם: יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר נָתַד אֲפִי וְחֲמָתִי עַל־יִשְׂרָאֵל כִּי תַתֵּן חֲמָתִי עֲלֵיכֶם בְּכֹאכֶם מִצְרַיִם
 וְהִיִּיתֶם לְאֵלָה וּלְשִׁמָּה וּלְקַלְלָה וּלְחַרְפָּה וּלֹא־תִרָאוּ עוֹד אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה: יט דְּבַר יְהוָה עֲלֵיכֶם שְׂאֵרֵי
 יְהוּדָה אֲלֵי־תִבְאוּ מִצְרַיִם יָדַעַ תִּדְּעוּ כִּי־הֵעִידְתִּי בָכֶם הַיּוֹם: כ כִּי (הַתַּעֲתִים) הַתַּעֲתִים בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם
 כִּי־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר הַתְּפִלֵּל בְּעַדְנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּן הַגְּדִלְנוּ וְעָשִׂינוּ:

רש"י

(יד) וקול שופר. שתוקעין הצופים להזהיר את העם:

מצודת דוד

(י) ובניתי אתכם. ר"ל יפרו וירבו בה ולא יגלו עוד ממנה: ונטעתי. הוא כפל ענין במ"ש: כי נחמתי. חשבתי מחשבה אחרת על הרעה שעשיתי להם כי לא אוסיף עוד להרע להם: (יא) אשר אתם יראים מפניו. ר"ל הדבר אשר אתם יראים מפניו והוא מהריגת גדליה כמ"ש למעלה: ממנו. מן הדבר ההוא לא תיראו כי נ"נ לא ירע עמכם בעבור זה: ולהציל אתכם. לכל יוכל להרע עמכם: (יב) ואתן. ועוד אתן אתכם לרחמים לפניו וירחם אתכם: והשיב אתכם. ר"ל הגולה מעמכם לבבל ישיבם מרצונו אל ארצם: (יג) לבלתי שמוע. ר"ל ואם גם עתה אחר ששמעתם דבר ה' לא תשבו פה ותמאנו לשמוע דבר ה': (יד) לאמר. כי תאמרו נבא למצרים

(י) ובניתי. מל' בנין: אהרוס. ענין שבירה ונתיצה: אתוש. ענין עקירה: נחמתי. ענין היפוך מחשבה: (טז) דאגים. מלשון דאגה ופחד: ידבק. ענין חיבור: (יז) שריד ופליט. שארית והצלה וכן ולא היה ביום אף ה' פליט ושריד (איכה ב): (יח) תתן. ענין הרקה ושפיכה כמו ומטר לא נתן ארצה (שמות ט): לאלה. ענין שבועה כמו ושבעה קול אלה (ויקרא ה'): ולשמה. ענין תמהון כמו פנו אלי והשמו (איוב כא): (יט) העידותי. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לבל יכחש: (כ) התעיתם. מלשון תועה וטעות: בנפשותיכם. בעצמיכם:

אשר שם לא נראה מלחמה כי בהיותכם פה תפחדו ממלחמת הכשדים: וקול שופר. הדרך לתקוע במלחמה בשופרות: לא נרעב. לא כמו בכאן שהרעב מתמיד: ושם נשב. ולא נהיה גולים משם: (טז) ועתה. הואיל וכן תאמרו לכן שמעו וכו': שום תשימון. אם תחשבו לבוא שמה מדעת ומרצון: ובאתם. ר"ל וכן תעשו בפועל לבא שמה ולגור בה: (טז) אשר אתם יראים. הוא חרב הכשדים: שם ידבק אחריכם. יהיה דבוק בכם ללכת אחריכם שם, ולתוספת ביאור אמר מצרים: ושם תמותו. בחרב וברעב: (יז) ויהיו כל האנשים. כל החפצים ללכת שמה כולם ימותו איש לא נעדר ולא ישאר שארית מה לפי גודל הרעה שאביא עליהם: (יח) כאשר נתן. כמו שנשפך אפי וכו': לאלה. כולם יאמרו בשבועתם אם עשיתי כזאת אהיה כמו אלה הבאים למצרים: ולשמה. כולם יתמהו על גודל מפלתכם: ולקללה. המקלל את מי יתלה הקללה בכם לומר שיהיה מקולל כמותכם: ולחרפה. כולם יחרפו אתכם: ולא תראו. כאשר תלכו מפה לא תשובו עוד לראות את המקום הזה: (יט) דבר וכו'. אמר שוב להתרות בהם: ידוע תדעו. בבוא עליכם הצרה תדעו שאני התריתי בכם היום ואמרת שכן יהיה: (כ) כי התעיתם. דברו עמהם ראה בפניהם שלא היו חפצים להשאר במקומם, ולכן אמר באמת עשיתם טעות גדול בנפשותיכם אשר אתם שלחתם אותי וכו' כי אילו לא שלחתם הייתם שוגגין ועכשיו אתם מזדיין:

דניאל פרקו כו-כט

כו בארין דריוש מלכא פֿתב לְכַל־עַמִּיּא אַמִּיּא וְלִשְׁנַיָּא דִּי־ (דארין) דִּירִין בְּכַל־אַרְעָא שְׁלַמְכוֹן יִשְׁנָא:
 כו מִן־קִדְמִי שִׁים טַעַם דִּי | בְּכַל־שְׁלֹטֵן מַלְכוּתִי לַחֲזֹן (ואעין) זִיעִין וְדַחֲלִין מִן־קִדְמָא אֱלֹהֵהּ דִּי־דִנְיָאֵל
 דִּי־הוּא | אֱלֹהֵהּ חַיָּא וְקִיָּם לְעֵלְמִין וּמַלְכוּתֵהּ דִּי־לֹא תַתְּחַל וְשְׁלֹטְנָהּ עַד־סוּפָא: כח מְשִׁיב וּמַצֵּל
 וְעֵבֶר אֶתִּין וְתַמְהוּן בְּשִׁמְיָא וּבְאַרְעָא דִּי שְׂוִיב לְדִנְיָאֵל מִן־יַד אַרְיוֹתָא: כט וְדִנְיָאֵל דָּנָה הַצֵּלָח בְּמַלְכוּת
 דִּרְיוֹשׁ וּבְמַלְכוּת כּוֹרֶשׁ (פרסיא) פֿרַסְאָה: (פ)

דניאל פרקו א-ד

א בְּשַׁנַּת חֲדָה לְבִלְאִשְׁצֹר מֶלֶךְ בָּבֶל דִּנְיָאֵל חֵלֶם חֲזֵה וְחֻזִּי רֹאשֶׁהּ עַל־מִשְׁכַּבָּהּ בְּאַרְיִן חֲלֵמָא כְּתָב
 רֹאשׁ מְלִין אָמַר: ב עָנָה דִּנְיָאֵל וְאָמַר חֲזֵה הַיּוֹת בַּחֻזִּי עַם־לִילְיָא וְאִרוּ אַרְבַּע רֻחִי שְׁמִיָּא מְגִיחִין לְמִיָּא
 רַבָּא: ג וְאַרְבַּע חִיּוֹן רַבְרָבִין סָלְקוֹן מִן־יָמָא שְׁנִין דָּא מִן־דָּא: ד קִדְמִיתָא כְּאַרְיָה וּנְפִין דִּי־נִשְׁר לָהּ חֲזֵה
 הַיּוֹת עַד־דִּי־מָרִטוּ גָפִיהּ וְנִטְיִלַת מִן־אַרְעָא וְעַל־רַגְלִין פֿאַנְשׁ הַקִּימָת וּלְבָב אָנֶשׁ יְהִיב לָהּ:

רש"י

(כו) בארין דריוש מלכא וכו'. די דארין בכל ארעא. שדרין בכל הארץ שלמכון יסגא: (כט) ובמלכות כורש. שמלך אחר דריוש שלא מלך דריוש המדי אלא שנה אחת ונהרג במלחמה כאשר כתוב בספר יוסף בן גוריון והמליכו את כורש חתנו עליהם בתוך החיל:
 (א) בארין חלמא כתב. אז (החלום כתב) וראשי הדברים אמר: (ב) וארו. והנה: ארבע רוחי שמיא מגיחין וגו'. ד' רוחות נושבות באות מד' רוחות העולם ונלחמות עם הים הגדול וסוערות אותו: (ג) וארבע חיון, וד' חיות: חיות: שנין דא מן דא. משונות זו מזו: (ד) קדמיתא כאריה וגפין די נשר לה. היא כאריה ולה כנפי נשר זו היא מלכות בבל שהיתה מושלת באותה שעה וכך ראה אותה ירמיה שנאמר עלה אריה מסבכו (ירמיה ה) ואומר הנה כאשר ידאה וגו' (שם מח): עד די מריטו גפה. נמרטו כנפיה, זו היא רמז למפלטה: ונטיילת מן ארעא. ל' נסתלק מן הארץ רמז שתבטל המלכות מן הארץ: ולבב אנש. ל' חלישות כמו ידעו הגוים אנוש המה סלה:

מצודת דוד

(כו) בארין. אז כתב דריוש לכל העכו"ם וכן כתב לכל עממיא וכו' אשר שוכנים בכל הארץ שלומכם יתרבה: (כז) מן קדמי. מלפני הושם גזירת אומר אשר בכל ממשלת מלכותי יהיו חרדים ומתפחדים מלפני האלהים של דניאל אשר הוא אלהים חי וקיים לעולם ומלכותו היא מלכות אשר לא תושחת וממשלתו עד סוף ימי עולם: (כח) משיב. מפלט ומציל ועושה אותות ודבריו תמוהים בשמים ובארץ אשר הציל את דניאל מיד האריות: (כט) ודניאל דנה. ודניאל זה הצליח למשול ממשל רב בימי מלכות דריוש ובתחלת ימי מלכות כורש הפרסי אבל לאח"כ פירש עצמו מעבודת המלך ומנה את זרובבל תחתיו וכמ"ש למעלה:

(א) בשנת. בשנה האחת לבלשאצר: חלם. ראה דניאל חלום: וחזוי ראשה. בהיותו ישן על משכבו והוא כפל ענין במ"ש כי החלום באה במראות המוח שבראש: בארין. אז כתב לעצמו לזכרון את כל דברי החלום אבל לזולתו אמר רק ראשית הדברים ולא כולם: (ב) ענה. הרים קול ואמר ולא סיפר הכל כ"א ראש מלין אמר לבני דורו: חזה. רואה הייתי במראה עם שינת הלילה ר"ל בעת השינה: וארו. ר"ל והנה בארבע רוחות השמים מנשבות רוחות ויוצאות ממקומן אל הים הגדול: (ג) וארבע חיון. ארבע חיות גדולות עולות מן הים והיו משונים במראהם זה מזה: (ד) קדמיתא. הראשונה תארה כאריה ולה כנפים כשל נשר: חזה. רואה הייתי עומדת על עמדה עד אשר נתלשו כנפיה ונשאת מן הארץ ממקום איתן וחזוק מעמדה בעזר טיסת כנפיה שהנה להועיל לבל תפול: ועל רגלין. ועמדה על רגליה לבד כבן אדם כי מעתה לא היה לה עוד עזר מטיסת הכנפים לעמוד בחזוק רב: ולבב. ונתן לה לבב בן אדם שאין לו לב אמין כלב האריה והוא מרמז על בבל שנאמר בנ"ג עלה אריה מסובכו (ירמיה ד') ואף עליו נאמר הנשר הגדול (יחזקאל יז) וסופה עדי אובר:

מצודת ציון

(ב) וארו. כמו ואלו ר"ל והנה: מגיחין. ענין יציאה כמו גוחי מבטן (תהלים כב): (ד) מריטו. תלשו כמו ואמרטה משער ראשי (עזרא ט):

פרק רביעי

א החרם שאינו יכול לעמוד מפני אָזוֹ, או שהיה בו חידוד וְהַחֲדוּד מְכַרְעוֹ – טָהוֹר. נִטְלָה הָאֶזְזָה, נִשְׁפָּר הַחֲדוּד – טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. חֲבִית שֶׁנִּפְתְּחָהּ וְהָיָה מִקְבֶּלֶת עַל דְּפִנּוּתֶיהָ, או שֶׁנִּחְלְקָה בְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת – רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין.

ב חֲבִית שֶׁנִּתְרַעְעָה וְאִינָה יְכוּלָה לְהִטְלִיט בְּחֻצֵּי קֶבַע גְּרוּגְרוֹת – טָהוֹרָה. גִּסְטָרָא שֶׁנִּתְרַעְעָה וְאִינָה מִקְבֶּלֶת מִשְׁקִין, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מִקְבֶּלֶת אֶכְלִין – טָהוֹרָה, שְׁאִין שִׁירִין לְשִׁירִין.

ג אִיזוֹ הִיא גִּסְטָרָא? כָּל שֶׁנִּפְתְּלוֹ אֶזְזִיָּה. הֵיוּ בָּהּ חֲדוּדִים יוֹצְאִין, כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּה בְּיָתִים – מְטַמֵּא בְּמִגְעוֹ,

פירוש ברטנורא

ד **א** החרם שאינו יכול לעמוד. כגון חרם הפורש מן החבית ומן הקדירה במקום האוזן, ואינו יכול לעמוד בלא סמיכה מפני כושר האוזן שמכביד ומכריעו, או מפני שהיה בו חידוד שהוא חד בתחתיתו ואינו יכול לשבת שלא מסומך: **נִטְלָה הָאֶזְזָה טָהוֹר**. דכלי חרם כיון שטוהר שעה אחת שוב אין לו טומאה לעולם: **ור' יהודה מטמא**. דלית ליה דך סברא: **או שנחלקה**. לארכה כמין שתי ערובות, ואינה יכולה לישב על תחתיה אלא על דפנותיה: **רבי יהודה מטמא**. דסבר ר' יהודה דהא דתנן הדקים שבכלי חרם יושבים שלא מסומכים שהן טמאים, היינו מן השוליים ולא מן הדפנות, שצריך שיהיה שבר הכלי יושב על שוליו כדרך שיושב כשהוא שלם: **וחכמים מטמאין**. דסברי כלים עשויין להושיבין על דפנותיהן לפרקים:

ב ואינה יכולה להטלטל בחצי קב גרוגרות. מתוך שהיא רעועה והגרוגרות מכבידים נשברת לגמרי במלטולה. ולכן שיעור בחצי קב, שהוא שיעור סעודה אחת. דקב גרוגרות הוא שיעור שתי סעודות, כדמוכח בסוף מסכת פאה גבי אין פותחין לעני בגרון מקב גרוגרות. וכל דלא חזיא לטלטל בה שיעור סעודה אחת כשבורה דמיו: **גיסטרא**. כלי חרם שנחלק לשנים. ונעשה גיסי תרי: **שאין שיריים לשיריים**. כלי שלם חסים עליו ומשום סדק פורתא לא שדו ליה ומביאין שיריים של כלי דהיינו שבר כלי ומשימין תחתיו, אבל שבר כלי מביא נסדק במוציא משקה שדו ליה, שאין אומרים הבא שבר כלי אחר להניח תחת שבר כלי זה:

ג **כל שנפלו אֶזְזִיָּה**. חשוכה גסטרא, ואפילו היא שלימה, הואיל ואין לה אונים לטלטלה במקום למקום. ואם נתרועעה, שיעורה כמציא משקה: **היו בה חידורים**. סתם חרם שנשבר יוצאין ממנו חידורים. כמו [איוב מ"א כ"ב] חידור חרם: **כל המקבל עִמָּה בְּיָתִים**. אם אין כוית יוצא בין חידור לחידור, חשוב

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו ן

באור משנה א

כבר למדנו, ששבר כלי חרם היושב שלא מסומך ויש לו בית קיבול המחזיק שיעור מסוים כמפורט לעיל (ב, ב), הרי זה מקבל טומאה. משנתנו דנה בשבר כלי חרם שאינו יכול לישב בפני עצמו.

הַחֲרָם – שבר כלי חרם, **שְׁאִינוֹ יְכוּל לְעֻמּוֹד מִפְּנֵי אָזוֹ** – שנפל מן הכלי עם אָזוֹ, והאוזן אינה מאפשרת לו לעמוד, **או שְׁהָיָה בּוֹ** – בחרס, **חֲדוּד** – עוקץ, **וְהַחֲדוּד מְכַרְעוֹ** – העוקץ מטוהר לצד אחד ואינו יכול לעמוד, הואיל ואינו ראוי לשימוש, **טָהוֹר** – אם היה טמא, נחבטלה טומאתו, ואף אינו מקבל טומאה מכאן ולהבא. **נִטְלָה הָאֶזְזָה** – מן החרס, **נִשְׁפָּר הַחֲדוּד** – או נשבר העוקץ שהיה בו, ויכול הוא לישב בלי סמיכה ולקבל, **טָהוֹר** – ששבר כלי חרם שנטהר, היינו שפסק מלקבל טומאה, שוב אינו מקבל טומאה לעולם. **רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא** – את החרס, כשניטלה האוזן או נשבר החידוד, שהואיל והוא ראוי לשימוש, היהוה מקבל טומאה; ואינו סובר, ששבר כלי חרם שנטהר שוב אין לו טומאה לעולם. **חֲבִית שֶׁנִּפְתְּחָהּ** – שנפלו שוליה, **וְהָיָה מִקְבֶּלֶת עַל דְּפִנּוּתֶיהָ** – כשמיים אותה על צידה, **או שֶׁנִּחְלְקָה** – לארכה, **בְּמִין שְׁתֵּי עֲרֻבוֹת** – ואינה יכולה לקבל אלא כשהיא יושבת על דפנותיה, **רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא** – שלדעת רבי יהודה אין שבר כלי חרם טמא אלא אם כן נשאר בו שולי הכלי, והוא יכול לקבל כשהוא יושב על השוליים, כדרך שהיה הכלי השלם מקבל, הלכך חבית זו שנפתחה או שנחלקה, הואיל ואינה מקבלת אלא על דפנותיה, הרי היא טהורה; **וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין** – שסוברים הם, הואיל ולפרקים מושיבים גם כלים שלמים על דפנותיהם, לפיכך אף שבר כלי חרם שאין לו שוליים, כל שהוא יכול לישב ולקבל, הרי הוא מקבל טומאה.

באור משנה ב

חֲבִית שֶׁנִּתְרַעְעָה – כגון שנעשו בה סדקים או שנעשתה סתם רעועה, **וְאִינָה יְכוּלָה לְהִטְלִיט בְּחֻצֵּי קֶבַע גְּרוּגְרוֹת** – שאם יהיה בה משא כחצי קב גרוגרות ויטלטלה, היא תישבר, **טָהוֹרָה** – לפי שאינה חשובה כלי. משנתנו נקטה שיעור של חצי קב גרוגרות, לפי

י ו ס ש נ י

באור משנה ג

אִיזוֹ הִיא גִּסְטָרָא – ששנינו לעיל, שאם נתרועעה שיעורה להיטהר במוציא משקים? **כָּל שֶׁנִּפְתְּלוֹ אֶזְזִיָּה** – כלומר אפילו כלי שלם שלא

וּכְנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר; וְכָל שְׂאִינוּ מִקְבֵּל עִמָּה בְּזִיתִים – מִטְמֵא בְּמִנְעָה, וְאֵין כְּנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר. הִיתָה מְטָה
עַל צִדָּה בְּמִין קִתְדָּרָה, כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּה בְּזִיתִים – מִטְמֵא בְּמִנְעָה, וּכְנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר; וְכָל שְׂאִינוּ מִקְבֵּל עִמָּה
בְּזִיתִים – מִטְמֵא בְּמִנְעָה, וְאֵין כְּנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר. שׁוּלֵי קִרְפּוֹת וְשׁוּלֵי קוֹסִים הַצִּידוֹנִיִּים, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָם
יְכוּלִים לִישֵׁב שְׂלֵא מִסְמְכִין – טְמֵאִין, שְׁלֹכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן.

ד כָּלִי חֶרֶשׁ שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשׁ שְׁפִיטוֹת, הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת – הַכֵּל טָהוֹר; הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת – הַכֵּל טָמֵא; הָאֲמֻצָּעִית
עוֹדֶפֶת – מִמֶּנָּה וּלְפָנֶימָה טָמֵא, מִמֶּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר. הִיוּ שְׁוֹת – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹלְקִין הָאֲמֻצָּעִית; וְחֻכְמָיִם
אוֹמְרִים: הַכֵּל טָהוֹר. כָּלִי חֶרֶס מֵאִמְתִּי מְקַבֵּלִין טָמְאָה? מִשְׁיַצְרָפוּ בִּכְבָּשָׁן, וְהִיא גָּמֵר מְלֹאכְתָּן.

פירוש ברטנורא

תוך כמו הגסטרא עצמה ומטמא אפילו באור. אבל אם יוצא זית מבינתים, אינו מטמא באור. אבל מטמא כמנע ממעם יד: היתה מוטת על צדה. שנחלקה
לארכה כמין עריבה ואינה יושבת אלא על דפנותיה ויש לה חידודים: כל המקבל עמה בזיתים. כדרך שמטמאה כשיושבת על שוליה כך מטמאה יושבת
על צדה. וסתם מתנין כחכמים דלעיל דמטמאין בחבית שנחלקה כמין שני עריבות: קתדרא. כסא של נשים ההולכות על העגלה: קורפיות. על שם
מקומן. והן כלים חדים שאין יושבים שלא מסומכין: וקופסין. לשון קשות הנסך. ובסנהדרין הנוגב את הקסא והוא שם לכלי שרת. וקוסין הן מיני כלים
ששוליהן חריין וכשמבשלים בהן מניחין אותן על כלי ברזל שקורין טריפדי"ל בע"ז, וכשמורידים אותן סומכין אותן באפר הכירה: הצידונין. שנעשים בצידון;
ד שפאיות. מלשון שפה. שיש לו שלש שפחות לפיו ואור בינתים. בין שפה לשפה: הפנימית עורפת הכל טהור. כל מה שהוא חוץ ממנה נחשב כגבו
של כלי ואין כלי חרס מיטמא מגבו. אבל מה שבתוך הפנימית טמא: החיצונה עורפת הכל טמא. דהוי חוצה לה כגבו של כלי ולפנים ממנה חשוב תוך.
וכן אם אמצעית גבוהה, ממנה ולחוץ חשוב גב ולפנים חשוב תוך, שהכלי מתמלא עד הגבוהה: היו שוות. שאין אחת מן השפחות עורפת על חברתה:
וחכמים אומרים הכל טהור. השפה שנפלה הטומאה באוירה בלבד היא טמאה, והשאר הכל טהור. וכן הלכה: משיצרפם בכבשן. וקודם צירוף הן כלי
אדמה ואין מיטמאין: והוא גמר מלאכתן. ואע"ז דלאחר צירוף הכבשן צריכין תיקון למרחן להחליקן ולהשוות שפתן, אע"פ משיצרפם בכבשן חשיב נגמרה
מלאכתן ומיטמאין:

משניות מבוארות – קהתי

הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת – אם השפה הפנימית בולטת וגבוהה משאר
השפות, הַכֵּל טָהוֹר – כל מה שהוא מחוץ לשפה הפנימית נחשב
כגב הכלי, ואינו מקבל טומאה, שאין כלי חרס מטמא מגבו; אבל
מה שבתוך הפנימית מקבל טומאה: הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת – אם השפה
החיצונה בולטת וגבוהה משאר השפות, הַכֵּל טָמֵא – הכל מבפנים
לשפה החיצונה חשוב תוך הכלי ומקבל טומאה: הָאֲמֻצָּעִית עוֹדֶפֶת
– אם השפה האמצעית גבוהה ובולטת מן השאר, מִמֶּנָּה וּלְפָנֶימָה
טָמֵא – מקבל טומאה, שנחשב תוך הכלי, מִמֶּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר
– אינו מקבל טומאה, שנחשב גב הכלי. הִיוּ שְׁוֹת – כל השפות
היו שוות למעלה בלי עורף, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חוֹלְקִין הָאֲמֻצָּעִית
– כלומר אם נטמא עיקר הכלי מתוכו, היינו משפה הפנימית ולפנים,
הואיל ונטמא הדופן הפנימי כולו, סובר רבי יהודה, שאף הדופן
האמצעי – חצי עוביו שלצד פנים טמא (מדרבנן. משום גזירה). ואילו
חציו שלצד חוץ טהור (משנה אחרונה); עיין חידושי הרש"ם; ועיין
"תפארת ישראל", שמפרש בדרך אחרת. וְחֻכְמָיִם אוֹמְרִים: הַכֵּל
טָהוֹר – כל שמחוץ לעיקר הכלי שהטומאה בתוכו, הכל טהור (משנה
אחרונה). ויש מפרשים: השפה שנפלה הטומאה באוירה בלבד היא
טמאה, והשאר הכל טהור (ברטנורא). הרמב"ם מפרש, שמשנתנו דנה
בכגון שנטמא הכלי, אם נטמאו האוכלים ומשקים שבתוך השפיות,
שכן הוא כותב (הל' כלים יג, א): "כלי חרס שהיה לו שלוש שפיות, זו
לפנים מזו: היתה הפנימית עורפת ונכנסה טומאה לאויר הפנימית, כל
האוכלין והמשקין שבאויר שבין השפה הפנימית ובין האמצעית והחיצונה
טהורין. היתה האמצעית עורפת ונטמא אוירה – ממנה ולפנים טמא. ממנה
ולחוץ טהור. היתה החיצונה עורפת ונטמא אוירה – הכל טמא. והיו שוות
– כל שנטמאה אוירה טמאה, והשאר טהור". כָּלִי חֶרֶס מֵאִמְתִּי מְקַבֵּלִין
טָמְאָה? מִשְׁיַצְרָפוּ בִּכְבָּשָׁן – אבל קודם שנצרפו בכבשן הרי הם
כלי אדמה ואין מיטמאים; וְהִיא – הצריפה בכבשן, גָּמֵר מְלֹאכְתָּן
– אף על פי שלאחר הצריפה בכבשן צריך עוד לתקן את הכלים,
למרחם ולהחליקם ולהשוות שפתם, מכל מקום משנצרפו בכבשן הרי
זה גמר מלאכתם לענין טומאה.

ניטלו ממנו אלא אוזניו, כיון שאינו נוח להיטלטל ממקום למקום, הרי
זה נחשב גיסטרא. הִיוּ בָּהּ – בגיסטרא, הַדְּוֹדִים יוֹצְאִין – עוקצים
בולטים משפתה סביב כשיניי, כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּה בְּזִיתִים – אם
החידודים סמוכים זה לזה עד שאין זית יוצא בין חידוד לחידוד,
ונמצא שאפשר למלא את הגיסטרא זיתים עד לראשי החידודים,
מִטְמֵא בְּמִנְעָה – כשטומאה נוגעת בחידוד מבפנים הכל נטמא,
וּכְנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר – שאם היתה טומאה באור הגיסטרא כנגד
החידודים, נטמאת כל הגיסטרא; וְכָל שְׂאִינוּ מִקְבֵּל עִמָּה בְּזִיתִים
– שיוצא זית בריווח שבין החידודים, ונמצא שאי אפשר למלא את
הגיסטרא זיתים אלא עד החידודים בלבד, מִטְמֵא בְּמִנְעָה – אם נגעה
טומאה בחידוד מבפנים, כל הגיסטרא נטמאת, שהחידודים נחשבים
כ"יד" לגיסטרא, וְאֵין כְּנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר – אבל אם היתה
טומאה באור הגיסטרא כנגד החידודים, אין הגיסטרא נטמאת, שאויר
החידודים אינו אוריר הגיסטרא (ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל";
ועיין רמב"ם שמפרש בדרך אחרת). הִיתָה, – הגיסטרא, מְטָה עַל צִדָּה
– כגון קדירה שנחלקה לארכה ונעשתה כשתי עריבות, ואי אפשר
להשתמש בכל הגיסטרא אלא כשהיא מוטת על צידה, היינו כשהיא
יושבת על דפנותיה, בְּמִין קִתְדָּרָה – כסא עם שלוש דפנות, שתיים
בשני הצדדים ואחת מאחוריו; אִם יֵשׁ לָהּ חִידוּדִים, דינה כגיסטרא
היושבת על שוליה, כפי ששינונו למעלה: כָּל הַמְקַבֵּל עִמָּה בְּזִיתִים,
מִטְמֵא בְּמִנְעָה, וּכְנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר; וְכָל שְׂאִינוּ מִקְבֵּל עִמָּה
בְּזִיתִים, מִטְמֵא בְּמִנְעָה, וְאֵין כְּנָגְדוּ מִטְמֵא בְּאוֹר – הכל כמו
שבארנו לעיל; וסתם משנתנו כחכמים המטמאים בחבית שנחלקה
כמין שתי עריבות (לעיל משנה א בפרקנו). שׁוּלֵי קִרְפּוֹת – שולי
הכלים הקרויים "קורפיות" על שם מקומם, ושוליהם חדים ואינם
יושבים אלא על ידי סמיכה, וְשׁוּלֵי קוֹסִים הַצִּידוֹנִיִּים – כמין
כוסות הבאים מצידון (רמב"ם). אֵף עַל פִּי שְׂאִינָם יְכוּלִים לִישֵׁב
שְׂלֵא מִסְמְכִין, טְמֵאִין – מקבלים טומאה, כדן שאר כלי חרס,
שְׁלֹכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן – שלא יהיו יושבים בלא סמיכה.

באור משנה ד

כָּלִי חֶרֶשׁ שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשׁ שְׁפִיטוֹת – ויש חלל בין שפה לשפה:

פ ר ק ח מ י ש י

א תנור – תחלתו ארבעה, ושייריו ארבעה; דברי רבי מאיר. וחקמים אומרים: במה דברים אמורים? בגדול, אבל בקטן – תחלתו כל שהוא, ושייריו רבו, משתגמר מלאכתו. איזהו גמר מלאכתו? משיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין. רבי יהודה אומר: משיסיק את החדש כדי לאפות בישן ספגנין.

ב כירה – תחלתה שלש, ושייריה שלש; משתגמר מלאכתה. איזהו גמר מלאכתה? משיסיקנה כדי לבשל עליה

פירוש ברטנורא

ה א תנור תחלתו ארבעה. סתם תנור עשוי במין קדירה גדולה שאין לה שוליים, ומחברים אותו בטיט על גבי קרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור. ואע"פ שמעצמו אין לו בית קבול אף על פי כן טמא, דבטובי תלה רחמנא והרי יש לו תוך: תחלתו ארבעה. אין גובהו של תנור פחות מארבעה טפחים: ושייריו. אם היה גדול ונטמא ואחר כך נשבר, לא טהר עד שלא יהיה כשבריו ארבעה: במה דברים אמורים. תחלתו ושייריו ארבעה: בגדול. העשוי לאפות ולצלול בו בדרך התנורים: אבל בקטן. העשוי לתניקות לצחק בו: תחלתו כל שהוא. ולא דוקא כל שהוא, דבציר מנפח לא הוי: ושייריו ברובו. בגמרא בפרק העור והרומב (דף כ"ד) מקשה על מתניתין דהכא, ובציר מנפח למאי הוי. ומשני, האי ושייריו ברובו אנדול קאי, ולא אתנור קטן. ומותבין, בגדול, הא קאמר ושייריו ארבעה, דהא קתני במה דברים אמורים בגדול משמע דלא פליגי חכמים על תנא קמא בגדול כלל. ומשני, הא בתנור בר שבעה הא בתנור בר תשעה, כלומר בר שבעה שייריו ברובו, ואע"פ דלא הוה ארבעה ואין תנור פחות מארבעה, הואיל ומתחלתו היה כלי חשוב משתמשין בשייריו אע"פ שאין ראויין כל כך, ובתנור של תשעה דרובו הוי שיעור גדול, מטמא בשייריו בארבעה כתחלתו: משתגמר מלאכתו. אתחלת תנור קאי. מאימתי התנור מטמא, משתגמר מלאכתו: משיסיקנו. אע"פ דשאר כלי חרס סגי להו בצירוף כבשן, תנור דבעי לדבק בו טיט לעבותו להחזיק חומו לא נגמרה מלאכתו עד שייסיקנו. ומיהו לא בעי היסק גדול כדי לאפות בו פת, אלא כדי לאפות בו סופגנים, פת שבלילתה רכה העשויה כספוג, דבהיסק מועט סגי לה: משיסיק את החדש כדי לאפות בישן. דחדש כדי לאפות בו סופגנים בעי היסק מרובה מן הישן. ואם הוסק החדש היסק מועט דבהיסק כזה היה ישרן ראוי לאפות בו סופגנים, היינו גמר מלאכתו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב כירה. מקום שפית שתי קדירות. ופעמים שנותנים הקדירות לבשל בתוכה ופעמים על גבה: תחלתה שלש. גובהה אין פחות משלש אצבעות: משתגמר

משניות מבוארות – קהתי

שבשניהם הולכים חכמים לקולה, ולא כבאורנו שבשניהם הולכים חכמים לחומרה; ועיין "תפארת ישראל", שמרחיב את הדיבור על כך: **מִשְׁתַּגְמַר מְלֹאכְתּוֹ** – פיסקה זו חוזרת למה ששינוי בתחילת המשנה: "תנור תחילתו ארבעה". ומוסיפה המשנה: מאימתי התנור מקבל טומאה? משתייגר מלאכתו. **איזהו גמר מלאכתו? משיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין** – ריקקים שבלילתם רכה כספוג, והם נאפים בהיסק מועט. יש מפרשים, שאפילו התנור נצרך כבשן, והרי שאר כלי חרס משייצרפו כבשן הרי זה גמר מלאכתם, כמו ששינוי בסוף הפרק הקודם, מכל מקום הואיל וצריכים עוד לדבק בו טיט לעבותו, כדי שיהיזק חומו, לא נגמרה מלאכתו עד שייסיקנו; ברם, דיו בהיסק מועט כדי לאפות בו סופגנים (ה"ש; הרא"ש; ברטנורא); ויש מפרשים, שאף תנור דינו כשאר כלי חרס, שהצריפה בכבשן היא גמר מלאכתו, אלא שמשנתנו באה להשמיע, כי שונה דינו של תנור משאר כלי חרס, שאף על פי שלא נצרך כבשן, כיון שהסיקהו כדי לאפות בו סופגנין, הרי זה גמר מלאכתו, שכן היסק מועט מועיל לתנור כמו צירוף לשאר כלי חרס, משום שתשמישו תדיר באש והריהו מתחזק כמו על ידי צירוף ("משנה אחרונה"; "תפארת ישראל"; וכן משמע מדברי הרמב"ם הל' כלים טו, א). **רבי יהודה אומר: משיסיק את החדש כדי לאפות בישן ספגנין** – שתנור חדש צריך היסק מרובה מן התנור הישן כדי לאפות בו סופגנים, וסובר רבי יהודה, שאפילו הוסק התנור החדש היסק מועט שדיו לאפייט סופגנים בתנור ישן, הרי זה גמר מלאכתו. ואין הלכה כרבי יהודה.

בענין ששינוי: "איזהו גמר מלאכתו? משיסיקנו כדי לאפות סופגנין". הבאנו שני פירושים. ויש עוד להוסיף (להבהרת הדברים). שלפי הפירוש הראשון יוצא, שגמר מלאכתו של תנור מותנה בשני דברים: צריפה בכבשן והיסק לסופגנים; ולפי הפירוש השני דיו בדבר אחד להיקרא גמר מלאכתו: או צריפה בכבשן או היסק לסופגנים. אבל יש מבארים, שאף לדעת ה"ש, היסק לסופגנים בלבד (בלי צריפה בכבשן) הרי זה גמר מלאכתו, אלא שצריפה בכבשן בלי היסק לסופגנים אינה גמר מלאכתו ("תוספות יום טוב").

באור משנה ב

פִּיכָה – מין תנור העשוי לבישול, ויש עליה מקום לשפית שתי קדירות, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנה הקודמת, **תְּחִלָּתָהּ שְׁלֹשׁ** – אינה מקבלת טומאה מתחילה אלא אם כן היא גבוהה שלוש

יוסלשי

באור משנה א

הפרקים ה-ט דנים בתנור וכירה של חרס. התנור היה עשוי במין קדירה גדולה של חרס, שאין לה שוליים, ומחברים אותו בטיט על גבי הקרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של התנור. עיקר שימוש של התנור היה לאפייט לחם, שהיתה נעשית על ידי הרבקה הפת לדפנות התנור מבפנים. לפיכך היה התנור רחב למטה וצר למעלה, כדי שיישמר בו החום הדרוש לאפייט פת. שונה הכירה, שהיתה עשויה רק לבישול, והיה בה מקום לשפית שתי קדירות, דפנותיה היו ישרים וזקופים, וגודל שטחה למעלה ולמטה שווה.

תנור – של חרס: **תְּחִלָּתוֹ אַרְבַּעָה** – אינו מקבל טומאה בתחילתו אלא אם כן הוא גבוה ארבעה טפחים, **וְשִׁירָיו אַרְבַּעָה** – אם נטמא ונשבר, ונשאר בו שבר שגובהו ארבעה טפחים, אינו נטהר מטומאתו. אבל אם אין בשבריו ארבעה טפחים, הריהו טהור; **דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שאינו מבדיל בין תנור גדול לקטן. **וְחֻקִּים אֹמְרִים: בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים** – שתחילתו ארבעה ושייריו ארבעה? **בְּגִדוֹל** – בתנור גדול העשוי לאפייט, **אֲבָל בְּקָטָן** – בתנור קטן, שלא נעשה לאפייט, כגון תנור העשוי לתניקות לשחק בו, **תְּחִלָּתוֹ כָּל שְׁהוּא** – בגמרא (חולין קכב, א) מבואר, שלא דווקא כל שהוא, אלא צריך שיהא גבוהה לא פחות מטפה, **וְשִׁירָיו רַבּוֹ** – אם נשאר בו רוב גובהו, אינו נטהר מטומאתו. בגמרא (שם) מבואר, שהפיסקה "ושייריו רובו" אינה מוסבה על תנור קטן, שהרי שבר פחות מטפה אינו ראוי לכלום, אלא מוסבה היא על תנור גדול; ואף על פי שחכמים מודים לרבי מאיר בתנור גדול ששייריו ארבעה, כמו ששינוי למעלה במשנתנו, מכל מקום באה המשנה להשמיענו כאן, שלדעת חכמים יש הבדל בין תנור גדול שרובו הוא למעלה מארבעה טפחים ובין תנור גדול שרובו הוא למטה מארבעה טפחים, שאם רובו למעלה מארבעה טפחים, כגון שגובהו תשעה טפחים, אף על פי שאין בשייריו רובו אלא ארבעה טפחים בלבד, הרי הוא טמא, וזהו ששינוי ברישא: "במה דברים אמורים? בגדול". היינו בן תשעה טפחים, ששייריו ארבעה, כדברי רבי מאיר; אבל אם רובו למטה מארבעה טפחים, כגון תנור שגובהו שבעה טפחים, אף על פי שאין בשייריו ארבעה טפחים אלא רוב גובהו, מכל מקום הוא טמא, וזהו ששינוי: "ושייריו רובו" (ה"ש; הרא"ש; ברטנורא; עיין רש"י ותוספות שמפרשים שם להיפך: בתנור בן שבעה שייריו ארבעה. ובתנור בן תשעה שייריו רובו. כלומר

ביצה קלה שבביצים, טרופה ונתונה באלפס. הפפח: עשאו לאפיה – שעורו פתנור; עשאו לבשול – שעורו בפירה. האבן היוצא מן התנור טפח, ומן הפירה שלש אצבעות – חבור. היוצא מן הפפח, עשאו לאפיה – שעורו פתנור; עשאו לבשול – שעורו בפירה. אמר רבי יהודה: לא אמרו 'טפח' אלא בין התנור ולכתל. היו שני תנורין סמוכים זה לזה – נותן לזה טפח, ולזה טפח, והשאר טהור.

ג עטרת הפירה – טהורה. טירת התנור, בזמן שהיא גבוהה ארבעה טפחים – מטמאה במגע ובאור; פחותה מכאן – טהורה. אם חברה לו, אפילו על שלש אבנים – טמאה. בית הפך, ובית התבלין, ובית הנר שבפירה –

פירוש ברטנורא

מלאכתה. מאימתי מיטמאה תחלתה, משתגמר מלאכתה: ביצה קלה. ביצת תרנגולת. ואמאי קרי לה ביצה קלה, שהיא קלה לבשל יותר מכל הביצים: **טרופה.** כשהיא טרופה ושוברה בקערה: ונתונה באלפס. שהותם כבר, שהיא ממוהרת להתבשל: הכופח. שיעור שפית קדרה אחת. וחומר רב מחום הכירה ופעמים שאופין בו פת: שיעורו בתנור. כדי לאפות סופגנים: שיעורו בכירה. לבשל בו ביצה קלה: האבן היוצא. גרילים לחבר אבן בתנור שבוולט ממנו לחוץ כדי שיהיה לו לבית אחזה, ובתנור דמאי. ואם נטמא התנור נטמאת האבן, ונטמא הפת שנעץ בה, מפני שהוא יד לתנור, וכתוב (ויקרא י"א) תנור וכירים יותץ וגו' טמאים יהיו לכם, לכל שבצרכיכם, לרבות את הירות שהן צורך לכלי: לא אמרו. דיותר מטפח בתנור ומשולש אצבעות בכירה לא הוי חיבור, אלא כשהאבן בין התנור ולכותל. מפני שמעקבת שאין יכולין לקרב התנור לכותל ודוחק את הבית, הלכך יותר מטפח עומדת לינטל היא. אבל לצד הבית, אפילו גדולה הרבה יד היא לתנור. ואין הלכה כרבי יהודה: וחשאר טהור. דתניא בתורת כהנים, יכול שאני מרבה יותר מכשיעור, תלמוד לומר טמאים הם:

ג עטרת כירה. בנין עגול עשוי על ראש הכירה כדי לשמור חומה: טהורה. ואם נטמאת הכירה לא נטמאת העטרת, דלא חשיבא עטרת חיבור לכירה: **טירת התנור.** חצר התנור, לשון בחצירה ובטירות. מקום לפני התנור מוקף מחיצות שנותנים בו הלחם כשורדין אותו מן התנור: בזמן שהיא גבוהה ארבעה. כשיעור ובהו של תנור שתחילתו ארבעה: אפילו על שלש אבנים. שלא היתה מחוברת חיבור יפה אלא מונחת על שלש אבנים בלבד ודבוקה לתנור, חשיבא חיבור: בית הפך. מקום עשוי בצדי הכירה שמנחין בו פך שמן להפשיר: בית התבלין. מקום שמנחין בו את התבלין: בית הנר. מקום

משניות מבוארות – קהתי

אצבעות, ושיעוריה שלש – אם נטמאה ונשברה, ונשאר בה שבר שגובהו שלוש אצבעות, הרי היא טמאה: משתגמר מלאכתה – ואין הכירה מקבלת טומאה אלא משתגמר מלאכתה. איזהו גמר מלאכתה? משיסיקנה כדי לבשל עליה ביצה קלה שבביצים – היינו ביצת תרנגולת שהיא קלה להתבשל משאר הביצים (עין משנה שבת ה, ח). טרופה – כשהיא בחושה ומעורבבת בשמן, שממהרת להתבשל על ידי כך, ונתונה באלפס – במחבת שכבר הוחמה. הפפח – כירה קטנה שאין בה מקום אלא לשפית קדירה אחת, וחומה מרובה משל הכירה ומועט משל התנור, עשאו לאפיה – עשה את הכופח לאפיה, שעורו פתנור – שיעור גובהו ארבעה טפחים, וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנים: עשאו לבשול, שעורו בפירה – גובהו שלוש אצבעות וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לבשל עליו ביצה קלה (תוספות יום טוב; מלאכת שלמה; תפארת ישראל); ויש מפרשים כוונת המשנה לענין גמר מלאכתו בלבד (עין רש"י וברטנורא; ועין חידושי הרש"י). האבן היוצא מן התנור – שהיא כמו יד לתנור, טפח – כל שבוטל מן התנור טפח, ומן הפירה – והאבן היוצאת מן הכירה, שלש אצבעות – כל שבוטל ממנה כשיעור שלוש אצבעות, חבור – הרי זה חיבור לתנור ולכירה, שאם נטמא התנור או נטמאה הכירה, אף האבן נטמאת. אבל מה שבוטל ממנה יותר מטפח בתנור או יותר משלוש אצבעות בכירה, הרי זה טהור, שהיד הנצרכת לכלי דינה ככלי, ושאינה נצרכת לכלי אינה ככלי. היוצא מן הפפח – האבן היוצאת מן הכופח: עשאו לאפיה, שעורו פתנור – שעד טפח נחשב חיבור; עשאו לבשול, שעורו בפירה – שאינו חיבור אלא עד שלוש אצבעות. אמר רבי יהודה: לא אמרו 'טפח' – שעד טפח בתנור הוא חיבור, אבל יותר מטפח אינו חיבור, אלא בין התנור ולכתל – כשהאבן היא בין התנור ולכותל, שבכגון זה מה שבוטל יותר מטפח עומד להיקצץ, כדי לקרב את התנור לכותל, הלכך אינו חיבור, אבל אם האבן יוצאת לצד חלל הבית, אפילו יותר מטפח הוא חיבור לתנור (הר"ם; ברטנורא). יש מפרשים: לא אמרו "טפח"

יום רביעי

באור משנה ג

עטרת הפירה – מסגרת העשויה מסביב לשפת הכירה כדי לשמור על חומה ואינה מחוברת לה, טהורה – שאין היא נחשבת חיבור לכירה, ואם נטמאה הכירה לא נטמאה העטרה. **טירת התנור** – יש מפרשים: חצר התנור, מלשון "בחצירהם ובטירותם" (בראשית כה, טז), והוא מקום סמוך לתנור מוקף מחיצות, שנותנים בו הלחם כשורדים אותו מן התנור (רמב"ם; ברטנורא); ויש מפרשים, ש"טירת התנור" היא כמו "עטרת הכירה", והיינו מסגרת סביב שפת התנור שאינה מחוברת לה (הר"ם; עין "תפארת ישראל"), בזמן שהיא גבוהה ארבעה טפחים – כשיעור גובהו של התנור בתחילתו, מטמאה במגע ובאור – אם נגעה שם טומאה או שהיתה באוירה, נטמאה הטירה ועמה גם התנור, וכן אם נטמא התנור גם הטירה טמאה, לפי שהתנור צריך לטירה, ולכן נחשבת הטירה כחלק מהתנור (רמב"ם; תפארת ישראל). פחותה מכאן – אם הטירה אינה גבוהה ארבעה טפחים, טהורה – אם נטמא התנור אין הטירה טמאה, לפי שאינה חיבור לתנור, והאיל ואינה ראויה לשימוש. אם חברה לו – אם חיבר את הטירה לתנור, אפילו על שלש אבנים – שלא היתה מחוברת חיבור יפה, אלא מונחת על שלוש אבנים בלבד ודבוקה לתנור (ברטנורא); ולפי "תפארת ישראל": אפילו לא חיבר הטירה לגג התנור אלא בשלוש אבנים שבשלושת צדי התנור, ובכד הרביעי שבתנור לא חיברה, טמאה – הטירה, אפילו כשהיא פחותה מארבעה טפחים, לפי שהיא חיבור לתנור, ואם נטמא התנור נטמאה הטירה. יש מפרשים: "אפילו על שלוש אבנים" – אפילו אינה גבוהה אלא כמו שלוש אבנים, ואולי היתה דרכם לבנותה באבנים קטנות, ואומרת המשנה, שאפילו לא בנאה אלא בשלוש אבנים בגובה, טמאה (חידושי הרש"י). בית הפך – מקום שמניחים שם פכי שמן, ובית התבלין – מקום

אצבעות, ושיעוריה שלש – אם נטמאה ונשברה, ונשאר בה שבר שגובהו שלוש אצבעות, הרי היא טמאה: משתגמר מלאכתה – ואין הכירה מקבלת טומאה אלא משתגמר מלאכתה. איזהו גמר מלאכתה? משיסיקנה כדי לבשל עליה ביצה קלה שבביצים – היינו ביצת תרנגולת שהיא קלה להתבשל משאר הביצים (עין משנה שבת ה, ח). טרופה – כשהיא בחושה ומעורבבת בשמן, שממהרת להתבשל על ידי כך, ונתונה באלפס – במחבת שכבר הוחמה. הפפח – כירה קטנה שאין בה מקום אלא לשפית קדירה אחת, וחומה מרובה משל הכירה ומועט משל התנור, עשאו לאפיה – עשה את הכופח לאפיה, שעורו פתנור – שיעור גובהו ארבעה טפחים, וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנים: עשאו לבשול, שעורו בפירה – גובהו שלוש אצבעות וגמר מלאכתו משיסיקנו כדי לבשל עליו ביצה קלה (תוספות יום טוב; מלאכת שלמה; תפארת ישראל); ויש מפרשים כוונת המשנה לענין גמר מלאכתו בלבד (עין רש"י וברטנורא; ועין חידושי הרש"י). האבן היוצא מן התנור – שהיא כמו יד לתנור, טפח – כל שבוטל מן התנור טפח, ומן הפירה – והאבן היוצאת מן הכירה, שלש אצבעות – כל שבוטל ממנה כשיעור שלוש אצבעות, חבור – הרי זה חיבור לתנור ולכירה, שאם נטמא התנור או נטמאה הכירה, אף האבן נטמאת. אבל מה שבוטל ממנה יותר מטפח בתנור או יותר משלוש אצבעות בכירה, הרי זה טהור, שהיד הנצרכת לכלי דינה ככלי, ושאינה נצרכת לכלי אינה ככלי. היוצא מן הפפח – האבן היוצאת מן הכופח: עשאו לאפיה, שעורו פתנור – שעד טפח נחשב חיבור; עשאו לבשול, שעורו בפירה – שאינו חיבור אלא עד שלוש אצבעות. אמר רבי יהודה: לא אמרו 'טפח' – שעד טפח בתנור הוא חיבור, אבל יותר מטפח אינו חיבור, אלא בין התנור ולכתל – כשהאבן היא בין התנור ולכותל, שבכגון זה מה שבוטל יותר מטפח עומד להיקצץ, כדי לקרב את התנור לכותל, הלכך אינו חיבור, אבל אם האבן יוצאת לצד חלל הבית, אפילו יותר מטפח הוא חיבור לתנור (הר"ם; ברטנורא). יש מפרשים: לא אמרו "טפח"

מטמאין במגע, ואינן מטמאין באויר; דברי רבי מאיר. רבי ישמעאל מטהר.

ד תנור שהסק מאחוריו, או שהסק שלא לדעתו, או שהסק בבית האמן – טמא. מעשה שנפלה דלקה בתנורו כפר סגנה, ובא מעשה ליכנה, וטמאין רבן גמליאל.

ה מוסף התנור של בעלי בתים – טהור; ושל נחתומין – טמא, מפני שהוא סומך עליו את השפוד. רבי יוחנן הסנדלר אומר: מפני שהוא אופה בו כשהוא נדחק. פיוצא בו, מוסף היוורה של שולקי זיתים – טמא. ושל צבעים – טהור.

פירוש ברטנורא

שמניחין בו הנר: מיטמאין במגע. אם נגע שרץ בתוך הכירה נטמאו המקומות הללו בטומאת הכירה. וכן אם נטמא אחד מן המקומות הללו במגע שרץ נטמאת הכירה עמהם, דחשיבי ככירה והם דבר אחד לענין טומאת מגע: ואין מיטמאין באויר. אם נתלה שרץ באויר כירה ולא נגע בה. אע"פ שהוא טמאה דכלי חרס מיטמא באויר, הן מהורין, שאינם חיבור לה אלא לענין מגע. משום דמן התורה אינם חבור לה, ורבנן הוא דגזרו עליהו טומאה, ועבדו רבנן הכירא דלא לטמאו באויר, כי היכי דלא לשרפו עליהו תרומה וקדשים: ור' שמעון מטהר. אפילו במגע, כל מקום שלא נגעה בו טומאה, דכל חד וחד כלי כאנפיה נפשה הוא. והלכה כר' מאיר:

ד תנור שהוסק מאחוריו. שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו, ואם לא הוסק מבפנים אלא מבחוץ חשיב היסק: או שהוסק שלא לדעתו. [אפילו מכפנים]: או שהוסק בבית האומן. קודם שנגמר מלאכת עשייתו: טמא. גרסינן. ויש ספרים שגורסין טהור, ושיבוש הוא:

ה מוסף התנור. תוספתו של תנור שמוסיפין גבהו כדי לשמור חומו: מפני שהוא סומך עליו את השפוד. של בשר, שרגילים לצלות בו בשר, והיו דבר צורך לתנור. ורחמנא אמר וטמאים יהיו לכם, לכל שבצרכיכם, כדרדשינן לעיל [במשנה ב']: מפני שהוא אופה בו כשהוא נדחק. כשיש לו אוכלוסין מרובין וצריך לפת מרובה. ור' יוחנן לא סגי ליה בטעמא דתנא קמא מפני שהוא סומך עליו את השפוד, דסבירא ליה דבעינן שיהא תשמיש התוספת כעין תשמיש גופו של תנור: מוסף היוורה של שולקי זיתים. דרך שולקי זיתים וצבעים שיש להם יורות גדולות ועושים להם תוספת טיט על שפתם שיעלו בה הגמים בעת רתיחתם. ושל שולקי זיתים טמא, לפי שאותה תוספת צריכה לכלי ומשתמשים בה: ושל צבעים טהור. דלא משתמש ביה כי היכי דלא לפסיד צבעיה. ואין הלכה כרבי יוחנן הסנדלר:

משניות מבוארות – קהתי

מפני שהוא סומך עליו את השפוד – שהנחתום סומך את השפוד, שצולה בו בשר, על מוסף התנור, ונמצא שהוא צורך לתנור, הלכך הוא חיבור לו. בעל תפארת ישראל חבא. שמדובר כאן בנחתומים המוכרים לחם אפוי ובשר צלוי, ודרכו של הנחתום להניח על מוסף התנור את השפוד שתחוב עליו הבשר שצלה, כדי שישאר חם עד שיבואו הקונים, ואינו תולה לתוך התנור מחשש שמא יוקדה הצלי בינתיים. רבי יוחנן הסנדלר אומר: מפני שהוא אופה בו כשהוא נדחק – בשעת הדחוק, כשאינו לו מקום בתנור כדי לאפות בו את כל הפת הדרושה לו בשביל לקוחותיו המרובים, הוא אופה אף במוסף התנור, הלכך דינו כתנור. רבי יוחנן הסנדלר אינו מקבל את טעמו של תנא קמא, מפני שהוא סומך עליו את השפוד, לפי שהוא סובר, שטעם זה אינו די לעשות את מוסף התנור כתנור, אלא צריך שיהא תשמישו כעין תשמיש התנור עצמו, היינו שיעשה בו מעשה כמו בגוף התנור, ואילו סמיכת השפוד לא חשוב מעשה (ברטנורא; "משנה אחורונה"; עיין "תפארת ישראל"). ברם, תנא קמא סובר, שאף סמיכת השפוד חשוב מעשה, ואילו מה שאופה בו בשעת הדחוק, כיון שאינו תדיר, אין זה טעם מספיק לעשותו כתנור. פיוצא בו, מוסף היוורה של שולקי זיתים – שכן שולקי זיתים, שהיו מבשלים שיורי הזיתים שלאחר העצירה, וכן הצבעים, שהיו צובעים צמר, היו משתמשים ביורה גדולה (דוד), והיו עושים על שפת היוורה למעלה סביב תוספת של טיט, שלא יישפכו המים מן היוורה לחוץ בשעת רתיחתם; תוספת זו נקראת "מוסף היוורה", ובאה המשנה ללמדנו, שמוסף היוורה של שולקי זיתים טמא – מקבל טומאה, לפי שהמוסף משמש לצורך היוורה, ושולקי הזיתים משתמשים בו כמו ביורה עצמה, ושל צבעים – אבל מוסף היוורה של צבעים, טהור – אינו מקבל טומאה, לפי שהצבעים אינם משתמשים בו, שכן זהירים הם שלא יעלו המים עד למוסף, כדי שלא יתקלקל הצבע מהטיט, ונמצא שלא נעשה המוסף אלא לעכב המים בשעת הרתיחה שלא יצאו, אבל אין משתמשים בו לצביעה, הלכך אינו חיבור ליורה. ויש מפרשים הטעם, לפי שהצמר עולה למעלה ומונע בעד המים להישפך, והרי שאין זקוקים כלל למוסף (והראב"ד; עיין עדיות ז, ח).

שמניחים בו את התבלין, ובית הנר – מקום שמניחים שם את הנר, שפיקדה – המחברים לדופן הכירה מבחוץ, מטמאין במגע – אם נגעה הטומאה בתוך הכירה, נטמאו הבתים הללו בטומאת הכירה, וכן אם נטמא אחד מן הבתים הללו במגע הטומאה, נטמאה הכירה עמהם, שלענין טומאת מגע נחשבים הבתים הללו חיבור לכירה (ברטנורא). ואינן מטמאין באויר – אם היתה הטומאה באויר הכירה ולא נגעה בה, אף על פי שהכירה טמאה, הבתים הללו לא נטמאו, לפי שאינם חיבור לה אלא מדברי סופרים, ולפיכך עשו חכמים היכר, שלא ייטמאו באויר, כדי שלא שרפו על מגעם תרומה וקדשים; דברי רבי מאיר – והלכה כמותו (רמב"ם הל' כלים יז, ח). רבי ישמעאל – והמפרשים גורסים: רבי שמעון – מטהר – אף במגע, שלדעתו אינם חיבור לכירה, וכל בית ובית הוא כלי בפני עצמו, וכל שלא נגעה בו הטומאה, הריהו טהור.

באור משנה ד

תנור שהסק מאחוריו – שכן שנינו לעיל (משנה א), שאין התנור מקבל טומאה עד שיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין, ובאה המשנה ללמד, שאם לא הוסק היסק זה מבפנים אלא מבחוץ, או שהסק שלא לדעתו – שהוסק בפנים אלא שלא נתכוון להסיקו לשם גמר מלאכתו, או שהסק בבית האמן – קודם שנגמרה עשייתו ותיקונו, טמא – מכל מקום התנור מקבל טומאה, שאף היסק זה נחשב גמר מלאכה. מעשה שנפלה דלקה בתנורו כפר סגנה – כנראה בגליל התחתון סמוך לצפורי, ובא מעשה ליכנה – לפני החכמים ביבנה, וטמאין רבן גמליאל – ופסק רבן גמליאל שמקבלים טומאה, אף על פי שהוסקו מאחוריהם ושלא מודעת ובבית האומן.

יוס חמישי

באור משנה ה

מוסף התנור – תוספת שטופלים על שפת התנור מלמעלה, של בעלי בתים, טהור – אינו מקבל טומאה, לפי שבעלי בתים אינם צריכים לו לשום שימוש, ולכן אינו נחשב כחלק של התנור; ושל נחתומין – אבל מוסף התנור של נחתומים, טמא – בטומאת התנור,

ו תנור שנתן בו עפר עד חציו, מעפר ולמטון – מטמא במגע, מעפר ולמעלן – מטמא באויר. נתנו על פי הבור, או על פי הדות, ונתן שם אבן – רבי יהודה אומר: אם מסיק מלמטון, והוא נסוק מלמעלן – טמא. וחכמים אומרים: הואיל והפסק מכל מקום – טמא.

ז תנור שנתמא, כיצד מטהרין אותו? חולקו לשלשה, וגזר את הטפלה עד שיהא בארץ. רבי מאיר אומר: אינו

פירוש ברטנורא

ו מעפר ולמטון מיטמא במגע. אם נגע שרץ בתנור מתוכו למעלה מן העפר. אבל אם נתלה השרץ באויר ולא נגע בדופני התנור מתוכו, לא נטמא אלא מה שלמעלה מן העפר: בור. חפירה למטה בארץ: דות. כבור הוא עשוי, אלא שהוא בנין למעלה מן הקרקע: ונתן שם אבן. בין הבור ובין דופן התנור, להחזיק התנור שלא יפול לתוך הבור: אם מסיק מלמטה, אם כשמוסיק האור מלמטה בתוך הבור, התנור ניסוק מתוכו למעלה דרך שוליו, טמא. ואם לאו, שאינו ניסוק מהיסק האור שלמטה בתוך הבור, מותר. ופלוניא דר' יהודה ורבנן דקא בהיסק ראשון שהוא גמר מלאכתו של תנור וע"י אותו היסק הוא מקבל טומאה, ר' יהודה סבר צריך שיהא התנור מחובר לארץ בהיסק ראשון, דכתיב תנור וכירים יותץ, ואין שייך לשון נתיצה אלא במחובר לקרקע, דבמיטלטל נופל לשון שבידה לא לשון נתיצה, הלכך אם התנור ניסוק דרך שוליו מהיסק שבתוך הבור, חשיב כמחובר לבור וקרינן ביה יותץ, ואם אינו ניסוק מהיסק הבור הרי הוא נתון ועומד ואי אפשר לקיים בו תו יותץ: וחכמים אומרים הואיל והוא ניסוק מכל מקום טמא. דאמר קרא וטמאים יהיו לכם, מכל מקום, ואפילו אם מסיקו כשהוא תלוי בצואר הגמל היו היסק ונגמרה מלאכתו בכך. והכל מודים בהיסק שני לאחר שנגמרה מלאכתו שהוא מיטמא אפילו בצואר הגמל. והלכה כחכמים:

ז תנור שנטמא. התנור עשוי בקדירה גדולה שאין לה שולים ומיטלטל, וכשכא לקבעו מחברו בארץ ומדבק מיט מחזין ומעבהו כדי שישמור חומו, וקרי לה טפילה שמתפלה ומחברה לו: כיצד מטהרים אותו. כמה תהא שבירתו ותהא מטהרתו: חולקו לשלשה. לכלי עצמו מכפנים. דאי לשנים, הגדול טמא, דאיכא רובא: וגזר את הטפילה. שדבק עליו, שגם היא מחברתו: עד שיהא בארץ. כלומר מפילה עד הקרקע. אי נמי, אחולקו קאי, דלא סגי בחלוקה

משניות מבוארות – קהתי

וראינו מקבל טומאה. וחכמים אומרים: הואיל והפסק מכל מקום – באש שבתוך חללו של התנור, אף על פי שאינו מחובר לקרקע, טמא – הריהו מקבל טומאה. בגמרא (שבת קעה, א) מבואר, שמדובר כאן בתנור חדש, שאינו מקבל טומאה עד שיוסק היסק ראשון, שהוא גמר מלאכתו, וטעם מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים הוא, שלדעת רבי יהודה צריך שיהא התנור בהיסק ראשון מחובר לקרקע, שנאמר (ויקרא יא, לח): "תנור וכירים יותץ", ואין שייך לשון "נתיצה" אלא במחובר לקרקע, שכן בתלוש נופל לשון "שבידה" ולא לשון "נתיצה", הלכך אם התנור ניסוק דרך שוליו הפתוחים מן ההיסק שבתוך הבור הריהו כמחובר לקרקע, וקוראים בו: "יותץ", כלומר הואיל והוא מחוסר נתיצה, הריהו מקבל טומאה. ואם אינו ניסוק מהיסק הבור, הריהו נתון ועומד, ושוב אי אפשר לקיים בו "יותץ", הלכך אינו מקבל טומאה. וחכמים סוברים: הואיל והוא ניסוק מכל מקום. טמא – שנאמר (שם): "טמאים יהיו לכם", ודורשים חכמים: "טמאים" מכל מקום, ואפילו מסיקו כשהוא תלוי בצואר הגמל, הרי זה היסק ונגמרה בו מלאכתו. ברם, אם הוסק פעם ראשונה במחובר, אף רבי יהודה מודה, שאפילו כשהוא תלוש הריהו מקבל טומאה.

בארנו את הפסקה "ונתן שם אבן" לפי רש"י; וכן מבארים רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם מפרש, שהניח את האבן על פי הבור, והעמיד עליה את התנור, והרי האבן משמשת שוליים לתנור, ובאה המשנה ללמדנו שלדעת רבי יהודה, אף על פי שעומד התנור על האבן, מכל מקום אינו כמחובר, ואם אינו ניסוק מהיסק שלמטה בבור, אינו מקבל טומאה, אלא אם כן חיבר בטיט את התנור לאבן. ואילו לדעת חכמים, אף על פי שנתנו על פי הבור, שהוא תלוי באויר, ואף אינו ניסוק מהיסק שלמטה, אלא מהיסק שעל האבן, מכל מקום מקבל טומאה, שאין צורך שיהא מחובר (עיי' "משנה אחרונה").

י ו ש י

באור משנה ז

כבר הזכרנו, שהתנור עשוי בקדירה גדולה שאין לה שוליים, והוא מיטלטל, וכשכא לקבעו, מחברו בטיט על גבי הקרקע, ומעבה בטיט את דפנותיו, כדי שישמור חומו. אותה שכבת הטיט שנותן עליו בחזק נקראת בלשון המשנה "טפלה".

תנור שנטמא, כיצד מטהרין אותו – כיצד תהא שבירתו המטהרת? חולקו לשלשה – חותכו מלמעלה למטה לשלושה חלקים שלא יישאר רוב בחלק אחד, וגזר – היינו וגזר, את הטפלה – את שכבת הטיט שעליו, עד שיהא בארץ – כלומר חולק את התנור כולו וגזר את הטפלה עד שמגיע לקרקע, ועל ידי

באור משנה ו

תנור שנתן בו עפר עד חציו – שנתן עפר לתוך התנור, והגביה שוליו עד חצי גבהו, מעפר ולמטון, מטמא במגע – אם נגע שרץ בדופן התנור מתוכו למעלה מן העפר, נטמא כל התנור, אף מה שלמטה מן העפר: מעפר ולמעלן, מטמא באויר – אבל אם היה התנור באויר ולא נגע בדופן התנור מתוכו, לא נטמא אלא מה שלמעלה מן העפר (רמב"ם: ברטנורא: עיי' "משנה אחרונה" שמבאר טעם הדברים. לפי שלמטה מן העפר בטל מתורת כלי. ובדין הוא שלא יתטמא אף במגע. אלא משום שמחובר לחלק העליון הרי הוא כמוהו לענין טומאת מגע ולא לטומאת אויר. שעשו חכמים היכר. כדי שלא ישרפו עליו תרומה וקדשים, כסברת רבי מאיר לעיל. משנה ג.) ויש מפרשים: מעפר ולמטון מטמא במגע – אם התנור היה טמא, ואוכלים טמונים בעפר, אין האוכלים טמאים אלא אם כן נגעו בתנור, אבל אינם טמאים מחמת האויר, לפי שהעפר ביטלו; וכן אם נמצא שרץ בתוך העפר, הרי הוא מטמא את התנור במגע בלבד, שאם נגע השרץ בדופן התנור, נטמא התנור כולו, אבל אם לא נגע השרץ בדופן התנור, התנור טהור, ואינו נטמא מחמת האויר, מהטעם שבארנו לעיל, שהעפר ביטל את אויר התנור; מעפר ולמעלן מטמא מאויר – אבל אם נתלה שרץ באויר התנור למעלה מהעפר, נטמא כל התנור (רא"ש: ר"ש: אליהו רבא: ועיי' "משנה אחרונה" שמבואר שם. כי לשיטה זו אין התנור בטל מתורת כלי. ואפילו מה שלמטה, אלא שהעפר ביטל את האויר: ועיי' "תפארת ישראל"). נתנו – נתן את התנור, על פי הבור, או על פי הדות – בור היינו חפירה באדמה בלא היקף בנין; דות היינו בור (כעין מרתף) שקירותיו סביב בנויים אבן או מלט (רשב"ם בבא בתרא סד, א); ויש מפרשים: דות – מקום מוקף מחיצות על הקרקע (רש"י: רמב"ם: ברטנורא: ונתן שם אבן – בין התנור לדופן הבור והדות להחזיקו שלא יפול (רש"י: שבת קעה, א; ר"ש: רא"ש: ברטנורא). רבי יהודה אומר: אם מסיק מלמטון – בקרקע הבור, והוא נסוק מלמעלן – והתנור נסוק מתוכו מלמטה, שהאש שבקרקע הבור עולה לתוך התנור דרך שוליו הפתוחים, וכגון ששולי התנור קרובים לשולי הבור, ודופניו מלמעלה סמוכים לדופני הבור, עד שלא הוצרך ליתן בינתיים אלא אבן קטנה, ונמצאת חמימות האש שבבור עולה כולה לתוך התנור, והוא ניסוק יפה (רש"י: ר"ש: טמא – התנור מקבל טומאה, שהוא נחשב כמחובר לקרקע; אבל אם אינו ניסוק מהיסק האש שלמטה בתוך הבור, אין התנור נחשב כמחובר לקרקע,

צריך לגרור את הטפלה, ולא עד שיהא בארץ, אלא ממעטו מבפנים ארבעה טפחים. רבי שמעון אומר: וצריך להסיעו. חלקו לשנים, אחד גדול ואחד קטן – הגדול טמא, והקטן טהור. חלקו לשלשה, אחד גדול בשנים – הגדול טמא, ושנים הקטנים טהורין.

ח חתכו חליות לרחבו, פחות מארבעה טפחים – טהור. מרחו בטיט – מקבל טמאה משיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין. הרחיק ממנו את הטפלה, ונתן חול או צרור בנתים – בזה אמרו: הנדה והטהורה אופות בו, והוא טהור. ט תנור שבא מחתך מבית האמן, ועשה בו למודין ונותנן עליו, והוא טהור. נטמא וסלק את למודיו – טהור. החזיר לו – טהור. מרחו בטיט – מקבל טמאה, ואינו צריך להסיקנו, שפבר הפס.

פירוש ברטנורא

עד רובו, אלא חולק עד שיגיע לקרקע: ולא עד שיהא בארץ. ולא לחלקו עד למטה סמוך לארץ: אלא ממעטו מבפנים. עד שלא ישאר ארבעה טפחים שהוא שעור תחלתו של תנור. ואין הלכה כר' מאיר: צריך להסיעו. אע"פ שחלקו, לא טהר עד שיפירד החלקים זה מזה. ואין הלכה כר' שמעון: הגדול טמא. משום דאיכא רובו של תנור:

ח חתכו חליות לרחבו. כמו שחותר שפופרת של קנה: פחות מארבעה טפחים. אם יש בחוליא פחות מארבעה טפחים ובאה מתנור גדול דליכא רובא, טהור. אבל איכא ארבעה טפחים, טמא, אע"ג דהוי מעוט: מרחו בטיט. בעי היסק כתנור חדש: הרחיק ממנו את הטפלה. מפול של טיט שעשה, לא חיברו לתנור אלא רחוק ממנו: ונתן חול או צרור. בין הטפלה לתנור, וע"י כך התנור מקיים חובו ואופים בו: הנדה והטהורה אופות בו. דלא חשיבא הטפלה חיבור לתנור, כיון שהיא מרוחקת ממנו: והוא טהור. שאינו מקבל טומאה:

ט תנור שבא מחתך. שעשאו האומן דפים דפים כדי לחברן יחד ע"י מסגרות, הן זרים שקורין צירקלא"ש, כעין שאנו עושים לחביות שנותנים בהן יין. ולאותן זרים ומסגרות קורא התנא למודין: ונתנן עליו והוא טהור נטמא. לאחר שנתן עליו הלמודים והיה התנור טהור מתחלה לפי שהיה דפים דפים ולא היה מחובר, חזר להיות מקבל טומאה ע"י הלמודים הללו שמחברים אותו: סילק את למודיו. ונתפרקו הדפין זה מזה, אין לך נתיצה גדולה מזו, ונטהר התנור. ואע"פ שהחזיר הלמודים פעם שניה שוב אינו מקבל טומאה, שאין הלמודים מביאין לו הטומאה אלא בפעם ראשונה בלבד כשבא מחתך מבית האומן: מרחו בטיט. לתנור זה שאין הלמודים מביאין לו הטומאה, טמא על ידי מריחת הטיט: ואין צריך להסיקו. כשאר כל תנורים שאין מקבלין טומאה עד שיסיקם, לפי שכבר הוסק בפעם ראשונה כשבא מחתך מבית האומן:

משניות מבוארות – קהתי

כלומר דינו כתנור חדש, שאינו מקבל טומאה עד שיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין (רמב"ם). הרחיק ממנו את הטפלה – לאחר שחיתך את התנור לחוליות, השאיר את החוליות זו על גב זו, והעמיד כעין מחיצה של טיט מסביב לתנור, רחוק ממנו, ונתן חול או צרור בנתים – בין הטיט ובין החוליות, שמילא את הרייח שבין הטפלה לתנור בחול או בצרורות, ונמצא התנור שומר על ידי כך את חובו, בזה אמרו – כתנור זה אמרו חכמים: הנדה והטהורה אופות בו, והוא טהור – אינו מקבל טומאה, לפי שהתנור הוא של חוליות, ואין הטפלה מחברת אותו, מאחר שהיא מרוחקת מן התנור.

שבת קוד ש

באור משנה ט

תנור שבא מחתך מבית האמן – שעשאו האומן דפים דפים (כדפי חבית עץ שלנו). ועשה בו למודין – חישוקים שמהדקים ומחברים את הדפים, ונותנן עליו – ונותן את הלימודים על התנור, והוא טהור – כלומר אף על פי שנותן על התנור את הלימודים, מכל מקום הוא טהור, שאין חיבור הדפים על ידי הלימודים מביא לו טומאה, אלא אם כן מרחו בטיט. נטמא – התנור, לאחר שהידקו בלימודים ומרחו בטיט, וסלק את למודיו – ממנו, טהור – בטלה ממנו טומאתו, שסילוק הלימודים מבטל אף את המירוח. החזיר לו – החזיר אחר כך את הלימודים על התנור, טהור – נשאר התנור כשהיה, שהואיל ובטל המירוח, אין הלימודים מביאים לו טומאה. מרחו בטיט – אם לאחר שהחזיר את הלימודים חזר ומירוח את התנור בטיט, מקבל טמאה – שהלימודים עם המירוח מביאים לו טומאה, ואינו צריך להסיקנו – אחר המירוח, כשאר כל התנורים, שאין מקבלים טומאה עד שיסיקם, שפבר הפס – אחר המירוח הראשון, ואף על פי שסילק את הלימודים וביטל המירוח, ההיסק לא בטל.

בארנו משנתנו לפי הר"ש והרא"ש (על פי התוספות ד, ב). שכן לשון המשנה מתיישב ביותר לפי פירוש זה. אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, וכן

כך בטל התנור מלהיות כלי והוא טהור. ויש מפרשים, שגורד את הטיט המחבר את התנור לקרקע, עד שיהא התנור בארץ בלא שום טיט (רש"י; הגר"א). רבי מאיר אומר: אינו צריך לגרור את הטפלה, ולא עד שיהא בארץ – ולא לחלקו עד שיגיע לקרקע, אלא ממעטו מבפנים ארבעה טפחים – חותר את התנור עצמו בפנים מהטפלה, משפתו שלמעלה לצד מטה, עד שלא יישארו בגובהו ארבעה טפחים. רבי מאיר הולך לשיטתו (במשנה א), שתנור תחילתו ארבעה ושייריו ארבעה (עיי' באורנו שם). רבי שמעון אומר: וצריך להסיעו – אף לאחר שחילקו איננו טהור עד שינתק את החלקים ממקומם וירחקים זה מזה. ואין הלכה כרבי שמעון. חלקו לשנים – לשני חלקים, מלמעלה למטה, אחד גדול ואחד קטן – היינו שחלק אחד גדול מהחלק האחר, הגדול טמא – לפי שיש בו רובו של התנור, והקטן טהור – שהוא מיעוטו של התנור. חלקו לשלשה – חלקים, אחד גדול בשנים – חלק אחד גדול כשאר שני החלקים, הגדול טמא, ושנים הקטנים טהורין – שהואיל והגדול הוא חציו של התנור, הריחו טמא; הסיפא באה לפרש את הרישא, שמה ששינוי שם: חולקו לשלושה. היינו שלא יהא באחד מהם חציו של תנור, אבל אם אחד גדול כשניים, היינו שיש בו חציו של כל התנור, הרי הוא טמא (הגר"א).

באור משנה ח

חתכו חליות לרחבו – חתך את התנור לרחבו, והוריד ממנו חוליה חוליה. פחות מארבעה טפחים – אם גובהה של כל חוליה פחות מארבעה טפחים, טהור – החוליה טהורה, ואיננה מקבלת טומאה. כפי שבארנו במשנה א את הפסיקה "ושייריו רובו", יש לפרש כאן, שהחוליות הן מתנור גדול, שרוב גובהו הוא למעלה מארבעה טפחים, הלכך אם גובה החוליה פחות מארבעה טפחים, טהורה; ואם הוא ארבעה טפחים, טמאה (עיי' ברטנורא; ועיי' תפארת ישראל). מרחו בטיט – חזר וסידר החוליות זו על גבי זו וטח טיט בין החוליות וחיברן, מקבל טמאה משיסיקנו כדי לאפות בו ספגנין –

י חתכו חליות ונתן חול בין חליא לחליא – רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאין. זה תנורו של עכנאי. יורות הערביין, שהוא חופר בארץ וטח בטיט, אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו – טמא; ואם לאו – טהור. וזה תנורו של בן דינאי.

פירוש ברטנורא

י חתכו חליות. שחתכו לתנור ברחבו לחליות, והניח חוליא על גבי חוליא: ונתן חול בין חוליא לחוליא. וטח אותו בטיט ועשה לו מפילה כדרך שעושין לתנורים: ר' אליעזר מטהר. דכיון דיש חול בין הסדקים, כשבור דמי: וחכמים מטמאין. שהמפילה עושה את כולו אחד ומחברת את הסדקים, ואע"פ שיש חול בין חוליא לחוליא: וזהו תנורו של עכנאי. לכך נקרא תנורו של עכנאי, שהקיפוהו הלכות כעכנא וזו וטמאוהו. עכנא, נחש, שדרכו לעשות כעגולה להכניס וזכו לתוך פיו, כך הקיפו בתשובה וראיות ר' אליעזר וחכמים זה את זה, על תנור זה. ולבסוף מפני שהיה ר' אליעזר יחיד כנגד רבים, נפסקה ההלכה כרבים ולא כר' אליעזר. והביאו כל מהרות שטיהר ר' אליעזר ושרפום באש וגמנו וברכוהו, מפני שהיה מחזיק במחלוקת כנגד רבים: יורות הערביין. לאפות פת הן עשויין. כדמפרש ואזיל: של בן דינאי. רבותי פירשו שם אדם שהיה עושה תנורים הללו. ואני שמעתי על שם שדנו בו דינים הרבה:

משניות מבוארות – קהתי

על הכל בטיט מבחוץ, כדרך שעושים לתנורים, רבי אליעזר מטהר – את התנור, כלומר שלדעתו אינו מקבל טומאה, הואיל ויש חול בין החליות, ואינו נחשב לתנור שלם אלא לתנור שבור; וחכמים מטמאין – חכמים סוברים, שהתנור מקבל טומאה, משיסקנו כדי לאפות בו סופגנים (הר"ם), לפי שהטיט מחבר את החליות לתנור שלם. זה תנורו של עכנאי – יש מפרשים: עכנאי הוא שם אדם שהיה עושה תנורים כאלו (תוספות; הגר"א; "תפארת ישראל"); אבל בגמרא אמרו (בבא מציעא נ"ב, ב): "מאי עכנאי? שהקיפוהו דברים כעכנא (כנחש המתפתל ומונח בצורת עיגול) וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו... אמרו: אותו היום הביאו כל מהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונימנו עליו וברכוהו" (גידוהו), על שהחזיק במחלוקת נגד הרבים). יורות הערביין – שהערביים אופים בהן את הפת; והרי היורה נעשית בדרך זו, שהוא חופר בארץ – שהערבי חופר בארץ, וטח בטיט – את כתלי הגומא, ומרדיק בהם את הפת, אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו – אם הטיח הוא חזק כל כך, שאם יחפרו אחוריו, יעמוד כתנור בפני עצמו (הרא"ם), טמא – יורה זו מקבלת טומאה; ואם לאו – שאין הטיח יכול לעמוד בפני עצמו, טהור – אין היורה מקבלת טומאה, וזה תנורו של בן דינאי – שהיה גולג והיה אופה פתו בתנור כזה (הגר"א; עיין משנה טוטה ט, ס); ויש מפרשים, שאף על תנור זה דנו הרבה, ולכן קראו לו "תנורו של בן דינאי" (הרמב"ם).

הרב מברטנורא מפרש כשיטת הרמב"ם.

לפי פירושם מוסבה תיבת "נטמא" לפיסקה שלמעלה, וגורסים "טילק" (במקום "טילק"). וכך פירוש המשנה: ונתנו עליו והוא טהור, נטמא – כלומר לאחר שנתן עליו הלימודים, והיה התנור טהור בתחילה, לפי שהיה דפים דפים ולא היה מחובר, הרי על ידי הלימודים הללו שמחברים אותו, הוא מקבל טומאה. טילק את לימודיו – ונתפרקו הדפים זה מזה, הריהו טהור – שדינו כתנור נתיק. ואף אם החזירנו לו – את הלימודים, טהור – שאין הלימודים עושים אותו חיבור לקבל טומאה אלא בפעם הראשונה בלבד כשכא מחותך מבית האומן, אבל לאחר שסילק ממנו את הלימודים, שוב אינו מקבל טומאה על ידי החזרתם. מרחו בטיט – לאותו תנור שאין החזרת הלימודים מביאים לו טומאה, מקבל טומאה ואינו צריך להסיקנו, שכבר הוסק – בפעם הראשונה, כשכא מבית האומן.

טעם שיטתו של הרמב"ם מבואר ב"משנה אחרונה", שכיון שנטהר בסילוק הלימודים וחשוב כנתק, הרי הוא שבר כלי, ואין מועילה לו החזרת הלימודים, כמבואר בריש פרק ד, שכל כלי חרס שטהר שנה אחת, אין לו טומאה לעולם, ובשבר מדובר שם. ולפיכך אין מועיל לו תיקון אלא אם כן מרחו בטיט, שהוא נעשה כחדש. אבל בפעם הראשונה, כשכא מבית האומן, לא היה עליו שם שבר, שהרי עד עכשיו לא היה כלי, והלימודים בהידוק הראשון עשו אותו כלי לקבל טומאה.

באור משנה י

חתכו חליות – חתך את התנור ברחבו לחליות, שכל אחת היתה פחות מארבעה טפחים, ונתן חול בין חליא לחליא – שהניח חול על גבי חוליא ונתן חול ביניהן, שלא יתחברו זו לזו, אבל טח

המשך ביאור למס' עירובין ליום שבת קודש עמ' א

- 1 מקשה הגמרא: ומאי קא משמע לן דלא אתו רבים ומבטלי
- 2 מתיצאות – שאין הרבים העוברים בין הדיומדין מבטלים אותם
- 3 מלהיות מחיצה. הא אמר רבי אליעזר תדא וימנא – והרי רבי
- 4 אלעזר כבר אמר פעם אחת דין זה. דתנן (להלן כ"ב) גבי היתר
- 5 הפסים, רבי יהודה אומר, אם היתה דרך רשות הרבים מפסקתן
- 6 – מפסיקה בין הדיומדין, שאין שם דרך אחרת אלא ביניהם,
- 7 ויפסקנה לדרך הרבים לאצוריהן, משום שדריסת הרבים מבטלת
- 8 המחיצות. וחכמים אומרים אינו צריך. ושנינו עליה בגמרא, רבי
- 9 יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרנויהו פאן הודיעה התנא (חכמים),
- 10 כמה גדול כחן של מחיצות, שאינן מתבטלות משום מעבר
- 11 הרבים ביניהן. משיבה הגמרא: אי מהתם – אילו מדברי רבי
- 12 אלעזר על המשנה שם, הוה אמנא 'באן' ולא סבירא ליה –
- 13 רבי אלעזר אומר על דברי חכמים שכאן הודיעו כוחן של
- 14 מחיצות, אך הוא עצמו אינו סובר כן. קא משמע לן – משמע
- 15 לנו רבי אלעזר, שהזורק לפסי ביראות בשבת חייב על אף
- 16 שעוברים שם רבים, ומכך אנו יודעים ש'באן' וסבירא ליה –
- 17 מה שאמר רבי אלעזר 'כאן הודיעך כחן של מחיצות', אף הוא
- 18 עצמו סובר כן.

- 19 מקשה הגמרא: אם כן ולימא הא ולא בעי קה – די שיאמר רבי
- 20 אלעזר שהזורק בשבת לבין הפסים שעוברים שם רבים חייב, ולא
- 21 יצטרך לומר על דברי חכמים במשנה 'כאן הודיעך כחן של
- 22 מחיצות'. משיבה הגמרא: אכן רבי אלעזר לא אמר כן על דברי
- 23 חכמים, אלא תדא מפלל חביריה איתמר – לאחר שאמר רבי
- 24 אלעזר שיטתו שהזורק לבין הפסים חייב, מתוך דבריו אלו שנו
- 25 תלמידיו בשמו על דברי חכמים, 'כאן הודיעך כחן של מחיצות'.
- 26 שנינו במשנה: מותר להקריב לבאר וכו' ובלבד שתהא פרה ראשה
- 27 ורובה פנים ושותה.
- 28 הגמרא מסתפקת האם בהמה העומדת ברשות הרבים ורוצה
- 29 להשקותה ברשות היחיד, צריך שתכניס ראשה ורובה למקום
- 30 שהיא שותה, או לא. ומנסה הגמרא לפשוט זאת ממשנתנו.
- 31 הגמרא מקדימה ומביאה משנה מפרק 'המוצא תפילין' (לפמן ס"ז).
- 32 אומרת הגמרא: תנן התם (ס"ז), לא יעמוד אדם ברשות הרבים ויושיט
- 33 צוארו וישתה ברשות היחיד. וכן לא יעמוד ברשות היחיד וישתה
- 34 ברשות הרבים, גזירה שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא כלי
- 35 השתיה עמו, ויתחייב חטאת. אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום
- 36 שהוא שותה, שאז אין חוששים שמא ימשך למקום עמידתו.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כט ע"ב: שנינו במשנה: בְּרִבְעִית 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם'.

ברייתא המסכמת את דיני המשנה ומוסיפה עליהם: תָּנּוּ רַבִּנּוּ, רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִין 'כִּי תִשָּׂא' (שמות ל יב), וּמִפְטִירִין בְּ'הוֹיָדָע' (מלכים ב' יא יז). וְאִי זֶה הָיָה שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, כָּל שָׁחַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ - באמצע השבוע, וְאִפְּלוּ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת. בְּשִׁנִּיהָ קוֹרְאִים 'זְכוֹר' (דברים כה יז), וּמִפְטִירִין 'פְּקֻדָּתִי אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל' (שמואל א' טו ב). וְאִי זֶה הָיָה שַׁבָּת שְׁנִיָּה, כָּל שָׁחַל פּוֹרִים לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, וְאִפְּלוּ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת. בְּשִׁלִּישִׁית קוֹרְאִים פֶּרֶשׁת פָּרָה אֲדוּמָה (במדבר יט), וּמִפְטִירִין 'וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים' וגו' (יחזקאל לו כה). וְאִי זֶה הָיָה שַׁבָּת שְׁלִישִׁית, כָּל שַׁסְמוּכָה לְפּוֹרִים מֵאַחֲרֶיהָ. בְּרִבְעִית קוֹרְאִים 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה' (שמות יב ב), וּמִפְטִירִין 'כֹּה אָמַר ה' [אֱלֹהִים] בְּרִאשׁוֹן בְּאַחֵד לַחֹדֶשׁ' (יחזקאל מה יח). וְאִיזוֹ הָיָה שַׁבָּת רִבְעִית, כָּל שָׁחַל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ - באמצע השבוע, וְאִפְּלוּ אִם חָל בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת.

וְאִי זֶה הָיָה שַׁבָּת רִבְעִית כו' וְאִפְּלוּ בְּעֶרְבַּ שַׁבָּת — בהא מודה שמואל דערב שבת דומיא דתוכה, ומקדימין. דאי אמרת מאחרין — קדמה עשייה לשמיעה. ואנן נוהגין בכולהו כרב, חוץ מפורים שחל להיות בשבת עצמה, דהויא לא איקלע כלל. דאם כן הוי ראש חודש אדר באחד בשבת, וראש חודש ניסן בשני בשבת, שהרי אדר לעולם חסר — ואם כן הוה ליה פסח בשני בשבת, וקיימא לן דלא בד"ו פסח לעולם. וימים הראויין לקביעת ראש חודש אדר זבד"ו. וסימן מסורת הפסקת

פרשיות כך: זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. זהו פירוש זט"ו: אם בא ראש חודש אדר בשבת — יהא לך הפסקת פרשה ביום חמשה עשר ולא יותר; שהרי ביום ראש חודש קורין פרשת שקלים, ולשבת הבאה פרשת "זכור". כדתיא בברייתא: אי זו היא שבת שניה — כל שחל פורים להיות בתוכה, ואפילו בערב שבת. ומתניתין נמי תנן בשניה זכור. והיינו כרב, דאמר פורים שחל להיות בערב שבת מקדימין. ועכשיו יחול פורים בערב שבת ואנו מקדימין כרב. אבל לשבת שלישית של אדר שהוא יום חמשה עשר לחודש — מפסיקין, ובשבת רביעית (לחודש) שהיא סמוכה לפורים של מוקפין מאחריהן קורין פרשה אדומה, דתניא בברייתא: אי זו היא שבת של פרשה פרה — כל שסמוכה לפורים מאחריה. ואוקימנא היכא דחל ראש חודש ניסן בחול, וזה יחול באחד בשבת שהוא חול. ופרשת החודש קורין בשבת שלאחריה, שהרי היא סמוכה לראש חודש ניסן, הרי לך פירוש זט"ו. פירוש ב"ו: אם בא ראש חודש אדר בשני בשבת — תהא הפסקה בשבת שלאחר ראש חודש, שהוא יום ששה לאדר. שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שעברה, כדתנן: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ושוב אין לך הפסקה בהן, שהרי שבת שלאחריה נקראת פרשת זכור והוא יום שלשה עשר לחודש, ופורים ליום מחר, ושבת של אחריה פרשת פרה אדומה שהיא סמוכה מאחריה, ושבת של אחריה יום עשרים ושבעה לחודש קורין פרשת החודש שהיא סמוכה לראש חודש ניסן, והרי לך פירוש ב"ו. פירוש ד"ד: אם בא ראש חודש אדר ברביעי בשבת — תהא לך הפסקה בארבעה לחודש, שבת של אחר ראש חודש. שהרי הקדמת פרשת שקלים בשבת שלפני ראש חודש, כל הטעם כטעם פירושו של ב"ו, ואין לך עוד הפסקה בהן, והרי לך פירוש ד"ד. פירוש ובי"ו: אם בא ראש חודש בשני בשבת — יהא לך הפסקה אחת ליום מחר, שהוא שני לחודש. והשניה ביום ששה עשר. הראשונה ביום מחר — כדתיא: חל להיות בתוך השבת — מקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת שניה, דסבירא לן כרב דאמר: ערב שבת כאמצע שבת, ומקדימין לשעבר ומפסיקין לשבת הבאה. ופרשת זכור בשבת של אחריה, שהוא יום תשעה לחודש והיא סמוכה לפורים. ובשבת שלאחר פורים שהוא ששה עשר לחודש — יפסיק פעם שניה. ואף על פי שסמוכה מאחריה לא תקרא פרה אדומה, כדאמר רב חמא בר חנינא לעיל, דהיכא דחל ראש חודש ניסן בשבת קורין פרשה שלישית בשבת הסמוכה לראש חודש ניסן, כדי שתקרא פרשת החודש בשבת של ראש חודש, ופרשת פרה בשבת שלפניה והוא יום עשרים ושלושה לחודש — דרך קצרה: סימן ימי קביעת ראש חודש אדר — זבד"ו, וסימן ההפסקות — זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. חל ראש חודש אדר בשבת ביום שביעי — ההפסקה בחמשה עשר לחודש ולא יותר, חל ראש חודש אדר ביום שני — הפסקה בשני לחודש ולא יותר, חל ראש חודש אדר ביום ששי — הפסקה ביום שני לחודש וביום ששה עשר לחודש.

הרצון הוא כוח עליון הגוזר ומפקד על כל הכוחות, ומכריחם לעשות ולפעול כפי הפקודות שלו, אם כן איפוא עיקר העבודה הוא לעזור את הרצון לפעול ולעשות הן בעצמו הן בזולתו.

היום יום ב אלול

גמרא

שנינו במשנתנו, דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו, הגמרא מבררת מדוע די בקורה רוחב טפח. שואלת הגמרא: טפח – וכי די שתהא הקורה רחבה טפח, טפח ומחצה פעי – והרי צריך שתהא רחבה טפח ומחצה, שהרי אריח רחבו טפח ומחצה. משיבה הגמרא, כין דרקה – שהקורה רחבה לקבל עליה דבר ברוחב טפח, די ברוחב זה לקבל את האריח שרחבו טפח ומחצה, משום שאיך חצי טפח – החצי טפח החסר בקורה מרוחב האריח, מלבין ליה כמין – יוכל למרח בצד הקורה טיט, משוה מוהא גיפא – מעט מצד זה, ומשווה מוהא גיפא – ומעט מצד זה, ויחליק את פני הטיט מלמעלה להשוותו עם הקורה, וקנימא – ויעמוד האריח על הקורה עם הטיט שמירח בצידה, ולכך די בקורה רחבה טפח.

הגמרא מביאה מחלוקת בענין החוזק הנצרך ליתדות המחזיקות את הקורה: אמר רבא בר רב הונא, קורה שאמרו חכמים לענין הגשר מבוי, צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח – חזקה בשיעור שתוכל להחזיק אריח. ואמרינן קורה – אבל היתדות המחזיקות את הקורה, אינן צריכין שיהיו בריאין – חזקים עד כדי שיוכלו לקבל – להחזיק קורה ואריח, אלא די בכך שהם מחזיקים את הקורה לבדה, שהרי הטעם שצריך שהקורה תוכל להחזיק אריח הוא, כדי שתהיה נראית כעומדת לקביעות, וכיון שהקורה עצמה חזקה עד שיכולה להחזיק אריח, אף שמחזיקיה אינם יכולים להחזיק אריח, נראית הקורה כעומדת לקביעות. ורב חסדא אמר, אחד זה ואחד זה – בין הקורה עצמה ובין מחזיקי הקורה, צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח – הקורה צריכה שתהיה חזקה שתוכל לקבל אריח, ומחזיקי הקורה צריכין שיהיו חזקים כדי לקבל קורה ואריח. הגמרא מביאה הלכה נוספת בדיון הקורה: אמר רב ששת, הניח קורה על גבי פתח המבוי, להכשירו בכך בטלטול, ורצה לחזק את היתר הטלטול, ופרס עליה – על הקורה מהצלת, כדי לעשות למבוי גם מחיצה, והנביח את שולי המחצלת מן התקרקע שלשה טפחים וציווה אן, קורה אין כאן ומחיצה אין כאן – לא די שלא הוסיף כלום ואין המחיצה מתרת, אלא שגם ביטל בכך את היתר הקורה. קורה אין כאן דהא מיכסיא – שהרי היא מכוסה ואינה ניכרת, ומחיצה אין כאן, משום דהויא לה – שהרי היא מחיצה שהנדיים פוקעין בה – יכולים לעבור דרכה, שהרי תחת המחיצה יש חלל שלשה טפחים, ומחיצה התלויה באיור אינה מתרת.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בדיון אורך הקורה: תנו רבנן בברייתא, קורה העשויה להכשר מבוי, הוצאה מכותל זה – שדיתה מחוברת לכותל בצידו האחד של המבוי, ואינה נזנעת בכותל זה – ואינה מגעת עד הכותל שבצידו השני של המבוי, לפי שהיא קצרה מרוחב המבוי וציווה בן. וכן אם היו בפתח המבוי שתי קורות, אחת הוצאה מכותל זה שבצידו האחד, ואחת הוצאה מכותל זה שבצידו השני, והיו מחוברות לכותל זה כנגד זה, ואינן נזנעות זו בזו – ומתוך שהן קצרות אין האחת מגעת עד חברתה וציווה ג. אם היה הריחוב ביניהן פחות משלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחת, שמדין לבדו אנו רואין אותן כאילו הן מחוברות, אבל אם היה הריחוב שלשה טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם הריחוב פחות מארבעה טפחים, אין צריך להביא קורה אחת, משום שדין לבדו נאמר עד ארבעה טפחים, אבל אם ההיחוב הוא ארבעה טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחת להכשיר בה את המבוי.

דין נוסף: וכן שתי קורות המתאימות – שהשכיבן על רוחב פתח המבוי וזו בצד זו כתאומים, לא כזו רוחב טפח כדי לקבל אריח, ולא כזו רוחב טפח כדי לקבל אריח וציווה ד, אם מקבלות יחדיו אריח לרחבו, שרוחב שתיהן יחדיו הוא טפח, אין צריך להביא קורה אחת, ואם לאו – ואם אין בשתייהן יחד רוחב טפח צריך להביא קורה אחת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אפילו אם אין בשתייהן יחד רוחב טפח, ואם יושב על שתיהן, כשהן סמוכות זו לזו, אריח לרחבו, אינו יכול לעמוד, מכל מקום אם כשמעמיד את הקורות

רחוקות זו מזו מקבלות אריח לארבע – יכולות להחזיק את האריח כשהוא מושכב על שתייהן לארבע, דהיינו שלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחת, אלא יכול להניחן כך כשהן רחוקות זו מזו בריחוב של פחות משלשה טפחים. ואם לאו – אבל אם אינן יכולות להחזיק אריח שלשה טפחים לארבע, מפני שהריחוב ביניהן יותר משלשה טפחים, צריך להביא קורה אחת. ואם היו הקורות מונחות אחת למעלה ואחת למטה, שקורה אחת היתה קבועה בכותל במקום גובה מחברתה, ואם היינו משווים את גובהה היו עומדות מונחות זו אצל זו וציווה ז, רבי יוסי ברבי יוחנן – וכן רבין ויהודה אומר, רואין את הקורה העליונה כאילו היא מונחת למטה לצד הקורה התחתונה, וכן רואין את הקורה התחתונה כאילו היא מונחת למעלה לצד הקורה העליונה, ונמצאו הקורות עומדות כל אחת בגובה שוה לחברתה וגם סמוכות זו לזו, עד שאילו היו עומדות כן במציאות, היה האריח יכול לעמוד על גביהן, ולכן הן כשורות לדיון קורה. וכלכך דאיתא תהא הקורה העליונה קבועה בגובה למעלה מעשרים אמה, שהרי קורה המונחת למעלה מעשרים אמה פסולה, וכן שלא תהא הקורה התחתונה קבועה למטה מעשרה טפחים, משום שקורה העומדת למטה מעשרה פסולה.

הגמרא מבררת האם רבי יוסי בנו של רבי יהודה שנה הלכה זו בשיטת אביו: אמר רבא בר רבי יוסי ברבי יוחנן, שאמר רואין את הקורה העליונה כאילו היא מסוכה לתחתונה ובלבד שלא תעמוד במקום גובה מעשרים אמה, סבר לה כמבוי פתח – סובר כאביו רבי יהודה בדיון אחד, ופליגי עליה פתח – וחולק עליו בדיון אחד. ומבארת הגמרא, סבר לה כמבוי פתח – סובר כאביו בדיון אחד, דאית ליה רואין – שאומרים רואין כאילו הקורות עומדות סמוכות זו לצד זו, והיו כדברי רבי יהודה אביו ששנה במשנתנו, בקורה שהיתה של קש או של קנים שרואים אותה כאילו היא של מתכת. ופליגי עליה פתח – וחולק עליו בדיון אחד, דאילו רבי יהודה אביו סבר שקורה כשרה (אפילו) היא מונחת למעלה מעשרים אמה, ורבי יוסי ברבי יהודה סבר, כותף עשרים אמה אין – אכן היא כשרה, אבל למעלה מעשרים אמה לא – אינה כשרה, ולכך הצריך שאף הקורה העליונה תעמוד בתוך עשרים אמה.

שנינו במשנתנו, רבי יהודה אומר, רחבה אף על פי שאינה בריאה. הגמרא מבררת את מחלוקת רבנן ורבי יהודה: מתני ליה – שנה לו רב יהודה, להניא בר – ובנו של רב, קמיה ו-לפני דרב, את דברי משנתנו כך, קורה רחבה אף על פי שאינה בריאה להחזיק אריח, כשרה. אמר ליה – אמר לו רב רבי יהודה, ותנייה – שנה להניא בני כך, רחבה ובריאה. מקשה הגמרא: וכי כך סבר רב שצריך שתהא הקורה גם בריאה, והאמר רבי אלעאי אמר ו-בשם רב, רחבה ארבעה טפחים אף על פי שאינה בריאה. וקשה מדברי רב על דברי רב. מתרצת הגמרא: רחבה ארבעה טפחים – שונה הדין בקורה שהיא רחבה ארבעה טפחים, שאף על פי שאינה בריאה כשרה, ובוז נאמרו דברי רבי אלעאי בשם רב. אבל קורה שהיא רחבה פחות מארבעה טפחים, אכן אינה כשרה אלא אם היא בריאה, וכמו שאמר רב לרב יהודה.

שנינו במשנתנו, היתה של קש בו' ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת. שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה משמיעה לנו משנתנו בדיון זה, אם לומר דאמרינן רואין – שאנו אומרים דין רואין' ולכן אף שהיא קורה של קש או קנים אנו רואין אותה כאילו היא של מתכת, היינו תי – הרי שנינו כבר דין זה קודם, שרבי יהודה אמר רחבה אף על פי שאינה בריאה, והיינו משום שרואין אותה כאילו היא בריאה, וממילא מוכח אף לענין קורה של קש קנים, שאנו רואין אותה כאילו היא של מתכת. משיבה הגמרא: מהו דתניא – הייתי סבור שרק בקורה שרגיל להיות כמין קורה חזקה העשויה להחזיק אריח, כגון קורה של עץ שיש במינה קורות שעשויות להחזיק אריח, הדין שאפילו אם הניח קורה שאינה חזקה, אמרינן – אנו אומרים רואין כאילו היא חזקה. אבל אם הניח קורה של קש או של קנים שלא כמין –

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה

תוספות

גמרא מלבין לה – לקורה בטינא. ממרח בטיט בשיפוע מלא אצבע מכאן וכנגדו מכאן, ומשוה אותה לקורה. מלבין לשון לבנים. ומעמידו חקורה – אם הניח על גבי יתדות – אין צריכין שיהו בריאין לקבל קורה ואריה, אלא לקבל קורה לבד. דהא לא יתבי אריה עלה. ובקורה הוא דבעינן קביעות, כי היכי דתהייו היכר מעליא. אבל מעמידה – לא תלי היכירא בדידהו. אחד זה

גמרא טפח? טפח ומחצה בעינן בריאות דאריה, אחד זה – קורה בעינן בריאות דאריה, ומעמידה בעי בריאות דקורה ואריה. מחצלת – להיות מחיצה לייפות כח התירו. שהגדלים בוקעין בה – הואיל וגובהה שלשה הויה מחיצה תלויה ואינה מותרת. המתאימות – שהשכיבין זו אצל זו כמו תאומים. אחת למעלה ואחת למטה – ובין שתיהם כדי לקבל אריה זו אצל זו, אלא שאתה מעמידים (שלה) גבוהים משל חברתה, וגבוהים ממנה. רואין את העליונה בו – עד שיהא זו אצל זו בשוה. למעלה מעשרים אמה – מן הקרקע דאין שם הכשר קורה. ולא תחתונה למטה מעשרה – סמוך לקרקע: דאית ליה רואין – נמי כאבדה, דאמר במתניתין רואין אותה כאילו היא של מתכת. היינו חך – דהנא ברישא רחבה אף על פי שאינה בריאה, ולמה לי תו היתה של קש דאיתה בריאה, רואין אותה כאילו היא של מתכת. בריאה במינה אמרינן – שרגיל להיות באותו המין בריאה, כגון קורה של עץ – כי אינה בריאה נמי אמרינן רואין, כאילו היא בריאה. אבל של קש ושל קנים דאיתה בריאה במינה – אימא: לא אמרינן רואין. פשיטא – דהבא נמי אמרינן רואין, דמאי שנא הא מדרישא. משפתו עד שפתו – חללו שלה, לבד עובי דפנותיה. עשר אמות. וכתבי "וקו שלשים באמה יסוב אותו", אלמא: לכל אמה רוחב בעיגולא, איבא שלש אמות הדיק. והאיבא עובי שפתו – דהוה עדיף על עשרה של חלל, ואפילו הכי "וקו שלשים" הוא דבעי, ותו לא. פרח שושן – דק מאד כפרח שושן זו. ועביי טפח – בשוליה דפנותיו מלמטה, אבל מלמעלה – דק מאד, כמעשה שפת כוס פרח שושן. מנזא קא חשיב – קרא. לההוא קו שלשים להדיק דגואי חשיב ליה, שאין עובי שפתו מוקף בו, אלא קו שלשים הוא מקוף חלל שלשים. סוקה מחרה – ארבעים סאה. במים

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים – בפרק "הישן" (סוכה כבא), פריך מחבא למאן דאמר כל היכא דלית ביה טפח לא אמרינן חבט רמי. ומשני: תריץ הכי, ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים, אלא בתוך עשרים ותחתונה סמוכה לה בפחות משלשה. וקשה: דאדפריך מרבי יוסי רבי יהודה, לטיעינן מרבנן דלית להו רואין: ואומר רבינו יצחק: דטעימה דרבנן לאו משום דלית להו חבט רמי בפחות מטפח, אלא משום דבעי קורה ראויה לקבל אריה. ופסלי קורה הנפלת ברות ושתי קורות המתאימות, אפילו בפחות משלשה – משום דבעי קורה ראויה לקבל אריה.

אתניה רחבה ובריהא – פירש רבינו שמואל בן מאיר: ואין מחלוקת בדבר. וקשה: דאז יש לחמוק כל בבא דרואין: אלא נראה שהיה מהפך דברי רבי יהודה לרבנן, ואם אמרו מאי פריך מרבי אילעאי? דילמא כרבנן סבירא ליה! ויש לומר: דלא מתוקם מילתיה כרבנן, דהא רחבה ארבעה קאמי, ולרבנן דיה שתהא רחבה טפח, ואפילו אינה בריאה, אלא על כרחך כדברי יהודה, וסלקא דעתך דקים ליה לרבי אילעאי דרבי יהודה בעי רחבה ארבעה, אבל אין צריך שתהא בריאה. ומשני: רחבה ארבעה שאני. אבל רחבה טפח בעי רבי יהודה שתהא בריאה. ומידו, קשיא: כיון דגם דברי רבנן מהפך, הוה ליה למימר מילתיה ארבנן, ולמימר אתניה: רחבה אף על פי שאינה בריאה, כמילתיהו דרבנן! ונראה לרבינו תם: דרב יהודה מתני ליה אמילתיה דרבנן, ואמר ליה רב: אתניה רחבה ובריהא, כמו במתניתין. אלא שדלתמוד המתין לסדר הגמרא זו עד שסיים פלוגתניהו. והשתא פריך מרבי אילעאי, דמסתמא הוי כרבנן. ולפי יד יש להוכיח דאין הלכה כרב, דקאמר לעיל (יאא) אתניה: צריך למעט. והדמשה לא נשנית כמו שהגיה, וכאן נשנית כמו שהגיה, וכן פסקו הגאונים, והכי גרסין.

והאיבא משמע שהחשבון מצומצם וכן בפרק קמא דבבא בתרא (ידב) גבי שני טפחים שנשתתרו בארון ששם ספר תורה מונח – שהיא בחיפה ששה טפחים. ופריך: כיון דלאמצעיותו נגלל, נפיש ליה משני טפחים וכן בתר הכי, דמשני בספר דעורה לתחתו נגלל, ופריך: אבתי תרי חברי היכי תיב. משמע דמצומצם לגמרי. וקשיא: דאין השבחון מדוקדק לפי חכמי המדות.

כמה

בחדא – דאילו רבי יהודה סבר: למעלה מעשרים, ורבי יוסי רבי יהודה סבר: בתוך עשרים – אין, למעלה מעשרים – לא. ורבי יהודה אומר: רחבה אף על פי שאינה בריאה. מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב: רחבה אף על פי שאינה בריאה. אמר ליה: אתניה רחבה ובריהא. והאמר רבי אילעאי, אמר רב: רחבה ארבעה אף על פי שאינה בריאה! רחבה ארבעה שאני. "יתיה של קש כו". מאי קא משמע לן – דאמרינן רואין, היינו תד! מהו דתימא: במינה – אמרינן, שלא במינה – לא אמרינן, קא משמע לן. "עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה". פשיטא! קא משמע לן כדדרי וזרא; דאמר רבי זירא: היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי, היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים, היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה, רואין כל שאילו יגמל עקמומיתה ואין בין זה לזה שלשה – אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו – צריך להביא קורה אחרת. הא נמי פשיטא! היא בתוך מבוי ועקמומיתה חוץ למבוי איצטריכא ליה, מהו דתימא: ליחוש דילמא אתי לאמשוכי בתרה, קא משמע לן. "עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת". הא תו למה לוי? סיפא איצטריכא ליה: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, אמר קרא: "ועש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב וחמש באמה קומתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב". והא איבא שפתו! אמר רב פפא: שפתו שפת פרח שושן כתיב ביה, דכתיב: "ועביי טפח ושפתו דכמעשה כוס פרח שושן אלפים בת יכיל". והאיבא משוה! כי קא חשיב – מנזא קא חשיב. תניא רבי חייא: ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה מחרה. מבדי, מקוה כמות היו – ארבעים סאה, ברתניא: "ורחץ את בשרו במים"

במה מרובע יתר על העגול רביע – מפורש ב"ביצד מעברין" (למקנ גו.ב.) **שמע** מינה גורשא תלתא – אומר רבינו תם: דנפקא מינה לענין מקח וממכר, אם התנה לתת לו סאה גורשה, או לתקן לו כלי המדה.

פוק חוי – פירש הקונטרס: וכבר נהגו בלחוד משהו. ובין דאין הלכה כרבי יוסי בלחי – כל שכן בהדלמי. דאפילו רב הונא בר חיננא

במיים – **במי מקוה**. "**כל בשרו**" – **מים שכל גופו עולה** **בהן**. ו**במה הן** – **אמה על אמה ברום שלש אמות**. ו**ישערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה**. **במה הווי להו** **חמש מאה גרמדי**, **לתלת מאה מאה**, **למאה וחמשין** **חמשין**, **בארבע מאה וחמשין סוגיא**! **הני מילי ברובועא**, **ים שעשה שלמה עגול היה**. **מכדי**, **במה מרובע יתר** **על העגול** – **רביע**; **לארבע מאה** – **מאה למאה** –

עשרים וחמשה, **הני מאה ועשרים וחמשה הווי להו**! **תני רמי בר יחזקאל**: **ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות ושנים עליונות עגולות**. **נהי דאיפקא לא מצית אמרת**, **ד"שפתו עגול"** **כתיב**, **אלא אימא חדא**! **לא סלקא דעתך**, **דכתיב**: "**אלפים בת יכיל**", **בת כמה הוויא** – **שלש סאין**, **דכתיב**: "**מעשר הפת מן הכור**". **דהנה להו שיתא אלפי גריו**. והא **כתיב**: "**מחזיק בתים שלשת אלפים**"! **ההוא לגודשא**. **אמר אבי**, **שמע מינה**: **האי גודשה תלתא הוי**. ו**תנן נמי**: **שידה תיבה ומגדל**, **בוורת הקש**, **וכוורת הקנים**, **ובור ספינה אלכסנדרית**, **אף על פי שיש להן שוליים והן מחזיקות ארבעים סאה בלח**, **שהן פוריים בביב** – **טוהרין**. **משנה לחיין שאמריו** – **גובהן עשרה טפחים**, **ורחבן ועוביין פל שהוא**. **רבי יוסי אומר**: **רחבן שלשה טפחים**. **גמרא** "**לחיין שאמריו כו**". **לימא תנן סתמא פרבי אליעזר**, **דאמר לחיין פעינן**! – **לא**, **מאי לחיין** – **לחיין דעלמא**. **אי הכי קורה נמי ניתני קורות**, **ומאי קורות** – **קורות דעלמא**! **הכי קאמר**: **אותן לחיין שנחלקו בהן רבי אליעזר וחכמים** – **גובהן עשרה טפחים**, **ורחבן ועוביין פל שהוא**. ו**במה פל שהוא**? **תני רבי חייא**: **אפילו כחוט הספרבל**. **תנא**: **עשה להי לחצי מבוי** – **אין לו אלא חצי מבוי**. **פשיטא**! **אלא אימא**: **יש לו חצי מבוי**. **הא נמי פשיטא**! **מהו דתימא**: **ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכוליה**, **קא משמע לן**. **אמר רבא**: **עשה להי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה**, **או שהפליגו מן הכותל שלשה** – **לא עשה ולא כלום**. **אפילו לרבן שמעון בן גמליאל דאמר אמרינן לבד** – **הני מילי למעלה**; **אבל למטה**, **בין דהוויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה** – **לא קאמר**. "**רבי יוסי אומר רחבן שלשה טפחים**". **אמר רב יוסף**, **אמר רב יהודה**, **אמר שמואל**: **אין הלכה פרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין**. **אמר ליה רב הונא בר חיננא**: **בהילמי אמרת לן**, **בלחיין לא אמרת לן**. **מאי שנא בהילמי** – **דפליגי רבנן עליה**, **לחיין נמי פליגי רבנן עליה**! **אמר ליה**: **שאני לחיין**, **משום דקאי רבי בוויתיה**. **רב רחובי מתני הכי**, **אמר רב יהודה בריה דרב שמואל** [רב שילת] **משמיה דרב**: **אין הלכה פרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין**. **אמר ליה**: **אמרת? אמר להו**: **לא**. **אמר רבא**: **האלהים! אמרה**, **וגמירנא לה מיניה**. **ומאי טעמא קא הדר ביה** – **משום דרבי יוסי נימוקו עמו**. **אמר ליה רבא** **בר רב חנן לאביו**: **הילכתא מאי? אמר ליה**: **פוק חוי מאי עמא דבר**. **אימא דקא**: **השוותה מים לצמא**! **אמר**: "**שהכל נהיה בדברו**", **רבי טרפון אומר**: **"בורא נפשות רבות וחסרונן"** **על פל מה שפירא** **אמר ליה רב חנן לאביו**: **הלכתא מאי? אמר ליה**: **פוק חוי מאי עמא דבר**. **איתמר**:

משטיר. ובור ספינה אלכסנדרית – עושה בה כעין בור, ונותן שם מים מותקים. טוהרין – לפי שגדולים יותר מדאי, ואין תורת כלי עליהן, שהרי אינן מטולטלין מלא וריקן. שחן כוריים בביב – שאדם יכול לגדוש. אלמא: גורשא תלתא. ובכלי שגובהו כחצי ארבו ורחבו קאמר, כים. **משנה גמרא** לחיין דעלמא – אבל מבוטאת קאי. אי הכי – רישא דקתני "הקורה שאמריו כו" ליחני נמי "הקורות שאמריו, ואימא: מאי קורות – קורות דעלמא. לחיין שנחלקו בהן רבי אליעזר וחכמים – דלרבי אליעזר תרתי, ולרבנן חדא – והו שיעורן, כדמפרש. מיהו סתמא לא כמר דיקא ולא כמר דיקא. הסברל = קרטי. לחצי מבוי – שהכניס הלחי לפנים הדירה עד חצי אורכו של מבוי, כוה. אין לו אלא חצי מבוי – שאסור להשתמש אלא מן חציו ולפנים. יש לו – דאין לו לא איצטרך לאשמעין, אלא הא אתא לאשמעין: דחיננו ולפנים מיהא מותר להשתמש. למעלה – כגון קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת לכותל אחר, דאפליגו בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן (לעיל). חילמי – במסכת שבת, בפרק "שמנה שריצים" וקח.ב, חילמי = שלמויירא בלעז. משום דקאי רבי בוויתיה – לעיל. והא דתני אדא בר מנימין – רבי היא, וסבר לה כרבי יוסי, כדאוקימנא בחצר קטנה שנפרצה לגדולה. נימוקו עמו – טעמי דאיתויי מביא לו בכל מקום, במסכת גיטין (סא) מני שחבן של חכמים, והו שחבן של רבי יוסי. הילכתא מאי – בלחיין. עמא דבר – מה נהגו העם, וכבר נהגו בלחי משהו. לצמא – לאפוקי מאן דחנקתיה אומצא. שהכל נהיה בדברו – לפנינו ולאחריו לא כלום. רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות – ואני שמעתי דרבי טרפון בא לחייב אף ברכה אחריי "בורא נפשות רבות". ולא נהירא דאמרין במסכת נדה (נא.ב) יש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו, ואמרין: לאיתויי מאי? והינין בה: ולרב פפא דמברך אמאי כו! ולא אמרין ולרבי טרפון דמחייב אמאי, מאי איכא למימר. אלא נראה לה דרבי טרפון אלפיו קאמר.

סאין, דְּהֵן לָהּ – ונמצא שאלו האלפים בת, הם שִׁיתָ אֶלֶף יָרִיין 60
– ששת אלפים סאה, ואם תחלק ששת אלפים סאה לארבעים 61
סאה, יהיו בידך מאה וחמשים מקואות, ואי אפשר לומר כן אלא 62
אם כן שתי האמות העליונות הן עגולות ולא כשרק אמה אחת 63
עגולה. 64
הגמרא מקשה מפסוק על דברי רבי חייא. מקשה הגמרא: וכי הים 65
שעשה שלמה הכיל רק אלפים בת, שהם מאה וחמשים מקואות, 66
וְהָא בְּתִיב על הים שעשה שלמה (דברי הימים ב' ד ה) 'מְחִיזֵק בְּתִיב 67
'שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים', הרי שהים שעשה שלמה הכיל שלשת אלפים בת, 68
שהם מאתים ועשרים וחמש מקואות. 69
מתרצת הגמרא: הכתוב הָיוּ שְׁנַיִם דְּבָרֵי הַיָּם שֶׁהֵם שעשה 70
שלמה החזיק שלשת אלפים בת, הוּא לְגִדּוּשָׁא – כשמורדים כמה 71
הוא מכיל כשנותנים בו דבר יבש, שאפשר להניח בו בגודש יתר 72
על שפתו, ולכן יכול הוא להכיל מדה של שלשת אלפים בת, אבל 73
כשמניחים בו דבר לח כגון מים אינו מכיל אלא אלפים בת. 74
מתירין זה לומדת הגמרא הלכה: אֲמַר אֲבִי, מאחר שהגמרא 75
תירצה שהנאמר בדברי הימים (שם) שהים שעשה שלמה החזיק 76
שלשת אלפים בת, הוא מפני שנכלל במידתו גם הגודש, שְׁמַע מִיָּנָה 77
– תשמע מכך, שְׁתֵּי גִדּוּשָׁה תִּלְתָּא הֵיוּ – כלי שגובהו מחצית 78
מאורכו ומרחבו, הגודש שלו מכיל שליש מהכמות הנמצא בתוך 79
הכלי והנמצא בגודש גם יחד, והיינו שהגודש יכול להכיל חצי 80
ממה שהכלי מכיל בתוכו. וְהָנֵן נָמִי – וכן שנינו במשנה (כלים פטז 81
מ"א, אהלות פ"ח מ"א ומ"ג) שהגודש שנוסף לכלי הוא שליש, שְׂדִיָּה – 82
ארגו עץ המחובר לעגלה, ועשוי למרכב נשים, תִּכְּהָה של עץ, 83
העומדת לפני השולחני, וּמִגְדָּל – ארון של עץ, בְּוִנְתָּה תִּקְשֶׁ – סל 84
גדול העשוי מקש, וּבְוִנְתָּה תִּקְנִים – סל גדול העשוי מקנים, וְבוֹד 85
סְפִינָה אֲלֶכְסַנְדְּרִית – בריכה של עץ שעושים בספינה גדולה, 86
ומניחים בתוכה מים מתוקים לשתייה, אָף על פִּי שֵׁשׁ לָהֶן – לכל 87
אלו השנויים לעיל, שוֹלִים, ואין התחתית שלהם חדה אלא רחבה, 88
והם יושבים על הקרקע, ואינם עשויים להיטלטל ממקום למקום 89
אלא להיות מונחים במקום אחד, וְהֵן מְחִיזִיקוֹת אֲרִבָּעִים סָאָה בִּלְחָ 90
– מכילות שיעור ארבעים סאה של דבר לח, שְׁהֵן כמות השוה 91
לפִּזְרִים בִּבְשָׁל – ששים סאה של דבר יבש, שהרי בדבר יבש אפשר 92
למלאות את הכלי בגודש, הרי הן מְחִזְרִין – אינם מקבלים טומאה, 93
כיון שהם גדולים ביותר ואינם עשויים להיטלטל כשהם מלאים, 94
ולכן אין תורת כלי עליהם. הרי מוכח ממשנה זו שכלי המחזיק 95
בתוכו ארבעים סאה מכיל בגודשו עשרים סאה נוספות שהם 96
שליש יותר. 97

משנה

משנתנו מבארת מהו שיעור הלחי שמניחים בפתח המבוי 98
להכשירו בטלטול: לְחִין שְׁאֵמְרוּ בהכשר מבוי, צריך שיהיו גִּבְהֵן 99
עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְרַחְבֵּן וְעָבְרֵן די שיהיו כָּל שְׁהוּא. רַבִּי יוֹסִי אָמַר, 100
רַחְבֵּן צריך שיהיה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. 101
102

גמרא

שנינו במשנתנו: לְחִין שְׁאֵמְרוּ בו', הגמרא מבררת כשיטת מי 103
נשתנה משנתנו. שואלת הגמרא: לִמָּא תַנֵּן סַפְתָּא – שמה נאמר 104
שמשנתנו נשתנה בסתם כִּרְבִּי אֲלֵיעִזָּר, דְּאָמַר (לעיל י"א) שלהכשר 105
מבוי לְחִין בְּעֵינָן – צריך שני לחין, לשני צידי המבוי, ושלא 106
כשיטת חכמים הסוברים שדי בלחי אחד להכשר מבוי. 107
משיבה הגמרא: לֹא – משנתנו לא נשתנה כשיטת רבי אליעזר 108
דווקא, וְאֵי לְחִין – ומה שאמרו לחין בלשון רבים, הכוונה היא 109
על לְחִין דְּעֻלָּמָא – כל הקטטה שעושים בפתחי המבואות שכך הם 110
צריכים להיעשות, ולכן נקטה המשנה לשון רבים. 111
מקשה הגמרא: אֵי קָבִי – אם כן שלשון רבים שנקטה המשנה היא 112
משום כל הלחין שבעולם, בדין קִוְּהָה השנויה במשנה (לעיל י"ג) 113
114

בְּמִים, ממה שאמר הכתוב 'במים' משמע שאינו טהור עד שיטבול 1
בְּמֵי מְקִנָּה, והיינו מים המכונסים ומחוברים יחדיו. וממה שאמר 2
הכתוב 'כָּל בְּשָׂרָה' משמע שיטבול בְּמִים כשיעור שְׁכָל גּוֹפֵה עוֹלָה – 3
מחבסה כְּהֵן בבב ארתא, וּבְמָה הֵן שיעורין, כשיעור מקום שהוא 4
אִמָּה אורך על אִמָּה רוחב, בְּרוּם – בגובה שְׁלֹשׁ אַמּוֹת, וְשִׁיעָרוֹ 5
הַכְּמִים לפי זה כמה הן מֵי מְקִנָּה, אֲרִבָּעִים סָאָה, וממשיכה הגמרא 6
בבירור מדת הים שעשה שלמה, בְּמָה הֵיוּ לָהּ – כמה אמות 7
מעוקבות היו בו, חֲמֵשׁ מֵאָה גְרָמִיד – חמש מאות אמה, שהרי עשר 8
אמות היה ארכו ועשר אמות רחבו, נמצא שטחו מאה אמה 9
מרובעות, וכיון שהיה גבהו חמש אמות, נמצא שיש בכלול חמש 10
מאות אמה מעוקבות (צירור א). ושואלת הגמרא, הרי תִּלְתָּה מֵאָה 11
– בשלש מאות אמה מעוקבות יש שיעור של מֵאָה מקואות (שהרי 12
שיעור כל מקוה הוא שלש אמות מעוקבות), וְלִמָּאָה וְחֲמִשִּׁין – 13
ובמאה וחמשים אמה מעוקבות, יש שיעור של חֲמִשִּׁין – חמשים 14
מקואות, נמצא שְׁבָאַרְבַּע מֵאָה וְחֲמִשִּׁין סְנִיָּא – די בארבע מאות 15
וחמשים אמה מעוקבות כדי להכיל מאה וחמשים מקואות, ומדוע 16
אמר רבי חייא שהים שעשה שלמה הכיל רק מאה וחמשים 17
מקואות, הלא היה בו יותר מכך שהרי הוא הכיל חמש מאות אמה 18
מעוקבות. 19

משיבה הגמרא: הֵנִי מִילִי – דברים אלו שאמרנו שבשטח של עשר 20
אמות על עשר אמות יש מאה אמה, והו דווקא בְּרִיבּוּעָא – בשטח 21
שהוא מרובע, אבל הֵם שְׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה עָנַל הָיָה, ולא היה רחבו 22
וארכו עשר אמות אלא באומצתו, אבל לא בקרנותיו, ולכן אין 23
שטחו מאה אמה מרובעות. 24

שואלת הגמרא: מִכְּרִי – והרי בְּמָה שטח הַרְבּוּעָה, יֵתֵר על שטח 25
הַעֲגוּל שֶׁנִּמְצָא בתוך שטח המרובע, רַבִּיעַ משטח המרובע, שהרי 26
המרובע שרחבו אמה, היקפו ארבע אמות, ואם תצירי בתוכו 27
יעגול שרחבו אמה יהיה היקפו שלש אמות, ומכאן ששטח העיגול 28
הוא שלשה רבעים משטח המרובע. נמצא שְׁלֹאֲרַבַּע מֵאָה – 29
בארבע מאות אמה מעוקבות, כשהם במרובע, יש רק מֵאָה 30
מקואות כשהם בעיגול (שהרי אתה מנכה מדה רבע ונותר שלש 31
מאות אמה מעוקבות), וְלִמָּאָה – ובמאה אמה מעוקבות הנותרות, 32
יש עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה מקואות (שהרי לאחר הפחתת הרבע, נותרים 33
שבעים וחמש אמות מעוקבות), אם כן, הֵנִי – באלו האמות 34
המעוקבות של הים שעשה שלמה, מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה הֵיוּ לָהּ 35
– הרי הם מאה עשרים וחמשה מקואות. ומדוע אמר רבי חייא 36
שבים שעשה שלמה יש מאה וחמשים מקואות. 37

משיבה הגמרא: הֵנִי – שנה רַבִּי כִּרְ הִזְקִיאל, הֵם שְׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שְׁלֹשׁ 38
אַמּוֹת תִּתְּנוֹנוֹת שבו, הֵיוּ מְרֻבָּעוֹת, ויש בהם עשר אמות אורך על 39
עשר אמות רוחב בגובה שלש אמות, ונמצא שיש בהם שלש 40
מאות אמה מעוקבות, שהן מאה מקואות, וְשִׁתִּים – ושתי האמות 41
העֲלִיּוֹנוֹת שבו הֵיוּ עֲגוּלוֹת (צירור ב), שאילו היו אף הן מרובעות, היו 42
בדן מאתים אמה מעוקבות, וכשאתה מוציא מהם רביע בגלל 43
היותן עגולות, נשאר בידך מאה וחמשים אמה מעוקבות, שהן 44
חמשים מקואות, נמצא שהם כולו מכיל מאה וחמשים מקואות, 45
וכמו שנה רבי חייא. 46

שואלת הגמרא: הֵנִי – האף אמנם דְּאִיפָּכָא לֹא מִצִּית אִמָּתָה – שאי 47
אפשר לומר להיפך, שהאמות התחתונות היו עגולות והעליונות 48
מרובעות, דְּשִׁפְתּוֹ עָנַל בְּתִיב – שהרי הכתוב אומר (מלכים א' כב) 49
ששפתו של הים מלמעלה היתה עגולה, אֲלָא אִימָא – מכל מקום 50
נאמר שלא היתה שפתו עגולה אלא הָרָא – רק בגובה אמה אחת, 51
וארבע אמות שתחתיה היו מרובעות, ונמצא שהים שעשה שלמה 52
היה מכיל יותר ממאה וחמשים מקואות. 53
משיבה הגמרא: לֹא סָלָא דְּעָתָה – לא יעלה בדעתך לומר כן, 54
דְּבִתִּיב (שם י"ב) 'אֲלֵפִים בַּת יָבִיל', כלומר, הים שעשה שלמה הכיל 55
אלפים בת, ומידת 'בַּת' בְּמָה הִיוּא וְ–היא, 'שְׁלֹשׁ סָאִין, דְּבִתִּיב 56
ביחזקאל (מה י"ד) בנבואתו על העתיד לבא, כמה יפרישו ישראל 57
למעשר מן השמן, 'לְמַעַשְׂר הַבַּת מִן הַבַּת' – מעשר ה'בַּת' שהיא 58
עשירית מן הכור, והכור הוא שלשים סאה, הרי שהבת היא שלש 59

מקשה הגמרא על דחייה זו: **אי הכי** – אם כן שעשאן לשם מחיצה, **מאי קא משמע לן** – מהו החידוש בכך שיכול להחשיבם כמחיצה לענין פסי ביראות.

מתרצת הגמרא: **[קא משמע לן]** – הברייתא באה כדי להשמיענו דין דיומד כשהיתה חיצת הקנים עשויה קנה קנה ורווח של פחות משלשה טפחים ביניהם, שהיינו סבורים לומר שלא תיחשב לדיומד, וקרבנא מניה אפי' מרבא – וכמו ששאל אבי מרבה, על מחיצת הקנים שהיתה עשויה קנה קנה, ורווח של פחות משלשה טפחים ביניהם, אם נחשבת כדיומד לענין פסי ביראות או לא. ואכן רבה השיב לו שמברייתא זו מוכח שנחשבת למחיצה, ואם כן חידוש הברייתא הוא, שאפילו אם אין הם סמוכים ממש אלא יש רווח של פחות משלשה טפחים ביניהם, הרי הם נחשבים לדיומד.

הגמרא מביאה ראייה ממקום אחר: **תא שמע**, שנינו במשנה (להלן ע"ז) **אילן המסיך על הארץ** – אילן שהיה גזעו גבוה עשרה טפחים, וענפיו נוקטים מכל צדדיו ונכפפים עד לארץ, אם אין קצה נופו – (ענפיו) נבחר מן הארץ שלשה טפחים, הרי הוא בלבד ומחובר לארץ, וקטלגין תחתיו בשבת, כיון שענפי האילן הם כמחיצות הגבוהות עשרה טפחים (צ"ל ציור ג), ומקום המוקף ארבע מחיצות הרי הוא כרשות היחיד לענין טלטול בשבת. ומכאן יש להוכיח שמחיצה הנעשית מאליה הרי היא מחיצה לענין שבת, שהרי ענפי האילן נעשו בידי שמים ולא בידי אדם.

דוחה הגמרא ראייה זו: **הקא נמי** – גם כאן בדין אילן המסיך על הארץ, **במאי עסקינן** – במה אנו עוסקים, **שנשען מתחילה לך** – כדי להשתמש בו כמחיצות לענין שבת, ולכן אין זה נחשב למחיצה הנעשית מאליה, אלא למחיצה הנעשית בידי אדם.

מקשה הגמרא על דחייה זו: **אי הכי** – אם כן שמשנה זו עוסקת במחיצה הנעשית בידי אדם, **לישאל בכולו** – יהא מותר לטלטל תחת כל האילן, ואפילו הוא גדול ביותר, **אלמא** – ולמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע, שאילן המסיך אין ממשלגין בו – תחתיו, בכולו, **אלא** אם כן היה גודלו פית סאתים בלבד, אבל אם היה גודלו יותר מבית סאתים אין היתר לטלטל אלא בארבע אמות של האדם בלבד. והרי חצר שהקיפה כדי לדור בה, מותר לטלטל בכולה אפילו אם היא גדולה הרבה מבית סאתים, ואף אילן זה אם אכן נטעוהו לשם מחיצה הרי דינו כחצר המוקפת לשם דירה.

מתרצת הגמרא: הטעם שאם היה האילן גדול מבית סאתים שאסור לטלטל בכולו, הוא משום דהוי דירה שתשמישה לאויר – שזו היא דירה שאינה עשויה לצורך ההשתמשות בתוכה, אלא לצורך אויר שחוצה לה, שאפילו אם נטע את האילן בשביל שיהיה מחיצה, לא נעשית מחיצה זו לדור בה, אלא בשביל שומרי השדות השומרים על השדות שסביב האילן, שיהיה להם צל תחת ענפי האילן, ועיקר שהותם שם הוא רק בעל כרחם כדי לשמור על השדות שבחוץ, וכל דירה שתשמישה אינה כדי לדור בתוכה, אלא לצורך אויר שחוצה לה, אין ממשלגין בה – בכולה, **אלא** כשהחיקה שלה פחות מפי' סאתים.

הגמרא מביאה ראייה ממקום אחר: **תא שמע**, שנינו בברייתא, **שבת פתל** – נכנסה לו שבת כשהיה עומד בתל שהוא נבזה עשרה טפחים, ושטח התל הוא מארבע על ארבע אמות מרובעות ועד בית סאתים, וכן אם נכנסה לו שבת והיה עומד בקנקן – נקיט שבין הסלעים שהוא עומד עשרה, ושטח הנקע הוא מארבע אמות ועד בית סאתים. וכן אם שבת בקמח קצורה – תבואה שקצורה ונעשה מקום פנוי מתבואה, ושיבולות בגובה עשרה טפחים מקיפות אותה, והיה שטחה של הקמה הקצורה, מארבע אמות ועד בית סאתים, **מהלך את פולה וחוץ לה אלפים אמה** – מותר לו לילך בשבת בכל מקום התל, הנקע או הקמה שהוא מקום שבינתו, וכן יכול לילך עד אלפים אמה מחוץ לאותו המקום, מפני שמותר לאדם לילך בשבת אלפים אמה מחוץ למקום שבינתו. ומברייתא זו יש להוכיח שמחיצה הנעשית מאליה הרי היא מחיצה, שהרי מחיצות אלו השנויות בברייתא מאליהן נעשו.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין לחי העומד מאליה: **איתמר** – נאמר בבית המדרש, **לחי העומד מאליה** – לחי העומד בצד כותל המבוי במקום הראוי ללחי, אך לא קבעוהו שם לשם הכשר המבוי, אלא היה עומד מאליה במקום זה, **אפי' אמר, הוי לחי** – הרי זה לחי, ומכשיר את המבוי בטלטול, וקרא אמר, **לא הוי לחי** – אין זה לחי שמכשיר את המבוי.

הגמרא מבארת במה נחלקו אביי ורבא. אומרת הגמרא: **היכא דלא סמיכין עליה מאתמול** – כאשר לא היתה רעתם של בני המבוי מערב שבת לסמוך על הלחי העומד מאליה, וכגון שהיה שם לחי אחר שסמכו עליו להכשר המבוי, ובשבת נפל אותו לחי האחר, וכעת בשבת רוצים לסמוך על הלחי העומד שם מאליה, בזה כולו **עלמא לא פליגי** – לא נחלקו בדבר זה אביי ורבא, ושניהם מודים **דלא הוי לחי**, כיון שלא סמכו עליו להכשר המבוי מערב שבת, פי' פליגי – במה נחלקו, **היכא דסמיכין עליה מאתמול** – כאשר סמכו בני המבוי מערב שבת על הלחי שהיה עומד שם מאליה, **אפי' אמר, הוי לחי**, **הקא סמיכין עליה מאתמול** – שהרי סמכו עליו מערב שבת, וקרא אמר, **לא הוי לחי**, **כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי עבדי** – כיון שמתחילה לא הניחוהו שם להכשר המבוי **לא הוי לחי**.

הגמרא מבררת אם מחלוקת זו שנחלקו בה אביי ורבא היא אף במחיצה העומדת מאליה. אומרת הגמרא: **קא סלקא דעתך** – היה עולה בדעתך לומר, פי' היכי דפליגי בלחי – כשם שנחלקו אביי ורבא בלחי העומד מאליה אם הוא נחשב ללחי או לא, פליגי נמי – נחלקו אף במחיצה העומדת מאליה, שלדעת אביי נחשבת למחיצה ולדעת רבא אין זה נחשב למחיצה.

הגמרא רוצה להוכיח מכמה מקומות אם מחיצה העומדת מאליה יש לה דין מחיצה: **תא שמע** – בוא ושמע ראייה שמחיצה העומדת מאליה יש לה דין מחיצה, שנינו במשנה (סוכה כ"ד) **העושה סוכתו בין האילנות, ואילנות הם דפנות לה** – לסוכה, הרי זו סוכה כשירה. ומוכיח שמחיצה העשויה מאליה הרי היא מחיצה כשרה, שהרי האילנות שמשמשת בהם סמחית לסוכה, עשויות מאליהן הן.

דוחה הגמרא: **הקא במאי עסקינן** – כאן במשנה זו במה אנו עוסקים, **שנשען מתחילה לך** – שנטע את האילנות מתחילה כדי לעשותן דופן לסוכה, ולכן אין הן מחיצות העשויות מאליהן.

מקשה הגמרא: **אי הכי** – אם כן שנטען מתחילה לעשותן דופן לסוכה, **פשיטא** – הרי דין פשוט הוא שהן כשרות לדופן סוכה, ומה החידוש בכך.

מתרצת הגמרא: מהו דתימא – שמה תאמר שיש לייגור שלא לעשות מהאילנות דופן לסוכה, **דילמא אתי לאשתמושי** – שמה יבוא להשתמש באלו זה של הסוכה ביום טוב ויעלה בו, ומתוך כך עלול הוא לתלוש מן האילן לאיזה צורך, ויעבור על איסור תורה של קצצר. **קא משמע לן** – משמיעה לנו המשנה שאין לגזור משום כך ומותר לעשות את האילנות דופן לסוכה.

הגמרא מביאה ראייה ממקום אחר: **תא שמע**, שנינו בברייתא לענין פסי ביראות ו–עמודים שמניחים סביבות באר מים הנמצאת ברשות הרבים, כדי שישמשו כמחיצות ויעשו את המקום שבין העמודים לרשות היחיד, ויכולו להוציא מים מהבאר שהיא רשות היחיד להשקות בהם את הבהמות העומדות בצד הבאר, אם היה שם בצד הבאר, **אילן או גדר של אבנים שרחבם אמה על אמה, או חיצת הקנים** – קנים נטועים וסמוכים זה לזה כעין מחיצה, הרי זה נידון משום דיומד – נחשב למחיצה כדין דיומד ו–שני עמודים מחוברים כמין האות ר"ש) הראויים לפסי ביראות (צ"ל ציור ב). ומברייתא זו יש להוכיח שמחיצה העומדת מאליה היא מחיצה, שהרי האילן והגדר ומחיצת הקנים שסמוך עליהם לפסי ביראות נעשו מאליהם, ולא העמידם שם לשם מחיצה.

דוחה הגמרא ראייה זו: **הקא נמי** – גם כאן בדין פסי ביראות, **במאי עסקינן** – במה אנו עוסקים, **שנשען מתחילה לך** – לשם פסי ביראות, ולכן יכול להחשיבם למחיצה כיון שאין זו מחיצה הנעשית מאליה.

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף טו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י

העמוד מאליו – שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי, ולא הומיעהו לכך. היבא דלא סמכין עליה מאתמול – שהיה שם לחי אחר, ונפל בשבת. לאישתמושי במאילן – ויעלה ויתלוש ביום טוב. היה שם – בפסי ביראות, תניא בפרק שני. חיצת הקנים – קנים מחבורים. חיצת שהיו נטועים בסדר מחיצה. דיומר – מפרש בפרק שני. דיו עמודין – עמוד אחד נראה כשנים, שעשאו כמורב ונטוה

אחד ממחיצותיו לדרום ואחד למערב. דכי עבדי ארבעה דיומדין לארבע הפאות – יש לכל מחיצה שתי אמות עומד, אמה מכאן ואמה מכאן. כדבנא מיניה – בפרק שני (יטב). המסך – נופו נטוה סמוך לארץ. ראש הנזף פחות משלשה לקרקע, ועיקרו – במקום שמחובר לאילן, גבוה עשרה אמה. אין מפלסלין בו – אם היה הקיפו יותר מבית סאתים בחצר המסכן. ושעויר זה נתנו חכמים לכל היקף החנותן ואינו מתקן כל צרכו, כגון למחיצה שאין בה שתי וערב כהאי פירקא (טזב), ולדיקף שלא הוקף לדירה בפרק שני (כדא), וחכא נמי, אי בעמוד מאליו מוקמת לה שפיר ב' – הואיל ולא להכי עבידא, יהבו ביה רבנן האי שיעורא. משום דהוי דירה שתשמישה לאורי – לעולם שנתנו מתחילה לכך, והיקף לדירה הוא, אבל דירה זו אינה עשויה לצורך תוכה אלא לצורך אור שחוצה לה, לדור שם שומרי השדות, ועשויה להציל מן החמה, ואין מטלטלין בדירה זו אלא בית סאתים, כדתניא בפרק שני (כבב), כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר: כל אור שתשמישו לדירה, כגון דיר וסדר ומוקצה וחרצ, ואפילו עשרה בורים – מותר. וכל דירה שתשמישה לאורי, כגון בורגנין שבשדות, בית סאתים – מותר, יותר מבית סאתים – אסור, דלאו דירה הוא, דעל כרחו הוא דר שם. שבת בתל – קדש עליו היום, וקנה שם שבתתו. גבוה עשרה – דאמרין: גוד אסוק מחיצותיו כל סביבותיו, והרי הוא מוקף. וכן נקט – אחד מנקיפי הסלעים. והוא מארבע אמות עד בית סאתים – הואיל ושבת באורי מחיצותיו נעשית ביתו, וכולו כארבע אמותיו הוא. הלכך: מהלך את כולו חוצה לו אלפים אמה. אבל אי היה טפי מבית סאתים – אין מחיצותיו מועילות לו, שהיה שאינו עשוי לדירה אינו מועיל אלא לבית סאתים, להכי נקט מארבע אמות ואילן, דאם היה פחות מארבע אמות – מאי מהלך את כולו איכא? ומחיצותיו מאי מהני? בלאו מחיצה נמי, מקום לכל אדם ארבע אמות, בפרק "מי שהוציא" (עירובין מאב), ושיבולות מקיפות אותה – שהניח גבוליה סביב מלקצור, ושבולת גבוהת עשרה עסקין. תל ונקט מאי איכא למימר – מימות עולם הן. היוצאות מן הגדר – זו למעלה מזו. למימר בניינא – שאם ירצה לעשות מחיצה מכותל זה לכותל שכנגדו יתקשר באבנים הללו, שכן דרך הבנאן לעשות. ובענין אחר אינו יכול לדקב בגין חרש בבנין ישת. לסמוך אדיקלא – דקל היה עומד אצל פתח המבוי. הא סמכין הוי לחי – אלמא: הלכא כאביי. לימא בראא סמכין עליה פליגי – ואבוי דשרי קשיא ליה האי עובדא דרב לא סמך אדיקלא, ואנן קים לן הלכתא כאביי בלחי העמוד מאליו. ופתיחן לא סלקא דעתך – דודאי בדסמכין עליה פליגי, אבל לא סמכין – דברי הכל אינו לחי, כההוא עובדא דדיקלא דרב. בריקא – יציע. דהוה כי בר חבו – דהיינו עמוד הסומך את היציע עומד בראש מבוי אחר. ואפליגי בה כולי שנייה – אבוי שרי למיטמך עליה, ורבא אסר. אלמא: בדסמכין עליה פליגי. והלכתא כאביי בהא, דו היא אחת מעיל ק"ם שהלכה כאביי. משננה ומפגמא משום גולל – אם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם באהל כמת עצמו, ואפילו נטיל משום. דתניא בפרק "בהמה המקשה" (חולין עבא) "וכל אשר יגע על פני השדה" לרבות גולל ודופק.

הא שמע העושה סוכתו – בפרק "הישן" (סוכה כדב), מוקי לה דעבדי לה בהוצא ודפגא, דלא תקשי לרב אחא בר יעקב, דאמר: כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח, פירוש: שהריח מנענעת' לכאן ולכאן – אינה מחיצה. ואמאי כשרה? דא קאיל ואחיו לפי זה לא פריך הכא מידי, דהוה מצי למימר: ולטעמך. אי נמי: משמע ליה דמיירי בכל ענין, בין הוי רוב דופן מעובי האילן שאינו הולך ברוח, בין דהוי רוב דופן מן הנוף. אי הכי מאי למימרא – ולא סגי בשנייה דלעיל, דלא הוה נקט תרתי אטו חדא. תל ונקט מאי איכא למימר – ולא תקשי מכאן למאן דאמר: מחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא שמה מחיצה – דלא אתיא למעוטי אלא דבר שאינו ראוי להעשות בידי אדם, כגון בעלי חיים. אב"י לטעמיה – היינו לחד לישנא דלעיל גבי היה גבוה מעשרים וכו' למעוטי (הא), דקסבר דאפילו קורה משום מחיצה, וכל שכן לחי, ואותו לשון תופס עיקר. ורבא לטעמיה, דאמר לעיל: אחד זה ואחד זה משום היכר. ורבינו תנא לא גרס "לטעמיה" אלא גרס בהדיא "אבוי אמר: לחי משום מחיצה ורבא אמר לחי משום היכר". לא סבר לה מר למסמך אדיקלא – אף על גב דרב הונא אית ליה בפירקין (זא), דקסבר הוואיל הותרה הותרה, ולא צריך למסמך אדיקלא – הא מסיק לקמן דמודה רב הונא היבא דלינתו למחיצות. דלא אמרין הוואיל הותרה הותרה. אי נמי: הכא דברי רב היה מוקשה. תלמוד

המסך על הארץ, אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים – מטלטלין תחתיו. הכא נמי במאי עסקין – שנסמך מתחילה לכך. אי הכי ליטלטל בכולו, אלמא אמר רב הונא בריה דרב יהושע: אין מטלטלין בו אלא בית סאתים! משום דהוי דירה שתשמישה לאורי, וכל דירה שתשמישה לאורי אין מטלטלין בה אלא בית סאתים. תא שמע: שבת בתל שהוא גבוה עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים. וכן בנקט שהוא עמוק עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, וקמה קצורה ושיבולות מקיפות אותה – מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. וכי תימא, הכא נמי שעשה מתחילה לכך – בשלמא קמה, לחי. אלא תל ונקט מאי איכא למימר? אלא: במחיצות כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה, כי פליגי בלחי. אבוי לטעמיה, דאמר: לחי משום מחיצה, ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה. ורבא לטעמיה, דאמר: לחי משום היכר. אי עבידא בידים – הויא היכר, ואי לא – לא הוי היכר. תא שמע: אבוי גדר היוצאות מן הגדר, מובדלות זו מזו פחות משלשה – אין צריך לחי אחר, שלשה – צריך לחי אחר. הכא נמי, שפגמא מתחילה לכך. אי הכי, פשיטא! מהו דתימא למיסר בניינא הוא דעבידא, קא משמע לן. תא שמע, דתני רבי חייא: כותל שצידו אחד פגום מחברו, בין שפגמא מבחוץ ושור מבפנים, ובין שפגמא מבפנים ושור מבחוץ – נדון משום לחי. הכא נמי שעשאו מתחילה לכך. אי הכי מאי קא משמע לן? הא קא משמע לן: נראה מבחוץ ושור מבפנים – נדון משום לחי. תא שמע: דרב הוה יתיב בההוא מבואה, הוה יתיב רב הונא קמיה. אמר ליה לשמעיה: זיל אייתי לי פוזא דמיא. עד דאתא נפל לחיא. אחוי ליה בדידיה, קם אדוכתיה. אמר ליה רב הונא: לא סבר לה מר לסמוך אדיקלא? אמר: דמי האי מרפנן פמאן דלא פרישי אינשי שמענתא. מי סמכין עליה מאתמול? טעמא – דלא סמכין, הא סמכין – הוי לחי! לימא אבוי ורבא בראא סמכין עליה פליגי, הא סמכין עליה – הוה לחי? לא סלקא דעתך, דההוא בריקא דהוה כי בר חבו, דהוה פליגי בה אבוי ורבא כולי שנייה. משננה בכל עושין לחיו, אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ורבי מאיר אוסר. ומקמא משום גולל, ורבי

אדיקלא, ואנן קים לן הלכתא כאביי בלחי העמוד מאליו. ופתיחן לא סלקא דעתך – דודאי בדסמכין עליה פליגי, אבל לא סמכין – דברי הכל אינו לחי, כההוא עובדא דדיקלא דרב. בריקא – יציע. דהוה כי בר חבו – דהיינו עמוד הסומך את היציע עומד בראש מבוי אחר. ואפליגי בה כולי שנייה – אבוי שרי למיטמך עליה, ורבא אסר. אלמא: בדסמכין עליה פליגי. והלכתא כאביי בהא, דו היא אחת מעיל ק"ם שהלכה כאביי. משננה ומפגמא משום גולל – אם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם באהל כמת עצמו, ואפילו נטיל משום. דתניא בפרק "בהמה המקשה" (חולין עבא) "וכל אשר יגע על פני השדה" לרבות גולל ודופק.

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף טו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י תוספות

תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום – ואם תאמר: ואימא, "וכתב לה" – כלל, "ספר" – פרט, אין בכלל אלא מה שפרט: ספר – אין, מידי אחרים – לא! ויש לומר: "ונתן בידה" חזר וכלל. אף על גב דלא מיידי בברייתא אלא כללא קמא – אין לחוש, דבהאי גוונא איכא בקדושין פירק קמא (בא.ב), דקתני בברייתא: אין לי אלא מרצע, הסול והסירה מנין?

תלמוד לומר: "ולקחת" – כל דבר הנקח ביד,

ומשמע בחר הכי דמכלל ופרט וכלל דרש, ודקאמר "ונתן באונ" – חזר וכלל. **מה** ספר דבר

שאין בו רוח חיים. בפרק "בבב מערבין" (לקמן

כזב.) גבי מעשר שני בבבין ובצאן נקט צד של פרי

מפרי וגדולי קרקע, ובפרק קמא דסוכה (יא.ג) גבי

חגיגה נקט: מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה

וגדול מן הארץ – הכל לפי מה שדומה לחבמים.

ורבנן האי וכתב לה מאי עבדי – אף על גב

דאיצטריך למודש: "וכתב לה" –

לשמה, תרי "וכתב לה" כתיבי. והא דדרשין בית

הללמגשר" (גישן פזא): "וכתב לה" ולא לה

ולחברתה – התם דרש מ"לה" ד"וכתב" דהכא.

בכתיבה מתגרשת ולא בכסף – הך דרשה

לא אתאי אלא לרבא, אבל לאביי

נפקא ליה בפרק קדושין (הא.ו) מסברא. דאין

סניגור נעשה קטיגור. ומכל מקום, לאביי נמי

איצטריך "וכתב" – בכתיבה מתגרשת ולא

בחליצה. והא דדרש לה בריש קדושין (ג.ג) דאיהי

יצאה בחליצה מר בספר כורתה" – הוויא דרשה

כרבי יוסי הגלילי, כדמשמע הכא, ונקט לה –

משום דהויא דרשה פשוטה טפי, וכן דרך התלמוד.

כדאשכחן ב"החובל" (בבא קמא ה.א.) דמייתי דאין

ד"בנעוריה בית אביה" לגבי חבלה, ובריש קדושין

(ג.ג) קאמר דבהפרת נדרים הוא דכתיב, ובריש

פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין ד.ב.) דרש

דראיית נגעים ביזם מרובים וזראות בר', והיינו

כאבי דפרק קמא דמועד קטן (ח.א.) ושביק דרשה

דרבא דדרש התם מדכתיב "לי ולא לאורי."

על מנת שלא תלכי לבית אביך – תימה: דהא

אם את אביה לא חשיב בית ותי אביה, כדתניא

בנדרים ב"השותפין" (מו.א): קונם לביתך שאני

נכנס, שך שאני לוקח. תמא וזא מכויר לאחר – מיד

ומתורו יש לומר: דבית אביה קרויים כל יוצאי

חליצו, כדכתיב בתמור (בראשית לח.): "שבי אלמנה

בית אביך" אף על גב דקריא מוכחי שבכר מת שם.

ורבי יוסי הגלילי מוכרת כריתות. קשה לרבינו

"יחזק: דבגישן בריש "המגרש" (פג.ב)

קאמר על רבנן דרבי אלעזר בן עזריה דכרת

כריתות לא דרש, ורבי יוסי הגלילי הוא בכלל

הגזר רבנן ויש לומר: דהתם קאמר דלא דרש

להדיא דרשה, ולא בעי למימר דלא דרש ליה

כלל.

פרוץ כעמוד – מכאן משמע דאפשר לצמצם,

דפירשתי לעיל, ומפרק שני דחולץ

(לח.ג) דמוק קרא ד"רתת אמור" פרט ליתום – זה

פירש למיתת זה פירש לחיים. ואם אי אפשר

לצמצם – אמאי איצטריך למעטי? מספיק

היינו אוסר, ולימא מתא אמו הדור וילדתו והיא

ליה יוצא דופן? אין לדקדק דשבקינן לקרא דדחיק.

ואיצטריך, לשאם יבא אליהו ויאמר. ויש להביא

ראיה מפרק "בהמה המקשה" (חולין ע.א.) גבי

בעיא דהלכו באיברים אחד הרוב, דמוק לה כגון

שיצא חציו ברוב אבר, ואם אי אפשר לצמצם –

מאי קמיבעי ליה? ממה נפשך טעון קבורה, שזא

יצא רובו.

רש"י גרס והא אפשר לצמצם. פירוש: כיון דאפשר לצמצם –

אית לך למימר כמות דרוקא קאמר. אמר רבי אמי: במעדיף, כלומר: מתניתין בלא צמצום, וכמותו דקתני – ביצא ונכנס, ותימה:

דאין

ורבי מאיר פסחא – וטעמא דרבי מאיר מפרש במסכת סוכה בבבולה, משום דקסבר: כל מחיצה העומדת ברוח חיים – אינה מחיצה. גמרא ולא גולל לקבר – כלומר: אם עשאו גולל – אין שם גולל חל עליו לטמא. גולל הוא כיסוי שנותנין דף על המות. **ספר** – "וכתב לה ספר בריתות", "ספר" משמע קלף, כדכתיב: "ואני כותב על הספר בידך", וחדר קרי ליה מגילה כדכתיב (ירמיה לו) "אחרי שרף והמלך את המגילה". פנין לרבות כל דבר –

שיכתוב הגט עלי: אי הוה כתיב "וכתב לה

בריתות בספר" – הוה משמע מגילה, אבל

השתא דכתיב "ספר" האי "ספר" – ספירות

דברים הוא. ודכתיב משמע, וכתב לה דברי

בריתות. אבל לקע לו מקום לכותבו,

וממילא משמע בכל מקום שירצה יכתבו: **וכתב**

לה מאי דרש ביה – כיון דספר לאו קבר

משמע, ממילא הא לא קבע ליה קלף, ובכל דף

משמע. ולמה ליה למיכתב "וכתב" לרבות כל

דבר, לכתוב "ונתן לה ספר בריתות". **ואינה**

מתגרשת בכסף – אם נתן לה כסף ואמרה

התגרשי בו, והויתא לאיש אחר – היינו קדושין.

מה הויה בכסף – דגמרינן במסכת קידושין

(בא.) "קידוח" כשדנה פערין. **ספירה**

בריתות – מדכתיב בריתות סמוך לספר, לדבר

הכזיר בינו לבניה – שלא יטיל תנאי בגט

שיקשרם יחד, אלא דברי הברלה יהו. **לעולם** אין

זה בריתות – דהא כל ימיה קשורה בו,

שמחתו היא נמנעת מלשתות יין, ותנאי זה

תלי דהולך לעולם, ואין זה הברלה. אבל מכאן

ועד שלשים יום – הרי זה כריתות פערין. **ספרי**

דברי הברלה הן לסוף שלשים יום ומותרת מיד

לאיש אחר. **משנה** ולא יהו פריצות יתירות על

הבנין – ואפילו הן פריצות טענות פחותות

מעשר. כל פרצה שהיא בעשר מותרת **ספני**

שהיא כפחת – ושיחא בעמוד רב עליהן. יתר

מבאן אסורה – פריצה אחת אוסרת כל ההיקף

אפילו כולו עמוד, כדמפרש בברייתא לקמן.

גמרא פרוץ כעמוד – כל ההיקף כולו עשוי כן.

אמריה והמאט למשה – כדאמר בריש פירקין

(ד.א.): מחיצות והלכותיהן הלה למשה מסיני

שפדין וארובות המטה פסולין לסכך בזה, לפי

שכלים הן ומקבלין טומאה. ותנן (סוכה יא.א),

כל דבר המקבל טומאה אין מסבכין בו. **אירכות**

= אשפתנ"ש. אם יש ריוח ביניהן כמות –

לסכך שם בסכך כשר. אלמא: פרוץ כעמוד

מותר. דהא הכא פסול בכשר הוא, ושרי. וקשיא

נמי הא לרב הונא. בנכנס ויוצא – שיהא שפך

יכול ליכנס וליצא בריח שבינתיים, דהשתא הוי

ריח טפי משיעור שפך, ואינו מצומצם. **והא**

אפשר לצמצם – דקא סלקא דעתך דהאי דקא

מתרץ בנכנס ויוצא הכי קמותרץ: דכל כמותן

בנכנס ויוצא הוא, דאין דרך לצמצם, לכך פריה

הוא אפשר לצמצם ולכין שלא ידא לו ריוח

יותר ואנן כמותן תנן. **אמר רבי אמי** – מתניתין

בלא צמצום אלא כמערות ריח יותר משיעור

שפדין. ו"במנותן" דקתני – כשיעור שפדין

בנכנס ויוצא. אם היו – שפדין נתונים שתי –

נותן לסכך כשר ערב, דאפילו לא העדיף הריח

איכא סכך כשר טפי, דכין גזונות ערב אי

אפשר לעמוד אלא אם כן ראשו אחד מונח על

השפד מכאן, וראשו אחד מונח על השפד

מכאן,

עביטין

גרס והא אפשר לצמצם. פירוש: כיון דאפשר לצמצם –

אית לך למימר כמות דרוקא קאמר. אמר רבי אמי: במעדיף, כלומר: מתניתין בלא צמצום, וכמותו דקתני – ביצא ונכנס, ותימה:

דאין

דאין

עירובין דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שני) רא

1 וְרַבִּי מֵאִיר מִטְּבֵרָה, מַפְנֵי שְׁאִין בְּעֵלֵי חַיִּים נַעֲשִׂים מַחֲצִיזָה, וְלִכְךָ אֵין
2 לַהֵם דִּין גּוֹלָל.
3 דִּין נֹסֵף: וְכֵן בּוֹתְלִין עָלָיו - עַל בַּעַל חֵי, גִּיטֵי נָשִׁים - גַּט לַגֵּר שֶׁ בּוֹ
4 אִשָּׁה, וְנוֹתֵן אֶת הַבַּעַל חֵי לְאִשָּׁה וּמְגוֹרֶשֶׁת. וְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי מְפָסֵל
5 גַּט אִשָּׁה הַנִּכְתָּב עַל בַּעַל חַיִּים.
6
7 **גְּמָרָא**
8 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַעוֹסֶקֶת בְּדִינֵים הַשְּׁנוּיִים בְּמִשְׁנַתָּהּ, וְעַל
9 פִּיָּה תַּתְּבָאֵר מַחְלֻקָּת הַתְּנָאִים בְּמִשְׁנַתָּהּ: תְּנַיָּא בְּבִרְייתָא, רַבִּי מֵאִיר
10 אָמַר, כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים - שְׁהָא בַּעַל חַיִּים, אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ
11 לֹא דוֹפֵן לְמִכּוּבָּה - אֵין מַעֲמִידִים אוֹתוֹ לְשִׁמּוּשׁ דּוֹפֵן לְסוּכָּה, וְלֹא
12 מַעֲמִידִים אוֹתוֹ בְּצַד כּוֹתֵל הַמִּבְּוֵי לְשִׁמּוּשׁ לְחֵי לְמַבּוֹ, וְכֵן לֹא עוֹשִׂין
13 אוֹתוֹ פְּסִין לְבִירָאוֹת - עַמּוּדִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים לְהַנִּיחֵם סָבִיב בּוֹרֵת
14 מִמֶּם שְׁבִרְשׁוֹת הָרִבִּים, כְּדֵי שִׁיכּוּלוּ לְשִׁאֻבּ מִמֶּם עֲבוּר עוֹלֵי הָרְגֵלִים
15 וְלַהֲשֻׁקוֹת אֶת הַבְּהֵמוֹת הַעוֹמְדוֹת סָבִיב הַבּוֹר, וְכֵן לֹא עוֹשִׂין אוֹתוֹ
16 גּוֹלָל לְקַבֵּר - אִם עֲשָׂאוּהוּ גּוֹלָל לְקַבֵּר אֵינוֹ מִטְּמֵא כְּשֶׁאֵר גּוֹלָל.
17 מְשוּם - [בְּשִׁמּוֹ שֶׁל] רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי אָמַר, אָף אֵין בּוֹתְלִין עָלָיו - עַל
18 בַּעַל חַיִּים גִּיטֵי נָשִׁים.
19 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: מָאֵי מְעָמָא דְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי - מַה טַּעְמֹה שֶׁל רַבִּי
20 יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי, שְׁאִין כּוֹתְבִים גִּיטֵי נָשִׁים עַל בַּעַל חַיִּים.
21 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דְּתַנַּיָּא בְּבִרְייתָא, כְּתוּב בְּתוֹרָה בְּפִרְשֵׁת גִּירוּשִׁין
22 (דְּרַבִּי כֹהֵן) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָעֻלָּהּ, וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן
23 בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר, וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ
24 וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. וּמִמָּה שֶׁאִמַּר הַכְּתוּב 'סֵפֶר', אֵין לִי לְלַמּוֹד שִׁיכּוּל
25 לַגֵּרֶשָׁה אֱלָא כְּשִׁיכְתוּב אֶת הַגֵּט בְּסֵפֶר - עַל קֶלֶף, מִגִּזְיִין לְרִבּוֹת
26 שִׁיכּוּל לְכַתּוּב עַל כָּל דָּבָר, תְּלַמּוּד לּוֹמֵר - מִלְּמַדְנוּ הַכְּתוּב, 'וְכָתֹב
27 לָהּ, שֶׁהִיָּה לְכַתּוּב לּוֹמֵר 'וְנָתַן סֵפֶר כְּרִיתוֹת בִּידָהּ' וּמִמָּה שֶׁהָאֵרִיךְ
28 הַכְּתוּב וְאָמַר 'וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת וְנָתַן בִּידָהּ', יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁהִגֵּט
29 כְּשֶׁר מִכָּל מְקוֹם - שַׁעַל כָּל דָּבָר יִכּוּל לְכַתּוּב אֶת הַגֵּט. וְאִם כֵּן שֶׁכֵּל
30 דָּבָר כְּשֶׁר לְכַתּוּב עָלָיו אֶת הַגֵּט, מַה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר - מַה מִּלְּמַדְנוּ
31 הַכְּתוּב בְּאוֹמְרוֹ 'סֵפֶר', אֲלֵא לּוֹמֵר לָהּ, מַה סֵּפֶר הוּא דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ
32 רוּחַ חַיִּים וְכֵן אֵינוֹ אוֹכֵל - אֵינוֹ מֵאֵכֵל, אָף כִּי דָּבָר שְׁבָאִים לְכַתּוּב
33 עָלָיו אֶת הַגֵּט, צָרִיךְ לְהִיּוֹת דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְאֵינוֹ אוֹכֵל.
34 וּמִכָּאֵן לּוֹמַר רַבִּי יוֹסִי שֶׁגַּט הַנִּכְתָּב עַל בַּעַל חַיִּים פִּסּוּל.
35 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּינָן הַחּוֹלְקִים עַל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי בְּמִשְׁנַתָּהּ
36 וְסוֹבְרִים שֶׁאִפְשָׁר לְכַתּוּב גַּט עַל בַּעַל חַיִּים, מַה הֵם יַעֲנוּ עַל
37 דְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי מִסִּפְּרָה.
38 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: רַבֵּנָן יֹאמְרוּ, מִי כְּתִיב - הָאֵם כְּתוּב, וְכָתֹב לָהּ
39 כְּרִיתוֹת בְּסֵפֶר, תְּלוֹסֶפֶת הָאוֹת בִּי"ת, שִׁיחִיָּה מִשְׁמַע מִכָּךְ שֶׁצָּרִיךְ
40 לְכַתּוּב דּוּקָּע, כֵּסֶף, הֵרִי 'סֵפֶר', בֹּלָא בִּי"ת כְּתִיב, וּמִשְׁמַע
41 שֶׁלְּמִפְּתִי דְּכָרִים בְּעֻלָּמָא הוּא אֶתְאָם - שֶׁהַכְּתוּב בֹּא לּוֹמֵר שֶׁהִגֵּט
42 צָרִיךְ שִׁיחִיָּה בּוֹ סִיפּוֹר עֵינֵין הַכְּרִיתוֹת בִּינֵיהֶם, אֵךְ כִּיּוֹן שֶׁלֹּא נֹאמַר
43 בְּכַתּוּב הִיכֵן יִכְתּוּב אֶת הַגֵּט, מִשְׁמַע שַׁעַל כָּל מַה שִׁירְצָה יִכְתְּבֵנָהּ,
44 וְאָף עַל בַּעַל חַיִּים.
45 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּינָן, כִּיּוֹן שֶׁהֵם מִפְּרָשִׁים שִׁסְפֵּר אֵינוֹ קֶלֶף
46 דּוּקָּא, אֲלֵא יִכּוּל לְכַתּוּב עַל כָּל דָּבָר שִׁירְצָה, אִם כֵּן הָאֵי - מַה
47 שֶׁנֹּאמַר בְּתוֹרָה 'וְכָתֹב לָהּ, מָאֵי דְרִשְׁשִׁי בִּיה - כִּיֹּצֵד הֵם דּוֹרְשִׁים
48 תִּיבּוֹת אֵלּוּ, וּמְדוּעַ הָאֵרִיךְ הַכְּתוּב לּוֹמֵר 'וְכָתֹב' שִׁיחִיָּה מִשְׁמַע
49 שִׁיכְתְּבֵנָהּ עַל כָּל דָּבָר, וְהִרִיָּה יִכּוּל לּוֹמֵר 'וְנָתַן לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת'.
50 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: תְּהוּא - הַפִּסּוּק 'וְכָתֹב לָהּ, מִכָּעֵי לִּיה - נִצְרָךְ
51 לְדַעַת רַבֵּנָן, לְלַמּוֹד שֶׁכְּתִיבָהּ הָאִשָּׁה מְתַנַּרְשֶׁת, וְאֵינָהּ מְתַנַּרְשֶׁת
52 בְּכִכָּסָּה - שֶׁאֵם נָתַן לָהּ כִּסֶּף וְאָמַר לָהּ הִרִיָּה אֶת מְגוֹרֶשֶׁת בּוֹ, אֵינָהּ
53 מְגוֹרֶשֶׁת, שֶׁאֵינָהּ מְתַנַּרְשֶׁת אֲלֵא בְּכַתִּיבָתָהּ גַּט בִּלְבָד. וּמִבִּאֲרַת
54 הַגְמָרָא, מְדוּעַ הֵיינו סוֹבְרִים שֶׁהָאִשָּׁה מְתַנַּרְשֶׁת בְּכִסָּה, דְּסֵלְמָא
55 דְּעֻלָּה אֵמִינָא - שֶׁהִיָּה עוֹלָה בְּדַעַתָּךְ לּוֹמֵר, הוֹאִיל וְאִתְקַשׁ יִצְיָאָה
56 לְהָיָה - כִּיּוֹן שֶׁהוֹקְשׁוּ גִירוּשִׁין וְהֵם הִיצְיָאָה מִבֵּית בַּעַלָּהּ לְקִידּוּשִׁין
57 [וְשִׁמּוּהָ אֶת עַצְמָהּ לְבַעֲלָהּ], שֶׁנֹּאמַר (דְּרַבִּי כֹהֵן) 'וְיִצְיָאָה מִבֵּיתוֹ
58 וְהִלָּכָה וְהָיָה לָאִישׁ אַחֶר', וְיִצְיָאָה' הֵיינו גִּירוּשִׁין, 'וְהִיתָה' הֵיינו
קִידּוּשִׁין, אִם כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁמָּה הָיָה בְּכִכָּסָּה - כֶּשֶׁם שֶׁהָאִשָּׁה

59 מְתַקְדֶּשֶׁת בְּכִסָּה, אָף יִצְיָאָה בְּכִכָּסָּה - אָף הִיא מְתַנַּרְשֶׁת בְּכִסָּה, קָא
60 מְשַׁמְעֵי לָן - מִשְׁמִיעָה לָנוּ הַתּוֹרָה בְּפִסּוּק 'וְכָתֹב לָהּ, שֶׁאֵינָהּ
61 מְתַנַּרְשֶׁת אֲלֵא בְּכַתִּיבָתָהּ גַּט בִּלְבָד.
62 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי, הָאֵי כְּכָרָא - הִלְכָּה זֶה שְׁאֵין
63 הָאִשָּׁה מְתַנַּרְשֶׁת בְּכִסָּה, מִנָּא לִיה - מִנֵּין לוֹ. וְהִרִיָּה תִיבּוֹת 'וְכָתֹב לָהּ'
64 נִצְרָכִים לְדַעַתָּה, לְלַמּוֹד שִׁיכּוּל לְכַתּוּב אֶת הַגֵּט עַל כָּל דָּבָר וְלֹא רַק
65 עַל קֶלֶף.
66 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: נִפְקָא לִיה - רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי לְמַד דָּבָר זֶה, מִ'סֵּפֶר
67 כְּרִיתוֹת' - מִכָּךְ שֶׁנֹּאמְרָה תִּיבּוֹת 'כְּרִיתוֹת' בְּסִמּוּךְ לְתִיבַת 'סֵפֶר', יֵשׁ
68 לְלַמּוֹד שֶׁסֵּפֶר בּוֹרְתָה - סֵפֶר מִפְּרִיד בֵּינוֹ לְבִינָה, וְאֵין דָּבָר אַחֶר
69 בּוֹרְתָה - וְאֵינָהּ מְתַנַּרְשֶׁת בְּכִסָּה אִם בְּדָבָר אַחֶר.
70 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּינָן, מַה הֵם לּוֹמְדִים מִסְּמִיכּוֹת הַתִּיבּוֹת 'סֵפֶר
71 כְּרִיתוֹת'.
72 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: הָאֵי - הַכְּתוּב 'סֵפֶר כְּרִיתוֹת', מִכָּעֵי לִיה - נִצְרָךְ
73 לְרַבֵּנָן, לְדָבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבִינָה - לְלַמּוֹד שִׁיחִיָּה בְּגַט סִיפּוֹר דְּבָרִים
74 הַמְּבַדִּיל בֵּינוֹ לְבִינָה, וְשֶׁלֹּא יִכְתּוּב תְּנָאֵי בְּגַט שִׁיקְשֶׁרֶם יַחַד.
75 וְלִכְדֶּרְתָּנָא - וְכִמּוֹ שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבִרְייתָא, הָאֹמֵר לָאִשָּׁה תְּרִי זֶה גִּיטָּךְ עַל
76 מִנָּת - בְּתַנָּאֵי שְׁלֹא תִשְׁתִּי יֵין לְעוֹלָם, אִם שֶׁאִמַּר לָהּ הִרִיָּה זֶה גִּיטָּךְ עַל
77 מִנָּת שְׁלֹא תִלְכִּי לְבֵית אַחֶיךָ לְעוֹלָם, אֵין זֶה כְּרִיתוֹת, שֶׁהִרִיָּה כָּל חַיִּיהָ
78 הִיא קְשׁוּרָה בּוֹ, שֶׁאֵינָהּ יִכּוּלָּה לְשַׁתּוֹת יֵין אוֹ לְלַכֵּת לְבֵית אֲבִיהָ
79 מִחֲמַתָּה, וְלִכֵּן אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ הִרִיָּה זֶה גִּיטָּךְ עַל
80 מִנָּת שְׁלֹא תִשְׁתִּי יֵין אוֹ שְׁלֹא תִלְכִּי לְבֵית אֲבִיךָ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם -
81 לְמַשְׁךְ שְׁלוֹשִׁים יוֹם בִּלְבָד, תְּרִי זֶה כְּרִיתוֹת מִיָּד בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁנוֹת
82 לָהּ אֶת הַגֵּט, שֶׁהִרִיָּה לְאַחֵר שְׁלוֹשִׁים יוֹם, לֹא תִהְיֶה קְשׁוּרָה בּוֹ וְתוֹכֵל
83 לְשַׁתּוֹת יֵין אוֹ לְלַכֵּת לְבֵית אֲבִיהָ, וְלִכֵּן הִיא מְגוֹרֶשֶׁת. וְהִלְכָּה זֶה
84 שֶׁצָּרִיךְ שִׁיחִיָּה בְּגַט דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבִינָה, נִלְמַד מִ'הַפִּסּוּק 'סֵפֶר
85 כְּרִיתוֹת'.
86 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי, מִנֵּין הוּא דּוֹרֵשׁ הִלְכָּה זֶה שֶׁצָּרִיךְ
87 שֶׁהִגֵּט יִהְיֶה דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבִינָה, וְהִרִיָּה לְדַעַתָּה הַפִּסּוּק 'סֵפֶר
88 כְּרִיתוֹת' נִצְרָךְ לְלַמּוֹד שֶׁאֵינָהּ מְתַנַּרְשֶׁת בְּכִסָּה.
89 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: נִפְקָא לִיה - רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי לְמַד זֹאת, מִכְּרַת
90 כְּרִיתוֹת - שֶׁהִיָּה הַכְּתוּב יִכּוּל לּוֹמֵר 'וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר כְּרַת', וּמִמָּה
91 שֶׁהָאֵרִיךְ וְאָמַר 'כְּרִיתוֹת', יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁצָּרִיךְ שִׁיחִיָּה דָּבָר הַכּוֹרֵת.
92 שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְרַבִּינָן, מַה הֵם יִדְרֹשׁ מִכָּךְ שֶׁהָאֵרִיכָה הַתּוֹרָה
93 בְּתִיבָהּ זֶה וְכָתֹב 'כְּרִיתוֹת' וְלֹא 'כְּרַת'.
94 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: רַבֵּנָן 'כְּרַת כְּרִיתוֹת' לֹא דְרִשְׁשִׁי, מְשוּם שֶׁלְּדַעַתָּה אֵין
95 לְדִרְשׁוֹ אֲרִיכוּת לְשׁוֹן זֶה.

משנה

96 משנה זו עוסקת בדין שיירה החונה בשבת במקום שאינו מוקף
97 מחיצות, ומפרשת כיצד יכולים הם לתקן את מקום חגיתם שיאה
98 מותר לטלטל בו.
99 שְׁיִירָא - [חבורה] של אנשים המהלכים יחד במדבר, שְׁחִנְתָּה בערב
100 שַׁבַּת בְּבִקְעָה, וְהִקְיָפוּהָ לְבִקְעָה קוֹדֵם הַשַּׁבָּת בְּגִידֵי הַעֲשׂוּיָה מִכָּל
101 בְּהֶמְתָּ, כְּגוֹן אוֹכְפִים, או כְּרִים הַמוֹנְחִים תַּחַת הָאוֹכֵף, מִכָּל מְלִין
102 בְּתוֹכָהּ - מוֹתְרִים לְטַלְטֵל בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה בַּשַּׁבָּת, בְּאוֹתוֹ מְקוֹם
103 שֶׁהִקְיָפוּהוּ בְּמַחֲצִיזָה, וְלִכְדֶּרְתָּהּ שִׁיחָה הַגֵּדֵר גְּבוּהָ עֲשֶׂה מִפְּחִים, שְׁזוֹ
104 שִׁיעוּר הַכֶּשֶׁר מִחֲצִיזָה, וְלֹא יִהְיֶה בּוֹ פִּירְצוֹת יָתִירוֹת עַל הַבְּנִין, כְּלוֹמֵר,
105 שֶׁבִּצְרוּךְ כָּל הַפְּרָצוֹת שִׁישׁ בְּמַחֲצִיזָה זֶה לֹא יִהְיֶה דִּפְרוּץ מְרֻבָּה עַל
106 הָעוֹמֵד.
107 הַמִּשְׁנָה מְבֹאֵרֶת דִּין נֹסֵף בְּהַלְכוֹת מַחֲצִיזוֹת: כָּל פִּירְצָה שֶׁהִיא כְּעֶשֶׂר
108 אַמּוֹת - רַחְבָּהּ עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, מוֹתְרָתָה, כְּלוֹמֵר, אֵינָהּ פּוֹסְלַת אֶת
109 הַמַּחֲצִיזוֹת, מִכָּעֵי שֶׁהִיא נִידוּנִית בְּפִתָּתָהּ, אֲבָל אִם רַחְבָּהּ הִיא יָתֵר
110 מִכָּאֵן - יוֹתֵר מִעֶשֶׂר אַמּוֹת, אִסּוּר - פּוֹסְלַת הִיא אֶת כָּל הַמַּחֲצִיזוֹת,
111 לְפִי שֶׁאֵינָהּ נִידוּנִית כִּפְתּוּחַ, אִפְּלוּ אִם יֵשׁ בְּמַחֲצִיזוֹת 'עוֹמֵד מְרֻבָּה
112 עַל הַפְּרוּץ'.
113

גמרא

114 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין 'פרץ כעומד' איתמר -
115

לְהוֹן פִּיָּאָה וְעֵנָף קְלוֹעַ מְלֻמְעָלָה, אִפִּילוּ בִּיּוֹתֵר מְעַשֵּׂר מוֹתֵר, לִפִּי
 שֵׁשׁ כֹּאן 'צוֹרֵת הַפֶּתַח', שְׂהִיא נִידוּנִית כְּמַחֲצִיזָה לִסְתוּם אֶת
 הַפִּירְצָה.
 מִדִּיּוּקֵּת הַגְּמָרָא מִן הַבְּרִייתָא: קִתְּנֵי מִיַּתֵּת רִישָׁא – שְׁנִינוּ מִכֹּל מְקוֹם
 בְּרִישָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא, שֶׁאֵם כֹּל עֵמוֹד שֶׁל הַמַּחֲצִיזָה רֹחֵב מְשַׁלֵּשָׁה
 טַפְחִים וְעַד אַרְבָּעָה כְּשֶׁרָה הִיא, וְכֹלְכֵד שְׁלֹא יִהְיֶה בֵּין זֶה לָזֶה – בֵּין
 עֵמוֹד לְעֵמוֹד, כְּמִלּוּאֵי – כְּמִלּוּא רֹחֵב עֵמוֹד. וּמִבּוֹאֵר מִכֵּךְ, שֶׁאֵם
 יֵשׁ בֵּין עֵמוֹד לְעֵמוֹד כְּמִלּוּא רֹחֵב עֵמוֹד, דִּהִינּוּ שְׂשִׁיעוֹר רֹחֵב
 הַ'פֶּרוֹץ' שֶׁבְּמַחֲצִיזָה הוּא כְּשִׁיעוֹר רֹחֵב הַ'עוֹמֵד' שְׁבָה, הַמַּחֲצִיזָה
 פְּסוּלָה, וְכִדְבָרֵי רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְהִרִי זֶה תִּיּוֹבְקָתָא
 וְ–פִירְכָא לְדָרְבַּי פָּפָא, הַסּוֹבֵר שֶׁ'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד מוֹתֵר.
 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר לָךְ רַב פָּפָא – יִכּוֹל רַב פָּפָא לִישֵׁב קוּשִׁיא זֶה
 לּוֹמַר, מִאי מִלּוּאֵי – מֵהָ הִיא כּוֹנוֹת הַבְּרִייתָא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין זֶה לָזֶה
 'כְּמִלּוּאֵי', [מִלּוּא] נִכְנָס וְיוֹצֵא, כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹמֵדִים חֵלל
 שְׁנִיתָן לַהֲכַנְסִי וּלְהוֹרִיצָא בּו עֵמוֹד אַחֵר בְּרִיּוֹת, שֶׁכֵּן בֹּאוּפֵן כּוֹחַ
 נִמְצָא שֶׁהַ'פֶּרוֹץ' מְרובה עַל הָעוֹמֵד, אֲבָל בֹּאוּפֵן שְׁנִיתָן לַהֲנַמִּיד
 שֶׁם עֵמוֹד אַחֵר בְּצִמְצוּם, דִּהִינּוּ שְׂשִׁיעוֹר הַ'פֶּרוֹץ' כְּשִׁיעוֹר
 הָעוֹמֵד, הַמַּחֲצִיזָה כְּשֶׁרָה.
 מִבִּיּוֹאֵר הַגְּמָרָא רִאיה לְתִירוֹץ זֶה מִלְשוֹן הַבְּרִייתָא: הֵכִי נִמְי
 מִסְתַּבְּרָא – אֲכֵן כִּךְ מִסְתַּבֵּר, שְׁכוֹנוֹת הַבְּרִייתָא לּוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה
 כְּמִלּוּאֵי בִּצְנָכִס וְיוֹצֵא, דִּהִינּוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה פֶּרוֹץ מְרובה עַל הָעוֹמֵד,
 מִסְתַּבְּרָא – מֵמָה שְׁשִׁנּוּ בְּהַמְשָׁךְ הַבְּרִייתָא, אִם הִיא פֶּרוֹץ מְרובה
 עַל הָעוֹמֵד אִם כִּנְגֵד הָעוֹמֵד אִסּוּר, וְיֵשׁ לְדִיּוּק מִכֵּךְ, הֵא כְּנֵגֵד מוֹתֵר
 – אֲבָל אִם הִיא שְׂשִׁיעוֹר הַ'פֶּרוֹץ' כְּשִׁיעוֹר הָעוֹמֵד הִיא הַמַּחֲצִיזָה
 מוֹעִילָה לַהֲתִיר, שְׂמַע מִיָּתֵת שְׁאִין הַבְּרִייתָא אוֹסֶרֶת אֲלֵא בִּפְרוֹץ
 מְרובה עַל הָעוֹמֵד, אֲבָל פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד מוֹתֵר.
 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה מִבְּרִייתָא זֶה עַל שִׁטַּת רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:
 לִמָּא תִּיּוֹבְקָתָא – הָאֵם יֵשׁ לּוֹמַר שֶׁמִּבְּרִייתָא זֶה יֵשׁ פִּירְכָא
 לְדָרְבַּי הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ הַסּוֹבֵר שֶׁ'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד אִסּוּר, שְׂהִיר
 מִבּוֹאֵר בְּבְרִייתָא שֶׁרַק בֹּאוּפֵן שֶׁהַפֶּרוֹץ מְרובה עַל הָעוֹמֵד אִסּוּר.
 אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לָךְ – יִכּוֹל רַב הוֹנָא לְתַרֵּץ דְּבִרְיוֹ לּוֹמַר לָךְ
 כִּךְ. וְלִישְׁנָמִיד – וְלִשְׁטִיתֵךְ רַב פָּפָא, שֶׁסּוֹבֵר אֶתֶּה שֶׁ'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד
 מוֹתֵר, אִמָּא סִיפָא – אִמּוֹר וּתְפַרֵּשׁ אֶת הַדִּין שְׁשִׁנּוּ בְּסִיפָא שֶׁל
 הַבְּרִייתָא, אִם הִיא עוֹמֵד מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ, אִם כְּנֵגֵד הַפֶּרוֹץ מוֹתֵר,
 וְיֵשׁ לְדִיּוּק מִכֵּךְ, הֵא כְּפִרְיוֹן – אֲבָל אִם הִיא שְׂשִׁיעוֹר הָעוֹמֵד' כְּשִׁיעוֹר
 הַפֶּרוֹץ, אִסּוּר.
 נִמְצָא אִם כֵּן, שֶׁכֹּאשֶׁר נִדִּיק דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא, סִיפָא קִשְׁיָא לָרַב
 פָּפָא – מִן הַסִּיפָא קִשָּׁה עַל שִׁטַּת רַב פָּפָא, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְדִיּוּק הַיִּמְנָה
 שֶׁרַק אִם הָעוֹמֵד מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ מוֹתֵר, אֲבָל 'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד
 אִסּוּר, וְאִילוּ רִישָׁא קִשְׁיָא לָרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁכֵּן יֵשׁ
 לְדִיּוּק הַיִּמְנָה שֶׁרַק בֹּאוּפֵן שֶׁהַפֶּרוֹץ מְרובה עַל הָעוֹמֵד אִסּוּר, אֲבָל
 'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד מוֹתֵר'.
 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: סִיפָא לָרַב פָּפָא לֹא קִשְׁיָא – אִין לַחֲקִשּׁוֹת עַל רַב
 פָּפָא מִן הַסִּיפָא, שְׁנִקְטָה לְשׁוֹן שְׁמִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁרַק עוֹמֵד מְרובה עַל
 הַפֶּרוֹץ מוֹתֵר, מִשּׁוּם שְׁהוּא יִפְרֹשׁ שֶׁלֹּא בְּדוּקָא נִקְטָה לְשׁוֹן זֶה, אֲלֵא
 אִיִּדִּי דְּתֵנָא רִישָׁא – אֲגַב שְׁשִׁנָּה הַתֵּנָא בְּרִישָׁא אִם הִיא פֶּרוֹץ מְרובה
 עַל הָעוֹמֵד פְּסוּלָה הַמַּחֲצִיזָה, תֵּנָא סִיפָא – שְׁנָה בְּסִיפָא אִם הִיא עוֹמֵד
 מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ הַמַּחֲצִיזָה כְּשֶׁרָה, אִף שְׁאִין צָרִיךְ לִכְךָ, אֲלֵא גַם
 'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד' כְּשֶׁר. וְכִמוֹ כֵּן הִרְשָׁא שֶׁל הַבְּרִייתָא לָרַב הוֹנָא בְּרִיה
 דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לֹא קִשְׁיָא, אִף שְׁנִקְטָה לְשׁוֹן שְׁמִשְׁמַעוֹתוֹ שֶׁרַק פֶּרוֹץ
 מְרובה עַל הָעוֹמֵד אִסּוּר, מִשּׁוּם שְׁהוּא יִפְרֹשׁ שֶׁלֹּא בְּדוּקָא נִקְטָה
 לְשׁוֹן זֶה, אֲלֵא אִיִּדִּי דְּעֵי לְמִתְנֵי סִיפָא – אֲגַב כִּךְ שְׂרָצָה הַתֵּנָא
 לְשׁוֹנוֹת בְּסִיפָא שֶׁאֵם הִיא עוֹמֵד מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ מוֹתֵר, תֵּנָא רִישָׁא
 שֶׁאֵם הִיא פֶּרוֹץ מְרובה עַל הָעוֹמֵד אִסּוּר, אִף שְׁאִין צָרִיךְ לָזֶה, שֶׁכֵּן
 גַּם 'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד' אִסּוּר.
 הַגְּמָרָא שְׁבָה וּמְקַשָּׁה עַל רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מְדַבְּרֵי
 הַבְּרִייתָא: כְּשִׁלְמָא לָרַב פָּפָא – לְדְבָרֵי רַב פָּפָא מִיּוֹשֵׁב סָדֵר הַדִּינִים
 שְׁשִׁנּוּ בְּבְרִייתָא, דְּמִשּׁוּם הֵכִי לֹא עָרִיב לְהוֹן וְתָנִי לְהוֹ – שְׁלִפְכִיךְ לֹא
 עִירְבָה הַבְּרִייתָא אֶת דִּינֵי מַחֲצִיזָה שְׁאִין בְּרוּחָבָה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים יָחַד

בְּעִירְבִין – כִּר שְׁמִנִּיחִים תַּחַת הָאוּכָה, בְּשִׁלְפִין – מִשְׁאוֹת, בְּקִנְיִם,
 בְּקוֹלָחוֹת – קִלְחֵי יִרְקוֹת, וְעֵשׂוּ מַחֲצִיזָה סְבִיב הַבְּקָעָה מִכֹּל אֵלוֹ
 [צִיּוֹר א], הִרִי הֵם מְלֻמְעָלִין בְּתוֹכָהּ – בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה, וְכֹלְכֵד שְׁלֹא יִהְיֶה
 רִיחוֹ בֵּין גִּמְל לְגִמְל כְּמִלּוּא שְׂשִׁיעוֹר רֹחֵב גִּמְל, וְכֵן אוֹיְכָה לְאוֹיְכָה כְּמִלּוּא
 שְׂשִׁיעוֹר רֹחֵב אוֹיְכָה, וְכֵן עֵבִים לְעֵבִים כְּמִלּוּא שְׂשִׁיעוֹר רֹחֵב עֵבִים.
 מִבּוֹאֵר מְדַבְּרֵי הַבְּרִייתָא, שְׁאִין דִּי שְׂהִיא בְּמַחֲצִיזָה 'עוֹמֵד' כְּשִׁיעוֹר
 הַ'פֶּרוֹץ' כְּדְבָרֵי רַב פָּפָא, שֶׁאֵם כֵּן הִיתָה הַמַּחֲצִיזָה כְּשֶׁרָה אִף בֹּאוּפֵן
 שֵׁשׁ רִיּוֹח בֵּין גִּמְל לְגִמְל כְּשִׁיעוֹר רֹחֵב גִּמְל, אֲלֵא צָרִיךְ שְׂהִיא
 הָעוֹמֵד מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ, כְּדְבָרֵי רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ.
 דּוּחָה הַגְּמָרָא: הֵכִי נִמְי – אִף בְּרִייתָא זֶה יֵשׁ לַהֲעִמִּידָה כְּשִׁנְכָנִס
 וְיוֹצֵא, כְּלוֹמַר, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין גִּמְל לְגִמְל כְּשִׁיעוֹר שְׁנִיתָן
 לַהֲכַנְסִי וּלְהוֹרִיצָא גִּמְל בְּרִיּוֹת, שֶׁבֹּאוּפֵן זֶה מוֹדִים הֵכֵל שֶׁהַמַּחֲצִיזָה
 פְּסוּלָה הִיא, לִפִּי שֵׁשׁ בֵּה 'פֶּרוֹץ מְרובה עַל הָעוֹמֵד', אֲבָל בֹּאוּפֵן
 שֵׁשׁ שֶׁם מְקוֹם הַנּוֹחַת גִּמְל בְּצִמְצוּם, דִּהִינּוּ שְׂשִׁיעוֹר הָעוֹמֵד'
 כְּשִׁיעוֹר הַ'פֶּרוֹץ', יִתְכַן לַהֲכַשִּׁיר הַמַּחֲצִיזָה.
 הַגְּמָרָא מִבִּיּוֹאֵר רִאיה מִבְּרִייתָא לְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ
 וּמְקַשָּׁה עַל שִׁטַּת רַב פָּפָא: תָּא שְׂמַע – בּוֹא וּשְׁמַע רִאיה לְדְבָרֵי רַב
 הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הַסּוֹבֵר שֶׁ'פֶּרוֹץ כְּעוֹמֵד אִסּוּר. שְׁנִינוּ
 בְּתוֹסַתָּא מִבְּסַתָּ כְּלָאִים (פ"ד ה'), נִמְצָאָתָא אֶתֶּה אוֹיְכָה, שְׁלֹשׁ מְדוֹת
 [–סוּגִים שׁוֹנִים] יֵשׁ בְּמַחֲצִיזוֹת הַחוֹרְצוֹת בֵּין זֵרַעִים לְגִפְנִים כְּדִי שֶׁלֹּא
 יִהְיֶה בֵּהֶם אִסּוּר כְּלָאִים. הַסּוּג הָרָאשׁוֹן, כֹּל שְׁהוּא פָּחוֹת מְשַׁלֵּשָׁה
 טַפְחִים, דִּהִינּוּ, מַחֲצִיזָה הַעֲשִׂיָה מְקִנִּים, שְׂרוּחָב כֹּל קֵנָה הוּא פָּחוֹת
 מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין זֶה לָזֶה [–בֵּין קֵנָה לְקֵנָה] רִיחוֹ
 שֶׁל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְקַדֵּר הַקֵּדָר בְּכַת רֹאשׁ – שֶׁלֹּא יוּכַל
 הַגִּיד לַהֲכַנְסִי בִּינְהִים בְּדֶרֶךְ מְרוּצָתוֹ בְּלֹא עֵיכּוֹב, וּבֹאוּפֵן כּוֹחַ שְׁאִין
 בֵּין הַקֵּנִים שְׁלֹשָׁה טַפְחִים נִידוּן הִרְיֹח שְׁבִינְהִים כְּסְתוּם מִדִּין
 'לְבוֹד', וְכִשְׂרָה הַמַּחֲצִיזָה אִפִּילוּ אִם יֵשׁ בֵּה 'פֶּרוֹץ מְרובה עַל
 הָעוֹמֵד'.
 הַסּוּג הַשְּׁנִי שֶׁל הַמַּחֲצִיזוֹת: כֹּל שְׁהוּא שְׁלֹשָׁה, כְּלוֹמַר, בֹּאוּפֵן שֶׁכֵּל
 עֵמוֹד הַמַּחֲצִיזָה זֶה יֵשׁ בְּרוּחָבוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, וְכֵן בֹּאוּפֵן שֵׁשׁ
 בְּרוּחָבוֹ מְשַׁלֵּשָׁה טַפְחִים וְעַד אַרְבָּעָה טַפְחִים, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין זֶה
 לָזֶה – בֵּין עֵמוֹד לְעֵמוֹד, כְּמִלּוּאֵי – כְּשִׁיעוֹר רֹחֵב שֶׁל עֵמוֹד, כְּדִי
 שֶׁלֹּא יִהְיֶה שְׂשִׁיעוֹר הַ'פֶּרוֹץ' בְּמַחֲצִיזָה זֶה כְּשִׁיעוֹר הָעוֹמֵד' שְׁבָה. וְאִם
 הִיא הַ'פֶּרוֹץ' שֶׁבְּמַחֲצִיזָה מְרובה עַל הָעוֹמֵד' שְׁבָה, אִף כְּנֵגֵד הָעוֹמֵד'
 אִסּוּר לְזִרְוֹע כְּלָאִים, שְׁמֵאֲחֵר וְכֹל עֵמוֹד בְּמַחֲצִיזָה זֶה אִינוּ רֹחֵב
 אֲרַבְעָה טַפְחִים אִינוּ חֲשׁוֹב לְהִיתּוֹ חוֹצֵץ בְּעִצְמוֹ, אִם הַ'פֶּרוֹץ'
 מְרובה עֲלָיו.
 הַסּוּג הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַמַּחֲצִיזוֹת: כֹּל שְׁהוּא אַרְבָּעָה, כְּלוֹמַר, בֹּאוּפֵן
 שֶׁכֵּל עֵמוֹד בְּמַחֲצִיזָה זֶה יֵשׁ בְּרוּחָבוֹ אֲרַבְעָה טַפְחִים, וְכֵן בֹּאוּפֵן שֵׁשׁ
 בְּרוּחָבוֹ מְשַׁלֵּשָׁה טַפְחִים וְעַד עֶשְׂרֵה אַמּוֹת, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין זֶה לָזֶה
 – בֵּין עֵמוֹד לְעֵמוֹד, כְּמִלּוּאֵי – כְּשִׁיעוֹר רֹחֵב עֵמוֹד, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה
 שְׂשִׁיעוֹר רֹחֵב הַ'פֶּרוֹץ' שֶׁבְּמַחֲצִיזָה זֶה כְּשִׁיעוֹר רֹחֵב הָעוֹמֵד' שְׁבָה.
 וְאִם הִיא רֹחֵב הַ'פֶּרוֹץ' בְּרוּחָב הָעוֹמֵד', אִזִּי כְּנֵגֵד הָעוֹמֵד' מוֹתֵר,
 כְּלוֹמַר, מוֹתֵר לְזִרְוֹע כְּלָאִים מִשְׁנֵי צִידֵי הָעוֹמֵד' שֶׁל הַמַּחֲצִיזָה,
 שֶׁמֵּאֲחֵר וְכֹל אֶחָד מֵעֵמוֹדֵי הַמַּחֲצִיזָה יֵשׁ בְּרוּחָבוֹ אֲרַבְעָה טַפְחִים
 הוּא חֲשׁוֹב כְּמַחֲצִיזָה בְּפִנִּי עֲצָמוֹ לַהֲתִיר מֵהָ שְׁכִנְגוֹד, וְאִינוּ בְּטֵל
 מַחֲמַת הַ'פֶּרוֹץ' הַמְּרובה עֲלָיו, אֲבָל כְּנֵגֵד הַפֶּרוֹץ אִסּוּר לְזִרְוֹע
 כְּלָאִים, לִפִּי שֶׁבֹּאוּפֵן כּוֹחַ אִין הַפִּירְצָה נִחְשַׁבֶּת כְּפִתַּח אֲלֵא
 כְּפִירְצָה.
 עֵתָה מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא דִּינִים הַנּוֹחִגִים בְּכֹל סוּגֵי הַמַּחֲצִיזוֹת: וְאִם
 הִיא הָעוֹמֵד' שֶׁבְּמַחֲצִיזָה מְרובה עַל הַ'פֶּרוֹץ' שְׁבָה, אִף כְּנֵגֵד הַפֶּרוֹץ
 מוֹתֵר לְזִרְוֹע כְּלָאִים, שְׁמֵאֲחֵר וְיֵשׁ כֹּאן רֹב 'עוֹמֵד', נִידוּן אִף
 הַפֶּרוֹץ כִּפְתַּח וְלֹא כִּפִּירְצָה.
 נִפְרָצָה הַמַּחֲצִיזָה בִּיּוֹתֵר מְעַשֵּׂר אַמּוֹת הִרִי זֶה אִסּוּר, שֶׁכֵּן פִּירְצָה
 שְׂהִיא רַחְבָּה מְעַשֵּׂר אַמּוֹת אִינֵה נִידוּנִית כִּפְתַּח, וּלְפִיכֵךְ אוֹסֶרֶת
 הִיא אֶת כֹּל הַמַּחֲצִיזָה, אִפִּילוּ אִם יֵשׁ בֵּה 'עוֹמֵד מְרובה עַל הַפֶּרוֹץ',
 וְאִף כְּנֵגֵד הָעוֹמֵד' אִסּוּר לְזִרְוֹע כְּלָאִים. אֲבָל אִם הִיא שֶׁם – מִשְׁנֵי
 צִידֵי הַפִּירְצָה הַרְחָבָה מְעַשֵּׂר אַמּוֹת, קִנִּים הַדּוֹקְרָנִים – קִנִּים שֶׁהֵם
 חֲדִים וּמְשׁוּפִים בְּתַחֲתִיתָם, וְנוֹעֲצִים אוֹתָם בְּאִדְמָה [צִיּוֹר ב], וְעִקְשָׁה

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף טז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רג

תוספות

עבישין – כר שתחת אופק הגמל. כדמתרגמין (בראשית לא) "בבר הגמל" בעבטא דגמלא. שלישין – משואות. קולחות – קלחי ירקות. נמצאת אתה אוטר בו' – רישא במסכת כלאים (פרק ד משנה ד) תנינן לה. כל שהוא פחות מ' – כל גדר העשוי בקנים עומדין פחות מרובה שלשה. צריך שלא יתא בין זה לזה שלשה כדי שלא יודק גדי בבת ראש – כלומר: להדיא, בלא עכוב. דדקירת גדי מבטל לה מתורת לבדו. ואם אין בין זה לזה שלשה – אפילו פרץ מרובה על העמוד, כגון קנים של שתי אצבעות וריח שני טפחים בין זה לזה – כשר, דכל ריח פחות משלשה אמרינן לבדו, וכולו היו עומד. ומשלשה ועד ארבעה – ולא ארבעה בכלל. צריך שלא יתא בין זה לזה כמלואו – וכל כמה דלא היו כמלואו, אף על גב דהוי ריח שלשה – כיון דעומד רב עליו ליכא למימר אתי אוריא אדא גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, והוה פתחים. ואם היה פרץ בו' – לקמן מתרץ לה: אם היה פרץ כעמוד הוה ליה למיתני. אף כנגד העמוד אסור – לזרוע, דלא אלים עומד בפחות מד' למישרי כנגדו היכא דפרץ רב עליו. ועד עשר ועשר בכלל. אבל ארבע עשר כגון עמוד שנים עשר או חמשה עשר – לא מצי למיתני שיעור פירצתו במלואו, דאפי' בציר ממלואו, דאיכא פירצה יותר מעשרה מיתסר כולו, כדתינן סיפא. כנגד העמוד מותר – הואיל והדקף חשוב הוא והוא הדין אם היה פרץ מרובה. ולקמן מתרץ לה. הרי כאן שלש מדות, במדה ראשונה דקנים פחותים משלשה – לא קפדינן אמלואו, כיון דמלואו לא הוי פירצה שלשה. ואפילו איותר ממלואו לא קפדינן, עד דאיכא פירצה שלשה. ובמדה שניה קפדינן אמלואו, דהא איכא שיעור פירצה למיחוי קרוי אור, ואתי אור המרובה ומבטל לעמוד, דאפילו כנגדו אינו מותר. ובמדה שלישית דאיכא עומד חשוב אור לא מבטל לה לגמרי, ומתיר מיהא כנגדה. ואם היה עומד מרובה בו' – אבולה קאי, ואפילו אעמוד משלשה ועד ארבעה דהא קתני בה נמי צריך שלא יתא בין זה לזה כמלואו. הא בציר ממלואו – שרי. נפריצה ביותר מעשר אסור – ואפילו כיוצא עומד. הוי שם קנים הרוקנין – משופין בדק, ונרצין בארץ, ועשה לזן פאה קלועה מלמעלה מזה לזה. אפילו ביותר מעשר אמות מותר – דרצות הפתח מתניא בכלאים אף ליותר מעשר. מאי מלואו נכנס ויוצא – והכי משמע ברייתא: כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה – צריך שלא יתא בין זה לזה כמלואו נכנס ויוצא, שלא יתא פרץ כעמוד בכנס ויוצא, דהוה ליה פרץ

דאין זה סוגיית התלמוד, דמשינן במעדיף ואינו חושש על קשייתו. ועוד קשה: דפירש ברבא אמר ר' תנן שתי נותנין ערב, ואיכא סכך כשר טפי. ובפרק קמא דסוכה (טז, תנן גבי העושה סוכתו תחת האילן, אם היה הסיכור הרבה מהן, או שקצצן – כשירה. ומוקי לה בגמרא כשחבטין, ופירש הקונטרס: שם: כשעירבן ואין ניכר איזהו פסול ואיזהו כשר. ונתן: דדוקח הוא דאמוראי מסקי אליבא דמאן דאמר פרוץ כעמוד אסור, דלא קיימא לן הכי. ועוד: דלא פריך בסמוך כי מוקי נמי ביוצא ונכנס גבי שריא, והא אפשר לעצמם – והתם ליכא לשנוי דרבא כי הכא, ונראה כגידסת רבינו חננאל, דגרסי: והא אי אפשר לעצמם, וסיתות כל האויר תמצא שאין הכשר מרובה על האויר ועל הפסול, או אפילו כמורה, ופריך לכולי עלמא. ומשני רבי אמי במעדיף, שבודיא יסתום כל האויר, ורבא אמר: אפילו תימא שאינו מעדיף, אם היו נותנין שתי נותנו ערב – ואז נסתם כל האויר. אבל אין לפרש דדווקא כענין זה אהני לרבא, ולא במעדיף, דגור דילמא לא יעדיף. דבכל הספרים גרסינן בפרק קמא דסוכה (טז, ב), רבא אמר: אפילו תימא כשעור מעדיף, עד שער גרסינן – ולא גרסינן עד ארבע אמות. אימא סיפא כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה בו' – סיפא גופה היה יכול להקשות דלא אתיא רבנן, כדקאמר התלמוד מרלא מתיר עומד שלשה כנגדו. וזכרן שמעון בן גמליאל נמי לא אתיא, מדקאמר "צריך שלא יתא בין זה לזה כמלואו" ולרכן שמעון בן גמליאל אפילו יותר ממלואו אין בכך כלום, כיון דליכא ארבעה – כלבד דמי. אלא כך דרך התלמוד, שמתחיל קושיא מרישא כשיכול. וכדאי נזכר איכא פרק "בכירה" (לט, ב) גבי חמין שהוחמו בשבת. והלכתא

היושע! אמר לך: וליטעמיה, אימא סיפא: אם היה עומד מרובה על הפרץ – אף כנגד הפרץ מותר. הא כפרוץ – אסור. סיפא קשיא לרב פפא, רישא קשיא לרב הונא בריה דרב יהושע. סיפא לרב פפא לא קשיא – אידי דתנא רישא "פרץ מרובה על העמוד" תנא סיפא "עומד מרובה על הפרץ". רישא לרב הונא בריה דרב יהושע לא קשיא, אידי דבעי למיתני סיפא "עומד מרובה על הפרץ" תנא רישא "פרץ מרובה על העמוד". בשלמא לרב פפא – משום הכי לא עריב להו ותני להו, אלא לרב הונא בריה דרב יהושע ליערבינהו וליתנגהו: כל שהוא פחות משלשה ושלשה – צריך שלא יתא בין זה לזה שלשה! משום דלא דמי פסולא דרישא לפסולא דסיפא; פסולא דרישא – כדי שלא יודק גדי בבת אחת, פסולא דסיפא – שלא יתא פרץ כעמוד. פחות משלשה מני – רבנן היא, דאמרי: פחות משלשה אמרינן לבדו, שלשה לא אמרינן לבדו. אימא סיפא: כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה – אהאן

מרובה. ואם היה פרץ מרובה על העמוד – אף כנגד העמוד אסור, הואיל והדקף דבר שאינו חשוב. שאין בו רוחב ארבעה. אידי דתנא רישא פרץ מרובה על העמוד – אסור. דלא סגי דלא קתני לה לגמרי אמלואו דלאו מצומצם קאמר. דקא משמע לן: הא כעמוד – מותר אף כנגד הפרץ. תנא סיפא עומד מרובה על הפרץ – אף על גב דלא איצטריך ליה, דהא מגופה שנועת מינה דאפילו יש עומד כפרץ שרי, מרתנא ליה שלא יתא פרץ כעמוד. ותרצין לה בכנס ויוצא, הא בצמצום – שרי, וכל שכן עומד מרובה על הפרץ. אלא משום רישא תנא סיפא, ולא משום למידק מינה: הא כפרץ אסור. רישא לרב הונא לא קשיא אידי דבעי למיתני סיפא עומד מרובה על הפרץ – מותר, דלא סגי דלא קתני לה, דקא משמע לן הא כפרץ אסור. תני נמי רישא פרץ מרובה על העמוד – אף על גב דלא איצטריך, דהא אפילו כעמוד נמי אסור. בשלמא לרב פפא – דאמר פרץ כעמוד מותר. משום הכי לא עריב – שלשה בהדי פחות משלשה ושלשה – צריך שלא יתא בין זה לזה שלשה. דלא מצי למימר צריך שלא יתא בין זה לזה שלשה דכיון דעומד שלשה – לא איכפת לן אי פרץ נמי שלשה דהא פרץ כעמוד מותר. ומשום הכי אפסקיה לאתנייה גבי פחות מארבעה למיתנא ביה כמלואו, דליהוי משמע בכנס ויוצא. אלא לרב הונא – דאמר פרץ כעמוד אסור, אפילו כנגד העמוד. ליערב – שלשה בהדי פחות משלשה וליתני: צריך שלא יתא בין זה לזה שלשה טפחים. משום דלא דמי – פסולא דפחות משלשה לפסולא דשלשה דפסולה דפחות משלשה – לא הוי מצי למיתלי בפרץ מרובה על העמוד, דכל כמה דלא הוי פרץ שלשה אף על גב דעומד טפח ופרץ טפחים – כשר. ומכא מלא פרץ לשלשה אשמעינן דבהכי מקרי פרץ, משום יודק גדי. פסולא דסיפא – היכא דעומד שלשה – לא מיפסל משום יודק גדי, דאי הוה עומד מרובה לא הוה חיישינן לגדי אלא משום מאי מיפסל בפרץ שלשה – משום דהוי פרץ כעמוד ותנא לאגמריה מדות דמחיצה קאתי, ומכא מצי לחדושי טעמיה ולמתליה בפסולא אתרינא – תנייה. פחות משלשה מני רבנן היא – מדקא מפליג בין פחות משלשה לשלשה – שמע מינה רבנן היא, דמפלגי נמי בין פחות משלשה לשלשה. אימא סיפא כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה – מדקא מפליג בין פחות מארבעה לארבעה דקאמר: פחות מארבעה אם פרץ יתר עליו – אף כנגד העמוד אסור, וארבעה גופה קתני סיפא דמתיר כנגדו, ואף על גב דפרץ יתר עליו. שמע מינה: רבן שמעון בן גמליאל היא.

והלבנתא כרב פפא – אין לתמוה דהבא קיימא לן פרוץ בעומד מותר, ובפרק שני דחולין (כטא) מסיק לכולי עמא מחצה על מחצה אינו כרוב ומייתי עלה ההיא דתנור, והבא לא מייתי לה. ושמא יש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה.

א' מוקי לה בי מיצעיה הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות – ולא הוה ליה עומד משום דאחי אוריא דהאי גיסא ודהאי

גיסא ומבטל ליה לעילא. וקשה להשר מקרי: דאבתי נעביר פחות מג' וחבל משהו, ופחות משלשה וחצי וחבל משהו ופחות משלשה וחבל חצי טפח ומשהו, ולמה לי עובי יתר על טפח? ושמא בענן אחי דהאי למיטעי.

עירב

אמר: מרדספא רבן שמעון בן גמליאל רישא נמי רבן שמעון בן גמליאל, דאמר: פחות מארבעה לבד! דאי רבן – משלשה ועד ארבעה? שלשה וארבעה חד הוא! אמר אביי: מדרשא רבנן ספא נמי רבנן, ומודו רבנן דכל למישרא בנגדו, אי אפא מקום ארבעה – חשיב, ואי לא – לא חשיב. רבא

אמר: מרדספא רבן שמעון בן גמליאל רישא נמי רבן שמעון בן גמליאל, וכי אמר רבן שמעון בן גמליאל אמרין לבד – הני מילי למעלה, אבל למטה הוה ליה במחיצה שהנגדיים בוקעין בה – לא אמרין לבד. תא שמע: דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות – מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. שרובן סלקא דעתך? אלא: שריבה בהן פתחים וחלונות מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ. הא כפרון – אסור! תיובתא דרב פפא – תיובתא.

והילכתא פותיה דרב פפא. תיובתא והילכתא? אין, משום דדייקא מתניתין פותיה, דתנן: לא יהיו פרוצות יתירות על הבנין. הא כפנין – מותר. משנה מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה, ובלבד שלא יהו בין חבל לחבירו שלשה טפחים. שיעור

חבלים ועוביין – יתר על טפח, כדי שיהא הכל עשרה טפחים. מקיפין בקנים, ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים. בשיירא דפרו, דברי רבי יהודה. והכמים אומרים: לא דפרו בשיירא, אלא בחוזה. כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב – אינה מחיצה, דברי

רבי יוסי ברבי יהודה. והכמים אומרים: אחד משני דברים. גמרא אמר רב המנונא, אמר רב: הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי – הוי עומד. געי רב המנונא: בערב מאי?

אמר אביי, תא שמע: שיעור חבלים ועוביין יתר על טפח, שיהו הכל עשרה טפחים. ואי אתא – למה לי יתר על טפח? ליעבד פחות משלשה וחבל משהו, פחות משלשה וחבל משהו, פחות מארבעה וחבל משהו! ותיסברא, האי פחות מארבעה היכא מוקים ליה? אי

מוקים ליה תחתא – הוה ליה במחיצה שהנגדיים בוקעין בה, אי מוקים ליה עילאי – אחי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. אי מוקים ליה במיצעי – הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות. שמעת מינה: עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד!

אלא רב המנונא הכי קא מיבעיא ליה: בגון דאייתי מחצלת דהוי שבועה ומשהו, וחקק בה שלשה וששק בה ארבעה ומשהו, ואוקמיה בפחות משלשה. רב אשי אמר: מחיצה תלויה איבעיא ליה, דברעא מיניה רבי טבלא מרב: מחיצה תלויה מהו שמתיר בהורבא? אמר ליה: אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקלו חכמים במים. "מקיפין בקנים וכו'":

בשיירא – אין, ביחיד – לא. והתניא, רבי יהודה אומר: כל מחיצות שבת לא התירו ליחיד יותר מבית סאתים! בדאמר רב נחמן, ואיתימא רב ביבי בר אביי: לא נצרכא אלא ליתן לון כל צרכן, היכא איתמר דרב נחמן ואיתימא רב ביבי בר אביי: לא נצרכא אלא ליתן לון כל צרכן. דרש רב נחמן משום רבינו

שמואל: יחיד נותנין לו בית סאתים, שנים נותנין להו בית סאתים, שלשה – נעשו שנירא, ונתנין לון בית שש. שבקת רבנן ועברת רבי יוסי יהודה? הדר אוקים רב נחמן אמורא עליה ודרש: דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בדי, ברם קד אמרו: יחיד – נותנין לו בית סאתים, שנים – נותנין לון בית סאתים, שלשה – נעשו שנירא, ונותנין לון כל צרכן.

רישא

אתא לרבן שמעון בן גמליאל וכו' – כלומר: עד ארבעה ולא ארבעה בכלל. דהא תנא בבא אחרית: כל שהוא ארבעה ומארבעה עד עשר אמות – אתאן לרבן שמעון בן גמליאל, דקא מפליג נמי בין פחות מארבעה לארבעה. הכי גרסין: דאי רבנן משלשה ועד ארבעה שלשה וארבעה חד הוא – משלשה ועד ארבעה בתמיה: היכי מפליג ארבעה משלשה דקתני עד ולא עד בכלל, דחני סיפא

כל שהוא ארבעה וכו' – אתא לרבנן שלשה וארבעה חד הוא. הני מילי למעלה – כעין קורה. משנה מקיפין שלשה חבלים – אשיירא שחנתה בבקעה קאי. זה למעלה מזה – על גבי יתדות סביב. מן התחתון לקרקע פחות משלשה והוי כולו עומד, דכלבד דמי. וממנו

לאמצעי פחות משלשה – הרי ששה עומד פחות שתי משהוין בשני האוירין, ומאמצעי לעליון פחות משלשה – הרי בשלשה אוירין תשעה עומד, פחות שלשה משהוין. שיעור עובי החבלים יותר על טפח – שלשה משהוין כדי שיהו הכל עשרה טפחים. וקפיפין בקנים – נעוצים ועומדים – זו היא מחיצה של שתי.

אבל של חבלים היא מחיצה של ערב. בשיירא דברו – הקילו אצלן, שאין צריכין אלא או שתי או ערב, שתי – כגון קנים, ערב – כגון חבלים. אבל ליחיד לא הקילו עד שיהא בה שתי וערב. כל מחיצה שאינה כזו – רבי יוסי פליג

עליה דאבא דמתניתין וקאמר דאפילו לשיירא בעינן שתי וערב. אחד משני דברים – או שתי או ערב. גמרא הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד – אף על גב דאיכא פרוצות, כדתנן לעיל: ולא יהו פרוצות יתירות על הבנין, וסתם כלי בדמה של שתי הוא, שעומד

על גבי קרקע. בערב מאי – מחבלים ומתניתין ליבא למילף הכשירה, דהתם כולו עומד הוא, דכלבד דמי. ליעבד – אויר אחד פחות משלשה, וחבל משהו. וכן שני דהוי לודי שתי עומד, והאורי השלישי פחות משלשה וחבל

משהו, ותיבכשר פירצת הארבעה בעומד של ששה. שהנגדיים בוקעין בה – ואפילו למעלה ממנו עומד עשרה טפחים שלימין, הא קיימא לן מחיצה תלויה אינה מתרת. עילאי – באור

השלישי שהוא עליון, אחי אוריא – דמן החבל ולרקעי. ודהאי גיסא – שממנו ולאמצעי דהוי נמי אויר, כיון דהוי יותר משלשה – ומבטל ליה לחבל, ואין כאן אלא ששה תחתונים. ואי מוקי לה באמצעי – אין כאן עומד מרובה על הפרוץ אלא אם כן תצרף שתי רוחות לבטלו.

אלא – כיון דלא מבטלת לה רב המנונא הכי קמבעיא ליה. וששק בה ארבעה – שלמים למעלה, ומשהו למטה. ואוקמיה – לוך גיסא דמשהו פחות משלשה סמוך לקרקע, דהשתא הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת.

ואוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא – נמי ליבא למימר, הואיל ועומד מרובה על האויר דתותיה מיניה. מחיצה תלויה מיבעיא ליה – מחצלת עשרה שהנביה מן הקרקע שלשה או יותר, מיבעיא ליה לרב המנונא אי מבטל לעומד לפרוץ שמתחתיו הואיל ופחות ממנו, או לא.

אלא במים – להתיר למלאות, כגון גומטרא שהיא למעלה מן המים, בפרק "כיצד משתתפין" (עירובין פז.ב). כל מחיצות שבת –

בדוך מחיצות רעועות שהן דשותי או דערב קאמר, שהתירום לרבים על ידי הדחק. לא התירום ליחיד – אי הקיף בון יותר מבית סאתים. ואף על גב שהוקף לירידה. שדרי לזור בון בלילי שבת הקיפום מערב שבת, הא בית סאתים מיהא שרי. ליתן לון כל צרכן – דהא דקאמר רבי יהודה בשיירא דברו ולא ליחיד ליתן לו כל צרכו – בדוך מחיצות קאמר, אבל

בית סאתים – ודאי יתנין ליה, הואיל ולחירה הקיפה. ובהא שיירא עדיפא – דיהבין להו כל צרכן. לחבלים – מותר בהיקף חבלים, אף על פי שאין כאן אלא ערב. נותנים לו בית סאתים – במחיצה זו, אבל במחיצה מעלייתא – כמה דבעי. שלא יהא בית סאתים פגוי – שלא יקיפו יותר מכדי צרכן בית סאתים. ליתן להם כל צרכן – הא דקאמר רבי יוסי דמתני דאינה מחיצה – אינה מחיצה לכל צרכן, אבל מחיצה היא לבית סאתים לאחד, ולבית שש לשנירא.

בדוך מחיצות רעועות שהן דשותי או דערב קאמר, שהתירום לרבים על ידי הדחק. לא התירום ליחיד – אי הקיף בון יותר מבית סאתים. ואף על גב שהוקף לירידה. שדרי לזור בון בלילי שבת הקיפום מערב שבת, הא בית סאתים מיהא שרי. ליתן לון כל צרכן – דהא דקאמר רבי יהודה בשיירא דברו ולא ליחיד ליתן לו כל צרכו – בדוך מחיצות קאמר, אבל

בית סאתים – ודאי יתנין ליה, הואיל ולחירה הקיפה. ובהא שיירא עדיפא – דיהבין להו כל צרכן. לחבלים – מותר בהיקף חבלים, אף על פי שאין כאן אלא ערב. נותנים לו בית סאתים – במחיצה זו, אבל במחיצה מעלייתא – כמה דבעי. שלא יהא בית סאתים פגוי – שלא יקיפו יותר מכדי צרכן בית סאתים. ליתן להם כל צרכן – הא דקאמר רבי יוסי דמתני דאינה מחיצה – אינה מחיצה לכל צרכן, אבל מחיצה היא לבית סאתים לאחד, ולבית שש לשנירא.

בדוך מחיצות רעועות שהן דשותי או דערב קאמר, שהתירום לרבים על ידי הדחק. לא התירום ליחיד – אי הקיף בון יותר מבית סאתים. ואף על גב שהוקף לירידה. שדרי לזור בון בלילי שבת הקיפום מערב שבת, הא בית סאתים מיהא שרי. ליתן לון כל צרכן – דהא דקאמר רבי יהודה בשיירא דברו ולא ליחיד ליתן לו כל צרכו – בדוך מחיצות קאמר, אבל

בית סאתים – ודאי יתנין ליה, הואיל ולחירה הקיפה. ובהא שיירא עדיפא – דיהבין להו כל צרכן. לחבלים – מותר בהיקף חבלים, אף על פי שאין כאן אלא ערב. נותנים לו בית סאתים – במחיצה זו, אבל במחיצה מעלייתא – כמה דבעי. שלא יהא בית סאתים פגוי – שלא יקיפו יותר מכדי צרכן בית סאתים. ליתן להם כל צרכן – הא דקאמר רבי יוסי דמתני דאינה מחיצה – אינה מחיצה לכל צרכן, אבל מחיצה היא לבית סאתים לאחד, ולבית שש לשנירא.

ואף על פי כן פוסקת הגמרא, וְהִלְכְתָּא בְּנוֹתֶיהָ דְּרַב פָּפָא – הלכה כשיטת רב פפא, הסובר 'פרוך כעומד מותר'.
מקשה הגמרא: תִּיּוֹבָתָא וְהִלְכְתָּא – וכי לאחר שנפרכו דבריו של רב פפא מבריייתא פוסקים אנו הלכה כמותו.
מתרצת הגמרא: אֵין – אכן כן, מִשּׁוּם דְּרִיבָּא מְהִינִיתִין בְּנוֹתֶיהָ – לפי שיש לדייק מדברי המשנה (לעיל טו) כמותה, דִּתְנֵן – שכן שנינו בה וְלֹא הָיוּ פְּרָצוֹת וְיִתְרוֹת עַל הַתְּנִין, ויש לדייק מכך, הֵא כְּפִנֵּן – אבל באופן שרוחב הפרצות הוא כרוחב הבנין, הרי זה מותר, ומוכח מכך ש'פרוך כעומד מותר'.

משנה

משנה זו ממשיכה לעסוק בדִּין שיירא שחנתה בבקעה ושתחילת דינה נתבאר במשנה לעיל (טו), ומפרשת אופנים נוספים שיכולים בני השיירא להקיף את מקום חנייתם.
מְקִיפִין בני השיירא את מקום חנייתם בַּשְּׁלֶשֶׁה הַחֲבִלִים. כלומר, נועצים שני עמודים בכל צד של מקום חנייתם, אחד בתחילת המחיצה ואחד בסופה, ומותחים שלשה חבלים על גבי עמודים אלו, זה עומד לְמַעַל מִזֶּה וזה עומד לְמַעַל מִזֶּה, ואותם החבלים נידונים כמחיצה, וּבִלְבָד שְׁלֹא יֵהָא בֵּין הֶחָל לְהַבִּירִי רִיחַ שֶׁלֹּשָׁה מְפָחִים, כלומר, שהחבל התחתון יעמוד בתוך שלשה טפחים לקרקע, והאמצעי בתוך שלשה תחתון, והעליון בתוך שלשה לאמצעי, שכן באופן זה נידון החלל שבין החבלים כסתום מדִּין 'לבוד' (צויר א). וְשִׁיעוֹר שֶׁלֹּשֶׁת הַחֲבִלִים יַחֲדוֹ צָרִיךְ שִׁיחָא (ו) עוֹקְבִין יָתֵר עַל שְׁפָח, בְּרִי שִׁיחָא בֵּין הַחֲבִל – על ידי החבלים והחללים שביניהם, שיעור של מחיצה כשרה שגובהה עֶשְׂרֵה מְפָחִים. ומחיצה זו נקראת 'מחיצה של עֶרֶב' (והיינו כחוטי אריגה השוכבים לרוחב הבד).

המשנה מפרשת אופן נוסף של עשיית מחיצה בבקעה: מְקִיפִין בני השיירא את מקום חנייתם בְּקִנִּים עוֹמְדִים זֶה בְּצַד זֶה גְבוּהִים עֶשְׂרֵה טַפְחִים, וּבִלְבָד שְׁלֹא יֵהָא בֵּין קִנָּה לְהַבִּירִי שְׁלֶשֶׁה מְפָחִים, כדי שיהא הריח שביניהם נידון כסתום מדִּין 'לבוד' (צויר ב). ומחיצה זו נקראת 'מחיצה של שְׁתִּי' (והיינו כחוטי אריגה העומדים לאורך הבד).

המשנה מביאה מחלוקת תנאים למי הותר לעשות מחיצה של חבלים או קנים: קולא זו שהקילו חכמים להקיף במחיצות כאלו אף שאינם מחיצות גמורות של 'שתי וערב', דווקא בַּשְּׁשִׁירָא של שלשה בני אדם דְּבָרֵי חַכְמִים, אבל יחיד צָרִיךְ לעשות לעצמו מחיצה גמורה. דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְחֲכָמִים אֲמָרִים, אף יחיד רשאי לעשות מחיצות אלו, וְלֹא דְּבָרֵי בַּשְּׁשִׁירָא אֵלָּא בְּהוּזָה. כלומר, לא נקטה המשנה לשון 'שיירא' אלא משום שכך היתה דרכם להלך בשירות ממוקם למקום מפני הסכנות שבמדבריות, אך כן הוא הדין אף ביחיד.

המשנה מביאה דעה שלישית בענין זה: כָּל מַחֲצֵה שְׁאִינָה שֶׁל שְׁתִּי וְשֶׁל עֶרֶב, אלא של 'שתי' בלבד כמחיצת קנים, או של 'ערב' בלבד כמחיצת חבלים, אֵינָה מַחֲצִיחָה, בין ביחיד ובין בשיירא. דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה. דהיינו, שרבי יוסי חולק על רבי יהודה אבין הסובר שבשיירא הקילו במחיצת 'שתי' או 'ערב', ומצריך אף בשיירא מחיצה גמורה של 'שתי וערב'. וְחֲכָמִים אֲמָרִים, די בכך שיהא בה אֶחָד מִשְׁנֵי הַדְּבָרִים, או 'שתי' או 'ערב'.

גמרא

הגמרא מביאה ספק בדִּין 'עומד מרובה על הפרוך' אֲמָר רַב הַמְּנוּנָא אֲמָר רַב, הֲרִי אֲמָרוּ חַכְמִים בַּמִּשְׁנָה (לעיל טו), שכאשר יש 'עומד מרובה על הפרוך' בַּשְּׁתִּי – מחיצה העומדת, הִיא 'עומדת' – הרי זו מחיצה כשירה, שהרי כך שנינו שם 'שיירא שחנתה בבקעה והקיפיה כלי בהמה מטלטלין בתוכה, ובלבד שלא יהא הפרוך מרובה על העומד'. ומעתה, בְּעֵין –[הסתפקן] רַב הַמְּנוּנָא, בְּמַחֲצִית עֶרֶב – השוכבת לרוחב, מֵאֵי – מה יהא הדין, האם אף במחיצה זו

אֵתָא – דין זה הולך לפי שיטת רבן שמעון בן גמליאל, דָּאמַר, שכל חלל שיש בו פְּחוֹת מִאֲרֻכָּה טפחים אומרים בו דִּין 'לבוד', וכשם שהוא סובר שכל חלל שאין בו ארבעה טפחים אינו חשוב ונידון כסתום, כך יסבור במחיצה שכל שאין ברוחבה ארבעה טפחים אינה חשובה להחיר לזרוע כלאים כנגדה. דָּא רַבִּנּוּ – שאם הסיפא כשיטת חכמים היא, הסוברים שדין 'לבוד' נאמר רק בחלל שהוא פחות משלשה טפחים, אם כן כיצד יתבאר דברי הבריייתא שיש דין אחד למחיצה שרוחבה מְשֻׁלָּשָׁה וְעַד אֲרֻכָּה טפחים, ודין אחר למחיצה שרוחבה ארבעה טפחים ומעלה, הרי לשיטתם שְׁלֶשֶׁה וְאֲרֻכָּה הִיא – דין אחד להם, ואינם מחלקים אלא בין מחיצה שאין בה שלשה טפחים למחיצה שיש בה שלשה. נמצא שיש סתירה בדברי הבריייתא, שהרישא מתבארת כשיטת חכמים והסיפא כשיטת רבן שמעון בן גמליאל.

הגמרא מתרצת את הקושיא על הבריייתא בשני אופנים: האופן האחר. אֲמַר אֲבִי, מִדְּרִישָׁא רַבִּנּוּ – מאחר ונתבאר שהרישא של הבריייתא כשיטת חכמים היא, שהרי מבואר בה שאין אומרים 'לבוד' אלא בפחות משלשה טפחים, יש לפרש דְּסִיפָא נִמִּי רַבִּנּוּ – שאף הסיפא של הבריייתא כשיטת חכמים היא, ומזדו רַבִּנּוּ – ומודים חכמים לרבן שמעון בן גמליאל, דְּכָל לְמִישְׁרָא כְּנָגְדוּ – שוכדי שיהא למחיצה חשיבות להחיר כנגדה, אִי אֵיכָּא מְקוֹם אֲרֻכָּה חֲשִׁיב – אם יש בה רוחב של ארבעה טפחים חשובה היא, וְאִי לֹא, לֹא חֲשִׁיב – ואם אין ברוחבה ארבעה טפחים אינה חשובה להחיר וריעה כלאים משני צידיה. רדע חכמים היא שיש לחלק בין דִּין 'לבוד' לבין דִּין מחיצה המתרת כנגדה. שאמנם לענין דִּין 'לבוד' הם סוברים שחלל של שלשה טפחים יש לו חשיבות ואינו נידון כסתום, אבל לענין מחיצה המתרת כנגדה הם מודים שצריך שיהא ברוחבה ארבעה טפחים.

ובאופן שני מתרצת הגמרא: רַבָּא אֲמַר, מְדִסְפִּיא – מאחר ונתבאר שהסיפא של הבריייתא היא כשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שהרי נתבאר שם שאין מחיצה חשובה להחיר כנגדה עד שיהא בה רוחב ארבעה טפחים, יש לפרש דְּרִישָׁא נִמִּי רַבִּנּוּ שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל – שאף הרישא ששנינו בה שאין אומרים 'לבוד' אלא בפחות משלשה טפחים כשיטת רבן שמעון בן גמליאל היא, וְכִי אֲמַר – ויש לתרץ שבאזיה אופן אמר רבן שמעון בן גמליאל אֲמָרִין לְבֹד – שאומרים דִּין לבוד עד ארבעה טפחים, הִנֵּי מִלִּי – דברים אלו אמורים רק לְמַעַל – כאשר החלל הוא במקום גבוה, כעין קורת מבוי האמורה לעיל (ט), אֲבָל לְמַטָּה – כאשר החלל סמוך לקרקע, מודה הוא לשיטת חכמים שגם אייר של שלשה טפחים פוסל את המחיצה, דִּהּוּ לִיָּה בְּמַחֲצִיחָה שְׁהַגְדִּים בּוֹקְעִין בָּהּ – שהרי זו מחיצה שהגדדים יכולים לעבור בה, ולפיכך לֹא אֲמָרִין בַּהּ דִּין 'לבוד' להחשיבה כסתום.

הגמרא חוזרת ומקשה על שיטת רב פפא הסובר 'פרוך כעומד מותר': תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראיא ש'פרוך כעומד אסור'. שנינו בבריייתא, דְּפָגוֹת הָלָלוּ – אם עשה אדם דפנות כאלו, שְׂרִיבֵין – שברוב שטח הדופן יש פְּתָחִים וְחִלּוּנוֹת, מוֹתֵר – הרי זו מחיצה המתרת, וּבִלְבָד שִׁיחָא בַּהּ עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּךְ.

שואלת הגמרא: 'שְׂרִיבֵין' סִלְקָא דְּעָתֵךְ – וכי תעלה על דעתך שברוב שטח הדופן יש פתחים וחלונות, הרי באופן זה ה'פרוך' מרובה על העומד, וכיצד יתכן לומר בזה 'ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוך'. מיישבת הגמרא: אֵלָּא אמור כך, דפנות הללו שְׂרִיבָה בָּהֶן – עשה בהן הרבה פְּתָחִים וְחִלּוּנוֹת, מוֹתֵר – הרי זו מחיצה המתרת, וּבִלְבָד שִׁיחָא בַּהּ עוֹמֵד מְרֻבָּה עַל הַפְּרוּךְ, כלומר, שיהא בין פתח לדופן ובין חלון לדופן ריחוק יותר משיעור רוחב הפתח או החלון. מדייקת הגמרא מדברי הבריייתא, הֵא כְּפִרְיִין – אבל אם היה רוחב ה'עומד' כרוחב הפרוך, אֲסוּר, וכשיטת רב הונא בריה דרב יהושע, הסובר ש'פרוך כעומד אסור'. ונמצא שיש מנאן תִּיּוֹבָתָא דְּרַב פָּפָא – פירכא על דברי רב פפא, הסובר 'פרוך כעומד מותר'.

מסיקה הגמרא: תִּיּוֹבָתָא – אכן מבריייתא זו נפרכו דברי רב פפא.

שבה הגמרא ומקשה: וכי ברישא ו-בתחילת דבריו, לענין יחידו
פוסק רב נחמן הלכה כשיטת רבי יוסי בריה דיהודה, שאין נותנים לו
אלא בית סאתים, ואילו ברישא ו-בסוף דבריו, לענין שירא הוא
פוסק כרבנן, שנותנים להם כל צרכן, ומדוע אינו פוסק לגמרי
כשיטת חכמים, שאף ליחיד נותנים כל צרכו.
מתרצת הגמרא: אין – אכן ברישא פוסק רב נחמן כרבי יוסי ברבי
יהודה ולא כחכמים, משום דקאמר רבא בריה דרבא – מאחר ואף רבי
יהודה שהוא אביו של רבי יוסי עומד בשיטתו בענין זה, שכן הוא
סובר במשנה שרק לשירא התירו להקיף כל צרכן במחיצת
חבלים, אבל ביחיד לא התירו אלא בית סאתים.
הגמרא מביאה מימרא בענין גדולו של מקום שבני שירא רשאים
להקיף במחיצת שתי או ערב: אמר רב גידל אמר רב, פעמים
ששירא של שלשה בני אדם אפילו בבית המשא סאים הם אסורין
לטלטל בו, כשמוקף מחיצות גרועות, ופעמים שאפילו בבית שבע
סאים הם מותרין. אמרו ליה – אמרו לו בני השיבה לרב גידל, אמר
רב הני – האם אפשר הדבר שיאמר רב מימרא תמוהה כזו. אמר
לחור רב גידל, אורייתא נביא וברייתא דאמר רב הני – נשבע אני
בתורה ובנביאים ובכתובים שכן אמר רב.
אמר רב אשי, מאי קשיא – מה היא הקושיא על מימרא זו שאמר
רב, דילמא הני קאמר – שמא כך היתה כוונתו לומר, אם הוצרכו
אנשי השירא למקום שגודלו בית שש סאים והקיפו מחיצה גרועה
של שתי או ערב כשבע סאים, הוינו שזהקו בית סאה אחד ויותר
מהנצרך להם, אפילו כשבע סאים מותרים להם לטלטל, מאחר ואין
כאן בית סאתים פנוי, אבל אם לא הוצרכו אלא להמשא סאים
והקיפו כשבע אפילו להמשא סאים אסורין, שכן הקיפו בית סאתים
יותר מהנצרך להם, ואין מועילות להם המחיצות כלל, אפילו
לבית חמש סאים.
הגמרא מקשה על דברי רב אשי: ואלא הא דקתני – דין זה ששינו
בברייתא (לעיל טז), וזכרנו שלא יהא בית סאתים פנוי, מאי – מה
דיא כוונת הדברים, לא – האם אין כוונת הברייתא שלא יהא בית
סאתים פנוי מאד, כגון שהקיפו שלשה בני אדם שטח של שמונה
סאים, שאף אם נותנים שני סאים לכל אחד מאנשי השירא עדיין
נותר בית סאתים פנוי בלא בעלים, באופן כזה אין מועילות
המחיצות כלל, אבל אם הקיפו שטח של שבעה סאים, שאין כאן
אלא בית סאה אחד בלא בעלים, הרי אלו מחיצות כשירות. ואם
כן יש לתמוה על דברי רב אשי, שפירש בדעת רב שאם לא
הוצרכו אלא לחמש והקיפו שבע אסורים אף בחמש.
מתרצת הגמרא: לא – אין כוונת הברייתא שלא יהא בית סאתים
פנוי מאד, אלא שלא יהיה פנוי מכליל, דהיינו, שלא יהא שם בית
סאתים יותר מהנצרך לאנשי השירא עבור כליהם, שאמנם אם
צריכים הם יכולים להקיף אפילו יותר משני סאים לאחר, אך אם
אינם צריכים אלא לבית סאתים והקיפו בית ארבעת סאים אין
המחיצות מועילות להם כלל.
הגמרא מבארת מה הדין באופן שחל שינוי במספר האנשים
החונים באמצע השבת: איחמר – נאמרה מחלוקת בבית המדרש,
לגבי שירא של שלשה אנשים שחנן בבקעה, והקיפו מערב שבת
שטח גדול במחיצות של שתי או של ערב, כפי הגדרש לעשיית כל
צרכיהם, וזאת בשבת אחד מן, ולא נותרו אלא שנים. או באופן
שהיו שם בערב שבת שנים, שהקיפו לעצמם שטח הגדול יותר
מבית סאתים, והיו אסורים להשתמש בו בכניסת השבת, ונתקפו
עליהן דיירים בשבת, ומעתה יש כאן שירא של שלשה בני אדם.
נחלקו בדינים אלו רב הני ורבי יצחק, חד מהם אמר שבת גורמת,
כלומר, דינים אולם לפי מצבם בכניסת השבת, ולפיכך אלו
השלשה שמת אחד מהם בשבת, מבטלים ובכניסת השבת הותרו
בהקיף גדול כל צרכם, עומדים הם בהיתר זה אף לאחר מיתת
השלישי. ואילו השנים שהקיפו בערב שבת שטח הגדול מבית
סאתים אין היקף זה מועיל להם, אף שנתוספו עליהם דיירים
בשבת. וחד מהם אמר, דיוורין גורמין, כלומר, דינים אולם כפי
מצבם עתה, ולפיכך אלו השלשה שמת אחד מהם מותרים

מעבשיו אלא בהקיף של בית סאתים, ואם הקיפו מערב שבת שטח
הגדול משיעור זה נאסרו עתה לטלטל בכולו. ואילו השנים
שנתוספו עליהם דיירים בשבת, מותרים מעתה בהקיף גדול כדי
עשיית כל צרכיהם, ועל כן אם הקיפו מערב שבת שטח הגדול
מבית סאתים, אף שבאותה שעה אסורים היו לטלטל בו, מכל
מקום הותרו בו משעה שנתוספו עליהם הדיירים.
הגמרא מוכיחה שרב הונא סובר 'שבת גורמת: תפתים – יש
להוכיח דרב הונא הוא דאמר 'שבת גורמת', ממה דאמר רבה, דאמר
ו-שאלתין מרב הונא, ויפא ו-שאלתין מרב יהודה, עירב אדם
עירובי חצירות בערב שבת דרך הפתח שבין שתי חצירות, ונתתם
הפתח בשבת על ידי מפולת של אבנים, או שעירב בערב שבת דרך
החלון שבניהם, ונתתם החלון בשבת, מהו – מה הדין באופן כזה,
האם בטל העירוב או לא. כלומר, בשתי חצירות הסמוכות זו לזו,
יש כותל בגובה עשרה טפחים ביניהן, אם יש באותו כותל פתח
או חלון (שרוחבו ארבעה טפחים) רשאים דיירי שתי החצירות
לערב יחידיו ולטלטל מזו לזו, לפי שיש חיבור ביניהם על ידי הפתח
או החלון. ומעתה, כשעירבו יחד בערב שבת ונסתם הפתח או
החלון בשבת, יש להסתפק אם מותרים הם להמשיך ולטלטל
מחצר אחת לשניה, שמאחר והותר הטלטול בתחילת השבת שוב
אינו נאסר, או שבטל העירוב שבניהם ואסורים בטלטול.
וממשיך רבה בדבריו: ואמר ליה על כך רב הונא ורב יהודה, שבת
הואיל והותרה הותרה, כלומר, מאחר ובכניסת השבת היה העירוב
כתיקונו, שכן היה בין החצירות פתח או חלון, הותר הטלטול בין
החצירות לכל אותה השבת, ומעתה אף אם נסתם הפתח או
החלון אין העירוב בטל, ומותרים להמשיך ולטלטל מחצר לחצר.
ומאחר ומצינו בענין זה שסובר רב הונא שהולכים אחר המצב
שהיה בכניסת השבת, ואין חוששים לשינויים שחלו במשך השבת,
יש ללמוד מכך שאף בסוגייתנו הוא זה שסובר 'שבת גורמת',
דהיינו, שאין דינים אלא לפי מספר האנשים שחנן שם בשעת
כניסת השבת, אף שלאחר מכן נוספו עליהם או נגררו מהם.
מסיקה הגמרא: תפתים – אכן מוכח הדבר, שכן היא דעת רב
הונא.
הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם של רב הונא ורבי יצחק
במחלוקת תנאים: ליא – האם יש לומר, דרב הונא ורבי יצחק
בפולקא ו-במחלוקת דרבי יוסי ורבי יהודה קמיפלגין ו-נחלקו.
דתנן במשנה (לקמן צד), הוצר שפנפצה בשבת משתי רוחותיה –
שנפרצו מחיצותיה משני צדדים ויצור א, וכן בית שפנפצין בשבת
משתי רוחותיה ויצור ב, וכן מבין שנימלו קירותיו או לחצוי בשבת,
הרי אלו מותרין לאותה שבת שנפרצו בה, ואסורין לעתיד לבא –
לשבתות האחרות, עד שיתקנם, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר,
אם מותרין הם לאותה שבת הרי הם מותרין גם לעתיד לבא –
לשבתות האחרות, ואם אסורין הם לעתיד לבא, אסורין גם לאותה
שבת. כלומר, כשם שאסורים לשבתות האחרות כך אסורים
לאותה שבת.
מבואר מדברי המשנה, שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אם אומרים
'שבת הואיל והותרה הותרה', לרבי יהודה תחילת השבת קובעת,
ומאחר ואז היו המחיצות שלימות, הותר הטלטול לכל השבת, אף
שנפרצו לאחר מכן. ולרבי יוסי דינים אולם את המצב כפי שהוא עכשיו,
ומאחר ועתה אין מחיצות אסורים הם בטלטול. ואם כן ליא –
האם יש לומר, שרב הונא הסובר 'שבת גורמת' דאמר כשיטת רבי
יהודה, ואילו רבי יצחק הסובר 'דיוורין גורמין' דאמר כשיטת רבי
יוסי.
דוחה הגמרא: אמר ליה רב הונא – יכול רב הונא לומר לך, אמא
דאמר – הדין שאמרתי יכול להתיישב אפילו לדברי רבי יוסי, לפי
שעד כאן לא קאמר רבי יוסי הני – לא אמר רבי יוסי שם שאין
אומרים 'שבת הואיל והותרה הותרה', אלא משום דלינתהו
למחיצות – שאין קיימות המחיצות החיצוניות שהיו בתחילת
השבת, ולפיכך אי אפשר להתיר הטלטול מדין 'הואיל והותרה',
אבל קא – כאן, לענין דיורים שנתוספו או נגררו בשבת, איתנהו

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ר"ת

עירב דרך הפתח – נראה לרבינו יצחק דהלכה כרב הונא, דשבת הואיל והותרה הותרה, דתניא כוותיה בפרק "הדר" (עירובין ע"ב): כל שוהר למקצת שבת כו'. ואין לומר דרבי יצחק יעמיד בהרייתא אליבא דרבי יהודה – דהא מוקי נפשיה אפילו כרבי יהודה בשמעתין, ואביי נמי סבירא ליה דרבי בפרק "כל גנות" (עירובין צ"ג), ומיהו, היתא דליתנהו למחיצות – אסור, כדמסקי הכא: אגא דאמרי אפילו כרבי יוסי, עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא משום דליתנהו למחיצות, ורב נמי פסיק כרבי יוסי בסוף פרק "כל גנות" (שם) וכן שמואל בנפרצה לרשות הרבים, ואף על גב דרב פסיק כרבי יוסי אפילו באיתנהו למחיצות, כדמכח נבי שתי חצירות ונפל כותל שביניהם, דהתם הוי שפיר איתנהו למחיצות, דאבתי איכא מחיצות חיצונות שעל ידיון נעשה החצר ושתי החצרות, ומשום הכי מייתי מחצר (וגדלה) שנפרצה לא בעיא דרב הושעיא בפרק "כל גנות" (צ"ג), מכל מקום נראה דבאה הילכתא כרב הונא, כדפרישית, ונראה לרבינו יצחק, שאם עירבו לצורך שניון מבית לבית, ונסתם הפתח בשבת – דשרי, כרב הונא, ואפילו נסתם באמצע השבוע ואחר כך נפתח בשבת – שרי, דחור העירוב למקומו, ורביה מדאמר בפרק "הוורק" (שבת ק"א), ספינות קשורות זו בזו – מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו – נאסרו, דחור ונתקשרו – חורו להתירן הראשון, ועוד: דלמסקא דשמעתין דמוקי רבי יצחק נפשיה כרבי יהודה ושרי אפילו במבוי שניטלה קורתו – כל שכן דיתיר בעירוב דרך הפתח, דהא בפרק "הדר" (עירובין ע"ב) קאמר: כל שוהר למקצת שבת כו', לאתויי עירב דרך הפתח, וזה הכלל לאתויי מבוי שניטלה קורתו, משמע דאי לא דתני זה הכלל – לא הוי שרינן מבוי שניטלה קורתו, אף על גב דהוי שרינן עירב דרך הפתח ונסתם, ורבינו יצחק בן אברם אומר: דמדתם נמי יש להוכיח דהלכה כרב הונא, דהדיא סוגיא כרב הונא דקפיד אמחיצה טפי, כדאמר הכא: עד כאן לא קאמר רבי יוסי כו', ולחכי, אי לאו זה הכלל – לא הוי שרינן מבוי שניטלה קורתו, אף על גב דשרינן עירב דרך הפתח ונסתם, דאילו רבי יצחק קפיד טפי אדיוקין, קורותיו או לחיי – בפירוש רש"י בבביתא, ידו נמצא כתוב: "קורותיו או לחיי", ודוין עמו, ואף על גב דאליבא דרבי יהודה קיימין, ואשכחתי לה לדידהי מבוי נותר בשתי קורות או שני לחיים כמו במפולש – מכל מקום למה לי למינקט קורותיו, כיון דבקורה אחת או בלחי אחד נאסר המבוי.

התם במחוזבירים – להאי שינויא נמי איירי בהיזמי ודיגי, דלא התקין ר'אשע אלא היזמי ודיגי המחוזבירים ולחים, כדאמר בהדיא ב"מרבדה" (בבא קמא פ"א), מים

ובמקום שנהרגו שם נקברין, "מותרין בגול עצים יבשים". האי תקנתא דיהושע הוה, דאמר מר: עשרה תנאים התנה יהושע: שיהו מרעין בחורשין ומלקטין עצים משדותיהן! התם בחיזמי ודיגי, הכא בשאר עצים, אי נמי: התם במחוזבירין, הכא בתלשין, אי נמי: התם בלחין, הכא ביבשים. "רבי יהודה בן תימא אומר: אף חזוין בכל מקום ובמקום שנהרגים שם נקברים". פשיטא, מת מצוה הוא, ומת מצוה קונה מקומו! לא צריקא, אף על גב דאית

רישא רבי יוסי כרבי יהודה – דקאמר יחיד בית סאתים, דאי רבנן – אפילו ליחיד כל צרכו יתני, אין משום דקאי אבזה בשיטתיה – גבי יחיד קאמר רבי יהודה נמי דאין נותנין לו אלא בית סאתים, במחיצת שתי או ערב, שלשה בחמש אסורין – כלומר: פעמים שלשה אנשים אסורין אפילו בחמש סאין, ופעמים שמונתין אפילו בשבע.

אורייתא נביא וכתבי – שבעה הוא, הוצרכו לשש והקיפו לשבע – שתי בלא ערב, מותרין דליכא בית סאתים פנוי, לא הוצרכו אלא לה' והקיפו לה' אפילו בח' נמי אסורין – דהשתא לא מהני מחיצות, הואיל והוקפו לבית סאתים יותר מכדי צרכן, מאי לא פנוי מאדם – כגון שלשה שהקיפו שמונה סאין, דכי יתבת לכל בית סאתים אכתי פשו להו בית סאתים פנוי בלא ערב, אבל שבע – לא, דכי יתבת בית סאתים לכל חד לא פש ליה אלא חד בית סאה בלא בעלים, לא פנוי מכלים – כלומר: שיש בין המחיצות בית סאתים פנוי, שלא היו צריכין לו, ואף על גב דאיתנהו שלשה, אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ארבע סאין – נמי בטלי מחיצות, ומת אחד מהן – ביום השבת, וניתוספו עליהן – שבת, שבת גורמת – שלשה ומת אחד מהן, הואיל וגורמת שבת להתיר – מותרין השנים אפילו לרבי יהודה, שנים והקיפו יותר מבית סאתים אף על פי שניתוספו עליהן דיוקין – אסורין לרבי יהודה, והואיל וכשנבנסה שבת גרמה לאיסור, דיוקין גורמין – שלשה ומת אחד מהן, דבציר דיוקין – אסורין אם הקיפו יותר מבית סאתים, שנים ונתוספו עליהן – מותרין, דאיכא דיוקין, עירב דרך הפתח ונסתם הפתח – אם היו שתי חצרות ופתח ביניהם ועירבו דרך הפתח ונסתם הפתח, או אם היו שתי חצרות ופתח ביניהם דעירבו על דעת הפתח ועכשיו נסתם בשבת, שנפלה כנגדו מפולת, מהו – מי שרי לאשתמושי דרך שאר חלונות הפתחות מארבעה שאין ראיות לעירוב, כדאמרין בפרק "חלוץ" (עירובין ע"א), הוצר שנפוצה – בשבת, משני רוחותיה – מפרש בפרק "כל גנות" (שם צ"ב), מאי טעמא נקט משתי רוחותיה, שניטלה קורתו או לחי – בשבת, מותרין לאותה שבת – דאמרין אפילו והותרה – הותרה, רבי יוסי אומר אם מותרין בו' – ומפרשין בפרק "כל גנות" (שם צ"ד), דרבי יוסי לאיסור, והכי קאמר: כשם שאסורים לעתיד לבא כן אסורין לאותה שבת, אלאמא, לא אמרין הואיל והותרה הותרה כדרבי יצחק, היינו תנא קמא – רבנן קמא, דאמרי לא דברו בשיירא אלא בהוה, ולעולם יחיד נמי מותר – יחיד דומיא דשיירא, דבדרך ולא ביישוב, והואיל וכול לעשות מחיצה הוגנת, ורבנן בתרא – אמליתיה דרבי יוסי כרבי יהודה קא מהדרי, דקאמר איהו אינה מחיצה לא בדרך ולא ביישוב, ואמרי ליה רבנן: אחד משני דברים, או שתי או ערב מחיצה היא, אחד יחיד ואחד רבים, בין בדרך בין ביישוב. **משנה** כמתנה – היוצאת למלחמה, מביאין עצים – ואין חוששין לגזל, ומלערי – עירובי חצירות, אם הקיפו אלו

ואלו ומחיצה מפסקת ביניהם, ויש שם פתח – אין צריכין לערב, גמרא מלחמת הרשות – סתם מלחמת רשות, ממלחמת יהושע ואילך שהיא היתה מלחמת מצוה, עצים יבשים וכל שכן לחים, **עשרה תנאים** – בבא קמא בפרק "מרבדה" (פ"א), שיהו מרעין בחורשין – שיהא כל אדם מולך בהמותיו לרעות ביער של חברו, ולא יקפיד בעל היער, משום דלאו לקצירה קאי, **הבא בתלשין** – אף על פי שתלשום הבעלים לצרכן להיסק, ויש בהם משום גזל אצל אחרים – מותר לאנשי מחנה, מת מצוה קונה פסוקו – אחד מעשרה נתאן

עירובין. פרק ראשון – מבוי שהוא גבוה דף יז עמוד ב – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

מים אחרונים חובה — עבשו לא נהגו במים אחרונים, דאין מלח סדומית מצוי ביניהן. א"נ: מים לפי שאין אנו גלילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה. **ואת** אכסניא דמאי — פירש הקונטרס: וישראלים הם. מידו בירושלמי איבא פלוגתא, דאיבא דמוקי לה בבבירים, ואפילו הכי איצטרך לאשמועינן דמאכילין אותם דמאי, דטבל אסור בתנאה, ודמאי הקילו.

אמר רב הונא בית שמיא אומרים — לא שייך כאן להקשות וכי טעמא דבית שמיא אתא לאשמועינן, דקא משמע לן: דאי משכחת תנא דאמר אין מאכילין — לא תיחוש לה, דבית שמיא הוא. ובהאי גזנא אמרין בפרק בתרא דביבמות (קכב, א). **אל** תפני אל האבות הכי נמי דלא לקי — ואם תאמר: אין הכי נמי, דהא לאו שאין בו מעשה הוא! ויש לומר: דפרין למאן דאמר לוקין עליו. א"נ: מים עקמת פתחי דהי מעשה. **לאו** שניתן לאחזקן מיתת בית דין — פירש הקונטרס: כמו אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מינה. ומשני: "אל יצא" כתיב, ואין כאן לשון הוצאת משוי. וקשה לפירושו: מה צריך כלל להזכיר דהוי לאו שניתן לאחזקת מיתת בית דין? כיון דמקשה מנח דבעי למימר דאין קרא להוצאה ולא לתחומין ועוד: מה מקשה רבי יונתן, והא רבי עקיבא סבירא ליה לתחומין דאורייתא, ונפקא ליה ב"מי שהוציא אוהו" (עירובין נא, א) מ"אל יצא". ואם רבי יונתן לומר דמסתבר כמאן דאמר דרבנן — על זה לא היה חולק רב אשי, דהא בכל דוכתא פשיטא ליה להתלמד דעירובי תחומין דרבנן, כדאמר בפרק "בבב מערבין" (שם לז, ב). דאמר ליה רבא לרב נחמן: מאן האני תנא דאפילו דרבנן לית ליה בריה. ובפרק "מי שהוציא אוהו" (שם מוא, א) אמר ליה רבא לאביי: מכדי עירובי תחומין דרבנן, מה לי חזיר במקום רבים ב', ועוד: דמשמע בכל דוכתא דהוצאה כתיב ביה בשבת. ובפרק "ציצה צולין" (פסחים פה, ב) אמרין הוציא בשר פסח מחבורה לבדירה — אינו חייב עד שיניח. הוצאה כתיב ביה בשבת, ולי אצטו לשון הוצאה בשבת אלא מהאי קרא ד"אל יצא אש". ובפרק קמא דהריות (ד, א) יש ספרים דגרסי בהדיא: והא הוצאה כתיב "אל יצא אש ממקומו". ונראה לפרש: דרב רבי יונתן ובין רב אשי נפקא להו הוצאה מ"אל יצא" כתיב: "אל יצא אש ממקומו". והכי משמע פשטיה דקרא: שאל יצא בשבת עם כליל ללקות את חנון בדרך שנושני בחול. וסבר רבי יונתן: אפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא — לא לקי, דכיון דמהאי קרא נמי נפקא לן איסור הוצאה דהוי מיתת בית דין, ורב אשי משני: מי כתיב "אל יצא" דהוי עיקר קרא בהוצאה, דאז דאי לא היו לוקין עליו אף על גב דלתחומין נמי אתי. "אל יצא" כתיב, וכיון דעיקרו בלשון יציאה — ואין עליו. אף על גב דאתי נמי לאיסור הוצאה, וקא על גב דהוצאה נפקא לן בריש "חזוקה" (שבת צג, ב) מ"זיכאל העם מהביא" — איצטרך תרי קראי, חד — להוצאה עני, וחד — להוצאת בעל הבית. ומשום דהוצאה מלאכה גרועה היא איצטרך תרי קראי, כדפרישית בשבת (בא, ב) דיבור המתחיל "פשט". והא דמשמע הבא דאי עיקר קרא בהוצאה כמו בתחומין לא היה לקי לכולי עלמא, אף על גב דבתחומין לית מיתה וב"מרוכה" (בבא קמא ע"ב) גבי עדים שהוכחו בפשט ולבסוף חזמו, משמע דלוקין למאן דאמר אין נהרגים, משום דלא חשיב לאו שניתן לאחזקת מיתת בית דין, ושם מפורש.

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושיין

ארבעה דיומדין — והא דאמר לעיל (דף טו, ב) הכי אנמריה דרמנא למשה לא תפרוך רובה — היינו היבא דליכא שם ארבע מחיצות כי הבא, דהואיל איכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן — חשיב

הארכעה

פשוטין — וליכא למימר הבא דאין אויירא דהאי גיסא ודחאי גיסא ומבטלי ליה, דלגבי עולי גלגלי הקילו ואוקמא דאורייתא. ואפשר דרוקא בפשוטין דרחבים אמה לא אמרין מדאוריין ולא

אתי אויירא ומבטל ליה, דהא גבי עמודי החצר פירש בריש מסכת דאין אויירא ומבטל להו מדאוריין. תוספת ישנים. ונביעין. כמלא שתי רבקות — לא סגי בוך פלוגתא, ואצטרך דלעיל דמתי

פשוטין לרבי מאיר, ולא אמרין אתי אויירא ומבטל ליה. תוספות ישנים.

דאית ליה קוברין — שיש לו יורשין. **באיסריא** — דרך כבושה. **מפניהו** — ואי סלקא דעתך קנה מקומו, ודיכי מצי למשקליה מהתם. **במת מוטל על המיצר** — שמושבכ ברוחב הדרך ממוצר למיצר. מתוך שניתן רשות לפנותו מפני בהנים ועושי טרדות שלא יאחילו עליו, מפניהו לכל רוח שיצאה. **שפלה סדומית יש בו** — ואמור רבנן (ברכות מ, א): **אחר** כל אכילתך אכול מלת. ומשום מלח שטבל בו אצבעו תיקנו מים אחרונים. **כי קורטא כבורא** — בבור מלח של מעט מאותו מלח סדומית, כמין קורט קטן. **כילל מלחא מאי** — מדד מלח לחמרים, צריך ליטול דיו או לא. **כל שכן** — דצריך. **אכסניא** — חיל הבא למלך ישראל להלחם על אויביהם, וישראלים הם. **דמאי** — ספק מעושר ספק אינו מעושר. דרוב עמי הארץ מעשרין חן, וחומרא דרבנן היא. **וגבי הנך אקילו רבנן**. לוקין על עירובי תחומין — דכתיב "אל יצא אש ממקומו", ומהבא לפינן תחומין בפרק "מי שהוציא אוהו" (עירובין נא, א). **(שכאל)** — לאו שניתן לאחזקת מיתת בית דין הוא. **דסלקא** דעתך אל יוציא הוא, ונפקא לן הוצאה מרשות לרשות מינה, והוא אב מלאכה היא, וממיתין עליה. **ובל לאו שניתן לאחזקת** — שלא יעשה כן, שמתחייב עליו מיתת בית דין — אין לוקין עליו, אפילו לא התרו בו למיתה והתרו בו למלקות, דהשתא לא מקטיל — אפילו הכי לא לקי, דלאחזקת מיתה ניתן ולא למלקות. **אל יצא** כתיב — ואין כאן לשון הוצאת משוי:

דאית ליה קוברין, דתניא: איזהו מת מצוה - כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו - אין זה מת מצוה. ומת מצוה קנה מקומו? והתניא: המוצא מת מוטל בפרטא - מפניהו לימין אפרטא או לשמאל אפרטא. שדה בור ושדה ניר - מפניהו לשדה בור, שדה ניר ושדה נרע - מפניהו לשדה ניר, היו שתייה נירות, שתייה וזעזות, שתייה בורות - מפניהו לכל רוח שיצאה. אמר רב ביבי: תבא במת מוטל על המיצר עסקינן, מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר - מפניהו לכל רוח שיצאה. ופסחורין מרחיצת ידים". אמר אביי: לא שנו אלא מים ראשונים, אבל מים אחרונים - חובה. אמר רב חייא בר אשי: מפני מה אמרו מים אחרונים חובה - מפני שמלח סדומית יש, שמשפא את העינים. אמר אביי: ומשפתהא בקורטא כבורא. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כיויל מילתא מאי? אמר ליה: [הא] לא מייבגיא. ויבדמאי".

דתנן: מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. אמר רב הונא: תנא, בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. ובית הלל אומרים: מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. וימלעריב". אמרי דבי רבי יצאי: לא שנו אלא עירובי חצירות, אבל עירובי תחומין - חייבין. דתני רבי חייא: לוקין על עירובי תחומין דבר תורה. מתקיף לה רבי יונתן: וכי לוקין על לאו שפ"אל"? מתקיף רב אחא בר יעקב: אלא מעתה דכתיב: "אל תפנו אל האבות ואל הידוענים" הכי נמי דלא לקי? רבי יונתן הכי קשיא ליה: לאו שניתן לאחזקת מיתת בית דין, וכל לאו שניתן לאחזקת מיתת בית דין אין לוקין עליו. אמר רב אשי: מי כתיב "אל יוציא"? "אל יצא" כתיב.

הדרן עלך מבוי

משנה עושיין פסין לביראות, ארבעה דיומדין נראין כשמונה, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: שמונה נראין כשנים עשר, ארבעה דיומדים וארבעה פשוטין. גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה, ועובייהם כל שהו. וביניהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: של ארבע קשורות ולא מותרות, אחת נכנסת ואחת יוצאת. מותר להקריב לפאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה. מותר להרוחק

דילמא ממשכי אחר פרתו ומפיק לדולול חוץ למחיצה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים:

להרוחק

חשיב

אפילו

דאית ליה קוברין – כשיש לו לנהרג זה יורשים שיתעסקו בקבורתו, שבאופן זה אינו נידון כ'מת מצוה', ובוזה לא תיקן יהושע שיקנה המת את מקומו, מכל מקום תיקנו חכמים לאנשי הצבא שיקברו באותו מקום שבו נהרגו, ולא יוכל בעל המקום לעכב.

הגמרא מביאה ראייה לכך שמת מצוה היינו אדם שאין לו קוברין: הַתְּנָא – שכן שנינו בברייתא, אִינְהוּ מַת מַצְוָה שֶׁכֵּהָן נִטְמָא לוֹ כְּדִי לַהֲתַעֲסֵק בְּקִבּוּרָהּ, כֹּל שְׂאֵין לוֹ קִיבְרִין – אנשים שיתעסקו בקבורתו, אבל אם אותו כהן שמצא את מת המצוה קורא בקול וְאַחֲרֵים עֹנִין אוֹתוֹ, כלומר, שיש יהודים נוספים באותו המקום, אִין זֶה מַת מַצְוָה, ואסור לכהן ליטמא לו, שהרי יכולים ישראלים להתעסק בקבורתו. ויש ללמוד מברייתא זו, שכשם שאינו בכלל 'מת מצוה' לענין כך שרשאי הכהן ליטמא לו, כמו כן אין הוא קונה את מקומו להיקבר בו, לפי שלא תיקן יהושע תקנה זו אלא במת מצוה שאין לו קוברים.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר שמת מצוה קונה את מקומו: וְכִי מַת מַצְוָה קָנָה אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַתְּנָא – והרי שנינו בברייתא, הַמְּצָא מַת מוֹטֵל בְּסִרְטָא – דרך כבושה שמהלכים בה רבים, מַפְנִינְהוּ לְמִין הַסִּרְטָא אוֹ לְשִׁמְאֵל הַסִּרְטָא, לאיזה צד שירצה. והיינו באופן ששני הצדדים שוים, אבל אם בצד אחד של האסרטיא יש שְׂדֵה בּוֹר – שאינה מעובדת, ואילו בצידה השני יש שְׂדֵה נִיר – חרושה, מַפְנִינְהוּ לַמֵּת לְשִׂדֵּה בּוֹר, שכן באופן זה הוא ממעט בנזק הנגרם לבעל השדה. ואם היה בצד האחר של האסרטיא שְׂדֵה נִיר – חרושה, וּבְצִידָהּ הַשְּׂנִי יש שְׂדֵה יָרֵעַ – וזרועה, מַפְנִינְהוּ לַמֵּת לְשִׂדֵּה נִיר. ואם הָיוּ שְׂתֵּיתִין [השדות שמשני צידי האסרטיא] נִירוֹת – חרושות, או הָיוּ שְׂתֵּיתִין וְרִיעוֹת, או שְׂתֵּיתִין בּוֹרוֹת – לא מעובדות, או מַפְנִינְהוּ לַמֵּת לְכָל רוּחַ [צדו] שִׁירְצָה. הרי מבואר מדברי הברייתא שמותר לפנות מת מצוה, ומוכח מכך שאינו קונה את מקומו.

מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב יִבְנִי, הָקָא – כאן, בברייתא זו, בְּמַת מוֹטֵל עַל הַסִּרְטָא עֲסָקִין, כלומר, מדובר באופן שנמצא המת מוטל לרוחב כל הדרך ממיצר למיצר ומגבול השדה שבצד האחד לגבול השדה שבצד השני, ואין אדם יכול לעבור שם בלא שיאחיל על המת, ולפיכך התירו חכמים לפנותו משם, כדי שלא יאחילו עליו כהנים ועושי טהרות. ומתוך שְׂנִיתָנָה רְשׁוּת לַפְּנֹתוֹ מִן הַמִּיצַר, רשאי הוא להיות מַפְנִינְהוּ לְכָל רוּחַ שִׁירְצָה.

שנינו במשנה: וּפְטוּרִין מִרְחִיצַת יָדִים.

אֲמַר אֲבִי, לֹא שָׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵה שְׁנֵי דִידִים שְׁקוּרִים הַסְּעוּדָה, אֲמַל נְטִילַת מַיִם אַחֲרֵיהֶם שֶׁאֵחָר הַסְּעוּדָה חוֹבָה הִיא אֵף עַל אֲנָשִׁי הַצֶּבֶא.

הגמרא מבארת את טעם נטילת מים אחרונים: אֲמַר רַב חִינְיָ בְּרִי אֲשֵׁי, מַפְנִי מַה אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁנִטְלַת מַיִם אַחֲרֵיהֶם חוֹבָה הִיא. מַפְנִי שְׂמִילָה קְדוּמִית שֶׁ [מִן] מַלְא הָבָא מִסְדּוּם, שְׂמִילָמָא [מִן] מַעוּר [אֶת] הָעֵינִים אִם נִכְסָה לְתוֹכָן, ומאחר ואמרו חכמים (ברכות מ.) שאחר כל אכילה יש לאכול מלח, חששו שמא יגע אדם בעינו בעוד מלח סודמית בידו, ועל ידי כך תסתמא עינו.

אֲמַר אֲבִי, וּמִשְׁתַּבְּחָא בְּקוּרְמָא בְּכוּרְמָא – מלח סודמית זה נמצא בשיעור קטן מאד [קורט] בתוך מידה גדולה מאד [וכור] של מלח. אֲמַר לִיה רַב אֲחָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב אֲשֵׁי, כִּיֵּל מִלְחָא – אדם המודד מלח, מֵאִי – מה דינו, האם צריך ליטול ידיו אחר המדידה או לא.

אֲמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, [הָא] לֹא מִפְּעָא – זו אינה שאלה, שהרי אם אדם שאינו נוגע באכילתו, קל במעט מלח צריך ליטול ידיו מחשש שנגע במלח סודמית, לא רחוקה לאדם זה המודד כמות גדולה של מלח שצריך ליטול ידיו.

שנינו במשנה: וּפְטוּרִין מִרְחִיצַת יָדִים, וּמִדְּמָאִי.

הגמרא מביאה משנה נוספת כעין זה. הַתְּנָא – שכן שנינו במסכת דמאי (פ"ג מ"א), מַאֲכִילִין אֶת הָעֵינִים דְּמָאִי – תבואת עם הארץ, שהתירו חכמים לעניים לאוכלה בלא לעשר, אף שיש ספק בדבר אם הופשרו מעשרותיה. וְאֵת אֲכַסְנָא דְּמָאִי – וכן הקילו שמותר להאכיל דמאי לאנשי צבא ישראלים הבאים להלחם עם מלך

ישראל כנגד אויביהם.

הגמרא מביאה שבדין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל: אֲמַר רַב הוּנָא, תָּנָא – שנינו בברייתא, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, אִין מַאֲכִילִין אֶת הָעֵינִים דְּמָאִי וְאֵת אֲכַסְנָא דְּמָאִי, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, מַאֲכִילִין אֶת הָעֵינִים דְּמָאִי וְאֵת אֲכַסְנָא דְּמָאִי. כלומר, דין זה שנתבאר שמותר להאכיל את העניים ואת חיילי ישראל דמאי אינו אלא לדעת בית הלל, אבל בית שמאי אוסרים בזה.

שנינו במשנה: וּפְטוּרִים מִרְחִיצַת יָדִים וּמִדְּמָאִי וּמִלְּעָרְבָא.

הגמרא מפרשת מאיזה עירוב פטרו חכמים את אנשי הצבא. אֲמַר רַבִּי – אמרו בני ישיבתו של רבי ינאי, לֹא שָׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנֵהוּ שְׁמֵי אֲנָשִׁי הַצֶּבֶא פְטוּרִים מִלְּעָרְבָא, אֲמַל עִירוֹבֵי הַצִּירוֹת, כלומר, שרשאים הם לטלטל בתוך המחנה אף אם לא עירבו אלו עם אלו, אֲמַל בְּעִירוֹבֵי תַּחֲמוּמֵין חִיָּבִין הֵם, דהיינו, שאינם רשאים לצאת בשבת חוץ לתחום אלפים אמה, אם לא הניחו עירובי תחומין.

וטעם החילוק בין עירובי חצירות לתחומין, לפי שדין עירובי חצירות אינו אלא מדברי חכמים, שהרי מן התורה מותר לטלטל מרשות היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר בלא עירוב, ולפיכך הקילו חכמים לגבי אנשי הצבא והעמידו דינם על דין תורה, אבל עירובי תחומין מן התורה הם, שאסור לאדם ליצא בשבת מחוץ לתחום, ולפיכך אף אנשי הצבא מצווים בהם.

הגמרא מביאה ראייה לכך שעירובי תחומין מן התורה הם: הַתְּנָא רַבִּי חִינְיָ, לֹקִין עַל עִירוֹבֵי תַּחֲמוּמֵין דְּבֵר תוֹרָה. כלומר, היוצא מחוץ לתחום בלא שהניח עירובי תחומין מערב שבת לוקה מן התורה, לפי שנאמר (שמות טו בט) 'שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל יָצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי', ודרשו חכמים (להלן נא.) ממקרא זה שאסור לאדם לצאת מחוץ לתחום בשבת.

הגמרא מקשה על דברי רבי חייא: מִתְקִיף לֵה [הקשה על כן] רַבִּי יוֹנָתָן, כיצד יתכן שהעובר על המקרא 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי' לוקה, וְכִי לֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל לֹא שְׂבָאָל – שנאמר בלשון 'אל'.

סברה הגמרא עתה, שכונת רבי יונתן היא שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו. מִתְקִיף [הקשה על כן] רַב אֲחָא בְּרִי עֲקֵבָא, אֲמַל מַעְתָּה – לפי דבריו אלו שאין לוקים על לאו שנאמר בלשון 'אל', אם כן איסור שאילת בעל אוב וידעוני שנאמר בלשון 'אל', דְּכִתְבִּית (ויקרא טז לא) 'אֵל תִּפְגֹּי אֶל הָאֱבֹת וְאֶל הַדְּעוּנִים, הִבִּי נָמִי דְּלֵא לָקִין – האם אכן אין לוקים עליו, והלא אין הדין כן, ובהכרח שגם לאו שנאמר בלשון 'אל' לוקים עליו.

מבארת הגמרא: אין כוונת רבי יונתן שכל לאו שנאמר בלשון 'אל' אין לוקים עליו, אלא כוונתו להקשות רק על הלאו 'אל יצא איש ממקומו' ורַבִּי יוֹנָתָן הִבִּי קִשְׁיָא לִיה – וכך הוקשה לו, הרי לאו זה הוא 'לאו שְׂנִיתִין לְאַחֲרֵת מִיתַת בֵּית דִּין', כלומר, לאו שבא להזהיר שלא לעבור על איסור שהעובר עליו נענש במיתת בית דין, שכן ממקרא זה למדים את איסור הרצאה מרשות לרשות בשבת שענשו במיתה, לפי שיש לדרוש את התיבות 'אל יצא' כמו 'אל יוציא', וכלל הוא בדינו שְׂכָל לֹא שְׂנִיתִין לְאַחֲרֵת מִיתַת בֵּית דִּין אִין לֹקִין עָלֵיו, באופן כזה לא אפשר להמיתו בבית דין, ולא התיר בו למיתה, שבאופן כזה לא אפשר להמיתו בבית דין, מכל מקום גם מלקות אינו לוקה, מאחר ולא זו בא להזהיר על מיתה ולא על מלקות, ואם כן, כיצד סובר רבי חייא שהיוצא מחוץ לתחום בשבת לוקה משום 'אל יצא איש ממקומו'.

מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב אֲשֵׁי, מִי כְּתִיב – וכי נאמר בתורה 'אל יוציא איש ממקומו', שלפיכך יש לומר שבא הכתוב לאסור הרצאה מרשות לרשות, והלא 'אל יצא איש ממקומו' כְּתִיב, שמשמע מכך שבא הכתוב לאסור יציאה מחוץ לתחום, ונמצא שמקרא זה אינו עוסק באיסור הרצאה אלא באיסור תחומין, ואינו בא לאזהרה מיתה בית דין, ועל כן סובר רבי חייא שהעובר על מקרא זה ויוצא חוץ לתחום לוקה מן התורה.

הטלטול, אך פסין לא. מבררת הגמרא: לִימָא מְתַנִּיתִין – האם נאמר
שמשנתנו דלא פְּתַנְיָא. דוחה הגמרא: אִפְּלוּ תִּמָּא שהמשנה
נשנתה גם כדעת חֲנִינְיָא, לא תוכל להקשות מדברי הבריייתא,
משום שְׁלֵמָי דְּקָמְר תָּנָא קָמָא קָא מְהִיר ליה – על מה שאמר
תנא קמא, שדיבר על בור לבדו, השיבו חנניא, שתנא קמא אמר
שפסים מועילים בבור ועל כן השיבו שאינם מועילים, אך לא דיבר
על באר בה לא עסק תנא קמא, ואכן הוא מודה בבאר שפסים
מועילים בה, וזו גם דעת המשנה שהתירה פסים רק בבארות.
הגמרא מוסיפה לדון אם המשנה כדעת הכל. מבררת הגמרא:
לִימָא מְתַנִּיתִין – האם נאמר שהמשנה דלא פְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא היא,
דְּתָנָן בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵן (בב), אֶחָד בָּאָר הֶרְבִּים וְבוֹר הֶרְבִּים וְכָאֵר הִיחִיד
עוֹשִׂין לָהֶן פְּסִין, כדן משנתנו, אֶכָּל בּוֹר הִיחִיד עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְבוּהָ
עֲשָׂרָה מַפְּחִים, ואין פסים מועילים בו, דְּכָרִי רַבִּי עֲקִיבָא. ואילו הָבָא
קְתָנִי – כאן במשנה נאמר שעושים פסים לְבִירָאוֹת, דהיינו בארות,
ויש לדייק, לְבִירָאוֹת אֵין ו-כֵּן, עוֹשִׂים פְּסִים, אבל לְבוֹיֹת לא,
ומשמע שאף לא לבורות הרבים, ואילו רבי עקיבא הלא התיר
לעשות פסים גם לבורות הרבים.
דוחה הגמרא: אִפְּלוּ תִּמָּא שהמשנה נשנתה גם כדעת רַבִּי עֲקִיבָא,
שאפשר לעשות פסים גם לבורות, ניתן ליישב שמה שנקט התנא
דווקא בארות, וזהו לפי שְׂבָאָר מִים חַיִּים דְּפִסְקָא ליה – שהלכה
מוחלטת היא שעושים לה פסים, לא שְׂנָא דְּרַבִּים וְלֹא שְׂנָא דְּיָחִיד –
בין לבאר ש רבים ובין לבאר של יחיד, קְתָנִי – שנאה במשנה,
אבל בור של מים מְבֻנְפִי, דלא פְּסִיקָא ליה – שאין זה מוחלט
שעושים לו פסים תמיד, שרק לבור של רבים עושים פסים ולא
לבור של יחיד, לא קְתָנִי – לא שנאו במשנה. ואין להוכיח מדברי
המשנה שלא כדעת רבי עקיבא שלבורות הרבים עושים פסים,
שאף שלא הזכירה המשנה שעושים פסים לבורות, הרי זה משום
שיש בורות שאין עושים להם פסים, והם בורות היחיד.
הגמרא מוסיפה לדון אם המשנה כדעת הכל. מבררת הגמרא:
לִימָא מְתַנִּיתִין – האם נאמר שהמשנה דלא פְּדַעַת רַבִּי יְהוּדָה בֵּן
כָּבָא היא, דְּתָנָן בְּמִשְׁנָה לְהֵלֵן (סב) רַבִּי יְהוּדָה בֵּן כָּבָא אוֹמֵר, אֵין
עוֹשִׂין פְּסִין אִלָּא לְבָאָר הֶרְבִּים בְּלָבָד. ואילו הָבָא קְתָנִי – כאן במשנה
נאמר שעושים פסים לְבִירָאוֹת, בלשון רבים, ומשמע לא שְׂנָא
דְּרַבִּים וְלֹא שְׂנָא דְּיָחִיד – בין לבאר הרבים ובין לבאר היחיד.
דוחה הגמרא: אִפְּלוּ תִּמָּא שהמשנה נשנתה גם כדעת רַבִּי יְהוּדָה
בֵּן כָּבָא, ואף היא התיירה רק בבארות של רבים, לא קשה על מה
שנקטה 'ביראות' לשון רבים, שיש לפרש מֵאֵי ו-מה) כוונתה
בתיבת 'ביראות', בִּירָאוֹת דְּעִקְבָא – שעושים פסים להרבה ביראות
של רבים שיש בעולם, אך אין כוונתה לכלול שני סוגי ביראות של
רבים ושל יחיד.
הגמרא מבארת את התיבה 'דיומדין'. אומרת הגמרא: מֵאֵי
'דיומדין' המוזכרים במשנה שיש להעמידם סביב הבאר בכדי
להתיר לטלטל בתוך השטח המוקף, אֶמֶר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן אֶלְעָזָר,
תיבה זו מורכבת משתי מילים, דִּי' ו-שִׁין עֲמוּדִין, כלומר, עמודים
כפולים, שיש להעמיד בפניות ההיקף שסביב הבאר שני עמודים
המחזירים זה לזה בזווית בצורת האות ר', באופן שאמה של עמוד
זה תבוא לצד אחד ואמה של העמוד השני תמשך לצד אחר.
אגב דברי רבי ירמיה בן אלעזר אלו, מביאה הגמרא להלן עוד
מדבריו בעניינים שונים, והתיבות 'דיו' למ'נודה שב"ח וזו"ת [בית]
שת"י] נתק'לקלל במידה שלש"ה הן סימן לכל המימרות הללו.
קודם לכן מביאה הגמרא ביאור תיבה אחרת שנכללה בה התיבה
'דיו' במשמעות של שנים: תָּנָן הֵתָם בְּמִסְכַּת דְּמָאִי (פ"א מ"א), אודות
החיוב לעשר 'דמאי' שהם פירות עם הארץ שחוששים שמא לא
עושרם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַשְּׂתִינִין ו-מִין הָאֵרֶץ רְעוּת הַנִּלְקָחִים
מֵעַם הָאֵרֶץ פְּטוּרִין מִלְּעֶשֶׂר, שכיון שרעות הן אינו חס עליהן
ומעשרן, חוץ מן השיתין ממין הנקרא דְּיוֹפְרָא, שאם לקחן מעם
הארץ חייב לעשרן, לפי שבהן יש לחשוש שמא לא עושרן.
מבארת הגמרא: מֵאֵי דְּיוֹפְרָא, אֶמֶר עוֹלָא, אֵילָן הָעוֹשֶׂה דִּי' ו-שתי
פעמים) פִּירוֹת בְּשָׁנָה.

לְהַרְחִיק את הדיומדין מן הבאר ועל ידי כך להגדיל את השטח
המוקף שדינו כרשות היחיד, כָּל שְׁהוּא – בכל שיעור שהוא, דהיינו
כל מה שברצונו להגדיל, וּבְלָבָד שְׂרִיבָה בְּפִסִּין עד שלא יהיה בין
פשוט לפשוט ובין פשוט לדיומד מקום פרוץ בשיעור של יותר
מכדי שתי רבקות של בקר, כאמור לעיל במשנה, שמאחר שעל
ידי הרחקת הדיומדין מהבור, מתרחקים הם אף זה מזה, עליו
להרבות בפסים בכדי שלא יהיה מקום פרוץ בשיעור האמור.
המשנה מביאה דעה חולקת הסוברת שיש שיעור לגודל השטח
שניתן להתיר על ידי הפסים: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לא אמרו שפסי
ביראות מתיירים את השטח שביניהם בכל גודל שהוא, אלא רק עד
גודל של בֵּית סָאִתִּים – מקום זריעת תבואה בשיעור סאתיים,
שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה, שאין להתיר על ידם
לטלטל בשטח גדול יותר.
אֶמֶר לֹא לרבי יהודה, לא אָמְרוּ את השיעור של בֵּית סָאִתִּים לענין
זה של פסי ביראות שאין להתיר לטלטל בהם בשטח גדול יותר,
אִלָּא אמרו זאת לְנִינְיָ ו-מקום גידול ירקות חרעים) וְלְקָרְפָּא ו-מקום
גדול מחוץ לעיר מוקף גדר סביב המשמש לאוצר של גזרי עצים),
שמאחר שלא הוקפו בגדרות לשם שימוש של דיור, אסרו חכמים
לטלטל בהם כל שיש בהם שיעור של יותר מבית סאתיים, אֶכָּל אִם
הָיָה דִּיֹר של בהמות בשדה אִף פָּהָר ו-דיר של בהמות בעיר) אִף
מוֹקְצָה ו-מקום רחב מאחורי הבית) אִף חֲצִיר שִׁלְפָנֵי הבית, באלו
אִפְּלוּ המקום הוא בגודל בֵּית חֲמִשָּׁה בּוֹרִין אִפְּלוּ בֵּית עֲשָׂרָה בּוֹרִין
מוֹתֵיר לטלטל בו, שכל אלו הוקפו בגדרות ומחיצות לשם שימוש
של דיור, וכיון שאתה מודה בכך, עלִיךְ להודות גם בבארות מים,
שמימיהם ראויים לשתיית אדם, והשימוש בהם נחשב כשימוש
של דיור, שמותר לטלטל בשטח זה בכל גודל שהוא, ולפיכך מוֹתֵיר
לְהַרְחִיק את הדיומדין בְּכָל שִׁיעוֹר שְׁהוּא מן הבאר, וּבְלָבָד שְׂרִיבָה
בְּפִסִּין.

נמרא

שנינו במשנה, עוֹשִׂין פְּסִין לביראות. הגמרא דנה אם המשנה
מוסכמת על דעת הכל. מבררת הגמרא: לִימָא מְתַנִּיתִין דְּלֹא פְּתַנְיָא
– האם נאמר שהמשנה היא שלא כדעת חֲנִינְיָא, דְּתָנָא, עוֹשִׂין פְּסִין
לְבוֹר להתיר את הטלטול ממנו אל חוצה לו, וְחֲבִלִין לְשִׁינְיָא,
שכאשר שירה נמצאת בדרך ושובתת שם בשבת ואנשיה חפצים
לטלטל במקומם, אינם יכולים להתיר את הטלטול על ידי עשיית
פסים ודיומדין כאמור במשנה לגבי ביראות, אלא עליהם להקיף
את מקום חנייתם בשלשה חבלים וכל חבל בעובי טפח ועוד)
הגבוהים זה מזה עד שלשה טפחים, שעל ידי כך יוצר 'לבור' בין
חבל לחבל ויחשבו כמחיצה של עשרה טפחים. וְחֲנִינְיָא אוֹמֵר,
חֲבִלִין מוֹעִילִים לְבוֹר, להתיר את הטלטול ממנו, אֶכָּל לא פְּסִין.
נמצא שחנניא חולק על דין המשנה.
דוחה הגמרא: אִפְּלוּ תִּמָּא ו-תאמר) שהמשנה נשנתה גם כדעת
חֲנִינְיָא, לא תוכל להקשות מדברי הבריייתא בה אמר שאין עושים
פסים לבור, לפי שבוֹר לְחוּד וְכָאֵר לְחוּד, ולדעתו לא הותרו פסים
אלא לבאר שמימיה נובעים, ולא לבור של מים מכונסים, ובמשנה
אין מבואר אלא שעושים פסים לביראות, ולדעת חנניא בדווקא
נשנה כן, ואין בורות בכלל. טעם החילוק בין בור לבאר הוא,
שמימיו של בור עשויים לכלות, וחששו חכמים שאף אחר שיכלו
ימשיכו לטלטל בין הפסים, והלא לא הותר הטלטול שם אלא
כאשר יש מים בבור, שהתירו להוציאם לצורך השקאת בהמת
עולי רגלים. מחמת חשש זה אסר חנניא להתיר בור על ידי פסים.
חשש זה אינו קיים בבאר, שמימיה נובעים מעצמם ואינם כלים,
ועל כן אף הוא מודה שעושים פסים לבארות.
לשון אחרת: אִמָּא דְּאֶמְרִי – יש שאמרו שממזה זו בלשון אחרת,
מִדְּלֹא קְתָנִי – ממה שלא נאמר בבריייתא 'וְחֲנִינְיָא אוֹמֵר עוֹשִׂין חֲבִלִין
לְבוֹר וּפְסִין לְבָאָר', אלא אמר 'חבלין לבור אבל לא פסין, מְכַלֵּל –
יש ללמוד מכך, דְּלְחֲנִינְיָא לא שְׂנָא בּוֹר וְלֹא שְׂנָא בָּאָר – אין חילוק
בין בור ובין באר, ובשניהם חֲבִלִין אֵין – אכן מועילים להתיר את

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף יח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" ריא

תוספות

אפילו עשרה כורין מותר – פירש הקונטרס: והני פסי ביראות נמי, והאיל ומימיון ראויין לשתיית אדם – תשמיש דירה מעלייתא היא. ואין להקשות: אם כן, אמאי אמר בגמרא מתניתין דלא כרבי עקיבא מולא קתני בורות. דילמא נקט ביראות – דאפילו עשרה כורין שרי. ויש לומר: דמתניתין רבי יהודה היא. דלא שרי אפילו בבאר אלא בית סאתים. ואם תאמר: ומאי שנא גבי שירא דבעו רבנן שלא יהא בית סאתים נמי, והכא גבי פסין דגרעיני טפי מנחבליס כדאמר בגמרא. לא אצרכיה שלא יהא בית סאתים פנוי ויש לומר: דגבי שירא, והאיל ונעשה לצורך שעה – לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין. אי נמי: גבי עלי רגלים הקילו, והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה, כמו שהקילו לענין פרוץ מרובה על העמוד. ומכל מקום, צריך לפרש כפירוש הקונטרס דחשיבי פסין מוקפין לדירה אף על פי שאין אדם דר שם, דאי לא תימא דכי – תקשה מתניתין לרב הונא ברבי תינא, דבעי למימר בפרק "הדר" (עירובין סזב.) דמחיצה שאינה מוקפת לדירה – לא נעשה מחיצה. דפריך לרבי יוחנן, דאמר: מחיצה היא, אלא שמחוסרת דירין. בור לחוד ובאר לחוד – דהמקשה נמי היה יודע שיש חילוק בין בור לבאר, דמתניתין היא. אלא שהיה מדקדק לפרש, מולא פירש במילתיה ופסין לבאר – מכלל דלא מפליג, כמו שמדקדק בסמוך. והוא הדין דהוא מצי למימר מתניתין דלא כתבא קמא, דבמתניתין קתני דוקא באר ולא בור.

בור לחוד – פירש רש"י: בור מים מכונסין, דעבידי דפסקי. ואף על גב דלעלמא בפירקא קאמר טעמא דבעינן מים חיים, משום דבעינן מידי דחוי לאדם – האי טעמא לא שייך אלא לרבי יהודה בן בבא. דאמר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים לבד. וטעמא משום דבעי מידי דחוי לאדם. דאי משום דלא פסק – אפילו בור רבים נמי, דאין לחוש דילמא פסקי. אבל שאר רבנים טעמיהו משום דלא פסקי, דאי בעי מידי דחוי לאדם – אפילו בור הרבים נמי לא. בשלמא למאן דאמר פרוצון חיינו בור – מבאן היה מקשה רבינו יצחק בן מאיר על פירש הקונטרס: דפירש בריש כתובות (חא.) שתי יצירות הוו, ולכך בריך שתי "יציר האדם" ראשון ו"ר". דהוי כמאן דאמר דאין ועוד, דברת הכי קאמר רחמי: לכלייל טעמא דהא יצירה הוי, מר סבר: בתר מחשבה אולנין, ומר סבר בתר מעשה אולנין וחינו כמאן דאמר זנב, דאליבא דיהיה דרשנן דהוה קראי כרבי אבהו. לכן נראה דשתי יצירות הוואי – היינו כמאן דאמר פרוצון.

ר' ושמאל; חד אמר: פרוצון, וחד אמר: זנב. בשלמא למאן דאמר פרוצון – היינו דכתיב: "אחור וקדם צרתני", אלא למאן דאמר זנב – מאי "אחור וקדם צרתני"? כדרבי אמי, דאמר רבי אמי: אחור למעשה בראשית, וקדם לפורענות. בשלמא אחור למעשה בראשית – דלא איברי עד מעלי שפתא, אלא וקדם לפורענות מאי היא? אילימא משום קללה – הא בתחילה נתקלל נחש, ולבסוף נתקללה חיה, ולבסוף נתקלל אדם! אלא למבול, דכתיב: "וימח את

כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה וגו'". בשלמא למאן דאמר פרוצון – היינו דכתיב: "וייצר" תרין יוד"ן. אלא למאן דאמר זנב – מאי "וייצר"? כדרבי שמעון בן פזי, דאמר רבי שמעון בן פזי: אוי לי מיצרי אוי לי מיצרי. בשלמא למאן דאמר פרוצון – היינו דכתיב: "זכר ונקבה בראם". זכר ונקבה בראם? – לכדרבי אבהו, דרבי אבהו רמי, כתיב: "זכר ונקבה בראם", וכתיב: "(פ) בצלם אלהים ברא אותה" – בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים, ולבסוף לא נברא אלא אחד. בשלמא למאן דאמר פרוצון – היינו דכתיב: "ויסגור בשר תחתנה". אלא למאן דאמר זנב – מאי "ויסגור בשר תחתנה"? אמר רב זביד, ואיתימא רבי ירמיה, ואיתימא רב נחמן פר יצחק: לא נצרכה אלא למקום חתך. בשלמא למאן דאמר זנב – היינו דכתיב: "ויבן", אלא למאן דאמר פרוצון – מאי "ויבן"? לכדרבי שמעון בן מנסיא, דרבי רבי שמעון בן מנסיא: "ויבן ה' אלהים את הצלע" – מלמד שקילעה הקדוש ברוך הוא לחיה והביאה לאדם הראשון, שכן בכרפי תים קורין לקלעיתא בגייתא. דבר אחר: "ויבן ה' אלהים", אמר רב חסדא, ואמרי לה במתניתא תנא: מלמד שבנאה הקדוש ברוך הוא לחיה כבניין

אוצר

להרחיק כל שהוא – כל מה שכלבו לעשות הוקף גדול. ובלבד שירבה בפסין – דכל כמה דמרחיק מבור – מגדיל ריוח שבין דימוד לדימוד, וצריך להרבות בפסין עד שלא יהא בין פשוט לפשוט, ובין פשוט לדימוד יותר מעשר אמות לרבי מאיר, או משלש עשרה אמה ושלש לרבי יהודה. לגינה ולקרפף – שאין הקיפין לדירה. קרפף – הוקף גדול חוץ

לעיר להכניס שם עצים לאוצר. אבל אם היה דיר – של בהמות, שעושין בשדות, היום כאן והיום כאן כדי לנבלה בגללי הבהמות. סחר – לבהמות של עיר. מוקצה – רחבה שאחורי הבתים. וחצר – שלפני הבתים. דכל הני הקיפין לדירה הוא. והני פסי ביראות נמי, והאיל ומימיון ראויין לשתיית אדם – תשמיש דירה מעלייתא הוא. גמרא חבלים לשירא – כדתנן בפרק קמא (עירובין טזב.) מקיפין שלשה חבלים, דכובלי עומד הוא. אבל פסין לשירא – לא, דהוי פרוץ מרובה, ולא הותר אלא לבור משום בהמת עולי רגלים, כדמפרש לקמן. בור – מים מכונסין, ועבידי דפסקי, ומשום הכי אסר חנניא, דזמנן דפסקי מיא ובטלי מחיצות, ולא הותרו פסי ביראות אלא מפני מימיהן של בהמות עולי רגלים. באר – מים חיים. וביראות דמתניתין, מולא קתני בורות – במים חיים קאמר. בור הרבים – אי פסקי מיא מדברי אהרדי, ולא מוטלי התם. באר יחיד – דלא פסקי מיא. לבורות לא – ואפילו דרבים. מכונסין דלא פסיקא ליה – דאיכא בור הרבים דמחנה, ואיכא בור יחיד דלא מחנה – לא קתני ואילו הכא ביראות קתני – דמשמע תרי, חד דרבים וחד יחיד. ביראות דעלמא – אבל ביראות קאי, ולעולם דרבים. השיתין – מיני תאנים רעות, כדאמר במסכת ברכות (מב.) פטורין – מן הדמאי, דכין דרעות הן – לא חס עלייהו עם הארץ, ועישרן. חוץ מן הדיופרא – שהוא חשוב. דיו פירות – טוענין שתי פעמים בשנה. אחור וקדם צרתני – מלפנים ומאחור צרת לי צורת פנים. הצלע – בין לרב בין לשמאל לשון צדדין, כמו "ולצלע המושב השנית" (שמות כו.) פרוצון – חילוק לשנים, שהיה זכר כמאן ונקבה כמאן. זנב – היה לו לאדם ראשון, וטעמו ממנו, ובאר את חיה. מאי אחור וקדם צרתני – דמשמע שתי צורות. מאדם ועד בהמה – אדם הוזכר בפורענות תחילה. הכי גרסינן: היינו דכתיב וייצר בתרין יודין – דמשמע שתי צורות. אוי לי מיצרי – שמעונין אם אעשה רצון יוצרי. אוי לי מיצרי – אם אעשה רצון יצרי. זכר ונקבה בראם – משמע: מתחילת בריאתו היה זכר ונקבה זכר מצד זה ונקבה מצד זה. ברא אותו – משמע חד. ויבן – משמע שהיתה מחוסרת בנין. מאי ויבן – בניה ועמדת היתה. שקילעה – קליעת שיער.

אוצר

אוצר

יד ליד לא ינקא רע - לאו היינו קרא דריש בסוטה (ד,ב) לענין גסות הרוח, דהתם דריש מקרא ד'ותעבת ה' כל גבה לב יד ליד וגו', וקרא דהבא היינו 'יד ליד לא ינקא רע חורע צדיקים נמלט'.

מתקין לה רב נחמן בר יצחק - מכאן משמע דרב נחמן בר יצחק לאו היינו רב נחמן סתמא, ולא אחורי בית הכנסת

בשעה שהצבור מתפללין - בתוספתא דמגילה (פרק ג) תניא: אין פותחין בתי כנסת אלא למורה, שכן מצונו במשכן שנא' ובמדבר ג' ו'החזונים לפני המשכן קדמה וגו' מורה וגו'. ונראה דקסבר האי תנא דשכינה במערב, והיו משתחוים למערב או היתה ארץ ישראל ובית המקדש במערב, דכתיב ודברי הימים ב'ו' (ויתפללו) והתפללו דרך ארצם, וכתיב ודניאל ו'ו' וכוין פתיון ליה בעיליתיה נגד ירושלים, והשתא לכאורה נראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד הארון, ומיהו, אין נראה, (דבסוף פרק) קמא דברכות (דף ו'ב) אמרין: ההוא גברא דהוה מצלי אחורי בי כנישתא, אמר ליה אליה: כדו בר קיימא קמי מרך. פירוש: כשתי רשויות, וקאמר: לא שנו אלא דלא קא מהדר אפיה לבי כנישתא, אבל מהדר אפיה לבי כנישתא - לית לן בה, ואם היה עומד לצד הארון - כל שכן דאי מהדר אפילו לבי כנישתא דמחוי כשני רשויות, שהצבור משתחוים למורה, והוא משתחוה למערב, ועוד, דאמר התם בפרק 'הרואה' (סא,א) אסור לו לאדם לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, ולא אמרין אלא דליכא פיתחא אחרינא, אבל איכא פיתחא אחרינא - לית לן בה, אם כן משמע, לפי שעובר לפני הפתח ואינו נכנס ונראה דאחורי בית הכנסת היינו לצד פתח בית הכנסת, וקרא 'אחורי' - לפי שהוא אחורי העם.

מדרין כוית - היינו אילן של זית, והוא מר, ואילן נמי מקרי זית, דכתיב (ושמות טו): 'ויורוהו ה' עץ', ודרשנין: זה זית, שאין לך מר באילנות כמו זית.

כל הנשמה - פירש רבינו חננאל: קרי ביה הנשמה בדגש, **נתברכו** שכניה, והא דאמר ובהורות כהנים פרק בחוקותי: 'ושמנו עליה אוריכים' שזו היא מדה טובה שאינה טוענת פירות בשעה שאין שרויין בה - כאן שזו טענת יהודה שכניה, אי נמי: שאינה מוציאה כל כך כמו כשהם עליה.

[ופרשעי

אוצר, מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה פרי לקבל את הפירות - אף האשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד. "ויביאה אל האדם" - מלמד שעשה הקדוש ברוך הוא שושבינות לאדם הראשון, מפאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן ואל ירע לו, ולמאן דאמר פרצוף - הי מייניהו סני ברישא? אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא דוכר סני ברישא. דתניא: לא יחלף אדם אחורי אשה בדרך, ואפילו היא אשתו. נודמנה על הנשר - יסלקנה לצדין, וכל העובר אחורי אשה בנהר - אין לו חלק לעולם הבא. תנו רבנן: המרצה מעות לאשה מידו לדה או מידה לידו בשביל שישתפל בה, אפילו דומה למשה רבינו שקיבל תורה מיהר סיני - לא ינקא מדינה של גיהנם, ועליו הכתוב אומר: 'יד ליד לא ינקא רע' - לא ינקא מדינה של גיהנם. אמר רב נחמן: מנוח עם הארץ היה, שנאמר: "ויקם וילך מנוח אחרי אשתו". מתקין לה רב נחמן בר יצחק: אלא מעתה, גבי אלקנה דכתיב: "וילך אלקנה אחרי אשתו" הכי נמי? וגבי אלישע דכתיב: "ויקם וילך אחריה" הכי נמי? אלא: אחרי דבריה ועצתה, הכא נמי: אחרי דבריה ועצתה. אמר רב אשי: ולמאי דאמר רב נחמן, מנוח עם הארץ היה, אפילו כי רב נמי לא קרא. דכתיב: "ותקם רבקה ונערותיה ותרפכנה על חמלים ותלכנה אחרי האיש" - ולא לפני האיש. אמר רבי יוחנן: אחרי ארי ולא אחרי אשה, אחרי אשה ולא אחרי עבודה זרה, אחורי עבודה זרה ולא אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללין. ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בגדיי הוליד רוחין ושריין וילין, שנאמר: "ויהי אדם שלשים ומאת שנה וילך בדמותו בצלמו", מפלג דער האדנא לאו בצלמו אוליה. מתיב, היה רבי מאיר אומר: אדם הראשון

חסיד גדול היה, פיון שראה שצונקסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרוי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה? כי קאמרין ההוא - בשכבת זרע דחזא לאונסיה. ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: מקצת שבוו של אדם אומרים בפניו, וכולו שלא בפניו. דכתיב: "פי אותך ראיתי צדיק לפני ביום הזה", פולו שלא בפניו - דכתיב: "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו". ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: מאי דכתיב: "והנה עלה זית מרף בפיה" - אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונא של עולם, יהיו מזונותי מרוזין פזית ומסורין בידך,

ואל יהיו מתוקין פדבש ותלזין ביד בשר ודם. פתיב הכא "מרף" וכתיב התם "המריפני לחם חוקי". ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית ששנשמעין בו דברי תורה פלילה - שוב אינו נחרב, שנאמר: "ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות פלילה". ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות, שנאמר: "כל הנשמה תהלל יה הללויה". ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: נתקללה בכל - נתקללו שכניה, נתקללה שומרון - נתפרכו שכניה, נתקללה בכל נתקללו שכניה - דכתיב: "ושמתיה למורש קיפוד ואנמי מים". נתקללה שומרון נתפרכו שכניה - דכתיב: "ושמתי שומרון לעי השדה למנעו

אוצר רחב מלמטה וקצר מלמעלה - שאם היה רחב מלמעלה, כשהוא ממלא מכביד משאוי הפירות על הכתלים, ומטה אותם. רחבה מלמטה - חלל בית החרם שלה. שושבינות - שנשתדל בחיותו, לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה. סני - מהלך. ואפילו היא אשתו - שהוא גנאי לו. נודמנה על קל הנשר - והיא מהלכת לפניו. יסלקנה לצדין - ויעבור לפניו. בנהר - דמדליא למא, ומסוכל בבשרה, ובאשת איש קאמר. המרצה - מונה. יד ליד - המרצה מיד ליד, אפילו הוא כמו משה שקבל תורה מיד הקבית הלל לידו. עם הארץ היה - דלא גמר דרך ארץ דמתניתין דקתני לעיל: לא יחלף אדם אפילו אחרי אשתו. אלקנה - גביא היה, דכתיב בסדר עולם: "ויבא איש האלהים אל עלי" - זה אלקנה. עשרה נביאים נקראו "איש האלהים" והוא אחד מהם. וליכא למימר עם הארץ היה, ולמאי דקאמר רב נחמן - דהאי "אחרי" אחרי ממש קאמר. כי רב - מקרא ושקרוין תינוקות של בית רבן, ולא אחרי אשה - אשת איש, ולא אחרי עבודה זרה - שזאן ימשך אחריה, וכתיב "הרחק מעליה דרכך", ואמרין (עבודה זרה יא,א): זו האפקורסות, ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין - שנראה ככופר, שעומד מאחריה ואינו נכנס. בגדיי - שישב מאה ושלשים שנה נזוין, מפני שגער בו הקדוש ברוך הוא, דכתיב "המן העץ וגו'" וקללו, וזו תאנה - תגורות, ומתרגמין ורוין (בראשית ג), שכבת זרע רחוא לאונסיה - נעשה שדין ורוזין ולילין מני מזיקין. ואומרים מקצת שבוו בו - כלומר: דרך ארץ הוא, שאף על פי שאדם משבח את חברו, שלא בפניו הרבה, אין מרבה בשבחו לפניו. מפני שנראה כמזניח. בפניו - כתיב "צדיק", שלא בפניו - כתיב "צדיק תמים". מרף בפיה - מאמר פיה, ביקשה שידא זית טרף שלה - ולידן מזון. כשר ודם - נח, ולא אמר איה אלוה עושי - לא הרצרך להתאונן ולומר איה עושי ודריני חרב, מי שנותן ומזיות של תורה ללילה, ולהביא נקט לילה - שהקול נשמע מרוזק. מיום שחרב בית המקדש - ופסוק הכהנים מלברך בשם המפורש, דאמר ב'אין הרושין' שהיו מברכין בשם המפורש, דיו לילין שישתמש בשם שתי אותיות - בין לשבח לפניו, בין לברך איש את חברו, דכתיב "כל הנשמה תהלל יה". כלומר: זה השם שכל הנשמה כולה ראו להשתמש בו. מכלל דשם בן ארבע אותיות ושם המפורש - לא לכל הנשמה יתן, אלא לכהנים בלבד. דכתיב (דברים י') "ולברך בשמו", וכתיב (במדבר ו') "ושמו את שמך" - המיוחד לך. נתקללו שכניה - מקללתה. נתברכו שכניה - מקללתה. למורש קיפוד - ושם הולכות החיות רעות, ומזיקות מקומות הסמוכות לה, דאוי לרשע ואוי לשכינו (סוכה ג'ב).

למנעו

הכוונה היא להליכה אחריה ממש, לא זו בלבד שלא ידע מנוח את
הברייתא האוסרת זאת, אלא אפילו כי רב נמי לא קרא – אף את
הפסוקים שלמדים תינוקות של בית רבן לא למד, דכתיב (בראשית
כד סא) וְתִקֶּם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וְתִרְכְּבֶנָּה עַל הַנִּמְלִים וְתִלְכְּנָה אַחֲרֵי
הָאִישׁ, שהלכו אחרי האיש ולא לפני האיש, הרי מפורש בכתוב
שאין לילך אחר אשה, ומנוח, שלדעת רב נחמן הלך אחר אשה,
לא ידע אפילו פסוק זה.
הגמרא מביאה אחר מי אין ללכת: אמר רבי יוחנן, מוטב לילך אחרי
ארי, אף שסכנה בדבר, ולא לילך אחרי אשה אשת איש, ומוטב
לילך אחרי אשה ולא לילך אחרי אחר, עבודת בוכבים שמא ימשך
אחריה, ומוטב לילך אחרי עבודת בוכבים ולא לילך אחרי פתח
בית הכנסת בשעה שמתפללין שנראה ככופר בה' שעומד שם ואינו
נכנס להתפלל.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל
אותן הנשים שהיו אדם הראשון בנידוי, שהם מאה ושלושים שנה
שהיה נוהג שגער בו הקדוש ברוך הוא על שאכל מעץ הדעת
ואמר לו (בראשית ג יא) הֲמָן הֲעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֲכֹל מִמֶּנּוּ
אֲכַלְתָּ, וקללו, בשנים אלו הוליד רוחין ושידיו וליין ומיני מוזיקין,
שנאמר (בראשית ג א) וַיְהִי אִדָּם שְׁלֹשִׁים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיֻּלְּדוּ בְּרִמּוֹתָיו
בְּצִלְמוֹ, ואז נולדו שם, מכלל דער האידן – ויש לדייק שער עתה
לאו בצלמו אולי, אלא רוחין ושדיו וליין ילד.
פשוט הדברים הם שהולידם מחוה. הגמרא דנה בדברים אלו:
מיתבי – הקשו בני הישיבה, נאמר בברייתא, היה רבי מאיר אומר,
אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנבקעה מיתה לעולם על
ידו, בכך שאכל מעץ הדעת ונתקלל (בראשית ג יט) כי עפר אתה ואל
עפר תשוב, ישב בתענית במשך מאה ושלשים שנה, ופירש מן
האשה במשך מאה ושלשים שנה, והעלה ודיו – חגורות של עליו
תאנים על בשרו במשך מאה ושלשים שנה, וכיון שפרש מאשתו
באותן שנים, כיצד אמר רבי ירמיה בן אלעזר שילד בשנים אלו
מחוה את אותם מוזיקין.
מתרצת הגמרא: כי קאמרין – מה שאמרנו שילד מוזיקין, שהוא
בשכבת זרע שהוא לאונסיה – שראה לאונסו, שממנו נוצרו, ולא
מחוה.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, אף
שמקצת משכחו של האדם אומרים לו בפניו, ואולם דרך ארץ הוא
שכולו – כל שבחו) אין אומרים אלא שלא בפניו, משום שאם ירבה
ויאמר את כל שבחו בפניו, הרי הוא נראה כמחנף לו.
דבר זה שאומרים מקצת שכחו של אדם גם בפניו, יש ללמוד ממה
דכתיב בנח שאמר לו הקב"ה (בראשית ט א) כִּי אֲנִי רֹאשִׁי צִדִּיק לְפָנַי
בְּדֹרֹתָי, הרי שהקב"ה שבחו בכך שהוא צדיק ולא הוסיף על
שבח זה, והרי זה מקצת שבחו, ולא כל שבחו שהיה 'צדיק תמים'
כדלהלן. ואת זאת שכולו – כל שבחו) אין לומר אלא שלא בפניו,
יש להוכיח ממה דכתיב (בראשית ט ו) נָח אִישׁ צִדִּיק תָּמִים הָיָה
בְּדֹרֹתָיו, הרי שכל שבחו, שהיה 'צדיק תמים', נאמר רק שלא
בפניו, שהתורה מספרת כן, ואילו הקדוש ברוך הוא לא אמר לו
זאת.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מאי
דכתיב ביונה ששלח נח מן התיבה אחר המבול לראות האם
התמעטו המים מעל פני האדמה (בראשית ח א) וְתָבֵא אֱלֹהֵי הַיּוֹנָה
לַעֲת עֶרֶב וְהָיָה צֶלֶה וַיֵּת טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמִּיִּם מֵעַל
הָאָרֶץ, מדוע בחרה בעלה וית דווקא. אלא אמרה היונה לפני
הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, טוב לי שהיו מונותי מיוזין
ו-מרים) גזית שהוא מר, ומסורין בידך – ואקבלם מידך, ואל יהיו
מונותי מתוקין בך בידך ותליון ביד בשר דם, כלומר שהיא מעדיפה
להיות בחצרות ניונות מיד הקב"ה ואף אם יהיו מונותיה
טובים פחות, מאשר להיות בתיבה ולזון מידו נח ואף אם בכך ידיו
מונותיה טובים יותר. ויש לדרוש כן ממה דכתיב קא – [כאן]
ש'רף' וכתביה תהם – [שם] (משלי ל ח) הַמִּרְפֵּי לֶחֶם חָקִי, כלומר
האכילני את מאכלי הנצרך לי, הרי ש'טרף' הוא מזון, ועל כן

אויצ' תבואה, מה אוצ'ר זה עושים אותו רחב מלמטה וקצר – [וצר]
מלמעלה, כדי שיוכל לקבל את הפירות (התבואה) שמניחים בו,
שאינו היה צר מלמטה ורחב מלמעלה, הרי כאשר היה מתמלא
היו הפירות מכבידים על כתליו ומטים אותם, ואי את האשה עשה
הקב"ה כשהיא רחבה מלמטה, בחלל בית החרם, וקצרה – [וצרה]
מלמעלה, כדי שתוכל לקבל את הולך שבה. ומה שנאמר בהמשך
הפסוק ויבאה אל האדם, אינו שייך לענין הקודם אלא דבר אחר
הוא, שהכתוב מלמד ששעה הקדוש ברוך הוא שושבנות לאדם
הראשון, שהשתדל בחיותו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת
חופתו. ויש ללמוד מכאן לאדם גדול וחשוב, ששעה שושבנות למי
שקפן הימנו ויתעסק בחיותו ובשמחתו, ואל ידע לו בכך לומר
שאין לו לעסוק עם הקטנים, שהרי הקב"ה, שהוא גבוה מעל גבוה
ואין גדול ממנו, נתעסק בכך עם אדם הראשון שהוא בשר ודם.
הגמרא שבה לבאר את הסובר שהצלע היא פרצוף. שואלת
הגמרא: והלא דאמר דהצלע היא פרצוף, והיינו שמתחילה היו
לאדם הראשון פרצוף מלפנים ופרצוף מאחור, האחד של זכר
והאחד של נקבה, הי' מנייהו סני ברישא – איזהו הפרצוף שהלך
מלפנים. משיבה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא דפרצוף
הזכר סני ברישא – הלך מלפנים, והנביא בברייתא, לא יתלך אדם
אחוריו – [אחוריו] אשה בדרך שמא יבוא לידי הרהור על ידי הילוכה
ותנועותיה, אלא ילך בדרך ואפילו אשה זו היא אשתו,
משום שגנאי הוא לו. ואם נודענא כי אשת איש המהלכת לפניו על
הנשר, שאין דרך אחרת ללכת בה, ויסלנה לצדדי – ילך כשהיא
לצדו ואינה לפניו, וימחר הילוכו עד שיהיה לפניו. וכל העובר
אחוריו אשה אשת איש בעוברה בנה, שהיא מרימה בגדיה לכל
ירטבו מן המים, ונראה בשרה והוא מסתכל בה, אין לו חלק לעולם
הבא. ומאחר שלמדנו שאסור להלך אחר אשה, ודאי הזכר הלך
מלפנים, שאם הנקבה היתה הולכת מלפנים נמצא הזכר הולך
אחרי הנקבה.
הגמרא מביאה דברים נוספים אודות הסתכלות באשה: תנו רבנן
בברייתא, הפרצה – [המונה] מעות לאשה ומעבירין מידו לידה או
מידה לידו, ועושה כן בשביל שיתפלל בה, אפילו הוא דומה בתורה
ומעשים טובים שבידו למשה רבינו שקיבל תורה מהר סיני, לא
יגבה מדינה של גיהנם ויענש על חטאו, ועליו הכתוב אומר (משלי יא
כא) יד ליד לא יגבה רע, שמה שנאמר 'יד ליד' נדרש פעמיים,
שהמצרע מעות מיד ליד לאשה בכדי להסתכל בה, אפילו הוא
כמשה שקיבל תורה מיד הקב"ה לידיו, אף על פי כן לא יגבה
מדינה של גיהנם ויענש.
הגמרא מביאה דברים אודות הליכה אחר אשה בדרך: אמר רב
נחמן, מנה, אבי שמשון, עם הארץ היתה, שנאמר (שופטים ג א) וַיִּקֶּם
וַיִּלָּךְ מְנוּחָ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ, הרי שלא ידע את הברייתא דלעיל
האוסרת לילך אחרי אשה ואפילו היא אשתו, שהרי הלך אחר
אשתו בדרך.
הגמרא דנה בדברי רב נחמן: מתקין לה רב נחמן בר יצחק על דברי
רב נחמן, אלא מעשה שפרשת שמי שנאמר בו שהלך אחרי אשתו,
הכוונה היא כפשוטו של דברים שהלך אחריה בדרך, אם כן נמי
[אצל] אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו, הכי נמי – האם
גם שם תפרש שהלך אחריה בדרך, והלא נביא היה ואין לומר
שהיה עם הארץ, וכן נמי [אצל] אלישע דכתיב (מלכים ב ד ד)
וַתֹּאמֶר אִם הִנָּעַר הַיָּה וְהִי נִפְשָׁךְ אִם אֶעֱבֹר וְיָקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ,
הכי נמי – הגם שם תפרש שהלך אחריה בדרך, והלא אף הוא נביא
היה. אלא על כרחך שמה שנאמר באלקנה וכן מה שנאמר
באלישע, שהלכו אחרי אשה, אין הכוונה להליכה אחריה בדרך,
אלא להליכה אחרי דבריה וצאתה, שאלקנה וכן אלישע נהגו כפי
מה שאמרו ויעצו להם אותן נשים, קא נמי – אף כאן, במנוח, יש
לפרש שלא הלך אחר אשתו בדרך אלא הלך אחרי דבריה וצאתה
בלבד, ואין להוכיח שהיה עם הארץ.
מוסיפה הגמרא: אמר רב אשי, ולמאי – [ולפי מה] דאמר רב נחמן
מנה עם הארץ היתה לפי שנאמר בו שהלך אחר אשתו, ולדבריו

באותם פושעים, ועל כרחך שהוא עוסק בפושעי עובדי כוכבים.
ונמצא שגם מה שמוכח מפסוק זה שאין פושעים אלו שבים
בתשובה אפילו על פתחו של גהינם, אין הכוונה לפושעי ישראל,
שהם אכן מצדיקים את הדין עליהם ומברכים את הקב"ה על שדן
אותם כראוי להם.
הגמרא מבררת את דברי ריש לקיש שאין אש גיהנום שולטת
בפושעי ישראל. מקשה הגמרא: **אִלָּא הָא דְּבִתְיָב 'עֲבָרַי' עָמֵם**
הַקָּבָה, וכאמור, שהכוונה לפושעי ישראל הניזונים בגיהנום,
כיצד יתפרש לדברי ריש לקיש שאין אש גיהנום שולטת בפושעי
ישראל.
ותרצת הגמרא: **הָהוּא** – כוונת הפסוק היא **דְּמַחֲיָבִי הָהִיא שְׁעָתָא** –
שמתחייבים אותה שעה בניהנם, **וְהָיִי וְאִבְיָא אֲבִרְהָם אֲבִינוּ וּמִסִּין**
לָהּ וּמִקְבֵּל לָהּ – ומעלה אותם משם ומקבלם, **בֵּר (ו-ח) וְיִשְׂרָאֵל**
שָׁבָא עַל פֶּת עֻזְבַּר בּוֹכְבִּים, כִּשְׁהוּא נִידוֹן בְּגִיהֵנוֹם מִשְׁכָּה עָרְלָתוֹ
ונעשה בכלתי מהול, **וְלֹא מִכְשָׁקָר לִיָּה** – ואין אברהם אבינו מכירו
בבדי להוציאנו משם, לפי שהיה דומה לו כמי שאינו נימול, והוא
נידון בגיהנום עד שהוא משלים את כל מה שנתחייב.
לעיל הובאו דברי ריש לקיש שאמר שרשעים אינם שבים
בתשובה אף על פתחו של גיהנום, משום שנאמר בהם 'פושעים'
לשון הווה. הגמרא מקשה על דברי ריש לקיש הללו: **מִתְקִיף לָהּ**
רַב כְּהֵנָא, הִשְׁתָּא ו-מעתה דְּאֲמַרְתָּ שִׁי'פּוֹשְׁעִים הֵינּוּ דְּפִשְׁעֵי וְאִזְלִי
– שהם עדיין פושעים וחלובים, **אִלָּא מַעְתָּה דְּבִתְיָב** (ויקרא כב ג)
'וּמוֹצִיא אֲתָכֶם מִצִּיר הַלְוִיָּת לָכֶם לֹאֲלֵהֶם אֲנִי ה' וְכֵן מַה
שָׁנָא (שם א' מה) 'כִּי אֲנִי ה' הַמַּעֲלֶה אֲתָכֶם מִצִּיר הַלְוִיָּת לְהִיָּת
לָכֶם לֹאֲלֵהֶם, האם כוונת הפסוקים דְּמִסִּין וּדְפִשְׁעֵי הוא –
שהקב"ה מעלה אותנו ומוציאנו ממצרים עתה, לשון הווה, והלא
רואי אין לומר כן, **אִלָּא כוונת הפסוק היא דְּאִסִּין וְאִסִּין** – שהעלה
ושהוציא את אבותינו ממצרים, **הֲכִי נִמְי' אף כֵּן בַּפְסוֹק זֶה**,
'וַיֹּצֵאוּ וְרֹאן כַּפְגְּרִי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, אין הכוונה שעדיין הם
פושעים, אלא **דְּפִשְׁעֵי ו-שפשונו בעבר הוא**, ואין ללמוד מפסוק זה
שרשעים אף על פתחו של גיהנום אינם שבים בתשובה.
עוד מדברי רבי ירמיה בן אלעזר: **וְאָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה (בן) אֶלְעָזָר,**
שִׁלְשָׁה פְתָחִים יֵשׁ לְגִיהֵנוֹם, אֶחָד בְּמַדְבַּר וְאֶחָד בֵּין וְהָיִת בִּירוּשָׁלַם.
פתח אחד ישנו בְּמַדְבַּר, דְּבִתְיָב בעדד קורח (מדבר טו ג) וְתַפְתַּח
הָאֶרֶץ אֵת פִּיָּה וּתְבַלַּע אֶתָם וְאֵת בְּתִיהֶם וְאֵת כָּל הָאֲדָם אֲשֶׁר
לָקְרָח וְאֵת כָּל הָרֶכָּשׁ, וְיִדְּרוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכְסַּ
עֲלֵיהֶם הָאֶרֶץ, הרי שיש לגיהנום פתח במדבר, ופתח זה נפתח
ובלָעָם. פתח נוסף ישנו בָּיָם, דְּבִתְיָב ביונה שאמר בעת היותו במעי
הדג (יונה ג) **'וַיֹּאמֶר קִרְאִיתִי מִצָּרָה לֵאמֹר אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִכֶּסֶם שְׂאֵל**
שְׁוֹעֲתִי שְׁמַעְתָּ קוֹלִי, הרי שכינוה את מקומו בים כשאוּל, על שם
פסוּחַ הוא לגיהנום. ופתח שלישי ישנו בִּירוּשָׁלַם, דְּבִתְיָב (סעודה
לא ט) **'וְאֵם ה' אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתִנּוֹר לוֹ בִּירוּשָׁלַם, וְתִנּוֹר דְּבִי**
וְגִשְׁנוֹתָה בְּרִיתָא בבית מדרשו של רבי **יִשְׁמַעְאֵל**, שכוונת הפסוק
כך היא, **'אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְזוֹ נִיְהֵנָם, וְתִנּוֹר לוֹ בִּירוּשָׁלַם וְזוֹ פְתָחָה**
שֶׁל נִיְהֵנָם, הרי שיש לגיהנום פתח בירושלים.
הגמרא מבררת האם אין פתח נוסף. שואלת הגמרא: **וְתוֹ לִיבָא** –
והאם אין לגיהנום פתח נוסף. **וְהָאֵמַר ו-והלא אמרו רבי מְרִיָּן וְאֵמַר**
רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוֹ, וְאֵמַר לָהּ ו-רשע שאמר וְתִנּוֹר ו-שנה דָּבָה בֵּר
מְרִיָּן בְּרִיתָא דָּבָה וְבִרְיָתוֹת שִׁדְרָדוּ בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִהֲזֵן
בֵּין וְאִבְיָא, שְׁתֵּי תִמְרוֹת ו-עצִי דְקָלוּ יֵשׁ בְּמִקּוֹם סְמוּךְ לִירוּשָׁלַם וְשִׁמוֹ
יֵן בֵּין הַנּוֹם, וְעוֹלָה עֲשֵׂן מִבִּינְהָ, וְתִמְרוֹת אֵלּוּ זוֹ הִיא שְׁשִׁינִי צִיָּה
ו-דְקָלִין הֵר הַקָּרִיז בְּשִׁירוֹת, שִׁחְכוּנָה לְאוֹתוֹם דְקָלִים, שִׁחְכוּ
שהעלים שלהם מועטים וקצרים, בכל זאת כשרים לולביהם
למצות נטילת לולב בחג הסוכות, אם ראשיהם של העלים מגיעים
לעיקריהם של העלים שמעליהם. וּמִקּוֹם הָעֵשֶׂן הָעוֹלָה מִבֵּין
דְקָלִים אֵלּוּ, זוֹ הִיא פְתָחָה שֶׁל נִיְהֵנָם. הרי שיש לגיהנום פתח נוסף,
הוא בגין בן הינום. דוחה הגמרא: **וְלִיבָא ו-שמאן** פתח זה שבגין בן
הינום הֵינָהּ הַפְתַּח לִירוּשָׁלַם שאמר רבי ירמיה בן אלעזר, שהרי
קוֹמָם זֶה סְמוּךְ לִירוּשָׁלַם הוא, ואין כאן פתח נוסף.

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רטו

[פושעי ישראל אין אור שולטת בהן קל וחומר ממזבח הזהב – תימה: דבמסכת חגיגה (כזא) עבד קל וחומר מסלמנדרא, דתלמידי חכמים אין אור שולטת בהן מקל וחומר ויש לומר: דפושעי ישראל פגיהם משחירין, ואלו תלמידי חכמים כלל וכלל לא.]
בר מבא וכו' – לא שייך למחשבה ב"חזהב" (בבא מציעא נחג). גבי שלשה יורדין לגיהנם ואינן עולין, דזה עולה כשקיבל דינו. והא דלא חשיב חתם פושעי ישראל בגופו והפוזקין בו דאין עולין – לפי גוונים בברייתא. ואף על גב דמלבין פני תבירן חשיב ליה ותני ליה במסכת אבות – מכל מקום אשמעינן דמכנה שם הוי מלבין, אף על גב דרש ביה בשמחה.

דילמא היינו דירושלים – כדכתיב: (יהושע טו): "גיא בן חנם וגו' ירושלים". ולא גרסינן היינו דמודר. **באר** שחת דכתיב: "כי לא תעזוב נפש לשאול לא תתן חסידך לראות שחת" – והיינו באר שחת, ומהאי קרא הוה מצי לאתויי דשמו שאול, והא דלא מיידי קרא: "ואתה אלהים תורידם לבאר שחת" – דהאי קרא בקבר כתיב, כדמוכח סיפא דקרא: "אנשי דמים ומרמה לא יחנו מידם". ו**יצלמות** דכתיב יושב חשך וצלמות – האי קרא בתחלים כתיב, גבי ארבעה צריכן להודות, ונראה כספרים דגרסי "בטרם אלך ולא אשוב אל ארץ חשך וצלמות" (איוב י.) ו"דחתית" גרס, ד"דחתית" כתיב ביהושע (לא), כשהראה הקדוש ברוך הוא שכל הגוים יורדים לגיהנם כתיב שם "אל ארץ תחתית".

והאיכא תפתח – תימה דלא חשב עלוקה ורבינו תם מפרש: דעלוקה שם חכם, כמו לאיתחיל. והא דמוקי ליה במסכת עבודה זרה (יזא) בגיהנם – היינו משום דכתיב בתורה: "שאול ועצר רחם". ומיהו, קשה: דבפסקתא לא חשיב להם בשמות שלמה, וגם בשלש דברים וארבעה דברים הכתובים באותו ספר לא חשיב עלוקה. ואף על גב דלא חשיב נמי יקא – היינו משום דשמא הוי בכלל אגור. והפייט נמי יסוד בשם גיהנם בולט "אין צור חלף יקוד בהבחי עלק". **אם** בין הנחרות הוא – משמע דבין הנחרות לאו היינו בבל. ודלא כפירוש הקונטרס שפירש ב"עשרה יוחסין" (קדושין עבא) גבי בין הנחרות ותיי הוא בעולה ליוחסין, ובפירקין (כבב) נמי אמרינן: בבל נמי מקיף לה פרת מחוד גיסא.

שחן

למטעי ברם – ויהנו שכיניה, ושבח הוא לה שזכרת לטובה. חבה – עץ, שפותח פיו שלא יכול לדבר. לך דומיה – הכל שותקין כנגדך. שדומה עליו כו' – נוחין לו יסורין שמוקבלין מאחבה. ולך ישולם נדר – אותה דומיה שהוא דומה ביסורין, דומה לו כשילום נדר. מעין ישיתוהו – נמנעין של שיתין נקב שבבנין המזבח שניסוך היין של ספלים יורד לתוכו כל השנה, כדאמרין ב"לולב וערבה" (סוכה מטא). הפושעים בי – עדיין, ואפילו בשעת תולעתם ואשם. **דאם** כן – דהא דריש לקיש בפושעי ישראל מוקי לה להאי קרא, דכתיב "ואשם לא תכבה", קשיא דידה אודידה: ולא מבשך – איננו מכירי שהוא יודי, דמשבח ערלתו ודומה לו כמי שאינו נימול. **המוציא** והמעלה – "המוציא אתכם מארץ מצרים" (ויקרא כב), וכן "המעלה אתכם מארץ מצרים" (שם יא). **דפשעי** – בחייהם. מבטן שאל – יונה בן אמתי קאמר ליה. דבדי רבן יוחנן בן זבאי – ברייתא שנסדרה בבית מדרשו כעין תוספתא שסידר רבי חיאי ורבי אושעיא.

למטעי ברם ו**ואמר רבי ירמיה בן אלקעזר**: **בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא, מדת בשר ודם; מדת בשר ודם, מתחייב אדם הריגה למלכות – מטיילין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך, מדת הקדוש ברוך הוא אדם מתחייב הריגה למקום – שותק, שנאמר: "לך דומיה תהלה". ולא עוד אלא שדומיה לו שמשבח, שנאמר "תהלה". ולא עוד אלא שדומיה לו כאילו מקריב קרבן, שנאמר: "ולך ישולם נדר". היינו דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: "עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה", "עוברי" – אלו בני אדם שעוברין על רצונו של הקדוש ברוך הוא, "עמק" – שפעמקין להם גיהנם, "הבכא" – שבוכין ומורדין דמעות כמעטין של שיתין, "גם ברכות יעטה מורה" – שפעמקין עליהם את הדין, ו**ואמר**ים **לפניו**: רבונו של עולם, יפה דנת, יפה זכית, יפה חיבת, ויפה חקנת גיהנם לרשעים, גן עדן לצדיקים. **איני?** והאמר רבי שמעון בן לקיש: רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה, שנאמר: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו'", "שפושעו" לא נאמר, אלא "הפושעים" – שפושעים והולכין לעולם! לא קשיא, הא – בפושעי ישראל, הא – בפושעי גוים.**

שחן

הכי נמי מסתברא, דאם כן קשיא דריש לקיש אדריש לקיש. דאמר ריש לקיש: פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן, קל וחומר ממזבח הזהב: מה מזבח הזהב שאין עליו אלא פעולי דינר וזה עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור, פושעי ישראל שמליאין מצות ברמז, שנאמר: "כפלח הרמז רקתד", ואמר רבי שמעון בן לקיש: אל תיקרי "רקתד" אלא "רקתיד", שאפילו ריקנין שפך מליאין מצות ברמז – על אחת כמה וכמה. אלא הא דכתיב: "עוברי בעמק הבכא" – ההוא דמחייב התיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו ומפיק להו ומקבל להו, בר מישראל שפך על הגויה דמשבח ערלתו ולא מבשך ליה. מתקיף לה רב תנא: השתא דאמרת "הפושעים" דפשעי ואולי, אלא מעתה דכתיב: "המוציא והמעלה דמפיק ודמפיק הוא? אלא דאפיק ואפיק, הכי נמי דפשעי הוא. ואמר רבי ירמיה בר אלקעזר:

שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במודר, ואחד בים, ואחד בירושלים. במודר, דכתיב: "יורדו הם וכל אשר להם חיים שאולה". בים, דכתיב: "מבטן שאול שועתי שמעת קולי". בירושלים, דכתיב: "נאם ה' אשר אור לו בציון ותגור לו בירושלים". ותנא דבי רבי ישמעאל: "אשר אור לו בציון" – זו גיהנם, "ותגור לו בירושלים" – זו פתחה של גיהנם. ותו ליפא? והאמר רבי מריון, אמר רבי יהושע בן לוי. ואמר רבי תנא רבה בר מריון דבדי רבי יוחנן בן זבאי: שתי תמרות יש בני בן הנום ועולה עשן מביניה, וזו היא ששנינו ציני הר הברזל בשירות, וזו היא פתחה של גיהנם! דילמא היינו דירושלים. אמר רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לגיהנם, ואלו הן: שאול ואברון, ובאר שחת, ובזר שאון, ומיט תינו, וצלמות, וארץ התחתית. שאול – דכתיב: "מבטן שאול שועתי שמעת קולי". אברון – דכתיב: "היסופר פקדן חסדך אמנותך באברון". באר שחת – דכתיב: "כי לא תעזוב נפש לשאול לא תמן חסידך לראות שחת". ובזר שאון ומיט תינו – דכתיב: "ועלני מבזר שאון מפיט תינו". וצלמות – דכתיב: "וישבי חושך וצלמות". וארץ התחתית – גמרא הוא. ותו ליפא? והאיכא גיהנם! גיא שעמוקה בגיהנם שהכל יורד לה על עסקי הנם. והאיכא "תפתח", דכתיב: "כי ערוך מאתמול תפתח"! ההוא – שכל המתפתח ביצרו יפול שם. גן עדן, אמר ריש לקיש: אם בארץ ישראל הוא – בית שאן פתחו, ואם בערבאי – בית גרם פתחו, ואם בין הנחרות הוא – דוקסוקין פתחו. בבבל, אפי' משתבח בפרי דמערב ימינא, רבא משתבח בפרי דהרפניא. "וביניהן כמלא שתי וכו'". פשיטא, בין דתנא ליה דקשורות הו אן ידעינן דלא הו מותרות! מהו דתקא: קשורות בעין קשורות, אבל ממש לא, קא משמע לן "ולא מותרות". "אחת נבנסת ואחת יוצאת". תנא: רבקה נבנסת ורבקה יוצאת. תנו רבנן: כמה ראשה ורובה של פרה – שתי אמות. וכמה עוביה של פרה – אמה ושני שלישי אמה, שחן

שְׁהוּן כעשר אמות — לא שייך למיפרך מניינא אתא לאשמעינן, כדפרוך בפרק קמא דקדושין (ז,א) — כיון דלא להשמיענו מנין פרוש.

בבב שתיים עשרה כולו, עלמא לא פליגי — הוה מצי למנקט בבב אחת עשרה ושליש ומשהו, ולא דק. **רב** פפא ברייתא לא שמיע ליה — והא דמשני לעיל אברייא

יתירות על שלש עשרה — היינו בחר דשמעה.

ואם איתא וזו היא מחיצה וזו היא מחיצה מיבעי

ליה — קשה: והבא פשיטא ליה דהארכת דיומדין

עדפי מפתוין, ולעיל אליבא דרבי מאיר משמע

ליה איפכא! ויש לומר: דלעיל בעי היכי, דכי נמי

נאריך בדיומדין — יהיה פרוץ מרובה. דא פשוטין

עדפי דאיכא היכר טפי. אבל הבא איירי ברחב

הרבה, שאם נאריך הדיומדין יהיה עומד מרובה,

כדקתני: אי אתה מודה בריר וסתר ומוקצה,

שאפילו בית י' פרוץ או יותר מותר. לכך פריך

שפיר: זו מחיצה וזו מחיצה מבעי ליה.

דהרין

שְׁהוּן פְּעֶשֶׁר, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּכְאֶרְבַּע עֶשְׂרֵה אַמָּה. "כְּעֶשֶׂר"? הָא עֶשֶׂר הוּוּי! מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִיתְנָא סִיפָא "כְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה" כְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה סְפִי הוּוּי, מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְמִתְנֵי "כְּאֶרְבַּע עֶשְׂרֵה" - וּכְאֶרְבַּע עֶשְׂרֵה הָא לֹא הוּוּי! אִמֵּר רַב פֶּפָּא: יְתִירוֹת עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְאִינּוּן מְגִיעוֹת לְאֶרְבַּע עֶשְׂרֵה. אִמֵּר רַב פֶּפָּא: בְּבוֹר שְׂמוֹנֶה דְּכוּלֵי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְלֹא פְּעִינּוּ פְּשׁוּטִין, בְּבוֹר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, דְּכוּלֵי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגִי דְּבָעִינּוּ פְּשׁוּטִין. כִּי פְּלִיגִי - מִשְׁמוֹנֶה

עַד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. לְרַבִּי מֵאִיר פְּעִינּוּ פְּשׁוּטִין, לְרַבִּי יְהוּדָה לֹא פְּעִינּוּ פְּשׁוּטִין. וְרַב פֶּפָּא מֵאִי קָא מְשַׁמְעֵי לָן? תִּנְיָנָא! רַב פֶּפָּא בְּרִיתָא לֹא שְׁמִיעַ לִיה, וְקָא מְשַׁמְעֵי לָן בְּבְרִיתָא. אַרְיִ"ךְ יוֹת"ד בַּת"ל חִצִּית חִצִּית חִצִּית שִׁיבִישׁ"ה סִימָן. בְּעָא מִיגִיָּה אֲבִי מַרְבָּה: הָאֲרִיד בְּרִימִידִין כְּשִׁיעוֹר פְּשׁוּטִין, לְרַבִּי מֵאִיר מַהוּ? אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, וּבִלְבָד שְׂרִירָה בְּפִסִּין. מֵאִי לֹא דְמֵאֲרִיד בְּרִימִידִין? לֹא, דְּמִפִּישׁ וְעָבִיד פְּשׁוּטִין. אִי הִכִּי, הִיא "וּבִלְבָד שְׂרִירָה בְּפִסִּין", "עַד שְׂרִירָה פִּסִּין" מִיבְּעִי לִיה! תִּנְיָ: עַד שְׂרִירָה פִּסִּין. אִיכָא דְאִמְרִי, אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, וּבִלְבָד שְׂרִירָה בְּפִסִּין, מֵאִי לֹא דְמִפִּישׁ וְעָבִיד פְּשׁוּטִין? לֹא, דְּמֵאֲרִיד בְּרִימִידִין. הִכִּי נָמִי מִסְתַּבְּרָא, מִקְתָּנִי "וּבִלְבָד שְׂרִירָה בְּפִסִּין" - שְׁמַע מִיגִיָּה. בְּעָא מִיגִיָּה אֲבִי מַרְבָּה: יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְשְׁלֹשׁ לְרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ? פְּשׁוּטִין עָבִיד אוֹ בְּרִימִידִין מֵאֲרִיד? אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, כְּפֹה הֵן מְקוֹרְבִין - כְּדִי רֹאשָׁה וְרוּבָה שֶׁל פֶּרֶה, וְכֹמֶה מְרוּחָקִין - אֲפִילוּ כּוֹר וְאֲפִילוּ כּוֹרִיִּים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּית סֵאתִים - מוֹתֵר, יוֹתֵר מִבֵּית סֵאתִים - אֲסוּר. אֲמָרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: אִי אַתָּה מוֹדֵה בְּדִיר וְסֹהַר וּמוֹקֶצֶה וְחֹצֵר אֲפִילוּ בַּת חֲמִשָּׁת כּוֹרִים וְאֲפִילוּ בַת עֶשְׂרֵה כּוֹרִים שְׁמוֹתָהּ? אִמֵּר לָהֶן: זֶה מוֹחִיצָה, וְאֵלּוּ פִּסִּין. וְאֵם אִיתָא - זֶה מוֹחִיצָה וְזֶה הִיא מוֹחִיצָה מִיבְּעִי לִיה! הִכִּי קֹאמְרִי: זֶה תוֹרֵת מוֹחִיצָה עֲלֶיהָ, וּפְרָצוֹתֶיהָ בְּעֶשֶׂר, וְאֵלּוּ תוֹרֵת פִּסִּין עֲלֶיהָ, וּפְרָצוֹתֶיהָ בְּשֶׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְשְׁלֹשׁ. בְּעָא מִיגִיָּה אֲבִי מַרְבָּה: תַּל הַמִּתְלַקֵּט עֶשְׂרֵה מִתּוֹךְ אֶרְבַּע גִּידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד, אוֹ אִינוּ גִידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד? אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אוֹמֵר: הִיתָה שֵׁם אֶבֶן מְרֻבַּעַת, רֹאשִׁין, כָּל שְׂאִילוֹ תִּחְלַק וְיֵשׁ בָּהּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן - גִּידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד, וְאֵם לֹא - אִינוּ גִידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד. רַבִּי שְׁמַעוֹנָא בֶּנִי שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: הִיתָה שֵׁם אֶבֶן עֲגוּלָה, רֹאשִׁין, כָּל שְׂאִילוֹ תִּתְקַן וְתִחְלַק וְיֵשׁ בָּהּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן - גִּידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד, וְאֵם לֹא - אִינוּ גִידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד. כְּמֵאִי קָא מִיפְּלִגִּי? מֵר סָבֵר: חֵד רֹאשִׁין אֲמִירִין, תְּרִי רֹאשִׁין - לֹא אֲמִירִין. וְמֵר סָבֵר: אֲפִילוּ תְּרִי רֹאשִׁין נָמִי אֲמִירִין. בְּעָא מִיגִיָּה אֲבִי מַרְבָּה: חִיצַת הַקְּנִים, קְנֵה קְנֵה פָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה גִידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד אוֹ לֹא? אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, הִיא שֵׁם אֵילָן אוֹ גֶּדֶר אוֹ חִיצַת הַקְּנִים - גִּידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד. מֵאִי לֹא קְנֵה קְנֵה פָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה? לֹא, גּוֹדְרִיתָא דְּקִנִּי. אִי הִכִּי הִינּוּ אֵילָן! וְאֵלָא מֵאִי - קְנֵה קְנֵה פָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה, הִינּוּ גֶדֶר! אֵלָא מֵאִי אֵית לָךְ לְמִימֵר - תְּרִי גּוֹנוֹי גֶּדֶר, הֵכָא נָמִי: תְּרִי גּוֹנוֹי אֵילָן. אִיכָא דְאִמְרִי: גּוֹדְרִיתָא דְּקִנִּי קָא מִיפְּעִיָּא לִיה, גּוֹדְרִיתָא דְּקִנִּי מֵאִי? אִמֵּר לִיה: תִּנְיָנוּהָ, הִיא שֵׁם גֶּדֶר אוֹ אֵילָן אוֹ חִיצַת הַקְּנִים - גִּידוֹן מִשּׁוּם דְּיוֹמֵד, מֵאִי לֹא גּוֹדְרִיתָא דְּקִנִּי? לֹא, קְנֵה קְנֵה פָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה. אִי הִכִּי, הִינּוּ גֶדֶר! וְאֵלָא מֵאִי - גּוֹדְרִיתָא דְּקִנִּי, הִינּוּ אֵילָן! אֵלָא מֵאִי אֵית לָךְ לְמִימֵר תְּרִי

שְׁהוּן כְּעֶשֶׂר — אמות, ששה בקר. ולקמן פריך: מאי כעשר? הא עשר מכוונות הן. בשלש עשרה וארבע עשרה — שמונה בקר יצאו מכלל שלש עשרה, ולכלל ארבע עשרה לא באו. דשלש עשרה אמה ושליש הן. בבב רחב שמונה — אפילו לרבי מאיר לא בעינן פשוטין, דכי מרוחק כדי ראשה ורובה, ודהיינו שתי אמות לכל רוח — נמצא החלל שבין שתי המחיצות שתיים עשרה אמה, והפסין רחבן אמה לכל רוח זה כנגד זה — נמצא בין פס לפס שיעור פחות עשר אמות, ורבי מאיר ברחי שרי. בבב שתיים עשרה — דכי מרוחק שתי אמות מכאן וכנגדם מכאן יש חלל המחיצה שש עשרה אמה, ומזן שתי אמות עומד, הרי בין זה לזה ארבע עשרה פרוץ — וכולי האי לא שרי רבי יהודה, ובעינן פשוטין לכל צד, דמכל צד יצא איכא ארבע עשרה אמות. ולקמן מפרש היכא משו להו. תנינא — לדרב פפא במבנתין דקתני לרבי מאיר ששה בקר. ולרבי יהודה שמונה בקר וממילא שמעינן דרבי מאיר שרי בהבדלת עשר, ורבי יהודה שרי בהבדלת שלש עשרה אמה ושליש, וכי קבעי רבי מאיר פשוטין — ביותר מעשר קאמר. רב פפא הך ברייתא — דהנא שיעורא דעבי דפרות לא שמיע ליה, ובמתניתין לא פריש להו, ואתא רב פפא לפרושי לך מתניתין דשיעורא דרבי מאיר עשר אמות, ודרבי יהודה שלש עשרה אמה ושליש, והסכים רב פפא מדעתו למה ששנינו בברייתא דראשה ורובה שתי אמות ועוביה אמה ושני שלשי אמה. האריך בדיומדין — יותר מאמה לכל צד, עד שהעמיד ריח שבנתים על עשר אמות. מהו — דווקא פשוטין קאמר, דכיון דהרחיקו יותר משיעור חכמים בעינן היכר ביני ביני, ולא גני בהארכת דיומדין. אלא מרוחק פורתא מן הפס ונתן שם פשוט, וכן לאריך גיטא, משום דליהו דהכירא. או דילמא: כיון דסוף סוף עשר ריח הוא דאיכא — לא מיתסר. לרבי יהודה — דלא אזכר פשוטין, די עדיפא ליה: פשוטין עדיפי ליה ומרוחקין מן הדיומדין שלש עשרה אמה למיחיה היכירא ביני ביני, ולא סגי בהארכת דיומדין, או הארכת דיומדין עדיפא דלא ליתא אוירא דהאי גיטא ודהאי גיטא ולבטלה. כפה חן פקורבין — לבב. אפילו כור ובלבד שירבה בפסין. יותר — אסרת ביותר אסור — שזה שיעור היקף שלא כתיבנן. דיד — מוקף לדירה, שהורעה דם שם בלילה. זו מחיצה — שלמה היא, ואילו פסין הן — ובין כל אחד ואחד שלש עשרה אמות, ואין עומד אלא פס אמה בין כל שלש עשרה ושלש עשרה, אלמא: לרבי יהודה פשוטין עבדי, דאי בדיומדין מאריך — דא מחיצה היא. ופירצתה — אסרת ביותר מעשר. ואילו תורת פסין עליון — ויש שלש עשרה אמה בין הארכת להארכת. הלכך, ביותר מבית סאתים — לא מיתבשר. תל המתלקט עשרה — טפחים. מתוך ארבע — אמות תל משופע אבל מדרון זקוק, קודם שימשך ארבע אמות עלה ונתלקט גובהו לעשרה טפחים

וקיימא בן בית הללזורק! במסכת שבת (קא) דלענין שבת הוי רשות היחיד, הבא מאי? אי קאי במקום אחד מן הדיומדין מן הוי כדיומדין או לא? ולהכי נקט מתוך ארבע — שאם היה מדרון משופע יפה ואינו מתלקט לגובה עשרה עד שימשך יותר מארבע אמות, ואפילו עלה גובהו לשפוע לעשר אמות — ארעא סמיכתא היא. מרובעת — אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חליקה שניטל עובי שבתים ותיעשה כמרוב, דופן לכאן ודופן לכאן. עגולה — מחוסרת חקיקה לחקוק ולישול בלישת עיגול ולהשוות אמצעה לפיאוריה ותהא מרובעת, ועדיין היא מחוסרת חליקה. אמרינן נמי תרי רואין — לרבי ישמעאל. ותל נמי כאבן עגולה דמי, לתנא קמא לא אמרינן תרי רואין. חיצת קנים — שעשאה לכאן ולכאן כעין דיומדין. גודריתא דקני — קנים מחוברין הרבה בעץ אחד סמוך לארץ, ומלמעלה הן מתפרשין. תרי גונוי אילן — אשמעינן אילן שלם דאיכא למימר יחלק ויחקק, ואשמעינן האי אף על גב דליכא למימר הכי שרי, דואיל ותחתיו אחד הוא כדיומדין, אבל קנה — פחות משלשה — לא. מאי לאו גודריתא דקני — ושמע מנינה, דאף על גב דאין עובי ארבעה גובהה עשרה — אמרינן רואין. לא קנה קנה פחות משלשה — דעשו כדיומדין ממש, ובלא רואין איכא תיקון מעליא.

בבביתא, שראשה ורובה של פרה, שתי אמות, ורוחבה אמה ושני שלישי.
הגמרא מביאה ששה ספיקות בדיניהם של פסי ביראות, ששאל אבבי את רבה: 'ארי' ו'יתר' בתל' חיצ'ת' חצ'ר' שיבש'ה' ס'מן – שש תיבות אלו הן סימנים לשאלות ששאל אבבי לרבה.
הספק הראשון 'ארי' – ב'א' מ'ינה א'פ'י מ'ר'ת, באופן שהשטח הפרוץ שבין הדיומדין היה יותר מעשר אמות, וה'ארי' ב'דיומדין כ'שעור פ'שוטין – ובמקום להניח פסים פשוטים כדי שיהיה דיומדין כדי למעט את החלל, האריך את הדיומדין יותר מאמה לכל צד, עד שעמד הרווח ביניהם על עשר אמה (צויר ב). ל'ר'ב מ'איר מהו, האם מה שמבואר במשנה לעיל (ד) שלר'ב מאיר מוסיף פשוטים, הוא דווקא פשוטים, שמאחר שהמרחק בין המחיצות יותר מן השיעור שאמרו חכמים, עליו לעשות היכר ביניהם על ידי הוספת פסים דווקא, ולא מספיק שיאריך הדיומדין, אלא עליו להרחיק מעט מן הדיומדין וליתן שם פשוט, וכן ברוח שכנגד, כדי שיהיה היכר. אדי שמא אף הארכת דיומדין מועילה, כיון שבפועל לאחר שמאריך את הדיומדין אין ביניהם אלא רווח של עשר אמות.
א'מ'ר ל'יה רבה לאב'י, ת'נית'ת – שנינו דין זה במשנתנו, 'מותר להרחיק כל שהוא ובל'בד ש'י'ר'ב'ה ב'פ'סין', מ'א'י ל'א ד'מ'א'ר'י' ב'דיומדין כדי למעט את הרווח ביניהם, הרי שהארכת הדיומדין מועילה.
דוחה הגמרא: ל'א, כוונת המשנה היא ד'מ'פ'יש ו'ע'ב'ד פ'שוטין – שמרבה ועושה פסים נוספים ביניהם (צויר ג). מקשה הגמרא: א'י ה'כ'י שמוסיף פשוטים ביניהם, ה'א' – האם להוספת פשוטים מתאימה הלשון 'ובל'בד ש'י'ר'ב'ה ב'פ'סין', הלא 'ע'ד ש'י'ר'ב'ה פ'סין' מ'י'כ'ע' ל'יה – היה צריך לשנות 'ע'ד שירבה פסין', שמשמע שמרבה ומוסיף פסים נוספים, שאילו מהאמור עתה 'ובל'בד שירבה ב'פ'סין' משמע שירבה בפסים עצמם ועושה אותם ארוכים יותר. מתרצת הגמרא: ת'ני – אכן תשנה במשנה 'ע'ד ש'י'ר'ב'ה פ'סין'. ואין ראייה מדברי המשנה שאפשר להוסיף על אורך הדיומדין.
הגמרא מביאה נוסח אחר בתשובת רבה לאב'י: א'פ'א ד'מ'א'ר'י, א'מ'ר ל'יה רבה לאב'י, ת'נית'ת, 'מותר להרחיק כל שהוא ובל'בד ש'י'ר'ב'ה ב'פ'סין', מ'א'י ל'א ד'מ'פ'יש ו'ע'ב'ד פ'שוטין – שמרבה ועושה פשוטים ביניהם, אבל להאריך את הדיומדין כדי למעט את הרווח ביניהם אינו מועיל. דוחה הגמרא: ל'א, כוונת המשנה היא ד'מ'א'ר'י' ב'דיומדין עד שנתמעט השיעור שביניהם לעשר אמות בלבד.
הגמרא מוכיחה כפירוש זה בדברי המשנה: ה'כ'י נ'פ'י מ'ס'ת'ר'ב'א שכוונת המשנה היא להארכת הדיומדין ולא להוספת פשוטים, מ'ד'ק'ת'ני במשנה 'ובל'בד ש'י'ר'ב'ה ב'פ'סין' ולא 'ובל'בד שירבה פסין', משמע שהכוונה שירבה באורך הפסים. מסיקה הגמרא: ש'מ'ע' מ'י'נה – אכן מוכח כן בכוונת המשנה.
הספק השני 'יתר': ב'א' מ'ינה א'פ'י מ'ר'ת, כאשר הרווח שבין הדיומדין הוא יותר מ'ש'ל'ש ע'ש'רה א'מ'ה ו'ש'ל'ש שצריך למעט, ל'ר'ב י'ה'ד'ה שלא הזכיר במשנה כלל הוספת פשוטים, מהו האופן המועיל למעט, האם דווקא פ'שוטין ע'ב'ד – יניח פסים בין הדיומדין לאחר רווח של שלוש עשרה אמה כדי למעט את הרווח לפחות משלוש עשרה אמה ושלש, ודווקא בפסים כדי שיהיה היכר בין הדיומדין, או שמא דווקא ב'דיומדין מ'א'ר'י' כדי למעט את הרווח ביניהם, ולא מועיל הוספת פסים בין הדיומדין, משום שהאור משני צידי הפס מבטלו.
א'מ'ר ל'יה רבה לאב'י, ת'נית'ת – שנינו דין זה בבביתא, ב'פ'ה הן ו-הדיומדין מותרים להיות מ'ק'ו'ר'ב'ין לבאר, ב'ר'י שיהיה משפת הבאר עד בין הדיומדין שיעור אורך ר'אש'ה ו'ר'ב'ה ש'ל פ'ר'ה, שתוכל לעמוד בפנים ולשתות מן הבאר, שהוא שתי אמות, אבל בפתות מזה, לא להתיר את הטלטול ביניהם, שמא ימשך אחר פתות ויוציא את הדלי חוץ למחיצות, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. ו'ב'פ'ה מותרים הדיומדין להיות מ'ק'ו'ר'ב'ין מן הבאר, א'פ'ילו בית כ'ור – שיעור מקום וזיעת כור תבואה ו'א'פ'ילו בית כ'ור'יים – שיעור מקום וזיעת שני כור. ר'ב י'ה'ד'ה א'מ'ר אם השטח שבין הפסים הוא בית כ'א'ת'ים – מקום וזיעת תבואה בשיעור שתי

ש'ה'ן כ'ע'ש'ר אמות שלש פרות, ד'ב'ר'י ר'ב' מ'איר המשער כל רבקה בשלוש פרות. ר'ב'י י'ה'ד'ה א'מ'ר, ב'ש'ל'ש ע'ש'רה א'מ'ה ו'ב'א'ר'ב'ע ע'ש'רה א'מ'ה לשמונה פרות, שהוא משער כל רבקה בארבע פרות וצויר א.
הגמרא מבארת את לשון הבביתא: כתוב בבביתא שרוחב שש פרות הוא כעשר אמות. שואלת הגמרא: וכי הרווח הוא כ'ע'ש'ר אמות, כלומר, בערך עשר אמות, ה'א' ע'ש'ר ת'נין – הרי רוחבן של שש פרות הוא עשר אמות מדויקות. משיבה הגמרא: מ'ש'ום ד'ב'ע'י ל'מ'י'ת'נ'א ס'פ'א בדברי רבי יהודה, ב'ש'ל'ש ע'ש'רה אמות, על כן שנה גם בדברי רבי מאיר לשון 'כעשר', אף שהן עשר אמות מדויקות. שואלת הגמרא: וכי לרבי יהודה השיעור הוא ב'ש'ל'ש ע'ש'רה אמות' שמשמע פחות משלוש עשרה, והלא רוחב שמונה פרות הוא שלוש עשרה אמות ושלש, ואם כן ס'פ'א ת'נין, משיבה הגמרא: מ'ש'ום ד'ב'ע'י ה'ת'נ'א ל'מ'י'ת'נ'י ב'א'ר'ב'ע ע'ש'רה' שהרי השיעור פחות מכך, לכך נקט גם ב'ש'ל'ש עשרה' אף שהשיעור יותר מכך, ונקט גם 'כעשר' אף שהן עשר אמות בדיוק. שואלת על כך הגמרא: ו'ב'א'ר'ב'ע ע'ש'רה ה'א' ל'א ה'ו'א – והלא אין זה כארבע עשרה אמה, שאינו אלא שלוש עשרה אמה ושלש, וכיון שהוא רחוק הרבה מארבע עשרה לא מתאים הלשון 'כארבע עשרה אמה'. משיבה הגמרא: א'מ'ר ר'ב פ'פ'א, כוונת הבביתא בין שלוש עשרה לארבע עשרה, כלומר ו'ת'ירו'ת הפרות ברוחבן ע'ל ש'ל'ש ע'ש'רה אמה ו'א'י'ן מ'נ'יע'ו'ת א'ר'ב'ע ע'ש'רה, שהן שלוש עשרה אמה ושלש.
במשנתנו לעיל (ד) נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, דעת רבי יהודה שמעמיד ארבעה דיומדין בארבע פינות הבור, ודעת רבי מאיר שצריך להוסיף גם ארבעה פסים פשוטים, שמעמיד פס אחד רחב אמה בין הדיומדין בכל צד. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר: א'מ'ר ר'ב פ'פ'א, ב'ב'ור ר'ח'ב מ'ש'ו'נ'ה אמות, ד'ב'ול'י ע'ל'מ'א ל'א פ'ל'גי ל'ל'א ב'ע'י'ן להעמיד פסים פ'שוטין בין הדיומדין, אלא די בארבעת הדיומדין שבארבע הפינות. משום שכשהוא מרחיק מן הבור לכל צד כדי ראשה ורובה של פרה שהוא שתי אמות ומניח את הדיומדין, נמצא החלל כולו של פרה המחיצות שתיים עשרה אמות, ובכל צד עומדים הדיומדין ונמשכים אמה לכאן ואמה לכאן, נמצא שהחלל בין פס לפס אינו אלא עשר אמות, ובשיעור זה אף רבי מאיר מתיר. וכן ב'ב'ור שרוחבו ש'ת'ים ע'ש'רה אמות, ד'ב'ול'י ע'ל'מ'א ל'א פ'ל'גי ד'ב'ע'י'ן פ'שוטין – שניהם מודים שיש להעמיד פסים פשוטים בין הדיומדין. משום שכשהוא מרחיק מן הבור לכל צד כדי ראשה ורובה של פרה שהוא שתי אמות ושם מניח את הדיומדין, נמצא החלל כולו של פרה עשרה אמות, ובכל צד עומדים הדיומדין ונמשכים אמה לכאן ואמה לכאן, נמצא החלל בין פס לפס ארבע עשרה אמות, ובשיעור זה נחשב פ'ר'צה אף לדעת רבי יהודה. כ'י פ'ל'גי, כאשר רוחב הבור מ'ש'ו'נ'ה וע'ד ש'ת'ים ע'ש'רה אמות, ל'ר'ב'י מ'איר ב'ע'י'ן פ'שוטין – יש להעמיד בין הדיומדין פסים פשוטים, כדי שלא תהיה ביניהם פ'ר'צה גדולה מעשר אמות, ואילו ל'ר'ב'י י'ה'ד'ה ל'א ב'ע'י'ן פ'שוטין – אין צורך להעמיד בין הדיומדין פסים, משום שפ'ר'צה אינה פוסלת אלא אם כן היא גדולה משלוש עשרה אמות ושלש.
הגמרא מבארת מהו חידושו של רב פפא. שואלת הגמרא: ו'ר'ב פ'פ'א מ'א'י ק'א מ'ש'מ'ע' ל'ן, הלא ת'נינ'א – שנינו במשנתנו ששיעור הרווח שבין הדיומדין הוא כשתי רבקות, לרבי מאיר של שלוש שלוש בקר, ולרבי יהודה של ארבע ארבע בקר, וממילא אנו למדים ששיעור הרווח המותר לרבי מאיר הוא עד עשר אמות, ולרבי יהודה, עד שלוש עשרה אמות ושלש, ומה שהצריך רבי מאיר להעמיד פשוטים, היינו ברווח הגדול מעשר אמות. משיבה הגמרא: ר'ב פ'פ'א, ב'ר'י'ת'א ל'א ש'מ'ע' ל'יה – לא שמע את הבריתא דלעיל, שביארה את שיעורי רוחב הפרות ושהוא אמה ושני שלישי, ובמשנה עצמה הרי לא נתפרש שיעור זה, ובא רב פפא לפרש את המשנה, שלרבי מאיר הרווח המותר בין הדיומדין הוא עד עשר אמות, ולרבי יהודה, עד שלוש עשרה אמה ושלש. ו'ק'א מ'ש'מ'ע' ל'ן ב'ר'י'ת'א – והשמייענו רב פפא מדעתו את מה ששנינו

לך – שנינו ברייתא המסייעת לדברך, חצר שראשה אחד נכנס לבין
 הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה, אבל
 שתים אסור. במה דברים אמורים שבשתי חצירות אסור, כשלא
 עירבו החצירות ביניהן, אבל אם עירבו מותרין. שואלת הגמרא:
 למה תיתני תיובתא דרב הונא – האם נאמר שתהיה מכאן פירכא
 לרב הונא שאמר שאף שעירבו ביניהן אסור. דוחה הגמרא: אמר
 לך רב הונא, היום – שם בברייתא מדובר דהדרן וערבן – שנפרצה
 פירצה גדולה בשוק המחיצה שבין החצירות, שהכל רואים
 שרשות אחת היא [ציויר ג], ואין לחשוש שמא יאמרו, עירוב מועיל
 לבין הפסים, ולכן מותרים לטלטל.
 הספק השישי, 'שיבש'ה' יבשו המים שבבאר בשבת.
 בעא מיניה אביי מרבא, הניח דיומדין על שפת הבור כדי להתיר
 לטלטל מהבור אל בין הדיומדין, ויבשו המים שבבור באמצע
 שבת, מהו לטלטל בין הפסים. האם כיון שכבר הותר בשבת זו
 לטלטל שם, גם כעת שיבשו המים מותר. או שחלף בין הדיומדין
 מתירין לטלטל אלא משום המים שבבור, וכעת שיבשו המים,
 בטלה הסיבה ובטל ההיתר. אמר ליה רבה לאביי, כלום נעשית
 מחיצה, אלא בשביל מים – וכי מחיצה כזו מותרת בסתם, הלא לא
 הותרה אלא בשביל שאיבת מים, ומאחר שמים אין כאן, מחיצה
 אין כאן, ואסור לטלטל.
 רבין מסתפק מה הדין בחזרו מים לבור באמצע השבת: בעי רבין,
 יבשו המים באמצע השבת וחזרו וכאו גשמים לבור בהמשך השבת,
 מהו לטלטל בין הפסים. האם חזרו הפסים להיתרם הראשון
 בתחילת השבת שהיה מותר לטלטל בתוכם, או לא. אמר ליה אביי
 לרבין, יבשו המים בשבת לא תיבעי לך – אין לך להסתפק דבעי
 מיניה דמר ופשיט לך דאמר – שאלתי את רבה ופשט לי לאיסור.
 וכאו מים בשבת נמי לא תיבעי לך – גם אין לך להסתפק שודאי
 מותר לטלטל שם, דהנה ליה מחיצה העשויה בשבת, שכשבו
 גשמים לבור באמצע השבת, נעשו הדיומדין העומדים סביבות
 הבור כמחיצה להתיר לטלטל שם, ותניא כל מחיצה העשויה
 בשבת, בין בשונג בין במיד בין באונס בין בציון, שמה מחיצה.
 מקשה הגמרא: ולאו איתמר עלה – וכי לא נאמר בבית המדרש על
 ברייתא זו, אמר רב נחמן, לא שנו שמחיצה העשויה בשבת שמה
 מחיצה אלא לזיוק – לענין הזיוק מרשות הרבים לתוכה שחייב,
 שמן התורה ודאי מחיצה היא, אבל להתיר לטלטל בתוכה כדן
 רשות היחיד, לא, מפני שחכמים גזרו עליה. מתרצת הגמרא: כי
 איתמר דרב נחמן אמרי איתמר – דברי רב נחמן לא נאמרו על מחיצה
 הנעשית בבית, שקטס חכמים ואסרו לטלטל בתוכה, אבל מחיצה
 שנעשית בשוגג מותר לטלטל בתוכה, וזו שנעשית מאליה כל שכן
 שמותר לטלטל בתוכה.
 הגמרא מביאה הלכה בענין פסי ביראות: אמר רבי אלעזר, הוירק
 מרשות הרבים לבין פסי ביראות בשוגג, חייב חטאת, שרשות
 היחיד גמורה היא. מקשה הגמרא: (אמר ליה) פשיטא, שהרי אי
 לא מחיצה היא – אם אין הפסים נחשבים למחיצה מדאורייתא
 להחשיב בין הפסים רשות היחיד לענין זריקה, היכי משתרי ליה
 למלאות – היאך התירו לו חכמים משום דוחק למלאות ולהוציא
 מים מהבור שהוא רשות היחיד אל בין הפסים שהוא רשות
 הרבים. משיבה הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך רבי אלעזר
 להשמיענו שרשות היחיד היא. אלא באופן דעבד בעין פסי ביראות
 ברשות הרבים – שהניח ארבעה דיומדין באמצע רשות הרבים
 במקום שאין כלל בור, וזרק מרשות הרבים לתוכה, והשמיענו
 שאף אלו מחיצה גמורה הם, והייב.
 מקשה הגמרא: הא נמי פשיטא, שהרי אי לא דבעלמא מחיצה היא,
 גבי בור היכי משתרי ליה לטלטל – אם לא שדיומדין העומדים
 ברשות הרבים נחשבים כמחיצה, כיצד כשהם עומדים על שפת
 הבור מותר לטלטל ביניהם. משיבה הגמרא: לא צריכא – לא
 הוצרך רבי אלעזר להשמיענו דין זה. אלא לחדש שאף על גב דקא
 בקעי בה רבים – שרבים עוברים בין הדיומדין בכל אופן נחשב
 כמחיצה.

הרי גוויי אילן – הברייתא באה לפרט שני סוגי אילנות שנחשבים
 כדיומדין, אילן שלם ששייך לומר בו רואים כאילו יחלק ויחקה,
 וגודריתא דקני שאף על גב שלא שייך בה 'רואים', מכל מקום
 נידונה כדיומדין. אם כן הקא נמי הרי גוויי גדר – כמו כן אפשר
 לבאר את הברייתא ש'חיצת הקנים' היינו קנים נפרדים שבין אחד
 לחבירו פחות משלושה, ושני סוגי גדרות פירטה הברייתא, גדר
 שלימה וגדר העשויה מקנים שאין בה אלא שתי.
 הספק החמישי 'חצ'ר, חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו.
 חצירות הפתוחות למבוי, מותר מן התורה לטלטל מהחצירות
 למבוי ומהמבוי לחצירות, שהכל רשות היחיד. ואולם חכמים
 אסרו לטלטל מרשות היחיד שבבעלות זו לרשות היחיד
 שבבעלות אחרת, ומאחר שלכל החצירות יש דיורים במבוי, דיורי
 חצר אחת אוסרת על חברתה, ואסורים לטלטל מהחצירות למבוי
 ומהמבוי לחצירות עד שיערבו כל החצירות יחד, שאז הן כרשות
 אחת ומותרים לטלטל. הגמרא שלפנינו דנה מה הדין בחצר
 שפתוחה לתוך השטח שבין הפסים שעל הבאר, האם מותר
 לטלטל מהחצר לשם: בעא מיניה אביי מרבא, חצר שראשה נכנס
 לבין הפסין, כלומר שהיא פתוחה לשטח שבין הפסים [ציויר א], מהו
 – האם מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לתוכה.
 וצדי הספק הם, האם התשמיש שהרבים עושים בין הפסים
 מחשיבו כרשות שיש בה דיורים, ואסור להוציא מהחצר לשם,
 כפי שאסור לאדם להוציא מרשותו לרשות חבירו. או
 שהשמשותם שם אינה נחשבת כדיורים מאחר שאינה אלא
 עראית, והרי זה כרשות היחיד שאין בה דיורים, שמותר לאדם
 לטלטל בינה לבין חצירו. אמר ליה רבה לאביי, מותר, שלא נחשב
 התשמיש שעושים בין הפסים כדיומדין לאסור על בני החצר. הוסיף
 אביי ושאלו, שתים מאי – מה הדין בשתי חצירות סמוכות זו אצל
 זו ומחיצה ביניהן, ופתוחות בראשן לבין הפסים [ציויר ב], האם גם
 במקרה כזה מותר לטלטל מהחצירות לבין הפסים. וצדי הספק
 הם, שאפילו אם נאמר שתשמיש עולי הרגלים בין הפסים אינו
 נחשב כדיורים לאסור על בני החצר, מכל מקום כיון ששתי
 חצירות פתוחות לשם, שמא התשמיש שהם משתמשים שם כאדם
 המשתמש בחצר שלפני ביתו, נחשב כדיומדין, ושניהם אוסרים זה
 על זה. או שמא אף תשמישם שם אינו חשוב, כיון שהמקום פתוח
 ומפולש לכל צד ועשוי לשמש לדלות מים מהבור. אמר ליה רבה,
 אסור.
 רב הונא ורבא נחלקו מה הדין אם שתי החצירות הפתוחות לבין
 רשות עירבו ביניהן: אמר רב הונא, שתים אסורין ואפילו עירבו –
 מה שאמר רבה שכאשר שתי חצירות פתוחות לבין הפסים אסור
 לטלטל מהחצר לבין הפסים ומבין הפסים לחצר, היינו אפילו אם
 יש פתח במחיצה שבין שתי החצירות ועירבו 'עירוב חצירות'
 ביניהן דרך הפתח, שנמצא שהכל רשות אחת ואין אוסרות זו על
 זו, מכל מקום עדיין אסורים לטלטל מהחצירות לבין הפסים ומבין
 הפסים לחצירות. ולא מעיקר הדין, אלא משום גוויי, שפא בני
 אדם הרואים אותם מטלטלים מהחצירות לבין הפסים לא ידעו
 שיש פתח בין החצירות, ויאמרו עירוב מועיל לבין הפסין – והיו
 סבורים שהטעם שהחצירות אינן אוסרות זו על זו בבין הפסים,
 כדן שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא למבוי עד
 שיעשו שיתוף מבואות, היינו משום שהחצירות עשו שיתוף
 מבואות דרך בין הפסין. ומתוך כך יבואו להתיר לטלטל מבין
 הפסים לחצירות גם כאשר באמת אין פתח בין החצירות,
 ונשתתפו החצירות דרך בין הפסים. אולם למעשה אין הדין כן,
 ולא מועיל לעשות 'שיתופי מבואות' דרך בין הפסים, כי לא תיקנו
 חכמים 'שיתופי מבואות' אלא במבוי שהוא סתום ואורכו יתר על
 רוחבו, אבל לא בבין הפסים שהוא מפולש מארבע רוחות.
 רבא אמר, אם עירבו החצירות, מותר לטלטל מתוכן לבין הפסים
 ומבין הפסים לתוכן, שכיון שעירבו דרך פתח שביניהם הרי הן
 רשות אחת, ולגזירה שאמר רב הונא אין חוששים.
 אביי מביא ראיה לדברי רבא: אמר ליה אביי לרבא, תניא דפסייע

עירובין. פרק שני – עושין פסין דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) – ר"ט רש"י

דהררן וערבן — והכי פירושו: שנים אסורות אפילו עירבו, ואם עירבו כו', הדינה כלומר, דהררן וערבן, מותרות כשעירבו.
מחיצה אין כאן — אף על גב דאביי אית ליה: שבת הואיל והותרה הותרה — מודה הכא, משום דליכא מחיצה.

כי איתמר דרב נחמן אמר איתמר — והא דאמרין בשבת בפרק "הורק" (קא.ב.) ספיקו שנתקשרו מערב שבת והותרו, וחורו ונתקשרו, בין שוגגין ובין מוזיזין ובין מוטעין ובין אנוסין — חורו להיתרן הראשון. במזיד לא חורו לגמרי להיתרן הראשון לטלטל, אלא דחו רשות היחיד דארויחא. אי נמי — לא קאי אמוד.

קא משמע לן כאן וסבירא ליה — ומיזו, לרבי יוחנן דאי כאן ולא סבירא ליה, כדאמרין לקמן. לא יעמוד אדם — בפרק בתרא (נא.א) מוקי לה בחפצים הצריכין לו, וגורין דלמא יכניס אצלו. וקשיא: דתיפוק ליה דקא מעיל מרשות הרבים לרשות היחיד, ממו משתין ורק מרשות הרבים לרשות היחיד דאסרין לקמן ורש"י תירץ לקמן: דלא דמי למשתין ורק, דשונה עבדי עקירה הנחה בחד רשותא, דמשחקין דחין בתוך פיו שהוא מקום פטור. ואף על גב דחורין ובלעין — שאו לחוש, הואיל ונחו במקום פטור. ואף על גב דבמקום שאין בו ארבע על ארבע (אמורה) אמרין ובלבד שלא יחליפו — היתם גורין דילמא אתי לאפוקי בהדיא, אבל הכא — אי אפשר כלל שלא ינחו מעט בפיו קודם שילבעם. אבל במשתין ורק — לא חשיב פיו מקום פטור, כיון דפיו וגופו הן במקום אחד. ולפי זה היה מותר להוציא ראשו מרשות הרבים ולרוק, כיון דפיו במקום אחר הוי מקום פטור. והא דמבעיא לן בפרק בתרא (נא.א) הוא ברשות היחיד ופי האמה ברשות הרבים מהו?

היינו משום דמי גלגלים מיד כשנעקר מנופו שוב אין נחים בפיו האמה. אבל בפרק קמא דשבת (ג.ב.) קשיא: דקאמרין היתם: אדרבה, משחשביה דאי שדי(ו) ליה אתי לידי חיוב חטאת — לא קנסינן. והשתא, היכי אתי לידי חיוב חטאת? הואיל ונחו בידו שהוא מקום פטור ויש לומר: דלא חשיב הנחה במקום פטור אלא בדבר שהוא נטל ממקומו, אבל היתם שהחלי נח מאליו — לא חשיב הנחה במקום פטור. ולפי זה אסור להוציא ראשו מרשות הרבים ולרוק, ואם תאמר: אבתי אפשר דלא אתי לידי חיוב חטאת כגון שיתן מידו זאת לידי אחרת ויש לומר: דאיידי כשהתקבץ קטן, שלא יוכל להכניס בו שתי ידיו. ועוד נראה לפרש: דלא דמי למשתין ורק, דהכא כשכולעם מיד חשיב כנחק, אף על גב דאינם נחים עד שיגיעו למנוע — משום דמבטלי אגב אורם, דהוי עקירה והנחה בחד רשותא. והכי נמי אמר רבא בפרק "המוציא" (שבת פ.א.) הוציא שתי אמותיו וכתבן כשהוא מחלך — חייב, דכתיבתן זו היא הנחתן. ואיתי נמי שפיר מתניתין דאמר לו גבי יש אוכל אכילה אחת כו', רבי מאיר אומר: אם היה שבת והוציא בפיו — חייב, והשתא היכי חשיב הוצאה בהדי הנך? הא בעידנא דמחייב עליהו דהיינו בשעת הנחת רוק אבתי לא מחייבין אהוצאה עד שינוחו במעיו? אלא, אהוצאה נמי מחייב משעת בליעה, דחשיב כמנחת ובי

אמר ליה מותר — דהא ליכא דיוורין בין הפסין דלסרו עליהו, דליהוי מוציא מרשותו לרשות חבריו. שתיים מאי — שתיים זו אצל זו, ומחיצה ביניהן, ושתייהן ראשון בין הפסין. אסור — לטלטל מתוכן לבין הפסין, כדמפרש טעמא רב הונא. ואפילו עירבו — דרך הפתח שבמחיצה שביניהן, דהשתא דהא נינהו ולא אסור אהרדי — אסורות לטלטל מתוכן לבין הפסין, גזירה שמה יאמרו עירבו מועיל בין הפסין לשלשן חצירות יחד. שהרואה אותן מלטלין מתוכן לבין הפסין לא ידע דיש פתח ביניהן, וסבר: האי דלא אסור אהרדי בתוך בין הפסין, כשאר שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד שאסור להוציא למבוי אלא אם כן נשתתפו — הכי נמי משום דנתנו עירובן בין הפסין, לשלשן כשיתוף שאר מבוי. ואתו למשרי נמי להכניס ולהוציא מבין הפסין לחצירות כי ליכא פתח ביניהן, והכי עירוב באחת החצירות דרך בין הפסין. וההוא דאי לא מהני, דכי תקינו רבנן שיתופי מבואות — במבוי סתום תקון. ואורכו יותר על רחבו, וזה מופלש לארבעה צדדין. עירבו מותרין — דכיון דעירבו דרך פתח שביניהן, וחד רשותא הוא — דלא אסור אהרדי, להך גזירה לא חיישין. דהרין וערבן — שפירצה ביניהן פירצה גדולה בסופה: שגלוי לכל שרשות אחת היא. יבשו מים בשבת מהו — לטלטל בין הפסין. מי אמרין שבת הואיל והותרה הותרה, או דילמא כיון והותר פסין אינו אלא משום מים, ודרי יבשו — ואסור. ואכל פסי ביראות קאי. כלום נעשית מחיצה — כלומר: שבת, כינה דמר — רבה, שהיה רבו. ובאו מים בשבת לא קמבעיא לי — דמותר, דהא קיימא לן כל מחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה. לא שנו — דשמה מחיצה אלא לרוק — שהורק מרשות הרבים לתוכה חיוב, דמדאורייתא דאי מחיצה היא. אבל לטלטל אסור — דרבנן גזור עליה: אמוד איתמר — וקנסא קנסוה, אבל שוגג — מותר. והא דנעשית מאלהי — כל שכן דמותר. והורק — מרשות הרבים לבין הפסין של ביראות. חייב — חטאת, דרשות היחיד מעליתא הוא. אי לאו מחיצה — מדאורייתא היא, לשויה מיהא רשות היחיד לרוקה. חייב שרו רבנן לפלאות — ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים משום דחוק, כעין פסי ביראות — ואין שם בור. מפסקתן — שאין שם דרך אלא בין הפסין — יסלקנה לצדדין, דאית דריסת רבים ומבטלי מחיצות. כאן הוריעוך — אכמים כמה גדול כחן של מחיצה, דלא מבטלי משום בקיעת רבים. מותר להקריב כו' — פרישנא לה לכולה מתניתין בריש פירקין. אלא אם כן הכניס ראשו ורובו — דהיישנין שמה ימשר גופו למקום רגליו, והוציא הכלי עמו.

ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה.

שהלימוד יהיה באופן המתאים להוראת התורה, היינו תלמוד המביא לידי מעשה, קיום המצוות בהידור, ובהוספה מזמן לזמן, שהרי נצטוונו גם כן מעלין בקודש.

ממכתב כ"ב אלול, ה'תשח"י

ובי לא נקט לה מי שרי – קשה: דאין זה סוגיית התלמוד; לדעיל קאמר היבא דנקט מנא ולא נקט לה – לא תבעי לך דבעינן ראשה ורובה. והשתא פריך מי שרי? ויש לומר: לא משום דפשיטא ליה קאמר הכי, אלא אפילו אם תימצי לומר דשרי – לא שרי אלא בראשה ורובה.

והתניא לא ימלא – גבי פסי ביראות מיתניא.

ומשמע דקאי אמתניתין, ואף על גב

דאיבא ראשה ורובה. ועל כרחך בדלא נקט לה

איירי, דאי בדנקט לה איירי – אם כן מה הועיל?

ראשה ורובה של פרה?

אמר אביי הכא באיבוס העומד ברשות הרבים

– פירושו: שהבמה אוכלת מן האיבוס

ברשות הרבים אצל הפסין. וקא משמע לן דלא

ימלא דלי ויתנו על ראש האיבוס ויאחזנו בידו,

דלמא חזי לראש האיבוס שברשות הרבים

נתקלקל, וילך שם עם הדלי ומפיק מרשות היחיד

לרשות הרבים. אלא שופך לפניה, דכי נמי חזי

לראש האיבוס שנתקלקל ואולי לחרתם – הא לית

ליה מידי בידיה. דהא כששופך הניח הדלי בין

הפסין. ובהנח דחק רשי לפרש שהבמה עומדת

בבית. ויש ספרים שכתוב בהן, וכן גרסת רבינו

חננאל: דלמא חזי לאיבוס דמקלקל, ומפיק ליה

לדווליה בהדיה. פירושו: שלא יכול להניח הדלי

בראש האיבוס שבין הפסין, ומפיק לה לדווליה

דרך האיבוס, דעומד אדם ברשות הרבים ומטלטל

ברשות היחיד, וחזי ליה לאידך גיסא דמקלקל

ומנח ליה, וקא מפיק ליה מרשות היחיד לרשות

הרבים. ומנח ליה – פירושו: על ארעא ברשות

הרבים, עד דמתקן ליה לאיבוס.

אובסין האי אובסין לאו דוקא, אלא כלומר:

מלעטין – דתנן בפרק בתרא דשבת

(קנה"ב) אין אובסין את הגמול אלא מלעטין.

מיד

וכן בנת. גבי אדם הא אמר דכעי ראשו ורובו; גבי פרה, מי בעינן לה ראשה ורובה או לא? כל היבא דקא נקט מנא ולא נקט לה – לא תיבעי לך דכעי ראשה ורובה מלגיו. כי תבעי לך – היבא דנקט מנא ונקט לה, מאי? אמר ליה: תניתוק, ובכלבד שתהא הפרה ראשה ורובה מפנין ושותה. מאי לאו דנקט לה ונקט מנא? לא, דנקט מנא ולא נקט לה. וכי נקט מנא ולא נקט לה מי שרי? והתניא: לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו, אבל ממלא הוא ושופק, והיא שותה מאיליה! הא אתמר גלה, אמר אביי: הכא באיבוס העומד ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה וראשו אחד נכנס לבין הפסין, גזרה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקונייה ודרא ליה לדוולא בהדיה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. וכי האי גוונא מי מיתייב? והאמר רב ספרא, אמר רבי אמי, אמר רבי יוחנן: המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן – פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך! אלא זמנין דמתקן ליה וחדר מעייל ליה, וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד. איבא דאמר: גבי אדם – הא קאמרין דסגי ליה בראשו ורובו. גבי פרה מי סגי לה בראשה ורובה, או לא? היבא דנקט מנא ונקט לה – לא תיבעי לך

דסגי לה בראשה ורובה, אלא כי תיבעי לך דנקט מנא ולא נקט לה, מאי? אמר ליה: תניתוק, ובכלבד שתהא פרה ראשה ורובה מפנין ושותה. מאי לאו דנקט מנא ולא נקט לה? לא, דנקט מנא ונקט לה. והכי נמי מסתברא, דאי נקט מנא ולא נקט לה מי שרי? והתניא: לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו, אבל ממלא ושופק והיא שותה מאיליה! הא אתמר גלה, אמר אביי: הכא באיבוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה וראשו נכנס לבין הפסין, דזמנין דחזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקונייה, ודרי ליה לדוולא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. וכי האי גוונא מי מיתייב? והאמר רב ספרא, אמר רבי אמי, אמר רבי יוחנן: המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן – פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך! אלא זמנין דמתקן ליה וחדר מעייל ליה, וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד. תא שמע: גמל שראשו ורובו מפנין – אובסין אותו מפנין. והא איבוס פמאן דנקט מנא ונקט לה דמאי, וקא בעינן ראשה ורובה! אמר רב אהא בר רב הונא, אמר רב ששת: שאני גמל הואיל וצוארו ארוך. תא שמע: בהמה שראשה ורובה בפנין – אובסין אותה מפנין. והא אבוס פמאן דנקט מנא ונקט לה וקא בעינן ראשו ורובו! מאי בהמה נמי דקתני – גמל. והתניא בהמה והתניא גמל! מידי גבי הדרי תניא? תניא נמי הכי: רבי אלעזר אומר גמל, הואיל וצוארו ארוך. אמר רבי יצחק בר אדא: לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד. והתניא: לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמה בלבד! מאי בהמה – בהמת עולי רגלים, אבל אדם

מפנים

וכן בנת – מפרש בפרק בתרא (צט"ב) לענין מעשר, דכל כמה שהוא בנת – שותין בלא מעשר על הגת, אבל להוציא מן הגת – שתיית קבע הוא. ועל הגת, אפילו מוזג בחמין דהויא לה קבע – לא חשיב ליה קבע התם. גבי בהמה – המשקה בהמתו ברשות היחיד, והיא עומדת ברשות הרבים, מהו. היבא דנקט מנא – שהיא שותה בו. ולא נקט – לצוארה באפסר, שלא תוכל לעקם ראשה בחוץ. לא תיבעי לך – דהויא חישינן שמא תעקם את ראשה, ותולין את הכלי אחריה. וכי לא נקט לה מי שרי – לאחוז הכלי בפסי ביראות, ואף על גב דעושין כתיקן שהפרה ראשה ורובה בפנין. לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו – ואחוז הכלי בידו בעוד שהיא שותה. ולקמן בברייתא בשמעתין היא גבי פסי ביראות. ועל כרחך בדלא נקט לה הוא, דאי נקט לה הוא ואפילו הכי אסור – למה העזרבו ראשה ורובה בפנין? אלא פשיטא בדלא נקט לה, ומתניתין דשרי – בדנקט לה, וקתני: ראשה ורובה מפנין. הא אתמר עלה בו' – כלומר: כי בעינן ראשה ורובה – בדלא נקט לה, וכי הוי ראשה ורובה – שרי. וברייתא דקתני לא ימלא ויתן הוא עצמו לבהמתו – הא תרצה אביי לקמן דלאו בבמה העומדת ברשות הרבים וראשה ורובה בין הפסין עסקינן, אלא בבמה העומדת בבית וחלונות פתוחות לה לרשות הרבים, ואיבוס מתוקן לה לפניה ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה דהוי רשות היחיד. ונותן לה שם תבן ומספוא מרשות היחיד. וראש האיבוס נכנס לבין הפסין, ואשמינן דלא ימלא מן הבור ויגביה הדלי על ראש האיבוס וילך דרך רשות הרבים, ויטלטל הדלי על האיבוס לפני בהמה. ואף על גב דקיימא לן: עומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד ב"המוצא תפילין" (עירובין צ"ב), – הכא אסור. דילמא – כי בעי לאנוח דלי על ראש האיבוס, חזי ליה לאיבוס דמקלקל בראשו שברשות הרבים, ומנישי ודרי ליה לדווליה בהדיה, ואולי לתקונייה וקא מפיק מבין הפסין לרשות הרבים. הלכך לא נתיחו ויטלטל, אלא שופך על האיבוס והמים הולכין עד הבמה מאליהן. וכי האי גוונא מי מיתייב – כי עקר מרשות היחיד אדעתא לאנוחה ברשות היחיד, ואינשי אפקיה לרשות הרבים, מי מיתייב מדאורייתא. דליגור רבנן בדלא אפקיה, משום דלא לית להכי. שלא היתה עקירה בו' – ובשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, שנתבון לכך אלא ששגג בשבת, כסבור שהיה חול או מלאכה זו מותרת. אבל כי לא נתבון – פטור מחטאת. ובין דאי נמי אתי לידך כך ליבא חזקא דאורייתא – לא איבעי לן למיגור היתירא משום דא. והדר מעייל ליה – לדוולא לאיבוס לבתר דתקניה, וקא עקר ליה מרשות הרבים אדעתא לאנוח ברשות היחיד. לא תיבעי לך דסני בראשה ורובה – דהא מתניתין היא בדנקט מנא. דאי לאו דנקט מנא קמיה – למה הצריכו ראשה ורובה בפנין? אלא דא מספקא לן: דדילמא מתניתין בדנקט לה הוא. אובסין אותה מפנין – מפרש בפרק "מי שהחשיך"

(שבת קנ"ב) שתוחב לה מספוא הרבה על כרחא בבית הבליעה, יותר מכדי אכילתה, עד שנעשה באיבוס במעיה כשיצא למדבר, ומתיירא שלא תמצא מאכל. והא איבוס כמאן דנקט מנא ונקט לה הוא – שאם אינו אוזח בצוארו אינו יכול לתחוב, וקא בעי ראשו ורובו. ותיפשוט בעיא קמייתא דלישנא קמא. מידי גבי הדרי תני לחו – דתנא בהמה לא תנא גמל, ומאי בהמה – גמל: איחרת נמי לא גרסינן. צוארו ארוך – ואף על גב דרוב גופו מפנין, אם יתקפנו ויעקר צוארו יגיע עד רשות הרבים. בהמת עולי רגלים – אבל אדם, אפילו עולי רגלים – לא הותר לדלות ולשתות, שיכול ליכנס לפניו ולשתות.

1 וְכֵן הָיָה בְּגֵת וּמִקּוֹם דְּרִיכָת עֲנָבִים, לַעֲנִין מַעֲשֵׂר, שֶׁמְבֹאֵר
2 בַּמִּשְׁנָה (מַעֲשֵׂר פֶּדִי מִדֹּ) שְׁמוֹתָ לְשִׁתּוֹת יֵין בַּעֲמֻדוֹ עַל הַגֶּת בְּלֹא
3 מַעֲשֵׂר כִּיּוֹן שֶׁהִיא שְׁתִּית עֵרָא, אֲבָל אִם הוּצִיא אֶת הַיֵּין לְחוּץ,
4 הָיָה זֶה שְׁתִּית קָבַע וְחַיִּיב בַּמַּעֲשֵׂר. לָכֵן לֹא יַעֲמֹד אִדָּם מִחוּץ לַגֶּת
5 וְיִשְׁתֶּה בְּתוֹךְ הַגֶּת, אֲלֵא אִם כֵּן הִכְנִיס רָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְתוֹךְ הַגֶּת.
6 מִסְּתַפֶּקֶת הַגִּמְרָא: וְגַם אִדָּם הַעֲמִיד בְּרִשּׁוֹת זֶה וְשׁוֹתָה בְּרִשּׁוֹת אַחֶרֶת
7 הָאִמֶּר דְּבָעֵי רָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ – הָרִי נִתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה שְׁצִרִךְ שִׁיחִיהָ
8 רָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ בְּתוֹךְ הַרְשׁוֹת שְׁשׁוּתָה שֶׁם, אֲךָ גַּם פֶּרָה הַעֲמִידָת
9 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְרוּצָה לְהִשְׁקוּתָה בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק מִי
10 בְּעֵינֵי לָהּ רֹאשָׁהּ וְרוּצָה – הָאִם צִרִיךְ שֶׁתִּכְנִיס רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ לַמִּקּוֹם
11 שֶׁהִיא שׁוֹתָה, אִם שְׁמָא לֹא צִרִיךְ. הָאִם דּוּקָא בְּאִדָּם הַשׁוֹתָה אֲנִי
12 חוֹשִׁשִׁים שְׁמָא יוּצִיא הַכְּלִי עִמּוֹ, אֲבָל הַמַּשְׁקָה בְּהַמְתּוֹ הִלָּא אִפִּילוּ
13 אִם יִתְמַשֵּׁךְ הַחוּצָה אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אִם שְׁמָא אִף בּוֹה חוֹשִׁשִׁים שְׁמָא
14 אִדָּם הַמַּשְׁקָה יוּצִיא אֶת הַכְּלִי אַחֲרֶיהָ.
15 וּמִבְּרֵית הַגִּמְרָא בְּאִיזָה אֹפֶן יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק: כֹּל הֵיכָא דְקָא נִקְיָט מִנָּהּ
16 וְלֹא נִקְיָט לָהּ – בְּאֹפֶן שֶׁהָאִדָּם מִחוּצִי כְּבָלִי שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ,
17 וְאִינוּ אוֹחוֹ בְּאִפְסֵר צוֹאֵרָה לְמַנּוּעַ מִמֶּנָּה לְהַפְנוֹת רָאשָׁהּ הַחוּצָה,
18 לֹא תִּבְעֵי לָהּ דְּוָדַי בְּעֵי רֹאשָׁהּ וְרוּצָה מִלְּיָנִי – צִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ
19 וְרוּבָהּ בְּפִינִים, שְׁאִם לֹא כֵן, וְדַאי חוֹשִׁשִׁים שְׁמָא תִּפְנֶה רָאשָׁהּ לְחוּץ
20 וְיִמָּשֵׁךְ הוּא אַחֲרֶיהָ וְיוּצִיא אֶת הַכְּלִי מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים.
21 כִּי תִבְעֵי לָהּ הֵיכָא דְנִקְיָט מִנָּהּ וְנִקְיָט לָהּ – בְּאֹפֶן שֶׁמִּחוּצִי גַם כְּבָלִי
22 וְגַם בְּפִרְהָ, מֵאִי, הָאִם צִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בְּפִינִים אוֹ לֹא.
23 הַגִּמְרָא מְנַסֶּה לְפִשּׁוֹת אֶת הַסֶּפֶק מִמִּשְׁנֵתָּה: אִמֶּר לִיָּה תִּנְיֹתוֹהָ –
24 שְׁנִינוּ זֹאת בַּמִּשְׁנָה (לַעֲלִי דִּי) לְגַבִּי פְּסִי בִירָאוֹת 'מוֹתֵר לְהִקְרִיב (אֶת
25 הַפְּסִים) לְבֹאֵר וּבְלִבְדִּי שְׁתֵּהָא פֶּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּצָה מִכְּפִינִים וְשׁוֹתָה',
26 מֵאִי לֹא, דְּנִקְיָט לָהּ וְנִקְיָט מִנָּהּ – שְׁהוּא מִחוּצִי בְּהָ וּמִחוּצִי כְּבָלִי,
27 וְאִף עַל פִּי כֵן מְבֹאֵר בַּמִּשְׁנָה שְׁצִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בְּפִינִים.
28 דוּחָה הַגִּמְרָא: לֹא, אִפְשֵׁר לֹמֵר שֶׁבַּמִּשְׁנָה מְדוּבָר דְּנִקְיָט מִנָּהּ וְלֹא
29 נִקְיָט לָהּ – שֶׁמִּחוּצִי כְּבָלִי וְלֹא מִחוּצִי בְּהָ, וְלִכֵּן צִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ
30 וְרוּבָהּ בְּפִינִים, אֲבָל אִם מִחוּצִי גַם בְּהָ אֵין צִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ
31 בְּפִינִים.
32 מַקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל הַדְּחִידָה: וְכִי נִקְיָט מִנָּהּ וְלֹא נִקְיָט לָהּ מִי שְׁרִי –
33 וְכִי מוֹתֵר לַתֵּת מִיָּם לִפְנֵי פִרְתּוֹ בְּפְסִי בִירָאוֹת כֹּאשֶׁר הוּא מִחוּצִי
34 כְּבָלִי וְאִינוּ מִחוּצִי בְּהָ, וְאִפִּילוּ שֶׁהִפְסִין עֲשׂוּיִים כְּתִיקוֹנָם, שֶׁהִפְרָה
35 רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בְּפִינִים, וְהִתְנַיָּא גַּבִּי פְּסִי בִירָאוֹת (לִקְמוֹן כֹּא), לֹא יִמְלָא
36 אִדָּם מִיָּם וְיִתֵּן בְּשִׁבְתָּ לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ וְיִחוּצִי הַכְּלִי בִידּוֹ בַּעֲדֵי שֶׁהִיא
37 שׁוֹתָה, אֲבָל מִמֵּלָא הוּא מִהִבָּאֵר וְשׁוֹפֵף לִפְנֵיהָ, וְהִיא שׁוֹתָה מֵאִילִיָּה.
38 הָרִי שֶׁכְּשִׂאֵינוּ מִחוּצִי בְּפִרְהָ אֲסוּר לְהַחוּצִי כְּבָלִי לִפְנֵיהָ כִּדִּי
39 שִׁתְשִׁתָּה, אִף כִּשְׂרָאשָׁה וְרוּבָהּ בְּפִינִים, וְאִם כֵּן לֹא שִׁיךְ לְהַעֲמִיד
40 מִשְׁנֵתָּה אֲלֵא בַּמִּחוּצִי הַכְּלִי וְהִפְרָה, שְׁאִז מוֹתֵר דּוּקָא בְּרָאשָׁה
41 וְרוּבָהּ בְּפִינִים, וְיֵשׁ לְפִשּׁוֹת מִשֶּׁם מָה שֶׁהִסְתַּפְקָנוּ בַּמִּחוּצִי הַכְּלִי
42 וְהִפְרָה שְׁצִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בְּפִינִים.
43 דוּחָה הַגִּמְרָא: לַעֲלוֹם מָה שְׁצִרִיךְ שִׁיחִיהָ רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בִּין הַפְּסִים
44 וְזֶה רַק כְּשֶׁמִּחוּצִי כְּבָלִי וְלֹא בְּפִרְהָ, וּבְאֹפֶן זֶה מוֹתֵר לְהִשְׁקוּתָהּ,
45 וְלֹא קֶשֶׁה מִהִבְרִייתָהּ שְׁאֻמְרָת שֶׁכְּשִׂאֵינוּ מִחוּצִי בְּפִרְהָ אֲסוּר לוֹ
46 לְהִשְׁקוּתָהּ, שֶׁכֵּן הָאִמֶּר עֲלֵיהָ – הָרִי עַל בִּרְיִיתָא זֶה נֹאמֵר, וְאִמֶּר
47 אֲבִי הֵכָא – כֹּאֵן בְּרִייתָא לֹא מְדוּבָר כְּבָלִי עַל בְּהִמָּה הַעֲמִידָת
48 בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְרָאשָׁהּ וְרוּבָהּ בִּין הַפְּסִים, אֲלֵא מְדוּבָר בְּבִהֶמָּה
49 הַעֲמִידָת בְּבִית, וְחִלּוֹנוֹת פְּתוּחִים לִפְנֵיהָ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּמִתּוֹקָן
50 לִפְנֵיהָ אֲבִים הָעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, גְּבוּיָה עֲשִׂרָה מִפְּסָחִים וְרוּצָה
51 אֲרֻכָּהּ שְׁהוּא רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, וְהַעֲבָלִים נֹתֻנִים לָהּ שֶׁם תִּבֵּן וּמִסְפּוֹא
52 מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד, וְהִיא מוּצִיאָה רָאשָׁהּ דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן לְאִבּוֹס וְאוֹכֶלֶת.
53 וּמְדוּבָר שְׂרָאשׁוֹ אֲחֵד שֶׁל אוֹתוֹ אִבּוֹס נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּין הַפְּסָחִים, וְבֹאֵה
54 הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שְׁלֹא מֵלָא מִיָּם מִהִבּוֹר, וְיִגְבִּיהָ הַדְּלִי עַל
55 רָאשׁ הָאִבּוֹס, וְיִלֵּךְ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרִבִּים וְיִטְלֹטֵל אֶת הַדְּלִי מֵעַל
56 הָאִבּוֹס, לְהַנְחִיחוֹ לִפְנֵי בְּהַמְתּוֹ. וְאִף עַל גֶּב שֶׁבַּעֲלָמָא מוֹתֵר לְאִדָּם
57 לַעֲמֹד בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְלַטְלֹטֵל בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, כֹּאֵן אֲסוּר מִשּׁוּם
58 גְּזֵרָה, דִּילְמָא תָּוִי לִיָּה לְאִבּוֹס דְּמִקְלָקֵל – שְׁמָא בַּעֲדֵי שִׁרְצָה לְהַנְחִיחַ
59 הַדְּלִי עַל רָאשׁ הָאִבּוֹס, יִרְאֵה שְׂרָאשׁ הָאִבּוֹס שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים

מקולקל, וְאִתִּי לְתַקְּנוּהָ – וְיִצֵּא לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים לְתַקְּנוּ, וְיִרְאֵה לִיָּה
לְדוּלָא בְּהִרְיָה – וְיִשְׁכַּח וְיִשָּׂא עִמּוֹ אֶת הַדְּלִי, וְקָא מְפִיךְ בְּרִשּׁוֹת
הַיַּחֲדִיד לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים – וְנִמְצָא מוּצִיא מִבֵּין הַפְּסִים לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים.
הַלָּכֶּה, לֹא יֵצֵא הַדְּלִי עַל הָאִבּוֹס וְיִטְלֹטֵל, אֲלֵא יִשְׁפּוֹךְ הַמִּים
מִהַדְּלִי עַל הָאִבּוֹס, וְהַמִּים יִלְכוּ מֵאִלִּיהֶם עַד הַבְּהַמְהוּרָא צִיּוֹר.
מַקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל דְּבָרֵי אֲבִי: מְדוּעַ יֵשׁ לְגוֹזֵר שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיִטְלֹטֵל
אֶת הַדְּלִי מִבֵּין הַפְּסִים לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְכִי הָאִי מוּצָא מִי מִיָּחִיב –
וְכִי בְּאֹפֶן שְׁעוֹר קִפְץ מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִיד עַל מִנֵּת לְהַנְחִיחוֹ בְּרִשּׁוֹת
הַיַּחֲדִיד, וְשִׁכַּח וְהוּצִיא לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, הָאִם מִתְחַיֵּב מִן הַתּוֹרָה,
שִׁשְׁיִיךְ לֹמֵר שְׁגוֹר חֲכָמִים שְׁלֹא יִבּוֹא לִידֵי זֶה, וְהָאִמֶּר רַב סְפָרָא
אִמֶּר רַבִּי אֲמִי אִמֶּר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמִּפְסָּה הַפְּצִי מוֹרִית לְוִיָּת בְּרִשּׁוֹת
הַיַּחֲדִיד, וְנִמְלֵךְ עֲלֵיהֶן – וְחוּצָה בּוֹ מִלְּהִנְחָם בּוֹרִית זֶה וְהוּצִיאָן לְחוּץ,
פְּטוּר, כִּיּוֹן שְׁלֹא הָיְתָה עֲקִירָה מִשְׁעָה רֹאשׁוֹנָה לָכֵךְ, שֶׁבְּתַחֲלִילָה עֲקָר
עַל דַּעַת לְהַנְחִיחַ בּוֹרִית אַחֶרֶת בְּאוֹתוֹ רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, וְרַק לְאַחֵר מִכֵּן
נִמְלֵךְ וְהוּצִיא לְחוּץ, וְאֵין חַיִּיבִים בְּשִׁבְתָּ אֲלֵא עַל מִלְּכַת מַחֲשַׁבָּה,
דְּהִינוּ שְׁנִתְּכוּן לְמִלְּכָא, אֲלֵא שֶׁשִׁכַּח שֶׁשֶּׁבֶת הַיּוֹם, אוֹ שֶׁהִיא
סְבוּר שֶׁהַמִּלְּכָא מוֹתֵרֶת בְּשִׁבְתָּ, אֲבָל כְּשִׁלָּא נִתְכוּן כָּלֵל
לְמִלְּכָא, פְּטוּר מִחֲטָאָת. וּמִכֵּיוָן שֶׁגַם אִם יוּצִיא לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים לֹא
יִבּוֹא לִידֵי חַיִּיב חֲטָאָת, שְׁרִיבֵי בַּעֲקִירוֹת נִתְכוּן לְהַנְחִיחוֹ בְּרָאשׁ
הָאִבּוֹס שֶׁהוּא רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, אֵין לְחַכְמִים לְגוֹזֵר שְׁלֹא לְהַנְחִיחַ הַדְּלִי
עַל הָאִבּוֹס שְׁמָא יִבּוֹא לְהוּצִיאָה.
מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲכֵן אֵין טַעַם הַזְּוִירָה כְּמוֹ שְׁאֻמְרָנוּ, אֲמֵלָא מִשּׁוּם
שׁוֹמְכִינֵי דְמִתְּקֵן לִיָּה – פַּעֲמִים בַּעֲדֵי שִׁרְצָה לְהַנְחִיחַ הַדְּלִי עַל רָאשׁ
הָאִבּוֹס בְּצִדֵּי שֶׁבְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים יִרְאֵה שְׁהוּא מְקוּלָקֵל שֶׁם, וְיִצֵּא
לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים לְתַקְּנוּ וְהַדְּלִי עִמּוֹ, וְהָרִי מְעִיל לִיָּה – וּבִגְמַר הַתִּיקוֹן
יִכְנִיס הַדְּלִי לְאִבּוֹס, וְקָא מְעִיל – וְנִמְצָא שְׁהוּא מְכַנִּס בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים לְרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד.
אִמֶּר דְּאִמֶּרִי – יֵשׁ שְׁאֻמְרָנוּ שְׁמוּעָה זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֶרֶת. שְׁנִינוּ לְהֵלֵךְ
(עַל) בַּמִּשְׁנָה, לֹא יַעֲמִיד אִדָּם בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וְיִשְׁתֶּה בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד
וְכִי אֲלֵא אִם כֵּן מְכַנִּס רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ לַמִּקּוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתָה, וְכֵן בְּגֵת.
מִבְּרֵית הַגִּמְרָא: גַּם אִדָּם הַעֲמִיד בְּרִשּׁוֹת זֶה וְשׁוֹתָה בְּרִשּׁוֹת אַחֶרֶת
הָאִמֶּר קְאָמְרִינִי דְּכִי לִיָּה בְּרָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ – הָרִי נִתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה שֶׁמִּסְפִּיק
שִׁיכְנִיס רָאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְתוֹךְ הַרְשׁוֹת שֶׁהוּא שׁוֹתָה, אֲךָ גַּם פֶּרָה
הַעֲמִידָת בְּרִשּׁוֹת זֶה וְרוּצָה לְהִשְׁקוּתָה בְּרִשּׁוֹת אַחֶרֶת, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק
מִי כִי לָהּ בְּרָאשָׁהּ וְרוּצָה – הָאִם מִסְפִּיק בְּכָךְ שֶׁתִּכְנִיס רָאשָׁהּ וְרוּבָהּ
לַמִּקּוֹם שֶׁהִיא שׁוֹתָה, אִם לֹא, וְאִינוּ מוֹתֵר אֲלֵא כְּשֶׁכָּל גּוֹפֶה בְּרִשּׁוֹת
שִׁבְהָ הִיא שׁוֹתָה.
וּמִשְׁכִּיבָה הַגִּמְרָא לְבֹאֵר בְּאִיזָה אֹפֶן יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק: הֵיכָא דְנִקְיָט
מִנָּהּ וְנִקְיָט לָהּ – בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מִחוּצִי כְּבָלִי שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ
וּמִחוּצִי גַם בְּהָ, לֹא תִבְעֵי לָהּ דְּוָדַי מִיָּה בְּרָאשָׁהּ וְרוּצָה –
מִסְפִּיק שְׂרָאשָׁה וְרוּבָהּ בְּפִינִים, אֲמֵלָא כִּי תִבְעֵי לָהּ דְּנִקְיָט מִנָּהּ וְלֹא
נִקְיָט לָהּ – בְּאֹפֶן שֶׁמִּחוּצִי אֶת הַכְּלִי וְלֹא מִחוּצִי בְּפִרְהָ, מֵאִי, הָאִם
מִסְפִּיק שְׂרָאשָׁה וְרוּבָהּ בְּפִינִים, אוֹ לֹא.
הַגִּמְרָא מְנַסֶּה לְפִשּׁוֹת אֶת הַסֶּפֶק מִמִּשְׁנֵתָּה: אִמֶּר לִיָּה תִּנְיֹתוֹהָ –
שְׁנִינוּ זֹאת בַּמִּשְׁנָה (לַעֲלִי דִּי), 'מוֹתֵר לְהִקְרִיב (אֶת הַפְּסִים) לְבֹאֵר
וּבְלִבְדִּי שְׁתֵּהָא פֶּרָה רֹאשָׁהּ וְרוּצָה מִכְּפִינִים וְשׁוֹתָה' מֵאִי לֹא, דְּנִקְיָט
מִנָּהּ וְלֹא נִקְיָט לָהּ – שְׁהוּא מִחוּצִי כְּבָלִי וְאִינוּ מִחוּצִי בְּהָ, וּמְבֹאֵר
בַּמִּשְׁנָה שֶׁמִּסְפִּיק שְׂרָאשָׁה וְרוּבָהּ בְּפִינִים.
דוּחָה הַגִּמְרָא: לֹא, אִפְשֵׁר לֹמֵר שֶׁמְדוּבָר בַּמִּשְׁנָה דְּנִקְיָט מִנָּהּ וְנִקְיָט
לָהּ – שֶׁמִּחוּצִי כְּבָלִי וּמִחוּצִי בְּהָ וְלִכֵּן מִסְפִּיק שְׂרָאשָׁה וְרוּבָהּ בְּפִינִים,
אֲבָל אִם אִינוּ מִחוּצִי בְּהָ צִרִיךְ שִׁתְּהִיחָה כּוֹלָה בְּפִינִים.
מִבְּיָאָה הַגִּמְרָא רֹאיהָ לְדְחִידָה: וְהָרִי גַּם מִסְתַּבְּרָא לְהַעֲמִיד אֶת
מִשְׁנֵתָּה, בַּמִּחוּצִי כְּבָלִי וּבְפִרְהָ, דְּאִי נִקְיָט מִנָּהּ וְלֹא נִקְיָט לָהּ – שְׁאִם
תֹּאמַר שֶׁמְדוּבָר בַּמִּשְׁנָה שֶׁמִּחוּצִי כְּבָלִי וְאִינוּ מִחוּצִי בְּהָ, מִי שְׁרִי –
וְכִי מוֹתֵר לְהִשְׁקוּתָהּ בְּאֹפֶן זֶה, וְהִתְנַיָּא, לְגַבִּי פְּסִי בִירָאוֹת (לִקְמוֹן כֹּא),
לֹא יִמְלָא אִדָּם מִיָּם וְיִתֵּן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ וְיִחוּצִי הַכְּלִי בִידּוֹ בַּעֲדֵי שֶׁהִיא
שׁוֹתָה, אֲבָל מִמֵּלָא מִהִבָּאֵר וְשׁוֹפֵף לִפְנֵיהָ, וְהִיא שׁוֹתָה מֵאִילִיָּה. הָרִי
שֶׁכְּשִׂאֵינוּ מִחוּצִי בְּפִרְהָ אֲסוּר לְהַחוּצִי כְּבָלִי לִפְנֵיהָ לְהִשְׁקוּתָהּ. וְאִם
כֵּן, לֹא שִׁיךְ לְהַעֲמִיד מִשְׁנֵתָּה אֲלֵא בַּמִּחוּצִי הַכְּלִי וְהִפְרָה.

48 אם אעשה רצון יוצרי, 'אוי לי מיוצרי' (הקב"ה) אם אכן אעשה
49 רצון יוצרי.
50 שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהצלע היא פרוצות, היינו
51 דכתבינן (בראשית ה) 'וְכָרַךְ וְנִקְבְּהָ בְּרָאשׁ', לפי שכבר מתחילה נבראו
52 שני פרצופים, זכר ומצד זה ונקבה ומצד זה, אלא למאן דאמר
53 שהצלע היא זנב שהיה לאדם הראשון, ולא נבראה חוה רק לאחר
54 שנטל הקב"ה את הזנב ועשאו, מאי - (מהו) כוונת הכתוב 'וְכָרַךְ
55 וְנִקְבְּהָ בְּרָאשׁ', שמשמע שכן היו מתחילת בריאתם, והלא לא נברא
56 מתחילה אלא האדם. משיבה הגמרא: כוונת הכתוב לְכַדְרֵי אֲבָהוּ,
57 דרבי אבהו רמי - והקשה על סתירה בפסוקים, כתיב (שם) 'וְכָרַךְ
58 וְנִקְבְּהָ בְּרָאשׁ', ומשמע שנבראו שנים, וכתבינן (בראשית א כו) '(ב')
59 בְּצִלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ', משמע שנברא האדם לבדו. ויישב רבי
60 אבהו, בתחלה עָלְתָה בְּמַחְשָׁבָה לפני הקב"ה לבראות שנים, ולבסוף
61 לא נברא אלא אחד, ומה שנאמר 'זכר ונקבה בראם' נכתב על שם
62 מה שעלה במחשבה.
63 שואלת הגמרא: בשלמא - מוכן הדבר למאן דאמר שהצלע היא
64 פרוצות, היינו דכתבינן (שם כא) 'וַיִּפֶּל ה' אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל הָאָדָם
65 וַיִּשָּׁן וַיִּקַּח אֶת הַצִּלְעָתוֹ וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ', שכיון שעל מנת
66 לברוא את חוה נטל הקב"ה את הפרצוף השני שהיה חלק מגוף
67 האדם, על כן הוצרך לסגור בשר תחת מה שנטל, אלא למאן דאמר
68 שהצלע היא זנב, מאי - כיצד יתפרש מה שנאמר? 'וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר
69 תַּחְתָּנָהּ', שמשמע שהניח בשר תחת הצלע, הלא גם עתה אין
70 לאדם זנב, ומהו הבשר שסגר תחתיו. משיבה הגמרא: אמר רב יבדי
71 ואיתימא - ויש אומרים שאמר זאת? רבי ירמיה, ואיתימא רב נחמן
72 בר יצחק, לא נצרכה - לא באה סגירת הבשר למלא את מקום
73 הזנב, שהרי ניטל ואיננו, אלא באה למקום תתה, שסגרו הקב"ה
74 בבשר על מנת שלא יראה חיתוכו.
75 הגמרא דנה בדעה שהצלע היא פרצוף. שואלת הגמרא: בשלמא
76 למאן דאמר שהצלע היא זנב, היינו דכתבינן בברייתא חוה (שם כב)
77 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצִּלְעַת אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵל
78 הָאָדָם', שכיון שנבראה מן הזנב היתה מחוסרת בניה של כל הגוף,
79 אלא למאן דאמר שהצלע היא פרוצות, מאי - כיצד יתפרש מה
80 שנאמר? 'וַיִּבֶן', מדוע הוצרך לבנותה אחר שכבר היתה בנויה
81 ועומדת ולא היה צריך אלא לחלקה מהאדם. משיבה הגמרא:
82 לדעה זו כוונת הכתוב לְכַדְרֵי שְׁמֵעוֹן בֶּן מִנְכֵּסִי, דרביש רבי שמעון
83 בן מנסיא, נאמר 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצִּלְעַת וַיְבָאָהּ אֵל הָאָדָם',
84 הכתוב מלמד ששילעה - (קלע שערותיה) הקדוש ברוך הוא לחותה,
85 והביאה לאדם הראשון כשהיא קלועת שער, כמו שנאמר בהמשך
86 הפסוק 'וַיְבִיאהּ אֶל הָאָדָם'. ומה שנקראת הקליעה בשם בנייה,
87 שכן בברייתא הו' - בחוץ לארץ קורין לְקַלְעִיתָא - (קולעת שער)
88 בשם בְּנִייתָא - (בניית).
89 הגמרא מביאה ביאור נוסף לפסוק 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצִּלְעַת וַיְבָאָהּ אֵל הָאָדָם',
90 ויביאה אל האדם' לדעה שהצלע היא פרצוף: דבר אחר, 'וַיִּבֶן ה'
91 אֱלֹהִים, אָמַר רַב הֲסָדָא, וְאָמַרִי לָהּ בְּמַתְנֵיתָא תָּנָא - ויש שאמרו
92 שכן נשנה בברייתא, הכתוב מלמד ששָׁנְאָה ועשאה הקדוש ברוך
93 הוא לְחוּת בְּכַנְיִן שֵׁל

1 הגמרא מביאה מימרא אחרת של רבי ירמיה בן אלעזר: אמר רבי
2 ירמיה בן אלעזר, דין - (שני) פרוצות פנים היה לו לאדם הראשון קודם
3 שנבראה הימנו חוה, שנוסף לו פרצוף פנים מאחורי ראשו, ששָׁנְאָה
4 (תהלים קלט ה) 'אֲחֹר וַיִּקְרַע צִדְתִּי', שאמר אדם הראשון להקב"ה,
5 צרת לי שני פרצופים פנים, מלפני ומאחורי.
6 הגמרא מביאה שמחלוקת בדבר: כתיב בברייתא חוה (בראשית ב כב)
7 'וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצִּלְעַת וַיְבָאָהּ אֵל הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהּ אֵל הָאָדָם',
8 מהי צלע זו, נחלקו בדבר רב ושמואל, חד אמר, צלע
9 זו היא הפרצוף הנוסף שהיה לאדם הראשון, שבראו הקב"ה בשני
10 פרצופים, אחד של זכר ואחד של נקבה, ונטל את פרצוף הנקבה
11 וברא ממנו את חוה, וחד אמר, צלע זו היא זנב שהיה לו לאדם
12 הראשון, ונטלו וברא ממנו את חוה. נמצא שדברי רבי ירמיה בן
13 אלעזר שהיה לאדם הראשון פרצוף נוסף מאחור, שניים
14 במחלוקת רב ושמואל, ואינם אלא כדעה אחת.
15 הגמרא דנה במחלוקתם של רב ושמואל. שואלת הגמרא: בשלמא
16 - מוכן הדבר למאן דאמר שהצלע היא פרוצות, היינו דכתבינן - והו'
17 מה שנאמר (תהלים שם) 'אֲחֹר וַיִּקְרַע צִדְתִּי', שנברא אדם הראשון
18 מתחילה עם שני פרצופים, וכאמור לעיל, אלא למאן דאמר
19 שהצלע היא זנב, ולא נברא האדם בשני פרצופים, מאי כוונת
20 הפסוק 'אֲחֹר וַיִּקְרַע צִדְתִּי', הלא מן הפסוק משמע שנברא בשתי
21 צורות, כדעה האחרת. משיבה הגמרא: לדעה זו מתפרש הפסוק
22 כְּדִרְבֵּי אַמִּי, דאמר רבי אמי, 'אחור וקדם צרתני' היינו שהאדם הוא
23 אחרון לענין אחד וראשון לענין אחר, אחור למעשה בראשית
24 ו-בריאת העולם וקדם לפורענות, שבעת פורענות לקח קודם
25 לאחרים, וכפי שיבואר.
26 הגמרא מבארת את דברי רבי אמי. מבררת הגמרא: בשלמא מה
27 שאמר רב אמי שנברא האדם 'אחור למעשה בראשית', שהכוונה
28 היא דלא אפי' עד מַעְלֵי שָׁבָתָא - שלא נברא עד יום שישי ערב
29 שבת, ואילו כל הנבראים נבראו בחומשת הימים הקודמים, הרי
30 שהוא היה האחרון לבריאת העולם, אלא מה שאמר 'וַיִּקְרַע
31 לְפִרְעָנוֹת, מאי היא - למה כוונתו, אילימא שכוונתו ששום קללה,
32 שכשאושר נתקללו הוא והאשה והנחש בחטא עץ הדעת, נתקלל
33 האדם תחילה, הא לא כן היה, שבתחילה נתקלל נחש ולבסוף
34 נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם. מבארת הגמרא: אלא הכוונה
35 לְפִרְעָנוֹת הַמַּבּוּל, שבה נזכר האדם קודם שאר הנבראים, דכתבינן
36 (בראשית כ) 'וַיִּמָּח אֶת כָּל הַיָּקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם וְעַד
37 בְּהֵמָה וְגו' עד רמש ועד עוף השמים, הרי שנזכר בראשונה.
38 הגמרא שבה לדון במחלוקת רב ושמואל, ודנה בדעה שהצלע
39 היא זנב. שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהצלע היא
40 פרוצות, היינו דכתבינן (בראשית ב) 'וַיִּצְרֵה ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם
41 עָפָר מִן הָאֲדָמָה, והתיבה 'וייצר' יש בה תריץ וידין - (פעמיים
42 האות יו"ד) לרמוז שנוצר האדם בשתי צורות, והן שני פרצופי
43 הפנים שנברא בהם, אלא למאן דאמר שהצלע היא זנב, ולא
44 נברא האדם אלא בפרצוף אחד, מאי - (מהו) בא ללמדנו זה
45 שנאמר 'וַיִּצְרֵה' בשני יודין. משיבה הגמרא: לדעה זו הרמז
46 שבבך הוא כְּדִרְבֵּי שְׁמֵעוֹן בֶּן שִׁי, דאמר רבי שמעון בן שיי, כל
47 חייו של האדם הרי הוא כאומר 'אוי לי מיוצרי' שהוא מצערני

אגרות קודש

בי"ה, ד' מני"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ועל שאלתו איך לסדר את חג התספורת, הנה לא שמעתי בזה הוראות, ולהעיר ממה שסיפר

כ"ק מו"ח אדמו"ר בשש"פ בסעודת היום, היש"ת (נדפס בספר השיחות, קיץ היש"ת).

בברכת רוב נחת אידישן נחת חסידישן נחת מילדיהם שי' לו ולזוגתו תחי'.

לִבְּךָ – בשביל לחי, ולכן הוא כשר, ואין להוכיח מכאן אם לחי
העומד מאליו כשר או לא.
מקשה הגמרא על דחייה זו: **אִי הָכִי** – אם כן שמדובר שעשאו
בשביל לחי, **מֵאֵי קָא מְשַׁמְעֵן** – מה באה הברייתא להשמיענו,
הרי הדבר פשוט שהוא כשר.
מתרצת הגמרא: **הָא קָא מְשַׁמְעֵן** – דין זה משמיעה לנו הברייתא,
שלחי הנרצח מִבְּחוּץ וְשֹׁהֵם מִבְּפָנִים – שאינו נראה ליושבים במבוי
אלא לבני רשות הרבים, הוא נדון מִשּׁוּם לָחִי, ואין צריך שיהא
הלחי נראה להעומדים מבפנים.
הגמרא מביאה ראייה שאין עליה תשובה שלחי העומד מאליו
נדון משום לחי: **תָּא שְׁמַע מַעֲשֵׂה שְׂדֵיָה, דְּרַב הֲנֹה וְהִנֵּי בְּהוּא**
מְבוֹאָה – היה יושב במבוי אחר, הָנֹה וְהִנֵּי – והיה יושב, רב הונא
קמיה – לפניהם. **אָמַר לֵיה רַב לְשִׁמְעִיָּה** – לשמשו, **וְלֵי אִיִּתִּי לִי בּוּזָא**
דְּמִיָּא – לך והבא לי כלי חרס קטן של מים. **עַד דְּאָתָא** – עד שבהא,
נָפַל לְחִיָּא – נפל הלחי של המבוי ממקומו, **אֲחֵיו לִיה בִּידֵיה** – רמו
רב בידיו לשמשו שנפל העירוב ואסור לטלטל במבוי, קָם
אֲדוּקְתֵיה – עמד השמש על מקומו. **אָמַר לֵיה רַב הוֹנָא לרַב, לֹא סָבַר**
לָה מִר – וכי אינו סובר מר שאפשר לְסַמֵּךְ אֲדוּקְתָא – לסמוך על
הדקל שהיה עומד שם ליד פתח המבוי. **אָמַר רַב, דְּמִי הָאִי מְרַבְּנָן**
– דומה חכם זה מן הדוכאים – רב הונא, **בְּמִאן דְּלֹא פָּרְשִׁי אִינְשֵׁי**
שְׁמַעְתָּא – כמי שלא פירשו לו בני אדם סוגיא זו של לחי, שהרי מִי
סְמִיכִין עֲלֵיהּ מִתְּמִיל – וכי סמכו על דקל זה מערב שבת ללחי,
הלא בערב שבת סמכו על הלחי האחר שהיה שם ונפל, ואי אפשר
להתיר את המבוי ולסמוך על הדקל שעומד בפתח המבוי.
ומדייקת הגמרא, **שְׁמַעְתָּא דְּלֹא סְמִיכִין** – הטעם שאין הדקל כשר
ללחי הוא משום שלא סמכו עליו מערב שבת ללחי, **הָא סְמִיכִין** –
ומשמע שאילו היו סומכים על הדקל מערב שבת הָיָה לָחִי – הרי
זה לחי כשר, ומוכח מדברי רב שההלכה היא כאביי הסובר שלחי
העומד מאליו (ושמכו עליו מערב שבת), הרי הוא לחי כשר.
הגמרא מבררת האם יש לדחות את הראיה, ואדרבה, להוכיח
ממעשה זה שלא כדעת אביי: **לִימָא אֲבִי וְרָבָא בְּדִלָא סְמִיכִין עֲלֵיהּ**
פְּלִיגִי – האם נאמר שמחלוקת אביי ורבא אם לחי העומד מאליו
הוא לחי או לא, היינו כשלא סמכו על אותו הלחי מערב שבת, **הָא**
סְמִיכִין עֲלֵיהּ – אבל אם סמכו על לחי זה מערב שבת, לדעת
שניהם הָנֹה לָחִי, ואם כן ממעשה זה שהיה לחי אחר שכל באמצע
השבת ולא רצה רב לסמוך על הדקל שהיה עומד בפתח המבוי,
יש להוכיח שלא כדעת אביי שסובר שאף אם לא סמכו על הלחי
מערב שבת הוא כשר.

משיבה הגמרא: **לֹא סְלִיקָא דַּעְתָּךְ** – אל יעלה בדעתך לומר כן,
שמחלוקת אביי ורבא בלחי שלא סמכו עליו מערב שבת, אלא
מחלוקתם היא רק בלחי שסמכו עליו מערב שבת. ומנן לך שבכך
נחלקו, **דְּהוּא פְּרָקָא** – שהיה מעשה ביציע – מרפסת, **דְּהוּא פִּי** –
שהיה במבוי של פִּי, חָבֵה, והיה שם עמוד בפתח המבוי שהיה
מחזיק את היציע (צירור ו'), **וְהוּוּ פְּלִיגִי בָּה** – ונחלקו בעמוד זה אֲבִי
וְרָבָא, בּוּלִי שְׁנִיָּהוּ – כל ימיהם, אם הוא כשר ללחי או לא, אביי
התיר לסמוך עליו ללחי ורבא אסר. וממה שנחלקו כל ימיהם
מוכח שמחלוקתם בלחי העומד מאליו היא בלחי שסמכו עליו
מערב שבת, אם הוא כשר ללחי או לא, אבל אם לא סמכו עליו
מערב שבת, לדעת שניהם אינו כשר משום לחי, ואם כן שוב יש
להוכיח מדברי רב שההלכה כאביי.

משנה

משנתנו מבארת מה הם הדברים שמהם אפשר לעשות לחי, ואם
אפשר לעשות לחי מבעלי חיים, וכן מה דין בעלי חיים שהניחם
כגולל לקבר, או שכתב עליהם גט אשה: **בְּכָל עוֹשִׁין לְחִין** – מכל
דבר אפשר לעשות לחי למבוי, **אֲפִילוּ בְּדָבָר שֶׁשֶׁנִּי בּוֹ רוּחַ חַיִּים** –
אפילו מבעלי חיים (צירור ח'). וְרַבִּי מֵאִיר אֹסֵר לעשות לחי מבעלי
חיים.
דין נוסף: וכן בעל חיים מְטֵמָא מְשׁוּם גִּלּוּל – אם הניחו כדי
לכסות בו את ארון המתה, יש לו דין גִּלּוּל – מטמא את הנמצא
עמו באהל.

הגמרא מבארת שאין לדחות את הראיה בדרך שדחינו לעיל.
אומרת הגמרא: **וְכִי תִימָא** – ואם תרצה לומר, **הָכָא נָמִי** – שגם כאן
הברייתא עוסקת בְּשִׁעֲשֵׂה את המחיצות מִתְחִילָה לִבְךָ – כדי
שישמשו לו להיסק. **בְּשִׁלְמָא קָמָה לְחִי** – הברייתא מובנת אם
נפרשה כך לענין קמה, דיינו שזרע את התבואה לשם מחיצה,
אֵלָּא תֵּל וְנִקְעַן שְׂמִימוֹת עוֹלָם עוֹשִׂים כֵּךְ, מֵאִי אִיכָא לְמִיָּר – איך
נבארם, הרי לא מסתבר לומר שהברייתא עוסקת דווקא בתל או
נקע שעשאם אדם לשם מחיצה. ומכאן שמחיצה הנעשית מאליה
יש לה שם מחיצה.
מכח ראייה זו מסיקה הגמרא שמחיצה הנעשית מאליה לדעת
כולם כשרה, ואביי ורבא נחלקו רק בלחי: **אֵלָּא, בְּמַחֲצִיאוֹת הַנַּעֲשִׂין**
מאליהן, **בּוּלִי עֲלִמָא לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו אביי ורבא, ואף רבא
הסובר שלחי הנעשה מאליו אינו לחי, מודה דמחיצה הנעשית
מאליה הָנֹה מַחֲצִיָּה, **כִּי פְּלִיגִי** – במה נחלקו, **בְּלָחִי, אֲבִי הַסּוֹבֵר**
שלחי הנעשה מאליו הוא לחי, **לְשִׁמְעִיָּה** – לשיטתו הוא הולך,
דְּאָמַר, הַכֹּשֶׁר לָחִי הוּא מְשׁוּם מַחֲצִיָּה, וּמַחֲצִיָּה תַּעֲשִׂיָּה מֵאֲלִיָּה הָנֹה
מַחֲצִיָּה, וְלִכְךָ גַּם לָחִי הַנַּעֲשֵׂה מֵאֲלִיו כֹּשֶׁר. וְרָבָא לְשִׁמְעִיָּה, דְּאָמַר
הַכֹּשֶׁר לָחִי הוּא מְשׁוּם הִיבָר, שֶׁאֵין הִיתֵר הַטְּלָטוּל אֲלֵא בַּמְּבּוּי וְלֹא
בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְלִכְךָ אִי עֲבִידָא בְּיָדִים – אם נעשה הלחי בידים הָנֹה
הִיבָר – הרי זה היבֵר, **וְאִי לֹא נַעֲשֵׂה בִּידִים, אֲלֵא עוֹמֵד שֶׁם מֵאֲלִיו,**
לֹא הָיָה הִיבָר – אין זה היבֵר, ולכן אינו לחי.
הגמרא מביאה ראייה מכמה מקומות אם לחי הנעשה מאליו יש לו
דין לחי או לא: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראייה שלחי הנעשה מאליו
יש לו דין לחי, שנינו בברייתא, **אֲבִי נִדְרֵי הַיּוֹצֵאוֹת מִן הַיָּד – אַבְנִים**
הַבּוֹלְטוֹת מִכּוֹתֵל הַמְּבּוּי לְחוּבָה הַמְּבּוּי זֶה לַמַּעֲלָה מִזּוּ בְּגוֹבָה
עֶרְשָׁה טַפְחִים, וּמוֹבְדָלוֹת זֶה מִזּוּ, אִם הָרוּחַ בִּינִיחַ פְּחוֹת מְשִׁלְשָׁה
טַפְחִים, הִרִי זֶה לְבוֹד, וְאִין צִירָף לָחִי אַחֵר לַמְּבּוּי, שֶׁאַבְנִים אֵין הֵן
בַּמְּחוֹבְרוֹת אַחַת לַחֲבֵרְתָּהּ וּכְשֵׁרוֹת מְשׁוּם לָחִי, אֲבָל אִם יֵשׁ בִּינִיחַן
שְׁלִשָּׁה טַפְחִים, צִירָף לָחִי אַחֵר לַהַכֹּשֶׁר הַמְּבּוּי (צירור ד'). וּמַבְרִייתָא
זֶה יֵשׁ לַהֲכֹיֹכִחַ שְׁלָחִי הַנַּעֲשֵׂה מֵאֲלִיו כֹּשֶׁר לָחִי, שְׁהִרִי מִן הַסֵּתֵם לֹא
הִיתָה כּוֹנוֹתָה בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָ הַכּוֹתֵל לַהֲצִיאַת אַבְנִים אֵלּוּ לְשֶׁם לָחִי,
וְאִף עַל פִּי כֵּן אִם אֵין בִּינִיחַן שְׁלֹשָׁה טַפְחִים הִרִי זֶה כֹּשֶׁר לָחִי.
דוחה הגמרא ראייה זו: **הָכָא נָמִי** – גם כאן יש לפרש שְׁבִנְיָאן מִתְחִילָה
כשהן יוצאות מן הכותל לִבְךָ – לשם לחי, ואין להוכיח מכאן לענין
לחי הנעשה מאליו.
מקשה הגמרא על דחייה זו: **אִי הָכִי** – אם כן שמדובר שעשאן
לשם לחי, **פְּשִׁימָא** – פשוט הוא הדבר שכשר משום לחי, ומה באה
הברייתא ללמדנו.
מתרצת הגמרא: **מָהוּ דְּתִימָא** – שמא תאמר, שאפילו אם עשה
אבנים אלו לשם לחי, לא יהיו כשרות ללחי, משום שאין כאן היבֵר
שנעשו ללחי, אלא נראין שְׁלִיפִיָּה בְּיָנִיחָא הוּא דְּעִבְדָא – להחזיק
כותל נוסף אם ירצה לבנות שם הוא נעשה, **קָא מְשַׁמְעֵן** –
משמיעה הברייתא, שכיון שעשה את האבנים לשם לחי הרי זה
כשר ללחי.
הגמרא מביאה ראייה נוספת: **תָּא שְׁמַע** – בוא ושמע ראייה אחרת
שלחי העומד מאליו יש לו דין לחי, **דְּתַנִּי רַבִּי תִיָּא** – ששנה רבי
חייא ברייתא, **בּוּתֵל מְבּוּי שְׁצִידוֹ הָאֲחֵר שֶׁל הַכּוֹתֵל כְּנוֹס מְחִבְרוֹ** –
כנס פנימה לצד הבתים שמאחוריו, מעט יותר מצידו האחר,
כלומר, שכותל המבוי באורכו צר יותר בצד אחד של המבוי
מבצד האחר, ומתוך כך יש באמצע כותל המבוי כמין בליטה, **כִּין**
שְׁנִרְיָא הַבְּלִיטָה מְבָחוּין – מחוץ למבוי, לאנשי רשות הרבים, וְשִׁנְיָה
מִבְּפָנִים – ובתוך המבוי אין הבליטה נראית, והיינו באופן שצד
הכותל הכנוס והצר הוא בצידו החיצון של המבוי (צירור ה') וְכִין
שְׁנִרְיָא הַמְּקוֹם הַכּוֹסוּס מִבְּפָנִים – מתוך המבוי וְשִׁנְיָה מְבָחוּין – ומצד
הכניסה למבוי אין הבליטה נראית, והיינו באופן שצד הכותל
הכנוס והצר הוא בצידו הפנימי של המבוי (צירור ו'), הרי אותו
המקום הבולט, נדון מְשׁוּם לָחִי – כשר ללחי. ומכאן יש להוכיח
שלחי הנעשה מאליו כשר ללחי, שהרי מסתבר שלא עשו את
הכותל צר במקום אחד מחבירו יותר לשם לחי.
דוחה הגמרא ראייה זו: **הָכָא נָמִי** – גם כאן יש לפרש שמדובר
שְׁעִשְׂאוֹ – את אותו המקום הרחב בכותל יותר מחבירו, מִתְחִילָה

מל החקק, ו'משהו' מתחת לחקק, וא'קמיה - והעמיד לאותו צד
 שיש בו 'משהו' ב'פחות' מ'שלישה' טפחים סמוך לקרקע (צויר ז), כדי
 שיהיה החלל שבין המחיצה לקרקע נידון כסתום מדין 'לבד',
 ומעתה יש כאן מחיצת 'ערב' של 'עומד מרובה על הפרוץ', שכן
 ארבעת הטפחים העליונים סתומים על ידי המחצלת, ושלושת
 התחתונים סתומים מדין 'לבד', ובסך הכל יש כאן 'עומד' של
 שבעה טפחים, ואילו שלושת האמצעים פרוצים. ובאופן כזה
 הסתפק רב המנונא אם מחיצה זו כשרה או לא.
 הגמרא מביאה אופן נוסף בביאור ספיקו של רב המנונא: **רב אשי**
אמר, מחיצה התלויה באויר איננה ליה - הסתפק בה רב המנונא,
 דהיינו, באופן שהעמיד מחצלת של עשרה טפחים בגובה שלשה
 טפחים או יותר מן הקרקע, בזה יש להסתפק האם מאחר דה'עומד'
 מרובה על ה'פרוץ' שתחתיו הוא מבטלו, או שאין דין 'עומד'
 מרובה על הפרוץ' נהוג אלא במחיצת 'שתי' בלבד. ו**בדבא** מ'ניה
 - וכפי הספק ששאל **רבי מנא** **מר, מחיצה התלויה באויר מהו**
שתתיר בחורבה. כלומר, חורבה שנפרצו מחיצותיה למטה, ונתורו
 כתלים של עשרה טפחים תלויים ועומדים בגובה שלשה טפחים
 מעל הקרקע, האם מועילה מחיצת הכתלים להחזיר לטלטל בתוך
 החורבה, ואינה נחשבת כפרוצה לרשות הרבים, או לא.
אמר ליה רב לרבי טבא, אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים -
 כשעשויה מעל מקום שיש בו מים, כדי להחזיר למלאות מהם
 בשבת, שכן **קל הוא** - קולא היא - שהקילו **במים במים**, אבל בשאר
 מקומות אין מחיצה זו מועילה להחזיר.
 שנינו במשנה: **מקפצין בקנים וכו'**, בשיירא דברו, דברי רבי יהודה.
 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יהודה: **בשיירא** - **אין** - וכי רק
 בשיירא התיר רבי יהודה להקפץ במחיצה של חבלים או קנים,
 אבל ב'חזיר לא התיר, והתנא - והרי שנינו בברייתא, **רבי יהודה**
אמר, כל מחיצות שבת שאינן מחיצות גמורות, אלא או של שתי
או של ערב, לא התירו חכמים ליחיד להקפץ בהן שטח גדול יותר
מבית קאיתם - מקום הראוי לזרוע בו שני סאים. מתבאר מדברי
 הברייתא, שרבי יהודה מתיר אפילו ליחיד להקפץ במחיצות
 חבלים או קנים שטח שאינו גדול מבית סאתים, ואילו מדבריו
 במשנתנו משמע שלא התיר ביחיד כלל.
 מתרצת הגמרא: יש לפרש את דברי רבי יהודה במשנתנו **בדאמר**
 - כפי שאמר **רב נחמן** על קושיא אחרת, ואיתנא - ויש אומרים
 שאמר זאת **רב ביבי בר אבין**, **דלא נצרכא** - לא הוצרכה המשנה
 להשמיענו שיש מחיצות שאין מקיפים בהם, אלא לענין כך שאין
 ליתן להן שטח כדי עשיית כל צרכן, אבל מקיפים בהם להחזיר בית
 סאתים. **נמי** - אף כאן יש לפרש כעין זה, שמה שאמר רבי
 יהודה במשנה 'בשיירא דברו', ולא התירו ליחיד להקפץ בקנים,
 היינו לענין ליתן להן - ליחידים, שטח גדול כדי עשיית כל צרכן,
 אבל מודה רבי יהודה שנותנים להם בית סאתים.
 הגמרא מבררת על איזה ענין אמר רב נחמן את ביאורו: **היא**
איתמר - על איזה ענין נאמרה המימרא **דב נחמן ואיתנא** **רב**
ביבי בר אבין, **לא נצרכא** אלא ליתן להן כל צרכן. מבארת
 הגמרא: מימרא זו נאמרה **אחא דתנן** - על מה ששנינו במשנתנו
 'כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה, דברי רבי יוסי ב'רבי
יהודה. כלומר, שאינו מתיר להקפץ במחיצת חבלים או קנים אפילו
 לצורך שיירא, וכל שכן לצורך יחיד. ועל כך יש לתמוה, וכן - וכי
אמר רבי יוסי ב'רבי יהודה **הכי** - וכך, והתנא - והרי שנינו
 בברייתא, **אחא יחיד ואחא שנייה להכלים** - בין יחיד ובין שיירא
 שוים הם לענין כך שרשאים להקפץ במחיצת חבלים, ומה ששנינו
 יש בין יחיד לשיירא, יחיד ונתנין לו להקפץ במחיצת חבלים שטח
 של בית סאתים בלבד, וכן שנים ונתנין להם בית סאתים, לפי
 שנידונים הם כיחיד, אבל שלשה אנשים נעשו 'שנייה', ונתנין להן
 להקפץ במחיצת חבלים שטח של בית שש סאין, דברי רבי יוסי ב'רבי
 יהודה. והבאים אומרים, **אחא יחיד ואחא שנייה ונתנין להן להקפץ**
 במחיצת חבלים כל צרכן, ואפילו מקום גדול הרבה, וב'לכך' שאל

הכשירו חכמים 'עומד מרובה על הפרוץ', כגון, שבתוך גובה
 עשרה טפחים של המחיצה יש ששה טפחים 'עומד' - ו-שוכב
 וארבעה טפחים 'פרוץ', או שאין אומרים דין זה אלא במחיצת
 'שתי', אבל לענין מחיצת 'ערב' צריך שיהא בגובה המחיצה
 עשרה טפחים שלמים.
 הגמרא מנסה לפשוט הספק ממשנתנו: **אמר אבין, תא שמע** - בוא
 ושמע ראייה לפשוט הספק. שנינו במשנה, **שיעור הכלים ועוביין יתר**
על פסח, כדי שיהו בסך הכל מחיצה בגובה עשרה טפחים. ואי איתא
- ואם ישנו לדין זה, שגם במחיצת 'ערב' די ב'עומד מרובה על
הפרוץ, למה לי - מדוע צריך שיהיה עובי החבלים יתר על פסח,
 ליעבד - יעשה ריוח של פחות מ'שלישה' טפחים וימתח שם הכל
 בעובי 'משהו', וימדוד עוד ריוח של פחות מ'שלישה' טפחים וימתח
 הכל בעובי 'משהו', ולאחר מכן יניח חלל של פחות מ'ארבעה
 טפחים וימתח מעליו הכל בעובי 'משהו', ונמצא עתה, ששנים מן
 החבלים סתומים ביחד אויר של ששה טפחים מדין 'לבד', ואילו
 החלל השלישי שיש בו פחות מארבעה טפחים נידון כפתוח, ואף
 על פי כן יש להכשיר המחיצה מדין 'עומד מרובה על הפרוץ',
 שהרי יש כאן 'עומד' של ששה טפחים, המרובה על ה'פרוץ' של
 ארבעה טפחים. ומאחר ולא נקטה המשנה לעשות באופן זה, יש
 ללמוד מכך שדין 'עומד מרובה על הפרוץ' נאמר במחיצת 'שתי'
 בלבד, אבל מחיצת 'ערב' צריך שיהיה בה 'עומד' של עשרה
 טפחים שלמים.
 הגמרא דוחה את ראייתו של אבין: **ותיסקר** - וכי סבור אתה
 שניתן להעמיד באופן כזה, שיש שני רוחות של פחות משלשה
 טפחים ואחד של פחות מארבעה, הרי יש להקשות על כך, תא -
 אויר זה של פחות מ'ארבעה' טפחים **היא** **מוקים ליה** - היכן יעמיד
 אותו, אי מוקים ליה תתא - אם יעמיד אותו למטה בין הקרקע
 לחבל הראשון, ומעליו יהיו ששה טפחים סתומים על ידי דין לבד
 (צויר ד), אם כן הוה ליה - הרי זה ב'מחיצה' שהנתיים ב'וקעין בה -
 יכולים לעבור מתחתיה, ובאופן זה פסולה המחיצה אפילו אם יש
 מעל אותו ריוח מחיצת עשרה טפחים שלמים. ואי מוקים ליה
 עילאי - ואם יעמיד לאותו חלל של פחות מארבעה טפחים למעלה
 בראש המחיצה, ולמטה יהיו ששה טפחים סתומים מדין לבד
 (צויר ה), גם מחיצה זו פסולה היא. משום דאיתא **אורא** **דהאי** **ניקא**
ודתאי **ניקא** **ובכחל ליה** - בא האויר שבצד זה ושבצד האחר
 ומבטלה. כלומר, מאחר ויש מעל החבל העליון ומתחתיו חללים
 הרחבים יותר מעוביו הם מבטלים אותו, ונמצא שאין כאן אלא
 מחיצה בגובה ששה טפחים. ואי מוקים ליה במיצע - ואם יעמיד
 את החלל שיש בו פחות מארבעה טפחים באמצע גובה המחיצה,
 ומעליו ומתחתיו יהיה 'לבד' של שלשה טפחים (צויר ו), הוה ליה
 - הרי זה עומד מרובה על הפרוץ מ'שתי' רוחות - משני צדדים,
 דהיינו, שכל צד של 'עומד' בפני עצמו אינו מרובה על ה'פרוץ',
 שהרי כל 'עומד' הוא שלשה טפחים ואילו ה'פרוץ' יש בו קרוב
 לארבעה טפחים, אלא שביצירתו שני ה'עומדים' יחדיו יש כאן
 'עומד מרובה על הפרוץ', ואם כן, שמעת במיצע - יש ללמוד מכאן
 שעומד מרובה על הפרוץ מ'שתי' רוחות הוה עומד, והרי אין הדין כן.
 נמצא, שאין להביא ראייה מדברי המשנה לענין ספיקו של רב
 המנונא, שכן אפילו אם אומרים דין 'עומד מרובה על הפרוץ'
 במחיצת 'ערב', מכל מקום אי אפשר להעמיד את המשנה באופן
 שיש באחד הרווחים יותר משלשה טפחים.
 הגמרא מבררת באיזה אופן הסתפק רבי המנונא: מאחר ונתבאר
 שאי אפשר להעמיד את דברי המשנה בחבלים שיש בהם 'עומד'
 מרובה בערב, שכן לעולם לא תוכלך המחיצה באופן כזה, נמצא
 שאין מקום לספיקו של רב המנונא, ולפיכך מבארת הגמרא את
 ספיקו באופן אחר. **אלא רב המנונא** **הכי קא מיבעיא ליה** - באופן
 כזה יש להעמיד את ספיקו. כגון דאיתא - שהביא מחצלת דהוה
 שבעה ומשהו - שיש בה גובה שבעה טפחים ועוד קצת, ותקם בה
 בגובהה חלל שלשה טפחים, ושם בה - והותר בה ארבעה טפחים

1 סאה, שהוא שטח של מאה אמה על חמישים אמה, מותר לטלטל
2 בו, אבל אם הוא יותר מביית סאתים, שזה שיעור היקף שחכמים
3 אסרו לטלטל בו כאשר נעשה שלא כתיקונו, אסור. אמרו לו
4 חכמים לרבי יהודה, אי אתה מודה בדין של בהמות, שהיו מקיפים
5 בתוך השדה גדרות שהיו בהמות בתוכן על מנת שיוכלו את
6 השדה בגלליהן, וספר – מקום מוקף גדרות לבהמות העיר,
7 ומקצה – רחבה מאחורי הבתים, וקצר שלפני הבית, שאפילו בת
8 המשת בורים ואפילו בת עשרה בורים שמוקף לטלטל בה, ואם כן
9 הוא הדין שההיתר של פסי ביראות הוא אף כאשר הם מקיפים
10 שטח הגדול מבית סאתים.
11 אמר להן רבי יהודה לחכמים, אין לדמות זה לזה, זו המתירה את
12 הטלטול בדיר, סהר, מוקצה וחצר, מחיצה שלימה היא ושאותם
13 מקומות מוקפים מחיצות שלימות, ואילו המתירים את הטלטול
14 בפסי ביראות, פסין המה, שכל אחד אינו אלא אמה, ובין הפסין
15 פרוץ המקום בשיעור של שלוש עשרה אמות ושלש, ועל כן אין
16 להתיר יותר מבית סאתים.
17 הגמרא מסיימת את ההוכחה מהברייתא. מוכיחה הגמרא: ואם
18 איתא – ואם אכן דעת רבי יהודה שכאשר הרווח בין הדיומדין
19 גדול מהשיעור המותר, ממעטים אותו על ידי הארכת הדיומדין
20 ולא על ידי פסים נוספים ביניהם, לא היה לו לומר שהחילוק בין
21 פסי ביראות למחיצת דיר, סהר, מוקצה וחצר, שזו מחיצה ולרי
22 פסין, אלא זו מחיצה זו (היא מחיצה) מיבעי ליה – היה לו לרבי
23 יהודה לומר, שהרי כשהוא מגדיל את השטח עד בית סאתים
24 ומאריך את הדיומדין עד שלא יהיה ביניהם אלא שלוש עשרה
25 אמה ושלש, הרי מחיצה שלימה יש כאן שהעומד בה מרובה על
26 הפרוץ, והיה לרבי יהודה לחלק בין מחיצה זו למחיצה זו.
27 דוחה הגמרא: לעולם אפשר לומר שלרבי יהודה ממעט את הרווח
28 בין הדיומדין על ידי הארכת הדיומדין, ורבי יהודה בברייתא הך
29 קאמר, זו המתירה את הטלטול בדיר, סהר, מוקצה וחצר, תורת
30 מחיצה עליה ושיעור פרוצותיה לפוסלה הוא ביותר מעשר אמות,
31 לכן היא מתירה אף אם ההיקף יותר מבית סאתים, ואילו המתירים
32 את הטלטול בפסי ביראות תורת פסין עליהן ושיעור פרוצותיהן
33 לפוסלם הוא בשלש עשרה אמה ושלש, לכן אינם מתירים אם
34 ההיקף יותר מבית סאתים.
35 הספק השלישי 'בת' ל: פקא מיניה אבני מרבה, תל המתלקט עשרה
36 טפחים מתוך ארבע אמות – שהוא משופע בשיעור כזה שגובה
37 השיפוע מגיע לעשרה טפחים קודם שנמשך ארבע אמות, שלגבי
38 דיני שבת מצינו (שבת ק) שנחשב לרשות היחיד. האם באופן שתל
39 זה עומד על שפת הבור במקום אחד מן הדיומדין, ויש בשטחו
40 למעלה כדי לחקוק בו שיהיה כדיומד אמה לכאן ואמה לכאן
41 (ציור ד), נידון משום דיומד להתיר לטלטל מן הבור אל בין
42 הדיומדין, או שמא אינו נידון משום דיומד.
43 אמר ליה רבה לאביי תניתיה – שנינו דין זה בברייתא, רבי שמעון
44 בן אלקנה אומר היתה שם – על שפת הבור) אבן מרובעת, רואין
45 אותה כל שאילו תחלק – שיתלו מעוביה הפנימי ויש בה – וישאר
46 בה שיעור אמה לכאן ואמה לכאן כמין צורת מרוב, והיינו באבן
47 שהיא אמה על אמה, הרי זה כאילו נחלקה האבן ונידון משום
48 דיומד (ציור ה), ואם לאו, אינו נידון משום דיומד. רבי ישמעאל בנו
49 של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אפילו היתה שם אבן עגולה, רואין
50 אותה כל שאילו תחלק – שיתלו ממנה את בליטת העיגול להשוות
51 את אורך אמצעה לאורך צדידיה ותהא מרובעת, ולאחר מכן
52 תחלק – שיתלו מעוביה הפנימי, ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן,
53 הרי זה כאילו נחלקה ונחלקה ונידון משום דיומד (ציור ו), ואם לאו
54 אינו נידון משום דיומד. מבאר רבה, במאי קא מיפלגי, מר – רבי

שמעון בן אלעזר קבר, באופן שצריך להכשיר את הדיומד על ידי
שירואין אותה כאילו וכו', חד רואין אפרין תרי רואין לא אפרין
– פעם אחת 'רואים כאילו' אנו אומרים, אך שתי פעמים 'רואים
כאילו' אין אומרים, ולכן באבן עגולה אינו מכשיר, שצריך
לראותה כאילו חקוקה וכאילו חלוקה. ופר – רבי ישמעאל בנו של
רבי יוחנן בן ברוקה קבר, אפילו תרי רואין נמי אפרין – שתי
פעמים 'רואים כאילו' גם אומרים, ולכן מכשיר גם באבן עגולה.
ותל הרי זה כאבן עגולה ותלוי במחלוקת התנאים הנוכחת
בברייתא.
הספק הרביעי 'חיצת' פקא מיניה אבני מרבה, חיצת הקנים קנה
קנה פחות משלשה – מחיצה העשויה מקנים בודדים העומדים
לכאן ולכאן כמו דיומד, באופן שכל קנה עומד בתוך שלושה
טפחים מהקנה הסמוך לו, נידון משום דיומד או לאו. וצדדי הספק
הם, האם הקילו כאן במחיצה גרועה שהיא משתי ללא ערב, או
לא התירו אלא במחיצה שהיא משתי וערב. אמר ליה רבה לאביי,
תניתיה – שנינו דין זה בברייתא, הנה שם – (בסמוך לבור) אילן, או
גדר של אבנים, או חיצת הקנים, נידון משום דיומד (ציור ז), מאי
לא, 'חיצת הקנים' הכוונה למחיצה העשויה מקנים קנה קנה פחות
משלשה, ומבואר שנחשב לדיומד. דוחה הגמרא: לא, כוונת
הברייתא לגודרייתא דקני – קבוצת קנים המחוברים יחד למטה
בעץ אחד סמוך לקרקע, ולמעלה משלושה טפחים הם מתפרדים
זה מזה, והם נידונים כדיומד, אבל מחיצה מקנים בודדים שאף
מלמטה יש רווח בין קנה לקנה, מחיצה גרועה היא, ואינה נידונת
כדיומד.
שואלת הגמרא: אי הך תיניו אילן – אם 'חיצת הקנים' היינו קנים
שמחוברים יחד למטה, מה חידוש יש בדבר, הרי זה ממש כאילן
שלמטה הוא רחב ולמעלה הוא נפרד לענפים מרוחקים זה מזה,
ומדוע הוסיפה הברייתא לומר 'חיצת הקנים', משיבה הגמרא:
ואלא מאי – אלא מה פירוש 'חיצת הקנים', קנה קנה פחות
משלשה, אם כן תיניו גדר, שאף מחיצה של שתי בלבד נקראת
גדר. אלא מאי אית לך למימר – מה יש לך לומר כדי לבאר את
הברייתא, תרי זוניו גדר – שני סוגי גדר באה הברייתא לפרט, גדר
אבנים, וגדר העשויה מקנים שהיא משתי ללא ערב, אם כן הך
נמי תרי זוניו אילן – כמו כן אפשר לבאר את הברייתא ש'חיצת
הקנים' היינו קנים המחוברים יחד למטה, ושני סוגי אילן פירטה
הברייתא, אילן שלם ששייך לומר שרואין אותו כאילו יחקק
ויחלק, וקבוצת קנים שעל אף שלא שייך בה לומר כך, נידונת
כדיומד הואיל ומלמטה הכל עץ אחד. אבל קנה קנה פחות
משלושה אינו נידון כדיומד.
אכא דאמרי גודרייתא דקני קא מיפיעא ליה – יש שאמרו שאביי
שאל מרבה מה הדין בגודרייתא דקני, וכך שאלו: גודרייתא דקני –
קנים המחוברים יחד למטה כקנה אחד ולמעלה הם מתפרדים זה
מזה, מאי – האם נידונים משום דיומד או לא. אמר ליה רבה לאביי,
תניתיה – שנינו דין זה בברייתא, הנה שם גדר או אילן או חיצת
הקנים נידון משום דיומד. מאי לאו – לאינו מחיצה קוראת
הברייתא 'חיצת הקנים', האם לא לגודרייתא דקני, הרי שהיא
נידונת משום דיומד. דוחה הגמרא: לא, הברייתא קוראת 'חיצת
הקנים' למחיצה שעשויה מקנים נפרדים ובין קנה לקנה פחות
משלשה טפחים. שואלת הגמרא: אי הך תיניו גדר – אם כן מה
חידוש יש בדבר הרי זה ממש כגדר, ומדוע הוסיפה הברייתא
לומר 'חיצת הקנים'. עונה הגמרא: ואלא מאי – אלא מהו 'חיצת
הקנים' גודרייתא דקני, אם כן תיניו אילן, אלא מאי אית לך למימר
– מה יש לך לומר כדי לבאר את הברייתא.

ירבה בפעולות מעין אותן שעשה עד עכשיו, ונכון יהיה ליבו בטוח אשר זוהי המצווה בה צריך להיות זהיר טפי, וזהיר מלשון אור, ויוסיף בהן בכמות ובאיכות ככל האפשרי, ועד למעלה מזה.

מתרצת הגמרא: **סִיפָא אִיצְטְרִיבָא לִיה** – לא הוצרכה משנתנו
להשמיע דין זה אלא כדי ללמדנו את הכלל השנוי בסוף דין זה,
שכל דבר שיש בהיקיפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפה, ולכן קורה
עגולה שיש בהיקיפה שלשה טפחים כשרה.
שואלת הגמרא: **מָנָא הֵי מִילֵי** – מנין לנו כלל זה שהיקף העיגול
הוא שלש פעמים מידת רוחב העיגול.
– שנאמר בבבלי בית המקדש שבנה שלמה (מלכים א' 17) **וַיַּעַשׂ אֶת
הַיָּם מוֹצָק, עֶשֶׂר בָּאֶמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ עֲגוֹל כְּכִיב, וְחָמֵשׁ בָּאֶמָה
קוֹמָתוֹ, וְקוֹן שְׁלֹשִׁים בָּאֶמָה יָסוּב אֹתוֹ כְּכִיב**. הכתוב אומר שבריכה
זו שעשה שלמה רחבה הפנימי מדופן אחת לדופן שכנגדה עשר
אמות והקיפה שלשים אמה [ציור ט]. ומוכח מכאן שהיקף העיגול
הוא שלש פעמים מידת רחבו.
מקשה הגמרא: **וְהָא אִכָּא שְׁפָתוֹ** – והרי יש שפה לכלי, וכשאמר
הכתוב שהיקפו של הים הוא שלשים אמה, שפת הכלי אף היא
כלולה בחשבון ההיקף, וחשבון הרחב האמור בכתוב הוא
במפנים, ונמצא שהיקף העיגול פחות משלש פעמים מידת הרחב,
וכיצד למדו חכמים מכאן שהיקף העיגול הוא שלש פעמים מידת
רחבו.
מתרצת הגמרא: **אִמְרַי רַב פִּיפָא, שְׁפָתוֹ שֶׁל הַיָּם שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, שְׁפַת
פְּרָח שׁוֹשָׁן בְּתִיב בֵּיה** – הכתוב אומר שהיתה שפתו דקה מאד
כפרח שושן, דְּבִתִּיב (שם 17) **וַיַּעֲבֹד טַפַּח וַיִּשְׁפָּתוּ בְּמַעֲשֵׂה [שְׁפַת] בּוֹם
פְּרָח שׁוֹשָׁן אֶלְפִים בֵּית זִבְלִי, הָרִי שְׁעוּבִי דַפְנוּתָיו בַּתְּחִיתָם הָיָה
טַפַּח, אֲבָל מִלְמַעְלָה הָיָה עוֹבֵי הַדַּפְנוֹת דֵּק מְאֹד, וְלֹכֵן אֵין לְדַקֵּק
בְּשִׁיעוֹר מוֹעֵט שְׂכֹזָה [ציור י].**
מקשה הגמרא: **וְהָאִכָּא מִשְׁחָהוּ** – והרי רוחב מועט ודאי יש לשפתו,
ואם כן לא נאמר שיעור ההיקף בכתוב אלא בהוספת שיעור מועט
זה, וכיצד נלמד מכך שבכל דבר עגול שיעור היקף העיגול הוא
שלש פעמים מידת רחבו.
מתרצת הגמרא: **כִּי קָא חֲשִׁיב – מִזֵּה שֶׁהַכְּתוּב מוֹנֵה בַּהִיקָף הַיָּם
שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשִׁים אֲמָה, מִזְּנָאֵי קָא חֲשִׁיב – מִצִּידוֹ שֶׁבַּפְּנִים
הַכְּתוּב מוֹנֵה הִיקָף, וְכַלּוּמֵר הִיקָף חָלְלוּ בְּלֹא רוּחֵב שְׁפָתוֹ. וְנִמְצָא
שֶׁהִיקָף חָלְלוּ הוּא שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים מִידַת רוּחֵב חָלְלוּ, וּמִכָּאֵן אֲבָן יֵישׁ
לְלַמּוֹד לְכָל דָּבָר עֲגוּל, שֶׁהִיקָפוֹ שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים מִידַת רָחֶב.**
מאחר שהגמרא הזכירה את הים שעשה שלמה כדי להביא ממנו
ריאה לשיעור היקף לעומת הרחוב, מבררת הגמרא את שיעור
גודלו של הים: **תִּנִּי רַבִּי חֵימָא** – שנה רבי חייא ברייתא, **יָם שְׁעָשָׂה
שְׁלֹמֹה, הָיָה מִחֵזֶק – מִכִּיל שִׁיעוֹר שֶׁל מֵאָה וְחֲמִשִּׁים מִקְּוֵה טְהוֹרָה –
מֵאָה וְחֲמִשִּׁים פַּעֲמִים אַרְבַּעִים סָאָה.**
הגמרא מבררת כיצד הוא חשבון זה. שואלת הגמרא: **מִכִּי – (הֲרִין
מִקְּוֵה טְהוֹרָה, בְּמָה הָיָה – כִּמָּה הוּא שִׁיעוֹרוֹ, אֲרִיבָעִים סָאָה, בְּרִיתֵינָא
בְּרִיתֵינָא, אֲמַר הַכְּתוּב בְּאִישׁ שִׁיעָא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זֹרֵעַ (ויקרא טו טו),
וְרִחֵן (אֵת בְּשׂוֹר)**

שאינ במינה קורות שעשויות להחזיק אריח, הייתי סבור שאף רבי
יהודה מודה שלא אִמְרִינן רואין כאילו היא חזקה. קָא מִשְׁמַע לָן
משנתנו שאפילו בזה אנו אומרים רואין כאילו היא חזקה וכשרה
לדעת רבי יהודה.
שנינו במשנתנו, עֲקוּפָה רואין אותה כְּאִילוֹ הִיא פְּשׁוּטָה. מקשה
הגמרא: פְּשׁוּטָא – והרי דין זה פשוט הוא, שהרי כבר שנינו
בתחילה לדעת רבי יהודה דין 'רואין', בקורה רחבה שאינה
בריאה.
מתרצת הגמרא: קָא מִשְׁמַע לָן – דין זה נכתב במשנתנו
להשמיענו את הדין בקורה שעקמומיתה היתה חוץ למבוי,
וכדרכי זירא, דְּאִמְרַי רַבִּי זִירָא, קורה עקומה [וכמין קשת] שהיתה
מונחת בפתח המבוי, הִיא מחוברת בשני צידיה בְּתוֹךְ הַמְּבֹי,
וְעֲקוּמוּמִיתָהּ מחוץ לְמְבֹי [ציור ח], או שהיתה הִיא עצמה
מחוברת בְּתוֹךְ עֲשָׂרִים אמה מקרקע המבוי, וְעֲקוּמוּמִיתָהּ היתה
יוצאת לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אמה, או שהיתה הִיא עצמה קבועה
לְמַעְלָה מִעֲשָׂרָה טפחים מן הקרקע וְעֲקוּמוּמִיתָהּ יורדת לְמַטָּה
מִעֲשָׂרָה, רואין, כָּל שְׂאִילוֹ יִגְמַל מִן הַקּוֹרָה לְגַמְרֵי הַחֶלֶק שֶׁל
עֲקוּמוּמִיתָהּ הנמצא מחוץ לשיעור המקום הראוי לקורה, וְאֵין בֵּין
זֶה לָזֶה – וְלֹא יִהְיֶה בֵּין שְׁנֵי חֲלָקֵי הַקּוֹרָה הַנּוֹתָרִים מִרְחַק שְׁלֹשָׁה
טפחים, אֵין צָרִיךְ לְהִבְיֵא קוֹרָה אַחֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֵנּוּ דִּין בָּהּ דִּין
לְבוֹד וְרואין את הקורה כאילו היתה מחוברת באותו מקום,
שכאילו ניטל ממנה העקמומית, ונמצאת כל הקורה בתוך
המבוי במקום הראוי לקורה, וְאֵם לֹא – ואם כשינטל ממנה
עקמומיתה, יהיה המרחק בין חלקי הקורה הנמצאים בתוך
המבוי יותר משלשה טפחים, אֵין הַקּוֹרָה כְּשֶׁרָה, וְצָרִיךְ לְהִבְיֵא
קוֹרָה אַחֶרֶת להכשיר בה את המבוי. ולכך הוסיפה משנתנו דין
רואין גם בקורה עקומה, להשמיענו שאף כשהיתה עקמומיתה
מחוץ למבוי או מחוץ לגובה הראוי לקורה, אם העקמומיות
פחות משלשה טפחים, הַקּוֹרָה כְּשֶׁרָה.
מקשה הגמרא: הָא נִמִּי פְּשׁוּטָא – והרי גם דין זה שקורה עקומה
פחות משלשה טפחים כשרה פשוט הוא, שהרי יש כאן לְבוֹד.
מתרצת הגמרא: הִיא בְּתוֹךְ מְבֹי וְעֲקוּמוּמִיתָהּ חוץ לְמְבֹי אִיצְטְרִיבָא
לִיה – משנתנו הוצרכה להשמיע דין זה של קורה עקומה, משום
הלכה זו ששנה רבי זירא בקורה שהיתה היא בתוך המבוי
ועקמומיתה חוץ למבוי, מֵהוּ דְּתִיבָא – שהייתי סבור לומר, לִיחּוּשׁ
– שאף בקורה כזו יש לחוש, דִּלְמָא אֲתִי לְאִשְׁשׁוּכִי בְּתֵרָה – שְׁמָא
יִמְשֹׁךְ אַחֲרָיָה וִיטַלְטֵל מִחוּץ לְמְבֹי עַד מְקוֹם שֶׁעֲקוּמוּמִיתָהּ הַקּוֹרָה
מַגַּעַת, קָא מִשְׁמַע לָן – משמיעה משנתנו שאין לחשוש לכך, וקורה
זו כשרה.
שנינו במשנתנו, עֲגוּלָה רואין אותה כְּאִילוֹ הִיא מְרֻפָּעָת. מקשה
הגמרא: הָא תוֹ לָמָּה לִי – לשם מה הוצרכה משנתנו להשמיע דין
'רואין' בקורה עגולה, והרי כבר שנינו דין 'רואין' לעיל בקורה
עקומה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הווי"ח אי"א נ"מ וכו' מהו"ר שלמה שי

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו מער"ח אלול, כן נודעתי ממכתבו של הווי"ח אי"א עוסק בצ"צ מהור"י
שי' אלמליח מהב"מ של בנו שי' ויהי רצון שכשם שהכניסוהו לבריתו של אאע"ה כך יכניסוהו לתורה
חופה ומעש"ט מתוך הרחבה במנוחת הנפש ומנוחת הגוף, הוא וזוגי' תחי' ביחד, ויזכהו השי"ת לבשר
בשו"ט תמיד כל הימים.

המשך בעמוד הבא

45 יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי, לֹא בְּהִילְמִי – מִי מִלַּח
 46 שְׁעוּשִׁים אוֹתָם כְּדִי לִכְבוֹשׁ בָּהֶם יְרוּקוֹת, ואוֹסֵר רַבִּי יוֹסִי בַּמִּשְׁנָה
 47 (שֶׁבֶת קֹחַ) לַעֲשׂוֹת מֵהֶם אֶף מִי מִלַּח מוֹעֲטִים בִּשְׁבֹּת, וְחֻכְמִים
 48 מִתִּירִים, ואִמֵּר רַב יוֹסֵף שֶׁאֵין הִלְכָה בִּזְהָר כְּרֵבִי יוֹסִי, אֲלֵא מוֹתֵר
 49 לַעֲשׂוֹת מִי מִלַּח מוֹעֲטִים וְכֻדְעַת חֻכְמִים. וְלֹא בְּלָחִין – וְאֵף אֵין
 50 הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי בְּדִין לַחֵי הַשְּׁנִי בַּמִּשְׁנָה, בְּמֵה שְׁאִמֵּר שְׁצִירָן
 51 לַחֵי רַחֵב שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, אֲלֵא דִי בַּמִּשְׁנָה דְּבִרֵי חֻכְמִים.
 52 אָמַר לִיָּה רַב הוֹנָא בְּרַ חִינְנָא לִרְבִּי יוֹסֵף, בְּהִילְמִי אָמַרְתָּ לָן – בְּהִילְמִי
 53 אֲבָן אִמְרַת לָנוּ שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי, אֲבָל בְּלָחִין לֹא אָמַרְתָּ לָן
 54 שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי. אִמֵּר לוֹ רַב יוֹסֵף, מָאִי שָׂאָנָא – וְכִי מֵה שׁוֹנָה
 55 הַדִּין בְּהִילְמִי שֶׁמִּשְׁוֹם דְּפִלְגִי רִבְּנָן עָלֶיהָ – שֶׁחֻכְמִים חוֹלְקִים עַל
 56 דְּבִרְיָה, הַדִּין נוֹתֵן שְׁלֵאל תְּהֵא הִלְכָה כְּמוֹתוֹ, לָחִין נִמְיָ פְּלִיגִי רִבְּנָן
 57 עָלֶיהָ – הִרִי גַם בְּלָחִין חוֹלְקִים חֻכְמִים עַל דְּבִרְיָה, וְאֵם כֵּן הַדִּין נוֹתֵן
 58 שֶׁאֵף בְּהֵן לֹא תְּהֵא הִלְכָה כְּמוֹתוֹ.
 59 אָמַר לִיָּה רַב הוֹנָא בְּרַ חִינְנָא לִרְבִּי יוֹסֵף, שְׂאִנִּי – שׁוֹנָה דִּין לָחִין
 60 שְׂרָאִי שֶׁתְּהִיָּה בָּהֶם הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי, מִשְׁוֹם דְּקָאִי רַבִּי כְּוֹתִיָּה –
 61 שֶׁאֵף רַבִּי סוֹבֵר בִּזְהָר כְּמוֹתוֹ.
 62 רַב רַחוּמִי מְתֵנִי הִבִּי – רַב רַחוּמִי הִיָּה שׁוֹנָה דִּין זֶה כְּמוֹ שֶׁשְּׁנִי
 63 לַעֲלִיל, וְכֵן שׁוֹנָה, אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיהַ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל [בְּרַ שִׁילָת]
 64 מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי, אִין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי, לֹא בְּהִילְמִי וְלֹא בְּלָחִין. אָמַר
 65 לִיָּה הַתְּלִמִּידִים לִרְבִּי רַחוּמִי, אָמַרְתָּ – וְכִי אִמְנָם כֵּן אֲתָה אֹמֵר,
 66 שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי בִּשְׁנֵיהֶם. אָמַר לָהֶן – אִמֵּר לָהֶם רַב רַחוּמִי,
 67 לֹא – אֵין אֲנִי אֹמֵר כֵּן. אָמַר רַבָּא, הֵילָלִיָּהִם – שְׁבוּעָה שֶׁרַב רַחוּמִי
 68 אֲבָן אָמַרְתָּ – שְׁנָה דִּין זֶה שֶׁאֵין הִלְכָה כְּרֵבִי יוֹסִי, וְנִמְרִנָא לָהּ מִינֵיהָ
 69 – וְלִמְדִיתִּי דִּין זֶה מִמֶּנּוּ, אֲלֵא שְׁחֹזֵר בּוֹ מִדְּבִרְיָה, וְנִמְרִנָא לָהּ מִינֵיהָ
 70 בִּיָּה – וְמֵה הִטְעָם שְׁחֹזֵר בּוֹ, מִשְׁוֹם דְּרַבִּי יוֹסִי נִימְוִקוּ עִמּוֹ – נוֹתֵן טַעַם
 71 לְדְּבִרְיָה בְּכָל מְקוֹם, וְעַל כֵּן סוֹבֵר רַב רַחוּמִי כְּמוֹתוֹ.
 72 אָמַר לִיָּה רַבָּא בְּרַ רַבִּי חֲנָן לְאַבְנִי, הִילְכָתָא מָאִי – הֵאִיק נִפְסָקָה
 73 הַהִלְכָה בְּדִין רוּחֹם הַלָּחִי, כְּחֻכְמִים אוֹ כְּרֵבִי יוֹסִי. אָמַר לִיָּה אֲבִי
 74 לְרַבָּא בְּרַ רַבִּי חֲנָן, פֻּק חֲזִי מָאִי עֲמָא דְּכֵר – צֹא וְרֹאֵה הֵאִיק נִוְהֵגִים
 75 הָעַם, וְכִינן שְׁנוּהֵגִים לַעֲשׂוֹתוֹ אֲפִילוּ מִשְׁהוּ, הִרִי מוֹכַח שֶׁהִלְכָה
 76 כְּחֻכְמִים.
 77 אִיבָא דְּמִתְנִי לָהּ – יֵשׁ שֶׁשְּׁנִי אֲתָּה שֶׁאֲלָתוֹ שֶׁל רַבָּא בְּרַ רַבִּי חֲנָן
 78 וְתִשְׁבֹּת אֲבִי, אָהָא – עַל מַחְלֻקַּת זֶה, שֶׁשְּׁנִי בַּמִּשְׁנָה (בִּרְכוֹת מִד.)
 79 הַשְּׁוֹתָה מִים לְצִמְאֻם – מִפְּנֵי שְׁהוּא צִמָּא, וְלֹא כְּדִי לְהַעֲבִיר אִיזָה
 80 דְּבַר הָעוֹמֵד לוֹ בְּגִירוֹנוֹ, אִמֵּר בְּתַחֲלִילָה בְּרַכַּת שֶׁהִבֵּל נִקְיָה בְּדִבְרֵי
 81 וְלִבְסוּף אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלוֹם. רַבִּי מִרְשָׁן אָמַר, מְבָרֵךְ בְּתַחֲלִילָה בְּזִיָּא
 82 נְפִשׁוֹת רַבּוֹת וְחִסְרוֹנָן עַל כָּל מֵה שֶׁבְּרָאָתָהּ. וְעַל מַחְלֻקַּת זֶה אָמַר לִיָּה
 83 רַבִּי חֲנָן לְאַבְנִי, הִלְכָתָא מָאִי – כְּמִי נִפְסָקָה הַהִלְכָה, כְּחֻכְמִים אוֹ
 84 כְּרֵבִי טַרְפוֹן, וְעַל כֵּן אָמַר לִיָּה אֲבִי, פֻּק חֲזִי מָאִי עֲמָא דְּכֵר – צֹא
 85 וְרֹאֵה הֵאִיק נִוְהֵגִים הָעַם, וְכֵבֵר נִהְגוּ הָעַם לְבִרְךְ בְּתַחֲלִילָה שֶׁהִבֵּל
 86 נִהִיָּה בְּדִבְרֵי, הִרִי שְׁלֵאל נִהְגוּ כְּרֵבִי טַרְפוֹן הַסּוֹבֵר שֶׁמְבַרְכִּים
 87 בְּתַחֲלִילָה בּוֹרָא נִפְשׁוֹת.

1 'הַקוֹרָה שֶׁאִמְרָו וְכו', נִמִּי נִתְּנִי – גַם כֵּן תִּנְקוּט הַמִּשְׁנָה קוֹרֹת
 2 בְּלָשׁוֹן רַבִּים, וְאֵם יִקְשֶׁה לָךְ מָאִי קוֹרֹת – מֵה הִיא מִשְׁמַעוֹת קוֹרֹת
 3 בְּלָשׁוֹן רַבִּים, תִּתְרַץ דְּהֵינּוּ קוֹרֹת דְּעָלְמָא – כָּל הַקוֹרֹת שְׁעוּשִׁים
 4 בַּפְתָּחִי הַמְּבוֹאוֹת.
 5 הַגְּמָרָא חֲזוֹרָת בַּהּ מִתִּירוּצָה הַקּוֹדֵם שֶׁלִּחְיָן הֵינּוּ כָּל הַלָּחִין
 6 שְׁעוּשִׁים בַּפְתָּחִי הַמְּבוֹאוֹת, וּמִתְרַצַּת תִּירוּץ אַחֵר. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
 7 אֲבָן אֵין הַכוֹנוּהַ בְּלָשׁוֹן רַבִּים עַל כָּל הַלָּחִין שֶׁבַּעוֹלָם, אֲלֵא הִבִּי
 8 קָאֵמֵר – כִּי הִיא כּוֹנוֹת מִשְׁנָתוֹ בְּאוֹמְרָה לַחֲיִין בְּלָשׁוֹן רַבִּים, אוֹתָן
 9 לָחִין שֶׁנִּחְלָקוּ בְּהֵן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְחֻכְמִים (לַעֲלִיל יֵאָדָּה), שֶׁחֻכְמִים אוֹמְרִים
 10 שְׂדֵי בְּלָחִי אֶחָד וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִצְרִיךְ שְׁנִים, כִּי צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם,
 11 נִזְכָּרְתָּן עֲשֶׂרָה מִפְּחִים, וְרוֹחֲכָן וְעִבְיָן כָּל שְׁהוּא. וְאֵין מִשְׁנָתוֹ מְכַרְעִיהָ
 12 כְּדַעַת מִי הַהִלְכָה, אִם כְּרֵבִי אֱלִיעֶזֶר אוֹ בְּחֻכְמִים.
 13 שְׁנִינֵי בַּמִּשְׁנָתוֹ, שֶׁהַלָּחִין רַחֲבִין וְעוֹבִינִין כָּל שְׁהוּא. שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא:
 14 וְכִמָּה הוּא שִׁיעוֹר זֶה שֶׁל כָּל שְׁהוּא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תְּנִי – שְׁנָה רַבִּי
 15 יְהוֹיָא, אֲפִילוּ דֶק בְּחֻשׁ הַפֶּרֶץ (י) חוֹט שְׁהוּ קוֹשְׁרִים בּוֹ אֶת הַכֶּתֶנֶת.
 16 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּאֶחָד מִדִּינֵי הַלָּחִי: תְּנֵא בְּרִייתָא,
 17 עֲשֶׂה לָחִי לַחֲצִי מְבִי – הִנֵּחַ אֶת הַלָּחִי בְּאִמְצַע אוֹרֶךְ הַמְּבִי וְצִיּוֹר
 18 גַּל, וְרַצָּה לְהַכְשִׁיר אֶת הַמְּבִי בְּטַלְטוּל, אֵין לוֹ הַכְשֵׁר טַלְטוּל אֱלֵא
 19 לַחֲצִי מְבִי, דְּהֵינּוּ מִמְקוֹם הַלָּחִי וּלְפָנִים.
 20 שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: פְּשִׁיטָא – וְהִרִי דְּבַר פְּשׁוּט הוּא שֶׁאֵין לוֹ טַלְטוּל מִן
 21 הַלָּחִי וְלַחֲוִץ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֱלֵא אִימָא – כִּי תִגְרוֹס בְּדִבְרֵי
 22 הַבְּרִיתָא, עֲשֶׂה לָחִי לַחֲצִי מְבִי יֵשׁ לוֹ חֲצִי מְבִי, וְחִידוּשׁ הַבְּרִיתָא
 23 הוּא שִׁיכּוּל לְטַלְטוּל מִן הַלָּחִי וּלְפָנִים.
 24 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: הֵא נִמִּי פְּשִׁיטָא – הֵלֵא גַם דְּבַר זֶה הוּא פְּשׁוּט, שְׁכִינן
 25 שְׁעֵשֶׂה לָחִי יִכּוּל לְטַלְטוּל מִמְקוֹם הַלָּחִי וּלְפָנִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
 26 מָהוּ דְּתִימָא – שְׁמָא תֹאמֵר, לִיחֻשׁ דִּילְמָא אֲתִי לְאַשְׁתַּמוּשִׁי בְּכּוֹלִילָה
 27 – שִׁישׁ לִחֻשׁ שְׁמָא יִבּוֹא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמְּבִי, וְלִכֵּן יִהְיֶה אִסוּר
 28 לוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ אֶף בְּחִצֵּי הַמְּבִי שֶׁמִּמְקוֹם הַלָּחִי וּלְפָנִים, קָא מְשַׁמַּע
 29 לָן – מִשְׁמַעִיהָ לָנוּ הַבְּרִיתָא שֶׁאֵין לִחֻשׁ לָכֵךְ, וְיִכּוּל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
 30 בְּמְבִי עַד הַמְּקוֹם שִׁישׁ לוֹ לָחִי.
 31 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין נוֹסֵף בְּהִלְכּוֹת לָחִי: אָמַר רַבָּא, עֲשֶׂה לָחִי לְמְבִי
 32 וְהַנְּבִיחוּ מִן הַפֶּרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים (צִיּוֹר ד.) אוֹ שְׁהַפִּילֵנוּ – הַרְחִיקוּ
 33 מִן הַבּוֹתֵל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים (צִיּוֹר ה.) לֹא עֲשֶׂה וְלֹא כְּלוֹם – לֹא תִינָן
 34 אֶת הַמְּבִי כְּלוֹם לַעֲנִין הִיתֵר טַלְטוּל. וְאֲפִילוּ לְרִבְּנָן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 35 דְּאָמַר (לַעֲלִיל עֵינֵי) לַעֲנִין קוֹרָה הִיוּצָאֵת מִכּוֹתֵל אֶחָד וְאֵינָה נּוֹגַעַת
 36 בְּכּוֹתֵל הַשְּׁנִי, שֶׁאִם הַמִּרְחָק הוּא פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת טַפְחִים אָמַרְנָן
 37 לְבֹהַר, הִנֵּי מִילֵי – דְּבִרְיָו נִאֲמָרוּ רַק לַעֲנִין לְמַעַלָּה, דְּהֵינּוּ כְּגוֹן קוֹרָה,
 38 אֲבָל לְמַטָּה – סוֹמֵךְ לְקִרְקַע, בֵּין דְּתִימָא – כִּינן שְׁלַחֵי זֶה הוּא גְבוּהָ
 39 מִן הַקִּרְקַע שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, הִרִי זֶה מַחֲצִיזָה שֶׁהַנְּדִיין בּוֹקְעִין וְעוֹבְרִין
 40 בָּהּ, וְכֵל מַחֲצִיזָה שֶׁהַגְּדִידִים יִכּוּלִים לְבַקּוֹעַ וְלַעֲבֹר בָּהּ אֵינָה נִחְשֶׁבֶת
 41 מַחֲצִיזָה, וְבִזָּה לֹא קָאֵמֵר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דִּין לְבוֹד.
 42 שְׁנִינֵי בַּמִּשְׁנָתוֹ: רַבִּי יוֹסִי אָמַר, רִחְכֵּן שְׁלֹשָׁה מִפְּחִים. הַגְּמָרָא
 43 מְבַרֶּרֶת כְּדַעַת מִי הַהִלְכָה, כְּחֻכְמִים אוֹ כְּרֵבִי יוֹסִי, וְאִגַּב כִּי הִיא
 44 מְכַרְעִיהָ גַם בַּמַּחְלֻקַּת אַחֶרֶת שִׁבְיָנִיהֶם: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב

המשך מעמוד הקודם

תי"ח על מה שמזכיר במכ' ששולח בימים אלו את הספרים. וכמדומה שכבר כתבתי במכ' שזהו
 לאו דוקא ספרי קבלה, כ"א גם ספרים בנגלה וכו'. ובטח יודע אשר הרבה ספרים נדפסו בגירבה, וכדאי
 להתעניין גם בהם.

בברכת רפ"ש לזוגתו תח"י ולרך הנמול ש"י, וכוח"ט לשנה טובה ומתוקה ולהצלחה בעבודתו
 בקדש,

מ. שניאורסאהן

והרי האבסה נעשית על ידי שמחזיק בצוארו, שאם לא כן אינו
יכול לתחוב בו, ואם כן הרי זה כמחזיק בכלי ומחזיק בבהמה, וְקָא
בְּעֵינָן רַאשֵׁי דְרוּבָה – ומבואר בברייתא שצריך שיהיה ראשו ורובו
מבפנים. ואם כן נפשוט מכאן את ספק הגמרא לפי הלשון הראשון,
שפדה העומדת ברשות זה ושוותה ברשות אחרת, צריך שתכניס
את ראשה ורובה לשם.
דוחה הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בַר רַב הוּנָא אָמַר רַב שְׁשֵׁת, שְׂאנֵי גָמֶל
הוּאִיל וְצִנְאוֹרֵי אֲרוֹךְ – שונה הדין בגמל להיות וצוארו ארוך, ויכול
לעקם צוארו לחוץ על אף שאדם מחזיק בו, לכן צריך שיהיה
ראשו ורובו של הגמל בפנים. אבל בשאר בהמות עדיין יש
להסתפק האם צריך ראשה ורובה בפנים או לא.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייאת נוספת: תָּא שְׁמַע, שִׁנִּינִי
בברייאת, בְּהֵמָה שְׂרָאשָׁה וְרוּבָה בְּפָנִים אוֹכְסִין אוֹתָהּ מִבְּפָנִים.
מוכיחה הגמרא: וְהָא אִכּוּס בְּמָאן דְּנָקִיט כְּנָא וְנָקִיט לָהּ וְקָא בְּעֵינָן
רַאשֵׁי דְרוּבָה – והרי כשתוחב לבהמה בבית הבליעה הוא מחזיק
בצוארה, ויש להוכיח מכאן שאפילו כשמחזיק בכלי ומחזיק
בבהמה צריך שיהיה ראשה ורובה מבפנים.
דוחה הגמרא: מָא בְּהֵמָה נָמִי דְקָתַנִּי – מהי 'בהמה' המוזכרת
בברייאת, היינו גָמֶל, ולכך צריך שיהיה ראשו ורובו בפנים, אבל
בשאר בהמות עדיין יש להסתפק.
מקשה הגמרא: וְהֵתִנָּא בְּהֵמָה וְהֵתִנָּא גָמֶל – והרי שנינו שתי
ברייאות, ברייתא אחת מדברת בבהמה, וברייאת אחרת מדברת
בגמל, הרי ש'בהמה' המוזכרת בברייאת אין הכוונה לגמל אלא
לשאר בהמות.
משיבה הגמרא: מִיָּדִי נָמִי דְקָדִי תִנָּא – וכי שתי ברייתות אלו נשנו
יחד, שנדייק שמכך שהוזכר גמל הרי ש'בהמה' הכוונה לשאר
בהמות. הרי לא נשנו יחד, ומי ששנה בהמה לא שנה גמל, וממילא
אפשר לומר שגם הברייאת שמוזכר בה 'בהמה' הכוונה לגמל,
ודווקא בגמל צריך שיהיה ראשו ורובו בפנים, אבל שאר בהמות
עדיין יש להסתפק.
הגמרא מביאה ראייה שאכן גמל שונה משאר בהמות: תִנָּא נָמִי
הָכִי, רַבִּי אֱלֶעָזָר חוֹלֵק עַל חֲכָמִים וְאוֹסֵר בְּגָמֶל אֲפִילוּ אִם רָאשׁוֹ
וְרוּבּוֹ בְּפָנִים עַד שֶׁהָיָה כּוֹלּוֹ בְּפָנִים, הוּאִיל וְצִנְאוֹרֵי אֲרוֹךְ, ואנו
חוששים שמא יתקפנו ויעקם צוארו ויגיע עד רשות הרבים.
הגמרא מבארת לצורך מה התירו את הטלטול בין פסי הרבים:
אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אֲדָא לֹא הוֹתִירוּ פְּסִי בִּירְאוֹת לְהִיחָשֵׁב כְּמִחִיצָה
לְטַלְטֵל בֵּינֵיהֶם אֱלָא לְצוּרֵךְ עוֹלֵי רְגֵלִים בְּלָכָה. מקשה הגמרא:
וְהֵתִנָּא, לֹא הוֹתִירוּ פְּסִי בִּירְאוֹת אֱלָא לְגַבִּי בְּהֵמָה בְּלָכָה, ומשמע כל
בהמה. משיבה הגמרא: מָא בְּהֵמָה, בְּהֵמָה עוֹלֵי רְגֵלִים.
ממשיכה הברייאת: אֲכָל אֲכָל הָרִיצָה לְשׁוֹת מִן הַבּוֹר, אֲסוּר לּוֹ
לְהוֹצִיא מִים מִן הַבּוֹר אֶל שְׁפּוֹתוֹ,

דוחה הגמרא את הראיה: לעולם אפשר להעמיד משנתנו באופן
שמחזיק בכלי ולא בפרה, ולא קשה מהברייאת, שכן הָא אִיתָמַר
עָלָה – הרי על ברייתא זו נאמר, אָמַר אֲבִי הָבָא – כאן בברייאת
מדובר בְּאִכּוּס הַעֵימָר בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה מַפָּחִים וְרוּבָה
אִיבָעָה שְׁהוּא רִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד, וְרָאשׁוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּין הַפָּסִין, ובאה
הברייאת להשמיענו שלא ימלא מים מהבור, ויגביה הדלי על
ראש האבוס במקום שנכנס לבין הפסים, וילך דרך רשות הרבים
ויטלטל את הדלי מעל האבוס, להניחו לפני בהמתו, משום דְּזִמְנִין
דְּהוּי לִיהָ לְאִבּוּס דְּמַקְלָקֶל וְאֵתִי לְתַקְנוּתָהּ וְדָרִי לִיהָ לְדוּוּלָא בְּהֵדִיָּה
וְקָא מַפָּיִק מְרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד לְרִשּׁוֹת הָרָבִים – שפעמים שבעוד שירצה
להניח הדלי על ראש האבוס, יראה שראש האבוס שברשות
הרבים מקולקל, ויצא לרשות הרבים לתקנו, וישכח וישא עמו את
הדלי, ונמצא מוציא מבין הפסים לרשות הרבים. הלכך, לא יניח
הדלי על האבוס ויטלטלנו, אלא ישפוך המים מהדלי על האבוס,
והמים ילכו מאליהם עד הבהמה.
מקשה הגמרא על דברי אביי: מדוע יש לגזור שמא ישכח ויטלטל
את הדלי מבין הפסים לרשות הרבים, וְכִי הָאִי וְהוּנָא מִי מִיַּחֲזִיב –
וכי באופן שעוקר חפץ מרשות היחיד על מנת להניחו ברשות
היחיד, ושכח והוציאו לרשות הרבים, האם מתחייב מן התורה,
ששייך לומר שגזור חכמים שלא יבוא לידי זה. וְהָאִמַר רַב סָפָרָא
אָמַר רַבִּי אֲמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמַּפָּנָה הַפָּצוּי מְזוּיָה לְרִשּׁוֹת
הַיַּחֲדִיד, וְנִמְלָךְ עָלֶיהָ – וחזר בו מלהניח בוזית זו וְהוֹצִיאָן לְחוּץ,
פְּטוּר, כִּיּוֹן שְׁלֹא הָיְתָה עֲקִירָה מְשֻׁעָה רַאשׁוֹנָה לְכָךְ. ומכיון שגם אם
יציא לרשות הרבים לא יבוא לידי חיוב חטאת, שהרי בעקירתו
נתכוין להניחו בראש האבוס שהוא רשות היחיד, אין לחכמים
לגזור שלא להניח הדלי על האבוס שמא יבוא להוציאו.
משיבה הגמרא: אֲבָן אֵין טַעַם הַגִּזְרָה כְּמוֹ שְׁאִמְרֵנוּ, אֱלָא מִשּׁוּם
שׁוֹמְנִין דְּמִתְנָן לִיהָ – פעמים בעוד שירצה להניח הדלי על ראש
האבוס בצדו שברשות הרבים יראה שהוא מקולקל שם, ויצא
לרשות הרבים לתקנו והדלי עמו, וְהָדָר מְעִייל לִיהָ – ובגמר התיקון
יכניס הדלי לאבוס, וְקָא מְעִייל לִיהָ – ונמצא שהוא מכניסו מְרִשּׁוֹת
הָרָבִים לְרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד.
לעיל הסתפקה הגמרא ולפי הלשון הראשון בפרה העומדת
ברשות הרבים ורוצה להשקותה ברשות היחיד, ומחזיק בכלי
ובפרה, האם צריך שתכניס ראשה ורובה למקום שהיא שותה,
או לא. הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייאת: תָּא שְׁמַע,
שִׁנִּינִי בברייאת, גָמֶל שְׂרָאשָׁה וְרוּבּוֹ נִמְצָא מִבְּפָנִים – ברשות
היחיד, אוֹכְסִין אוֹתוֹ – ותוהמים לו הרבה מספוא בבית הבליעה
על כרחו, יותר מכדי אכילתו, עד שנעשה כאבוס במעיו
מִבְּפָנִים.
מוכיחה הגמרא: וְהָא אִכּוּס בְּמָאן דְּנָקִיט כְּנָא וְנָקִיט לָהּ וְקָא בְּעֵינָן –

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אלול, תשי"א

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר [מנחם זאב] שי'

שלום וברכה!

... כבקשתו מוסיג"פ חוברת אחת מקובץ הדינים ובטח למותר לעוררו שצריך הוא להשתדל
שתהי' רעענזיע על אודות זו החוברת בהעתונים דקנדה, שדבר נכון הוא מכמה וכמה טעמים.

המשך בעמוד הבא

אתענין לדעת אם פרסם את הקטע דשי[ח]ת שבת מברכים אלול באופן המתאים.

בטח התחיל כבר בעבודתו עבודת הקדש לקרב את לבם של ישראל לאבינו שבשמים ע"י שמודיע אותם ע"ד תורת החסידות ודרכי החסידות, ויה"ר שיהי' בהצלחה.

בברכת כוח"ט לו לזוג ולבתם שיחיו.

ב"ה, י"ג אלול, תיש"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"מ וכו' מהור"י שי

שלום וברכה!

שלוח בזה קונטרס ח"י אלול הבע"ל, ובודאי יזכה בו, את כל מי שהשפעתו עליהם, באור תורה ובמאור שבתורה אשר בקונטרס.

מובא בקצרה, בהקדמתי לקונטרס, על יסוד פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר פעולת ח"י אלול היא להכניס חיות בכל סוגי עבודת האדם, ומהם - בקו התורה.

ויש להוסיף ביאור בזה, ע"פ מרז"ל זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם המות, כי אף שדברי תורה נמשלו לאש, ולכן אין מקבלין טומאה, היינו שהתורה אין מקבלת טומאה, אבל בפעולתה על האדם, הרי אם לא זכה נעשית לו כו', וכדיק לשון רז"ל נעשית לו.

והנה לימוד באופן שלא זכה, תורה בלי יראת שמים, תלמוד תורה בשכחה על נותן התורה, שבמילא יכול שילמוד שלא לעשות, אפשרית רק בלימוד שאינו עוסק באהבת הוי', יראתו, יחודו וכו', ובפרט כשמלוש בעיני עוה"ז וחומריותו, משא"כ בלימוד פנימיות התורה, הנקראת אילנא דחייא, שאינו בא בבחי' התלבשות לברר ניצוצות, ועוסק באופני אהבת הוי', יראתו, יחודו וכו', או בידיעת סדר ההשתלשלות שעל ידי זה יבוא לאהבתו וליראתו, הוא הוא המביאה ללב שלם, וחי בהם בעסק תורתו. ובהיותה כנשמה לחיצוניות התורה, מביאה חיות גם בלימוד תורה הנגלית, ובפרט תורת "הבעש"ט ז"ל אשר הנחילנו אבותינו רבותינו הק' נ"ע ז"ל המגלים ומבארים גדולת ורוממות הוי' כו", וכמ"ש רבנו הזקן "באגה"ק כו' שידיעת המציאות מההשתלשלות כו' מביאה ללב שלם כו' שהוא העיקר כו'".

וביחוד בימים אלו, אשר כולנו מתפללים: לך אמר לבי בקשו פני, לחפש אחר פנימיות הלב, שזהו ע"י - את פניך הוי' אבקש,

הנה צריך להיות העסק באהבת הוי' ויראתו ובלמוד והתבוננות המביאים לזה. וזהו ההכנה הטובה להמשכת וגילוי: הוי' אורי - בר"ה - וישעי - ביוהכ"פ, להכתב ולהחתם לשנה טובה, בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות.

בברכת כתיבה וחתומה טובה,

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 ימ אף לדבר הרשות אין אסור למדוד אלא פשמתפון למדוד לאיזה צד, אבל אם מודד שלא לצורך
2 כלל קטן אלא פמתעסק בעלמא - מתר:

הלכות שבת, חלק ב סימן שו, באיזה חפצים מותר לדבר בשבת טעף יט

ביאורי הלכה

קמז] שלא לצורך כלל - שאינו מתכוון כלל למדידה, וצריך-עיון דין המודד שלא לצורך, היינו שמתכוון למדוד, אלא שאינו צריך למדידה זו²⁰¹.

צינונים והוספות

201) לדעת אבי העזרי טווא"ח סוסש"ו מדידה שלא לצורך נקראת מתעסק ומותרת, ולכך מותר למדוד ג' אמות ג' פעמים וללחוש כו', אך לשוע"ר (סי"ח) לא הותרה מדידה של לחש (אף שאינה לצורך) אלא משום מצוה ולא משום מתעסק, והמדידה שהותרה משום מתעסק לשוע"ר (סי"ט) היא "שלא לצורך כלל", וצ"ע אם בזה נכללת מדידה שאין

לו שום עניין לעשותה, ושמא לא הותרה אלא כשאין כוונתו כלל למדידה (ע"פ אגרות קודש ח"כ ע' שמא (אגרת ז'תשנה) וראה שם צ"ע למה לא הובא דין דמתעסק במדידה דמותר - ברמב"ם, שו"ע, רמ"א וכו'). לעניין שעוני מים המודדים את כמות המים הזורמים בברזים, יתבאר להלן על סימן שכג.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- 1 וכל זה בחפצים של ישראל אבל חפצים של נכרי שהיו
2 מופקדים ביד ישראל ובא ליטלו בשבת יכול ליתנו
3 ואע"פ שיוציאו לרשות הרבים כמ"ש בסימן שכ"ה ע"ש
4 תשלום דינים אלו:
- 5 אסור להשאיל בהמתו לנכרי לעשות בה מלאכה מפני
6 שהנכרי עושה בה גם בשבת ואדם מצווה על שביתת
7 בהמתו שנאמר למען ינוח שורך וחמורך ואף להשכירה לו
8 אסור מן התורה אע"פ שמשכירה הרבה ימים קודם השבת
9 ואפילו אם מתנה עמו שלא יעשה בה כלום בשבת והבטיח
10 לו אין זה מועיל כי אין הנכרי נאמן על כך מטעם שיתבאר
11 בסי' ש"ה ע"ש:
- 12 במה דברים אמורים כשגוף הבהמה של ישראל אבל
13 ישראל ששכר בהמה מנכרי יכול לחזור ולהשכירה או
14 להשאילה לנכרי אחר דכיון שאין גוף הבהמה שלו אינו
15 מצווה על שביתתה.
- 16 ויש מי שאוסר להשאילה לפי שיש להסתפק שמא ע"י
17 השכירות ששכרה ישראל שנותן דמים להנכרי בעדה כדי
18 שיהא רשאי לעשות בה מלאכה נקנה לו על ידי כך הבהמה
19 לימים אלו ששכרה לו מהנכרי וכשחוזר ומשאילה לנכרי
20 והנכרי עושה בה מלאכה בשבת עובר הישראל משום
21 שביתת בהמתו משא"כ כשחוזר ומשכירה לנכרי מותר ממה
22 נפשך שאם נקנה גוף הבהמה לישראל נקנה ג"כ לנכרי
23 ששכרה ממנו ואין הישראל מצווה על שביתתה וטוב לחוש
24 לדבריו:
- 25 מותר להשכיר או להשאיל בהמתו לנכרי ולהתנות עמו
26 שיחזירנה לו קודם השבת ואם עבר הנכרי על תנאו
27 ועיכבה ולא החזירה קודם השבת יפקירנה הישראל בינו
28 לבין עצמו קודם השבת שאז אינו מצווה על שביתתה כיון
29 שאינה שלו שכבר הפקירה.
- 30 ואע"פ שמדברי סופרים כל הפקר שאינו בפני שלשה אינו
31 הפקר כלל שכשיש שלשה בודאי הוא מפקיר בלב שלם
32 ואין כאן חשש הערמה שהרי אחד מהשלשה יכול לזכות
33 מיד בהפקר הזה והשנים הנשארים יכולים להעיד לו שזכה
34 מההפקר ולא יוכל המפקיר לחזור בו ולהוציאו ממנו מכל
35 מקום אע"פ שמפקיר בינו לבין עצמו בודאי מפקיר בלב
36 שלם כדי שינצל מאיסור של תורה.
- 37 * * *
- 38 ומכל מקום אין אדם אחר יכול לזכות בה אפילו אם
39 מפקירה בפני שלשה כשאר הפקר דכיון שאינה מפקירה
40 אלא כדי להפקיע מעליו איסור שבת בלבד אי"כ מן הסתם
41 אינו מפקירה אלא ליום השבת בלבד בשעה שהנכרי עושה
42 בה מלאכה שהפקר ליום אחד או אפילו לשעה אחת הרי
43 הוא הפקר גמור לאותו יום ואותה שעה כמ"ש בחו"מ סי'
44 רע"ג ובמוצאי שבת מיד היא חוזרת להיות שלו ואין שום
45 אדם יכול לזכות בה ואף בשבת אינה הפקר אלא בשעה
46 שעושה בה מלאכה שהרי לא הפקירה אלא כדי להנצל
47 מאיסור עשיית המלאכה שהנכרי עושה בה בשבת וא"כ
48 בשעה שאינו עושה בה כלום היא חוזרת להיות שלו ואין

לשלם ונמצא ריוח בהמה זו וחסרונה הכל לנכרי כאלו
היתה בהמתו ממש לפיכך אין הישראל מצווה על שביתתה
שאף שגוף הבהמה משועבד לו שלא יוכל הנכרי למוכרה
שלא מדעתו מכל מקום כל זמן שהיא מחוסרת גוביינא
שעדיין לא גבה אותה מבית הנכרי לביתו הרי היא כבהמת
הנכרי כיון שאין להישראל עליה אלא שעבוד בעלמא וכל
חסרונה ורווחה להנכרי.

ואין לחוש למראית העין כיון שאינה של הנכרי בשבת לבד
אלא בכל זמן משך שכירותו או שאילתו אפילו בימות
החול א"כ הרי זה דומה למוכר בהמתו לנכרי והנכרי עושה
בה מלאכה בשבת שאין שם חשש מראית העין לפי שיש
פרסום לדבר ומכל מקום כיון שלא מכרה לו ממש יש לו
לפרסם לרבים שעשה דרך היתר שכל מה שאפשר לו
לעשות להוציא את עצמו מידי חשד יש לו לעשות:

* * *

יב וכן יכול להשכירה או להשאילה לנכרי ע"י שיהיה
אותו שלא יעשה בה בשבת ובאם שיעבור על תנאו
ויעשה אזי היא קנויה לו ליום השבת ויתחייב באונסין
שיארעו לה בשבת ויכתוב כן בערכאותיהם שנמצא כשבא
הנכרי לעשות בה בשבת אינה בהמת ישראל כלל שהרי
קנאה הנכרי להתחייב באונסיה ואף שאינה קנויה לו אלא
בשבת בלבד אין לחוש למראית העין כיון שכתב כן
בערכאותיהם יש לדבר קול ופרסום:

יג ישראל ונכרי שהם שותפים בבהמה לטחון ברחיים
וכיוצא יש היתר שיעשה בה הנכרי בשבת ע"י שיתנה
עם הנכרי בתחלה בשעה שקנאוה שיטול הנכרי כל שכר
השבת בלבדו והישראל יטול כנגד זה כל שכר יום אחד
בחול בלבדו שכשמתנה עמו כן בתחלת השותפות הרי זה
כמקנה לו בלבדו כל גוף הבהמה לשבתות ולישראל בלבדו
ביום אחר ואין להישראל חלק בה בשבתות ואינו מצווה על
שביתתה ואם אח"כ נתרצה הנכרי מאילו לחלוק עמו כל
השכר בשוה הרי זה מותר כמ"ש בס' רמ"ה.

ואפילו אם אחריות הבהמה הוא על שניהם בשוה כל ימות
השבוע אפילו בשבת אעפ"כ אין הישראל מצווה על
שביתתה מחמת שאחריותה גם עליו בשבת כיון שהתנה
עמו שיטול כל שכר השבת לעצמו הרי היא קנויה לו בלבדו
לשבת ואין לישראל חלק בה כלל ומה שאחריותה גם על
הישראל זהו תנאי אחר שהריות הישראל להנכרי משלו
וקיבל גם עליו אחריות השבת שאז היא של הנכרי והנכרי
הריות משלו להישראל וקיבל גם עליו אחריות יום אחד
בחול שאז היא של הישראל:

יד ואם לא התנה עמו כן בתחלת השותפות לא יתנה עמו
אחר כך שאף אם עכשיו אין כאן איסור משום שביתת
בהמתו שהרי עכשיו אין הנכרי נמנע מלעשות בה מלאכה
בעל כרחו של הישראל מאחר שכבר נשתתף ויש לו חלק
בה מכל מקום יש איסור במה שנוטל ריוח יום אחד בחול
כנגד יום השבת שהרי נוטל שכר שבת שלא בהבלעה כמ"ש
בס' רמ"ה ובכגון זה שלא התנו מתחלה יותר יש היתר
כשלא יאמר לו כלל טול אתה בשבת ואני בחול אלא יחלוק

שום אדם יכול לזכות בה (אלא בשעה שהנכרי עושה בה
ואז לא יניחנו הנכרי ואף אם יניחנו הנכרי מכל מקום אותה
רגע שזוכה בה היא בטלה ממלאכת הנכרי וחוזרת היא
להיות של ישראל):

י ואם הוא רוצה יכול להקנות גוף הבהמה לנכרי זה ליום
השבת קודם השבת והוא שיאמר לו בפניו בהמתי קנויה
לך שאז מתכוין הנכרי לקנותה והיא נקנית לו באמירה זו
כיון שהיא ברשותו אבל אם אומר כן שלא בפניו לא קנאה
הנכרי כלל:

יא וכל זה בדיעבד שכבר השכירה או השאילה לנכרי
בהיתר שהתנה עמו שיחזירנה לו קודם השבת אבל
לכתחלה אסור להשכירה או להשאילה סתם על סמך
שכשיגיע השבת יפקירנה או יקנה אותה להנכרי לפי
שמפורסם לרבים שהיא בהמת ישראל וההפקר וההקנאה
אינן מפורסמים כלל ויש כאן חשש מראית העין.

* * *

ויש מתירין להשכיר או להשאיל לכתחלה על סמך
שכשיגיע השבת יפקירנה או יקנה אותה להנכרי בפני
שלשה ישראלים שע"י השלשה ישראלים יתפרסם הדבר
לכל מי שידע שהיא בהמת ישראל.

ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק כגון מי שיש לו שדות
ואי אפשר לו ליתן לנכרי באריסות אלא אם כן ישכיר לו
גם שוורים לחרוש בהם ואי אפשר לו למנעו שלא יחרוש
בהם בשבת וגם אי אפשר לו להטיל עליו כל אחריות
השוורים אף לענין יוקר וזול ומיתה באונס ע"ד שיתבאר
אזי יש להתיר לו שיפקירם בפני ג' טובי ההורות לו
שיפקירם בפני דייני העיר והם יפרשו לו ענין ההפקר
שיפקירם בלב מלא ולא יתבע מן הנכרי אפילו אם ע"י
פשעו או יארע בהם הפסד בשבת והם יפרסמו ההפקר לכל
שלא יהיה חשש מראית העין וכן יש להתיר לצורך מצוה
כגון לשלוח אתרוגים על בהמתו ע"י נכרי ע"ד שיתבאר
בס' תרנ"ה אם מפקיר בהמתו בפני שלשה ואם אי אפשר
לו יכול להפקיר אפילו בינו לבין עצמו שלדבר מצוה אין
לחוש למראית העין אבל שלא לצורך מצוה ושלא בשעת
הדחק אין להתיר לכתחלה אפילו רוצה לפרסם לרבים
שמפקירה או שמקנה גוף הבהמה להנכרי ליום השבת לפי
שאפשר שימצאו הרבה שידעו מהשכירות והשאלה שהן
לכל ימות השבוע ואינן יודעים מההפקר וההקנאה שהן
לשבת בלבד ויראה להם שגם בשבת היא שכורה ושאלה
בלבד להנכרי וגוף הבהמה של ישראל כמו בכל ימות
השבוע.

אבל אם גם בימות החול גוף הבהמה קנוי להנכרי אף על
פי שלא הקנה לו קנין גמור שיהא רשות בידו למוכרה וליתן
להישראל דמיה אלא לא הקנה אותה לו רק לענין יוקר וזול
ואחריות מיתה דהיינו ששם אותה בדמים להנכרי בשעה
שהשכירה או השאילה לו ואם תתייקר בסוף משך זמן
שכירותו או שאלתו כשיחזירנה להישראל יהיה העודף
להנכרי ואם תזול יתחייב לשלם לו העודף מביתו אע"פ
שהוא אנוס בזול זה וכן אם תמות אפילו באונס יתחייב

1 עמו כל הריחו של כל ימות השבוע בשוה שאז הוא נוטל
2 שכר שבת בהבלעה אלא שגם זה אין להתיר אלא במקום
3 הפסד גדול אם גם הנכרי בעצמו צריך לעשות מלאכה
4 בשבת עם הבהמה והישראל יעשה כנגדו בחול כמ"ש שם:

5 * * *

6 **טו** וגם במקום הפסד גדול או אפילו אינו רוצה ליטול
7 כלל בחול כנגד השבת אף שאין איסור משום שכר
8 שבת ולא משום שביתת בהמתו מאחר שהנכרי אינו נמנע
9 מלעשות בה מלאכה בשבת בעל כרחו של הישראל מכל
10 מקום יש איסור למפרע במה שנשתתף עם הנכרי בבהמה
11 שהנכרי יעשה בה מלאכה בשבת בעל כרחו ויש תיקון לזה
12 ע"י שיתנה עמו שאם יעשה בה מלאכה בשבת אזי היא
13 קנויה לו ליום השבת ויתחייב באונסין שיארעו בשבת
14 ויכתוב כן כמו שנתבאר למעלה או ע"י שיקנה לו גם חלקו
15 לענין יוקר וזול ומיתה באונס כמו שנתבאר למעלה.

16 או אפילו ימכור לו חלקו במכירה גמורה ואעפ"כ לא יוכל
17 הנכרי למוכרה שלא מדעתו כגון שיזקוף עליו הדמים
18 במלוה שיפרעם לו כשיתבענו ויחזור הנכרי ויעשה לו
19 בהמה זו אפותיקי לחובו דהיינו שכל זמן שלא יפרע לו
20 חובו במעות לא יוכל לסלקו בדבר אחר כי אם בבהמה זו
21 ולפיכך כל זמן שלא נתן לו המעות אינו יכול למכרה שלא
22 מדעתו ואעפ"כ אינו עובר עליה משום שביתת בהמתו כיון
23 שעדיין לא גבה ממנו בהמה זו לפירעון (חובו) ואין לו
24 עליה אלא שעבוד בעלמא.

25 ואם הוא רוצה יכול ליקח הבהמה לביתו למשכון לאחר
26 שזקף עליו הדמים במלוה ויאמר לו אם לא תפרעני חלקי
27 במעות כשאתבעך תהא בהמה זו קנויה לי אז להפרע ממנה
28 חובי ויחזור ויתן לו הבהמה לעבוד בה ולפיכך כל זמן שלא
29 נתן לו המעות אינו יכול למוכרה שלא מדעתו ואעפ"כ אינו
30 עובר עליה משום שביתת בהמתו כל זמן שלא תבעו ולא
31 נקנית לו לפירעון ובלבד שלא יאמר לו מעכשיו תהא קנויה
32 לי אם לא תפרעני חלקי במעות כשאתבעך לפי שכשיתבענו
33 חלקו בשעת חלוקה או כשיארע בה הפסד או כשירצה
34 הנכרי למוכרה ולא יפרע לו במעות נמצא שלמפרע היתה
35 קנויה לישראל ועבר עליה משום שביתת בהמתו:

36 * * *

37 **טז** ובין שעשאה אפותיקי ובין שלא עשאה ובין שנטלה
38 למשכון ובין שלא נטלה אלא מכרה לו במכירה גמורה
39 שיהא רשות בידו למוכרה שלא מדעתו כיון שכל זמן שלא
40 מכרה הם שותפים בה ויש חשש מראית עין לפיכך יש לו
41 לפרסם לרבים שעשה דרך היתר:

42 **יז** היתר זה של עשיית אפותיקי או שיטלה למשכון מועיל
43 אף כשכל הבהמה היא של ישראל ומשכירה או
44 משאילה לנכרי רק שיפרסם שעשה דרך היתר:

45 **יח** במה דברים אמורים כשמשכירה או משאילה לו
46 לעשות מלאכת עצמו אבל לעשות מלאכת ישראל
47 בשבת אין היתר כלל אפילו אם מכרה לו במכירה גמורה
48 שמכל מקום הנכרי עושה מלאכה בשבת בשביל הישראל

49 אם לא קצץ לו שכר על זה וכן אם הוא שכירו לשנה לכל
50 המלאכות שיצטרך שדינו כאלו לא קצץ כמו שנתבאר בסי'
51 רמ"ג ורמ"ד אבל אם אינו שכור לו אלא למלאכה זו בלבד
52 לעשותה לו בכל עת שיצטרך לה בתוך משך זמן שכירותו
53 כגון מי שיש לו סוסים ועגלה ושכר לו נכרי לשנה שיסע
54 עם סוסים ועגלה שלו בכל עת שיצטרך להוליך בהם סחורה
55 בתוך שנה זו והנכרי נוסע גם בשבת מעצמו בלא אמירת
56 הישראל אינו צריך לומר לו שלא יסע בשבת אם נוסע מבית
57 הישראל מבעוד יום מטעם שנתבאר בסי' רמ"ד רק שיקנה
58 לו הסוסים באחד מהדרכים שנתבארו ויפרסם שעשה דרך
59 היתר.

60 והוא שיהיו קנויים לו גם בימות החול בתוך משך זמן
61 נסיעתו אבל אם אינו מקנה לו אלא לשבת בלבד אסור מפני
62 מראית העין כמו שנתבאר למעלה וכן אם הוא עצמו נוסע
63 ג"כ עם הסוסים כל ימות החול ומוזנותיהם עליו הרי הם
64 נקראים על שמו אע"פ שמכרם להנכרי במכירה גמורה אף
65 לימות החול כיון שהנכרי אינו אלא שכירו ולפיכך צריך
66 הוא למחות בידו שלא יסע בשבת מפני מראית העין:

67 * * *

68 **יט** כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא
69 מצווה על שביתתה ביו"ט לפיכך כל פרטי ההלכות
70 שנתבארו לענין שאלה ושכירות בהמתו לנכרי ושותפות עמו
71 גבי שבת הן נוהגים ג"כ גבי יו"ט שאין בין יו"ט לשבת
72 אלא מלאכות שהותרו בגלל אוכל נפש שנאמר כל מלאכה
73 לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש וגו'.

74 ויש אומרים שביו"ט אין אדם מצווה מן התורה על שביתת
75 בהמתו לפי שלא נצטוונו ביו"ט אלא שלא נעשה מלאכה
76 ומה שבהמתנו עושה אין זו נקראת מלאכה אצלינו אלא
77 אצל הבהמה ואף בשבת לא למדנו איסור זה ממה שנאמר
78 לא תעשה כל מלאכה שאין זו מלאכה כלל אצלינו אלא
79 מצוה אחרת היא שנאמר למען ינוח שורך וחמורך ואינה
80 נוהגת ביו"ט כלל והוא הדין לשביתת עבדו שאינה נוהגת
81 ביו"ט לפי דבריהם לפי שאינה בכלל מלאכה אלא מצוה
82 אחרת היא שנאמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך. ולענין
83 הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה (עיין סי'
84 תצ"ה):

חלק ב סימן רמז דיני השאלה והשכרה לנכרי בשבת:

א מותר לשלוח אגרת או שאר חפצים וכלים ביד נכרי
אפילו בערב שבת סמוך לחשיכה כל שיוצא מפתח ביתו
של ישראל מבעוד יום והוא שקצץ לו דמים בשכר הולכתו
שאו אינו עושה בשביל הישראל אלא בשביל עצמו לקבל
השכר שקצץ לו ואינו נראה כשלוחו של ישראל ובלבד
שלא יאמר לו שילך גם בשבת שאמירה לנכרי שבות אף
שאומר לו קודם השבת וכן לא יאמר לו ראה שתהא שם
באחד בשבת או בשני וכיוצא בזה אם ידוע לו שאי אפשר
לו להיות אז שם אם לא שילך גם בשבת שהרי זה כאומר
לו לך בשבת:

חלק ב סימן רמז דין נכרים המביאים כתבים בשבת:

ל'קוטי תורה' פרשת תצא – הפרשה החסידית

פי תצא¹

ומדות כו', ויש לה כח דקדושה להתגבר ולנצח
המלחמה – ועל זה אמרו "מאן דקטיל לחויה כו".
והב' היא מה שאין בכח הנפש מצד עצמה להתגבר
– ועל זה אמרו "יהבין ליה מלעילא", הוא בחינת
"מלחמה לה בעמלק"⁷.

וביאור ענין זה:
הנה "ברתא דמלכא" הוא "נקודת ציון"⁸ ו"כנסת
ישראל"⁹ – שבוונסת ואוספת לתוכה הארת ישראל
דלעילא¹⁰.

והיא בחינת נקודת הלב ופנימיותו המתגלה בכללות
נשמות ישראל בבחינת רעותא דליבא. וכמו שכתוב (עקב
ד, כט): "בכל לבבך", שיש ב' לבבות – חיצוניות הלב
ופנימיות הלב¹¹:

חיצוניות הלב היא למטה מן הדעת, שממנה לוקחה.
והיא התגברות הנפש בכח השגתה והשפלתה,
שמשכלת ומתבוננת ש"אין לה עשב מלמטה שאין לו
מזל כו"¹², ו"גבוה מעל גבוה וגומר"¹³ עד רום המעלות.

"פי תצא למלחמה על אויבך וגו'" (פרשתנו כא, י):
הנה איתא בזהר²: "שעת צלותא – שעת קרבא".
ומלחמה זו היא מה שכתוב (בשלח יז, טז): "מלחמה לה'
בעמלק מודור דור", שבעל דור ודור, ובכל יום ויום,
צריך להיות מלחמה זו בנפש האדם.

פי "זה לעומת זה עשה אלהים"³: נפש דקדושה,
מעשה דבור ומחשבה, מדות ושכל דקדושה, וכנגדה
נפש החיונית הבהמית כו'. "ולאום מלאום יאמץ"
(תולדות כה, כג), וצריך האדם להגביר נפש דקדושה, ושעת
מלחמה היא שעת התפלה, שאז הוא שעת הכושר
למעלה וכו'⁴.

והנה איתא בזהר⁵: "מאן דקטיל לחויה, יהבין ליה
ברתא דמלכא": "חויא" הוא נחש הקדמוני – בחינת
עמלק. ו"מאן דקטיל לחויה" – שנצח המלחמה, "יהבין
ליה" מלעילא⁶ – בחינת "ברתא דמלכא".

והענין, כי הנה במלחמה זו יש בה' בחינות:
האחת היא מצד כח הנפש האלהית שהיא שכל

(5) (מי שהורג את הנפש נותנים לו את בת המלכה. תקוני זהר סוף תקון יג דף כט, ב. סוף תקון כא. דף מג, א).

(6) "היינו מלמעלה ולא מצד עצמו. וכדי שתצא פנימיות נקודה זו מן ההעלם לגילוי, אי אפשר שישגי האדם זה מצד עצמו, אלא מלמעלה הוא ד"הבין ליה ברתא דמלכא" זו, שתורה בגילוי כלב כמו שהיא. וזהו בתנאי דוקא אם קטיל לחויה" בתחלה על ידי הדעת בחיצוניות הלב. – תקס"ה חלק ב עמוד תתכ. וראה אור התורה כלל עמוד תתקנ: "מתנה הוא פנימיות הלב שנמשך מלמעלה בתורת מתנה", עין שם.

(7) "ורוצה לומר – למעלה מבחינת שם ה' המלוכב בנפש". אור התורה דברים עמוד כ"ד, עין שם בארוכה.

(8) (נקודת ציון: ראה תורה אור לו, ב ואילך. ואור התורה פרשת ראה עמוד תשצג).

(9) "אולי רוצה לומר פרצוף הפנימיות דמלכות". – אור התורה שם. וראה אור התורה דברים כרך א עמוד לה.

(10) (עין מענין זה בפרשת תצוה, בדבור המתחיל "זכור את אשר עשה לך עמלק" (תורה אור פד, א). ועין בזהר חלק ב', ריש פרשת משפטים, צ"ד, ב').

(11) (עין מזה: בדבור המתחיל "מי מנה" (לעיל כלל סו, א). ובדבור המתחיל "אתם נצבים" (לקמן מד, ב). ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ששים המה כו" (לקמן שיר השירים לט, סוף עמוד ג ואילך), מה שכתוב שם בשם ה"משנת חסידים").

(12) (בראשית רבה י, ו. זהר חלק א, רנא, א, ובכמה מקומות).

(13) ("שומר". קהלת ה, ז).

(1) (נאמר בריב בשבת פרשת תצא, יג אלו תקס"ה. הנוסח לפנינו הוא הנחת המהרי"ל. נוסח ב – הנחת אדמו"ר האמצעי – מאמרי אדמו"ר הנקן תקס"ה חלק ב עמוד תתכ. נוסח ג – הנחת רבי משה בן אדמו"ר הנקן – נמצא בכתב יד ולא נדפס לעת עתה.

חלק ממאמר זה עם הגהות אחרות והוספות נדפס באור התורה פרשתנו (דברים כרך ה) עמוד כ"ג. הערות נוספות – שם עמוד תתצג.

מיוסד על מאמר זה וביאוריו – דבור המתחיל זה תקפ"ו – מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו (דברים חלק א) עמוד תפא.

כמה מהענינים במאמר נתבארו בדבור המתחיל "לך אמר לבי" תש"כ – תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ד (תמוז אלול) עמוד רפד ואילך).

(2) (ראה זהר חלק א ויחי רמ, ב. חלק ג פנחס רמג, א. ראה גם לעיל נשא כו, ב. כלל עב, א. וראה באורי זהר להצמח צדק ויצא (כרך ב עמוד תרצב) משל למלחמה בשם הרב הקדוש ר' אברהם בן המגיד).

(3) (קהלת ז, יד. וְשָׁם: "הָאֱלֹקִים").

(4) (עין בפרשה ויחי על פסוק (מט, ח) "יהודה אתה" (תורה אור מה, ב), שב' פרשיות דקריאת שמע – "שמע", "יהודה", הם בחינת ראובן ושמעון; ו"אמת ויציב" הוא בחינת לוי; ושמונה עשרה הוא בחינת "יהודה אתה" – ביטול כו).

ויש לומר, דלכן זמן קריאת שמע והזכרת יציאת מצרים, שהוא ענין "אמת ויציב", הוא "עד סוף שלשה שעות" – נגד ג' בחינות דראובן, שמעון ולוי. ותפלת שמונה עשרה "עד ארבע שעות" – בחינה הרביעית דיהודה (וראה באריכות באור התורה דברים כ"ג).

28 וקדוש", שְׁמֹרֶמֶם ומתנשא ומובדל וכו'. ו"שם" הוא
29 דביקת הנפש המשפלת, ומתבוננת בשרשה באלהים
30 חיים, בחינת מלכותו יתברך. וכמאמר: "ברוך שם כבוד
31 מלכותו לעולם ועד" – וְאֶהְבֶּתָּ כו'":

32 ב. אף בחינת פנימיות הלב היא רעותא דליבא
33 ו"תעלומות לב"²⁰ (תהלים מז, כב), אֲשֶׁר לְמַעַל מַעַלָּה מִן
34 הַטַּעַם וְדַעַת הַמוֹשָׁג וּמוֹשָׁכָל בְּכַח הַשְׁגַּת הַנֶּפֶשׁ
35 וְהַשְׁכָּלָתָהּ. והיא בחינת אלהות שבנפש, המתגלה
36 בבחינת יחידה שבה²¹, להשתפר נפשה אל חיק אביה²²
37 ממש בבחינת ביטול כו' – והארה זו היא מבחינת "סובב
38 כָּל עֲלָמִין".

39 כי הנה "ממלא כל עלמין" היינו חיות ואור אין-סוף
40 ברוך-הוא שיורד ומשתלשל בהשתלשלות המדרגות,
41 מעילה לעילה, הארה והארה דהארה כו'.
42 ו"סובב כל עלמין" היינו שהוא לבדו יתברך, כמו
43 קודם שנברא העולם כו', ואינו בגדר "עלמין" כלל, ולא
44 שייר לפניו יתברך בחינת השתלשלות כלל.

45 וכמו שכתוב (ירמיה כג, כד): "את השמים ואת הארץ אני
46 מלא", ששמים וארץ שוה. וכמאמר²³: "הקדוש בשמים
47 ובארץ" – שהוא קדוש ומובדל "בשמים ממעל" כמו "על
48 הארץ מתחת" (ואתחנן ד, לט), שגם הרוחניות – כמו גשמיית
49 יחשב לפניו יתברך. ולכן המלאכים אומרים²⁴: "איה
50 מקום כבודו?" ואומרים²⁵: "מלא כל הארץ כבודו!"

51 והנה²⁶ "כוכבים" ו"כל צבא השמים וגו'" אשר חלק²⁷
52 כו'²⁸ – "כוכבים" הם המזלות שמקבלים מע' שרים²⁹.
53 והם מקבלים חיות משמרי האופנים³⁰, ו"גבוה מעל
54 גבוה" עד שמקבלים מ"רוח פי" יתברך, שהוא בדרך
55 וסדר השתלשלות ממדרגה למדרגה.

1 ומקור וראשית כל ההשתלשלות והתהוות החיות – הוא
2 "ורוח פיו כל צבאם" (תהלים לג, ו), "ואתה מחיה את
3 כולם" (נחמיה ט, ו).

4 וכתבי: "ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו'"¹⁴ –
5 שבכל דבר נברא יש בו בחינת מות וחיים. שהמות הוא
6 גשמיית הדבר והומרייתו, והחיים היינו הרוחניות שבו.
7 שעל ידי זה "ובחרת בחיים [...] לאהבה את ה' [...] כי הוא
8 חיך וגו'" (שם, יט-כ). שהוא חיי החיים¹⁵ ברוך-הוא,
9 ומקורא וראשיתה דכולא, והכל נגדו בחינת מות.

10 וזהו "רוממות אל בגדונם, וחרב פיפיות בידם
11 לעשות וגו'" ונקמה בגוים¹⁶ (תהלים קמט, וז).

12 ורוצה לומר:

13 "גוים" הם המעשים ודיבורים ומחשבות אשר לא
14 לה' המה, והם נמשכים מבחינת עמלק. וה' נקמה,
15 שהיא ביטולן ושבידתן, הוא על ידי "וחרב פיפיות"
16 שמבחינת "רוממות אל", דהיינו כשמתבונן האדם שהוא
17 מקור ושרש ההשתלשלות וחיי החיים ברוך-הוא.

18 וזהו שכתוב (מקץ מז, כב): "בחרבי ובקשתי", ותרגום
19 אונקלוס: "בצלוחי ובעותי": שעל ידי התפלה, שבה נזכר
20 רוממותו ו"סידור שבתיו של מקום"¹⁷, נעשה מזה בחינת
21 חרב וקשת לבטל הרע שבנפשו.

22 והנה התבוננות זו היא מבחינת מלכותו יתברך
23 ה"ממלא כל עלמין", כי "מלכותו מלכות כל עלמים"
24 (תהלים קמח, יג) כתיב, ושם עליו השגת הנשמות ומלאכים¹⁸
25 – "ואשר משרתיו כולם עומדים כו' ומקדישים
26 וממליכים את שם כו'"¹⁹. דהיינו בחינת ומדת מלכותו,
27 שאינו אלא בחינת "שם", כי הוא לבדו יתברך מרום

(22) "בהשתפר נפשו אל חיק אמתם". איכה ב, יב.

(23) ברכת "שתבח".

(24) גוסס קדושת "כתר".

(25) (ישעיה ו, א).

(26) (הבא לקמן הובא ונתבאר באור התורה שיר השירים כרך ג עמוד איג"ד).

(27) (ואתחנן ד, יט: "וען תשא עיניך השמימה, וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים, כל צבא השמים... אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים". תיבות "אשר חלק" ליתא בדפוס ראשון).

(28) "ואמרו רבותנו וזכרנו לברכה" שהחליקו בדברים "ועבודו וירא נה, א", כלומר שהפרידו מאדוהו" – תס"ח חלק ב עמוד תתכב).

(29) (שמקבלים מע' שרים: בדפוס ראשון: "שמקבלים מגבוהים עליהם" בכתב יד 996: "שמקבלים מע' שרים, יצב גבולת עמים" (האזינו לב, ח) כו'. בגוף כתב יד קדש 1101: "שמקבלים מגבוהים עליהם").

(30) (ראה לעיל עקב יד, א).

(14) "ואת הטוב ואת המות ואת הרע" – נצבים ל, טו. "דאין הפונה על הטוב ורע וחיים ומות בגשמיית, דמי הוא שיחפץ ויחרב במות ולא בחיים" – מאמר אדמרי האמצעי שם עמוד תפח ואור התורה כרך ה עמוד ב"ג).

(15) (ראה תנא פרק מד דף סג, א. וראה אור התורה דברים כרך ה עמוד ב"ד).

(16) (נוסף מכתב יד. כנראה נשטט בדפוס מראת הצנור).

(17) (ראה עבודת וירא ה, סוף עמוד ב).

(18) (עיין מענין זה, בדבור המתחיל "דני ושמוחי" (תורה אור לו, א ואילך, בפירושו "נצדקתך ירגני" (תהלים קמח, ז)).

(19) (ברכת "יוצר אור").

(20) (עיין: סוף דבור המתחיל "נשמתי כדכד", בפירוש "וכל גבולך לאבני חפץ" (ישעיה נד, יב). בדבור המתחיל "דא אלקי", בפירוש וענין "נחל איתן" (שופטים כא, ד). ועל פסוק "ביום השמיני שלח". ובדבור המתחיל "כי המצוה הזאת", גבי תשובה – תשובה, במילוי י"ד כו').

(21) "רוצה לומר דגם בחינת יחידה היא רק שבה מלוכש הניצוץ האלקי" – אור התורה דברים עמוד ב"ה, עיין שם).

מאויבֵּיהֶם, שאִין לאֻיב שְׁלִמְטָה שְׁלִיטָה וְאַחִיזָה שָׁם, וְכֵמוֹ
שְׁכָתוֹב "אֲשֶׁר חָלַק וְגו'"⁴¹. וְאִיז "וְשִׁבִּית שְׁבִי" –
שְׁנֵת־הַפֶּה הָרַע לטוֹב בְּהִסְתַּר הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים⁴² כו"⁴³.
וְהֵינּוּ בְּהִגְלוֹת נִגְלוֹת אֹרֶךְ ה' ה' סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין בְּבַחֲנִית
פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מְאֻיְבֵיהֶם דּוֹקָא :

ג. וְהִנֵּה גִילּוֹי זֶה שֶׁעַל יְדֵי נִיצוּחַ הַמְלַחְמָה בְּכַח הַנֶּפֶשׁ
שְׁלִמְטָה, הוּא גִילּוֹי הָאֶרֶת נְקוּדַת הַלֵּב בְּנֶפֶשׁ – לְהַפּוֹר
לְבוּשֵׁי מַחֲשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה שְׁבִי"ז לְעוֹמֶת זֶה,
וְלִקְבֹץ כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית הַמְפּוֹזְרִים בְּפִיזוּר הַנֶּפֶשׁ
בְּלְבוּשִׁים הָהֵם, שְׁכַחוּתֶיהָ וְהָאֲרוּתֶיהָ בְּלִבָּד הֵם
שְׁמֵת־שְׁטֵטִים בְּלְבוּשִׁים הֶלְלוּ⁴⁴.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (נִצְבִּים ל, ד): "אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצָּה
הַשָּׁמַיִם מִשֶּׁם יִקְבָּצְךָ כו'": שְׁ"הַנִּדְחִים" הֵם הָאֶרֶת הַכְּחוֹת
הַמְתַּפְּשֹׁטוֹת מִן הַנֶּשְׁמָה לְהַתַּפְּשֹׁט וּלְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ
הַבְּהִמִּית – בְּ"רַבּוּת מַחֲשָׁבוֹת"⁴⁵ הַטּוֹרְדוֹת וּמִבְּלָבוֹת
וּמִפִּילּוֹת אֶת הָאֶדָם לְהַמְשִׁיךְ אַחֲרֵיהֶם. וְכִנּוּדָּע מַעֲנִין
הַחֲלוּמוֹת וְכַף־הַקֶּלַע, שֶׁהֵם מִהַלְבוּשִׁים הַמְלַבִּישִׁים אֶת
הַנֶּפֶשׁ מֵרָאשָׁה וְעַד רַגְלָהּ עַד שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְקִשּׁוּרָה
בָּהֶם. וְהַקְּבוֹץ הוּא עַל יְדֵי הָאֶרֶת גִּילּוֹי נְקוּדַת־הַלֵּב
שְׁמִימִיּוֹת "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" דְּ"הִבִּין לִיה מְלַעֲיָלָא" עַל
יְדֵי "דְּקֻטֵּל לְחוּיָא" כֵּ"ל.

אך לְהִיטוֹת גִּילּוֹי עֲצָמוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב מִמֶּנּוּ⁴⁶, לְהַפֵּךְ
עֲצָמִיּוֹת הַמְדוּת מֵרַע לטוֹב, עַל זֶה נֶאֱמַר (פָּרָשְׁתָנוּ כֹּא, יא):
"וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אִשֶּׁת יִפֶּת תּוֹאֵר וְגו'"⁴⁷.

וְהִנֵּה אֶמְרוּ רַ"ל³¹: "אִין מִזֵּל לִישְׁרָאֵל כו'". וְכִדְכַתִּיב:
"כִּי חָלַק ה'רַ"ה עֲמוֹ" (הָאִינוּ לֵב, ט), "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וְגו'"³²,
שֶׁהֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת "קְדוּשָׁה" וּמוֹבְדֵל, שְׁאִינוּ בְּגִדֵּר
הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת – בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין". וְשָׁם הוּא
שֶׁרֶשׁ נְקוּדַת פְּנִימִיּוֹת־הַלֵּב, לְהִיטוֹת הָאֵהָבָה לַה' –
לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת טַעַם וְדַעַת, בְּבַחֲנִית רְעוּת־אֲדִילָבָא.
וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב (תְּהִלִּים עג, כה"ב): "מִי לִי בְּשָׁמַיִם! וְעַמּוֹךְ לֹא
חִפְצָתִי בְּאֶרֶץ. כָּלָה שְׁאִרֵּי וְלִבִּי, צוּר לִבִּי וְחֻלְקִי כו'"³³.

וְהִנֵּה אֵהָבָה זֶה בְּנֶפֶשׁ, הִיא מְסוּתֶרֶת וּמְכּוּסָה "בְּלְבוּשׁ
שֶׁק"³⁴, בְּבַחֲנִית גְּלוּת בְּתוֹךְ הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבְּהִמִּית. וְכַעֲנִין
מֵאִמֶּר רַ"ל³⁵ "גְּלוּ לְאֶדָּוֶם שְׂכִינָה עִמָּהֶם", דְּ"שְׂכִינָה"
הִיא נִיצוּץ אֱלֹהוֹת שְׁבִנְפֶּשׁ³⁶, שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית גְּלוּת
וְשִׁעְבוּד³⁷, דְּאֵגַת הַפְּרִנְסָה שְׁמַקְפָּת וּמְלַבֶּשֶׁת אֶת
פְּנִימִיּוֹת־הַלֵּב וְהַנֶּפֶשׁ, כִּי "בְּנֶפֶשׁוֹ יָבִיא לְחֵמוֹ"³⁸, וְטָרִיד
לְבוּ בְּ"רַבּוּת מַחֲשָׁבוֹת כו'"³⁹.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "מֵאֵן דְּקֻטֵּיל לְחוּיָא" – בְּהַתְּגַבְּרוּת
הַנֶּפֶשׁ בְּחִיצוֹנִיּוֹת־הַלֵּב, בְּמַלְחָמָה הַמְסוּרָה בִּידֵּהּ בְּכַח
שְׂכָלָהּ וְהַשְׁגָּתָה, "יִהְיִין לִיה מְלַעֲיָלָא בְּרֵתָא דְּמִלְכָּא",
הִיא בְּחִינַת גִּילּוֹי נְקוּדַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּנֶפֶשׁ. וְהִיא
"מְלַחְמָה לַה' בְּעַמְלֵק" – לְהוֹצִיאָהּ מִהַעֲלָם אֶל
הַגִּילּוּי⁴⁰.

וְהוּא "כִּי תִצָּא לְמַלְחָמָה", דְּהֵינּוּ מַלְחָמַת הַנֶּפֶשׁ בְּ"זֶה
לְעוֹמֶת זֶה", אִיז תִּהְיֶה "עַל אוֹיְבֵיהֶם" – הִיא בְּחִינַת גִּילּוֹי
נְקוּדַת־הַלֵּב, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" – לְמַעַלָּה

(42) (זכריה ג, ד): "הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הָאֵלֶּים" . . הַעֲבַרְתִּי מֵעֲלֵיךְ עֲוֹנֶךָ. רֵאֵה
תִּנְיָא פֶּרֶק ט. י. לְעַל פְּתִיחַ עוֹה. ג. וְעוֹד.

(43) (וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב בְּ"עֵץ חַיִּים" בְּשֵׁם הַזֶּהר, הוֹבָא בְּ"סֵפֶר שֵׁל בִּינוּנִים"
סוֹף פֶּרֶק ט').

(44) (הוֹבָא וְנִתְבָּאָר בְּסֵפֶר הַמֵּאמָרִים תַּרְל"ד עֲמוּד קמו: "בְּפִיזוּר הַנֶּפֶשׁ בְּרַבּוּת
מַחֲשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת מֵדִאֲגַת הַפְּרִנְסָה שְׁמַקְפָּת וּמְלַבֶּשֶׁת אֶת הַנֶּפֶשׁ, כִּי "בְּנֶפֶשׁוֹ
יָבִיא לְחֵמוֹ" כו').

(45) (מִשְׁלִי יט, כא).

(46) (עֲצָמוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב . . אִשֶּׁת יִפֶּת תּוֹאֵר: נִתְבָּאָר בְּלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק יט
עֲמוּד 506).

(47) (וְעֵינִין מֵה שְׁנֵת־בָּאָר: בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "אִם לֹא תִדְעִי", בְּעֵנִין (יִצְחָק
כט, יז) "וְחֻלֵּל הִיטָה יִפֶּת תֹּאֵר" (תוֹרָה אור כג, ב).

וְהִנֵּה לְהִבִּין קֶצֶת מֵהוּ שֶׁרֶשׁ עֲנִין "גִּילּוֹי עֲצָמוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב"
מִמֶּשׁ, וְ"גִילּוֹי הָאֶרֶת נְקוּדַת־הַלֵּב" כו', דְּלִבְאֹרָה אֵינוּ מוֹבֵן כָּל
כֶּךָ הַתַּפְּרֶשׁ, מֵאֲחֵר שֶׁגַּם הָאֶרֶת נְקוּדַת הַלֵּב הִיא מִבְּחִינַת
"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין" כֵּ"ל. וְאִם כֵּן, מִנָּחֵל לְעִשּׂוֹת מִדְּרָגוֹת כָּל כֶּךָ
בְּנְקוּדַת הַלֵּב שְׁבָאָדָם בֵּין עֲצָמִיּוֹת לְהָאֶרֶה כו'?

אֶךָ הַעֲנִין:

כְּמוֹ שְׁכָתוֹב הַרְמ"ז רִישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (דף צ"ד עֲמוּד ב') בְּשֵׁם
סֵפֶר הַ"גְּלוּלִים", שֵׁשׁ ג' בְּחִינּוֹת בְּנִשְׁמוֹת:

(31) (שְׁכָתוֹ קנו, סוֹף עֲמוּד א. נְדָרִים לֵב, א. רֵאֵה גַם לִקְטָן עֹא, ד. הַתַּפְּרֶשׁ בֵּין
מִזֵּל, מִזֵּל, וְכוּת – רֵאֵה בְּאֹרֶץ הַזֶּהר לְהַצְמִיחַ עֵדֶךְ כֶּרֶךְ בִּי עֲמוּד תַּרְל"ז).

(32) ("מְמַלְכַת בְּהִינִים וְגוֹי קְדוּשָׁה". יתרו יט, ו).

(33) (וְעֵינִין מֵה שְׁנֵת־בָּאָר: בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצָרְתָּ" לִקְטָן
שְׁמִינִי עֲצָרְתָּ פֹא, א. פֶּה, א. פֶּה, א. וְכִדְבּוּר הַמִּתְחִיל "אִם לֹא תִדְעִי כו'"
(תוֹרָה אור כג, ב)).

(34) (אֲסִתֵּר ד, ב).

(35) (סִפְרֵי מִסְעֵי לַה', לֵד. וְרֵאֵה מִגִּילָה כט, א. וְרֵאֵה לְעִיל מִשּׁוֹת פֶּה, ד).

(36) (עֵינִין בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁרֶשׁ מ"א, פֶּרֶק ג' (לְשׁוֹנוֹ הוֹבָא לְעִיל פָּרָשַׁת רֵאֵה
כו, א. וְאֹרֶץ הַתּוֹרָה דְּבָרִים ע' א'נֶה)).

(37) (וְשִׁעְבוּד מְלָכוּת: בְּכַתֵּב יד 408: "וְשִׁעְבוּד מְלָכוּת, שְׁמִקּוּשֵׁי הַשִּׁעְבוּד
נִמְשָׁךְ דְּאֵגַת". וְכִנְרֵאָה נִשְׁמַט מִיִּרְאַת הַצְּנוּרוֹ).

(38) (פִּיט "כִּי שְׁמֵךְ" לְיָמִים נוֹרָאִים. עַל פִּי אִיכָה ה, ט).

(39) (מִשְׁלִי יט, כא).

(40) (וְעֵינִין מֵה שְׁנֵת־בָּאָר בְּהֵאֵי גוֹנָא – עַל פֶּסוּק "תִּסְפְּרוּ
חֲמִשִּׁים יוֹם"; וְכַעֲנִין "פִּתְחִי לִי כְּחוּדָה שֶׁל מַחֲטָא וְאֵנִי אֶפְתַּח
לָךְ כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוֹלָם" – בְּבִיאור עַל פֶּסוּק "אֲנִי יִשְׁנָה").

(41) ("וְרֵצָה לּוֹמֵר: עַל יְדֵי שֶׁתִּצָּא לְמַלְחָמָה לְעִשּׂוֹת מֵה שְׂכַחוּךְ בְּמַלְחָמָה
הַמְסוּרָה בְּמִדְּרָגָה בְּכַח שְׂכָלָהּ וְהַשְׁגָּתָה כֵּ"ל, אִיז אַחֵר כֶּךָ יִתְנוּ לָךְ מִלְמַעַלָּה בְּחִינַת
פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב שֶׁהוּא בְּחִינַת "עַל אוֹיְבֵיהֶם" כו'. – אֹרֶץ הַתּוֹרָה דְּבָרִים עֲמוּד ב'נֶה).

וביאור הענין:

הנה פירוש "תואר" הוא ענין מה שכתוב (בראשית א, כו):
 "נעשה אדם בצלמנו וגו'". והנה בתיב (שם, כז): "ויברא
 אלקים את האדם בצלמו, בצלם אלקים כו'", ב' פעמים
 "בצלם" – כנגד ב' בחינות שיש בנשמה:

הא' – המתפשטת ומתלבשת בגוף, והוא אשר ירדה
 בדרך וסדר ההשתלשלות מעילה לעילה, וכמו שכתוב
 (ישעיה מג, ז): "ולכבודי בראתיו, יצאתיו, אף עשיתיו".

ובחינה הב' – היא בחינת הנשמה שעומדת למעלה
 בבחינת מקיף, ואינה מתפשטת ומתלבשת תוך הגוף
 כלל. ונקרא בשם "מזל" בלשון רז"ל¹⁸: "דאף על גב
 דאיהו לא חזי – מזליה חזי". כי מזל – לשון מפעיל,
 שמזיל וממשיך ההארה והשפעה לבחינת הנשמה
 שבתוך הגוף.

והנה:

הנשמה שבבחינת מקיף נקראת בשם "יפת תואר",
 ששרשה בבחינת "לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת"
 (דברי הימים א, כט, יא), שזה "תפארת" הוא ענין יופי – "הנה יפה
 דודי וגו'" (שיר השירים א, טו);

א' – היא נר"ן מבחינת בי"ע (והן הנשמות שנקראים עבדים שעובדים
 לבר ולזכר הגוף ונפש הבהמית על ידי הדעת וההתבוננות באלקות בבחינת
 חיצוניות הלב כו'. ונשמות אלו נקראים "זרע בהמה" – שאין להם דעת, והיינו
 שאין להם בחינת דעת עליון כי אם דעת תחתון כו'. – המשך תע"ב פרק קצא).
 ב' – נר"ן מבחינת אצילות שבפנימיות בי"ע (ויש לומר שכן
 נשמות הנקראים בנים המבואר בהביאור הב' ד"ינותי" בהנהגה. ובחינת אצילות
 שבפנימיות בי"ע זהו בחינת אור הנשמה דבריאה ויצירה כו', ועל כן יש לומר דנשמות
 דהלקות הן בחינת אור הנשמה דבריאה ויצירה כו', ועל כן יש לומר דנשמות
 אלו הן שייכים לתורה שבעל פה, והן נשמות תנאים ואמוראים מייסדי תורה
 שבעל פה כו', והן בבחינת הביטול דשם מ"ה, להיות שזהו בחינת אצילות כו'.
 – המשך תע"ב שם. וראה דבור המתחיל "לך אמר לבי תשיב סעיה ד – תורת
 מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ד (תמוז אלול) ע' רגז).

ג' – מסוד אצילות בעצמו (והן הנולדים מיוחד אבא ואימא, ונקראים
 "אחים ורעים" ל"א כו'. המשך תע"ב שם. וראה שם פרק קעז).

והנה חיצוניות הלב, שהוא נלקח ונמשך מן הדעת
 וההתבוננות – זהו בחינה הא', דהיינו נר"ן דבי"ע עצמן, כי
 בינה "מקנא בכורסייא" (תקוני זוהר תקון ו) שהוא עולם הבריאה
 כו'. ועצמיות נקודת הלב אשר למעלה מעלה מן השעם
 ודעת המושג – זהו בחינה הג', שהוא אצילות עצמו, כי
 אצילות בכלל הוא בחינת חכמה (ראה תקוני זוהר שם). ומזוהר
 דאבא הוא מה שלמעלה מהבינה ודעת כו', והוא ענין "רובע
 ישראל" (בלק כג, ט) – הבחינה הרביעית, היא בחינת אצילות.

ומעתה יובן כמו כן היסוד לעשות מדרגות בנקודת הלב
 שבאדם, בין "עצמיות נקודת הלב" ממש, שזהו בחינת גילוי
 והמשכה ממלכות דאצילות עצמו העליון; ובין "הארת
 נקודת הלב", שהוא מבחינת אצילות שבפנימיות העשירה, או

ובחינת הנשמה שבתוך הגוף נקרא "אשת יפת
 תואר", שמקבל מ"יפת תואר"⁴⁹.

וכדי להוציאה מן השביה בבחינת עצמותה ומחותה,
 דהיינו השכל והמדות עצמן שתהיינה לה' לבדו, ולבער
 הרע מקרבו מכל וכל, והיינו בהתהפכות המדות של
 הרע לטוב ממש ולהכלל בקדושה⁵⁰, צריך להמשיך
 גילוי אלהות מבחינת מזל, הוא הנשמה שלמעלה מן
 הגוף.

ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים כו, ח):
 "בקשו פני", פירוש: פנימיות שלי, היינו עצמיות פנימיות
 נקודת הלב ורעותא דליבא, שהוא בהסתר והעלם,
 וצריך לבקשה ולחפש אחריה, ולהוציאה מההעלם אל
 הגילוי (וכענין שנאמר (תהלים קיט, קטו): "תעיתי בשה אובד,
 בקש עבדך").

וכיצד יבקש ויחפש אחריה?

"את פניך ה' אבקש" (שם) היינו פנימיות הוי"ה, בחינת
 "ייעבר הוי"ה על פניו וגו'" (תשא לד, ו), שמשם נמשכים
 "יג מדות הרחמים", והן נמשכות בימי הסליחות, שאז
 הוא זמן ועת רצון למעלה. ובכל השנה נמשך פנימיות

אצילות שבפנימיות יצירה ובריאה – שהם הארה מאצילות
 העליון, ולכן נקרא "הארת נקודת הלב". ועל כן פעולת גילוי
 הארה זו הוא להפך לבושי מחשבה, דבור, ומעשה, שהן הן
 בחינת בי"ע עצמן בנודע.

ומעתה מובן איך שבחינה זו דנקודת הלב ישנו בכל אחד
 מישראל, שהרי גם בנפש שמבחינת עשייה מלוכש
 בפנימיותו בחינת אצילות כנ"ל.

ועיין מה שנתבאר על פסוק "מי מנה", בענין "אף עשיתיו"
 (ישעיה מג, ז) – "אף" מרבה הבחינה הרביעית הנ"ל.

ועיין מה שנתבאר (בבאורי זוהר קיד, א) על פי הרעיא מהימנא
 פרשת כי תשא (קפו, ב), בענין "והדל לא ימעיט כו'" (תשא ל, טו) –
 "יסוד אבא ארוך" (לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת דברים. ושם פרשת בלק
 דבור המתחיל "ומחץ פאתי מואב"), שהארת אבא נמשך ומתפשט
 בכל אחד מישראל, אף מי שאין לו בינה ודעת. והיינו להיות
 מסירת נפש בלי טעם ודעת כלל כו'. והיינו אפילו בנפש
 דנפש דעשייה שאין בו הארת הבינה והדעת.

עוד יש לומר: דעצמיות נקודת הלב ממש נמשך מבחינת
 כנסת ישראל ממש, שהוא פרוץ הפנימי דמלכות
 דאצילות; והארת נקודת הלב נמשך מבחינת פרוץ החיצון
 כו'. והן קרוב גם כן לדרך הא'.

(48) (מגילה ג, א).

(49) עיין בזרה: ריש פרשת במדבר, דף ק"ז עמוד א'. פרשת שלח,
 דף קנ"ט, א'. עיין בזרה חלק א', וזחי, דף רמ"ה סוף עמוד א' ועמוד
 ב' (ראה לקמן שיר השירים מט, ג. אור התורה במדבר פרק א עמוד צח).

(50) וכמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק י"ד.

אֶלֶּא אֶפִּילוּ מִגֵּן עֵדֶן הִתְחַתּוֹן וְעֲלִיֹן, כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב (תהלים
עג, כה-כו): "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעַמּוֹךְ לֹא חִפְצִיתִי בְּאָרֶץ. כָּלֶּה
שְׂאִירִי וְלִכְבִּי צוּר לִכְבִּי וְגו'". וְעַל זֶה נֶאֱמַר (שיר השירים ח,
ה): "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל הַדּוֹדָה" – "עַל
דּוֹדָה" מִמֶּשֶׁה.

וְזוֹהוּ "וְלִקְחָתָהּ לָךְ לְאִשָּׁה" (פרשתנו כא, יא): דְּהֵינּוּ בְּעֵינֵן
שְׁנֵאֲמַר⁶¹: "בְּיוֹם הַהוּא וְגו' תִּקְרָאִי לִי אִישִׁי". וְהֵינּוּ עַל
יְדֵי הַתּוֹרָה. וּבִמְאֵמַר ר"ל⁶²: "בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ (שיר השירים ג,
יא) – זֶה מִתֵּן תּוֹרָה", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת חֲתָן, וּבְנִסְתָּ
יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת כָּלֶּה – בְּחִינַת "כָּלֶּה שְׂאִירִי וְלִכְבִּי" מִמֶּשֶׁה.

אֶף לְהִיטֵב בְּחִינָה זוֹ שֶׁל הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת,
פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ וְחֻכְמָתוֹ, כְּדִי לְהַעֲלוֹת בְּחִינַת
פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב בְּבָחִינַת עֲצֻמוּתָהּ וּמְהוּתָהּ מִמֶּשֶׁה,
צָרִיךְ לְהַקְדִּים לְהִיטֵב בְּבָחִינַת "וְחֻשְׁקָתָהּ בָּהּ" (פרשתנו שם) –
שִׂיחָה כָּל יְשָׁעוֹ וְחֻפְצוֹ בָּזֶה, כִּי "רוּחַ אִיִּיתִי רוּחַ וְאִמְשִׁיךְ
רוּחִ"⁶³, "אִם יֵשִׁים אֵלָיו לְבוֹ, רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֹף"
(איוב לד, יד). מִה שְׂאִין כֵּן אִם אֵינוֹ חוֹשֵׁק וּמִתְאַוֶּה לְהַעֲלוֹת
פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב, בּוֹדֵאִי לֹא יִמְשִׁיךְ כָּלֹם.

ד. "וְהִבְאִתָּה אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ" (פרשתנו כא, יב):
וְהֵעֵנִן: כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב בְּזֹהַר⁶⁴ עַל פְּסוּק "נִפְלָה לֹא
תוֹסִיף קוֹם וְגו'" (בְּעֻמּוֹס רִישׁ סִימֵן י', ה'). שְׁלֹא תִהְיֶה
בְּבָחִינַת "קוֹם" – מִמֶּשֶׁה לְמַעְלָה, רַק כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב (עֻמּוֹס ט,
יא): "בְּיוֹם הַהוּא אֲקִים וְגו'". שְׂיוּמֶשֶׁךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,
שֶׁהִיא לָהּ גַּם לְמַטָּה בְּחִינַת "קִימָה מַעֲלִייתָא"⁶⁵.

וְהֵינּוּ לְהִיטֵב אֹר פְּנִי ה' נִמְשֶׁךְ לְמַטָּה, לְהִיטֵב "כַּפִּיִם
הַפְּנִיִם" (מִשְׁלִי כו, יט), בְּבָחִינַת "וְהִחְזִירֵנוּ בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה
לְפָנֶיךָ"⁶⁶, "לְפָנֶיךָ" דִּיִּיקָא, בְּבָחִינַת פְּנִימִיּוֹת, שְׁזוֹ הִיא

הִי"ה בְּבָחִינָה זוֹ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן
פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּכַבּוֹדוֹ
וּבְעֻצְמוֹ בְּכִיכּוֹל, "דְּלִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה"⁵¹:

שְׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה נִקְרָא "קוֹרָא בְּתוֹרָה"⁵², שְׁקוֹרָא
וּמִמְשִׁיךְ חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ. ד' אֲוִרִייתָא מִחֻכְמָה נִפְקַת"⁵³,
שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאֲרֶת פְּנִימִיּוֹת, כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב (קֶהֶלֶת ח, א):
"חֻכְמַת אָדָם תֹּאִיר פָּנָיו"⁵⁴, וְעַל יְדֵי זֶה "יֵאֵר פָּנָיו אֲתָנוּ
סְלָה" (תהלים סו, ב).

וְהַמִּצְוֹת הֵן הֵם פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, תְּרִי"ג מִצְוֹת
דְּאֲוִרִייתָא, וְז' מִצְוֹת דְּרַבֵּנן בְּגִימַטְרִיָּא "תְּרִי"ף עֲמוּדֵי
אֹר"⁵⁵, שֶׁהֵן נִמְשְׁכוֹת לְמַטָּה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת.
כְּמֵאֵמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו כו'", וּבִמְאֵמַר ר"ל⁵⁶:
"הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְנִיחַ תְּפִלִּין כו'".

"וְצִדְקָה כְּנֶגֶד כּוֹלִם"⁵⁷, כִּי עֵינֵן הַצִּדְקָה הוּא לְהִיטֵב
מִדַּת הַחֶסֶד־חֲנֻם, "לְהִיטֵב רוּחַ שְׁפָלִים" (יִשְׁעִיָּה נז, טו), שֶׁהֵן
כָּל הַמְדִּירוֹת שֶׁבְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת, ד' כּוֹלָא קָמִיָּה
כָּלֹא חֲשִׁיב"⁵⁸. וְזוֹהוּ "וְהִיָּה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁלוֹם" (יִשְׁעִיָּה
לכ, יז), וּבְתִיב (יִשְׁעִיָּה נז, יט): "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב" –
לְרַחוּק שְׁנַעֲשֶׂה קְרוֹב"⁵⁹. כִּי "שְׁלוֹם" הֵינּוּ בְּחִינַת
הַתְקַשְׁרוֹת מַעֲלָה וּמַטָּה, שִׂיחָה גַּם הִרְחוּק בְּבָחִינַת קְרוֹב
כְּנ"ל.

וּכְשֶׁם שְׁנִמְשֶׁךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה בְּחִינַת "אֵת פָּנֶיךָ ה'",
כִּי נִמְשֶׁךְ מִמַּטָּה לְמַעְלָה בְּחִינַת "בְּקִשׁוֹ פָּנָי", לְהִיטֵב
נְקוּדַת פְּנִימִיּוֹת־הַלֵּב עוֹלָה וְנִכָּלל בְּאֹר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־
הוּא מִמֶּשֶׁה⁶⁰.

וְלֹא מִהַעוֹלָם־הַזֶּה לְבַד, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְקַבְּצוֹת
מִפְּזוּר הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְפַּזֵּר וּמִתְפַּשֵּׁט בְּמַחְשְׁבָה, דִּיבּוּר
וּמַעֲשֵׂה, לְבוֹשֵׁי הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי שְׁנִמְשְׁכִין אַחֵר עוֹלָם־הַזֶּה,

(51) (תְּקוּנֵי זֶהר בְּהַקְדָּמָה, "פֶּתַח אֱלֹהִי" יז, א).

(52) (בְּרִכּוֹת רִישׁ פָּרָק ג, וּבִכְבָּה מְקוּמוֹת).

(53) (זֶהר חֶלֶק ב כבא, א).

(54) (עֵינִין בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וַיִּכְתֹּב מִשָּׁה אֶת מוֹצֵאֵיהֶם כו'" (לְעִיל מַסְעֵי
צֶה, סוֹף עֲמוּד ד)).

(55) (פְּרִדָּס שְׁעַר ח פָּרָק ג, וְרֵאָה לְעִיל בְּחֻסְתֵּי מו, ב).

(56) (בְּרִכּוֹת ו, א, וְרֵאָה זֶהר חֶלֶק א קמו, א).

(57) (בְּבֵא בְּתָרָא ט, א).

(58) (זֶהר חֶלֶק א בְּהַקְדָּמָה יא, ב).

(59) (בְּרִכּוֹת לד, ב).

(60) (וְעֵינִין: בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "מִי מִנֶּה" (לְעִיל בְּלָק סז, ד). וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל
"רֵאֲשֵׁי הַמִּטּוֹת" (לְעִיל מִטּוֹת פא, גיד). וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְהִיָּה מִסְפֵּר בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל" (לְעִיל בְּמִדְּבָר ה, ד וְאִילָף). וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "אֲחֵרֵי ה' אֱלֹקֶיכֶם
תִּלְכּוּ" (רֵאָה יג, ה), גְּבִי (שם) וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" (לְקַמֵּן פְּרִשְׁת רֵאָה ב).

א. וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "אִם לֹא תִדְעִי כִי צֵאִי כו'" (תּוֹרָה אֹר וְצֵא כג, גיד).
עֵינִין שְׁמ).

(61) (הוֹשֵׁעַ ב, יח: "בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱמַר ה' תִּקְרָאִי אִישִׁי").

(62) (תַּעֲנִית כו, ב, וְרֵאָה רִשִׁי שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא וּבְמִצְוֹת דוֹד שָׁם).

(63) (זֶהר חֶלֶק ב כסב, ב).

(64) (פְּרִשָּׁה וִיקְרָא, דף ו' סוֹף עֲמוּד א' וְעֻמּוּד ב' (נִזְכָּר גַּם לְעִיל מִטּוֹת
פר, ד. לְקַמֵּן שִׁיר הַשִּׁירִים כא, ב, וְרֵאָה אֹר הַתּוֹרָה נ"ך כִּרְך א עֲמוּד תַּעֲנִי).
וּבְרֵעֲאִי־מִהִימָנָא פְּרִשְׁת פִּנְקָס, דף רנ"ז סוֹף עֲמוּד א' וְעֻמּוּד ב').

(65) (וּכְעֵינִן מִה שְׁנִתְבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְשִׁמְתִי כְּכֹד", בְּעֵינִין "חַד
אִמֵּר שְׁהֵם").

וְעֵינִין בְּזֹהַר חֶלֶק א', וְיַחֲזִי (נ"ך רל"ז, ב'), פִּירוּשׁ בְּעֵינִין אַחֵר מִמֶּה
שִׁכְתּוֹב בְּפִרְשַׁת וִיקְרָא – יֵשׁ לוֹמֵר זֶהוּ כְּמֵאֵן דְּאִמֵּר "יִשְׁפָּה"
(לְשׁוֹן זֹהֵר הוּבָא וְנִתְבָּאָר בְּאֹר הַתּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתָהּ עֲמוּד שְׁעָב).

(66) (נוֹסֵחַ תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה).

בבואה לחודיה אית להו" 77 גם ב"זה לעומת זה" (קהלת ו, 26)
 יד, דהיינו בחינת מקיף למעלה. בענין "עבירה גוררת
 עבירה" 78, ו"מטמאין אותו הרבה וכו" 79. וצריך להסיר גם
 בחינת המקיף שנמשך מלמעלה מאליה, כי עונותיכם
 מבדילין 80 בתיב, שמבדילין ומפסיקין בין השקראת גילוי
 אלהותו יתברך שנמשך על ידי התורה והמצוות, ובין
 נקודת פנימיות הלב, שאינו נוגע לפנימיות הלב בלתי
 אם יסור המכסה והמסתיר לביחינת המקיף שב"זה
 לעומת זה". שעל ידי הסרה זו:
 "וישבה בביתר" (פרשתנו שם); שתהיה בחינת ישיבה
 וקביעות האהבה שבנקודת הלב – "בל תמוט עולם
 ועד" (תהלים קד, ה), ובזה יעלה ויבוא ויגיע לביחינה
 ומדריגה יותר עליונה, היא מדריגת "ובכתה את אביה
 וגו'" (פרשתנו שם);
 כי הנה מעלת ומדריגת הבכיה היא בחינת תשובה
 עילאה הגדולה מכולם. שכמה בחינות ומדריגות יש
 בתשובה עילאה והיא העולה על כולנה. ועל זה נאמר
 לעתיד לבא (ירמיה לא, ח): "בבכי יבואו וגו'"; ובתיב (שמות
 ב, ו): "והנה נער בוכה ותחמול עליו".
 והיינו על דרך שאמרו על רבי עקיבא, בשאמר
 שירי השירים "זלגו עיניו דמעות" 81 – שהבכיה הלזו היא
 מחמת דביקות הנפש בשרשה, למעלה מבדי אשר תוכל
 נפשו שאת, שאז "אין" 82 שלי ברוח לכלוא וגו' 83 (קהלת
 ח, ח).

שלימות התשובה – "תשובה" כו" 67. והוא בחינת קומה
 – "אקים את סוכת דוד הנופלת כו" (עמוס ט, יא).
 וזהו בחינת עשרת ימי תשובה, "כמים הפנים כו".
 שבפליחות ממשיכים "ויעבר הוי"ה על פניו וגו'", להיות
 בעשרת ימי תשובה בבחינת "והחזירנו בתשובה שלימה
 לפניך".
 "וגלחה את ראשה ועשתה את צפניה" (פרשתנו שם);
 הנה שערות הראש הן מותרים המוחין שנפלו במילה
 דעלמא. וצפניהם הן מותרים מודות – "חסד דרועא
 ימינא" 68, "אברהם שיצא ממנו כו". וצריך האדם להסיר
 המותרות, כי מסטרא דקדושה עליונה הנה המותרות
 הם בחינת קדושה. וכמו "ג מדות דרחמים" שנמשכות
 מבחינת שערות כו'. ובענין "קדוש יהיה, גדל פרע שער
 ראשו" 69 (נשא ו, ה), אבל בלויים שהם למטה במדריגה,
 מסטרא דדינא קשיא – בתיב (בהעלותך ח, ז): "והעבירו תער
 וגו" 70. "ושער באשה ערוה" 71 – ששם יניקת החיצונים.
 וזהו ענין אמרם 72: "עם הארץ אסור לאכול בשר",
 שהבשר הוא מורידו ומשפילו למטה. מה שאין בן
 תלמיד חכם, כי "צדיק אוכל לשובע נפשו" (משלי יג, כה)
 בתיב. וכן אמרו 73: "שיחת חולין של תלמידי חכמים
 כו" 74, דייקא. ולכן הבעל תשובה צריך לסגף את עצמו
 – כדי להרחיק עצמו מהמותרות, שלא יורידנו ויחזירנו
 לסורו חס ושלום 75.
 "והסירה את שמלת שביה" (פרשתנו בא, יג);
 הנה אמרו רז"ל 76: "בבואה דבבואה לית להו, אבל

בחינת מקיף אחד הנקרא "שמלה", כי "בבואה דבבואה לית להו" – תוס' חלק
 ב עמוד תככט).
 (78) (אבות ד, ב).
 (79) (יומא לט, א: אדם מטמא עצמו מעט – מטמאין אותו הרבה).
 (80) (שערי נט, ב: "כי אם עונותיכם היו מבדלים").
 (81) (ראה זה חלק א צח, ב במדרש הנעלם. ט"ז אורח חיים סימן רפח סעיף
 קטן ב, בשם זהר חדש).
 (82) "ואדם".
 (83) (וענין מה שנתבאר: לעיל סוף דבור הפותחיל "ושמתי כדכד".
 ובפניית וישלח, על פסוק "ויקח מן המא בידו מנחה". ועל פסוק "וקבל
 היהודים").
 (84) (הובא בפרי עץ חיים שער השופר ריש פרק ה. וביבאר היטב) שלחן
 ערוך אורח חיים סימן תקפ"ד סעיף קטן ג. שער הכוונות דרושי ראש השנה
 (קודם דרוש א). סידור הארז"ל סוף סדר הנסירה – לקוטי שיחות ח"ט עמוד
 206. ראה בארובה שם עמוד 208 ובמאמרי אדמו"ר הנקן הקצרים עמוד תמח
 ואילך).

(67) (זהר חלק ג נשא קכב, א).
 (68) (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).
 (69) (ענין מזה לקמן: על פסוק "כי כארץ תוציא צמחה" (לקמן נצבים
 נב, ב). ובפניית אמור על פסוק "ונקדשתי בתוך" (לא, ד ואילך)).
 (70) (וענין וזהוהו בפרשת תזריע (דף מ"ח, עמוד ב)).
 (71) (ברכות כד, א).
 (72) (פסחים מט, ב. וראה לעיל בהעלותך לא, ג).
 (73) (עבודה זרה יט, א).
 (74) "צריכה לימוד".
 (75) (הובא ונתבאר באור התורה פסח (ויקרא כרך ג) עמוד תשנ. וראה לקמן
 נצבים נב, סוף עמוד א שהוא על דרך תשובת הגדר, עין שם).
 (76) (נבמות קכב, א. גיטין סו, א. ראה לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1201 הערה
 49).
 (77) ("שאינו לחיצונים אלא בחינת אור מקיף אחד והוא הנקרא "בבואה", לפי
 שהמקיף הוא בדוגמת הצל בלבד (ולכן נקרא צל, מפני שאינו מלוכש כלל
 בגופו של אדם.) אבל אין לחיצונים מקיף השני שהוא מקיף למקיף כו', והוא
 הנקרא "בבואה דבבואה", צל דצל כו'. וזהו שאמר "והסירה שמלת שביה" כו',

- 1 שְׁאִינוּ בּוֹכָה⁸⁵ בְּרֹאשֵׁי הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכְּפוּרִים⁸⁶ אֵין נִשְׁמָתוֹ
- 2 שְׁלִימָה⁸⁷, שֶׁבְּכִיָּה זֹה הִיא שְׁלִימוֹת הַנִּשְׁמָה, וְעֵיקָרָה

- 3 בְּיוֹם־הַכְּפוּרִים⁸⁸, בַּחֲנִינַת תְּשׁוּבָה־עֵילָאָה – "לִפְנֵי הוֹי"ה
- 4 תַּטְהֵרוֹ" (אֲחָרֵי טו, ל.). :

מכתבי האריז"ל: בְּיָמִים נוֹרָאִים. בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה נה, ד – מכתבי האריז"ל: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. – לִקּוּטֵי שִׁחוֹת חֶלֶק ט עמוד 206.

87 (אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלִימָה: בְּתַקְסָ"ה חֶלֶק ב עמוד תתמא הקשה: "דְּלִכְאוּרָה יִפְּלֵא עֲנֵן שְׁלִימוֹת הַנִּשְׁמָה לִבְכִּיָּה דוֹקָא". וּמִכָּאֵר שֶׁבְּכִיָּה בָּאָה מִסִּיבַת יִתְרוֹן תְּגִבּוּרַת הַשֹּׁפֵעַ בְּמוֹחַ שְׁבִירָאשׁ וְהָרִי זֶה מִצַּד הָאֶרֶץ בַּחֲנִינַת הַמְּקִיפִים דְּמוֹחִין בְּשִׁמְתֻגִּבְרִים יוֹתֵר מִדָּאֵי, וְלִכֵּן מִי שְׁאִינוּ בּוֹכָה "אֵין נִשְׁמָתוֹ שְׁלִימָה מִבְּחִינַת אֹר הַמְּקִיפִים דְּנֶפֶשׁ כו", עֵיין שָׁם.

88 (וְעֵיקָרָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים: נִתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי שִׁחוֹת חֶלֶק ט עמוד 208 הֶעֱרָה 41).

85 (שְׁכַל מִי שְׁאִינוּ בּוֹכָה: גִּירְסַתְנוּ בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל שֶׁם הוּא: "מִי שְׁאִינוּ בּוֹכָה" (בְּלִי תִיבַת "כָּל"). אֲבָל בְּכַמּוֹ מְקוּמוֹת בְּדִא"ח (לִקּוּטֵי תוֹרָה תַּצֵּא לו, ג. רֹאשׁ הַשָּׁנָה נה, ד. דֶּרֶךְ חַיִּים יג, רִישׁ עמוד ד. כא, רִישׁ עמוד א. וְעוֹד) הוֹבֵא "כָּל מִי כו". – לִקּוּטֵי שִׁחוֹת חֶלֶק ט עמוד 206. וְרָאָה לְקַמֵּן לו, ד.

בְּתַקְסָ"ה (נֶדְפֶס תש"מ) עמוד תתמ – בְּשֵׁם כְּתִיב הָאֲרִיז"ל "דְּכָל מִי שְׁאִינוּ. בְּמֵאמְרֵי אֲדמו"ר הָאֲמִצְעִי תַּצֵּא עמוד תקו (נֶדְפֶס תשמ"ז) "מִי שְׁאִינוּ בּוֹכָה".

86 (בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם כְּפוּר: כֵּן הוּא בְּפָרִי עֵץ חַיִּים, סִידוּר הָאֲרִיז"ל וְשַׁעַר הַכּוֹנוּת שָׁם. אֲבָל בְּדֶרֶךְ חַיִּים יג, רִישׁ עמוד ד (מִ"בְּכִיָּה הַמְּקוּבָּלִים") כא, רִישׁ עמוד א (מִסְפָּרֵי הַקְּבָלָה: בְּעֶשְׂרֵת יָמֵי תְּשׁוּבָה. (בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה נִצְבִּים מִה, ד –

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

- 1 (ב) אַךְ הִנֵּה מ"ש וַאֲהִיָּה אֲצִלוֹ אִמּוֹן אֹמְנָא הִיִּינוּ כְּמוֹ
- 2 שְׁהָאִמּוֹן בּוֹנֵה עַפ"י חֲכָמָה שְׁחֲכָמָה זֹאת
- 3 שֶׁבִּנְיָן נִלְקַח מִכַּח הַחֲכ' הַעֲצָמִית שֶׁלֹּמֵד וְהַשְׁכִּיל כְּבוֹ
- 4 כו' וְגַם כֵּאֵן בַּח' חֲכָמָה זֹו שֶׁבִּמְע"ב נִלְקַחַת מִכַּח הַחֲכ'
- 5 שֶׁבְּתוֹרָה הַקְּדוּמָה שֶׁהוּא בֵּית דְּבִרָאשִׁי כו' שְׁעִי"ז א'
- 6 בַּחֲכָמָה יִבְנֶה בֵּית כְּנ"ל. לִפִּי שְׁחֲכָמָה זֹו שֶׁבִּמְע"ב בָּאָה
- 7 בַּבַּח' צִמְצוּם גְּדוֹל כְּמוֹ הַשְׁכַּל שֶׁבְּעֵשִׂי שְׁקֵטָן הוּא
- 8 מְאוּד לִגְבִּי עוֹמֵק הַחֲכָמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּמוֹשְׁכָלוֹת
- 9 עֲמוּקוֹת וְאֵף מַע"ב נִקְרָא בְּשֵׁם עֵשִׂי כְּמ"ש כּוֹלֵם
- 10 בַּחֲכָמָה עֵשִׂית וְכִמְ"ש (יִשְׁעִי מַח, יג) אֵף יְדֵי יִסְדָּה
- 11 אֲרֵץ וְיִמִּינִי טַפְחָה שָׁמַיִם וְאֲרִז"ל נִטָּה יָד יִמִּינוּ וּבִרָא
- 12 אֶת הַשָּׁמַיִם וְנִטָּה יָד שֶׁמָּאֵלוּ וּבִרָא אֶת הָאָרֶץ כו' וְעִכ"ז
- 13 נִקְרָא חֲכ' זֹו ע"ש הַחֲכ' שֶׁבְּתוֹרָה לִפִּי שְׁמַח"ע דְּתוֹרָה
- 14 הַקְּדוּמָה נִלְקַחָה כְּמ"ש וַאֲהִיָּה אֲצִלוֹ אִמּוֹן כו' וְכֵן בַּחכ'
- 15 יִבְנֶה בֵּית וְכֵה"ג וְהוּוֹ שֶׁבְּרֹאשִׁית מֵאֵמֵר הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ
- 16 מַח"ע דְּתוֹרָה וְנִקְ' חֲכָמָה בְּסוּף שֶׁבְּדִבּוּר בִּי מֵאֵמֵר
- 17 שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכ' שֶׁבְּרֹאשׁ כִּידוּע. אֵךְ עִכ"ז אֵין לַחֲכ' זֹו
- 18 עֵרֶךְ כָּלֵל לִגְבִּי עֵצֶם הַחֲכ' שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁהִיא עֲצָמוֹת
- 19 חֲכָמָתוֹ ית' שֶׁלְּתִבּוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר כָּלֵל וְהוּא שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ
- 20 בְּמ"ת בִּי הַדְּבָרוֹת שֶׁהֵן דְּבָרֵי חֲכָמ' שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵעֲצָמוֹת

- 21 כַּח חֲכָמָתוֹ מִמֶּשׁ אֲבָל הִי מֵאֵמֵרוֹת נִקְ' שִׁיחָה וְדִיבּוּר
- 22 שְׁאִינוּ ד"ת רַק לִבְנֵי הָעוֹלָמוֹת לְבַד (וְכִמְ"ש בְּמ"א
- 23 בְּעֵינֵי עֵמֶל תוֹרָה וְעֵמֶל שִׁיחָה) שֶׁנִּקְ' מִלִּי' דֶּהֲדִיוּטָא
- 24 וְעִכ"ז יֵשׁ בֵּהֵן קִצַּת הָאֵרֶת אֹר הַחֲכָמָה דְּתוֹרָה שֶׁזֶהוּ
- 25 כְּמִשַּׁל חֲכָם גְּדוֹל הַמִּצְוָה לְאוֹמֵן לִבְנוֹת בְּנֵי שֶׁלִּפ"ע כַּח
- 26 עֲצָמוֹת חֲכָמָתוֹ כֵּן יִהְיֶה חֲכ' גְּדוֹלָה בְּמַעֲשֵׂה הַבְּנֵי ג"כ
- 27 וְנִקְ' נּוֹבֵלוֹת חֲכָמָתוֹ שֶׁבָּאָה בְּעֵשִׂיָּה (כְּעֵינֵי שִׁיחַת ת"ח
- 28 צִרְיִכִין לִימּוּד כו') (סוֹכָה כָּא, ב) אֵךְ עֵדִיין אֵינוּ מוֹכֵן
- 29 מ"ש בְּשִׁבְלֵי הַתוֹרָה דְּמִשְׁמַע רַק בְּעִבּוּרָה כְּנ"ל שְׁכַל זֶה
- 30 אֵינוּ רַק חֶלֶק קֵטָן שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵעֲצָמוֹ כַּח הַחֲכ' שֶׁבְּתוֹרָה
- 31 אֵלָּא הַכוּוֹנָה בְּשִׁבְלֵי הַתוֹרָה כְּדִי שִׁיּוּמֶשֶׁךְ בַּח' כַּח
- 32 הַח"ע דְּתוֹרָה עֲצָמָה דִּהִיִּינוּ בְּמ"ת בִּי הַדְּבָרוֹת לִישְׂרָאֵל
- 33 שֶׁנִּקְ' ג"כ רֹאשִׁית כְּנ"ל וְז"ש (מִשְׁלִי ח, כב) ה' קִנְנִי
- 34 רֹאשִׁית דְּרוֹכוֹ בִּי מֵאֵמֵרוֹת בְּשִׁבְלֵי י' הַדְּבָרוֹת שֶׁהֵן הִיוּ
- 35 עֵיקָר וְהַמְּכוּוֹן שֶׁבְּעִבּוּרֵם נִמְשָׁךְ בַּח' חֲכ' דְּמַע"ב מִחֲכ'
- 36 דְּתוֹרָה הַקְּדוּמָה כו' וְכְעֵינֵי שֶׁהִתְנַה הַקְּב"ה כו' כְּנ"ל
- 37 (וְכִידוּעַ בּוֹהֵר דִּי הַדְּבָרוֹת הֵן בַּח' הַפְּנִימִית וְהַמְּקוּר
- 38 דִּי מֵאֵמֵרוֹת וְרִשְׁב"י הִי' יוֹדַע בְּפִרְט כָּל מֵאֵמֵר מִי
- 39 מֵאֵמֵרוֹת בַּח' הַפְּנִימִית דִּיבּוּר שֶׁבִי הַדְּבָרוֹת שֶׁמְלוּבֵשׁ
- 40 בּוֹ וְכִלְלוּתָם הוּא בִי"ת דְּבִרָאשִׁית כו') :

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

ואף על פי כן אין זה מחייב שינוי בו יתברך ולא
 ריבוי, לפי שכבר הקדמנו לעיל, שעם שנקראים
 "אלקות", אינן מהותו ועצמותו ממש, אלא שנאצלו
 ונמשכו ממנו בבחינת אור וזיו דזיו, וגם זאת על ידי
 צמצום הנ"ל כדי להנהיג העולמות על ידן. ואחר
 שנתצמצם הארת אלקות, עם שהיא הארה אלוהית,
 והוא יתברך הוא המאיר אותה, מכל מקום, לפי גודל
 הצמצום יתכן ההתפעלות בחדס וגבורה, שחוק וכעס.
 אבל במהותו ועצמותו יתברך הוא אומר: "אני ה' לא
 שניתי" כנ"ל.
 אמנם לכאורה קשה הלשון שאומר "כאשר שש ה'",
 "וחרה אף ה'", משמע שמהותו ועצמותו ממש הוא
 השש או הכועס, כי לעולם לא יקרא שם מן השמות
 אלא על מהותו ועצמותו ממש.
 אף הענין, שזהו מצד התלבשות אור העצמות
 במדות הנ"ל, כמו שנתבאר לעיל פרק ו', ולכן
 בהתעוררות מדת הגבורה על ידי אתערותא דלתתא
 של המורד, הרי גם אור העצמות שבמדה – הוא יפעול
 ויחיה המדה של הגבורה והכעס להעניש החוטא, אם
 כן, הרי יתכן לומר "וחרה אף הוי" ממש.
 אלא שזו ההתפעלות אינו קנוי באמתת באור
 העצמות, רק שגראה כן, וכמשל המים בהכלי,
 שמשתנים לפי גוון הכלי ומראים כן, ומכל מקום אין
 השינוי קנוי בהם.
 ואמנם במהותו ועצמותו ממש, שלמעלה מן ההארה
 דהארה הנ"ל הנקרא "עצמות שבכלים", והוא למעלה
 מן הצמצום הנ"ל, גם התפעלות זו הנראית אינה נמצאת
 כנ"ל.
 ועל דרך זה כל התוארים, מה שנקרא "חכם" ו"מבין"
 ו"חסיד" ו"גבור" ו"נורא" – הכל מצד התלבשות אור

זו והנה²⁴ עתה יובן היטב ענין התוארים שבינו לו
 הנביאים וחו"ל, שהתחלנו לבאר לעיל פרק ד' אשר
 הפלסופים נדחקו מאד בזה ואמרו:²⁵
 כי כל מה שאנו רואים שהכתוב מכנה המדות לבוּרָא
 יתברך ויתעלה, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק"²⁶;
 "בעסוני בהבליהם"²⁷; "כאשר שש ה' וגו'"²⁸ – אינו
 שהוא בעל מדות, כי הרי הוא אומר: "אני ה' לא
 שניתי"²⁹, ואילו היה פעמים כועס ופעמים שמח היה
 משתנה. אלא על הכל אמרו חכמים³⁰: "דברה תורה
 כלשון בני אדם", ורצו לומר, שהוא "פועל פעולות
 דומות לפעולות הבאות מאתנו, רוצה לומר, מתנועות
 נפשיות, לא שהוא יתברך בעל תכונות נפשיות"³¹,
 מטעם הנ"ל.
 ועוד, שכל מי שהוא בעל מדה, הוא שני דברים: הוא
 והמדה, ובלשונם³²: "נושא המקרה ונשוא המקרה", וזה
 לא יתכן בבוּרָא יתברך שהוא אחד כנ"ל.
 ראה עד אנה הביאם דחקם. ובאמת, לפי כוונתם
 שהמדות הם עצמותו, בטוב נדחקו, מפני שבו יתברך
 נתחייבו להסיר הריבוי והשינוי כמו שנתבאר לעיל.
 אבל באמת אינו כן, אלא שנמצא באמת המדות
 האלו למעלה באלקותו יתברך, והן העשר ספירות
 דאצילות. אלא שאינן ממהות המדות שבאדם, ונעלים
 מהם עילוי רב. וכמו שנתבאר באגרת הקדש³³ בשם הרב
 המגיד ז"ל על פסוק³⁴ "ואנכי עפר ואפר", וכמ"ש פ"ו³⁵.
 אבל עם כל זה הם מהות מדות, ויתכן כפשוטו
 באמת מה שכתוב "יושב בשמים ישחק" או "בעסוני
 בהבליהם". וכמו שכתוב³⁶ "וחרה אף ה'", שהוא בחינת
 מדת הגבורה להתפעל בכעס ודין על המורד ולהענישו,
 או להיפוך, להתפעל במדת האהבה על הצדיק להטיב
 לו, והמה מדות אלקיים ממש.

(30) ברכות לא, ב. וראה רמב"ם הלכות יסודי התורה שם.

(31) פירוש "מנחת יהודה" להיט שם. וראה ספר העיקרים מאמר שני פרק ט.

(32) ראה מורה נבוכים פרק עג בהקדמה התשיעית. ועוד.

(33) סימן טו.

(34) וירא יח, כו.

(35) אולי הכוונה: "פירוש זה". או "וכמו שיתבאר פרק זה" – ראה לקמן ביאור
 הקבדל בין המידות באצילות למדות בנבראים. או הכוונה לפירוש על
 המערכת המכונה "פ"ד".

(36) ואתחנן ז, ד. ועוד.

(24) הבא לקמן מיוסד על דברי הריקנטי, כפי שהביאו "ההויט" בפירושו
 "מנחת יהודה" על ה'מערכת' פרק ג.

(25) ראה רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק א הלכה יב. מורה נבוכים חלק א
 פרק נד. ספר העיקרים מאמר שני פרקים כב-כה. בקורי מאמר שני בתחילתו.
 וראה אור התורה ענינים עמוד רסו.

(26) תהלים ב, ד.

(27) האינו לב, כא.

(28) תבוא כח, סג.

(29) מלאכי ג, ו. ראה אבן עזרא על הפסוק. וראה רמב"ם הלכות יסודי התורה
 פרק א הלכה יא: "ואינו משתנה".

על בוריו", ונתבאר לעיל⁴⁴ שהוא בכלי חב"ד דאצילות,
שלהיותן אלהות – אם כן הם "איהו וגרמוהי חד",
ש"הוא היודע והוא הדיעה וכו'". ועל דרך זה בשאר
מדותיו כמו בחסד וגבורה ורחמנות, כמו שנתבאר
ב"לקוטי אמרים" חלק ב' שם⁴⁵, והם למעלה מהשכלת
הנבראים;

לזאת, כדי שמבחינת התפעלות שבבחינת אצילות
יומשך להיות נשפע בעולם-הזה השפעות הבאות
מחמתן, כמו הטובה בבני חיי ומזוני מהחסד שנתפעל
ברור-הוא בחסד שבאצילות להטיב לו בעשות האדם
הטוב והישר בעניו יתברך; ולהיפוך, שיומשך העונש
והדין לעשות נקמה בעוברי רצונו שנתפעל עליהן
במדת גבורתו דאצילות – צריך להיות התלבשות
המדות הנ"ל דאצילות בכלים דבי"ע, שאזי מתעבה
מהות ההתפעלות.

ועל דרך משל באדם: הכעס שהוא בלב – בחרון אף
גשמי הוא, וממנו יוצא הדין והעונש בפועל כשמכהו
בידו מחמת זה או מצוה בדברו להכותו כו'. ושרש
הכעס הוא במוח, ושכל הוא בתכלית הרוחניות
והדקות, והיינו הקפידא, שהוא רק מה שלא יוכל
לסבול הדבר במוחו, אבל איננו מציאות כעס כלל.

ועל דרך זה יובן ענין התלבשות בלים דאצילות
בכלים דבי"ע. ויש בזה רבוא רבבות מדריגות
ההשתלשלות עד שיתהווה ממדות הנ"ל בחינת
התפעלות קרוב לערך שיהיה מהן השפעות גשמיים, הן
בחסד והן בגבורה.

ומצינו גם כן שההשפעה נמשכת דרך שלוחים והן
המלאכים. וכל זה כדי שיתגשם השפע לבוא בעולם
השפל, שצריכה להיות נמשכת דרך "בבד נברא"⁴⁶, הן
לטוב הן למוטב, לענוש⁴⁷ נכסין⁴⁸, לשרושי⁴⁹, להמית,
לאסור ולחבל וכו', שכל זה הוא על ידי המלאכים
דיצירה ועשיה הנקראים "רצועה לאלקאה"⁵⁰, שהם
הקרובים אל השינויים והתפעלות הגשמיות תכלית

העצמות במדות החכמה והבינה והחסד והגבורה כו',
שבהתלבשותו בחכמה נקרא "חכם" על שם שהוא מקור
חכמה זו, ומחיה אותה על ידי אור העצמות כנ"ל, וכן
"מבין" בבינה וכו'. וגם שהוא מתחכם על ידי החכמה
להאיר חכמה באבי"ע, וכן מתחסד על ידי החסד כו'.

וזהו שאמרו רז"ל³⁷: "במקום שאתה מוצא גדולתו
שם אתה מוצא ענותנותו", לפי שהגדולה עצמה –
ענה גדולה היא להשפיל עצמו כל כך על ידי צמצום
רב להיות נקרא "גדול" כנ"ל.

וזהו שאומרים³⁸: "אשר ברא ששון ושמחה",
שהשמחה שלו היא נקראת בריאה אצלו, ולא כמו
באדם ששמחתו היא עצמותו. לפי שענין השמחה,
שהיא התפעלות, לא יתכן בעצמותו כנ"ל, אלא על ידי
צמצום אורו להאיר ברשימו בעלמא כנ"ל, ובהארה זו
יתכן בחינת התהוות השמחה, כדכתיב³⁹: "ישמח ה'
במעשיו", כש"עושים רצונו של מקום"⁴⁰. ואזי מחמת
השמחה זאת יבא גם כן החסד להטיב להם ולהשפיע
להם כל טוב ברוחניות ובגשמיות, כמו שאומרים⁴¹: "הן
את העולם כולו בטובו בהן ובחסד כו'".

ובחינת שמחה זו שהיא בבחינת בלים דאצילות, עם
שהיא אלקית, מכל מקום לגבי עצמותו היא בריאה
מאין ליש, וזהו "אשר ברא כו'". ומכל מקום, גם אור
העצמות המתלבש בכלים הללו נראה בו התפעלות
השמחה, וזהו "ישמח הוי' – דאצילות – במעשיו". ודי
למבין:

והנה, מבחינת בלים דאצילות נעשים אורות בבי"ע,
ובלים דיו"ד ספירות דבי"ע הם נבראים ממש ואינן
אלהות⁴². והיינו כי באמת המדות דאצילות, עם שהם
בחינת התפעלות כנ"ל, מכל מקום מאחר שהם אלהות
אינן בערך המדות שבנבראים כלל, לא מיניה ולא
מקצתיה;

וכמו שכתב הרמב"ם⁴³ ש"הוא היודע והוא הידוע
והוא הדיעה עצמה, ודבר זה אין פה בלב האדם להכירו

(37) מגילה לא, א. וראה ספר המאמרים תרצ"ט עמוד 199 בהערה.

(38) נוסח ברכות נשואין.

(39) תהלים קד, לא.

(40) לשון חז"ל ברכות לה, ב.

(41) נוסח ברכת המזון.

(42) ראה עין חיים שער השמות (שער מד) פרקים א"ב. תניא, קונטרס אחרון
קנו, ריש ע"ב.

(43) הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה י.

(44) סוף פרק ד.

(45) תניא שער היחוד והאמונה פרק ח.

(46) ראה תקוני זהר בהקדמה ד, א. ו. ב. רמב"ן ויגש מו, א. וראה דבור
המתחיל "ואולם חי אני" – נדפס בדרך מצותיך קעט, א.

(47) על פי עזרא ז, כו: "וכל די לא לתוא עבד דתא די אלקיה ודתא די מלכא
אספרנא דינה לתוא מתעבד מנה הן למות הן לשריש הן לענש נכסין
ולאסורין".

(48) לענוש במקומו. – רש"י עזרא שם.

(49) לעקרו מן העולם, אותו ואת זרעו ואת משפחתו. – רש"י שם.

(50) רצועה להלקות בה. ראה זהר בהקדמה יא, א. לקמן "איסור לא תבערו
אש" פרק ב.

להשפיע לכל אחד כפרי מעללו⁵⁴, והן אלהות ממש,
דהיינו שהם מדותיו יתברך: חסדו, וגבורתו, ורחמנותו,
וגבורתו, והודו, והתקשורתו, ומלכותו, שעל זה מאיר
חסדו, ועל זה גבורתו, ועל זה רחמנותו, כי "במדה
שאדם מודד בה מודדן לו"⁵⁵, לפי שבאתערותא
דלתתא - אתערותא דלעילא⁵⁶, וכמבאר בענין
ה"טיקלא"⁵⁷, אלא שמאירים דרך כלים דבי"ע כפי
הפעולה שצריך להיות על ידן כנ"ל;

אף על פי כן אין זה גורם התפעלות ושינוי בו יתברך,
לפי שאצילותו ממנו יתברך - הוא מבחינת אור וזיו
לבד, שאינו נוגע להעצם, וגם זאת על ידי צמצום רב
ועצום שנתצמצם האור הזה כנ"ל, עד שברשימו
הנשאר הוא ההתפעלות ואינו נוגע להעצם, וכנ"ל במה
שאומרים "אשר ברא [...] שמוחה כו".

ואף על פי שאור הקו מתלבש בהן, והוא מבחינה
שלמעלה מהצמצום, ועל ידו כל ההנהגות, נתבאר
לעיל⁵⁸ שבו אין ההתפעלות אמיתית, רק שנראה כן
לצד התלבשות בכלים, כמשל המים לפי גוון הכלי
כנ"ל.

ואמנם עצמותו יתברך הוא למעלה מעלה מן הקו.
וכמשל ביטול הזיו לגבי המאור, שאין שינוי הזיו
פועלים שינוי בו, אפילו שינוי זה, גם שאינו אמיתי.

ונמצא עלו שני העיקרים כהוגן: שהוא יתברך
המנהיג עולמו וממנו כל ההשפעות, כמו שנתבאר
בעיקר ה'; ואף על פי כן אין בו שינוי כלל, כמו שנתבאר
בעיקר ב' שהוא "אחד האמת":

מצות האמת אלקות, פדשת יתרו

הקורבה: אלו דייני גזירות, ואלו דייני חבלות, ואלו דייני
נפשות, זה סופר וזה שוקל בו, וכמו שכתב הרמ"ק שער
כ"ד פרק י"א. ויש השפעה שאינה צריכה להתגשם על
ידי שלוחים כאלו, כמו השפעת אלהות להתענג בגן עדן
עליון ותחתון כו'.

ומכל מקום, הגם שההשפעה נמשכת דרך כלים
נבראים כמו הכלים דבי"ע, וכל שכן המלאכים, הנה
מכל מקום הוא יתברך הוא המשפיע, כי השפעתו זו
הוא על ידי הארת האצילות שמלוכשת בהן, כנ"ל
שכלים דאצילות מתלבשים בבי"ע.

ואפילו בארץ הגשמית יש בה מבחינת כלי החיצון
דמלכות שבמלכות דאצילות, שהיא אלהית ממש,
ובתוכה אין סוף ברוך הוא, שהוא בחינת הארת הקו,
שהאור מעין המאור, כמו שנתבאר באגרת הקדש⁵¹
המתחיל "איהו וחיוהי כו", ועל ידי זה יש בה כח
להצמיח מאין ליש עשבים ואילנות, שנמצא כח
הצמיחה היא ממנו יתברך בעצמו, אלא שמה שבא
בצמיחה גשמיות, זהו מצד התלבשותו בארץ גשמי.

וכמו כן ההשפעות שעל ידי המלאכים, שבתוכם
מאיר אור ה' מכלים דאצילות ועל ידי זה הוא
ההשפעה. ולכן אומר המלאך על עצמו לשון אלהות,
כמו שכתוב בהגר⁵²: "כי לגוי גדול אשימנו כו", שכוונתו
על אלהות המתלבש בו, שהוא העיקר ובכחו ההשפעה,
אלא שהמלאך הוא כלי לזה, והוא סיבת התעבות
השפע, כנ"ל באורך שהכלים גורמים השינוי וכו'. ועיין
מה שנתבאר במצוה ש"ב פרק ב'⁵³.

והנה, הגם שהכלים דאצילות מתלבשים בבי"ע,
ובאים מהן כל הפעולות גשמיים, ובהתחלקות רב

(51) סימן ב.

(52) ויך כא, ית.

(53) מצות הקרבת וספירת העומר - לעיל כו, ב.

(54) כפרי מעללו: על פי ירמיה יז, יבא, יד.

(55) סוטה ח, ב במשנה.

(56) טיקלא הוא הגלגל שהאומן עושה בו את הכלי חרס. ראה זהר חלק א

פה, א. א. קט, א. א. קסד, א. חלק ב סבא דמשפטים צה, ב. רסה, א. ובכמה מקומות
וראה בארובה שער הבחירה בספר שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי פרק ח
(טז, א)

(57) זהר חלק א קט, א ואילך.

(58) פרק ד במהדורה קמא, ריש פרק ה וסוף פרק ו.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

בחי' אבא היא במל' כנס"י דלעילא, שיהי' בה הכח
להוות הנבראים שיהיו בבחי' מציאות היש, ומ"מ יהיו
בבחי' ביטול. וז"ע אבא יסד ברית שתהי' בבחי' 6

ובכ"ז יובן ענין מעלת גבורות דאו"א שהן נעלמות,
והם פועלים בבחי' המל' להיות אבא יסד
ברית, וארז"ל איש מזריע תחלה יולדת נקבה שפעולת 3

31 בעצמו הוא השוקל כו'. אך מ"מ התלבשותו הוא ע"י
32 ספי' החכ' דוקא, כי הוא"ס שורה בחכ' דוקא מטעם
33 הנ"ל, וראשית ההתגלות הוא בחכ' דא"ק, וא"ק
34 מתלבש בחכ' דאצי', וח"ע דאצי' הוא בחי' ביטול ממש
35 ונחנו מ"ה כי החכ' מאין תמצא, ובינה נק' יש רחובות
36 הנהר התרחבות והשגת הדעת, משא"כ חכמה עומק
37 המושג בחי' העלם ישת חושך סתרו בחי' עדן מקור
38 התענוג כי בבחי' חכ' עצמה לא ניכר שום תענוג, רק
39 בגילוי החכ' בהשגה בינה בחי' להנחיל אוהבי יש שם
40 הוא בחי' תענוג הנשמות בג"ע העליון (באצי' עצמו).
41 וגם כי ענין הגבורה הוא כענין דברים היוצאים מן הלב
42 שיהיו נכנסים בלב, שע"י בחי' גבורה זו פועל
43 החיות יותר. ועל בחי' גבורה זו נא' לע"ל ויתן עוז כו',
44 כי עוז הוא בחי' גבורות והוא קו השמאל בכדי שיהי'
45 נמשך רק למלכו הוא בחי' מל' דאצי' בשביל לעורר
46 האהבה וכמ"ש שמאלו תחת לראשי, ולא יומשך ממנו
47 לחיצוני' ח"ו שאז הגבורות הם ע"ד בחי' דין ח"ו.
48 והענין שיש ב' בחי' בקו השמאל, הא' ע"ש שמאלו תחת
49 לראשי שמעורר כנס"י שורש נש"י להיות להם הגבהה
50 ברשפי אש האהבה והוא ע"ד מ"ש ויחמו הצאן כו',
51 שכל עיקר היחוד הוא ע"י התעוררות הגבורות ורשפי
52 אש האהבה בבחי' חמימות והתגבורות, משא"כ מבחי'
53 קרירות וע' בד"ה אשה כי תזריע ובד"ה עולם לאכסדרה
54 כו', והב' כענין מארז"ל שמאל דוחה וימין מקרבת,
55 ומבחי' זו ע"י ההשתלשלות נמשך יניקת החיצוני' בחי'
56 בעלי דיני' קשי', שהם רק שמאל דוחה בלי שום ימין
57 מקרבת, להיות כי אין בהם בחי' לאכללא שמאלא
58 בימינא, אך ענין ויתן עוז היינו ע"ד שמאלו תחת לראשי
59 שבהתכללות הגבורה בהחסד יהי' ההשפעה ביתר שאת
60 וחיות גדול וזש"ה ה' עוז לעמו כו'.

בן בג בג אומר

1 הביטול, וזהו שאמרו אם אין חכ' אין יראה כי מל' נק'
2 יראה תתאה ושרשה מח"ע. וזה"ע התכלת שהי'
3 בציצית שענין התכלת הוא בחי' גבורות דאבא, כי זהו
4 בחי' גבורה וצמצום להמשכה זו בבחי' יש להיות שם
5 נמשך ג"כ בחי' ביטול, פי' שכדי להוריד ולהמשיך
6 הביטול גם למטה במקום נמוך דהיינו בבחי' יש זהו
7 ע"י גבורה דוקא וכמ"ש בסידור בד"ה אד' שפתי
8 תפתח, וזהו ע"ד שנת' בביאור ע"פ קול דודי שלהיות
9 נמשך ההמשכה בפנימיות בהכלי זהו בחי' גבורה ולא
10 בחי' דין ח"ו, אלא אדרבה. ולפי שתכלת מוחין דאבא
11 ולבן מוחין דאימא, לכן בזמן הזה אין תכלת לפי
12 שלגודל מעלתו שהוא מבחי' אבא א"א לירד בזמן הזה.
13 והענין יובן ע"פ מה שנת' בזח"ב פקודי דרכ"ה סע"ב
14 ת"ח אית מדידו טמיר וגניז, ואית חושבן
15 דקיימא אגניזו טמיר וגניז והוא בחי' קו המדה, וכן
16 בלק"ת מהאריז"ל פ' וירא פי' חשבון אבא מחשבה
17 עילאה ה"ג דאבא, וע' במאור"א אות ח' סעי' ע"ה כי
18 הגבורות הם נותנים קצבה ומדה לכל סדר
19 ההשתלשלות, כמה יהי' גילוי אלקות בכל עולם לפי
20 ערכו ותכונתו. והנה ידוע כי גילוי הוא"ס ב"ה הוא ע"י
21 התלבשותו בספי' חכ' שהוא בחי' אין וביטול ע'
22 בסש"ב פל"ה בהג"ה, משא"כ ביש אין הוא"ס מתגלה
23 כי אין אני והוא יכולים לדור, וזהו שורש ענין החשבון
24 כמה יהי' הגילוי בכל עולם שזהו לפי ערך התגלות
25 החכמה, כי זהו אמת שכולם בחכ' עשית אך אין
26 התלבשות החכ' בכולם בשוה, ובמקום שהחכמה
27 מרובה שם הוא מדרגה היותר עליונה, ובמקום
28 שמתמעט ומתצמצם נעשה בחי' העלם והסתור עד שנק'
29 מטה מטה כו', והשוקל והמודד בחי' חכמה הו"ע קו
30 המדה כמ"ש במ"א, וע' במ"א בענין אי' שוקל שאי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

7 היינו, שאין בזה שום קירוב לאלקות, ואינה מביאה לידי קיום
8 רצונו יתברך. וגם המרירות שנתבאר לעיל, היא בנקל מאד על
9 ידי ההפלאה דאלקות כנ"ל, ובפרט במי שיש לו חוש בענין
10 אלקי כו', וכמו שנתבאר לעיל.
11 ובשמתחיל אחר כך להתבונן באיזה ענין בדרך פרט
12 – יתקרב לגמרי מהתפעלות הקודמת.

1 והנה, כאשר מתבונן בבחינת כללות בלבד, ומתפעל
2 בנפשו,
3 (דעל זה אין צריך יגיעה – הן בהתבוננות, מאחר שהיא
4 בבחינת כללות לבד, והרי היא רק כמו זכרון שנוצר על אלקות
5 כנ"ל; והן ההתפעלות באה בלי שום יגיעה כלל, כי בבחינת
6 מקיף כל אחד מתפעל על אלקות, ואין זה⁴⁴ לשום פועל כלל.

44. ואין זה פן הוא בגוף כתב יד קדש. וכנראה צריך להיות: ואין זה שייך לשום פועל.

1 (וכן הוא באשר מתחיל להתפלל באיזה חיות על ידי עסק
2 הדא"ח שקודם התפלה, כשמתחיל אחר כך בתפלה באיזה
3 התבוננות פרטיות, מתקרב כו')
4 הנה על קירור התפעלות הקודמת אל יחוש ואל
5 ידאג כלל, כי אינה התפעלות אמיתי, ואינה ענין ודבר
6 מזה:
7 הן מצד עצמה, כי אין בזה קירוב לאלקות (וגם החיות
8 הנעשה על ידי לימוד דא"ח קודם התפלה, היא רק הקדמה
9 וכוונתו בלי לקירוב לאלקות באשר יעבוד עבודתו בתפלה בדבקי
10 למינהו),
11 והן מצד שאינה שייכה לפועל בעסק התורה וקיום
12 המצוות ב"סור מרע ועשה טוב" ובזיכור המדות טבעיים.
13 והיינו, דבשעת מעשה הוא רק התפעלות דמיוני, ולא
14 נשאר מזה שום רושם על כל היום, ואם כן, אין זה
15 שנתקרב, כי לא נתחמם ולא נתפעל עדיין בבחינת
16 התפעלות פנימי ואמיתי הבאה דוקא על ידי התבוננות
17 והשגה טובה באלקות; והתפעלות הנה"ל, ממילא יחלוף
18 ויעבור במעט זמן מבלי שנשאר אחריה שום רושם כו'.
19 (יותר טוב מזה – המתפלל בכונה בפירוש המלות, ויש לו
20 חיות בהתיבות. דעם היות שלא יש בזה התפעלות אהבה, וגם
21 לא זיכור חומריות המדות טבעיים, מפל מקום יש בזה איזה
22 רגש פנימי, והרי הוא נאחו באיזה דבר, היינו בהחיות האלקי
23 שבתיות התפלה האוחז אותו במקצת על כל פנים גם במשך
24 היום. מה שאין כן בהתפעלות מהזכרון הכללי הנה"ל, שאין כאן
25 דבר האוחז אותו, כי חולף ועובר מיד)
26 ומה לו אם נתקרב על ידי התחלת ההתבוננות בענין
27 פרטי (אשר באמת, אם יעמוד על נפשו ויתחזק בהתבוננות,
28 יבוא סוף כל סוף לידי התפעלות אלקי, או שנתקרב ממילא
29 מפני שלא יש גילוי אור אלקי בנפשו.
30 **(ורבים מהמתחילים בעבודה שבלב יבשלו בזה, שאינם**

31 מכירים יודעים ענין העבודה, ורוצים שמיד יאיר האור
32 בנפשם ויתפעלו בהתפעלות אהבה אמיתית. וכאשר
33 מרגישים בנפשם שאדרבא, נתקברו בתחלת ההתבוננות
34 (וסיבת הדבר יתבאר בסמוך), נופל לבם בקרבם (וי
35 פאלץ ביי זיך אראפ⁴⁵) ואומרים לעצמן: למה להן
36 לעסוק בהתבוננות – שאינם מסוגלים לזה לפי דמיונם,
37 ומתיאשים מזה – וטוב להם יותר להתפלל על פי פשוט.
38 והטוב הוא – שמתפללים אחר כך בכונת פירוש
39 המלות, ועל פי הרוב נופלים גם מזה.
40 ובאמת, זה מעות גדול, ויש בזה הרבה מתערבות
41 תחבולות היצר, שמתאמץ להדיח חס ושלום מהעבודה
42 האמיתית בכל מיני תחבולות, שלא לבוא לידי
43 התעוררות אהבה להיות בבחינת קירוב, ושלא לזכר
44 החומריות שלו. ובשום אופן אין הדבר כן שאינו מסוגל
45 באמת לעבודה.
46 (דבאמת אין זה במציאות כלל. כי כל הנשמות ירדו למטה
47 לברר ולזכר את הנפש הבהמית. וכמו שכתוב⁴⁶ "ימים יוצרו
48 ולו אחד בהם"⁴⁷, ד"יוצרו" הוא מלשון "יוצר [...] בחרט"⁴⁸,
49 והוא ענין קישור הנפש עם הגוף בכדי לעשות הכל בבחינת
50 "אחד". ועל זה ניתנו לו ימים ושנים כפי הבריורים שצריך
51 לברר. ואם לא היה צריך לברר ברוח לחלקו, לא היה בא
52 למטה כו'. וכמו שכתוב "ימי שנתינו בהם כו"⁴⁹, וכנודע.
53 וממילא, הלא ניתן לו הכח לעבוד עבודתו לברר כו'.
54 וזאת ודאי שהנשמה יש בה כח האהבה לאלקות, רק
55 שצריך להתגבר ולהוסיף אומץ בהתבוננות טובה להבין
56 ולהשיג את הענין, ולא יחוש על הזמן ועל יגיעת נפשו בזה
57 בהעמקה טובה שינוח אצלו הענין. ובלתי ספק וספק ספיקא
58 אשר יבוא לידי התעוררות אהבה, ועל ידי שקידת העבודה
59 יהיה לו בנקל מזמן לזמן עצם דבר העבודה, ותהיה אמיתית
60 יותר).

48. תשא לב, ד. ובפירוש רש"י (הראשון): "יוצר – לשון קשידה, בחרט – לשון סדר".

49. תהלים צ, י.

45. מרגישים נמיכות רוח.

46. תהלים קלט, טו.

47. וכמו שכתוב ימי כו' וכנודע: ראה לקוטי תורה דבור המתחיל "על כן יאמרו" סעיף ג ובקל סה, דו. דבור המתחיל "כי תהייה לאיש" ותצא לו, דו.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ט

1 ז) והנה השבירה היא על ידי הפרישות בפעל ממש,
2 ניט טאן וואס ער ווילי, שעל ידי זה דוקא

כו. לא לעשות מה שהוא רוצה.

הַתְּגַבְּרוּת כַּחַת הַטְּבַעִים וְהַתְּבַמִּים הוּא עַל יְדֵי
שֶׁשֶׁשֶׁשׁ בָּהֶם, דָּאָמַר רַב (בְּרַכּוֹת סא, א) "יֵצֵר הָרָע
דּוֹמָה לְזָבוּב וְיוֹשֵׁב בֵּין שְׁנֵי מִפְתָּחֵי הַלֵּב", וְהֵגָה זָבוּב
בְּגִמְטְרִיָּא טוֹב²³, שֶׁהֵיכָל הָרָע אוֹמַר לְאָדָם שֶׁהוּא
מִבְקֵשׁ טוֹבוֹתוֹ, וְלִכְנֹן אֵינוֹ בָּא עָלָיו לְפַתּוֹתוֹ בַּתְּחִלָּה
בְּעִנְיָנִים חֲמוּרִים, (וְכִידּוּעַ²⁴ בְּהַדְרָגוֹת שְׁלֹשׁ שְׁנִיקָרָא הוֹלֵךְ
עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב, שֶׁמִּתְחִלָּה הֵרָף אַגָּב, וְאַחֲרָיו כֶּף מִתְעַפֵּב
בְּמַעַט, וְאַחֲרָיו כֶּף נִעְשֶׂה יוֹשֵׁב כו'), אֲלָא בְּדַבְּרִים קְלִים.
וְרֵאשִׁית כָּל מְרָאָה לֹו הַנְּחוּתֵי הָעוֹלָם, אִזּוּ וְעֵלְט דַּאֲרָף
מְעֻנִּי, וְעוֹשֶׂה בְּהָאָדָם קְרִירוֹת כָּלְלִי, (מֵאֲכֹט אֵין אִים א
כָּלְלוֹת דִּיקַע קֵאלְטִיקִיט, וּפּוֹעֵל בּוֹ וְעֵלְטִיקַע הַנְּחוּתִיט,
מֵה שְׁנֵאָה בְּעִנְיָנֵי עוֹלָם, וּמִגָּנָה בְּעִנְיָנֵי עוֹלָם), וּבְמִילָא
הַמְסַחֵר צְרִיכִים, וּמֵאֲחֵר שְׁצִירִכִים לְהַתְּעַסֵּק, הָרִי הַנְּהַגָּת
הָעֵסֶק בְּאִפְּן כֶּף וְכָף, דְּכֵן הוּא הַנְּהַגָּת הָעוֹלָם, וּמִרְאָה
לֹו שְׁלִרְגָלִי הָעֵסֶק צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת בְּאִפְּן כֶּף וְכָף. וְכִמּו
שְׂרוּאִין בְּמִוֶּחַשׁ בְּכִמְהָ בְּנִי אָדָם, שְׂכִינִן שְׁמַגִּיעַ לְעִנְיָנֵי
עֵסֶק, מִשְׁתַּנָּה מֵהוּת מִדּוּתָם וּמִתִּירִים לַעֲצָמָם לִשְׁקַר כו'.
וְהֵגָה מִלְּבַד זֹאת שֶׁעַל יְדֵי הַנְּהַגוֹת כְּאֵלוֹ נִכְנָסִים רַחֲמָנָא
לְצִלָּן בְּרִשּׁוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְנִשְׁכַּח מִלְּבָבוֹ כָּל הָאָמֶת
ד' וּבִרְכָּךְ הוֹי' אֱלֹקִיד כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה", הֵגָה נִעְשֶׂה
בַּעַל מִדּוּת רְעוּת דְּשִׁקָּר וּגְנִבַת דַּעַת כו', וּמִתְיַגֵּעַ בְּמֵאֵד
בְּעֵסֶקוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּעַ זְמָנִים לְתוֹרָה, וְגַם הַתְּפִלָּה
הִיא בְּלִתִּי קְבוּעָה וּבְמִהִירוֹת, כִּי הַמוֹשֵׁל הוּא הַנֶּפֶשׁ
הַבְּהִמִית, מִיט וְעֵלְטִיקַע הַנְּחוּתִי, וְאִף לְפִי שֶׁהוּא
(הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית), לֹא הִשְׁתַּרְשַׁע צִדִּין, לִכְנֹן עוֹד מְסֻכִּים
עַל הַתְּפִלָּה בְּכָלְל, אֲבָל מְשִׁלֵּךְ בּוֹ זִיקִים וְאֲבָנֵי
פְּלִיסְטִרְאוֹת, שֶׁהֵם הַמִּתְשַׁבּוֹת זָרוֹת, דְּלִפְעָמִים הֵגָה
הָאָדָם נִזְכָּר שֶׁאֵין צָרִיד לְחַשֵּׁב עִתָּה כִּי הוּא זְמַן תְּפִלָּה,
וּבַתּוֹף כֶּף גּוֹבֵר עָלָיו הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית בְּטַעֲנָה, הֵלֵא נּוֹגֵעַ
לֹו בְּמֵאֵד, וְכֹאשֶׁר יְרוּיִחַ יִיכָל לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וְכו',
וּבְמִילָא לְבַד זֹאת שֶׁמִּבְּלָבָלוֹ מִתְּפִלָּה, הֵגָה אֵינוֹ מֵנִיחַ לֹו
לְקַבֵּעַ עִתִּים לְתוֹרָה, בְּטַעֲנָה כִּי הוּא בַּעַל עֵסֶק, וְיִתֵּן
צְדָקָה. וְכֵה מוֹלִיכֹו מִדְּחִי אֶל דְּחִי רַחֲמָנָא לְצִלָּן, עַד
שֶׁנִּעְשֶׂה הַנְּחָה, שֶׁבְּשִׁבִיל הָעֵסֶק צְרִיכִים גַּם לִיָּגַע, אֲבָל
לְקַבֵּעַ עִתִּים לְתוֹרָה אֵינוֹ יָכוֹל, כִּי אֵין הַזְמַן גְּרָמָא לֹו,
וּבַתּוֹהוּ יִלֹּף, וּבְהִבְלִי בְּלָה יָמָיו וּשְׁנוּתָיו, עַד כִּי בְּמִשְׁוֹף
זְמַן רוֹאֶה וּמִסְתַּפֵּל בְּמֵהוּת עֲצָמוֹ וּמִשְׁתוֹמֵם מֵאֵד, אִיךְ
הִגִּיעַ לְיָדֵי מַעֲמֵד וּמִצָּב כְּנֵה, שֶׁכַּחֲתוּי הַטְּבַעִים

הַבְּהִמִים יִהְיוּ בַּתְּקָף גְּדוֹל כְּנֵה, וְכַחֲתוּי הַרוּחָנִיִּים יִהְיוּ
חַלּוּשִׁים בְּיוֹתֵר, דְּהַסְבֵּה לְכָל זֶה הוּא רַק הַשְׁמוּשׁ. וְהֵגָה
כְּשֶׁם שֶׁעַל יְדֵי שְׁמוּשׁ בַּכַּחַת הַטְּבַעִים מִתְּגַבְּרִים, הֵגָה
כִּמּוֹ כֵּן לְהַפִּיף עַל יְדֵי הָעֵדָר הַפַּעַל נִשְׁבֵּר רוּחַ הַתְּאֵנָה
הַטְּבַעִית כו'. וְהַפְּרוּשׁ הָעֵדָר הַפַּעַל, הוּא שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת
(טֹאקַע נִיט טֹאן) בְּפַעַל מְמַשׁ, וְלֹא כְּטַעוֹת הַטּוֹעִים
בְּעִבּוּדָה, וְחוּשִׁיכִים, דְּכֹאשֶׁר פּוֹעֲלִים בְּעֲצָמָם שְׁלֹא
לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר (כִּמּוֹ אֲכִילָה שְׂתִיָּה דְּבוּר וְהוֹמָה) בְּלָב
וְלִב²⁵, הָרִי כָּבֵד פַּעַל זְכוּף וּבְרוּר. הֵגָה לְבַד זֹאת דְּעוֹד
סִפֵּק גְּדוֹל אִם אָמֶת הַדְּבָר שֶׁפַּעֲלוֹ בְּעֲצָמָם שְׁלֹא יִהְיֶה
בְּלָב וְלִב, הֵגָה לְבַד זֹאת כְּנֵה עוֹד לֹא פַּעֲלוֹ בְּעֵקֶר
הַדְּבָר, שֶׁהוּא שְׂבִירַת הַרְצוֹן, שְׂבִירָה דְּוָקָא נִשְׁבֵּר רוּחַ
הַתְּאֵנָה.

קִצּוֹר. שְׂבִירַת הַתְּאֵנָה הוּא דְּוָקָא עַל יְדֵי הַפְּרִישׁוֹת
בְּפַעַל מְמַשׁ, יוֹכִיחַ זֶה מִהַתְּגַבְּרוֹת כַּחַת
הַבְּהִמִים וְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית עַל יְדֵי הַשְׁמוּשׁ בָּהֶם.
(ח) וְהֵגָה כְּשֶׁם שֶׁהַפַּעַל תְּשׁוּבָה הָרִי הָעֵקֶר הוּא שִׁיגְרַע
בַּכַּחַת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית וְיוֹסִיף בְּהַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֹקִית, הֵגָה כִּמּוֹ כֵּן הוּא בְּכָל אָדָם, בַּתְּחִלָּת עִבּוּדָתוֹ
צָרִיד לְנַסֵּר וּלְגַרֵעַ מִתְּאֵוּת נִפְשׁוֹ הַטְּבַעִית, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
"שְׂכָחִי עֲמֹךְ וּבֵית אָבִיד", הִנֵּנוּ הִנְיָאָה מִהִרְגִּילוֹת
הַקּוֹדֶמֶת, שֶׁזֶהוּ הַתְּחִלָּת הַעִבּוּדָה, לְהַסִּיר חֲמִירוֹת וְנִסּוֹת
הָרָע, (אֲשֶׁר בֵּן הִיָּה הַדְּבָר בְּחִסְדִּים הַקּוֹדֶמִים²⁶,
שֶׁבְּקִרְבָּתָם אֶל הוֹי' לְהַתְּעַסֵּק בְּעִבּוּדָה, הֵגָה רֵאשִׁית
הַעִבּוּדָה הִיָּתָה, שֶׁעָשׂוֹ הִסְכֵּם בְּנִפְשָׁם, שֶׁכָּל דְּבָר הַמִּתֵּר,
אִף שֶׁיֵּשׁ לֹו אֵיזָה רְצוֹן וְהַמִּדַּת הַלֵּב לָזֶה, לֹא יַעֲשֶׂה זֹאת
כו', וְעַל יְדֵי זֶה נִעְשֶׂה שְׂבִירַת הַתְּאֵנָה, וְהַצְלִיחוּ כְּנֵה
הַרְבֵּה, מֵה שֶׁשְׂבִירָתוֹ זֶהוּ תְּקַנְתָּן כו', דַּעַל יְדֵי הַשְׂבִּירָה
הַלּוֹז עָשׂוֹ יִסּוֹד וְשִׁרָשׁ לְהַתְּקוֹן הַבָּא, שְׂתַּהֲיָה עִבּוּדָה
תְּמָה בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם כו'). וְזֶהוּ "גּוֹרְעִין", שְׁצִירִכִין לְגַרֵעַ
מִהַתְּפַשְׁטוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית. דְּהֵגָה "אֵת זֶה לַעֲמֹת זֶה
עָשִׂה אֱלֹקִים", וְכִשֶּׁם דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הָרִי יֵשׁ בּוֹ מַחִין
וּמִדּוּת, הֵגָה כִּמּוֹ כֵּן הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית יֵשׁ בּוֹ גַּם בֵּן מַחִין
וּמִדּוּת²⁷, אֲלָא שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית עֲקָרוֹ מִדּוּת, וְשִׁמּוֹ
מוֹכִיחַ עָלָיו שְׁנִיקָרָא "נֶפֶשׁ הַבְּהִמִית", דָּאָדָם יֵשׁ לֹו דַּעַת,
וּבִהְמָה אֵין לָהּ דַּעַת וְעֲקָרָה מִדּוּת, וְהַמִּדּוּת הֵם שְׂאִינָם
עַל פִּי הַשִּׁכָּל כָּלְל, דְּגַם הָאָדָם הָרִי יֵשׁ לֹו מִדּוּת, אֲמָנָם
מִדּוּתָיו הֵם עַל פִּי הַשִּׁכָּל, וְהַשִּׁכָּל פּוֹעֵל חַלּוּשׁוֹת

(23) קִרְנִים וְדִין מֵאֲמַר יג. הוֹבֵאוּ בְּקִהֲלָת יַעֲקֹב בְּעֵרְכוֹ.
מֵאוּרִי אֹר ז, ד.

(24) רֵאשִׁית סוֹכָה נב, ב. זוֹהַר חֵלֶק ג רסז, סוֹף עמוד ב.

(25) עַל פִּי לִשׁוֹן הַכְּתוּב דְּבָרֵי הַיָּמִים א יב, לג, וּכְפִירוֹשׁ וִיקְרָא
רַבָּה פִּרְשָׁה כה, ב. הוֹבֵא בְּרַשִׁי" שם.

(26) רֵאשִׁית קוֹנְטֵרַס הַעִבּוּדָה סוֹף פֶּרֶק ב. שִׁיחַת י"ג תַּמּוּז תרצ"א
(קוֹנְטֵרַס טו). קוֹנְטֵרַס ח' אֵלּוּל תש"ג שִׁיחַה וּאוּ.

(27) רֵאשִׁית סִפֵּר הַקִּיצוּרִים לְתַנְיָא עֲמוּד פֶּא וְאִילָךְ. [מֵאֲמַר]
דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל וִיבּוּא עֲמֵלֶק תש"ט (קוֹנְטֵרַס סב) סוֹף פֶּרֶק ב
וְאִילָךְ.

והסברים, כי "בדברים לא יסר עבד", (ובפרט בהיות
הנפש בהקמת בתקפו בצירור הרע, שאינו כלי לשמע
איזה דבר), ורק ירעים עליו בקול רעם ורגז, ושולט
עליו לעצור בעדו, שלא יעשה בשום אופן מה שהוא
חפץ, בין שהוא בענין אכילה ושתייה דבור והדומה, או
שהוא באיזה ענין שיהיה), ועל ידי זה נשבר חמירות
וגסות הנפש בהקמת כו'.
קצור. בכל אדם צריך להיות גורעין מהתפשטות נפש
בהקמת, מהמדות ומהמחין, על ידי נפש
האלקית, שפכתה להתגבר על נפש בהקמת גם
בהיותה בתקפה.
(ט) והנה אחר כך מוסיפין, הינו שיראה להוסיף
במעשה עבודת השם יתברך, וכמו שאמר
רבותינו ז"ל בתנא דבי אליהו³¹, "אם היה רגיל לקרות
פרק אחד יקרא ב' פרקים, דף אחד יקרא ב' דפים" כו',
וכיוצא בשאר המצות, ויראה להוסיף בכל עבודת
הקדש, בכונה בקריאת שמע ובתפלה, ובדחילו
ורחימו³², וגם במדות טובות, על דרך "הדבק במדותיו",
מה הוא רחום אף אפה היה רחום". ויש לומר שזהו
ענין תשובת המשקל, שלפי צרך שקידתו שהיה מקדם
בענינים החמריים, והיה מתענג בהם, נגד זה צריך
להכביד על עצמו על הקדשה, כמו על תורה ועל
מצוות, ולהיות משקע בהם ולהתענג בהם כו'. ומי
שהוא בעל נפש (ועבד אדעתיה דנפשיה³³), לתקן נפשו,
הנה מה טוב שיהיה מדה כנגד מדה, הינו בדבר
הדומה, ואותו הכח יתן בקדשה ביתר שאת כו'. ולפי
זה יש לומר ד"גורעין ומוסיפין" זהו תשובת הגדר
ותשובת המשקל כו', ד"גורעין" הוא תשובת הגדר,
שגורר ועוצר בעד התפשטות הנפש בהקמת, וכמו
בהקמה ותיזה רעה שגוררין בעדם בגדר של כוון שלא
ידיקו, הנה כמו כן הוא ענין תשובה זו, הוא ההגדרה
וההצצה בהתפשטות הנפש בהקמת, דעוצם ענינו
מלראות מה שהוא מתאנה, ואוטם אוניו אשר לא
ישמע במה שהוא חפץ, דכל זה הוא כח וגבורה,
שגורר בעד הנפש בהקמת, שאינו יכול לזוז משם.
ו"מוסיפין" הוא תשובת המשקל, דבאפן שהיה תחלה
מקשר ונתן בעניני העולם, הנה באפן כזה יתן את
עצמו אל הקדשה. וענין "ודורשין", על דרך "ודרשת

בהמדות, מה שאין כן בהקמה הוא מדות בלבד, והם
בתקף גדול, כמו כן הנפש בהקמת עקרו מדות ובתקף
גדול, והנפש האלקית עקרו מחין, דבאמת הרי הם
חלוקין בשרשן, דהנפש האלקית שרשו מהתקון,
דעקרו מחין, והנפש בהקמת שרש המשכתו הוא
מהתהו דעקרו מדות. וכדוע מענין שבעה מלכין
קדמאין³⁴ דתהו שהם ענפין מתפרדין, דזהו מדות
דתהו, שהם ספירות מתחלקות, דכל אחת לא יכלה
לסבל ספירה זולתה, ומה גם ספירה ההפכית, דספירת
החסד דתהו לא יכלה לסבל ספירה אחרת, ומכל שכן
ספירת הגבורה, וכל אחת אמרה "אנא אמלך", וזהו
סבת השבירה "וימלך וימת" כו'. ובתקון העקר הוא
המחין, וההתפללות שעל ידי המחין, שהוא התפללות
פנימי, וכמאמר³⁵ "שם מה, דאיהו ארץ אצילות",
דעושה ההתפללות בהספירות, מה שאין כן בספירות
דתהו, שהם נקודות ובלתי מתפללים כלל, ואדרבה
מגדלים זה לזה, וכאשר נפלו בשבירת הכלים, הרי
נתהוה מזה נפשות הפעלי חיים ונפש בהקמת
שבאדם, ומכל מקום הנפש בהקמת הרי יש בו שכל
גם כן, דעם היות דעקרו מדות, מכל מקום הרי יש בו
מחין גם כן, שהוא מפני אדם שבפני שור. ובפרטיות
הם ב' מדרגות³⁶, דהמחין הם נפש בהקמת (מפני
כללות ציורו שהוא בהמי), והמדות הם יצר הרע שהוא
ציור הרע. וזהו "גורעין", שאריכים לגרע מהנפש
בהקמת, ולא מיבעי שציור הרע צריכים לגרע אותו
כלו, (וכמו שיתבאר אם ירצה השם), אלא דגם המחין
שלו צריכים לגרע, והוא על ידי כח ההגברה שבנפש,
כי יש כח הנפש האלקית להתגבר על הנפש בהקמת
גם בהיותו בתקפו וגבורתו, שמשך ומשקע ורמז
לצלן בהמדות רעות כו', מכל מקום יש כח ותקף בנפש
האלקית להתגבר עליו, (שזהו ענין "משביעין אותו",
וכמו שמתבאר במקום אחר³⁷), ולשלט על רוח תאוותו.
וכמו האדם דיש בו כח לשלט בהקמה, דהגם שמצד
ענין הגבורה, הרי בהקמה בתקף יותר מכל האדם,
ומכל מקום האדם שולט בהקמה גם בעת שהיא
בתקפה וגבורתה. ואפן השבירה הוא בלי שום טענה
ומענה, שגורר עליו (הנפש האלקית על הנפש בהקמת)
לפרש מהם בפעל ממש, ואינו נכנס עמו בדברים

(28) הקדמת תיקוני זוהר בסופה.

(29) ראה תורה אור פרשת מקץ ריש [מאמר] דיבור המתחיל
מי כהיו' אלקינו.

(30) ראה לעיל בהערות לסוף פרק ד.

(31) הובא באגרת התשובה סוף פרק ט. ובהגהות הצמח צדק

שם כתב: עיין ויקרא רבה פרשה כה עיין שם. - וצריך עיון קצת
בשינוי הסדר במאמר ז"ל זה כמו שהובא באור תורה (רמזי
תהלים) מכמו שנעתק באגרת התשובה.

העולם הנ"ל, שהוא הקרירות בעניני אלקות והקרתיה
בעניני עולם כו', מונע ומעכב אשר ההשגה כמו שהיא
במח לא תגיע אל הלב, וענין "והקרת" הוא לדרש גם
אחר העולם הרע, והינו דקות הרע, דזהו סבת מניעת
אור ההשגה בלב, אמנם כאשר "והקרת" כו' ומסיר
דקות הרע, אז נעשה בר לבב, ד"בר" יש בו ב'
פרושים, הא' לשון טהר ונקי, והב' מלשון תבואה
ופרי, דכאשר עוסק בעבודה להסיר המצר דגרון הנ"ל,
אז נעשה לבבו טהור ונקי, שייכל לקבל בלב ההשגה
כמו שהיא במח, ואז הנה לבבו תפן פרי, דלכא פלג
לכל שייפין, דזהו ענין הלב שנותן פח ועז בכל אבר,
וכידוע בענין דפיקא דלכא³³, והינו דכל האברים
פועלים פעלתם כפי הראוי להם כו', והא בהא תליא,
דכאשר הלב טהור ונקי, יכול לקבל ההשגה כמו שהיא
במח, אז הנה לבא פלג לכל שייפין, דכל האברים
עושין בפעל, כמו שהוא השגת מחו כו'.

קצור. ימשיך דאחר כך מוסיפין בקדשה. "גורעין
ומוסיפין", תשובת הגדר ותשובת המשקל.
ו"דורשין", ודרשת וחקרת אחר דקות הרע והעלם הרע,
ואז נעשה בר לבב, דההשגה מתקבלת בלב, ולכא פלג
לכל שייפין.

והינו לפשפש ולחפש גם דקות הרע שבו
לבערם ולהיות בבחינת "בר לבב", דלכבו יהיה טהור
ונקי, והוא דמה שמשגי במחו יתקבל בהלב. דהנה
ההשגה הוא טוב, (והינו דכל אחד ואחד משיג כפי
טוב), וכמו בענין דהני' ואלקים כלא מדיח, הנה
בהשגה הרי זה משג בהשגה טובה, וכידוע ענין זה
בארבה, דכאשר אנו רואין שיש איזה מציאות, הרי
בהכרח דיש איזה דבר שממנו נעשה, והדבר שעושה
את ה"ש הנה הרי אינו ממהותו של ה"ש, דהלא יש
מ"ש הוא שגר גמור, ובהכרח שהמהנה הוא אכן, והינו
האין האלקי, דכן מרגיש האדם זאת בנפשו, ומזה הוא
מבין איך שהוא בעולם דהעקר הוא האין האלקי, ואם
כן יודע כי הטבע (בגמטריא אלקים), הנה באמת הוא
למעלה מהטבע, וזה משיגים בטוב, אמנם השגה זו
אינה באה ללב, כי "פרעה" אותיות "הערף"³², שעומד
במצר הגרון, ומפסיק, אשר ההשגה כמו שהיא במח
לא תגיע אל הלב. וזהו ג' שרי פרעה, שהם קנה וקט
וורידין, דפרעה אמר "לא ידעתי את הני'", ו"מי הני'
אשר אשמע בקולו", דמשם אלקים ידע גם פרעה, דשם
אלקים בגימטריא הטבע, מזה ידע גם פרעה, אבל משם
הני' שהוא למעלה מדרך הטבע, אמר פרעה "מי הני'",
ועל ידי שריו הנ"ל, (אשר בדרך כלל הוא הנחות

ח"י אלול, תש"ט

33) ראה תיקוני זוהר תיקון סט דף קח. טעמי מצוות להרב
חיים וויטל פרשת וירא. לקוטי תורה ביאור לדיבור המתחיל אלה
פקודי פרק ו.

32) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת וישב וריש פרשת שמות,
ובכמה מקומות. ראה בכל זה תורה אור וארא ביאור לדיבור
המתחיל לכן אמור לבני ישראל. ובהוספות לתורה אור ריש פרשת
ויחי.

לה. הוי' ואלקים - הכל אחד. לו. שהלב מחלק לכל האברים. לז. דופק הלב. לח. וזה בזה תלוי.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

שיחה ד.

אלול באותה שנה היתה בשבת, קבע רבי ברוך את
זמן החופה למוצאי שבת-קודש. רק כמה שבועות
לפני החתונה, הודיע רבי ברוך למחותנו רבי אברהם,
על הסכמתו שיום החופה יהיה ביום הששי שבעה
עשר באלול.

בשנות נדודיו, נפגש רבי ברוך עם הצדיקים
הנסתרים, למד מהם רבות והעריך אותם מאד.
הנהגות הצדיקים הנסתרים, הן לגבי עצמם והן בנוגע
לזולת, יצרו בגאון הצדיק רבי ברוך, חשק גדול
להימנות על חברותם.

כידוע⁶⁰ התעסקו הצדיקים הנסתרים בתקופת

אתמול, שבעה עשר באלול, מלאו מאתיים שנה
לחתנת הוריו של רבנו הזקן: הרב הגאון והצדיק רבי
ברוך ב"ר שניאור זלמן, עם הרבנית מרת רבקה בת
הרב הגאון רבי אברהם מליאזנא.

למרות שיום החופה היה ביום הששי י"ז באלול
ערב שבת-קודש כיתבוא, אך זמן החתונה הוא ח"י
אלול, שכן היה זה אחד מתנאיו של רבי ברוך שהתנה
עם מחותנו הגאון רבי אברהם, שזמן החתונה יהיה
בח"י אלול. ידוע בקבלה מדור לדור, שרבי ברוך רצה
שיום החופה יהיה בח"י אלול, אך כיוון שקביעות ח"י

בהיותו בן תשע-עשרה שנה ב'ועד החבריא קדישא'
בתור חבר טוב כאחד מהם.

משנתבסס מעמדו של הבעל-שם-טוב נ"ע בעדת
ה'חבריא קדישא' של הצדיקים הנסתרים, הציע
בפניהם דרך חדשה בעבודת הצדיקים: להקדיש
שימת לב גם על האנשים הפשוטים, לחזקם
בעבודתם הפשוטה, בתפילתם ואמירתם תהילים
בתמימות, ולהשתדל להושיב מלמדים בעיירות
ובמושבים של אנשים פשוטים אלה, כדי ללמד את
ילדיהם תורה וגם לומר אגדה בפני המבוגרים.

הצעתו זו של הבעל-שם-טוב התקבלה, ובמשך
כמה שנים כבר ראו את הפירות הטובים והתועלת
הרבה ממנה. עם התמנותו של הבעל-שם-טוב
לנשיא⁶³ קיבלה דרכו זו של הבעל-שם-טוב בקירובם
של האנשים הפשוטים עמדה נרחבת.

דרך הבעל-שם-טוב שעסק בה כל ימיו, וגם
ביקש את חבריו מהחבריא קדישא לנהוג כך: לזכות
אנשים נשים וטף שבבתיהם ובמקומות עבודתם, יודו
ויברכו את שמו של הקב"ה עבור בריאותם
ופרנסתם, על-ידי שעל שאלות על מצב בריאותם
ופרנסתם שלהם ושל בני ביתם - יענו בדברי שבח
והודיה להקב"ה - נתפרסמה ביותר בין קהל עדת
ישורון במאות עיירות וישובים.

עוד בזמן נשיאותו של הגאון הצדיק רבי אדם
בעל שם, כשמורנו הבעל-שם-טוב היה חבר 'ועד
השלושה' של עדת הצדיקים הנסתרים, הציע הבעל-
שם-טוב לנשיא ולחבריא קדישא, שבעבודתם
הקדושה יקדישו חלק רב לעבודה נרחבת להקניית
המידה הטובה של 'אהבת ישראל'.

תורה שלימה בת הרבה הלכות, פיתח מורנו
הבעל-שם-טוב במסכת 'אהבת ישראל' עוד בזמן
היותו נסתר, וכשהגיע הזמן המאושר ובשמים
הכריחו אותו להתגלות, הגביר הבעל-שם-טוב בין
שאר פעולותיו את דרכו ב'אהבת ישראל', פעולה
שבמשך זמן קצר משכה אלפי משפחות בערים
ועיירות להתקרב אל דרך הבעל-שם-טוב נ"ע.

במשך שמונת השנים, תצ"ד-תק"ב, מאז התגלות
הבעל-שם-טוב עד לשנה בה נפגש הגאון הצדיק רבי
ברוך עם תלמידי הבעל-שם-טוב - נתפרסמה כבר
שיטת הבעל-שם-טוב פחות או יותר.

* * *

קיץ תק"ג, אחרי שהייתו של רבי ברוך משך זמן

נשיאותם של הגאון הצדיק רבי יואל בעל שם, והגאון
הצדיק רבי אדם בעל שם, בעבודת הקודש של הפצת
תורת הקבלה בין בני תורה, אך הכל נעשה בתכלית
ההסתר, ורק בין בני תורה.

* * *

"אהבת ישראל" בת מאתיים השנה ויותר, שנטע
מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע בעדת החסידים לכל
מפלגותיהם, הענפים השונים שבאילנא דחיי, תלמידי
מורנו הבעל-שם-טוב ותלמידי תלמידיו החבריא
קדישא זי"ע שהקיפו - בלי עין הרע - שלושת רבעי
- כן ירבו - של כלל ישראל, היתה לה השפעה טובה
גדולה גם על היראים ושלמים שבחלק הרביעי בכלל
ישראל, בפרט זה של אהבת ישראל.

אהבת ישראל היא ירושה שהנחיל מורנו הבעל-
שם-טוב לכלל ישראל. בזכרונותי משנת תרנ"ו, ישנה
רשימה איך שביום מלאות לו שש-עשרה שנה -
בשנת תע"ד - הגיע הבעל-שם-טוב, באמצעות
אימרה מסויימת ששמע מאליהו הנביא, לדרך
בעבודה שהיא היא המקור ל'אהבת ישראל' הזו
שנטע מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע בתלמידיו הקדושים
ובמקושריו, כשנתמנה לנשיא עדת הצדיקים. חלק
קטן מהרשימה האמורה - משנת תרנ"ו - אתן
להעתיק⁶¹.

בפיוס⁶² שפייס הקב"ה כביכול את הלבנה, יש גם
מה ש"צדיקים יקראו על שמך". צדיקים הם כמו
הלבנה. השמש היא תמיד באותו מצב, ואילו ללבנה
יש זמנים קבועים בהם היא מתעלה מקטנות לגדלות.
כשהלבנה בתחילת חידושה, וכשהיא עדיין בתכלית
הקטנות, היא גם-כן מהות של לבנה אלא שהיא
בבחינת קטנות. כך גם בצדיקים: גם בצעירותם הם
צדיקים במהותם, אלא שזה עדיין בקטנות, והם
גדלים מזמן לזמן. כך היה גם עם מורנו הבעל-שם-
טוב נ"ע.

כידוע, נתקבל מורנו הבעל-שם-טוב נ"ע עוד
בקטנותו בעדת הצדיקים הנסתרים, וגדל מזמן לזמן
בעילוי אחר עילוי. את מעמדו ומצבו האמיתי של
הבעל-שם-טוב לא ידעו הרבה שנים גם גדולי עדת
הצדיקים הנסתרים, ונשיאם הגאון הצדיק רבי אדם
בעל-שם.

מורנו הבעל-שם-טוב היה צדיק נסתר גם בפני
עדת הצדיקים הנסתרים ונשיאם הקדוש. תודות
לכשרונותיו המופלאים ומדותיו הטובות, נתקבל

(63) תצ"ד-תק"ך.

(61) נדפסה לקמן.

(62) חולין ס, ב.

נפקדה, היה רבי ברוך בצער, וכשנפגש עם חברו
 לחיים ר' יצחק שאול, החליט ללכת אל הבעל-שם-
 טוב, ובהסכמת אשתו הרבנית מרת רבקה, נסעו, הוא
 ור' יצחק שאול, במנחם-אב תק"ד למזיבוז אל הבעל-
 שם-טוב.
 פרטי הענינים - עד כמה שהם ידועים בקבלה
 מרבי לרבי, ומזקני חסידי הרב המגיד ממזריטש -
 שאירעו עם רבי ברוך במזיבוז - מסופר במקום אחר.
 הבעל-שם-טוב היה עורך סעודה בכל שנה בח"י
 אלול ואומר תורה. כך היה גם בח"י אלול תק"ד
 שקביעותו היתה ביום רביעי. בברכת ה"לחיים"
 שבירך הבעל-שם-טוב את הגאון הצדיק רבי ברוך,
 אמר: "למועד הזה ממש, אתם חובקים בן". ובשנת
 תק"ה, ח"י אלול, נולד רבנו הזקן.

ח"י אלול תש"ג

בדוברומיסלא בחברותא עם האברך החסיד ר' יצחק
 שאול בן הגאון החסיד ר' ניסן מלמד - היה במשך
 זמן בחברותא עם הגאון הצדיק רבי יששכר דוב
 מקאבילניק, וכמה פעמים למדו את הכתבים של
 תורת הבעל-שם-טוב, שהגאון הצדיק רבי יוסף -
 חותנו של רבי יששכר דוב - המגיד מליובאוויטש -
 רשם, אז נעשה רבי ברוך למקושר של הבעל-שם-
 טוב.
 רוב זמני הקביעות של שמחת נישואין אצל נשיאי
 חב"ד הם ביום הששי, זכרון ליום הקבוע לנישואי
 רבי ברוך עם הרבנית מרת רבקה.
 במקום אחר מסופר על חתונה זו וההסתדרות
 איך שהסתדר הגאון הצדיק רבי ברוך אחרי החתונה.
 כשעברו עשרה חדשים, והרבנית מרת רבקה לא

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ט - בעל הבית ומשרתו

שיחה ממושכת קיים ר' שמשון אליהו עם מורו של בנו. ר' נפתלי זאב הבהיר לו שמלבד
 לימוד התורה אין שום דבר חשוב בעיניו. אפילו מדת הרחמנות יש לה מקום אך ורק על-פי
 הנחיות המוח הקר. כך, למשל, מצוות הצדקה, אף היא, ככל הדברים אליבא דר' נפתלי זאב,
 צריכה להיות מדודה ושקולה. על-פי שורת הדין - היה אומר - אסור לתת צדקה יותר מחמישית
 מן הרכוש ולא פחות משקל לשנה. הרי כאן מדה מדויקת, מינימלית ומקסימלית.

אף את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ניסה ר' נפתלי זאב להסביר על דעתו: ראשית, אומר
 רבי עקיבא ב"ירושלמי" (נדרים פרק ט) על מצווה זו שהיא "כלל גדול בתורה", ודבר זה מוכיח,
 לדעתו, כי משמעות אהבה היא - העדר השנאה. יש גם הסברו של הלל הזקן האומר: "מאי
 דעלך סני - לחברך לא תעביד" (=השנוא עליך - לא תעשה לחברך), הרי שהעניין מתמקד באי
 שנאה ולא באהבה ממשית. צרף לזה את מאמרו של רבה בר אבוא (כתובות ל"ז) לגבי חייב
 המיתה: "ברור לו מיתה יפה", והרי לך שיטה שלימה של "אהבה"... אשר לאנשי ההמון,
 עמי-הארץ, הצביע רבי נפתלי זאב על המאמר (כתובות ח): "אין פורעניות באה לעולם אלא
 בשביל עמי הארץ".

ר' שמשון אליהו, שהיה ספוג מדות טובות אותן למד מדודו זקנו רבי יחיאל משה, לא היה
 מסוגל לעכל את הדבר. למרות שהעריך את ר' נפתלי זאב על למדנותו הגדולה ועל אשר נטע
 בלב בנו יחידו אהבה לתורה - חש שבמידה כלשהי קלקל הלה את בנו.

רק עתה למד ר' שמשון אליהו להעריך את דודו-זקנו, שהוריש לו ירושה רוחנית כה יקרה.
 בעצם ידע מעט מאד על תולדותיו של דודו-זקנו. הוא עצמו מיעט לשוחח על עברו. ידיעותיו
 של ר' שמשון אליהו בנושא זה באו לו מסיפורי אמו:

1 אב עשיר היה לו לר' יחיאל משה, אשר שידכו עם בתו היחידה של עשיר אחר, הוא ר'
2 זבולון השותק. ר' יחיאל משה חי בתחילה חיים מאושרים ונעימים. הן לאביו והן לחותנו היו
3 בתי-מדרש משלהם, שבהם החזיקו על חשבונם "עשרה בטלנים" שהיו יושבים ולומדים. רכושו
4 של האב בפראג היה גדול, אך רק חלק ממנו השאיר לבנו ולקרובים, ואילו את המותר פיזר
5 לצדקה.

6 שלושים וחמש שנה חי ר' יחיאל משה עם אשתו, שלא ילדה לו ילדים. כשנפטרה נתן חלק
7 מרכושו לצדקה ועבר לדור בביתם של [=אחייניו] הורי ר' שמשון אליהו, תחילה בקראקא,
8 ולאחר מכן בוויטבסק. כיוון שעדיין היה לו רכוש ניכר - חיפש אנשים זקוקים לעזרה, הוא היה
9 שולח אנשים על-פני ערים ועיירות לחפש יתומים ויתומות ולכלכלם על חשבוננו. הרבה נתן
10 לישיבות, לתלמידי חכמים, ולסתם בעלי-בתים שהיו ל"יורדים".

11 את זמנו חילק בין שיעורים ולימודים שונים. בכל יום למד לעצמו דף גמרא בעיון רב. נוסף
12 לכך קבע מספר שעות ביום לשיעור משותף עם יהודי בשם ברוך הצבעי. בשארית יומו למד
13 מדרש ואמר תהלים ברבים, במיוחד לימד את הצבור מדות טובות על-פי תורת המהר"ל מפראג.
14 אחת המסורות מפי המהר"ל היא לומר כל יום לפני התפלה את שירת "האזינו", שהמהר"ל רואה
15 אותה כסגולה לטהרת המוח והלב. לדעת המהר"ל גם על סוחרים ובעלי מלאכה לומר פרשת
16 "האזינו" מספר פעמים ביום, משום שהדבר מהווה סגולה להצלחה, לפיכך נדרש כל אחד לדעת
17 "האזינו" בעל-פה. כן ראה המהר"ל באמירת "האזינו", מספר פעמים ביום, סגולה לאריכות
18 ימים.

19 בזיכרוננו של ר' שמשון אליהו נחרתה השיחה שניהל בילדותו עם דודו זקנו בקשר לפינחס
20 המשרת. אותו פינחס היה כבר יהודי בגיל שבעים, גבוה, רחב גרם ובעל זקן לבן. כל ימיו עבד
21 עבודת פרך על-מנת להשתכר את לחמו. לעת זקנתו התקבל כמשרת בבית אביו של ר' שמשון
22 אליהו.

23 היה זה יום חורפי לפנות ערב. ר' שמשון אליהו ישב בחדרו של ר' יחיאל משה. פינחס
24 נכנס לחדר כשחבילת עצים על שכמו כדי להסיק את התנור. כאשר ראה אותו ר' יחיאל משה,
25 שהיה בעצמו אדם זקן, התרומם מלוא קומתו ולא חזר לשבת עד שפינחס השלים את עבודתו.
26 ר' שמשון אליהו לא היה בטוח שדודו-זקנו אכן התכוון לקום לכבודו של המשרת הפשוט. הוא
27 שאל אותו, אפוא, על כך. "וודאי!" - השיב ר' יחיאל משה - "הרי זה פסוק מפורש: מפני שיבה
28 תקום, והדרת פני זקן".

29 ר' יחיאל משה לא הסתפק בתשובתו זו, והוסיף באנחה: "כמה מקנא אני ביהודי פשוט זה,
30 המתפרנס מיגיע כפיו, ואילו אנכי מתפרנס מ"נהמא דכיסופא" (לחם בזיון), שהורי השאירו לי
31 בירושה".

32 עדיין זכור היה היטב לר' שמשון אליהו הויכוח שניהל בנידון עם דודו-זקנו. הוא הזכיר
33 לר' יחיאל משה את מאמר חכמינו ז"ל (קידושין ל"ב). "אין זקן אלא מי שקנה חכמה", אך ר'
34 יחיאל משה ענה לו במאמר אחר (שבת ל"א): "ניקום מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא" (=נקום
35 מפני פלוני שהוא אדם ירא חטא), והרי פינחס המשרת - טען ר' יחיאל משה - הוא ירא שמים
36 ואומר תמיד פרקי תהלים בכוונה.

37 לפני פטירתו ציווה ר' יחיאל משה חלק קטן מעיזבונו לקרובי משפחה, ואת השאר לצדקה.

1 מאוחר יותר, כשנבדקו חשבונותיו, התברר מה גדולים היו הסכומים שחילק לצדקה, למטרות
2 שונות. הוא קיים את מצוות מתן בסתר במידה אמיתית.

3 איש אימונו של ר' שמשון אליהו היה ר' משה, שבינוביטש כונה בתואר "הנאמן". מוצאו
4 של ר' משה היה, כר' שמשון אליהו עצמו, מוויטבסק, ושניהם היו מכירים מנוער. ר' שמשון
5 אליהו חש קשר נפשי חזק לר' משה, משום שדרכו היתה דומה לדרך דודו־זקנו ר' יחיאל משה.
6 כאשר מונה ר' שמשון אליהו למנהל אחוזותיו של הגרף ליפסקי - לקח את ר' משה לעזור
7 אישי. ר' משה ניהל את פנקסיו והיה יד ימינו. ר' שמשון אליהו גילה לו את כל סודותיו וקבע
8 אותו ליועצו הפרטי.

9 לאמיתו של דבר, היה ר' משה מדריכו ומוכיחו של ר' שמשון אליהו. רצונו של ר' שמשון
10 אליהו היה בעיקר שר' משה יעקוב אחר התנהגותו כדי להצביע, במידת הצורך, על עיוותים
11 מצידו תוך דרישה לתקנם.

12 לתפקיד זה הגיע מסיבה מסוימת: ר' שמשון אליהו, שחונן בעושר, גדולה וכבוד, היה זמן
13 מסוים חשוך בנים. הילדים שילדה לו אשתו לא התקיימו, רחמנא ליצלן, ומתו סמוך ללידתם.
14 הדבר כאב מאד לר' שמשון אליהו, ופעם השיח את צערו לפני ר' משה.

15 "הייתכן ש"קודשא־ברוך־הוא עבד דינא בלא דינא" (=הקדוש ברוך הוא יעשה דין בלא
16 משפט) - שאל ר' משה את בעל־הבית שלו, והסביר לו שהוא חייב לערוך חשבון־נפש, על־מנת
17 למצוא עוולות שביצע ולתקנן. אחר במקומו של ר' שמשון אליהו היה מתרגו על שמטיפים לו
18 מוסר: הכיצד ייחשב הוא, העשיר הגדול בעל צדקה ומידות טובות, כחוטא? ברם, ר' שמשון
19 אליהו הודיע לר' משה שהוא מוכן לשמוע לעצתו. מיד הכניס אותו לסוד ענייניו, במגמה שיסייע
20 לו לבחון את מעשיו ולמצוא במה חטא. ר' שמשון אליהו עשה ככל שהורה לו ר' משה, וכשנולד
21 לו בנו לאחר מכן - כבר נשאר בחיים. היה זה יעקב אייזיק, בנו יחידו.

22 עתה, כשראה ר' שמשון אליהו שביחס למדות טובות אין לו לר' נפתלי זאב השפעה רצויה
23 על בנו, שוחח על כך עם ר' משה.

24 ר' משה חיווה את דעתו שאין עתה אפשרות לשנות את דרכו של יעקב אייזיק, בין אם זה
25 מפני השפעת מורו ובין אם זה מחמת אופיו, וייתכן שהזמן עצמו ישנה אותו.

26 כשבגר יעקב אייזיק הכניסו אביו לעסקיו ובהדרגה העבירם לגמרי לטיפולו. ר' שמשון
27 אליהו הקדיש את חייו לעבודת הכלל.

28 במלאת חמישים שנה להשתקעותו בינוביטש נפטר ר' שמשון אליהו, ובנו תפס את מקומו
29 כמנהל אחוזות הגרף.

30 ר' יעקב אייזיק קבע זמן ללימוד תורה לא רק לעצמו כי־אם גם עם אחרים. הוא ייסד שיעור
31 ברכים, אותו השמיע בעצמו. היתה לו גם את הדעה בענייני הקהל בינוביטש. ברם, הוא לא היה
32 כאביו, ולא התיידד עם אנשים פשוטים ועניים. להיפך, הוא הסתכל עליהם מלמעלה למטה
33 ואפילו כשנתן צדקה לא היה זה בסבר פנים יפות כאביו, כי־אם כמי שרוצה לצאת ידי חובתו.

34 כעבור עשרים שנה פרצה מחלוקת בין יורשי הגרף ליפסקי. ר' יעקב אייזיק ראה שסוף־סוף

- 1 לא יצליח לנהל כראוי את האחוזה, והחליט לסגת בעוד מועד. הוא אסף את כל היורשים
- 2 ובפיקוח ממשלתי העביר להם את רכושם בשלמות ובסדר.
- 3 ר' יעקב אייזיק החל לעסוק במסחר, הוא החל לסחור בפשתן, והצליח בכך, בעזרת שלושת
- 4 בניו. הוא נשאר בעל-בית נכבד בינוביטש ובעל הדעה, למרות שמעולם לא רצה לקבל עליו
- 5 משרה או תואר רשמי. "ממילא יש לי את הדעה" - היה אומר בחיך - "ישארו הכיבודים עבור
- 6 אלה הפנויים לכך".
- 7 בינוביטש ידעו שר' יעקב אייזיק רוצה שאפילו בענייני תורה תהא דעתו הקובעת. איש לא
- 8 העיז להתווכח איתו בשיעורו, וכשעשה זאת משהו, יהא זה הלמדן הגדול ביותר, היה ר' אייזיק
- 9 מגיב תוך זלזולים בכבודו.
- 10 אם-כן, לא היה כל פלא שר' יעקב אייזיק הנכבד ייתפס לעובדה ששלמה האופה הפסיק
- 11 בתפילתו ועלה לתורה. לר' יעקב אייזיק, כלשאר הליצנים שהיו אז בבית-המדרש, היתה זו שעת
- 12 כושר ללעוג על חשבון האופה הפשוט ולצערו. ברוך, שראה זאת, עמד נדהם.
- 13 - "היודע אתה את אשר עוללת"? - גער ר' יעקב אייזיק באופה "ביזית את התורה, הוצאת
- 14 ברכה לבטלה וחיללת שם שמים"!
- 15 שלמה התפתל מכאבים לקול התוכחה של ר' יעקב אייזיק. דמעות עמדו בעיניו והוא החל
- 16 להתחנן ולבקש מר' יעקב אייזיק שירחם עליו ויורה לו דרך תשובה.
- 17 "עליך לצום שני וחמישי ושני" - פסק ר' יעקב אייזיק בחיך של לעג.

אגרות קודש

[תחלת מ"ח תרפ"ב]

- 14 ע"כ צריכים לדעת את מי יתחברו. וכמו למשל בנו ר' . .
- 15 . שי' הדר בעיר נויארק, מלבד שצריכים לבוא איליו
- 16 בכתובי בכל עת, הנה גם על האב להשתדל לידע ולחקור
- 17 אחרי אנשי כשרים מאנ"ש שי' בנויארק להתדבר עמם
- 18 ולבקשם כי יקרבו את בנו שי' וב"ב וגם לבנו לכתוב בזה
- 19 כי את אלו ואלו יתרועע. וכן לבנו ר' . . שי' הדר בבאקו
- 20 וכן כולם. וזאת תורת האדם בירידת הנשמה מאיגרא
- 21 רמא לבירא עמיקתא להגוף והנה"ב, אשר זאת כל
- 22 עבודתינו להעמיד צבאות הוי' צבאות לומדי ומחזיקי
- 23 תורתו ית' להדריכם בקביעות עתים לתורה איש איש
- 24 כאשר יוכל, ולהפריש מעשר, לשמור את הש"ק והמועד,
- 25 וטהרת תום בית ישראל.
- 26 בשם.

- 1 . . . דההיא שדה אשר ברכו הוי' כו' וזאת היא תורת
- 2 האדם אשר זכהו השי"ת בבנים ובבנות באריכות ימים
- 3 ושנים, להשתדל בכל עת להדריכם בדרך התו' והמצוה,
- 4 לילה ויום יהגה במחשבתו דיבוריו ומעשיו לקרבם בכל
- 5 מיני קירוב בדיבור ובכתב לידע מעניניהם ולהתענין
- 6 בעניניהם, למצוא ענינים במה לדבר עמם, באופן
- 7 שיתקרב לבבם לעבוד את ה' איש איש באשר יוכלו,
- 8 האבות והאמהות בעניניהם, הבנים והבנות בדרכיהם.
- 9 וחוב קדוש על כל אחד מישראל לחשוב בזה בעיון
- 10 הגמור אשר בכ"מ היות בניו ובנותיו נתונים שם, הנה
- 11 מלבד זה שבא אליהם בדברים, ישתדל לידע מפרטי
- 12 האנשים הנמצאי במקום מגו[ר] בניו ועניניהם, להיות כי
- 13 מטבע האדם להיות נמשך אחרי גרי המקום ההוא, אשר

בא , פִּי־תִצָּא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

ש"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו' קֵאֵי עַל מִלְחַמַּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית

שני כב וְכִי־יְהִיָּה בְּאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט־מוֹת וְהוֹמַת
וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עֵץ: כג לֹא־תָלִין נָגְלָתוֹ עַל־הָעֵץ
כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֵנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים
תִּלְוִי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה: ס כב * לֹא־תִרְאֶה
אֶת־שׁוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת־שׂוֹי נִדְחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
מֵהֶם הַשֵּׁב תִּשְׁבֻּם לְאָחִיךָ: ד וְאִם־לֹא קָרוֹב
אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעָתוּ וְאִם־פָּתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ
וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתּוּ לוֹ:
ז וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוֹר וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן
תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֹת אַחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאבֹד מִמֶּנּוּ
וּמִצְאָתָהּ לֹא תֹכֵל לְהִתְעַלֵּם: ס - לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֲמוֹר אַחִיךָ אוֹ שׁוֹר נָפְלִים בְּדֶרֶךְ

והַתְּעַלְמֹת מֵהֶם הָקָם תָּקִים עִמּוֹ: ^ה לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבֹּר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבָּשׁ גִּבֹּר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תִעָבֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּלַעֲשָׂה אֵלֶּה: ^פ כִּי יִקְרָא קוֹנ־צִפּוֹר ^ו לַפִּנְיָךְ בְּדֶרֶךְ בְּכַל־עֵץ ^ז אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֲפֹרָחִים אוֹ בִיצִים וְהָאֵם רִבְצָת עַל־הָאֲפֹרָחִים אוֹ עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים: ^ח וְשַׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים: ^ט

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יוס יג חשון)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם

מִבְּאֵר בַּתְּנִיא (אגרת הקדש ס"ב), שִׁמְחָשְׁכֶת לְשׁוֹן הָרַע חֲמוּמָה יוֹתֵר מִדְּבוּר: "וְאִישׁ אֶת רַעַת רָצָהוּ אֶל תַּחֲשֹׁבוּ בְּלִבְכֶּם כְּתִיב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב לַעֲוֹלָם, וְאֵם תַּעֲלֶה יִהְיֶה כְּמִלּוֹ בְּהַדְּף עֵשֶׂן, וְכִמּוֹ מִחֲשָׁבֶת עֲבוּדָה־זָרָה מִמֶּשֶׁ. כִּי גְדוּלָּה לְשׁוֹן־הָרַע כִּנְגֵד עֲבוּדָה־זָרָה וְגִלּוּי צָרִיז וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְאֵם בְּדִבּוּר כָּךְ כו'. וְכִּכּוּר נִדְעַה לְכָל חֲכָם־לֵב יִתְרוֹן הַקָּשֶׁר הַמִּחֲשָׁבָה עַל הַדְּבוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוֹטֵב."

שְׁלִישִׁי ^ה כִּי תִבְנֶה בֵּית חֹדֶשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִנְךָ וְלֹא־תֵשִׁים דָּמִים בְּבִיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: ^ו לֹא־תִזְרַע בְּרִמְךָ בְּלֵאִים פֶּן־תִּקְדָּשׁ הַמְּלָאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם: ^ז לֹא־תַחַרֵּשׁ בְּשׁוּר־וּבְחֹמֶר יַחֲדוּ: ^ח לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲמָנוֹ צִמֹּר וּפִשְׁתִּים יַחֲדוּ: ^ט גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע בְּנִפּוֹת בְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ: ^י כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָה: ^{יא} וְשָׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים: ^{יב} וְלָקַח אָבִי כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה וְאָמַר וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלִי כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה: ^{יג} וְאָמַר אָבִי כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וּשְׁנָאָה: ^{יד} וְהִנֵּה־הוּא שָׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מִצָּאתִי לְבִתִּי בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלִי בְּתִי וּפְרָשׁוֹ הַשִּׁמְלָה לִפְנֵי

זִקְנֵי הָעִיר: ^{טו} וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ: ^{טז} וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל לְשַׁלַּחָה בְּלִי־יָמִיו: ^{יז} וְאִם־אָמַת הִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצָאוּ בְּתוּלִים כְּתִיב לִנְעֵר קִרִּי לְנֶעֱרָה: ^{יח} וְהוֹצִיאוּ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקִלוָּּהּ אֲנָשֵׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי־עָשָׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזֹנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבָּךְ: ^{יט} כִּי־יִמָּצָא אִישׁ שֹׁכֵב ^כ עִם־אִשָּׁה בְּעַלְתָּ־פֶעַל וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ^{כא} כִּי יִהְיֶה כְּתִיב גַּעַר קִרִּי גַעַרָה בְּתוּלָה מֵאֲרֻשָּׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָה אִישׁ בָּעִיר וְשֹׁכֵב עִמָּהּ: ^{כב} וְהוֹצִיאָתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר ^{כג} הָעִיר הַהוּא וּסְקִלְתֶם אוֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה עַל־דְּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבָר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעָהוּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבָּךְ: ^{כד} וְאִם־בִּשְׂדֶּה יִמָּצָא הָאִישׁ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרֻשָּׁה וְהַחֲזִיקָהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּהּ וּמָתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־שֹׁכֵב עִמָּהּ לְבָדּוֹ: ^{כה} כְּתִיב וְלִנְעֵר קִרִּי לְנֶעֱרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבָר אֵין כְּתִיב לִנְעֵר קִרִּי לְנֶעֱרָה חֲטָא מוֹת כִּי כָּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רַעְהוּ וּרְצָחוֹ גָּפֵשׁ כֵּן הַדְּבָר הַזֶּה: ^{כו} כִּי בִשְׂדֶה מִצָּאָה צִעֲקָה כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרֻשָּׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ^{כז} כִּי־יִמָּצָא אִישׁ כְּתִיב גַּעַר קִרִּי גַעַרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרֻשָּׁה וּתְפִשָּׁה וְשֹׁכֵב עִמָּהּ וּנְמִצָּאוּ: ^{כח} וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאָבִי כְּתִיב הַנֶּעֱר קִרִּי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלַחָה כְּלִי־יָמִיו: ^{כט} לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה בְּנֶה אָבִיו: ^ל לֹא־יָבֹא פְּזוּע־דָּפָא

וּכְרוֹת שְׂפֹכָה בַקֹּהֶל יְהוָה: ^א לֹא־יָבֹא מִמּוֹזַר בַּקֹּהֶל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂינִי לֹא־יָבֹא לוֹ בַּקֹּהֶל יְהוָה: ^ב לֹא־יָבֹא עִמּוּנִי וּמוֹאָבִי בַקֹּהֶל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂינִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בַּקֹּהֶל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ^ג עַל־דִּבְרֵי אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבִמִּים בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת־בָּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהִימָה לְקַלְלֶךָ: ^ד וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמָעַי אֶל־בָּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקֹּלֶלָה לְבִרְכָּה כִּי אֶהְיֶה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ה לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמְךָ וּטְבַתְּךָ כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: ^ו ^ז

~ נקודות משיחות קודש ~ (29 קטעי שיחות י עמ' 29)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְגָּם

אָמְרוּ רַ"ל "לִישְׁנָא תְּלִיתָאֵי קְטִיל תְּלִיתָאֵי" - הַמְדַּבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאֵדָם שֶׁעָלִיו מְדַבְּרִים. וְקָשָׁה, מִהִי אֲשַׁמְתוּ שֶׁל הָאֵדָם שֶׁעָלִיו דִּבְרוּ. וַיֵּשׁ לִזְמַר, דִּהְיָה הַדְּבִיר מוֹצִיא מִן הַהַעֲלָם, מִחֻשְׁבָּה, אֶל הַגְּלוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאָדָם, חֲרִי זֶה בְּהַעֲלָם, וְהַקִּבְ"ה מֵאֲרִיף אֵף וּמִחֻשָּׁה שִׁישׁוּב בְּתִשׁוּבָה. אֵף כְּשֶׁמְדַבְּרִים עַל כָּךְ וְהַדְּבַר מֵתְגַלֵּה בְּעוֹלָם הַדְּבִיר, עָלִיל לְצִאת מִזֶּה קְטֹרוֹג שִׁיגְרָם גִּזְק.

רַבִּיעִי ^א לֹא־תִתְעַב אָדָמִי כִּי אֲחִיךָ הוּא לֹא־תִתְעַב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ: ^ב בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בַּקֹּהֶל יְהוָה: ^ג כִּי־תֵצֵא מִחֻנָּה עַל־אִיְכִיד וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דִּבְרֵי רָע: ^ד כִּי־יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה מֵהוֹר מִקְרֵה־לֵּילָה וַיֵּצֵא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ^ה וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב יִרְחֵן בָּמִים וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: ^ו וַיֵּד תִּהְיֶה לָךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ: ^ז וַיִּתֵּד תִּהְיֶה לָךְ עַל־אֲזֹנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרִיתָ בָּהּ וּשְׁבַתָּ וּכְסִיתָ אֶת־צִאתְךָ: ^ח כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵתְהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אִיְכִיד לְפָנֶיךָ וְהָיָה מִחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בָךְ עֲרוֹת דִּבְרֵי וְשָׁב

מֵאַחֲרֶיךָ: ^א לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל־אֲדָנָיו אֲשֶׁר־יִנְצֹל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדָנָיו: ^ב עַמּוֹךְ יֹשֵׁב בְּקֶרֶבְךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּפוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ^ג לֹא־תִהְיֶה קִדְּשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ד לֹא־תָבִיא אֶתְנֶן זֹנֶה וּמַחֲוִיר כָּלֵב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם: ^ה לֹא־תִשָּׂא לְאֲחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אָכַל אֶכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דִּבְרֵי אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: ^ו לִנְכַּרִי תִשָּׂא וְלֹא־אֲחִיךָ לֹא תִשָּׂא לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ז כִּי־תִדְרֹךְ גֵּדֶל לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵז לְשִׁלְמוֹ כִּי־דִרְשׁ יִדְרֹשְׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמּוֹךְ וְהָיָה בָךְ חֲטָא: ^ח וְכִי תִחְדַּל לְגֵדֵר לֹא־יִהְיֶה בָךְ חֲטָא: ^ט מוֹצֵא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַתָּ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִי: ^י

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש י עמ' קצד)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְגָּם

שֶׁמַּעֲתִי מִכִּ"ק מו"ח אֲדָמוֹר זְכוּקִלְהָה נִבְגַּ"מ זי"ע, שֶׁסֶפֶר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לִ'יְחִידוֹת' וְשָׁאֵל תַּקֵּן עַל אֵיזָה עֲנִינִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה תֵאָר מִצְבוֹ הַרוּחָנִי בְּאוֹתוֹת מִבְּהִילוֹת. וְעֵנָהוּ כִ"ק מו"ח אֲדָמוֹר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֲמֵר הָעֵנִין דִּלְשׁוֹן־הָרַע, שֶׁאֲסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבָרֵי וְגַם עַל עֲצָמוֹ. וְד"ל.

חֲמִישִׁי ^א כִּי תָבֹא בְּכָרִם רִעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ שְׂבַעְךָ וְאֶל־כָּלֶיךָ לֹא תִתֵּן: ^ב כִּי תָבֹא בְּקָמַת רִעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידֶךָ וְחִרְמִשׁ לֹא תִנִּיף עַל קָמַת רִעֶךָ: ^ג כִּד ^ד כִּי־יִקְחָה אִישׁ אִשָּׁה וּבָעֻלָּה וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָאֲחֶן בְּעֵינָיו כִּי־מִצָּא בָּהּ עֲרוֹת דִּבְרֵי וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: ^ה וַיֵּצֵאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ^ו וְשִׁנְאָהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ

– עֲמַלְק מִטָּמֵא אֶת הָאָדָם, כְּפָרֹשׁ"י רִישׁ פְּרֶשֶׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן
עֲרָאִי וְטָמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקְרַע אֱלֹקִים אֶל בָּלְעָם".

שְׁבִיעִי ^ד לֹא־תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיד אוֹ
מִגֵּרָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ: ^ט בְּיוֹמוֹ תִּתֶּן
שָׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֹּׁמֵשׁ כִּי עָנִי הוּא
וְאֵלָיו הוּא נִשָּׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עֲלֶיךָ
אֱלֹהֵי־יְהוָה וְהָיָה כִּךְ חָטָא: ^{טז} לֹא־יִוָּמְתוּ אָבוֹת
עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ
בְּחַטָּאוֹ יוֹמָתוֹ: ^{יז} לֹא תִפֹּה מִשֹּׁפֵט גֵּר יִתּוֹם
וְלֹא תִחַל בֶּגֶד אֱלֻמְנָה: ^{יח} וּזְכָרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשֵּׁם עַל־פֶּן אֲנֹכִי
מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^{יט} כִּי תִקְצֹר
קִצִּירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בְּשָׂדֶךָ לֹא תָשׁוּב
לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתּוֹם וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה לְמַעַן
יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ^כ כִּי
תִחַבֵּט זֵיתְךָ לֹא תִפָּאר אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתּוֹם
וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה: ^{כא} כִּי תִבְצֹר כֶּרְמְךָ לֹא תַעֲוֹלֵל
אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתּוֹם וְלֹא־לְמִנָּה יִהְיֶה: ^{כב} וּזְכָרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־פֶּן אֲנֹכִי מִצְוֶה
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^{כג} כֹּה «כִּי־יִהְיֶה
רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וְשֹׁפְטִים
וְהַצִּדִּיקִים אֶת־הַצִּדִּיק וְהַרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע:
וְהָיָה אִם־כֵּן הַפּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט
וְהַפְּהוּ לִפְנֵי כִדִּי רָשָׁעוֹ בְּמִסְפָּר: ^{כד} אַרְבָּעִים
יָכֵן לֹא יִסֹּף פֶּן־יִסֹּף לְהַפְּתוֹ עַל־אֱלֹה מִכָּה
רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיד לַעֲנִיד: ^{כה} לֹא־תִחַסֵּם שׁוֹר
בְּדִישׁוֹ: ^{כו} כִּי־יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד
מֵהֶם וּבֶן אִיזֵל לֹא־תִהְיֶה אֶשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
לְאִישׁ זָר יִכְמֶה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחְהָ לֹא־לְאִשָּׁה
וַיִּבְמָה: ^{כז} וְהָיָה הַכֹּהֵן אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם
אֲחָיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ^{כח} וְאִם־
לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבִמָּתוֹ וְעַלְתָּהּ
יְבִמָּתוֹ הַשְׁעֶרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי

הַאֲחִירוֹן אֲשֶׁר־לְקַחְהָ לוֹ לְאִשָּׁה: ^{כט} לֹא־יִוָּכַל
בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שָׁלְחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ
לְהִיזֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטָּמְאָה כִּי־
תוֹעֵבָה הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תִחַטֵּא אֶת־הָאֶרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ^ל ׀

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 310)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמַלְק

שֶׁלשׁ מִצְוֹת נִצְטוּ יִשְׂרָאֵל בְּכַנִּיסְתָּן לְאֶרֶץ - מִנֵּי מֶלֶךְ,
מַחֲתֵת עֲמַלְק וּבְנֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ. הָרִי שְׁמַחֲתֵת עֲמַלְק מִבִּיאַת
שְׁלָמוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה, יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנֵי נְקוּד בְּתַבַּת
”זָכָר” – בְּצִירֵי אוֹ בְּסִגְלֵי. וְיֵשׁ לוֹמֵר, שְׁזָכַר בְּצִירֵי, ב’ נְקוּדוֹת,
רוֹמֵז עַל מַחֲתֵת עֲמַלְק שְׁקוּדָמָה לְשִׁפְתֵי מִקְדָּשׁוֹת, בֵּית רִאשׁוֹן
וּבֵית שְׁנִי. וְזָכַר בְּסִגְלֵי, שֶׁלשׁ נְקוּדוֹת, רוֹמֵז עַל מַחֲתֵת עֲמַלְק
שְׁקוּדָמָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

שִׁשִּׁי ^ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חַדָּשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא
וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנֵה
אַחַת וְשִׁמְחָה אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח: ^ו לֹא־יִחַבֵּל
רָחִים וְרָכַב בִּינְפֶשׁ הוּא חֵבֶל: ^ז כִּי־יִמָּצֵא
אִישׁ גִּנְבַּת נֶפֶשׁ מֵאֲחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְּרֻבוּ
וּמִכְרוּ וּמֵת הַגִּנֵּב הַהוּא וּבַעֲרֶתָ הָרַע
מִקֶּרְפֶּךָ: ^ח הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵי־הַצִּרְעָת לְשֹׁמֵר מְאֹד
וְלַעֲשׂוֹת כְּכָל אֲשֶׁר־יִזְוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
כְּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ^ט זְכוֹר אֶת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ
בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ^י כִּי־תִשָּׂה בְּרַעְיָה מִשְׁנֵאת
מֵאוֹמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲכֹת עִבְמוֹ:
^{יא} בְּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשָּׂה בֹו
יִוצֵא אֶלֶיךָ אֶת־הָעֵבוֹט הַחוּצָה: ^{יב} וְאִם־אִישׁ
עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְמוֹ: ^{יג} הַשֹּׁב תָּשִׁיב לוֹ
אֶת־הָעֵבוֹט כִּבּוֹא הַשֹּׁמֵשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ
וּבִרְכָּךָ וְלֹךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{יד} ׀

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (ספר השיחות תשנ"ט א עמ' 328)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמַלְק

שֶׁלשה פְּרוּשִׁים בְּתַבַּת ”קֶרֶךְ”, זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. קִרְיֹוֹת –
עֲמַלְק מִקְרָר אֶת הָאָדָם, שֶׁעֲבֹדְתוֹ תִּהְיֶה בְּקִרְיֹוֹת. מִקְרָה –
עֲמַלְק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לְרֹאוֹת עֲנִינֵי הַשְּׁנָחָה פְּרִטִּית. טָמְאָה

רַבּא מְבָרַךְ לְעָלֵם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וְיַחְבְּדִי: וְהָא שְׁמָהּ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלֵם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וְיַחְבְּדִי, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמָהּ
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ

אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק

עֲמֶלֶק הוּא מְלֶשֶׁן "וּמֶלֶךְ אֶת רֹאשׁוֹ", הוּא 'חֹתֵךְ' וְאִינוּ
מֵאֲפָשֶׁר לְהַכְנִה הַשְּׂכֵלִית שֶׁבַּמֶּחֱ לְרֹדֶת לְמַדּוֹת שְׁבֵלֵב. זֶהוּ
שְׁנָאֵמַר בּוֹ "אֲשֶׁר קָרָךְ", שֶׁקָּרַר אֶת אֲמוֹת הָעוֹלָם שְׁלֹא יִפְחָדוּ
מִיִּשְׂרָאֵל, לְמַרּוֹת הַנְּסִים וְהַנִּפְלְאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וְקִרְיַת
בְּנֵי־סוּף: שְׁבַע הָאֲמוֹת הֵן שְׁבַע הַמַּדּוֹת הָרְעוּת, וְעֲמֶלֶק גֵּרַם
לָךְ שְׁהִמּוֹת שְׁבֵלֵב לֹא יִשְׁפְּעוּ מִהַהֲכָנָה הַשְּׂכֵלִית שֶׁל
גְּדֻלּוֹת וְעֲצֻמַּת ה' וְיִשְׂרָאֵל.

מִפְטִיר ז' זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק בְּדֶרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: י"א אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב
בְּךָ בְּלִי־הַנַּחֲשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאִתָּהּ עֵינִי וַיִּגַּע וְלֹא
יָרָא אֱלֹהִים: י"ב וְהָיָה בְּהַנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ א' לָךְ
מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצֵן אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לָךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרִי * (זכר)
עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 345)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֶלֶק

כָּאן נֶאֱמַר "מַחַה תִּמְחָה", פְּעֻלַּת הָאָדָם, וְאֵלּוּ בְּסוּף
פְּרִשְׁת בִּשְׁלַח נֶאֱמַר "מַחַה אֶמְחָה", פְּעֻלַּת ה', וְכָתִיב
"מִלְחָמָה לַה' בְּעֲמֶלֶק", שֶׁבְּזֶה מְדַבֵּר הַנִּדְּבָא שֶׁל בְּטוּל
עֲמֶלֶק לְגַמְרִי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה פְּרִשְׁתָּנוּ הִיא ב'מִשְׁנָה תוֹרָה',
שְׁאֵמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עֲצָמוֹ" (וּבְרִיחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְמוֹ אֲרַבְּעָה
הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שְׁאֵמַר "מִפִּי הַגְּבוּרָה". וְכִיּוֹן שֶׁהַגְּלוּי
שְׁלֹמֶעֱלָה מֵאִיר בְּאַרְבָּעָה הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מְדַבֵּר בְּטוּל עֲמֶלֶק
בְּפְרִשְׁת בִּשְׁלַח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפְרִשְׁתָּנוּ.

ק"פ פסוקים, ע"י סימן.

לְהָקִים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי:
ח וְקָרְאוּ־לּוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
לֹא חָפְצָתִי לְקַחְתָּהּ: ט וְנִגְשָׁה יְבָמָתוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחָלְצָה גַּעַל מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקָה
בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אֶחָיו: ו וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית חָלוּץ הַנֶּעֱלָ: ז כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאֶחָיו וְקָרְבָה אִשְׁתּוֹ הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־
אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִכָּהוּ וּשְׁלַחַה יְדֶהּ וְהַחֲזִיקָהּ
בְּמִבְשָׁיו: ח וְקָצְתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחוּם
עֵינֶיךָ: ט לֹא־יִהְיֶה לָךְ בְּכִיסֶּךָ אָבִן וְאָבִן
גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: י לֹא־יִהְיֶה לָךְ בְּבֵיתְךָ אִיפָה
וְאִיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: יא אָבִן שְׁלֹמָה וְצִדֵּק
יְהוֹיָכָן אִיפָה שְׁלֹמָה וְצִדֵּק יְהוֹיָכָן לְמַעַן
יִאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לָךְ: יב כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה
אֱלֹהִים כָּל עֲשֵׂה עוֹל: יג זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לָךְ עֲמֶלֶק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: יד אֲשֶׁר
קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בְּךָ בְּלִי־הַנַּחֲשָׁלִים אַחֲרֶיךָ
וְאִתָּהּ עֵינִי וַיִּגַּע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: טו וְהָיָה
בְּהַנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ א' לָךְ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב
בְּאַרְצֵן אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרִי * (זכר) עֲמֶלֶק מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: פפפ

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעָלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וַיְמַלִּיךְ מְלֻכּוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּתִיבּוֹן וּבִיזְמוּיָן וּבְחִי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעָלְא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָהּ

(* מנהיגנו שה' בעל קורא' אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זָכַר (בצורה) והשני זָכָר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיִיחִים הֵיּא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבִתֶּיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָתָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א את ירושלים רנני אשר הוית עקרה אשר לא ילדה על כי אנשים פלו ממנה ואינם, הנה עתה בזמן הנאולה, פצחתי פתחי פה בקול רנה וצחלי אשר הוית עד עכשיו כאשר לא ילדה לא ילדה ביריבים בני־שוממה עתה בניה יהיו רבים מבני בעולה מבני מדינה אחרת, כי היתה לה בעל וילדה לו בנים אמר יהוה: ב תרחיבי מקום אהלך להחזיק את כל בניד המרובים ויריעות משכנותיך וטו יהיו נטיים לארך ולרחב אל־תחשכי אל תמנעי מלהטותם. האריכי מיתריך החבלים החולים בשפול האהל שיהא נוח לקשרם תיטב ליתדות ויתרתיך תתקועות בארץ חזקני: ג פרימין ושמואל תפריצי את הנבולים, ותמשוך ארצך חזן לנבולים האלה, וזרעך גוים יירש עון שערי ישראל לא יספיקו לבן ירשו עוד ערי עכו"ם, וגם אלה לא יספיקו להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות יושבו אותם: ד אל־תיראי אל תפחדי שיתיה צאתך מקלות זה בצאתך משאר גליות שמוצאך בארצך

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נִד א רַנִּי עֲקֶרָה לֹא יִלְדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַחֲלִי לֹא־חָלָה בִּירִיבִים בְּנֵי־שׁוֹמְמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב תִּרְחִיבִי מְקוֹם אֹהֶלְךָ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ וַיְטוּ אֶל־תַּחֲשֻׁכֶיךָ הָאֲרִיכִי מִיתְרֶיךָ וִיתַדְתֶּיךָ חֲזָקִי: ג פְּרִימִין וּשְׁמַאוּל תִּפְרִצִי וְזִרְעֶךָ גוֹיִם יִירָשׁוּ וְעָרִים נִשְׁמֹטוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אֶל־תִּירָאִי בִּי־לֹא תִבְזֹשִׁי וְאֶל־תִּפְלָאֲמִי בִּי

שי למורא

(א) רַנִּי, לשון רנה ושקמה. עקרה לא ילדה, את ירושלים אשר הוית פִּצְחִי רִנָּה וְצַחֲלִי לֹא יִלְדָה, כי אנשך גלו מן ואינם. אכל עתה בזמן הנאולה תרני ותשמיחי. פִּצְחִי רִנָּה, פתחי פה להרים קול רנה. וְצַחֲלִי, ועלי בקול גדול. לֹא חָלָה, שלא ילדת. והוא על שם חבלי הילדה, כמו "חיל בילדה" (תהלים מזמור). בְּנֵי שׁוֹמְמָה, בני ירושלים שניחזרו מהגלות. בְּעוּלָה, ארץ אדום שהיתה משכנת. (ב) מִיתְרֶיךָ, הם החבלים, ובשכיל שייכלו להרחיב את האהל, צריך להאריך את החבלים. (ג) תִּפְרִצִי, תתחזקי. (ד) בִּי לֹא

עם צרות רבות ורעות בבית ראשון ובבית שני, כִּי־לֹא תבֹּשִׁי עוד לעולם אחר שתצאי מנה הגלות. וְאַל־תִּבְלִמִּי לְהַרִּים ראש וְלִהְרָאוֹת גְּדוֹלָה בְּהַשְׁבֵּד פֶּן תִּגְלֶה שׁוּב כִּי לֹא תִּחְפְּרִי לא תבושי עוד ללכת גולה כִּי בָשֶׁת עַל־מִנְיָךְ כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרֶיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וְקִטּוּלָטְלַת תִּשְׁפָּחַר כִּי לא יִקְרָה לָךְ עוד וְחִרְפַּת אֱלֻמְנוֹתֶיךָ תִּצְרֹחַ שָׁחֵז לָךְ בְּגִלּוֹת שְׁהִיִּית כַּאֲלֻמָּנָה לֹא תִּזְכְּרִי־עוֹד כִּי מִרֹב טוֹבָה תִּשְׁכַּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרָשׁוֹנוֹת: הֵן כִּי בַעֲלִיךָ כְּלוּמָר אֲדוֹנֶיךָ, הוּא עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְתִכּוֹלֶה בְּיָדוֹ כִּי הוּא אֲדוֹן צְבָאוֹת מַעֲלָה וּמִסְתָּה, וְעוֹד וְגֹאֲלֶךָ הוּא קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אֱלֹהֵי כָּל־הָאָרֶץ וְקָרָא יְהוָה בְּכָל מְשָׁלָה: וְכִי־כֹאשָׁה עֹוֹבֶה וְעֹצֹבֶת רֹוח קִרְאָךְ יְהוָה לְשׁוּב אֵלָיו וְאַשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם בְּעֵינֵי בַעֲלָהּ, הֵנָּה לא תִּתְקַדֵּם מִיּוֹמָם כִּי יָשׁוּב יִרְחֹם, פֶּן אָמַר אֱלֹהֶיךָ לְרַחֵם עֲלֶיךָ: וְכִי־נִגְנַע קָמֹן עֹזְבִיתֶיךָ יְמֵי הַגָּלוּת כּוֹלֵם יְהוָה נִחְשָׁבִים כְּרִנֵּעַ קָמֹן מִלֵּךְ הַקְּבִיץ כִּי וּבִרְחֻמִּים גְּדֻלִּים אֶקְבָּצֶךָ וְתִתְקַדֵּם לְאוֹרֶךְ יָמִים: הֵן בְּשֻׁעָךָ בְּמַעֲט קֶצֶף הַסִּתְרִית פְּנֵי רִנֵּעַ מִפְּנֵי אֵל מִלֵּךְ הַסִּסְדֵּר תִּחְשַׁב רַק לְרִנֵּעַ, מֵאַחֵר וּבְחִסְדֵּךְ עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ יְהוָה: ט כִּי כִּמוֹ כִּי הַפּוֹל בִּימֵי נָח זֹאת לִי

תבושי, כִּי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לֹא תִּחְפְּרִי, כִּי תִהְיֶי מְבִטָּחָה שְׁלֵא תִהְיֶי עוד לְחִרְפָּה, עַל־מִנְיָךְ, נְעוּרֶיךָ, וְהוּא רָמַז עַל גָּלוּת בֵּית ראשון וּבֵית שֵׁנִי. אֱלֻמְנוֹתֶיךָ, חֲסִדוֹן הַמַּלְכוּת. (ה) כִּי בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ, כִּי אֲדוֹנֶיךָ מְגִדִּיל אוֹתֶךָ. (ו) וְאַשֶׁת נְעוּרִים וְגו', כִּמוֹ אֲשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁאִם תִּמָּאֵם בְּעֵינֵי בַעֲלָהּ לא יִתְקַדֵּם מִיּוֹמָם, כִּי יָשׁוּב וִירְחֹם. (ז) כְּרִנֵּעַ קָמֹן עֹזְבִיתֶיךָ, אֲחֵרֵי שֶׁאֲרָכּוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כָּלֵם יְהוָה נִחְשָׁבִים כְּרִנֵּעַ קָמֹן כְּנִגַּד הַרְחֻמִּים שֶׁהָיוּ גְדֻלִּים כִּשְׁאֶקְבָּצֶךָ. "כְּרִנֵּעַ", כִּמוֹ בּוֹמֵן. (ח) בְּשֻׁעָךָ קֶצֶף, בְּמַעֲט קֶצֶף. (י) הַהֲרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְיָנָה, אִף אִם תִּכְלָה זְכוּת הָאֲבוֹת וְהַמִּשְׁחָה.

לֹא תִּחְפְּרִי כִּי בָשֶׁת עַל־מִנְיָךְ תִּשְׁפָּחַר וְחִרְפַּת אֱלֻמְנוֹתֶיךָ לֹא תִּזְכְּרִי־עוֹד: הֵן כִּי בַעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָּל־הָאָרֶץ יִקְרָא: וְכִי־כֹאשָׁה עֹוֹבֶה וְעֹצֹבֶת רֹוח קִרְאָךְ יְהוָה וְאַשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵם אָמַר אֱלֹהֶיךָ: וְכִי־נִגְנַע קָמֹן עֹזְבִיתֶיךָ וּבִרְחֻמִּים גְּדֻלִּים אֶקְבָּצֶךָ: הֵן בְּשֻׁעָךָ קֶצֶף הַסִּתְרִית פְּנֵי רִנֵּעַ מִפְּנֵי וּבְחִסְדֵּךְ עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֹּאֲלֶךָ יְהוָה: ט כִּי־יָמֵי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מִעֵבֶר מִי־נָח עוֹד עַל־הָאָרֶץ פֶּן נִשְׁפַּעְתִּי מִקֶּצֶף עֲלֶיךָ וּמִגְּעֵרֶכָּךְ: י כִּי הַהֲרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְיָנָה וְחִסְדֵּי מֵאֲתָנֶךָ לֹא־יְמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מְרַחֲמֶךָ יְהוָה:

שְׁבֻעָה בְּיָד אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי אִם מִעֵבֶר שְׁלֵא יְהוָה מִי־נָח עוֹד עַל־הָאָרֶץ פֶּן נִשְׁפַּעְתִּי שְׁמִי שְׁבֻעוֹת מִקֶּצֶף עֲלֶיךָ עַל יְדֵי עֲנָה וּמִגְּעֵרֶכָּךְ לְהַגְלוֹתֶךָ: י כִּי לְעַמִּים יִקְרָא אֲשֶׁר הַהֲרִים יְמוּשׁוּ וְסוּדוֹ מִמְקוֹמָם וְהַגְּבָעוֹת תִּמוּטְיָנָה מִלְּשׁוֹן נִמְשָׁה עֲלֵי־יָד רַעֲשׁ, אֲבָל וְחִסְדֵּי מֵאֲתָנֶךָ לֹא־יְמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמוּט אָמַר מְרַחֲמֶךָ יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּצָּמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק: נִצָּמֵן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִצָּמְנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נִצָּמֵן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנִּצָּמֵן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁפָּעֶתָ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זִבְת חֶלֶב
וּדְבָשׁ: וַעֲתָה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִי יְהוָה וְהִנֵּחְתָּ לִּפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
« וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּלְבִיתְךָ אֶתֶּה וְהַלְוִי וְחֹגֶר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: » (שד"ל)
כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי תִּבּוּאֹתֶיךָ
בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לֶגֶר
לֵיתוֹם וְלֹא־לִמְנָה וְאָכְלוּ בַּשְּׂעִירִיךָ וּשְׁבָעוּ:
« וְאָמַרְתָּ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי הַקִּדְשׁ מִן־
הַפֵּית וְגַם נָתַתּוּ לַלְוִי וְלֶגֶר לֵיתוֹם וְלֹא־לִמְנָה
כְּכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
וְלֹא שָׁכַחְתִּי: » לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאֵנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־
בַּעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמִא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת
שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתָנִי: « הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם
וּבְרַךְ אֶת־עַמּוֹךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כִּאֲשֶׁר נִשְׁפָּעֶתָ לְאַבְתִּינוּ אֶרֶץ זִבְת
חֶלֶב וּדְבָשׁ: »

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כו « וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וִירֵשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבָּתָהּ בָּהּ:
« וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תָּבִיא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשִׂמַּחְתָּ
בְּטָמֵא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: » וּבֵאתָ אֶל־הַכֶּתֶן אֲשֶׁר
יְהוָה בְּיָמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם
לְיְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בֵאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּע
יְהוָה לְאַבְתִּינוּ לָתֵת לָנוּ: (ל"ד) « וְלִקַּח הַכֶּתֶן הַטָּמֵא
מִיָּדְךָ וְהִנִּיחֻ לִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: » וְעָנִיתָ
וְאָמַרְתָּ לִּפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אֲבִי וַיִּרַד
מִצְרֵימָה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמִתִּי מֵעַט וַיְהִי־שָׁם לָנוּ
גְּדוֹל עֲצוֹם וְרֹב: « וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָרָה קָשָׁה: » וַנִּצְעֵק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְתִּינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עַנְיָנוּ
וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: « וַיִּצְאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזוֹרַע נְטוּיָה וּבְמִרְאָ גָדֹל
וּבִאֲתוֹת וּבְמִפְתָּיִם: » « וַיָּבֵאוּנו אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה

פרק א משנה ג

אֲנִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵי קָבֵל מְשֻׁמְעוֹן הַצָּדִיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אֵל תִּהְיוּ כְּעֹבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֶב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, אֲלָא הָיוּ כְּעֹבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֶב שְׂלֵא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הו כו".

והנה מבואר בחסידות⁶ שאהבה ויראה הן שתיים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: יראה תתאה - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בוש, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל האדם על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. אהבה רבה - שלא על מנת לקבל פרס כלל⁷. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה⁸. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"⁹ לכן אומר "ויהי מורא שמים עליכם" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם¹⁰.

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו. לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"¹¹. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"¹².

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד":

כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם. (ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה (לשמה)¹.

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב² "כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הו כעבדים כו"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיק "עליכם" (ולא "בכם").

והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל³: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "למען יאריך ימך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"⁴.

והנה, מאמרו "אל תהיו כעבדים" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירה נחא לי⁵. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא

(1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. (2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. (3) סוטה מז, א. (4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. (5) גיטין יג, א. (6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. (7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). (8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). (9) סדר עמ' דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". (10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. (11) אבות דר"ב פ"ה, ב. (12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:12	06:15	08:50	08:51	09:25	09:26	10:33	10:33	13:16	13:14	19:15	19:08	19:41	19:34	18:49	19:45
חיפה (ק)	06:09	06:13	08:47	08:49	09:24	09:25	10:31	10:31	13:15	13:13	19:19	19:11	19:43	19:35	18:43	19:46
ירושלים (ק)	06:09	06:13	08:48	08:49	09:23	09:24	10:31	10:31	13:14	13:12	19:18	19:11	19:40	19:33	18:32	19:44
תל אביב (ק)	06:11	06:14	08:49	08:51	09:25	09:26	10:32	10:32	13:16	13:14	19:16	19:08	19:43	19:35	18:50	19:46
אוסטריה, וינה (ק)	06:00	06:08	08:37	08:41	09:26	09:30	10:38	10:39	13:32	13:29	19:53	19:41	20:28	20:16	19:25	20:30
אוסטריה, מלבורן (ח)	06:54	06:46	09:00	08:55	09:37	09:32	10:34	10:30	12:53	12:51	17:53	17:58	18:20	18:25	17:39	18:36
אוקראינה, אודסה (ק)	06:06	06:14	08:43	08:47	09:31	09:34	10:43	10:41	13:34	13:32	19:52	19:41	20:26	20:15	19:25	20:28
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:35	05:43	08:11	08:16	09:01	09:04	10:12	10:14	13:06	13:03	19:27	19:15	20:02	19:50	18:59	20:04
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:45	05:53	08:21	08:26	09:11	09:15	10:23	10:25	13:17	13:15	19:39	19:27	20:14	20:02	19:11	20:16
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:07	06:16	08:42	08:48	09:35	09:39	10:47	10:49	13:43	13:40	20:08	19:55	20:45	20:32	19:40	20:47
אוקראינה, קייב (ק)	05:59	06:08	08:34	08:40	09:27	09:31	10:40	10:41	13:36	13:33	20:01	19:48	20:38	20:25	19:32	20:40
איטליה, מילאנו (ק)	06:34	06:41	09:11	09:16	09:58	10:01	11:08	11:10	14:00	13:58	20:19	20:08	20:50	20:39	19:52	20:52
אקוואדור, קיטו (ח)	06:13	06:12	08:44	08:42	09:13	09:11	10:15	10:14	12:47	12:45	18:20	18:18	18:42	18:40	18:00	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:23	07:16	09:33	09:28	10:08	10:03	11:05	11:02	13:26	13:24	18:30	18:35	18:57	19:01	18:16	19:11
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:23	08:14	10:25	10:19	11:03	10:58	12:00	11:55	14:18	14:16	19:13	19:19	19:43	19:48	19:00	20:00
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:27	06:33	09:05	09:08	09:46	09:48	10:55	10:55	13:42	13:40	19:50	19:41	20:20	20:10	19:24	20:22
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:15	06:20	08:53	08:56	09:34	09:36	10:43	10:44	13:32	13:29	19:41	19:32	20:12	20:02	19:15	20:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:15	06:21	08:53	08:56	09:35	09:37	10:44	10:45	13:32	13:30	19:42	19:32	20:12	20:02	19:16	20:14
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:48	06:55	09:26	09:30	10:09	10:12	11:19	11:20	14:08	14:06	20:20	20:10	20:51	20:41	19:54	20:54
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:54	06:57	09:32	09:33	10:07	10:08	11:14	11:14	13:56	13:54	19:54	19:47	20:20	20:13	19:31	20:23
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:20	06:24	08:58	09:00	09:35	09:36	10:43	10:43	13:27	13:25	19:28	19:21	19:56	19:48	19:04	19:59
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:58	07:00	09:35	09:36	10:08	10:09	11:15	11:14	13:55	13:53	19:49	19:43	20:14	20:08	19:26	20:17
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:09	06:16	08:48	08:51	09:30	09:32	10:39	10:40	13:28	13:25	19:38	19:29	20:09	19:59	19:12	20:11
ארה"ב, פייטסבורג (ק)	06:39	06:45	09:17	09:20	09:59	10:01	11:08	11:09	13:56	13:54	20:05	19:56	20:35	20:26	19:39	20:38
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:08	06:14	08:46	08:49	09:28	09:30	10:38	10:38	13:27	13:24	19:38	19:28	20:09	19:59	19:12	20:11
בוליביה, לה-פס (ח)	06:45	06:41	09:08	09:05	09:38	09:35	10:38	10:36	13:05	13:03	18:25	18:26	18:49	18:49	18:08	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:42	06:51	09:16	09:22	10:11	10:15	11:23	11:25	14:20	14:17	20:47	20:34	21:25	21:11	20:18	21:26
בלגיה, בריסל (ק)	06:43	06:52	09:18	09:24	10:12	10:15	11:24	11:26	14:20	14:18	20:46	20:34	21:24	21:10	20:18	21:25
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:25	06:20	08:44	08:40	09:15	09:12	10:15	10:12	12:39	12:37	17:58	18:00	18:18	18:19	17:41	18:29
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:13	06:07	08:32	08:28	09:03	09:00	10:02	10:00	12:27	12:25	17:42	17:44	18:06	18:08	17:26	18:17
בריטניה, לונדון (ק)	05:59	06:09	08:34	08:40	09:29	09:33	10:41	10:43	13:38	13:36	20:07	19:54	20:44	20:30	19:41	20:45
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	06:03	06:13	08:36	08:43	09:35	09:39	10:48	10:51	13:47	13:44	20:19	20:05	20:59	20:44	19:52	21:00
גרמניה, ברלין (ק)	06:03	06:13	08:36	08:43	09:34	09:38	10:47	10:49	13:45	13:42	20:15	20:02	20:53	20:39	19:46	20:55
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:27	06:36	09:03	09:08	09:55	09:59	11:07	11:09	14:03	14:00	20:28	20:15	21:05	20:51	19:59	21:06
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:29	06:23	08:45	08:41	09:17	09:13	10:16	10:13	12:40	12:38	17:58	18:00	18:16	18:19	17:42	18:28
הודו, מומבאי (ח)	06:22	06:23	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:34	13:13	13:11	19:00	18:56	19:24	19:19	18:38	19:29
הודו, פונה (ח)	06:18	06:19	08:54	08:55	09:26	09:25	10:31	10:30	13:09	13:07	18:56	18:51	19:20	19:15	18:34	19:24
הונגריה, בודפשט (ק)	05:51	05:59	08:27	08:32	09:16	09:19	10:27	10:29	13:21	13:18	19:41	19:29	20:16	20:03	19:13	20:17
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:18	05:24	07:57	08:00	08:38	08:41	09:48	09:49	12:37	12:34	18:47	18:37	19:17	19:08	18:21	19:20
יוון, אתונה (ק)	06:47	06:53	09:26	09:28	10:05	10:07	11:14	11:15	14:01	13:59	20:07	19:59	20:36	20:27	19:42	20:39
מולדובה, קישיניב (ק)	06:13	06:20	08:49	08:54	09:38	09:41	10:49	10:50	13:42	13:39	20:01	19:50	20:35	20:23	19:34	20:37

רסג
 לוח זמנים לשבוע פרשת כי־תצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
 (ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:19	06:20	08:55	08:55	09:26	09:26	10:32	10:31	13:08	13:10	18:58	18:53	19:21	19:16	18:35	19:26
ניו-זילנד, קרייטטצ'רץ (ח)	07:15	07:04	09:10	09:04	09:52	09:45	10:46	10:42	13:02	13:00	17:50	17:57	18:22	18:29	17:38	18:42
נפאל, קטמנדו (ח)	05:38	05:41	08:16	08:17	08:50	08:51	09:57	09:57	12:39	12:36	18:34	18:28	19:00	18:53	18:11	19:03
סין, בייג'ין (ח)	05:34	05:39	08:12	08:15	08:53	08:55	10:02	10:03	12:50	12:48	18:59	18:50	19:30	19:20	18:32	19:32
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:01	09:34	09:33	10:03	10:01	11:06	11:04	13:38	13:36	19:12	19:10	19:34	19:32	18:52	19:41
פולין, ורשא (ק)	05:33	05:43	08:07	08:13	09:03	09:08	10:16	10:18	13:14	13:11	19:43	19:30	20:22	20:08	19:14	20:23
פרו, לימה (ח)	06:17	06:13	08:42	08:40	09:12	09:09	10:13	10:10	12:41	12:39	18:05	18:05	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:51	06:58	09:28	09:32	10:15	10:18	11:25	11:27	14:18	14:15	20:35	20:24	21:08	20:57	20:08	21:10
צרפת, פריז (ק)	06:55	07:04	09:31	09:36	10:22	10:25	11:33	11:35	14:28	14:25	20:52	20:40	21:26	21:14	20:24	21:28
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:51	08:24	08:23	08:53	08:52	09:56	09:55	12:29	12:28	18:06	18:03	18:28	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	06:32	06:38	09:09	09:13	09:54	09:56	11:04	11:05	13:54	13:52	20:10	20:00	20:40	20:29	19:44	20:42
קנדה, מונטריאול (ק)	06:05	06:13	08:42	08:47	09:29	09:32	10:39	10:41	13:31	13:28	19:48	19:38	20:21	20:09	19:21	20:22
קפריסין, לרנקה (ק)	06:12	06:16	08:50	08:52	09:28	09:29	10:36	10:36	13:21	13:19	19:24	19:16	19:52	19:43	18:59	19:54
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:47	05:58	08:17	08:26	09:20	09:25	10:34	10:37	13:35	13:32	20:10	19:55	20:52	20:36	19:39	20:53
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:17	05:29	07:47	07:56	08:52	08:57	10:07	10:09	13:08	13:05	19:49	19:34	20:29	20:13	19:18	20:30
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:29	05:37	08:05	08:10	08:54	08:57	10:05	10:07	12:58	12:56	19:18	19:06	19:52	19:40	18:50	19:54
שווייץ, ציריך (ק)	06:33	06:41	09:10	09:15	09:59	10:02	11:10	11:11	14:03	14:00	20:27	20:16	20:57	20:45	20:00	20:59
טאילנד, בנגקוק (ח)	06:06	06:07	08:41	08:41	09:11	09:11	10:16	10:15	12:52	12:50	18:35	18:31	18:58	18:54	18:14	19:04

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00747
23/08/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים